

Caietele CNSAS

**Revistă semestrială editată de
Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor
Securității**

Anul I, nr. 2/2008

**Editura CNSAS
București
2008**

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității

București, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3

www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, nr. 2, 2008

ISSN:1844-6590

Consiliul științific: Gail Kligman (University of California - Los Angeles), Katherine Verdery (The City University of New York), Dennis Deletant (University College of London), Vladimir Tismăneanu (University of Maryland), Łukasz Kamiński (Institute of National Remembrance - Warsaw), Dragoș Petrescu, Virgiliu-Leon Țârău

Colegiul de redacție: Florian Banu, George Enache, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu (responsabil de revistă)

Coperta: Cătălin Mândrilă

Machetare computerizată: George Enache

Corectură text în limba engleză: Cipriana Moisa

**Editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor
Securității**

e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

I. Securitatea: organizare, metode și sarcini

Florian Banu , <i>Rețeaua informativă a Securității în anii '50: constituire, structură, eficiență</i>	7
Liviu Țăranu , <i>Câteva considerații privind schimbările din politica de personal în cadrul structurilor M.A.I la începutul anilor '60</i>	39
Oana Ionel , <i>Sărbătorirea a 20 de ani de la înființarea Securității (1968)</i>	49
Luminița Banu , <i>Direcția a V-a Securitate și Gardă: plugușorul sub... lunetă</i>	65

II. Subiectele și subiecții Securității

Mihai Demetriade, Silviu B. Moldovan, Ion Mitucă , <i>de la rezistență la disidență</i>	75
Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, Ion Eremia , <i>Biografia unui rebel din PMR</i>	149
Liviu Pleșa , <i>Istoricul Ioan Lupaș în timpul regimului comunist</i>	165
Nicolae Ioniță , <i>„Martorii lui Iehova” în arhivele Securității române – problema tolerării activității cultului</i>	199

III. Sistemul totalitar din România: între politici de control și rezistența societății

Alina Ilinca , <i>Politica de control a regimului comunist asupra spațiului public. Studiu de caz: Jocurile Mondiale Universitare de Iarnă de la Poiana Stalin (28 ianuarie-8 februarie 1951)</i>	237
Liviu Marius Bejenaru , <i>Manipulare și dirijare prin observarea stării de spirit a populației. Studiu de caz: Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților de la București (2-14 august 1953)</i>	251
Adelina Oana Ștefan , <i>Casele de odihnă pentru muncitori în România comunistă a anilor 1950-1960</i>	265
Nicoleta Ionescu-Gură , <i>Dislocarea din centrele aglomerate a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română”</i>	277

Elis Neagoe-Pleșa , <i>Starea de spirit a populației din România în timpul evenimentelor din Cehoslovacia (1968)</i>	293
Raluca Nicoleta Spiridon , <i>Greva minerilor din Valea Jiului (2-3 august 1977)</i>	311
Iuliu Crăcană , <i>Aspecte legislative ale reprimării dizidenței românești. Cazul Goma</i>	339

IV. Literatura istorică și documentele Securității

Raluca Nicoleta Spiridon , <i>Depolitizarea Grevei Minerilor (2-3 august 1977) în sursele istorice ale arhivei CNSAS. Impactul noilor surse primare</i>	349
--	-----

V. Recenzii. Note de lectură

Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, <i>Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)</i> , studiu introductiv de Cristina Roman, postfață de Marius Oprea, Iași, Editura Polirom, 2008, 582 p. (Florian Banu).....	363
--	-----

Gheorghe Onișoru, <i>Operațiunea Tămădău: desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)</i> , pref. acad. Florin Constantiniu, București, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008, 315 p. (Luminița Banu).....	381
--	-----

Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, <i>Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș</i> , ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan; studiu introductiv: Iulia Moldovan și Dumitru Dobre, Editura Militară, București, 2008, 551 p. (Florian Banu).....	383
---	-----

Alin Mureșan, <i>Pitești. Cronica unei sinucideri asistate</i> , Iași, Ed. Polirom, 2007, 264 p. (Leontin Negru).....	386
--	-----

Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România, <i>Acțiunea „Credinciosul”. Șef Rabinul dr. Moses Rosen și comunitatea evreiască în</i>	
--	--

arhivele C.N.S.A.S., documentare, selecție și studiu introductiv de Anca Ciuciu, București, Hasefer, 2008, 314 p. (**Florian Banu**).....390

VI. Cercetarea științifică și valorificarea fondurilor arhivistice ale C.N.S.A.S. prin manifestări științifice și expoziții

Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Istorie, cultură și civilizație în sud-estul Transilvaniei”, Miercurea Ciuc, 29-30 septembrie 2008 (**Valentin Vasile**).....393

Simpozionul Internațional „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură”, ediția a VIII-a, Pitești, 3-5 octombrie 2008 (**Florian Banu, Liviu Pleșa**).....394

Simpozionul științific internațional „Partide politice și minorități etnice din România în secolul XX”, 13-15 noiembrie 2008 (**Florian Banu**).....397

In memoriam Constantin Ticu Dumitrescu (Claudiu Secașiu)399

Abrevieri.....401

Lista autorilor.....403

I. SECURITATEA: ORGANIZARE, METODE ȘI ACȚIUNI

Florian BANU

REȚEAUA INFORMATIVĂ A SECURITĂȚII ÎN ANII '50 - CONSTITUIRE, STRUCTURĂ, EFICIENȚĂ -

THE SECURITATE'S INFORMERS NETWORK IN THE 50'S CONSTITUTION, STRUCTURE, EFFICIENCY

In our paper, we try to identify the manner used by Securitate to pull out information from the entire society. In this purpose, a huge informers network was created and conducted to watch all the categories of the "people enemies" and to report any forms of heresy.

According to our examination, the methods used by Securitate to accomplish these kinds of purposes were, most of them, marked by dilettantism and horrible abuses. We put in the light the stages of the recruitment process, the evolution of the engagement and the attempt to present the principal types of informers.

Also, we focus on numerous malfunctions of the network and repeated attempts to clean the network through elimination of the dubious persons.

Finally, we survey the way in which Securitate kept a complex evidence of the network and tried to estimate the dimensions of the network, beginning with the data extract from the Securitate files.

Etichete: rețea informativă, Securitate, informator, recrutare, anii '50

Keywords: informers network, the Securitate, informer, recruitment, the fifties

Odată cu prăbușirea regimului comunist în decembrie 1989, în cadrul societății românești au apărut o serie de întrebări care, sintetizate, pot fi reunite în atât de des rostul *cum a fost posibil?*

În încercarea de a oferi răspunsuri la numeroasele întrebări legate de cele peste patru decenii de regim comunist, istoricii au demarat un travaliu de amploare, cercetând arhive interne și externe (atâtea câte au fost și cum au fost accesibile!), intervievând victime și tortionari sau doar simpli beneficiari ai regimului trecut, studiind presa și materialele de propagandă, totul subsumat unui efort cognitiv care să permită înțelegerea unor evoluții nu de puține ori contradictorii.

Printre problemele intrate în câmpul cercetării istoriografice un loc prioritar a fost deținut de foarte devreme de studiile referitoare la Securitate, temuta poliție politică edificată de partidul comunist cu începere din 1948. Odată descifrate primele organigrame și conturate adevăratele dimensiuni ale aparatului de represiune, s-a constatat cu surprindere că acesta era mult mai redus decât se acreditase prin zvonuri sau prin presa de senzație din perioada post-decembristă. În mod firesc, s-a conturat întrebarea cum reușea totuși Securitatea să obțină o cantitate imensă de informații din cele mai variate domenii, de la cultură și aspecte ale vieții religioase, până la informații de natură militară, economică sau politică?

Încă de la primele studii consacrate metodelor de lucru ale Securității s-a conturat importanța pe care o deținea rețeaua informativă în panoplia de mijloace folosite pentru culegerea informațiilor. O serie de cercetători, precum Marius Oprea¹, Dorin Dobrințu², Cristian Vasile³, Cristina Anisescu⁴, Luminița Hrițcu⁵ sau Călin Florea⁶, au analizat un aspect sau altul al activității rețelelor de informatori pe care Securitatea le-a constituit și dezvoltat în cele mai diverse medii și instituții.

De un real folos pentru cercetarea problemei sunt lucrările publicate de Mihai Albu⁷ și Carmen Chivu⁸, individual sau în colaborare⁹, acestea aducând în atenție o serie întreagă de aspecte probate documentar.

La rândul-ne, am încercat și în alte ocazii să descifrăm câte ceva din complicatele mecanisme de „recoltare” a informațiilor puse la punct de-a lungul timpului de către Securitate¹⁰.

¹ Marius Oprea, *Informatorii Securității*, în „Magazin istoric”, 2001, anul 35, nr. 10, p. 26-29; idem, *O istorie a informatorilor Securității*, în „Analele Sighet”, 2001, 9, p. 464-487.

² Dorin Dobrințu, *Informatorii Securității în comunitățile religioase din Centrul Moldovei (1950)*, în „Arhiva Istorică a României”, 2004, nr. 1, p. 223-232.

³ Cristian Vasile, *Rețeaua informativă a Securității din învățământul teologic la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80*, în „Arhivele Totalitarismului”, anul 11, nr. 3-4/2003, p. 47-53.

⁴ Cristina Anisescu, Cornelia Reinhart, *Activitatea colaboratorilor din mediul de presă în dosarul problemă întocmit de fostele organe de securitate. Rețeaua informativă, sarcinile colaboratorilor și tipologia delațunilor*, în C.N.S.A.S., *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, p. 174-186; Cristina Anisescu, *Dinamica de structură și rol a rețelei informative în perioada 1948-1989*, în C.N.S.A.S., *Arhivele Securității*, vol. I, București, Editura Pro-Historia, 2002, p. 10-50.

⁵ Luminița Hrițcu, „Arma de bază și hotărâtoare a organelor Securității”. *Rețeaua informativă în acțiune*, în „Dosarele istoriei”, an VII, nr. 12/2002, p. 31-34; eadem, *Utilizarea rețelei informative în reprimarea rezistenței armate anticomuniste*, în C.N.S.A.S., *Mișcarea armată de rezistență anticomunistă din România, 1944-1962*, București, Editura Kullusys, 2003, p. 317-333.

⁶ Călin Florea, „Angajamentul” – etapă a procesului de urmărire informativ-operativă a „disidenților” greco-catolici, în „Analele Universității «Dimitrie Cantemir»” - Istorie, 2002, p. 55-62.

⁷ Mihai Albu, *Informatorul Securității. Studiu asupra colaborării cu Securitatea*, Iași, Polirom, 2008.

⁸ Carmen Chivu-Duță, *Culte din România între prigonire și colaborare*, Iași, Polirom, 2007.

⁹ Mihai Albu, Carmen Chivu, *Dosarele Securității*, Iași, Polirom, 2007.

¹⁰ Florian Banu, *Utilizarea rețelei informative de către organele grănicerești ale M.A.I. în anii '50 - activitate de poliție politică?*, în Constantin Moșincat, Dan Poinar (coord.), *Pietre de hotar*, vol. 4, Oradea, 2004, p.

Evident, dată fiind complexitatea subiectului, problematica referitoare la constituirea, dirijarea, recompensarea rețelei informative va continua să reprezinte un câmp de investigație extrem de atrăgător pentru istorici, prin multitudinea de aspecte conexe, prin diversitatea tipologiilor umane antrenate în astfel de activități și, nu în ultimul rând, prin implicațiile morale și politice pe care le-a presupus acest gen de colaborare cu Securitatea.

Prin prezentul demers ne-am propus obiective limitate la conturarea modalităților prin care ofițerii de securitate ai anilor '50 au înțeles să-și constituie o rețea informativă, precum și la formularea unor succinte aprecieri asupra structurii acestor rețele informative și asupra eficienței lor.

Înainte de a aborda problema creării și folosirii rețelelor informative de către Securitate se impun câteva observații preliminare. Astfel, trebuie subliniat un fapt de domeniul evidenței, dar pe care mulți cercetători ai perioadei comuniste par să-l ignore: informatorii nu au fost „inventajați” de către Securitate. Obținerea de informații prin intermediul surselor umane se pierde în negura vremii, consemnări ale acestei activități regăsindu-se în textele antice, activitatea informatorilor fiind la fel de prețioasă astăzi ca și în trecut¹¹. Venind în vremuri mai apropiate de crearea Securității, suntem nevoiți să remarcăm că eficacitatea deosebită a Siguranței și Serviciului Special de Informații de datora tocmai unor rețele informative de bună calitate. Absența acestora se solda cu eșecuri lamentabile¹², la fel cum se va întâmpla ulterior cu Securitatea.

Încă din primele luni după instaurarea guvernului Petru Groza, comuniștii au depus eforturi serioase pentru subordonarea structurilor informative ale statului român, servindu-se de vechii profesioniști și trimițându-și propriile cadre în aceste structuri. Într-o ședință a Comitetului Central al P.C.R. din 14 mai 1945 Emil Bodnăraș a expus câteva repere ale politicii partidului în acest domeniu și ale raportului de forțe creat: „Sectorul armatei este foarte slab, dar sectorul tov. Teohari este în mâinile noastre... Aparatul nostru de interne trebuie să știe tot și nimeni să nu poată câștiga capacitatea de a face informații. Reacțiunea este foarte hotărâtă să forțeze aparatul nostru. Trebuie unificarea serviciului informativ și întărirea aparatului executiv, precum și a grănicerilor – paza granițelor nu trebuie să fie o preocupare a Ministerului de Război, ci tot a

87-100; idem, *Câteva considerații privind edificarea și utilizarea rețelei informative a organelor grănicerești ale M.A.I. în anii '50*, în C.N.S.A.S., *Arhivele Securității*, vol. II, București, Nemira, 2006, p. 81-100.

¹¹ Într-un recent dicționar de termeni militari informatorul este definit drept „cineva care informează autoritățile despre activitățile ilegale ale altei persoane” – Richard Bowyer, *Dictionary of military terms*, second edition, Peter Collin Publishing, London, 2002, p. 115; În lucrarea realizată de Norman Polmar și Thomas B. Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, New York, Gramercy Books, 1997, informatorul este definit drept „persoana care furnizează informații sau secrete („intelligence”); el sau ea poate face aceasta intenționat sau neintenționat” – p. 279.

¹² Vezi numeroasele eșecuri din perioada 1924-1927 ale Comandamentului Diviziei de Dunăre, ale Jandarmeriei și Siguranței în tentativele repetate de a-l captura pe celebrul Terente care acționa în bălțile Brăilei – cf. Iulian Stelian Boțoghină, *Desant pentru Terente*, în „Magazin istoric”, nr. 9/2008, p. 89-90.

Internelor. Trebuie să venim cu câteva proiecte de reorganizare a aparatului de interne și trebuie chiar forțată mâna regelui, pentru ca mijloacele să ne fie puse la dispoziție”¹³.

Nu au fost precupețite nici eforturile materiale pentru crearea unor rețele de informatori cât mai eficiente. Ori, este bine știut că orice informație are un preț. În acest sens, este elocvent ordinul circular nr. 35.367 din 13 iulie 1946, emis de Direcțiunea Siguranței și Ordinii din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei, în care se preciza sporirea fondului pentru cheltuieli informative speciale (C.I.S.):

„DI. Ministru al Afacerilor Interne, înțelegător al tuturor nevoilor și cu solitudinea pe care constant o arată Jandarmeriei, a aprobat majorarea la maximum a fondului destinat căutării și culegerii informațiilor. Ca urmare a acestei aprobări, începând din luna iulie a.c. fondul informativ se va distribui Inspectoratelor și Legiunilor astfel majorat. Și pentru a se vedea că într-adevăr sumele care se pun la dispoziție în acest scop informativ asigură într-adevăr posibilități mai mult decât suficiente, menționez că Inspectoratele primesc între 500.000 – 700.000 lei, iar legiunile între 180.000 – 250.000 lei lunar”¹⁴.

Prin același ordin se sublinia importanța cheltuirii acestor fonduri strict în scopuri informative:

„Fondul informativ trebuie să meargă acolo unde a fost destinat, adică pentru plata agenților informatori. A i se da altă destinație însemnează mai mult decât furt. De aceea, pentru a exclude de la început orice interpretare laterală, am hotărât ca pe viitor justificarea fondului informativ să se facă exclusiv prin chitanțele ce se vor da de către agenții informatori, anulând totodată orice cotă pe care o rețineau din fond comandanții Inspectoratelor, comandanții de legiuni sau ajutorii comandanților de legiuni”¹⁵.

Preocupările vizând perfecționarea și extinderea rețelelor informative au fost constante în perioada de referință. În 20 iunie 1947, pe baza Ordinului M.A.I. nr. 12.100-S, se înființează **Direcția Generală a Siguranței Statului**¹⁶, act prin care erau centralizate toate atribuțiile în domeniul poliției de siguranță, atribuții care se regăseau până la acel moment și în competența altor structuri ale M.A.I.¹⁷ În special Jandarmeria, care îndeplinea și misiuni de

¹³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 38/1945, f. 11, *apud* Marius Oprea, *Nașterea Securității*, în „Analele Sighet 6”, București, Fundația Academia Civică, 1998, p. 279.

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.911, vol. 39, f. 195.

¹⁵ *Ibidem*, f. 196.

¹⁶ Noua structură era organizată pe inspectorate regionale, servicii și birouri de siguranță. Inspectoratele Regionale de Siguranță erau în număr de 12: Ploiești, Pitești, Craiova, Timișoara, Oradea, Cluj, Sibiu, Brașov, Galați, Constanța, Iași, Suceava și Inspectoratul de Siguranță al Capitalei; În cadrul Centralei existau Direcția Informații, compusă din următoarele servicii: Secretariat, Informații, Contrainformații, Contrsabotaj și Cercetări (Anchete – n. ns. F.B.), Direcția Controlul Străinilor, Pașapoartelor și Siguranței de Frontieră, Direcția Personalului și Direcția Administrativă - Idem, dosar nr. 195, vol. 1, f. 96.

¹⁷ Această acțiune de centralizare a atribuțiilor de siguranță a stârnit îngrijorare în rândul cetățenilor. Potrivit unei note din 16 iulie a Inspectoratului Regional de Siguranță Cluj, semnată de Mihai Patriciu, populația comenta că „se urmărește a se da puteri discreționare Siguranței și a o transforma într-un N.K.V.D., după sistemul rusesc” – *apud* Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. I, București, p. 377.

culegere a informațiilor ce vizau siguranța națională, trebuia să-și adapteze activitatea până la preluarea efectivă a acțiunilor informative de către Direcția Generală a Siguranței Statului (D.G.S.S.). Reorganizarea a fost un prilej cât se poate de adecvat pentru conducerea instituției pentru a emite o directivă cu privire la „desăvârșirea organizării și funcționării” și, implicit, pentru reliefarea importanței agenturii. În acest sens, în document se menționa:

„Agentul informator constituie **elementul de bază al acțiunii informative** (subl. ns. F.B.). El este elementul de contact direct și permanent cu obiectivele urmărite, având misiunea de a culege informațiile și a le raporta ierarhic în forma brută în care le recepționează.

Activitatea sa se bazează deci, în principal, pe date obținute prin simțuri proprii, angrenate în observarea și supravegherea în zona sa de activitate”¹⁸.

Documentul amintit detalia condițiile pe care trebuia să le îndeplinească un potențial informator:

„- să fie încadrat în obiectivul pe care-l urmărim (condițiune indispensabilă) și pe cât posibil element cu posibilități de contact și mișcare cât mai largă, sus, cât și jos (sic!);

- să fie element perspicace, conștiincios și mai ales de perfectă bună credință;
- să fie bine orientat asupra misiunii sale;
- să fie element de absolută discrețiune și conspirativ”¹⁹.

De asemenea, erau indicate și principalele mijloace de recrutare a unui informator, atrăgându-se atenția în mod deosebit asupra importanței acestei acțiuni: „este cea mai delicată operațiune și cere foarte mult tact, întrucât orice greșeală poate compromite definitiv pe cel în cauză”:

- „- convingerea (la oameni de caracter) de a lucra pentru siguranță;
- stimularea unei slăbiciuni și oferirea de posibilități materiale pentru împlinirea ei;
- îndatorarea celor în cauză, prin diferite servicii făcute, cerându-i-se apoi să lucreze;
- intimidarea, folosind informațiunile pe care le avem asupra eventualelor culpe ce ar apărea asupra celui vizat;
- șantaj, pe tema eventualelor informațiuni compromițătoare”²⁰.

În ciuda evidenței necesității unei rețele informative, numeroase cadre din Siguranță, fiind lipsite atât de o cultură generală solidă, cât și de cunoștințe profesionale minime (fiind recent angajate)²¹, desconsiderau în mod grosolan directivele conducerii. Se deschide astfel un lung capitol al unei adevărate „lupte” între conducere și angajați, marcată de reiterarea periodică a directivelor și ordinelor referitoare la constituirea și dirijarea rețelelor de informatori.

¹⁸ C.N.S.A.S., „Partiturile” Securității. Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987), documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, București, Editura Nemira, 2007, p. 167 (în continuare se va cita C.N.S.A.S., „Partiturile” ...).

¹⁹ *Ibidem*, p. 168.

²⁰ *Ibidem*, p. 168-169.

²¹ La începutul verii anului 1948 D.G.S.S. avea un efectiv de 2.816 angajați dintre care 2.359 fuseseră încadrați după 6 martie 1945 (83,77%) – Florin Pintilie, *Aspecte ale activității organelor represive ale statului în anul 1948*, în „Analele Sighet 6”, București, Fundația Academia Civică, 1998, p. 321.

Ca urmare a acestei situații, în 14 aprilie 1948 Cabinetul Direcției Generale a Siguranței Statului emitea „Instrucțiuni pentru întocmirea planului de muncă pentru perioada 1 mai – 7 noiembrie 1948”. În privința problemelor legate de munca operativă, amintitele instrucțiuni insistau asupra **importanței creării și utilizării rețelelor de informatori**: „Recrutarea de informatori în toate mediile rămâne preocuparea de căpetenie, care trebuie neapărat rezolvată, știut fiind că valoarea unei unități de Siguranță este echivalentă cu valoarea informatorilor, iar valoarea acestora în funcție directă de valoarea ofițerului de Siguranță care-i conduce. Pentru fiecare informator se va constitui o evidență-dosar, menită să reprezinte oglinda activității acestuia. Dosarul trebuie să cuprindă: autobiografia sau biografia, notele informative date de el și despre el și recompensele acordate pentru munca depusă.

Pentru ca informatorii să fie cât mai bine cunoscuți de ofițerul de Siguranță se recomandă verificarea lor prin filaj sau alți informatori.

De asemenea, sistemul de recrutare: se simte nevoia a fi îmbunătățit, spre a se putea conta pe informator și a nu se da ocazia la surprize neplăcute. În acest scop este necesar ca el să fie bine cunoscut de Siguranță și pus în prealabil la diferite probe. Informatorii care s-au dovedit a avea calități se vor folosi ulterior ca rezidenți în momentul în care aceștia au reușit, la rândul lor, să-și organizeze o rețea informativă²².

În aceeași perioadă, o altă structură informativă redutabilă, Serviciul Special de Informații, acționa după aceleași principii, punând un accent deosebit pe culegerea de informații prin informatori. În afara structurilor centrale, activitatea din teritoriu a serviciului era organizată pe centre, subcentre și rezidențe²³. Dat fiind numărul mic al angajaților S.S.I.²⁴, conducerea serviciului le recomanda acestora „să nu se bazeze pe propriile lor forțe și pricepere”, ci „ocupația lor primordială să fie realizarea unei rețele de informatori dintre elementele care dețin locuri în centrul problemei care interesează Serviciul, urmând ca recrutarea să se facă cu mare atenție și după o prealabilă verificare”. După crearea rețelei informative era imperios necesar să se exercite un „control permanent asupra ei, pentru a se evita dezinformarea sau eventualele tentative de provocare”. Se recomanda, de asemenea, angajaților, „să se ocupe intens de instructajul informatorilor, neprecupețind timp pentru aceasta, întrucât randamentul acestora în viitor va fi în funcție de instructajul pe care l-au primit”.

Informatorii S.S.I. erau împărțiți în trei categorii:

²² A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 195, vol. 1, f. 39.

²³ Date detaliate despre organizarea S.S.I.-ului se regăsesc în „Studiu asupra cunoașterii ce este centrul, subcentrul și rezidența, comportarea conducătorilor acestora, instalării, încadrării, colaborării, organizării agenturilor informative (în orașe și județe) și instructajul acestora, posibilitățile de transport și de transmitere a materialului și dotării” – A.N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., dosar nr. 17/1947, f. 1-22.

²⁴ În ianuarie 1947, potrivit „Situației locurilor bugetare ale Serviciului Special de Informații”, erau prevăzute 535 posturi pentru „personalul de specialitate, categoria I-a” și 239 posturi pentru „personal ajutător, categoria a II-a”. Deci, în total, 774 posturi. În fapt, nu existau decât 565 de angajați: 415 funcționari bugetari, 134 funcționari diurniști și 16 funcționari detașați la S.S.I. – Idem, dosar nr. 3/1945, f. 5.

- a) **informatori principali:** care se ocupau de toate problemele de interes pentru S.S.I. și care dirijau o agentură de informatori speciali și secundari;
- b) **informatori speciali:** se ocupau de o singură problemă;
- c) **informatori secundari:** furnizau informații cu caracter general din toate domeniile de interes.

Dacă numărul de informatori principali era limitat la doi-trei în fiecare județ, numărul celor speciali și secundari era indicat să fie „cât mai mare”. Recrutarea acestora din urmă cădea, de altfel, în sarcina informatorilor principali. Interesant de remarcat este sistemul de dublare și triplare a rețelelor informative, sistem ce permitea o mai bună verificare a informațiilor, dar care, totodată, risca să producă unele deconspirări. Astfel, independent de rețeaua informatorilor principali, Centrul mai recruta direct un număr de informatori speciali și secundari în fiecare județ.

La rândul său, Subcentrul crea și el o astfel de rețea, pentru ca, în final, rezidența să recruteze unul sau doi informatori principali în reședința de plasă, informatori care „după ce vor fi serios verificați și bine instruiți, vor dirija acțiunea din întreaga plasă, ajutați fiind de un număr cât mai mare de informatori speciali și secundari recrutați de ei personal, de preferință în fiecare comună din sectorul ce le revine”. Pe lângă această rețea, rezidentul²⁵ mai recruta un număr de informatori speciali și secundari în fiecare plasă, care lucrau direct cu el.

Agenturile create de informatorii principali ai Centrului, Subcentrului și Rezidenței erau socotite „onorifice”, nefiind retribuite. Din fondul informativ special erau plătiți numai o parte din informatorii care lucrau direct cu Centrul, Subcentrul și Rezidența. Se recomanda expres recrutorilor „să pună problema” în așa fel încât informatorii „să lucreze din patriotism”²⁶.

Orice organism cu atribuții informative, pentru a-și atinge scopurile, trebuie să parcurgă o suită de operațiuni: culegerea și căutarea informațiilor, verificarea și studiul informațiilor, transmiterea lor și, în final, exploatarea acestora. Dacă culegerea informațiilor poate fi definită ca o înregistrare ocazională de informații, căutarea informațiilor presupune un plan bine gândit, care să includă operații concrete, precum și o eșalonare în timp a acestora. Într-un astfel de plan, alături de alte surse de informare (interceptarea corespondenței și a convorbirilor, investigații), un loc de primă importanță îl deținea folosirea informatorilor.

Pentru a înțelege importanța și complexitatea activității de creare și exploatare a rețelei informative²⁷, vom încerca să prezentăm detaliat acest proces.

²⁵ Potrivit lui Norman Polmar și Thomas B. Allen, termenul *rezident*, folosit în accepțiunea din lumea spionajului, ar fi de origine rusească și ar desemna conducătorul unei rețele de spionaj (*residentura* sau *rezidența* românească) - Norman Polmar, Thomas B. Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, New York, Gramercy Books, 1997, p. 467.

²⁶ Pentru o analiză amănunțită asupra metodelor de recrutare, de dirijare și remunerare a agenturii Serviciului Special de Informații, vezi lt. col. Nicolae Meianu, *Agentura serviciului secret de informații român*, în Consiliul Securității Statului, „Studii și documente”, vol. 6, septembrie 1970, p. 43-61 și idem, *Agentura Serviciului Secret de Informații Român – conspirarea agenților informatori, sistemele de legătură și remunerare a acestora*, în idem, vol. 7, decembrie 1970, p. 25-44.

²⁷ Conducerea M.A.I. nu obosea să tot sublinieze importanța utilizării informatorilor, atât în cadrul ședințelor de analiză a muncii, cât și în cadrul directivelor referitoare la activitatea Securității. Astfel, „Directiva

Recrutarea informatorilor

Pentru a răspunde necesităților informative, rețeaua de informatori trebuia creată, instruită și dirijată după anumite reguli, iar racolarea unui informator se făcea prin parcurgerea unor etape distincte.

Astfel, mai întâi erau stabilite necesitățile informative dintr-un obiectiv²⁸, apoi urma identificarea (așa-numita „punctare”) persoanelor cu potențial informativ²⁹ (consemnate în *Referat cu propuneri de recrutare ca agent al organelor de securitate*)³⁰. Acestea erau luate în studiu³¹, li se verificau antecedentele, de natură politică și/sau penală la arhivă (întocmindu-se o *cerere de verificare la cartotecă*), urmau investigații amănunțite la domiciliu și la locul de muncă³²,

referitoare la munca cu agentura”, din 1951, se deschidea cu precizarea: „Arma de bază și hotărâtoare a organelor Securității Statului, în lupta împotriva activității de subminare dusă de serviciile de informații imperialiste și de reacțiunea internă, este rețeaua de informatori bine organizată” - C.N.S.A.S., „*Partiturile*” ..., p. 204.

²⁸ În 2 ianuarie 1952 scopul recrutării unui soldat din Oficiul Poștal Militar 5480 – Răcăjdia era trasat pe următoarele coordonate:

„- să depistăm la timp toate elementele dușmănoase față de regimul actual care au reușit să se strecoare în rândurile armatei în această frontieră;

- să prevenim orice încercare și să depistăm pe toți acei militari care nutresc ideea de a dezerta din țara noastră în Iugoslavia, la inamic;

- să cunoaștem care sunt elementele dușmănoase din cadrul subunității respective, care sunt formele lor de luptă împotriva noastră, a armatei noastre populare” – A.C.N.S.A.S., fond Rețea (S.R.I.), dosar nr. 64.041, f. 40.

²⁹ Se recomanda ca viitorul informator „să fie încadrat în obiectivul pe care-l urmărim (condițiune indispensabilă) și pe cât posibil element cu posibilități de contact și mișcare cât mai largă, sus, cât și jos” - C.N.S.A.S., „*Partiturile*” ..., p. 168.

³⁰ Printre argumentele folosite în „Raportul cu propuneri de recrutare” se găseau aprecieri de genul „ostașul are o memorie bună, fapt ce reiese la lecțiile politice, deoarece dă rezultate bune căutând ca să fie combativ la lecțiile politice” sau „din datele venite de la postul de miliție al comunei din care face parte reiese că are origine socială sănătoasă și este atașat regimului de democrație populară” - A.C.N.S.A.S., fond Rețea (S.R.I.), dosar nr. 9.097, f. 12.

³¹ Nu arareori, studiul era unul superficial, formal. În 1958 șeful Secției raionale Adjud, lt. maj. Ușurelu, prezenta modul în care ofițerii de securitate făceau recrutări de informatori doar pentru a atinge un anumit număr de informatori în rețea: „se scria în rapoarte că candidatul respectiv are relații cu elementul care ne interesează pe noi, cu materialele care au întărit aceste rapoarte și din ele rezulta acest lucru și când am trecut la recrutare am constatat că elementul punctat este departe de a fi cel arătat. De exemplu, s-a recrutat un element în rândul stilștilor, ca în procesul de recrutare să văd că nu este stilist, ci este un dascăl de biserică” - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.635, f. 25.

³² În procesul de studiere a informatorului trebuiau stabilite următoarele:

- a) „Datele biografice ale persoanei ce urmează să fie recrutată, precum și legăturile în producție și la domiciliu;
- b) Date despre nivelul de pregătire culturală și politică, precum și date despre părerile și manifestările politice ale celui vizat;

sintetizate într-un *raport de investigații*. Evident, culegerea de referințe trebuia făcută în mod conspirat, astfel încât intenția de recrutare să nu fie dedusă de către cei care furnizau respectivele date. De la caz la caz, era folosit filajul și, în mod excepțional, tehnica operativă, pentru lămurirea anumitor aspecte legate de relațiile și comportamentul potențialului informator.

Odată adunate informațiile preliminare, ofițerul putea contacta personal „candidatul la recrutare”, sub o legendă cât mai plauzibilă, pe parcursul discuțiilor urmând a stabili precis dacă respectiva persoană se pretează la colaborarea cu Securitatea (după contactare se întocmea un *raport de cunoaștere personală*)³³. În urma contactului personal se stabilea și modalitatea cea mai adecvată de recrutare, în funcție de profilul psihologic al individului³⁴ (consemnată în *Plan de discuții ce se vor purta cu candidatul la recrutare*).

Aprobarea pentru recrutarea informatorilor calificați, rezidenților și gazdelor caselor de case conspirative și de întâlniri era acordată în cadrul aparatului central al M.A.I., ca și în direcțiile regionale, de către șeful direcției sau de locțiitorul său. În cazul serviciilor regionale de securitate a Transporturilor și serviciilor de contrainformații M.A.I. din regiunile militare, aprobarea era dată de către șefii acestor servicii sau de locțiitorii lor. Pentru recrutarea informatorilor necalificați era suficientă aprobarea șefilor de servicii sau a locțiitorilor, iar, uneori, chiar de șefii de birouri³⁵.

c) Date despre aptitudinile și capacitatea pentru munca contrainformativă (intelență, capacitatea de a lega cunoștințe și de a câștiga încrederea, capacitatea de a găsi cea mai justă soluție într-o soluție complicată ș.a.m.d.)

d) Date despre părțile negative ale celui ce urmează să fie recrutat (decăderea morală, pălăvrăgeala, nesinceritatea, indisciplina, lipsurile fizice și altele);

e) Date despre activitatea lui criminală din trecut sau, posibil, cea prezentă” – *ibidem*, p. 210.

³³ Nu de puține ori această etapă se solda cu surprize de proporții, dovedindu-se că datele culese anterior erau superficiale sau chiar eronate. De exemplu, în 13 martie 1956, Mauriciu Ștrul, șeful Direcției Regionale de Securitate Ploiești, semnala faptul că: „Din convorbirile personale pe care le poartă lucrătorii cu candidații pentru cunoașterea lor înainte de recrutare, se trag de multe ori concluzii greșite asupra caracterului și capacității candidatului și apoi în referat se folosesc fel de fel de epitete fără temeii. De către Serviciul II a fost studiată numita F.E., prezentată ca o femeie inteligentă, capabilă, având relații multe și interesante și cu cunoștințe din rândul diplomaților străini ce au funcționat pe vremuri în țară și cu care soțul ei decedat avea strânse legături. M-am dus să efectuez personal recrutarea, când colo la locul recrutării mi se prezintă o văduvă îndoliată, bolnăvicioasă și mistică, fără nici un fel de aptitudini pentru munca informativă. Am fost nevoit să canalizez discuțiile în așa fel încât să nu-și dea seama pentru ce am venit” – *idem*, dosar nr. 103, f. 80

³⁴ „Profesionalismul” cadrelor conducea la multe situații ce frizau ridicolul. Astfel, în aprilie 1953, lt. maj. Vioreanu, subșef al Serviciului II din Direcția I-a a M.S.S., propunea recrutarea unui diplomat bazându-se doar pe o notă informativă în care se relatea că „respectivul a fost trist în ziua încetării din viață a tov. Stalin” – *idem*, dosar nr. 12.631, f. 34.

³⁵ *Directiva pentru ținerea evidenței operative de către organele operative ale Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române (1953)*, *idem*, dosar nr. 12.560, f. 20-21.

Strategii de recrutare

Pe baza datelor culese prin „investigații” și a „cunoașterii personale”, i se întocmea candidatului o *fișă personală*. Apoi era redactat un *Raport cu propuneri de recrutare*, în care se menționa scopul recrutării, metodele folosite pentru recrutare, locul și, uneori, durata estimată a recrutării. Instrucțiunile date de conducerea Ministerului Afacerilor Interne³⁶ ofițerilor de securitate subliniau că este de preferat ca informatorul „să fie animat de un înflăcărat patriotism și un devotament nețărmurit față de cauza clasei muncitoare și să urască de moarte pe dușmanii poporului”³⁷. În acest caz, recrutarea se făcea „pe baza convingerilor patriotice ale celui vizat, arătându-i-se necesitatea de a da ajutor organelor Securității Statului în lupta împotriva dușmanilor poporului muncitor”³⁸.

În cazul în care situația operativă reclama recrutarea unor informatori din rândul „persoanelor dușmănoase”, acțiunea se derula „pe baza materialelor compromițătoare asupra activității subversive sau de drept comun a celui vizat, dusă în trecut sau în prezent, împotriva regimului de democrație populară”³⁹. Recrutarea era condiționată de prezentarea acestor materiale și de recunoașterea în scris de către „candidat” a faptelor imputate, abia ulterior acestui act fiind posibilă propunerea de colaborare cu Securitatea „pentru a se putea reabilita în fața poporului muncitor și a organelor Securității”. În cazul nerecunoașterii faptelor și a păstrării unei „atitudini dușmănoase” era indicată abandonarea recrutării.

³⁶ Este vorba de o serie de ordine circulare expediate în teritoriu, dar, mai ales, de așa-numitele directive, elaborate la nivelul conducerii centrale a Securității, după consultarea materialelor similare produse în U.R.S.S.. Acestea erau considerate adevărate „îndreptare” și ar fi urmat, în viziunea conducerii, să amelioreze simțitor activitatea Securității. O dovadă în acest sens este și faptul că Alexandru Drăghici, în ședința cu directorii Direcțiilor Regionale de Securitate din 11 februarie 1953, sublinia că „aceste directive și ordine sunt rezultatul experienței științifice asupra muncii de securitate, ele sunt concepția marxist-leninist-stalinistă asupra muncii de securitate, ele oglindesc experiența organelor înaintate revoluționare în munca de securitate” - idem, dosar nr. 97, vol. 1, f. 122.

³⁷ Idem, dosar nr. 12.564, f. 17.

³⁸ C.N.S.A.S., „*Partiturile*” ..., p. 210; au existat și cazuri în care diverse persoane își ofereau voluntar serviciile de informator. În acest sens, într-un raport din februarie 1974 se preciza: „În 1948 acesta s-a prezentat la organele de securitate din Craiova, solicitând să colaboreze ca informator, afirmând cu acest prilej că în perioada 1945-1947 a colaborat cu organele de informații sovietice, care i-au indicat apoi să ia legătura cu securitatea română. După recrutare, cel în cauză a furnizat o serie de materiale prin care demasca activitatea unor persoane ce au făcut politică în trecut sau au deținut funcții în aparatul burhez. A avut însă o contribuție slabă în ce privește depistarea elementelor cu activitate ostilă prezentă. Pe de altă parte, în perioada colaborării a rezultat că manifesta interes pentru descoperirea altor informatori ai securității. Din acest motiv a fost abandonat în 1956. În decembrie 1972, Bossum Ștefan se prezintă din proprie inițiativă la organele de securitate Craiova informând despre unele persoane care dețin bunuri ce fac obiectul acțiunii „Patrimoniul” - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 118, vol. 7, f. 330.

³⁹ *Ibidem*.

Locul recrutării

Recrutarea informatorilor „pe baza convingerilor patriotice” era efectuată în locuri diverse, esențială fiind asigurarea discreției necesare: la locul de muncă al informatorului, la domiciliul acestuia, în sediile unor instituții publice sau, în unele cazuri, în sedii ale Miliției, unde cel vizat era invitat sub un motiv oarecare.

În cazul în care recrutarea se făcea „pe baza materialelor compromițătoare”, lucrurile se complicau. Chiar în „Directiva referitoare la munca cu agentura” din 1951 se preciza că astfel de recrutări se realizau „adeseori prin ridicarea secretă a celor vizați, păstrând cea mai strictă conspirativitate față de anturajul lor”⁴⁰. După ridicare, viitorii informatori erau transportați fie în case conspirative ale Securității, fie direct în aresturile acestora⁴¹.

Recrutarea

Ce se întâmpla în cursul unor astfel de „ridicări secrete” nu e greu de imaginat, de vreme ce directiva elaborată de Gheorghe Pintilie menționa că „se întâmplă ca procesul recrutării să dureze 24 de ore sau chiar mai mult, în care timp persoana care urmează să fie recrutată, este reținută până la rezolvarea cazului”.

Relevant pentru modul în care ofițerii de securitate știau să-i „atragă” pe viitorii informatori, în scopul furnizării de informații, este cazul maiorului Alimănescu. Acesta, fiind trimis în comuna Nucșoara pentru capturarea grupării Arnăuțoiu, a sechestrat rudele și prietenii fraților Arnăuțoiu și ai altor membri ai grupării (inclusiv un informator deja recrutat) și le-a torturat, după cum reiese dintr-un raport întocmit chiar de Direcțiunea Regională a Securității Poporului Pitești: „au fost trași la grindă cu funia, legați cu mâinile la spate, după care au fost trimiși în munte după bandiți (...) A fost ridicată fata fugarului Titu Jubleanu în etate de 17 ani, aceasta a fost bătută, mai mult, i s-a dat foc la partea de jos a corpului, astfel copilul fiind nevoit să spună diferite minciuni, la care a revenit spunând că nu-i adevărat, ci a spus numai minciuni de frică”⁴².

Aceleași metode au fost aplicate și în comuna Brădet - Argeș locuitorului Ioan Florea, zis „Cârlan”, care „a recunoscut că astă vară, 1949, a găzduit pe soția fugarului Titu Jubleanu și, fiind bătut după ce a fost tras cu funia de grindă, a spus că știe locul și că îi duce la bordeiul bandiților”⁴³.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 211.

⁴¹ Într-un raport din decembrie 1950 al D.R.S.P. Pitești, referitor la lichidarea grupului Arnăuțoiu, se preciza: „Erau deja reținute 12 elemente și se mai aflau la D.R.S.P. – Pitești încă șapte elemente care au fost aduse în vederea recrutării.” – A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27.463, vol. 5, f. 267-270.

⁴² *Ibidem*, f. 522-523.

⁴³ *Ibidem*.

Utilizarea băților crunte în acțiunea de „recutare” era un procedeu frecvent, unele cazuri fiind cunoscute chiar și de Gheorghiu Dej. Pe lângă datele păstrate în arhive⁴⁴, dispunem și de mărturia lui Paul Sfetcu, fostul șef de cabinet al liderului comunist. Acesta relatează un astfel de caz ajuns la cunoștința lui Gheorghiu-Dej. Un țăran, etichetat chiabur, s-a prezentat „într-una din primele zile ale lui 1953” la sediul guvernului cu un pistol în buzunar, pistol pe care afirma că nu-l va da nimănui altcuiva decât lui Dej. Din discuția dintre Sfetcu și țăran a reieșit că acesta din urmă, fost prieten cu niște legionari, era bătut cu regularitate de șeful postului de miliție din comună pentru a relua legătura cu legionarii și a-i furniza date despre aceștia. Exasperat, țăranul l-a dezarmat pe șeful de post în timpul unei „ședințe de recutare” și a fugit la București. Informat, Dej ar fi dispus nepedepsirea țăranului și mutarea șefului de post în altă comună, adăugând: „Să atragem atenția și că în judecarea fiecărei situații nu trebuie să ne abatem de la principiul legalității și să ne ascundem după o așa-zisă politică de clasă, cum s-a făcut aici. Una e să luptăm împotriva chiaburimii ca clasă și a legionarilor ca forță politică dușmană și alta să judecăm cazul în care e implicat un chiabur. Nu putem face din el un om proscris în România”⁴⁵.

Cu toate acestea, abuzurile nu au încetat și ele erau perfect cunoscute de către Dej și de către ceilalți lideri ai partidului. În 1956, Miron Constantinescu prezenta, într-o ședință a Biroului Politic, abuzurile la care au fost supuși angajați ai Comitetului de Stat al Planificării condus de către el. Astfel, o angajată din Direcția de Coordonare a Balanțelor a fost obligată să devină informatoare după care i s-a cerut, de către ofițerii de securitate, să se prostitueze pentru a obține informații de la anumite persoane suspectate. Un alt angajat al C.S.P. a fost reținut în Gara de Nord, pe când pleca într-o delegație, și forțat să accepte să lucreze ca „agent acoperit pentru Securitate”⁴⁶.

Inutil să precizăm că Dej nu a întreprins nimic ferm pentru stoparea unor astfel de practici. O dovedește, involuntar, același Paul Sfetcu. Acesta relatează cum „pe la începutul anilor '60” Dej a primit, prin intermediul unei surori a sa, o scrisoare provenind de la „o femeie destul de bine cunoscută în București”. Aceasta îi aducea la cunoștință cum fusese violată de un colonel de securitate, director de departament, chiar în biroul acestuia. Femeia fusese adusă acolo de un căpitan de securitate care o acuzase de spionaj deoarece plătise o sumă de bani unui cunoscut pentru a-i procura din străinătate un material numit „urson”, din care dorea să-și confecționeze o haină de iarnă. Pentru a-și retrage acuzația, căpitanul i-a propus să devină informatoare. Refuzul femeii a atras prelungirea „anchetei”, iar pe la miezul nopții „a intervenit în anchetă” respectivul colonel care a siluit-o „pe masa de birou”. Ulterior, asupra femeii s-au făcut presiuni de către cei doi ofițeri pentru a o transforma în „metresa lor permanentă”.

În urma acestor informații, Dej i-a ordonat lui Alexandru Drăghici să-i ancheteze pe cei doi ofițeri, care și-au recunoscut vinovăția. Cu această ocazie, potrivit lui Sfetcu, Dej ar fi

⁴⁴ Este vorba de doi ceferiști bătuți o noapte întreagă de ofițerii de securitate pentru a accepta să colaboreze și care, printr-un noroc, s-au putut plânge lui Gheorghiu Dej - A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.–Cancelarie, dosar nr. 7/1955, f. 4–6.

⁴⁵ Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p. 94.

⁴⁶ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.–Cancelarie, dosar nr. 32/1956, f. 3–4.

exclamat: „Ai văzut cu ce netrebnci avem de-a face? (...) Sandu (Alexandru Drăghici – n. ns. F.B.) crede că am terminat aici. Nu, frate, eu cred că răul e mai întins și nenorocirea mai mare. Aici trebuie să fie implicați și alți subalterni ce copiază exemplul șefilor. Și să vezi că mai sunt deăștia și prin alte departamente păstorite de Sandu. Fă-mi legătura cu el!”⁴⁷. După efectuarea unei noi anchete, „lista lungă a celor ce fuseseră descoperiți ca autori ai unor asemenea samavolnicii conținea numele unor ofițeri cu funcții înalte de răspundere, ce urmau să fie eliminați din aparatul Securității și unii chiar deferiți justiției”⁴⁸.

Chiar și Gheorghe Pintilie a simțit nevoia să mai tempereze zelul de „recrutori” al unor ofițeri. Referindu-se la atitudinea față de informatori, acesta spunea: „Asta înseamnă că trebuie să avem grijă de ei, să le dăm instrucțiuni, să le arătăm linia partidului, nu așa, gata, îi iei și-i umpli de vânătași! Dacă un dulgher își strică strungul, ce mai mănâncă mâine? Așa ne învață pe noi partidul?”⁴⁹.

Așa cum o demonstrează cazul prezentat de Sfetcu, brutalități în procesul recrutării au continuat să se manifeste nu doar în primii doi-trei ani de funcționare a Securității. În 11 februarie 1953 a avut loc o ședință la M.S.S. cu directorii regionalelor de securitate pentru analiza modulului de aplicare a ordinului lui Drăghici cu privire la agentura informativă și a hotărârii C.C. al P.M.R. cu privire la arestările abuzive. Discuțiile purtate aici sunt relevante pentru maniera de lucru. Astfel, lt. col. Doicaru, șeful Regiunii M.S.S. Constanța, întrebat fiind „dacă s-au recrutat informatori prin teroare în sensul că un element punctat pentru recrutare a fost dus în pădure să-și sape singur groapa?”, răspunde:

„Aceasta este o problemă petrecută în mai 1952 și este un act comis de slt. Gheorghe Nicolae, care a mai săvârșit și alte abateri. Acesta este un element descompus moralicește care a fost propus pentru îndepărtare. Are până acum 38 de zile de arest”⁵⁰.

În aceeași ședință, maiorul Andrei Gluvacov recunoștea: „Au existat metode brutale de recrutare la Cluj și Constanța. Până când era adus informatorul într-o casă de întâlnire, acesta era adus cu ochelari și trântit brutal în cameră, pentru ca acesta să nu-și dea seama unde este. Se recruta informatorul fără ca să se știe în prealabil ceva despre el, să-l cunoască cine este (...) ce trebuie el să execute, posibilitățile lui”.

Tot în 1953, potrivit lui Alexandru Drăghici, în Raionul Babadag, „față de elementele dușmănoase vizate a fi recrutate în agentură” se întrebuintă „curent generat dintr-un inductor de telefon tip companie, pentru ca aceștia să-și recunoască activitatea dușmănoasă”⁵¹.

Chiar dacă, treptat, brutalitățile fizice s-au rărit, procesul de recrutare a continuat să fie marcat de exercitarea unor presiuni psihologice de maximă intensitate, acest fapt fiind dovedit și de durata relativ mare a recrutării. Într-un „Raport cu propunerea de recrutare ca agent a

⁴⁷ Paul Sfetcu, *op. cit.*, p. 96.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 97.

⁴⁹ Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghe Gheorghiu Dej și statul polițienesc. 1948-1965*, Iași, Editura Polirom, 2001, p. 99.

⁵⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 6.

⁵¹ *Idem*, dosar nr. 200, f. 163.

numitului B. F., inginer, șef de serviciu conducte magistrale din Institutul de Proiectări Schele București” – întocmit în 15 februarie 1958⁵² se preciza: „Recrutarea lui B.F. se va face în cadrul M.A.I. în ziua de 17 februarie 1958 după orele de program ale institutului și credem că nu va dura mai mult de 8-9 ore” (în realitate, a durat de la ora 12 la ora 18,15).

Pe parcursul recrutării ofițerul solicita informatorului o serie de documente, precum: *angajamentul*, *autobiografia* și o *notă cu relațiile* pe care acesta le avea. Uneori, era solicitată și o primă *notă informativă*. După obținerea acceptului de colaborare, era efectuată o instruire a proaspătului informator asupra modului în care se va păstra legătura, a felului în care trebuie redactată o notă informativă și îi era comunicat numele conspirativ cu care urma să semneze aceste documente⁵³.

În textul angajamentului⁵⁴ se punea un accent deosebit pe gravitatea deconspirării legăturii cu Securitatea. Un fost șef de cuib legionar din orașul Călărași, recrutat ca informator la 31 martie 1951, își încheia angajamentul astfel: „În caz că nu voi respecta acest angajament sau voi divulga acest secret primesc de bună voie să fiu pedepsit de legile Securității pentru divulgarea de secret sau trădare, mergând până la pedeapsa cu moartea”⁵⁵.

Formulele folosite erau diferite de la ofițer la ofițer, unele dintre ele frizând ridicolul. Astfel, un soldat, recrutat în 1952 ca informator, își încheia angajamentul cu fraza: „Îmi iau angajamentul că nu voi divulga nimănui, indiferent de grad și funcție, sub nici o formă, nimic din însărcinarea de onoare ce am primit-o. În cazul când voi divulga ceva din misiunea încredințată, care constituie un secret militar de cea mai mare importanță, cer să fiu pedepsit de legile cunoscute și necunoscute din R.P.R.”⁵⁶. Referirea la „legile necunoscute” pare să fi fost totuși standard, cel puțin în mediul cazon, de vreme ce colonelul Grigore Naum, șeful contrainformațiilor militare, i se adresa lui Alexandru Drăghici, în 1953, cu următoarele cuvinte: „Tov. Ministru, era un obicei la noi, în angajamentul care se lua informatorilor scria «în caz că voi călca angajamentul, cer să fiu sancționat în baza legilor cunoscute și necunoscute ale Republicii Populare Române». Rapoartele de azi trebuiau să fie privite și ele sub această prismă, adică lucrurile cunoscute și raportate și lucruri neraportate”⁵⁷.

⁵² A.C.N.S.A.S., fond Rețea (SRI), dosar nr. 58.876, f. 2.

⁵³ Aceste proceduri standard erau în rare cazuri respectate *ad litteram*, multe din acțiunile presupuse a fi efectuate sau din termenii folosiți în directive fiind un mister și pentru ofițer. Astfel, într-un „Plan de recrutare”, datat 1 ianuarie 1952, redactat probabil sub influența petrecerii de Revelion, ofițerul recrutor menționa: „...Îl voi da să citească angajamentul, după care îi voi da **numele indiscret** (subl. ns. F.B.), apoi îl voi pune să iscălească”. Același ofițer se arăta mulțumit de modul în care a decurs recrutarea propusă, menționând în „Raportul de recrutare” că „informatorul în timpul recrutării a luat o poziție sănătoasă față de ofițerul contrainformator” – idem, dosar nr. 27.687, f. 4.

⁵⁴ Vezi Mihai Albu, Carmen Chivu, *Dosarele Securității. Studii de caz*, Iași, Polirom, 2007, cap. *Angajamentul: tipologie și evoluție*.

⁵⁵ A.C.N.S.A.S., fond Rețea (SRI), dosar nr. 32.223, f. 3.

⁵⁶ Idem, dosar nr. 25.760, f. 4.

⁵⁷ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 77.

Numele conspirative, mai ales cele folosite în rețeaua informativă a Direcției de Contraintformații Militare, erau adesea de-a dreptul hilare și sunt ilustrative, în opinia noastră, pentru gradul de cultură și lipsa de imaginație a ofițerilor de contraintformații: „Frână de gură”, „Volan”, „Tractor”, „Reactor”, „Vapor”, „Raboteză”, „Bazin”, „Mâner”, „Cuer” (sic!), „Bivol”, „Papură”.

După recrutarea propriu-zisă, dosarul informatorului se îmbogățește cu un *Referat de felul cum a decurs recrutarea*, în care se descria sumar procesul recrutării, felul în care a reacționat respectiva persoană, sarcinile trasate, data următoarei întâlniri.

Uneori, persoana abordată avea tăria de a rezista presiunilor exercitate asupra sa și se plasa pe o poziție de refuz absolut a oricărei colaborări sau, chiar înainte de a fi formulată propunerea de colaborare, dădea de înțeles că nu e dispus la vreun compromis. În acest caz, dacă propunerea nu fusese încă lansată, se apela la o variantă de retragere a ofițerului (prevăzută, de obicei, în *planul de recrutare*), discuțiile fiind canalizate spre alte domenii. Dacă refuzul survenea după ce ofițerul formulase deja propunerea de recrutare, „candidatului” i se impunea semnarea unui angajament privind nedivulgarea conținutului discuțiilor purtate cu el. Ulterior, ofițerul întocmea un raport detaliat asupra cauzelor care au condus la eșuarea recrutării, cu cererea de a i se aproba predarea la arhivă a materialelor colectate în vederea recrutării. În momentul predării la arhivă, se întocmea o fișă de evidență a persoanelor care au refuzat colaborarea cu organele M.A.I., aceste fișe fiind păstrate într-o cartotecă specială.

Tipuri de informatori

În perioada analizată de noi, rețeaua informativă a Securității cuprindea trei categorii de informatori.

Informatorii necalificați: erau „acei informatori care, din însărcinarea organelor Securității Statului depistează persoanele suspectate de activitate dușmănoasă, clarifică starea de spirit și purtarea acestora, descoperă și comunică date în privința a tot felul de lipsuri și evenimente din cadrul obiectivelor și problemelor deservite de serviciile noastre informative (manifeste, inscripții, accidente, acțiuni cu aspect de sabotaj ș.a.m.d.)”⁵⁸.

Informatorii calificați erau considerați „acei informatori care, prin aptitudinile, trecutul și legăturile lor, au posibilitatea să pătrundă în mijlocul elementelor subversive și să ducă acțiuni informative împotriva acestora”⁵⁹.

Rezidenții erau „colaboratorii acoperiți (neîncadrați în state) ai organelor Securității Statului, care conduc activitatea rețelei de informatori necalificați ce le-a fost transmisă în vederea legăturii, în obiectivele și problemele deservite de organele Securității Statului. Ei se recrutează din rândul membrilor de Partid verificați, membrilor U.T.M. și numai în cazuri excepționale din rândul informatorilor fără de partid, aparținând categoriei sociale mai apropiate de clasa

⁵⁸ C.N.S.A.S., „Partiturile” ..., p. 208.

⁵⁹ *Ibidem*.

muncitoare, care au fost verificați în munca practică și și-au dovedit devotamentul, atitudinea disciplinată și aptitudinile lor în munca contrainformativă⁶⁰.

Dirijarea și exploatarea informatorilor

Ofițerilor li se atrăgea atenția asupra faptului că, după semnarea angajamentului, „purtarea și acțiunile informatorului trebuie supravegheate cu mare atenție, deoarece după recrutare, în majoritatea cazurilor, informatorul trece printr-o criză psihică, iar lucrătorul operativ este dator să-l aducă la starea normală, în care scop este necesar ca primele întâlniri cu informatorul să aibă loc la intervale de timp de 2-4 zile, sau, în unele cazuri, și mai des”⁶¹. O astfel de indicație sugerează faptul că existența unei traume profunde era conștientizată de „eminentele cenușii” ale Securității⁶², dar la nivelul ofițerului de rând astfel de „finețuri” erau superfluu. De altfel, documentele Securității abundă în exemple asupra modului defectuos în care era dirijată și exploatată rețeaua informativă.

Pe lângă folosirea metodelor de recrutare neadecvate, din punctul de vedere al conducerii, erau făcute numeroase greșeli în asigurarea conspirativității informatorilor. Într-un raport informativ din 1 august 1953 era semnalat cazul unui sublocotenent din raionul Lăpuș care „a recrutat deodată în aceeași cameră trei informatori, cărora le-a luat angajamentele”.

Situația era asemănătoare și în Regiunea București, din punct de vedere al coordonării informatorilor și al păstrării conspirativității acestora. În Raionul Răcari din această regiune, „în majoritatea cazurilor se ține contact cu informatorii din trei în trei luni și chiar la intervale și mai lungi”⁶³. Cazul acestui raion nu era atipic pentru că în analiza muncii în această regiune se preciza că „asemenea situații există în toate raioanele din regiune și ceea ce este și

⁶⁰ *Ibidem*, p. 213.

⁶¹ *Ibidem*, p. 212.

⁶² Alexandru Drăghici le explica subalternilor, în cadrul unei ședințe, rostul acestui paragraf din *directivă*, în următorii termeni: „Nu întâmplător Directiva prevede acest pasagiu, deoarece în majoritatea cazurilor informatorii sunt recrutați din mediul bandiților, direct din obiectivul dușmănos pe care îl urmărim și întâlnirile dese cu ei îi fac să fie legați mai mult de ei, deoarece în acest timp de după recrutare se ivește la ei acea cinste mic-burgheză, deoarece venind din mediul respectiv, fiind legat de bandiți, el are impresia că face un act de trădare față de ei, privește rău acest lucru și începe să se frământa, ori aceste frământări trebuie anihilate prin contribuția directă a lucrătorului operativ care se întâlnește cu el, prin aceea de a-l readuce la normal, dar mă îndoiesc că cineva a aplicat aceste lucruri. Deci, după recrutare pe acești colaboratori ai noștri nu trebuie să-i mai privim ca pe niște bandiți, ci ca pe niște oameni cu frământările lor, cu năzuințele lor, în felul lor de a vedea și pe care noi, ca organe de Securitate, trebuie nu numai să scoatem de la ei și să-i întrebuițăm pentru scopurile noastre în descoperirea dușmanului, dar în același timp trebuie să-i faci și educație și să ai grijă și de toate momentele psihice prin care el trece” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 136.

⁶³ În alte direcții regionale situația era încă și mai dezastruoasă. De exemplu în Raionul Darabani, Regiunea Suceava, existau în august 1953 „informatori cu care nu s-a luat legătura de cca. un an” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 200, f. 120.

mai grav este faptul că deconspirările sunt frecvente nu numai în raioane, dar și la regiune de către unii lucrători de la S[erviciul] II, care, de regulă, se întâlnesc cu informatorii pe stradă și numai după aceea intră în casa de întâlnire⁶⁴.

Uneori, întâlnirile cu informatorii căpătau accente comice. Astfel, potrivit relatării lt. maj Sterescu din D.R.S.S. Timișoara, „un sublocotenent de la Reșița a citit într-o carte că membrii de partid în munca ilegală se întâlneau conspirativ în pădure, la fel a făcut și el cu un cetățean, l-a chemat pe acesta într-un tufiș și, punându-l pe burtă, a făcut instructajul acestuia”⁶⁵.

Într-un referat al Direcției Inspecției din M.A.I. despre mănăstirile ortodoxe din R.P.R., datat 20 iunie 1955, sunt cuprinse câteva date despre întâlnirile ofițerilor de securitate cu informatorii din cadrul mănăstirilor:

„Sunt și cazuri când întâlnirile cu agentura se fac cu multă lipsă de răspundere, folosindu-se metode și locuri nepermise în munca de securitate. Și în prezent, cu toate ordinele care s-au dat, unii lucrători cheamă informatorii la Sfatul Popular, la posturile de Miliție sau fac întâlniri în incinta mănăstirii, expunându-i pe aceștia deconspirării.

Un exemplu caracteristic în acest sens este cu informatorul „Niculae” de la mănăstirea Ciolanu, pe care sectoristul locotenent Nedelcu Nicu îl caută la mănăstire, se întâlnește cu el ziua într-o casă de întâlnire deconspirată din comuna unde se află mănăstirea, alteori la Sfatul Popular unde-l ține ore în șir. Mai mult, sectoristul i-a dat informatorului și adresa lui de acasă să-l caute atunci când are material informativ.

Locotenentul Bodnar Gheorghe ține legătura cu informatorul „Luca Ion” chiar în cadrul mănăstirii, în chilia acestuia, iar alteori trimite pe omul de serviciu de la Sfatul Popular să-l cheme. Sublocotenentul Peleașa Ion de multe ori când ia legătura cu informatorul „Covor” de la mănăstirea Văleni, se deplasează la mănăstire și-i face semn informatorului să iasă în pădurea din spatele mănăstirii, apoi se duce și el”⁶⁶.

Disfuncționalitățile și deconspirarea informatorilor din mănăstiri au continuat să se manifeste și în anii următori, astfel că în septembrie 1958 Alexandru Drăghici prezenta subalternilor următorul contraexemplu: „Cu ocazia recrutării agentei «Ionescu Natalia» din raionul Brănești, aceasta a cerut: «Sub nici un motiv să nu veniți la mine în incinta mănăstirii, ca să nu simtă celelalte călugărițe. Insist asupra acestui lucru, deoarece la noi aici mai aveți o femeie în aceeași situație ca și mine, despre care, atât eu cât și celelalte călugărițe, știm că din 1949 lucrează ca informatoare, deoarece a fost văzută deseori întâlnindu-se la mănăstire cu diferiți ofițeri de securitate».

Controlul a arătat că, într-adevăr, călugărița respectivă era agenta «Pop Viorica», recrutată în 1949 și care în decursul colaborării cu organele noastre a ținut legătura cu 12 lucrători operativi”⁶⁷.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 101.

⁶⁵ *Idem*, dosar nr. 97, vol. 1, f. 89.

⁶⁶ *Apud* Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica ortodoxă română sub regimul comunist. 1948-1958*, vol. I, București, I.N.S.T., 2001, p. 296.

⁶⁷ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 105, f. 14.

În aceeași perioadă, într-o ședință de analiză a muncii Direcției Regionale M.A.I. Bacău, ținută în 9 iulie 1958, lt. maj. Ceampași, șeful Serviciului II Contraspionaj din direcție, recunoștea că „noi ne numim serviciu de contraspionaj, situația agenturii, în afară că este slabă, se lucrează și slab cu ea, se ține legătura pe stradă, nu s-au creat case de întâlniri, iar în ultimul timp s-au deconspirat două case din vina gazdelor”⁶⁸.

În luna iulie 1953 s-au desfășurat o serie de ședințe în cadrul direcțiilor centrale din M.S.S. pentru analiza aplicării Ordinului Ministrului nr. 811, privind recrutarea agenturii și crearea caselor de întâlniri, și a Ordinului nr. 1514 din 17 iulie 1953. Din desfășurarea acestor ședințe au reieșit numeroase deficiențe în crearea, organizarea și folosirea rețelei informative. Astfel, în Direcția I-a se observa că „oamenii muncesc formal, fără suflet și fără viață”, nu a fost eliminat așa-numitul „balast” din agentură, ofițerii mergeau nepregătiți la întâlnirile cu agentura și, prin urmare, erau incapabili să dirijeze informatorii⁶⁹.

În cadrul Direcției a II-a era perpetuată practica „recrutării superficiale de informatori, din care cauză aceștia, după puțin timp, sunt abandonați”. În același timp, deși existau informatori cu potențial informativ, erau înregistrate încă multe cazuri „când se ia mai mult material despre elementele suspecte de la Cadre, decât de la agentură”⁷⁰.

În cazul Direcției a IV-a, „problema înlăturării balastului din agentură a fost înțeleasă greșit și mecanic, în sensul că s-au înlăturat elementele care mai puteau fi folosite”. Existența unei agenturi slabe, „incapabile să pătrundă în rândul dușmanilor” era specifică pentru unele servicii din centrală și din teritoriu. În cadrul acestora, „ofițerii C.I. nu au luat legătură cu informatorii de luni de zile. Unii ofițeri C.I. au sistat munca informativă pe o perioadă destul de îndelungată până la găsirea de case de întâlniri sau unii, deși au case de întâlniri, se întâlnesc cu informatorii pe la colțuri de stradă”. În aceeași direcție erau înregistrate „numeroase cazuri când ofițerii nu au legături principiale cu informatorii. Astfel, slt. C., ofițer C.I. de la Ploiești, merge acasă la informatori și acostează soțiile acestora. Alții au luat chitanțe de la informatori că le-a dat (sic!) bani, fără a li se da însă nici un ban”⁷¹.

Tot în Direcția a IV-a existau „ofițeri C.I. care sunt lipsiți de curajul răspunderii”. Se cita cazul unui ofițer C.I. din Dobrogea care „a avut un suspect și din lipsa de curaj nu a trecut la recrutarea unor elemente apropiate de obiectiv”. Tot ca minusuri în activitate erau amintite lipsa de inițiativă a șefilor C.I. de divizii și slaba folosire a legendelor și combinațiilor în munca informativă.

Se sublinia și faptul că „datorită îngâmării și a slabului nivel al pregătirii lor, unii ofițeri creează greutăți și nu colaborează principial cu comandanții de unități”. În acest sens, erau citate cazuri în care ofițerii C.I. au contramandat ordinele comandanților de unități, au subminat autoritatea acestora sau i-au compromis în fața subordonaților.

⁶⁸ Idem, dosar nr. 12.635, f. 13.

⁶⁹ Idem, dosar nr. 200, f. 63-64.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 66.

⁷¹ *Ibidem*, f. 68.

În cadrul Direcției a V-a se constata că „agentura e slab instruită, ceea ce face ca aceasta să dea note [informative] fără valoare”. În ceea ce privește recrutarea informatorilor, aceasta se făcea „la întâmplare, fără un studiu amănunțit, făcând ca agentura să fie de slabă calitate”.

Situația nu era cu mult mai bună nici în direcțiile regionale. Astfel, în cadrul Direcției Regionale Bacău existau o serie de obiective importante neacoperite din punct de vedere informativ: Hidrocentrala de la Bicaz, Fabrica Buhuși. Satele erau în bună parte neacoperite, în raionul Bacău existând nu mai puțin de 90 astfel de sate⁷².

Se înregistrau și situații paradoxale din punct de vedere ideologic. Ofițerii deblocați angajați în Fabrica „11 Lunie” din raionul Piatra Neamț nu erau urmăriți informativ, în schimb se deschisese acțiune informativă secretarului de partid al raionului și președintelui Sfatului Popular Raional.

Deficiențe grave în „acoperirea informativă a satelor” erau înregistrate și în regiunea Arad. Acolo unde existau informatori legătura cu aceștia „nu se face cu lunile”⁷³. Tot aici nu existau informatori în „problema legionară”, întrucât șeful acestei „probleme” susținea că legionarii nu mai activează fiindcă șefii lor sunt arestați. În aceeași regiune era semnalat cazul slt. Oarcea care, în ianuarie – aprilie 1953, a folosit informatori și fondul C.I.S. „pentru a avea relații cu unele femei”⁷⁴, precum și a unui locotenent de miliție care a cerut informatorului căruia îi dăduse indemnizația „să-i facă cinste”⁷⁵.

În Raionul Urziceni din cadrul Regiunii Ploiești erau semnalate cazuri „când informatorii vin la sediul raionului și fac coadă așteptând să ia legătura cu lucrătorii operativi”⁷⁶. Tot aici erau raportate „dese cazuri când lucrătorii operativi nu se prezintă la întâlniri”, iar în loc de case de întâlnire erau folosite locuințele ofițerilor⁷⁷.

Cazurile de deconspirare chiar de către ofițeri, prin modul în care țineau legătura cu informatorii, erau frecvente. De exemplu, în Regiunea Pitești informatorii erau chemați la sediile raioanelor pentru a fi instruiți (cazul Raioanelor Horezu, Slatina, Găești și Gura Boului) sau întâlnirile cu informatorii aveau loc chiar „ziua, în mijlocul străzii”⁷⁸. În aceeași regiune erau sesizate numeroase deficiențe în munca tovarășilor care „lucrează pentru prinderea bandiților din munți”. Printre acești tovarăși se aflau ofițeri care „beau cu informatorii, deconspirându-i”⁷⁹.

⁷² *Ibidem*, f. 94.

⁷³ *Ibidem*, f. 90.

⁷⁴ Situația era destul de frecventă, în aceeași perioadă fiind înregistrat cazul lt. Ionuță Aurelian, șeful Raionului Dorohoi, care „a avut relații nepermise cu o informatoare, după care a căutat ca prin intermediul Miliției să scape de ea abandonând-o, ca apoi să o disloce, stabilindu-i domiciliu forțat” - *ibidem*, f. 121.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 90.

⁷⁶ Se pare că zelul delator al unora dintre informatori era într-adevăr foarte mare, întrucât și în Cehul Silvaniei era semnalată o situație în care, deși agentura „a fost lăsată la voia întâmplării” de către ofițeri, „au fost informatori din această comună care au dus material în plicuri la sediul raional” - *ibidem*, f. 177.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 115.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 117.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 118.

Deconspirările nu erau făcute doar față de populație, prin afișarea ofițerului cu informatorii, ci, uneori, chiar a informatorului față de alt informator. În Cehul Silvaniei, un sublocotenent, după ce a consumat băuturi alcoolice la o cooperativă împreună cu doi informatori, fiind în stare de ebrietate, s-a adresat unuia dintre cei doi: „uite, și el este informator, voi sunteți oamenii de încredere ai noștri”⁸⁰.

Consumul de alcool în compania informatorilor era un fapt destul de frecvent. Un locotenent din Raionul Turnu Severin era semnalat în august 1953 că avea „legături neprincipiale cu informatorii, făcea chefuri cu ei” și „după ce a consumat o cantitate de băuturi cu un informator, împreună cu acesta a adus o femeie la el acasă”.

Toate aceste abateri disciplinare și abuzuri erau binecunoscute conducerii Securității. Într-o ședință din 11 februarie 1953, Alexandru Drăghici, după ce trecuse în revistă o serie de abateri, sublinia:

„Ba mai mult, s-au întâmplat cazuri ca în cadrul problemelor în care lucrăm să recrutăm informatori și femei, și tovarășii noștri lucrători operativi au considerat că de-acum dacă este informatoare poate să-și facă mendrele cu ea, poate să se și culce cu ea și în felul acesta ea nu le-a dat nici un fel de informații și de fapt nici nu putea să le dea nici un fel de informații.

Ba mai sunt și alte cazuri; tovarășii noștri lucrători operativi se duc de multe ori la întâlnire cu informatoarea zi de zi, și totuși aceasta nu-i dă informații. Se pune întrebarea de ce? Când cauți bine și controlezi cum este posibil așa ceva, găsești că nu informatoarea are vină, că ea are material, însă ea nu poate să sufere pe omul acesta, deoarece are o atitudine păcătoasă, o atitudine fără ținută, fără poziție și nu puține au fost cazuri de acest fel când informatoarele nu au vrut să dea material, spunând că îi este greu să stea de vorbă cu un astfel de om căruia îi miroase picioarele sau care este murdar.

Trebuie să fie clar că toate aceste lucruri contribuie la obținerea de rezultate negative în munca informativă. De aceea în directivă se recomandă ca ofițerii să aibă o ținută exemplară, să nu facă familiarism cu informatorii, să aibă o atitudine tovarășească față de ei, o atitudine de înțelegere principială, de educare a lor, nu numai prin discutarea notelor informative, ci și a altor probleme, să discute cu ei de la om la om, să creeze aceste relații de conlucrare, pentru ca să simtă și omul că contribuie și el la ceva și în felul acesta să i se dea perspectivă”⁸¹.

Ambiția Securității de „a ști tot”⁸² și de a „acoperi informativ” fiecare obiectiv⁸³, fiecare formă de organizare, a condus la o creștere exagerată a rețelei informative și la apariția așa-

⁸⁰ *Ibidem*, f. 178.

⁸¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, vol. 1, f. 135.

⁸² Colonelul Alexandru Guțan, șeful Direcției Politice a D.G.S.P., afirma în 2 martie 1950: „Nu există nici o hotărâre, nici o transformare, nici un eveniment economic, social sau politic, care pentru noi, Securitatea, să nu formeze un obiectiv, o preocupare. Dușmanul de clasă se ocupă. Dacă nu s-ar preocupa de toate aceste transformări, schimbări, de toate aceste evenimente noi, n-am avea de lucru. Dacă el pur și simplu ne-ar lăsa în pace, n-am avea de lucru, am merge pe drumul construirii socialiste liniștit și pașnic, lucru absolut neștiințific, lucru care în realitate nu se poate petrece” - *idem*, dosar nr. 199, f. 152.

⁸³ Șeful D.R.S.P. Cluj, Mihai Patriciu, afirma în 8 iulie 1950: „Trebuie să întărim munca informativă prin crearea unei armate întregi de informatori, care să fie cuprinse de rezidenți bine verificați, instruiți. Acești

numitului „balast” – informatori cu care nu se lua legătura timp îndelungat sau care furnizau doar informații anodine.

Ca urmare a acestei percepții deformată asupra rolului informatorilor, se ajunsese ca rețelele informative ale anilor '50 să acopere fiecare stradă a orașelor României. Astfel, în nenumărate „Rapoarte cu propuneri de recrutare” se regăsesc motivații de genul acesteia, redactată în 21 martie 1955: „Întrucât în strada Cluceru Udricani numărul informatorilor recrutați este mic față de sarcinile de investigații ce vin în această stradă, iar obținerea informațiilor ce interesează organele noastre se face mai mult pe baza surselor ocazionale, este necesară crearea unei agenturi capabile să ne informeze cu materialul necesar lucrărilor noastre și, totodată, să ne sesizeze acțiunile și manifestările dușmănoase ce au loc pe aceste străzi”. Pentru atingerea obiectivului enunțat, ofițerul propunea recrutarea unui tâmplar ce era și responsabil cu păstrarea *Cărții de imobil* și se bucura de încrederea vecinilor. Recrutarea urma a se face în cadrul Sfatului Popular⁸⁴.

Un exemplu similar îl oferă raportul cu propunerea de recrutare a unei femei casnice din 24 iulie 1953: „având în vedere necesitatea obținerii informațiilor ce interesează securitatea statului și acoperirea teritorială a Secției 16 Miliție cu o rețea informativă completă și capabilă să sesizeze acțiunile și manifestările dușmănoase, precum și satisfacerea nevoilor muncii de investigații, propun recrutarea numitei T.A., casnică (...) Recrutarea se va face (...) în localul Secției 17 Miliție”⁸⁵.

Așa cum am mai menționat, nu de puține ori, recrutările se făceau cu sprijinul activ al organelor de miliție, în cadrul secțiilor de miliție, unde candidații erau chemați sau aduși sub diverse pretexte, cum ar fi reglementarea unor probleme legate de actele de identitate.

Aceeași mentalitate este reflectată și într-un „Raport cu propuneri de recrutare”, din 9 martie 1956. Ofițerul de contrainformații dintr-o unitate militară, la paragraful în care trebuia argumentată necesitatea recrutării informatorului, nota următoarele în sprijinul propunerii sale de a recruta un grăjdar: „întrucât în grajdul batalionului, cu un efectiv de 8 militari, nu am nici un informator, iar între acești militari am pe caporalul B.V. și pe fruntașul S.I., care au o serie de abateri disciplinare și manifestări dușmănoase, precum și legături cu alți militari”.

Ambiția de a ști ce se petrece până și într-un grajd sau pe o scară de bloc nu a fost una de conjunctură. Această ambiție se acutiza atunci când respectiva locuință comună se afla într-un perimetru „sensibil”. În acest sens, într-un „Referat cu propuneri de recrutare”, redactat în 7 martie 1960, se menționa:

„Obiectivul *Împrejurimi* Sala Congreselor este înconjurat de un complex de blocuri nou construite, care au vizibilitate directă asupra Sălii Congreselor. Întrucât în aceste imobile se vor stabili cu domiciliul un număr însemnat de familii, care vor trebui cunoscute de către organele

rezidenți trebuie să fie recrutați pe circumscripții poștale în comune, iar în oraș pe străzi. Trebuie să-i verificăm și să-i instruiem pe acești rezidenți în așa fel ca, după un timp, să fie posibilă încadrarea lor în Securitate” – idem, dosar nr. 173, f. 114.

⁸⁴ A.C.N.S.A.S., fond Rețea (S.R.I.), dosar nr. 40.605, f. 2.

⁸⁵ Idem, dosar nr. 40.607, f. 2.

noastre, este necesară recrutarea unui agent cu scopul de a se furniza informații privind elementele dușmănoase ce s-ar strecura în acest obiectiv. În acest scop, am ales candidat la recrutare pe numitul R.I., mecanic la Centrala Termică⁸⁶. Acesta urma să fie folosit drept „agent profilactic cu posibilități limitate”.

De multe ori, calea aleasă de informatori era cea a compromisului. Neavând suficientă tărie să-și asume riscul unui refuz direct al colaborării cu temuta Securitate, numeroase persoane acceptau formal această colaborare și furnizau note cât mai anoste cu putință, inserând în ele informații neutre din punct de vedere politic. Este drept că uneori chiar astfel de informații erau folosite de ofițerii de securitate, dotați cu o logică aparte, care scapă muritorului de rând, în instrumentarea unor dosare. Totuși, sistemul intoxicării ofițerilor de către informatori era uneori sesizat de șefii de direcție, care nu pregetau să atragă atenția asupra acestui sistem, făcând chiar apel la vigilență și cerând identificarea motivației acestui tip de comportament.

Câteva exemple în acest sens pot fi edificatoare asupra activității rețelei. În martie 1953, un informator, recrutat pentru problema „Manifeste”, furniza o notă cu următorul conținut: „un cal din stația de tramvai Sf. Vineri mănâncă 40 de lei pe zi. Birjarul câștigă numai 20 de lei pe zi. Atât am putut constata în aceste zile”⁸⁷.

Peste ani, în 1958, șeful Direcției Contrasabotaj oferea un alt exemplu, identificat de el în cadrul unei inspecții în Regiunea Ploiești: „Agentul spune că s-a întâlnit cu x la piață, că a cumpărat porumb și că în afară de aceasta nu a putut să stabilească nimic. Această notă nu are nici un fel de valoare și totuși [este] cusută la dosar. Sunt unii agenți care nu dau informații de foarte multă vreme și totuși nu se stabilește care este cauza că aceștia nu ne informează. Să se vadă dacă nu cumva este rea-voință la mijloc, ori nu au posibilitate de informare”⁸⁸. În aceeași perioadă, un alt informator, de această dată din Direcția Regională Bacău, sesiza printr-o notă informativă că „este pusă la cale o ceartă între două femei, dar nu știe ziua și timpul când are să izbucnească această ceartă”⁸⁹.

Pe de altă parte, calitatea scăzută a rețelei informative, dar și a ofițerilor, făcea ca mare parte din materialul informativ produs cu bună credință să nu fie decât o banală maculatură. Isidor Holingher, șeful Direcției a II-a Contraspionaj menționa în acest sens: „în Direcția a II-a și la serviciile 2 din regiuni, deși săptămânal se primesc sute de note informative, totuși un număr extrem de mic dintre ele reprezintă valoare operativă. Explicația acestei situații constă pe de o parte în faptul că mai sunt menținuți în rețea unii agenți lipsiți de posibilitățile sau de calitățile necesare unui agent, dar în special prin faptul că mulți lucrători operativi lucrează în mod necalificat cu agentura”⁹⁰.

Nici „elita” Securității, Direcția de Informații Externe (D.I.E.), nu părea a-și fi însușit mai bine decât colegii din țară arta recrutării și exploatării unui informator. În 1955 Direcția I-a era

⁸⁶ Idem, dosar nr. 58.477, f. 2.

⁸⁷ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, 12.631, f. 34.

⁸⁸ Idem, dosar nr. 105, f. 50.

⁸⁹ Idem, dosar nr. 97, f. 69.

⁹⁰ Idem, dosar nr. 105, f. 129.

avertizată de conducerea Ministerului Afacerilor Interne să-și amelioreze munca și, în acest sens, i-au fost indicate obiective concrete ce trebuiau realizate cu prioritate. A fost impusă o verificare riguroasă a agenturii existente în scopul înlăturării „elementelor dubioase, nesincere și balastului din agentură”⁹¹. Acțiunea de verificare a agenturii s-a declanșat, în special, datorită atacului din noaptea de 14 spre 15 februarie 1955 asupra Legației române din Berna și infiltrării a trei agenți provocatori în cadrul rețelei de la Roma. În urma verificărilor au fost eliminați 52 de agenți⁹² și 84 de ofițeri. Se insista pentru intensificarea eforturilor de creare a unei agenturi calificate, care să dispună de posibilități informative în obiectivele ce se aflau pe lista de priorități a Direcției I-a.

Astfel de obiective erau guvernele, parlamentele și principalele partide politice din S.U.A., Anglia, Franța, Italia și Germania Occidentală. În aceeași categorie se înscriau și comandamentele N.A.T.O. din Franța și Ismir (Turcia), comandamentele bazelor militare americane din Anglia și Turcia, statele majore ale armatelor principalelor state occidentale precum și unele instituții tehnico-științifice din aceleași state. Nu mai puțin importantă era considerată penetrarea informativă a organizațiilor „emigrației reacționare române, cu scopul destrămării acestora”⁹³.

Pentru atingerea unor astfel de obiective, Direcția I-a dispunea, la începutul anului 1955, de o agentură alcătuită din 104 agenți dar, în urma verificărilor, numărul lor a fost redus cu 50%, iar din cei rămași numai 18 se aflau în obiective importante și aveau posibilități reale de muncă informativă. Problemele semnalate în anul 1955 au continuat să greveze încă multă vreme activitatea D.I.E.⁹⁴

Nu au lipsit nici situațiile în care un informator se hotăra să-și tranșeze conflictele personale prin manipularea Securității. Astfel, într-un „Raport asupra stadiului muncii cu agentura”, realizat de Direcția Regională M.A.I. Ploiești se menționa cazul unor informatori care se hotărâseră să-și rezolve problemele cu o a treia persoană prin furnizarea de informații false Securității: „în luna februarie 1955 am arestat și trimis în justiție doi informatori ai raionului Câmpina, care, știind unul despre celălalt că sunt informatori și purtând amândoi dușmănie preotului din comună, au ticluit un manifest dușmănos pe care l-au difuzat furnizând apoi note informative – cum s-ar spune - «pe două linii», cum că redactorul și difuzatorul manifestului ar fi preotul în cauză”⁹⁵.

De asemenea, și în regiunea Bacău erau semnalate cazuri de note informative cu informații falsificate deliberat. Astfel, „un agent s-a certat cu un cetățean și cearta a pornit de la o

⁹¹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 83/1955, f. 101.

⁹² *Ibidem*, f. 108.

⁹³ *Ibidem*, f. 102.

⁹⁴ Cristian Troncotă, *About the Espionage Activity of the Romanian Communist regime. 1965-1989*, în „Arhivele Totalitarismului”, anul X, nr. 34-35, 1-2/2002, p. 215-233; Florian Banu, *Activitatea Direcției de Informații Externe a Securității - între atribuțiile oficiale și acțiunile reale (1951-1989)*, în „Cetatea Bihariei”, seria a II-a, 2005, nr. 1 (3), p. 99-111.

⁹⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 103, f. 77.

sută de lei, care i-a împrumutat acestuia și fiindcă respectivul nu i-a înapoiat banii, a spus că acesta face o organizație subversivă «Colceru S.», că fură armament⁹⁶.

De asemenea, nu de puține ori, sentimentul de apartenență la o structură temută îi făcea pe unii informatori să trăiască un sentiment al puterii discreționare asupra semenilor și, în consecință, să încerce a-și rezolva diferendele cu diverse persoane prin intermediul delațiunilor. Un astfel de caz este prezentat într-o sesizare adresată Procuraturii Generale a R.P.R. în 29 ianuarie 1963:

„Nevasta sa în calitate de informator la Securitate, lăudându-se în fața soției mele că acum poate lega pe oricine în 24 ore, povestea toată activitatea ei, pe cine a mai «turnat» după expresia ei, cum iscălește informațiile pe care le dă cu nume fals, al soacrei unui tutungiu, (...) cum i s-au cerut informații și despre mine, dar n-a dat, din simpatie, (...) cum a încercat să o toarne pe noua locatară, Bălănescu, cu prilejul furtului mare de bani de la o bancă din Giulești, dar informația s-a dovedit falsă și a fost ocărâtă rău de ofițerul de miliție în casa ei. (...) Nu mai termina, «sunt cineva, am ajuns cineva și pot lega pe oricine în 24 de ore»⁹⁷.

Recompensarea informatorilor

Remunerarea informatorilor se făcea dintr-un fond special al Securității. Abreviat în documente cel mai adesea sub forma C.I.S., acest fond apare și ca C.I.S.S⁹⁸. În primul caz, ar fi vorba de „Cheltuieli Informative Speciale”, iar în al doilea de „Cheltuieli în Interese Superioare de Stat”. Indiferent de denumire, acest fond era cel mai adesea la discreția ofițerilor de securitate⁹⁹, chiar dacă aceștia erau obligați să aducă documente justificatoare privind sumele cheltuite (chitanțe de la informatori, note de plată de la restaurante unde se întâlneau cu informatori, bonuri și chitanțe pentru obiecte cumpărate pentru a fi oferite unor informatori ș.a.m.d.). Nu de puține ori, ofițerii au folosit acest fond pentru a-și suplimenta venitul personal, inventând recompense și semnând chitanțe false. Un exemplu în acest sens este oferit de ordinul circular nr. 53 din 4 februarie 1952 emis de D.G.S.S. În acest ordin se amintea cazul descoperit în regiunea Stalin unde „un grup de ofițeri – unii cu munci de răspundere – au sustras sume de bani din acest fond,

⁹⁶ Idem, dosar nr. 12.635, f. 51.

⁹⁷ A.C.N.S.A.S., fond Rețea (S.R.I.), dosar nr. 62.708, f. 19.

⁹⁸ Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente. 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 234-235.

⁹⁹ Potrivit Ordinului nr. 222 Cabinet M.A.I., din 15 mai 1952, „în loc ca acest fond să fie întrebuințat conform instrucțiunilor primite, în unele regiuni, «din economii» se fac garduri, se fac reparații sau chiar investiții la clădiri, garaje, se acoperă pierderile la cantine etc”. Ca urmare, semnatarul ordinului, ministrul adjunct gen. lt. de securitate Gh. Pintilie, atrăgea atenția „asupra controlului ce trebuie făcut de șeful Regiunii de securitate și locțiitorul său în ce privește cheltuirea acestui fond de către șefii de Secții, de Birouri, de Raioane și până la lucrătorii operativi, care primesc în interesul muncii sume din acest fond” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.620, f. 87.

întrebuințându-le pentru chefuri și interese personale” și se atrăgea atenția directorilor de regionale să controleze amănunțit cum se cheltuiește acest fond¹⁰⁰.

În regiunea Arad era semnalat cazul slt. Oarcea care, în ianuarie – aprilie 1953, a folosit informatori și fondul C.I.S. „pentru a avea relații cu unele femei”¹⁰¹, precum și cel al unui locotenent de miliție care a cerut informatorului căruia îi dăduse indemnizația „să-i facă cinste”¹⁰².

Evident, recompensarea informatorilor nu reprezenta un „salariu” lunar, ci era acordat periodic, în funcție de informațiile furnizate și, uneori, era sub formă de pachete de alimente sau diverse lucruri și cadouri¹⁰³. În acest sens, în ședința cu comandantul direcțiilor regionale de securitate din 1 martie 1950, ministrul adjunct, Gheorghe Pintilie, le explica celor prezenți cum pot fi recrutați ca informatori „colegii din Miliție sau alte structuri ale M.A.I.-ului: „Să folosim pe toți tovarășii din Miliție, dacă vedem un grănicer în orice grad, general, soldat, plutonier, dacă vedem că are serviciul acela unde trebuie să ne dea ajutor, îl recrutăm pe el. Depinde cum îl recrutăm, poate îl plătim cu bani sau poate îi facem un cadou. Dacă copilul lui este bolnav, avem grijă, îi trimitem o haină. Nu este numai așa, că îi plătesc degeaba 2.000 lei”¹⁰⁴.

Sistemul remunerării pentru informațiile furnizate i-a determinat pe unii informatori să furnizeze din belșug note informative, rod al imaginației lor. În martie 1956, în cadrul unei ședințe de analiză a activității informativ-operative, era semnalat cazul informatoarei „Corina” din Regiunea Galați, care, „din lipsa de analiză temeinică și de verificare a notelor informative”, a reușit ca timp de un an să furnizeze informații eronate despre existența unor organizații imaginare din Galați. Motivația acesteia era de „a încasa sume de bani care i se dădeau”¹⁰⁵. De altfel, era o opinie larg răspândită aceea conform căreia „informatorii care sunt retribuiți, în majoritatea cazurilor, aduc un aport mai serios, retribuția constituind un stimulent pentru ei”¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. II, București, 1994, p. 313 (în continuare se va cita CAS II).

¹⁰¹ Situația era destul de frecventă, în aceeași perioadă fiind înregistrat cazul lt. Ionuță Aurelian, șeful Raionului Dorohoi, care „a avut relații nepermise cu o informatoare, după care a căutat ca prin intermediul Miliției să scape de ea abandonând-o, ca apoi să o disloce, stabilindu-i domiciliu forțat” - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 200, f. 121.

¹⁰² *Ibidem*, f. 90.

¹⁰³ Într-un raport al D.R.S.S. Iași, din 16 septembrie 1952, referitor la situația agenturii, se preciza că „retribuirea informatorilor s-a făcut prin sume de bani acordate periodic pentru informațiuni mai prețioase prin cadouri de diferite obiecte cumpărate și date lor sau prin sprijinul dat în mod indirect pentru obținerea unui serviciu” – idem, dosar nr. 12.620, f. 276.

¹⁰⁴ Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente. 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 149-150.

¹⁰⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 103, f. 25.

¹⁰⁶ Idem, dosar nr. 12.620, f. 276.

Abandonarea informatorului

În cazul în care se ajungea la concluzia că este necesară abandonarea unui informator din motive variate (deconspirare, refuzul de a mai furniza informații¹⁰⁷, motive medicale¹⁰⁸, lipsa posibilităților informative ș.a.m.d.), lucrătorul operativ ce-l avea în legătură întocmea o caracterizare generală asupra activității desfășurate și redacta un raport motivat cu cererea de a i se aproba excluderea din rețeaua informativă. Aprobările erau date la același nivel ca și aprobările pentru recrutare. După aprobarea raportului, lucrătorul operativ îi comunica celui exclus că s-a renunțat la serviciile sale și îi impunea să semneze un angajament referitor la faptul că nu va divulga nimic despre colaborarea cu Securitatea. Aceste din urmă documente erau anexate la sfârșitul capitolului I din dosarul personal (vezi *infra*).

Evidența rețelei informative

Dacă în vechiul aparat informativ-represiv al României rețeaua informativă reprezenta unul din mijloacele cele mai apreciate de culegere de informații și, ca atare, se acorda o maximă importanță păstrării discreției asupra surselor, ele nefiind cunoscute (în cele mai multe cazuri) decât de ofițerul de legătură, regimul comunist a adus și în acest domeniu schimbări radicale. Adepți ai planificării și centralizării, comuniștii români au preluat modelul sovietic al evidenței riguroase a rețelei informative¹⁰⁹.

Încă din ziua recrutării, informatorului i se întocmea o „fișă de evidență nr. 1”, în două exemplare, care erau înaintate către lucrătorii Serviciului, secției, biroului sau grupei „C”, aceste structuri fiind însărcinate cu ținerea evidenței operative a M.A.I.-ului.

În momentul primirii fișei de evidență, lucrătorul structurii „C” îl înscria pe informator într-un registru special. Concomitent cu înregistrarea se pregăteau mapele dosarului personal și anexă (în mapa anexă se arhivau notele informative redactate de informator), pe acestea fiind inscripționat numărul curent din registru, categoria rețelei informative, numele conspirativ, organul M.A.I. și data deschiderii dosarului personal. Dosarul personal (numit uneori și „dosar de rețea”) și mapa anexă erau predate pe bază de semnătură ofițerului ce urma să aibă în legătură informatorul, rezidentul sau gazda casei conspirative sau de întâlniri.

¹⁰⁷ Informatorul „Circular”, „fost avocat, în prezent funcționar” era abandonat în anul 1955 deoarece „era pătruns de un misticism exagerat, motivând la toate întâlnirile că nu poate să furnizeze material informativ, deoarece nu are relații cu elemente dușmănoase și că el «nu poate să facă rău apropiatului său»” - idem, dosar nr. 12.633, f. 113.

¹⁰⁸ Informatorul necalificat „Dode” din problema „Naționaliști iugoslavi” era abandonat în aprilie 1955, „fiind suferind de T.B.C., în urma cărui fapt nu mai putea îndeplini sarcinile”, iar informatorul „Pavel” din problema „Aparat de stat” era abandonat pentru faptul că „este bolnav de cord” - *ibidem*, f. 112.

¹⁰⁹ Datele care urmează au fost extrase din *Directiva pentru ținerea evidenței operative de către organele operative ale Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române (1953)*, idem, dosar nr. 12.560, f. 20-34.

Din cele două exemplare ale fișei de evidență se constituiau două cartoteci: *cartoteca statistică* și *cartoteca generală operativă și de informații a rețelei informative*.

În cadrul cartotecii statistice fișele de evidență erau grupate pe organe ale M.A.I.-ului, iar în cadrul fiecărui organ în parte erau așezate în cinci compartimente:

Compartimentul I – Rezidenții

Compartimentul II – Gazdele caselor conspirative

Compartimentul III – Gazdele caselor de întâlniri

Compartimentul IV – Informatorii calificați

Compartimentul V – Informatorii necalificați

În cadrul fiecărui compartiment, informatorii erau grupați pe grupe, în funcție de „problema” în care lucrau (partide politice, culte-secte, contrasabotaj etc.) și în ordinea crescătoare a numerelor de înregistrare.

Cartoteca statistică avea și un compartiment distinct, intitulat „Mișcarea lunară”, în care erau fișele informatorilor trecuți dintr-o categorie în alta, a celor transferați altor organe sau a celor excluși din rețea în luna respectivă.

Pe baza cartotecii statistice se întocmea un raport lunar asupra numărului și mișcării rețelei informative.

Cartoteca generală operativă reunea fișele într-o ordine strict alfabetică și era folosită în scopuri de informare asupra datelor tuturor informatorilor.

La primirea mapelor dosarelor personale și anexă înregistrate, ofițerul introducea la capitolele respective ale dosarului personal toate materialele de recrutare pe care le deținea (note de investigații, cereri de verificare la cartotecă etc.), precum și materialele care se obțineau ulterior.

Dosarul personal se deschidea printr-un tabel cu lucrătorii operativi care au ținut legătura cu cel recrutat, urmat de un tabel cu legăturile acestuia trecute în evidența operativă și de informații.

Capitolul I al dosarului trebuia să includă:

- a) raportul motivat al lucrătorului operativ cu cererea de a se i se aproba recrutarea, cu rezoluția șefului respectiv;
- b) raportul lucrătorului operativ asupra efectuării recrutării;
- c) angajamentul persoanei recrutate;
- d) autobiografia informatorului;
- e) tabelul rudelor, al legăturilor de muncă, prieteni etc.;
- f) caracterizările periodice făcute pe parcursul colaborării de către ofițerul/ofițerii de legătură;

Capitolul al II-lea cuprindea cererile de verificare la cartotecă, notele informative, procesele verbale de interogare a martorilor, rapoartele de supraveghere informativă și orice alte materiale primite în timpul pregătirii pentru recrutare și de-a lungul perioadei de exploatare a informatorului.

Dosarul (mapa) anexă se deschidea printr-un tabel-opis, alfabetic, ce cuprindea numele persoanelor care erau menționate în materialele informative și care se aflau în atenția

Securității, cu menționarea paginii unde sunt menționate. Urmău apoi toate notele informative în original, în ordinea cronologică a redactării lor.

Dosarele personale astfel întocmite aveau termen de păstrare permanent, iar mapele anexă se păstrau timp de doi ani, în cazul informatorilor necalificați, și cinci ani, în cazul informatorilor calificați.

Desigur că între prevederile teoretice referitoare la ținerea evidenței operative a rețelei informative și realitățile din unitățile de securitate distanțele erau uneori colosale. Arhivele păstrate arată că indicațiile au rămas, în bună măsură, literă moartă, iar termenele de păstrare sau de distrugere a dosarelor anexă au fost respectate aleatoriu.

Dimensiunile rețelei informative

În ciuda indicațiilor amănunțite și repetate referitoare la ținerea unei evidențe riguroase a rețelei informative, astăzi este greu de reconstituit la adevăratele dimensiuni rețeaua de informatori pe care Securitatea a aruncat-o peste întreaga țară în anii '50. Totuși, arhivele au păstrat o serie de informații referitoare la acest aspect. O estimare globală, dar care trebuie privită în contextul în care a fost formulată, datează din anul 1968. „Înfierându-l” pe Alexandru Drăghici, președintele Consiliului Securității Statului, Ion Stănescu, afirma:

„...neavând încredere în puterea de influență politică și în forța educativă a partidului, Alexandru Drăghici a exagerat și denaturat conștient situația operativă, ceea ce a făcut ca în sfera de preocupare a organelor de securitate să figureze la un moment dat peste 1/3 din populația țării.

Ca urmare a acestei orientări greșite și dăunătoare, activitatea informativă nu a fost canalizată numai spre descoperirea adevăraților dușmani, ci și spre un număr însemnat de cetățeni cinstiți. Datorită creșterii așa-zisei baze operative, aparatul de securitate a fost împins ani îndelungați la crearea unei rețele de informatori exagerată din punct de vedere numeric, incluzându-se astfel în evidențele noastre, la această categorie cca. 500.000 persoane”¹¹⁰.

În opinia noastră, cifra de 500.000 de persoane este una cumulativă, reflectând o însumare a evidențelor rețelei informative din perioada 1948-1968. Pentru a contura o imagine mai nuanțată, vom prezenta și câteva date punctuale. Astfel, în februarie 1953, lt. col. Nicolae Doicaru susținea că în Direcția Regională Constanța, pe care o conducea, exista câte un informator la 280 de locuitori¹¹¹. Doicaru preciza că „un lucrător de securitate are în medie 12-14 informatori, iar alții la raioane au câte 50-60 informatori”¹¹².

În aceeași perioadă, maiorul Eugen Vistig, directorul Regiunii M.S.S. Pitești, afirma că în „problema bande” are 105 informatori¹¹³, iar col. Stancu, directorul Regiunii București, afirma în

¹¹⁰ Ion Stănescu, *În spiritul adevărului și dreptății*, în Consiliul Securității Statului, „Buletin intern pentru aparatul Securității Statului”, nr. 2/1968, p. 5.

¹¹¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 97, f. 1.

¹¹² *Ibidem*, f. 5.

¹¹³ *Ibidem*, f. 19.

cadru aceleiași ședințe: „am trecut la curățirea rețelei informative, din rețeaua de 3.888 de informatori până în prezent am scos din această rețea 517 informatori, care era un balast în munca noastră, au fost recrutați superficial, cum era la serviciul 1, unii erau chiar dubioși. În prezent lucrăm cu 3.565 informatori, se lucrează în case de întâlniri în capitală, unde avem 56 case conspirative și de întâlniri”¹¹⁴.

Dacă o direcție regională ca Bucureștiul dispunea de 3.565 informatori, potrivit șefului Direcției de Contrasabotaj, „Reșița are în biroul siderurgic 80 de informatori la circa 30.000 salariați, șapte calificați și restul necalificați și nu putem să spunem că întregul obiectiv este acoperit”¹¹⁵.

Pentru o imagine a situației la nivel național a rețelei informative, am făcut apel la situațiile statistice întocmite de Serviciul „C” din M.A.I. asupra „numărului și mișcării rețelei informative”. Potrivit unei astfel de statistici, la 31 iulie 1954 Securitatea dispunea, la nivelul întregii țări, de 3.900 de rezidenți, 6.406 informatori calificați și 53.310 informatori necalificați. În total, 63.616 persoane. Totodată, existau 3.594 case de întâlniri și 103 case conspirative¹¹⁶.

Peste un an, la 31 iulie 1955, existau 3.759 rezidenți, 6.717 informatori calificați și 43.915 necalificați, adică un total de 54.391 informatori. Casele de întâlniri erau în număr de 6.105, în vreme ce numărul caselor conspirative se redusese la 59¹¹⁷.

În aceeași perioadă, Serviciul II Contraspionaj din Regiunea M.A.I. București dispunea de 47 informatori calificați, 102 necalificați și 31 de case conspirative și de întâlniri¹¹⁸. Serviciul III Partide burghezo-moșierești avea 423 informatori calificați, 981 informatori necalificați și 28 de rezidenți. La dispoziția serviciului erau 260 de case conspirative și de întâlniri. Serviciul IV Contrasabotaj dispunea de 147 informatori calificați, 969 informatori necalificați și 42 de rezidenți. Pentru dirijarea acestora existau 107 case conspirative și de întâlniri¹¹⁹.

La 31 mai 1956 rețeaua informativă avea următoarea configurație: 2.304 rezidenți, 5.184 informatori calificați și 31.805 informatori necalificați. Existau 8.596 de case de întâlniri și 48 case conspirative¹²⁰.

O reducere semnificativă s-a operat pe baza ordinului M.A.I. nr. 15/1956, prin care se impunea trierea riguroasă a rețelei informative și abandonarea „balastului. Dacă la 31 martie 1956

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 36; cifrele vehiculate de șefii diverselor structuri ale Securității în ședințele de analiză a muncii trebuie privite cu spirit critic, întrucât, în multe cazuri, era doar o fanfaronadă menită să impresioneze superiorii. Însuși Alexandru Drăghici era la curent cu aceste practici: „S-a vorbit să abandonăm informatorii care s-au dovedit elemente incapabile, duble, care nu dau nici un fel de material, pentru ca să nu mai contăm pe un număr așa de mare de informatori, așa cum este de exemplu la Direcția a II-a, care conta pe un număr de 30.000 și ceva de informatori, care în realitate era o cifră umflată, nici nu exista acest lucru, însă tovarășii contau pe acest număr ca să arate activitatea lor” – *ibidem*, f. 133.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 54.

¹¹⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.623, f. 2.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 25.

¹¹⁸ *Idem*, dosar nr. 12.633, f. 110.

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 111.

¹²⁰ *Idem*, dosar nr. 12.623, f. 56.

totalul informatorilor era de 42.853, la 31 august 1956 au rămas în rețea doar 13.112, adică au fost abandonați nu mai puțin de 69% dintre informatori.

Diminuarea a continuat și în perioada următoare, probabil și ca urmare a reducerilor de personal din schema M.A.I.-ului, operate în vara anului 1956, rezultatele constatându-se la 31 ianuarie 1957 când rețeaua informativă a direcțiilor regionale era alcătuită din 11.289 agenți, existând totodată 4.045 case de întâlniri și 32 case conspirative¹²¹. Nu dispunem de cifre privind dimensiunile rețelei informative a direcțiilor centrale de securitate.

Peste un an, la 31 ianuarie 1958, numărul agenților era de 19.515 agenți și 135 rezidenți, casele conspirative fiind în număr de 47, iar cele de întâlniri – 5007¹²². Dintre cei 19.515 agenți, un număr de 3.339 erau dirijați de organele aparatului central, 13.497 erau în legătura direcțiilor regionale, 1.933 depindeau de structurile serviciilor de contrainformații și 746 erau dirijați de serviciile de securitate în transporturile feroviare. Pentru exemplificare, la 15 septembrie 1958 Regiunea M.A.I. Bacău avea 886 informatori și 185 case de întâlniri, fiecărui lucrător informativ-operativ (inclusiv cadrele de conducere) revenindu-i câte șapte agenți¹²³.

Dacă la recensământul din 21 februarie 1956 au fost înregistrați 17.489.450 locuitori, iar la 31 martie 1956 (data cea mai apropiată la care dispunem de cifre) existau 42.853 informatori, rezultă că exista un informator la 408 locuitori. Procentul de informatori era de 0,24% din totalul populației, adică foarte departe de imaginea de omniprezență pe care Securitatea reușise să o creeze. Cu acești informatori și cu un personal nu foarte numeros¹²⁴, Securitatea reușea să țină sub teroare un întreg popor, situație merită să îndemne spre o reflecție atentă asupra mijloacelor de control al populației de care dispune statul modern.

Concluzii

Investigația noastră, care a lăsat neabordate destule aspecte ale organizării și funcționării rețelei informative a Securității în primii zece ani de funcționare a instituției, ne permite totuși formularea câtorva concluzii, fie ele și cu caracter parțial.

Astfel, se observă că Securitatea nu a plecat de la *tabula rasa* în domeniul culegerii de informații. Multe din principiile și metodele de lucru ale Serviciului Special de Informații, ale Siguranței și Jandarmeriei au fost preluate și adaptate la specificul „luptei de clasă”. Acestora li s-au adăugat metodele de organizare și prelucrare a informațiilor de factură sovietică, transplantate

¹²¹ *Ibidem*, f. 69.

¹²² *Ibidem*, f. 161.

¹²³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 105, f. 59; în Regiunea Ploiești, în aceeași perioadă, reveneau în medie pentru fiecare lucrător operativ câte opt informatori – *ibidem*, f. 112

¹²⁴ La 1 mai 1956 în unitățile centrale și regionale ale Securității erau angajate 12.865 de persoane, dintre care 10.693 ofițeri, 954 sergenți și 1.218 angajați civil - Florian Banu, *Profilul angajatului Securității în anii '50*, în Gh. Onișoru (coord.), „Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă, București”, 2001, p. 82-83

în Securitate atât prin intermediul agenților sovietici impuși în funcții de conducere sau a ofițerilor școliți în Uniunea Sovietică, cât și, mai ales, prin activitatea consilierilor sovietici din M.A.I.

Ca trăsătură distinctivă, se remarcă ambiția Securității de a controla informativ practic orice domeniu al activității umane, situație specifică aparatelor informative ale statelor totalitare.

Eșecurile, ca și succesele, înregistrate de instituție în această perioadă trebuie analizate în strânsă corelație cu structura și calitatea rețelei informative, aceasta fiind, la rândul-i, puternic influențată de politica de cadre a Securității.

Apoi, trebuie evidențiat că rețeaua informativă nu a atins niciodată dimensiunile apocaliptice pe care unele lucrări, mai cu seamă memorialistice, tind să o impună, ajungându-se la percepția eronată că poporul român e unul de trădători înnăscuți sau, în cel mai bun caz, o națiune în care jumătate din cetățeni luptau împotriva comunismului, în vreme ce cealaltă jumătate era ocupată cu delațiunea.

De asemenea, studierea evoluției rețelei informative a acestei perioade permite decelarea etapelor parcurse de Securitate spre o relativă profesionalizare, remarcându-se treptata abandonare a mijloacelor extrem de brutale de recrutare în favoarea metodelor *soft*. Desigur că aici s-ar impune o analiză de amănunt a mecanismelor care au stat la baza acceptării colaborării cu Securitatea, căci, dincolo de lăcomia de arginți, se întrezăresc o multitudine de alte motivații, mai mult sau mai puțin condamnabile. De asemenea, trebuie remarcată abilitatea cu care unii potențiali informatori au știut să eludeze rigorile „contractului” semnat cu Securitatea, furnizând doar informații banale până la exasperarea ofițerului de contact și eliminarea din rețea, dar, mai ales, trebuie subliniată verticalitatea ireproșabilă a acelor persoane care au respins din star orice compromis, orice formă de colaborare, indiferent de riscurile la care se expuneau.

În încheiere, ne exprimăm convingerea că demontarea mecanismelor complexe care au permis crearea și exploatarea rețelelor informative vor permite o apropiere adecvată de epoca respectivă și o înțelegere a contextului deosebit în care au fost nevoiți să trăiască predecesorii noștri, astfel încât, înainte de a emite sentințe morale, să ne reamintim proverbul medieval conform căruia, adesea, *Vivimus non ut volumus, sed ut possumus* (*Trăim nu cum voim, ci cum putem*).

Liviu ȚĂRANU

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND SCHIMBĂRILE DIN POLITICA DE PERSONAL ÎN CADRUL STRUCTURILOR M.A.I LA ÎNCEPUTUL ANILOR '60

SOME CONSIDERATIONS ABOUT HUMAN RESOURCES POLICY CHANGES IN THE MINISTRY OF INNER AFFAIRS AT THE BEGINNING OF SIXTIES

Many researchers in recent history approached the Securitate subject when they spoke about communist regime. It's important to know that the leadership of the Communist Party had an important place in what concerns the MIA staff and different changes of personnel in Securitate and other structures. So called staff policy - "politica de cadre", where prepared by a section inside of Party, and then Staff Direction (Direcția Cadre) from MIA was able to take measures to grow up the staff quality. The main goal of this action was to get good results in people surveillance, without violent methods. The political regimes attempted to create a real rapprochement of population but old practices were not proper.

Changes in staff policy consisted in a good selection, training, control and promotion of personnel. The education in self-schools and a good remuneration of work assured an afflux of youth with advanced studies.

Finally, the success of this policy didn't appear. Why? The reasons were inside of political regime nature, which did not accept and respect the people rights. In a dictatorial regime each piece of information service becomes a political policy.

Etichete: politica de cadre, anii '60, Ministerul Afacerilor Interne, Securitate, Direcția Cadre

Keywords: human resources policy, the sixties, The Ministry of Inner Affairs, The Securitate, Staff Direction

„Naționalizarea” politicii de cadre, evidentă în momentul publicării *Declarației din aprilie 1964*, își are rădăcinile încă din partea a doua a anilor '50. Promovarea personalului autohton și înlăturarea discretă, fără zgomot, a minoritarilor din structurile centrale (ale MAI implicit) a devenit încă de atunci un deziderat mărturisit doar în cercuri foarte restrânse.

În istoriografia profilată pe subiectul represiunii anticomuniste există referiri numeroase la subiectul pe care îl vom aborda în paginile care urmează¹. Parte din aceste referiri au fost

¹ Amintim aici doar câteva titluri: Camelia Duică, *Criterii de recrutare a cadrelor MAI*, în Gheorghe Onișoru (coord.), *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, p. 51-60; Elis Neagoe, *Trecerea în rezervă cadrelor MAI între uz și abuz (1948-1965) în loc. cit.*, p. 62, Florian Banu,

inspirate din documentele de arhivă pe care un istoric sau altul le-au cercetat, ori din memorialistica foarte bogată a celor care au fost chiar protagoniștii schimbărilor pe care conducerea de la București le-a operat după 1958. Deși păreri sunt împărțite, un numitor comun al tuturor acestor abordări este acela că inițiativa schimbării politicii de cadre, în toate instituțiile statului comunist, nu numai în cadrul celor represive, a pornit din sânul Biroului Politic, mai precis de la cel care patrona regimul – Gheorghe Gheorghiu-Dej². Ca orice inițiativă politică, din acea vreme, această măsură a prins contur precis printr-o hotărâre a CC al PMR și a fost urmată destul de repede de o hotărâre a Consiliului de Miniștri (HCM nr. 1078/1959), care după doi ani de punere în practică, a fost revizuită în 1961 (HCM nr. 711/1961). Toate aceste hotărâri au avut prevederi a căror finalitate ținea în mod expres de restructurarea personalului din cadrul MAI, iar pe baza lor, așa cum rezultă din documentele aflate în arhivele MI, ministrul Afacerilor Interne a elaborat ordine interne în direcția amintită.

În anii '50, zecile de mii de angajați ai MAI alcătuiau un mozaic uman, cu oameni pregătiți pentru meseriile lor, cu alții abia inițiați și cu o altă categorie largă fără nicio pregătire³. Elementul comun al acestora era originea lor socială (muncitori sau țărani), aspectele care țineau de pregătire și specializare fiind suplinite prin diferite cursuri de scurtă durată. Acestea, la rândul lor, nu puteau însă asigura pregătirea juridică sau administrativă absolut necesară în aceste structuri. Din această cauză, la finele anilor '40, în cadrul procesului de transformare instituțională parcurs de toate organismele regimului comunist, în general, și a MAI, în particular, strategia aplicată de autorități a fost cea a conviețuirii dintre cadrele vechi și cele noi, dintre specialiști și debutanți. Introducerea „bobocilor” în tainele „inchiziției”, în cunoașterea formelor de constrângere sau șantaj, precum și atragerea de colaboratori în cadrul acțiunilor de represiune nu s-au făcut ușor. Ca în orice domeniu, metodele brute și fără prea mult efort de gândire au fost preferate de noii „învățăcei” pe fondul unei lipse cronice de minimă pregătire și cultură, alături de faptul că mulți dintre „profesori”, presați de comandamentele ideologice, dar și de trecutul lor nefavorabil, în noul context politic, au trebuit să-și întrerupă activitatea trecând de la statutul de opresori la cel de

Profilul angajatului Securității în anii '50 în loc. cit., p. 81-91; Liviu Țăranu, Problema cadrelor în MAI (1948-1965) în loc. cit., p. 28-40; interesantă și este perspectiva oferită de un „insider” (general în MAI și fost șef al Arhivelor Statului) asupra acestei probleme - Ionel Gal, Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989, Iași, Editura Do-minoR, 2001-2002, vol. 1, p. 214-225 (capitolul „Cadrele hotărăsc totul”).

² Gh. Gheorghiu Dej susținea schimbarea politicii de cadre în MAI încă din septembrie 1952: „Nouă ne trebuie cadre cu un orizont cultural mai mare, elemente care au o cultură sigură că mai ușor însușesc cunoștințele profesionale, să-i privim ca un organ de specialitate. Aici este nevoie și de ingineri pe diferite ramuri pentru a lucra contra sabotajului pentru expertize, trebuie să ajungem acolo încât nici la Miliție să nu primim fără 7-8 clase de învățământ”. Faptul că aceste măsuri vor începe să fie puse în aplicare după 1958, nu arată decât că Gheorghiu-Dej abia din acest moment începe să dețină controlul deplin al puterii. Vezi Liviu Țăranu, *Problema cadrelor în MAI*, în loc. cit., p. 32.

³ O bună parte a noilor veniți în MAI „provenind din rândul frizerilor, ospătarilor sau al muncitorilor manuali erau de-a dreptul șocați de poziția în care au ajuns, de marea putere pe care o dobândiseră peste noapte asupra semenilor lor” vezi Luminița Banu, *Ofițerul de securitate – prototip al „omului nou”*, în „Historia”, nr. 82, an VIII, octombrie 2008, p. 61.

victime. În plus, în selecția și pregătirea noilor cadre, consilierii sovietici au deținut un rol deloc neglijat, aceștia fiind coordonatorii întregului proces de reorganizare a structurilor MAI.

La mijlocul anilor '50, pe fondul unor reorganizări și restructurări de personal, au loc masive acțiuni de recrutare și selecționare de tineri din contingentele care urmau să-și satisfacă stagiul militar⁴. Nevoia de personal calificat a condus la o triere mai severă a acestora, criteriile principale fiind legate de originea socială, de pregătirea școlară, de calificarea într-o meserie și de apartenența la UTC. Fiecare avea un dosar de cadre în care verificările asupra biografiei proprii și ale rudelor erau la mare preț. Modelul fusese, evident, cel sovietic, dar în cazul românesc, rigoarea și veridicitatea unor date incluse în aceste dosare a lăsat frecvent de dorit. Dincolo „de intimitățile reale sau fabulate” cuprinse în biografiile și fișele de cadre care alcătuiau dosarele personale ale lucrătorilor MAI, aici se regăsește, în rezumat, întreaga existență a acestora, de la viața de familie și până la pasiunile fiecăruia. Din nefericire, și de aici și teama multora de conținutul acestor dosare, aceste documente puteau fi combustibilul unei ascensiuni rapide sau în aceeași măsură o piatră de moară pentru cel vizat.

Având în vedere cele menționate, în cadrul schimbărilor care au loc la finele anilor '50 în politica de cadre a partidului, direcția, serviciile și birourile care se ocupau de resursa umană a MAI au căpătat o tot mai mare greutate, în principal tocmai prin intermediul dosarelor personale, fiind responsabile de viața și cariera multora din angajații aparatului represiv. Astfel că e îndreptățită constatarea unei importante figuri a conducerii MAI, Ionel Gal, după care „dosarele de cadre aveau o putere cumplită”, iar cel care le gestiona putea fi considerat „șeful sectorului suflete”⁵.

Pe baza lor se făceau majoritatea promovărilor, dar și excluderile din viața militară. Este unanim acceptat că în MAI direcția care se ocupa de personal era cu mult mai dură, în comparație cu sectorul civil sau chiar cu structura echivalentă din Ministerul Forțelor Armate. Verificările porneau de la rudele cele mai apropiate, mergând până la gradul III de rudenie și era urmărit orice detaliu referitor la o eventuală apartenență politică a acestora și a pozițiilor de conducere deținute în partidele istorice. Existența cazierului judiciar sau a unor rude apropiate în Occident îi eliminau orice șansă de a fi acceptat în rândurile MAI, îndeosebi în cadrul DIE sau a contraspionajului.

Orice legătură cu persoane din străinătate era socotită drept o posibilitate de scurgere de informații, apartenența la o sectă religioasă sau colaborarea vreunei rude cu vechile structuri de informații ale României interbelice ori cu servicii străine de același profil erau „adevărate pietre funerare” asupra celor care erau propuși pentru avansare.

În politica de cadre ca și în multe alte domenii ale vieții sociale, factorul politic și ideologia au jucat un rol determinant, influențând viața celor implicați în construirea comunismului românesc. Principii și lozinci precum *dictatura proletariatului*, *lupta de clasă* și *ascuțirea luptei de*

⁴ *Securitatea. Structuri, cadre, obiective și metode. 1948-1967*, vol. I, coord. Florica Dobre, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 82-172; vezi și studiul introductiv semnat de Florian Banu, p. XVII.

⁵ Ionel Gal, *op. cit.*, p. 217.

clasă au grevat puternic asupra relațiilor interumane, modificând echilibre și ierarhii stabilite în vremurile anterioare.

În baza hotărârilor conducerii PMR, măsurile luate în cadrul MAI, după retragerea trupelor sovietice, au avut, în principal, trei componente: una profesională prin **încadrarea de personal calificat** în școli proprii, cea națională prin **înlăturarea numeroaselor elemente alogene** care se aflau mai ales în structura de conducere a MAI și, în treilea rând, trecerea în plan secund a celor care, deși bine pregătiți și de etnie românească, prezentau o mare doză de nesiguranță pentru regim datorită faptului că aveau studii în instituții din URSS.

Încă de la Congresul al III-lea al PMR (1960), Gh. Gheorghiu-Dej și echipa sa au clamat necesitatea „repartizării juste a forțelor” printr-o atentă selecție, pregătire și repartizare a cadrelor ținând cont, cum altfel, de nivelul politic, ideologic și profesional al personalului existent în structurile de partid și de stat. Serviciile de cadre erau îndemnate să cunoască bine însușirile celor angrenați în mecanismul regimului și să asigure atunci când era cazul pentru o funcție de conducere nu unul ci cât mai mulți oameni potriviți, pentru ca după o „temeinică chibzuială” conducerea de partid să poată alege pe cel mai bun dintre ei. Perfecționarea acestei activități, alături de cea de selecție și perfecționare a personalului, trebuia să asigure, în final, oameni cu totul devotați („trup și suflet”) cauzei construcției socialiste. Caracteristicile acestora erau însă cam greu de găsit pentru acele vremuri: „bine pregătiți profesional, cu perspective de creștere, cu autoritate în mase, animați de pasiune revoluționară și de fermitate în aplicarea politicii partidului”⁶.

Pe lângă dificultatea identificării acestui gen de oameni în propriile organisme, direcțiile de cadre aveau obligația de a constitui într-un timp scurt o rezervă de personal corespunzător nevoilor regimului, în general, și MAI în cazul de față.

Ca urmare, sarcinile principale ale Direcției de cadre a MAI constau în **cunoașterea, selecția, pregătirea, repartizarea și promovarea** cadrelor, asigurând și o rezervă de oameni pregătiți pentru genul de activitate existent în atribuțiile diverselor compartimente ale ministerului. Era suficient pentru ca acest aparat să fie privit în rândul tuturor celor care făceau parte din structurile MAI cu destulă neliniște și teamă, sintagma „cadrele hotărăsc totul” fiind valabilă și aici.

Cunoașterea

Conducerea MAI era direct interesată în cunoașterea propriilor oameni, mai ales sub aspectul activității lor. Dosarul de cadre avea în continuare un rol major, dar se insista pe aprecierea modului de viață al fiecăruia, mai ales a ofițerilor cu funcții de conducere și a rudelor acestora.

Pregătirea

În cadrul MAI a funcționat încă dinainte de 1948 un sistem propriu de recrutare de personal și de pregătire a acestuia pentru toate unitățile ministerului. Sistemul de pregătire în

⁶ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13229, f. 87 (Raport cu privire la activitatea Direcției cadre pe perioada septembrie 1961-decembrie 1962).

școli a ofițerilor pentru aparatul de securitate merită o atenție mai specială pentru că acesta explică, în bună măsură, și evoluția metodelor represive ale regimului. În istoria acestui sistem de pregătire se pot desluși trei etape mai importante ale dezvoltării „învățământului de specialitate” pentru cadrele Securității: **perioada 1948-1952**, în care au fost organizate de către PMR și MAI cursuri cu o durată între 1½ - 9½ luni pentru pregătirea cadrelor necesare organelor de securitate în specialitățile lucrători operativi, radiotelegrafiști, filaj și investigații, contrainformații militare, contrainformații penitenciare, ofițeri politici, ofițeri de administrație, stenodactilografi, șoferi etc. Cursurile s-au ținut în mai multe locații din București, cu efective reduse, iar durata lor era stabilită în funcție de urgența asigurării aparatului represiv cu personalul necesar. Majoritatea participanților la aceste cursuri au fost selectați din rândul activiștilor de partid și UTM, precum și al muncitorilor din producție. Nivelul pregătirii și al studiilor absolvite de aceștia era eterogen (de la patru clase primare până la absolvenți de liceu).

În **perioada 1952-1962** constatându-se că pregătirea prin cursuri de scurtă durată nu asigură formarea cadrelor de securitate în acord cu cerințele regimului, în 1952 se înființează Școala de ofițeri de securitate cu durata de doi ani, din anul următor aceasta beneficiind de un local propriu. Aici se pregăteau ofițeri pentru aparatul informativ, cât și pentru cercetări penale. În același an, 1952, s-a înființat Școala pentru pregătirea ofițerilor cunoscători de limbi străine, cu aceeași durată de doi ani. În 1956 această școală a fuzionat cu Școala de pregătire a ofițerilor de securitate, iar durata cursurilor la specializarea limbi străine a crescut la trei ani. Ultima promoție de ofițeri cunoscători de limbi străine, ai Școlii de limbi străine, a absolvit școala în anul 1961. Școala pentru pregătirea ofițerilor de filaj și investigații a fost înființată în anul 1956 într-un alt local din București, cursurile de aici având o durată mai scurtă, inițial de șase luni, pentru ca apoi aceasta să crească la un an. În ceea ce privește tinerii admiși în aceste școli, până în anul 1960, ei au fost selecționați în principal din rândul muncitorilor absolvenți ai școlilor profesionale, pentru ca ulterior aceștia să provină doar dintre cei care aveau studii liceale absolvite.

Perioada 1962-1970 cuprinde ample schimbări, de ordin calitativ, în cadrul sistemului de școlarizare al ofițerilor de securitate. În baza Hotărârii CC al PMR și Consiliului de Miniștri nr. 305/1962 se trece la reorganizarea învățământului în cadrul MAI, pretențiile liderilor politici privitor la pregătirea cadrelor de Securitate crescând peste așteptări. Începând cu toamna anului 1962 durata cursurilor în cadrul Școlii de pregătire a ofițerilor de securitate crește la trei ani, timp în care toți elevii parcurg, între altele, principalele discipline prevăzute pentru primii trei ani ai facultăților de drept. Ulterior este desființată Școala de filaj și investigații, pregătirea ofițerilor în acest domeniu fiind realizată în Școala de pregătire a ofițerilor de securitate, unde pe lângă asigurarea unei școlarizări unitare în problemele fundamentale ale muncii de securitate, se trece la specializarea elevilor. Unii dintre aceștia vor fi destinați Trupelor de Securitate. De menționat, că încă de la finele anului 1961, în cadrul acestei școli, au fost pregătiți prin intermediul unor cursuri cu durata între 3½-4½ luni specialiști recrutați direct din „producție” care aveau în mod obligatoriu studii superioare, cu diplomă de licență⁷.

⁷ AMI, fond DMRU, inventar nr. 7.402, dosar nr. 11, f. 11-15.

Selecția

În urma hotărârilor CC al PMR, într-o perioadă scurtă, de un an și jumătate (1961-1962), au fost încadrate în MAI 5.174 cadre. Dintre acestea, în Securitate a fost încadrat un număr de 608 ofițeri (din care 335 aveau studii superioare, iar 273 studii medii), precum și 121 subofițeri și 222 angajați civili. În Direcția Generală a Miliției au fost încadrați 703 ofițeri, 1626 subofițeri și 268 angajați civili, la Comandamentul Trupelor MAI 129 ofițeri, 166 subofițeri și 138 angajați civili, la Direcția Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă 41 de ofițeri, 421 subofițeri și 374 angajați civili, la Direcția Generală a Arhivelor Statului 62 de absolvenți de istorie și arhivistică etc⁸.

Pentru aceste încadrări s-a avut în vedere recrutarea de personal cu pregătire superioară și de specialitate, membri sau candidați de partid. Atenția principală a fost îndreptată spre acoperirea necesarului de oameni în sectoarele informativ-operative din Securitate și a celor operative de la Miliție.

În cazul Securității, o parte din cei angajați erau cunoscători de limbi străine (o raritate până atunci) sau aveau anumite specializări (juriști, profesori, ingineri, economiști, tehnicieni, radiotelegrafiști etc.). Dintre aceștia, 218 au fost școlarizați prin intermediul unor cursuri scurte de 3-4 luni și inițiați în munca de securitate.

Pentru completarea necesarului de cadre au fost aduși în Securitate absolvenții școlilor de securitate și miliție, unde numărul locurilor la admitere a fost triplu.

Promovarea

În urma cunoașterii activității personalului se întocmeau, după caz, referate de promovare sau retrogradare, la baza cărora se situa un singur criteriu de evaluare stabilit, evident, de conducerea de partid (il reproducem aici în formularea existentă în hotărârea Plenarei CC al PMR din aprilie 1962): „criteriul fundamental de apreciere a cadrelor îl constituie atașamentul lor față de partid și guvern, contribuția adusă de el la opera de construire a socialismului, pregătirea și hotărârea lor de a contribui cu toate forțele la realizarea în practică a politicii partidului de desăvârșire a construcției socialismului”⁹.

Pe baza acestuia, dar și a competențelor recunoscute de conducerea MAI, într-o perioadă scurtă, s-au făcut un număr de 485 de promovări, din care 354 în cadrul Securității, 66 în aparatul de Miliție și 29 la Comandamentul Trupelor MAI. Pe întregul minister, promovările s-au făcut pe următoarele posturi: un locțiitor director general, 20 șefi direcție, 3 directori școală, 46 locțiitori șefi de direcție, 14 șefi de servicii independente, 2 locțiitori directori școală, 85 șefi servicii, 66 șefi secții și 153 șefi birouri. Restul de 95 de cadre au fost promovate în funcții de locțiitori șefi servicii, secții, birouri etc.

De remarcat că în bilanțul Direcției de cadre, ofițerilor promovați li se atribuie, în cea mai mare parte calități organizatorice și competența în funcțiile avute până atunci.

⁸ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.229, f. 88.

⁹ *Ibidem*, f. 89.

Rezerva de cadre

Într-un timp record a fost mărită „numeric și calitativ” rezerva de cadre a MAI, astfel încât între octombrie 1961 și luna decembrie a anului următor, de la 246 s-a ajuns la 615 cadre de rezervă, îndeosebi pentru funcții de conducere. De altfel, o bună parte din cei promovați fuseseră aduși tocmai din această rezervă de cadre.

Toate aceste transformări, puse în practică prin intermediul Direcției Cadre, au avut loc concomitent cu reorganizările care s-au făcut în cadrul MAI, atât în martie 1960 cât și, într-un mod mai radical, în august 1963, scopul acestora fiind, între altele, să fie eliberate sau create posturile pentru noul val de cadre. Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 2117/01.08.1963 prevedea în mod expres încadrarea de ofițeri operativi specialiști cu studii superioare (absolvenți cu examen de stat) pe majoritatea posturilor vacante sau vacantate. O altă consecință a măsurilor organizatorice luate în august 1963 s-a reflectat în retrogradarea unei serii întregi de ofițeri din vechea gardă, cei mai mulți de la funcții precum cea de șef serviciu sau șef de secție la șef de birou, alții fiind mutați efectiv din sectoarele operative în structurile de deservire ale Ministerului. De pildă, șeful secției de anchetă de la Maramureș a fost mutat ca șef al unui „organ operativ”, cel de la aceeași secție de anchete de la Iași a fost mutat ca șef al Secției a VII-a, iar șeful serviciului similar din Argeș a fost trecut la șefia Secției locale de cadre¹⁰.

În baza unui alt ordin al ministrului Afacerilor Interne din februarie 1964, legat de munca de cadre, toți șefii de unități centrale și locale erau obligați să ia măsuri pentru îmbunătățirea activității de selecționare, perfecționare și încadrare cu personal a structurilor din subordine. Deși se cerea expres îmbunătățirea compoziției social-politice a cadrelor și a nivelului de pregătire al acestora, printre rânduri, se poate desluși un îndemn către o selecție atentă pe baze naționale. Prin același ordin erau preconizate măsuri pentru promovarea celor care îndeplineau condițiile de vechime sau la excepțional a celor merituoși, recompense în bani pentru aceștia din urmă și pentru cadrele de conducere.

Cealaltă fațetă a ordinului menționat avea în vedere trecerea în rezervă a ofițerilor și subofițerilor sau desfacerea contractului de muncă al angajaților civili care se făceau vinovați, în cele mai multe cazuri, de abateri precum acte de imoralitate, indisciplină, beții repetate și comportare abuzivă. Cazurile penale erau urgent sancționate prin trimiterea în justiție¹¹.

Trecând în revistă, foarte pe scurt, aceste fapte nu putem să nu ne întrebăm care au fost totuși roadele schimbărilor din politica de cadre aplicată în MAI? La prima vedere rezultatele au fost prodigioase având în vedere că dimensiunea întregului proces nu este deloc neglijabilă iar durata acestuia se întinde până către finele anilor '60. Așadar, vreme de un deceniu și jumătate, regimul de la București a purces la o filtrare a întregului său aparat represiv, semn clar nu numai al unei naționalizări a acestuia, ci mai ales al unei maturizări politice a nomenclaturii, conducerea de partid fiind convinsă că fără cadre bine pregătite nu va reuși să-și asigure stabilitatea în plan intern. Fără îndoială că în urma unui asemenea efort substanța umană a MAI și a Securității

¹⁰ AMI, fond DMRU, inv. nr. 7383, dosar nr. 22, f. 4.

¹¹ Idem, inv. nr. 7382, dosar nr. 1, f. 32.

implicit a crescut sub aspect calitativ, ceea ce s-a reflectat în primul rând în plan profesional. Rafinarea metodelor de lucru ale aparatului represiv a fost resimțită de toți cei care au avut de-a face cu poliția politică a regimului.

„Marea epurare”, cum este numită de Cristian Troncotă schimbarea politicii de cadre a conducerii PMR în legătură cu Securitatea, a avut consecințe importante. Începută sub auspiciile Secției CC al PMR de Control și Îndrumare a M.A.I., această „epurare” a avut în vedere, în opinia aceluiași istoric al serviciilor secrete, îndeosebi, trecerea în rezervă a ofițerilor de naționalitate ruso-ucraineană, evreiască și a celor căsătoriți cu rusoaice. Au fost disponibilizate o bună parte din cadrele slab pregătite din punct de vedere profesional dar și intelectual. Deși intenția mărturisită oficial era aceea a „îmbunătățirii” componenței naționale a întregului aparat de stat, susține Cristian Troncotă, conducerea PMR avea totuși în vizor o creștere a calității activității depuse de Securitate¹².

Pentru un nivel ridicat al pregătirii profesionale a ofițerilor de securitate, dar și pentru a se preveni repetarea abuzurilor din anii '50, au fost date o serie de ordine interne care prevedeau obligativitatea absolvirii liceului de către toate cadrele și înscrierea acestora în învățământul superior, precum și participarea la cursuri de limbi străine de circulație internațională. Dar cea mai importantă cale de îmbunătățire calitativă a compoziției cadrelor a fost recrutarea „direct din producție” (practică mai veche, anterioară anului 1948) sau de pe băncile facultăților a absolvenților cu studii superioare, ingineri, juriști, sociologi, economiști și profesori, toți fiind vârfuri de promoții, buni cunoscători ai domeniului lor de activitate și vorbitori de limbi străine. Sigur, dosarul de cadre trebuia să fie „curat” însă prin procedeul cunoscut – pile, relații și cunoștințe, existau posibilități de a fi evitat și acest din urmă obstacol.

Impactul acestei măsuri este vizibil dacă luăm în considerare că au fost angajați tineri cu specializări în diverse domenii. Mulți dintre ei erau atrași de noua meserie din mai multe motive: un salariu sensibil mai bun decât cel din viața civilă¹³, posibilitatea de a călători în străinătate și, pentru ingineri, chiar de a se realiza ca buni profesioniști, având un contact direct cu ultimele tehnologii din Vest. Cu toții aveau însă nevoie de o pregătire „de specialitate” și, ca urmare, s-au

¹² Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a serviciilor de informații și securitate ale regimului comunist din România. 1965-1989*, București, Editura Elion, 2003, p. 22.

¹³ Salarizarea în MAI a fost mereu mai bună decât în alte ministere sau domenii, iar după 1960, pe măsură ce creșterea economică a țării a devenit semnificativă, salariile personalului din aparatul de represiune au crescut impresionant. Față de salariile cadrelor din Ministerul Forțelor Armate, salariile din MAI erau mai mari cu 30 până la 50%, deși toate categoriile militarizate ale statului aveau un sistem unic de salarizare. Față de categoria angajaților civili salariile din MAI erau de aproape două ori mai mari, în funcție de sectorul de activitate. În ce privește salarizarea ofițerilor MAI, venitul lor se compunea din solda de grad, solda de funcție, sporul procentual de vechime și alte sporuri (de medalii și de condiții specifice de muncă). Cea mai consistentă era solda de funcție care creștea semnificativ pe măsura ascensiunii pe scara ierarhică a MAI dar și în funcție de importanța și responsabilitățile activității. Vezi Lulu Crăcană, *Salarizarea cadrelor Securității*, în Gheorghe Onișoru (coord.), *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, p. 73.

luat măsuri pentru o bună instruire a acestora în concordanță cu misiunile și atribuțiile pe care le aveau unitățile de securitate din care făceau parte¹⁴.

Conducerea MAI a avut mereu în vedere, și nu doar la nivel de lozincă, perfecționarea și specializarea propriilor cadre. Un rezultat important a fost creșterea procentului de ofițeri care absolviseră o facultate de la câteva puncte procentuale (3,36% la mijlocul anului 1956) la cca 75%¹⁵. Perfecționarea acestora a continuat prin organizarea unui amplu învățământ profesional la fiecare mare unitate, în funcție de specificul misiunilor. O suită întreagă de convocări, aplicații și exerciții tactice, urmate de examene mai mult sau mai puțin serioase, cu foi de notare și calificative, au intrat în viața personalului MAI. Scopul trâmbițat al acestora era acela al „introducerii în muncă a cuceririlor din domeniul științei și tehnicii”, însușirea de limbi străine și îmbogățirea culturii generale. Spionajul și contraspiionajul românesc obținuseră tot felul de material didactic utilizat de serviciile occidentale în pregătirea propriului personal, iar tematicile și chestionarele de verificare a nivelului de pregătire a ofițerilor au fost ajustate ținând cont de modelul occidental. A fost înființat un serviciu de testare psiho-analitic dotat cu ce era necesar pentru diagnosticarea stării psihice, a capacității intelectuale (logică și memorare) a ofițerilor oferind date și concluzii despre aptitudinile sau înclinațiile ofițerilor.

Toate aceste eforturi de schimbare a percepției asupra rolului important al sistemului de recrutare și pregătire al cadrelor MAI au fost posibile după înlăturarea unor figuri din vechea gardă a ministerului, îndeosebi a celor din Direcția Cadre (general Alex. Demeter și col. Ion Pateșan). Pentru „curățirea” aparatului între 1958-1968 au fost trecuți în rezervă cca 20.000 de oameni, pe motive politice sau datorită unor abuzuri, infracțiuni, incompetență profesională precum și în urma clasării medicale¹⁶.

Schimbările din politica de personal s-au reflectat puternic în evoluția unui important segment al Securității, DIE, mai ales după 1965, când sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu, regimul a continuat să-și consolideze în plan extern propria imagine, nu numai prin revenirea la valorile naționale, ci și printr-o amplă reorientare a spionajului românesc spre domeniul economic.

Securitatea nu s-a transformat însă, în pofida acestor schimbări majore, într-un serviciu elitist de informații, după cum încearcă să acrediteze cei mai mulți dintre foștii capi ai acestei structuri¹⁷. Ea a rămas „brațul înarmat” sau „câinele de pază” al regimului politic fiind în continuare tributară unor obiective și metode diferite în multe locuri de cele ale unui serviciu de informații în înțeles clasic. Cum altfel poate fi interpretată remarca generalului Emil Macri, în contextul anchetei defecțiunii altui general, Ion Mihai Pacepa, după care „sunt portari la ambasade care au

¹⁴ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 43.

¹⁵ Florian Banu, *Profilul angajatului Securității în anii '50* în Gheorghe Onișoru (coord.), *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, p. 83.

¹⁶ Ionel Gal, *op. cit.*, p. 224.

¹⁷ Un inventar al acestor aserțiuni este realizat de Florian Banu, *Câteva considerații privind istoriografia Securității*, în „Caietele CNSAS”, nr. 1/2008, p. 196 și următoarele.

dat declarații și rapoarte mai analitice și mai serioase” decât generalii care au lucrat în DIE. Și să reținem că DIE era socotită drept „elita Securității”¹⁸.

În aceeași împrejurare, generalul Vasile Moise, șeful Direcției Cadre, declara că în politica de cadre se înregistrau numeroase abateri de la hotărârile de partid și chiar încălcări. Se promovau cadre în funcții de conducere care nu îndeplineau criteriile stabilite în respectivele hotărâri, erau menținute în funcții de conducere cadre necorespunzătoare, care nu aveau aptitudini pentru munca de securitate, dar care manifestau tendințe de înavuțire sau care în familie nu respectau normele de conduită civică. În plus, mai multe cadre de la inspectoratele din Constanța, Bihor, Pitești, Arad „pactizau cu dușmanul de clasă”, în sensul că intrau în relații cu elemente ostile, cu bișnițari, cu hoți sau trădători. Același fost șef al cadrelor din MI, constata, în decembrie 1978, că în acest minister era o cronică „lipsă de disciplină, lipsă de control și cadrele investite cu muncă de conducere nu-și fac datoria”¹⁹.

Dacă la două decenii de la începerea procesului de „schimbare la față” a MAI, un șef al Direcției Cadre putea să afirme cele de mai sus, atunci e clar că și în acest caz, ca și în multe altele, nu putem vorbi decât despre „bunele intenții” ale regimului comunist de a reforma aparatul represiv, intenții care însă au fost lipsite de finalitate. Așa se face că, deși personalul a fost schimbat, metodele și stilul de lucru au continuat să fie aceleași.

Generalul Iancu Tăbăcaru, un bun avocat al Securității, susține în cartea sa, că sunt unii (între aceștia ne încadrăm și noi) care confundă ultima perioadă a anilor '80 (când se revine parțial la unele metode brutale de represiune) cu cea de dinainte de 1960, în ce privește rolul prioritar al Securității în represiunea politică. El crede că toți aceștia sunt „în eroare” pentru că nu pot sesiza diferențele - „instituția în discuție nu mai avea nici o asemănare în 1989, spre exemplu, cu cea de dinainte de 1960”²⁰.

În ce ne privește, chiar dacă suntem de acord că Securitatea din '89 nu mai era aceeași cu cea din 1950, considerăm că obiceiurile și moravurile din „copilărie” au marcat activitatea aparatului represiv, de la nașterea și până la desființarea sa, în pofida unor ample eforturi, menționate sumar în acest studiu, de a schimba calitativ personalul și activitatea MAI. Și, probabil, nici nu putea fi altfel, atâta vreme cât acest aparat era „mădularul” unui regim arbitrar și abuziv, bazat pe îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale propriilor cetățeni.

¹⁸ Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE (1955-1980)*, Editura Evenimentul românesc, București, 1997, p. 325.

¹⁹ *Ibidem*, p. 323-324.

²⁰ Dumitru Iancu Tăbăcaru, *Sindromul Securității*, București, Editura Paco, f.a. p. 40.

Oana IONEL

SĂRBĂTORIREA A 20 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA SECURITĂȚII (AUGUST 1968)

THE CELEBRATION OF TWO DECADES SINCE THE ESTABLISHMENT OF SECURITATE

The celebration of the two decades since the establishment of Securitate was celebrated/made with much pomp, both inside the institution, but also out of it, by using the written press, radio and television. Through all these means, the Political Police attacked, in a veiled manner, its compromising after the Summit of CC and PCR from June 1967 and April 1968, when the abuses and the illegalities committed during Alexandru Drăghici Ministry were discussed. Besides, focusing on the Securitate merits and the necessity of maintaining it, "the leading role of the Party" became obvious, a guarantee that the negative situations of the past would not be repeated.

Etichete: Securitate, aniversare, evaluare activitate, eroi, adunare festivă

Keywords: The Securitate, celebration, activity evaluations, heroes, meeting

După ce a ajuns la putere, Nicolae Ceaușescu a încercat să pozeze într-un alt tip de lider și să se distanțeze de epoca Dej. Primul semnal a fost dat la Congresul al IX-lea al P.C.R., din iulie 1965, când noul lider enunță principiul „muncii și conducerii colective”, dar și faptul că „un membru de partid nu poate deține decât o singură funcție de conducere politică, ce necesită o activitate permanentă, fie în organele de partid, fie în organele de stat”¹. La același Congres, Alexandru Drăghici a fost ales membru al Secretariatului C.C. al P.C.R., astfel încât a fost nevoit să renunțe la funcțiile de ministru al Afacerilor Interne și de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri². Era primul succes raportat de Ceaușescu în detrimentul rivalului său, Drăghici.

În luna noiembrie 1965, sub pretextul stabilirii adevărului în cazul morții lui Ștefan Foriș și Lucrețiu Pătrășcanu, pe baza unei hotărâri a Secretariatului C.C. al P.C.R. s-a constituit o comisie de partid care să cerceteze problemele.

Doi ani mai târziu, la Plenara din 26-27 iunie, pe baza raportului intitulat „Unele probleme privind activitatea M.A.I.”, Nicolae Ceaușescu declanșează atacurile asupra „abuzurilor și ilegalităților” comise în perioada ministeriatului lui Alexandru Drăghici³. Se bătea monedă pe

¹ Monica Grigore, *Ceaușescu și redefinirea raporturilor dintre partid și Securitate (1967-1968)*, în *Arhivele Securității*, Editura Nemira, București, 2004, p. 396.

² Vezi Florica Dobre (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 231.

³ Monica Grigore, *art.cit.*, p. 397.

faptul că Securitatea se sustrăsese controlului de partid și din această cauză, în activitatea sa, au apărut o serie de nereguli. Astfel, se preciza: „În cursul anilor, s-au săvârșit unele exagerări și abuzuri, încălcări ale legalității, unii cetățeni, fără să fi comis infracțiuni au fost etichetați ca elemente dușmănoase, arestați, anchetati cu mijloace nepermise și condamnați. Asemenea mijloace s-au folosit chiar față de activiști și membri de partid – unii din ei cu activitate îndelungată în mișcare, creându-se o situație anormală, de intervenție a organelor de stat în problemele vieții interne de partid. Toate acestea au alimentat tendințe de suprapunere și sustragere de sub controlul de partid – s-au reflectat negativ asupra activității și prestigiului organelor de Securitate”⁴. Prin urmare, Plenara hotărăște schimbarea structurii Ministerului Afacerilor Interne, prin înființarea în cadrul său a Departamentului Securității Statului, condus de un Consiliu, care-și desfășura activitatea pe baza principiului muncii și conducerii colective⁵. De asemenea, la 16 martie 1968 Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. emite Hotărârea nr. 119, cu privire la întărirea controlului de partid asupra activității organelor de Securitate și Miliție⁶.

Toate acestea, pe lângă faptul că urmăreau intensificarea controlului de partid asupra Securității și înlăturarea lui Alexandru Drăghici, au adus prejudicii destul de grave imaginii instituției poliției politice.

Securitatea a încercat să reacționeze la acuzele aduse, iar momentul cel mai potrivit era aniversarea împlinirii a două decenii de existență, prilej pentru efectuarea unui bilanț al activității sale, cu accent, desigur, pe realizările în consolidarea orânduirii comuniste, dar care trebuia să demonstreze și utilitatea instituției în continuare⁷. Astfel, în ședința C.S.S. din 29 ianuarie 1968, președintele Ion Stănescu propunea organizarea acestei sărbătoriri și întocmirea unui plan de măsuri general, care urma să fie supus aprobării partidului⁸.

Peste o lună de zile, planul de măsuri elaborat de comisia specială instituită pentru aceasta a fost discutat într-o nouă ședință. Luările de cuvânt accentuau asupra necesității reliefării „rolului partidului în desfășurarea activității de securitate”⁹, contribuția adusă de

⁴ *Ibidem*, p. 398.

⁵ La 3 aprilie 1968 s-a produs o nouă organizare a Securității, prin înființarea Consiliului Securității Statului, ca organ central al administrației de stat, „având sarcina înlăturării politicii partidului și statului în domeniul apărării securității statului”; pentru reorganizările instituției vezi Florica Dobre (coord.), Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. II (1967-1989), Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 16-18, 74-79.

⁶ Vezi Monica Grigore, *art.cit.*, p. 414-420 și „Partiturile” Securității. *Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, studii și note de Cristina Anisescu și Silviu B. Moldovan, glosar de termeni de Cristina Anisescu, Editura Nemira, București, 2007, p. 538-544.

⁷ Silviu B. Moldovan, *Securitatea la ora bilanțului: toamna anului 1968*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. I, 2002, p. 240.

⁸ A.C.N.S.A.S, fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 1, f. 77.

⁹ *Ibidem*, f. 222.

Securitate „la făurirea și consolidarea sistemului nostru socialist, (...) sub îndrumarea și conducerea partidului și cu sprijinul maselor”¹⁰.

Planul supus aprobării partidului era structurat în opt puncte. La primul punct se prevedea că „Organele securității statului vor fi mobilizate să îndeplinească în cele mai bune condițiuni sarcinile rezultate din hotărârile Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din iunie 1967, din Hotărârea Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la întărirea controlului de partid asupra activității organelor de securitate, precum și din Decretul Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România cu privire la înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Securității Statului. Întregul efectiv va fi mobilizat în scopul perfecționării muncii de securitate pentru a preveni, descoperi și lichida uneltirile și acțiunile dușmănoase îndreptate împotriva orânduirii noastre sociale și de stat, pentru a obține rezultate mai bune în pregătirea ideologică, profesională și de luptă, în gospodărirea și administrarea bunurilor din dotare”¹¹.

Se schița, apoi, planul propriu-zis al manifestărilor, care trebuiau să înceapă de la jumătatea lunii iulie 1968. Astfel, erau prevăzute o serie de „expuneri, spectacole și alte manifestări cultural-educative”, care urmau să se desfășoare la Casa de Cultură a C.S.S., în unitățile centrale și la inspectoratele de securitate județene, cu scopul de a „oglinzi contribuția adusă de organele Securității statului, sub conducerea partidului și cu sprijinul maselor de oameni ai muncii, la făurirea și consolidarea regimului nostru socialist”¹². Acestea erau susținute de „ofițeri cu funcții de conducere și cu vechime mai mare în aparatul de securitate”¹³. Prin urmare, conducerea Securității considera că anumite abuzuri și ilegalități au fost comise, de-a lungul existenței sale, doar de anumite persoane din aparatul de securitate, care fuseseră deja excluse din sistem, dar în majoritatea lor angajații își făcuseră datoria, experiența lor putând fi utilă în continuare.

În presa centrală, locală și cea militară urmau să se publice, pe tot parcursul lunii august 1968, articole cu privire la „conducerea de către partid a organelor de securitate și la contribuția dusă de acestea la crearea și consolidarea statului nostru socialist”¹⁴, iar „Buletinul intern pentru aparatul de securitate” apărea în număr festiv, dedicat în exclusivitate sărbătoririi Securității.

Se prevedea ca radioul și televiziunea să prezinte emisiuni dedicate acestei sărbătorii¹⁵, Direcția difuzării filmelor să programeze în rețeaua cinematografică din țară filme „cu subiecte din activitatea organelor de securitate”¹⁶, iar în ziua de 30 august, Ansamblul de cântece și dansuri „Ciocârlia” să prezinte la televiziune un spectacol dedicat evenimentului¹⁷.

¹⁰ *Ibidem*, f. 223.

¹¹ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-272, cadrele 47-48.

¹² *Ibidem*, cadrul 48.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, cadrul 49.

Observăm, aşadar, faptul că Securitatea urmărea nu numai reliefaarea părţilor pozitive ale activităţii sale în faţa partidului sau a propriilor cadre, ci şi a opiniei publice din România. Se dorea, astfel, o reevaluare a activităţii sale, a contribuţiei aduse la „consolidarea noii orânduiri” şi un semnal că instituţia era încă utilă partidului şi societăţii în ansamblu.

Concursuri de creaţii literare, de trageri şi sportive se organizau în cadrul întregului aparat de securitate¹⁸. La concursul de creaţii literare, pe lângă cadrele active, puteau participa şi cadrele în rezervă, precum şi membrii lor de familie, iar câştigătorii urmau să fie premiaţi.

Pentru după-amiaza zilei de 29 august era programată o adunare festivă, cu sprijinul Comitetului de Partid al Municipiului Bucureşti. La aceasta urma să fie invitat „un tovarăş din conducerea partidului”¹⁹. După discutarea acestor propuneri în cadrul C.C. al P.C.R. şi la invitaţia preşedintelui C.S.S., Nicolae Ceauşescu însuşi hotărăşte să participe, astfel încât adunarea festivă se va ţine la Sala Palatului, cu o mobilizare de forţe sporită²⁰. În acest mod, deplin conştient de necesitatea menţinerii poliţiei politice cu acelaşi rol, de a lupta împotriva adversarilor regimului, secretarul general al partidului dorea să transmită mesajul că „iertase” Securitatea pentru greşelile din trecut.

Adunări festive urmau a se desfăşura şi în unităţile judeţene de securitate, iar invitaţii erau „reprezentanţi ai organizaţiilor socialiste, muncitori, intelectuali, studenţi şi alţi oameni ai muncii”²¹. Adunările erau deschise de cuvântările primilor-secretari ai Comitetelor Judeţene de Partid, iar şefii inspectoratelor vorbeau despre „lupta dusă de organele Securităţii statului, sub conducerea şi îndrumarea partidului, pentru apărarea orânduiri sociale şi de stat a Republicii Socialiste România”²². Această sintagmă, „lupta securităţii, sub conducerea şi îndrumarea partidului, pentru apărarea orânduiri sociale şi de stat a R.S.R.” revine peste tot în documentele Securităţii, ca un laitmotiv al evenimentului.

În ziua în care se împlineau cei 20 de ani, C.S.S. organiza „o masă tovarăşească”, la care erau invitaţi „conducătorii instituţiilor centrale de stat şi obşteşti, precum şi cadre ale aparatului de securitate central şi teritorial”²³.

Se preconiza decorarea a 700-800 de cadre devotate ale Securităţii, cu ordinul sau medalia „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea ordinii sociale şi de stat”²⁴. Pentru aceasta, ordinele respective au fost modificate, pentru că „nu exprimau în mod corespunzător, ca formă şi prezentare, semnificaţia înaltă a acestor distincţii”²⁵.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 238.

²¹ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-272, cadrul 49.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, cadrele 49-50.

²⁵ *Ibidem*, cadrul 50.

Ordinul de zi al președintelui C.S.S. va fi publicat în „Buletinul intern pentru aparatul de securitate” și în ziarul „În slujba patriei”²⁶.

În perioada 22-25 aprilie 1968 s-a desfășurat o nouă Plenară a C.C. al P.C.R., în cadrul căreia s-a analizat raportul comisiei desemnată să clarifice situația unor foști membri marcantî ai partidului. Concluziile comisiei erau foarte clare: principalul vinovat de abuzurile și ilegalitățile comise de Securitate era Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar Alexandru Drăghici fusese un instrument al său. Cei care au luat cuvântul au adus „noi dovezi” pentru susținerea vinovăției lui Drăghici, iar în final s-a elaborat un document prin care erau reabilitați Ștefan Foriș, Lucrețiu Pătrășcanu, Aurel Vijoli, Mihai Levente, Dumitru Petrescu, Miron Constantinescu, Constantin Doncea, Ion Craiu, Vasile Modoran și Ion Demeter²⁷. La rândul său, Ion Stănescu, afirma că s-au luat măsuri în ceea ce privește cadrele Securității dovedite a fi comisi ilegalități. De asemenea, Alexandru Drăghici a fost exclus din C.C. al P.C.R., dar nu și din partid, pierzându-și, totodată, toate funcțiile pe care le deținea în acel moment. Prin aceasta, Nicolae Ceaușescu a reușit să înlăture un adversar de temut.

După Plenară, în „Buletinul intern pentru aparatul Securității Statului”, sub semnătura președintelui C.S.S., Ion Stănescu, a apărut articolul intitulat „În spiritul adevărului și dreptății”. În cuprinsul acestuia se critica activitatea lui Alexandru Drăghici la conducerea Securității și se motiva producerea abuzurilor și ilegalităților: „ilegalitățile și actele arbitrare de neconceput, ce au fost comise împotriva unor activiști de partid și de stat și a altor oameni cinstiți, au fost posibile datorită sustragerii sistematice a unor persoane din fosta conducere a M.A.I. de sub controlul partidului, care au pus ambițiile și pornirile lor meschine mai presus decât slujirea cu credință a intereselor poporului”²⁸. Și aici se făcea o distincție foarte clară între activitatea lui Alexandru Drăghici și a câtorva persoane din anturajul său și cea a marii majorități a angajaților Securității, care își îndepliniseră obligațiile de serviciu în mod corespunzător. Redăm un pasaj din articolul amintit: „Majoritatea covârșitoare a ofițerilor, devotați trup și suflet partidului, poporului român, au acționat pentru apărarea securității patriei, în condițiile legii, unii dintre ei reprimând dușmanul cu prețul propriei lor vieți. Cinstind memoria lor, respectând rezultatele valoroase obținute de-a lungul anilor de majoritatea cadrelor, nu putem decât să condamnăm poziția calomniatoare și jignitoare pe care a avut-o Alexandru Drăghici în Plenara C.C. al P.C.R., care, așa după cum se știe, a încercat să ponegrească și să insulte aparatul de securitate, folosind termeni lipsiți de decență, la adresa acestuia”²⁹. Bineînțeles că articolul continua cu angajamente din partea șefului Securității: respectarea și aplicarea legii, asumarea „rolului conducător” al partidului asupra Securității, a principiului muncii și conducerii colective.

În lunile care au urmat, președintele C.S.S. a emis o serie de ordine către toate direcțiile centrale și inspectoratele județene, pentru cercetarea în arhivele proprii a exemplarelor cele mai

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Monica Grigore, *art.cit.*, p. 403.

²⁸ C.S.S., „Buletin intern pentru aparatul Securității Statului”, nr. 2, 1968, p. 4 în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1893, vol. 3.

²⁹ *Ibidem*, p. 6-7.

importante pentru modul în care Securitatea și-a făcut datoria de-a lungul existenței sale. În acest sens, un rol primordial s-a acordat identificării celor care au decedat în timpul misiunilor sau în legătură cu acestea. Se accentua asupra faptului că „**nu a existat suficientă preocupare pentru cunoașterea și aprofundarea faptelor și aspectelor pozitive deosebite din activitatea desfășurată de cadrele din subordine în decursul anilor** (subl. n.), neexistând o evidență clară nici a celor care și-au pierdut viața în timpul executării diferitelor misiuni”³⁰. Materialele astfel obținute constituiau baza documentară necesară declarării drept eroi ai Securității a unor angajați, precum și pentru popularizarea figurilor celor care „s-au distins în mod deosebit în lupta cu dușmanul, pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului”³¹. Alături de arhive, la elaborarea acestor studii de caz erau folosite mărturiile colegilor de serviciu și ale rudelor, iar materialele obținute trebuiau înaintate Direcției Personal a C.S.S. până la 30 iunie 1968, însoțite de fotografiile celor în cauză.

Un alt ordin, din 23 august, către inspectoratele județene de securitate, prevedea ca alături de angajații Securității, să fie prezentate „persoanele care au căzut sau au fost rănite în lupta cu dușmanii patriei” din rândul angajaților miliției, colaboratorilor și altor persoane „din rândul maselor muncitoare”, „membri și activiști de partid, de stat și obștești asasinați de elementele contrarevoluționare”³².

Un bilanț făcut de Securitate în urma ordinelor primite, intitulat „Notă-raport privind ofițerii, subofițerii, gradații și soldații din unitățile aparatului de securitate care și-au pierdut viața în lupta cu dușmanul, precum și cei care s-au distins prin fapte de eroism și spirit de sacrificiu în îndeplinirea misiunilor ce le-au fost încredințate”, a fost redactat la 6 august 1968³³. Cifrele erau foarte exacte: „4 ofițeri, 6 subofițeri și 5 militari în termen și-au pierdut viața în lupta dusă de organele Securității statului pentru depistarea și lichidarea unor bande contrarevoluționare, dovedind un înalt patriotism și spirit de sacrificiu”, „21 ofițeri și un subofițer s-au remarcat în diferite acțiuni și misiuni prin fapte de eroism”, „80 ofițeri și 5 subofițeri au participat direct la depistarea și lichidarea unor bande, organizații și grupuri contrarevoluționare, manifestând devotament, curaj și hotărâre”³⁴. Și aici era accentuat rolul partidului, prin sacrificiul suprem al unor membri ai săi: „Majoritatea covârșitoare a ofițerilor și subofițerilor care s-au distins în aceste acțiuni erau membri de partid proveniți din rândul muncitorilor, care deși nu aveau suficientă experiență în munca de securitate, totuși, datorită înaltului lor nivel de conștiință politică și de clasă, a spiritului patriotic, a dârzeniei, hotărârii și pasiunii manifestate, au reușit să acționeze cu succes, făcând inofensive o serie de elemente contrarevoluționare deosebit de periculoase”³⁵.

³⁰ Florica Dobre (coord.) și colab. (editori), „Bande, bandiți și eroi”. *Grupurile de rezistență și Securitatea (1948-1968)*. Documente, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 500.

³¹ *Ibidem*, p. 317.

³² *Ibidem*, p. 318.

³³ *Ibidem*, p. 484-500.

³⁴ *Ibidem*, p. 484.

³⁵ *Ibidem*.

Prin urmare, prin Ordinul președintelui C.S.S. nr. 55 din 25 august, au fost declarați eroi următorii: „colonel de securitate Maier Lazăr, maior de securitate post-mortem Vieru Constantin, locotenent major de securitate post-mortem Vamanu Ștefan, locotenent de securitate Șipoș Iosif, locotenent de securitate Jora Ioan, sublocotenent de securitate post-mortem Apăvăloaie Constantin, plutonier major de securitate Băiș Ghervase, plutonier major de securitate Bogdan Iacob, plutonier major de securitate Năstase Pavel, plutonier de securitate Diugan Lazăr și plutonier Albușoiu Nicolae”³⁶. Numele acestora urmau să fie trecute în „Cartea de Onoare” a C.S.S. și în cărțile de onoare ale unităților din care aceștia făcuseră parte, iar în timpul manifestărilor aniversării Securității se vor depune coroane de flori la mormintele lor și se vor ține momente de reculegere³⁷.

Articolele semnate de membrii Consiliului Securității Statului, care urmau să fie publicate în presa centrală și militară, au fost pregătite în amănunt de „colective de redactare” formate din ofițeri ai Direcției Învățământ a C.S.S. Expunerea lui Ion Stănescu la adunarea festivă, intitulată „Organele Securității statului – create și conduse de partid – la împlinirea a două decenii de activitate” a fost elaborată de o echipă formată din: col. Iulian Vlad, mr. Ișutin Petrică și mr. Burghel Constantin³⁸. Materialul debuta, firește, cu salutul adresat conducerii de partid prezentă la adunarea festivă, continua cu scopul înființării Securității în anul 1948 și accentua asupra „contribuției aduse de organele securității statului în cei 20 de ani de existență la apărarea cuceririlor revoluționare, la asigurarea muncii pașnice de construcție socialistă a poporului român”³⁹. Unele greșeli și „încălcări ale legalității socialiste” au fost posibile numai datorită încercărilor unor persoane din fosta conducere de „a scoate organele securității statului de sub îndrumarea și controlul partidului”, dar partidul a reacționat prompt, astfel că, datorită hotărârilor Plenarelor C.C. al P.C.R. din iunie 1967 și aprilie 1968, „acestea nu se vor mai repeta niciodată”⁴⁰.

Necesitatea continuării activității instituției pe care o conducea era subliniată de prezentarea condițiilor interne și externe ale României din acel moment când „serviciile de spionaj și cercurile reacționare din străinătate mențin pericolul unor acțiuni îndreptate împotriva țării noastre”.

Urmau angajamentele! Cu toate că reorganizarea Securității avusese loc de numai un an de zile, „C.S.S. a întreprins o serie de acțiuni menite să înlăture tot ce era perimat, infirmat de viață, din practica muncii, să promoveze noul în concepție și activitate. O deosebită importanță s-a acordat educării aparatului în spiritul respectului nemărginit față de hotărârile partidului și legile țării”⁴¹. Prin urmare: „Avem forțele și mijloacele necesare pentru ducerea cu succes la îndeplinire a sarcinilor încredințate. Avem un aparat bine pregătit, cu o înaltă conștiință, devotat intereselor

³⁶ *Ibidem*, p. 320.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.712, f. 65.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 66.

⁴¹ *Ibidem*.

poporului”, iar „garanția cea mai sigură, suportul încrederii noastre în îndeplinirea cu succes a sarcinilor încredințate constă în conducerea permanentă și nemijlocită de către partid a activității ce o desfășurăm, în sprijinul larg, multilateral și eficient pe care ni-l dau oamenii muncii, întregul popor”⁴².

Cuvântul președintelui C.S.S. care urma să fie prezentat la televiziune în seara zilei de 30 august (realizat de lt. col. Marcu Ion și de cpt. Hladchi Petre), a fost structurat pe aceleași coordonate, dar se trecea cu multă ușurință peste prezentarea „greșelilor din trecut”. Telespectatorii erau asigurați că „în prezent, întreaga activitate a organelor de securitate este îndreptată în exclusivitate împotriva elementelor care se dedau la acțiuni ostile construcției socialiste, care atentează la cuceririle revoluționare ale poporului, care se pun în slujba serviciilor de spionaj și a cercurilor reacționare din străinătate, devenind prin aceasta trădători de patrie”⁴³.

Structura materialelor apărute în presă sub semnăturile membrilor C.S.S. este, în mare, aceeași: prezentarea realizărilor comunismului, apoi ale Securității (cu accent pe lichidarea bandelor din munți), nominalizarea celor declarați eroi, o trecere în revistă a abuzurilor săvârșite de Alexandru Drăghici, dar și a reacției prompte a partidului prin întărirea controlului său asupra activității Securității și se încheiau cu angajamentul de a respecta legalitatea socialistă, de „a apăra cu devotament și abnegație interesele patriei, cauza partidului, cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii”. Asemenea articole au apărut în zilele de 29 și 30 august în mai multe ziare și reviste: „Scânteia” – Ion Stănescu, *De strajă cuceririlor revoluționare, socialiste, ale poporului*, „România liberă” – gen.-lt. Grigore Răduică, *La datorie, în slujba poporului*, „Scânteia tineretului” – gen.-mr. Constantin Stoica, *De veghe la cuceririle revoluționare ale poporului*, „Pentru Patrie” – gen.-lt. Nicolae Doicaru, *Douăzeci de ani de activitate a organelor de securitate*. Și alți ofițeri superiori din C.S.S. au publicat articole în ziare și reviste: gen.-mr. Nicolae Stan în „Neuer Weg”, gen.-mr. Pius Kovacs în „Elöre”, gen.-mr. Emanoil Rusu în „Informația Bucureștiului” și gen.-mr. Paul Marinescu în „Gazeta trupelor de securitate”⁴⁴.

În câteva ziare au fost publicate și „micro-romanele cu tematică de securitate” elaborate de Nicolae Tăutu: „Insula liniștită”, în „Apărarea Patriei” și „Cronica sătmăreană” și „Acțiunea Solweig (Prima misiune)”, în „Dobrogea nouă” din Constanța și „Înainte” din Brăila⁴⁵.

În majoritatea articolelor, ofițerii de securitate preluau aprecierile făcute de Nicolae Ceaușescu într-o consfătuire cu activul de bază al M.A.I.: „în ansamblu, ele (organele de securitate – n.n.) au corespuns misiunii pentru care au fost create, și-au îndeplinit cu cinste și devotament însărcinările încredințate de partid și guvern, aducând o contribuție însemnată la îndeplinirea politicii generale a partidului și statului”⁴⁶. Există o excepție: în articolul apărut în ziarul „România liberă”, sub semnătura lui Grigore Răduică, citatul este scurtat – este omisă sintagma „în ansamblu...”!

⁴² *Ibidem*, f. 67.

⁴³ *Ibidem*, f. 71.

⁴⁴ *Idem*, dosar nr. 88, vol. 5, f. 32.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 31.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 68.

Numărul 3 al revistei editate de C.S.S., intitulată „Buletin intern pentru aparatul Securității Statului”, a fost dedicat în exclusivitate aniversării Securității.

Ordinul președintelui Consiliului Securității Statului, publicat în primele pagini, relua angajamentul deja consacrat: „Consiliul Securității Statului – trăgând concluziile ce se desprind din analiza efectuată de Plenarele C.C. al P.C.R. din iunie 1967 și aprilie 1968 – este hotărât să întreprindă toate măsurile ce se impun pentru lichidarea lipsurilor și greșelilor trecutului, abuzurilor și ilegalităților comise și pentru realizarea indicațiilor partidului cu privire la perfecționarea continuă a muncii de securitate, ridicarea pe o treaptă tot mai înaltă a pregătirii profesionale, de luptă și politice a tuturor cadrelor sale, promovarea respectului față de lege, adevăr și dreptate, întărirea ordinii și disciplinei militare pentru a-și îndeplini cu cinste atribuțiile ce le revin pe linia apărării cuceririlor revoluționare ale poporului”⁴⁷.

La rubrica *Saluturi la aniversarea noastră* erau publicate scurte mesaje de felicitare din partea ministrului Afacerilor Interne, Cornel Onescu, ministrului Forțelor Armate ale R.S.R., gen.-col. Ion Ioniță, procurorului general, Augustin Alexa, și ministrului Justiției, Adrian Dimitriu.

Un articol amplu, intitulat, semnificativ, *Două decenii de muncă și luptă în slujba partidului și a statului*, realizat de redacția revistei, urmărește aceleași puncte ca și articolele publicate în presă de membrii C.S.S. Se afirma că în urma analizelor făcute, „conducerea de partid a relevat că munca aparatului de securitate **nu poate fi identificată** (subl. n.) în nici un chip cu samavolnicile și fărădelegile săvârșite de Drăghici Alexandru și de alte elemente din vechea conducere a Ministerului Afacerilor Interne, cărora le era străin spiritul de partid”⁴⁸.

În cinstea aniversării Securității erau publicate și o serie de poezii: *Ofițerul de securitate*, de col. Nicolae Tăutu, *Eroul anonim*, de Al. Andrițoiu, *Laudă fratelui devotat*, de Eugen Frunză, *Toast*, de Dragoș Vicol, *Prezent oriunde ți se cere*, de Ion Socol, *Itinerar*, de Ion Dinu.

La rubrica *Pururi vii în gândurile și inimile noastre* erau amplu prezentate acțiunile Securității în urma cărora decedaseră unii angajați ai acesteia, declarați eroi: mr. Vieru Constantin, lt.maj. Vamanu Ștefan, lt. Șipoș Iosif, lt. Jora Ionel, sublt. Apăvăloaie Constantin, srg.maj. Belate Alexandru.

Tot cu prilejul aniversării a 20 de ani de la crearea Securității, s-au publicat o serie de volume „cu tematică de securitate”, editate cu dedicații și banderolă omagială: „Omul cu două umbre” de Stelian Sârbu, „Insula liniștită” de col. Nicolae Tăutu, „Alertă în noapte” (culegere de povestiri), prezentate în revistă la rubrica *Vă recomandăm să citiți*⁴⁹.

Cu multă grijă a fost pregătită și expoziția „Aspecte din activitatea Securității statului”, ce urma să fie vernisată în clădirea Casei de Cultură a C.S.S., iar prezentarea se făcea după un „ghid” elaborat de Direcția Personal a C.S.S.

Cea mai importantă parte a „ghidului” o constituia „Panoul eroi”, care cuprindea o parte din cei „căzuți la datorie” în perioada 1948-1958 „în lupta pentru depistarea și lichidarea grupărilor

⁴⁷ C.S.S., „Buletin intern pentru aparatul Securității Statului”, nr. 3/1968, p. 2 în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1893, vol. 1.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 10.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 101-104.

teroriste care acționau în diferite zone ale țării, săvârșind asasinat, jafuri și acte de teroare împotriva unor activiști de partid și de stat și a altor cetățeni atașați regimului nostru⁵⁰, cu fotografii pentru fiecare în parte. Expunerea începea cu o statistică a celor care au avut de suferit în urma confruntărilor: 98 morți (12 ofițeri și subofițeri de securitate, 37 ofițeri și subofițeri de miliție, 13 gradăți și soldați din trupele de securitate, 36 muncitori, țărani, intelectuali membri P.C.R., U.T.C. și fără de partid, „cei mai mulți dintre aceștia fiind asasinați în mod mișelesc de către teroriști în ura lor împotriva regimului democrat-popular”) și 54 răniți (28 ofițeri și subofițeri de securitate, 14 ofițeri și subofițeri de miliție, 8 gradăți și soldați din trupele de securitate și 4 colaboratori ai organelor de securitate)⁵¹. În anexe, existau texte de prezentare pentru 14 foști angajați ai Securității, patru ai miliției și cinci cetățeni, care într-o formă sau alta se implicaseră în acțiunile de anihilare a unor grupări paramilitare⁵².

Urma panoul numerotat I, structurat astfel: „din istoricul formării aparatului de securitate”⁵³, „date referitoare la compoziția aparatului de securitate”, „date referitoare la situația studiilor aparatului de securitate”⁵⁴, „preocuparea pentru pregătirea cadrelor”⁵⁵.

Panoul II cuprindea date despre „Direcțiile de pregătire a cadrelor”, și anume: pregătirea politică și ideologică, pregătirea de securitate, pregătirea juridică, pregătirea militară, învățarea de limbi străine, pregătirea tehnică și pregătirea fizică⁵⁶.

Panoul III – momente din activitatea elevilor și ofițerilor-elevi ai Școlii Militare de ofițeri de securitate din București: absolvirea promoției 1968 și acordarea gradului de ofițer absolvenților, „în prezența conducătorilor partidului și statului”⁵⁷.

⁵⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.712, f. 160.

⁵¹ *Ibidem*, f. 160-161.

⁵² *Ibidem*, f. 164-184.

⁵³ „Formarea și întărirea securității statului este indisolubil legată de grija permanentă pe care P.C.R. a manifestat-o și o manifestă pentru a asigura acest important sector de activitate cu cadre capabile să îndeplinească sarcinile de mare răspundere ce le-au fost încredințate de partid și guvern” (*Ibidem*, f. 185).

⁵⁴ „Dacă în anul 1960, 30% din ofițerii aparatului de securitate aveau studii liceale încheiate, în 1968 peste 97% au absolvit liceul. Tot în anul 1960 doar 33% aveau pregătire de securitate prin școli, iar în prezent el reprezintă 80% din totalul ofițerilor de securitate. În privința studiilor superioare, în 1960 doar 8% au absolvit instituții de învățământ superior. În prezent, 37% au absolvit sau urmează studii superioare” (*Ibidem*, f. 185).

⁵⁵ „1. Instituțiile militare de învățământ ale C.S.S.; 2. Academia de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R.; 3. Instituțiile militare de învățământ ale M.F.A.; 4. Instituțiile de învățământ superior și mediu ale Ministerului Învățământului; 5. Învățământul de securitate din unitățile operative” (*Ibidem*, f. 185-186). Prin Ordinul nr. 35/1968 al președintelui C.S.S. s-a reorganizat învățământul de securitate prin școlile de ofițeri, cu următoarele profile: informații interne, informații externe, contraspionaj, contrasabotaj, filaj și investigații, contrainformații militare, contrainformații radio și transmisiuni cifrate, pregătirea aparatului tehnic-operativ. Învățământul organizat în unități, care cuprinde pe toți ofițerii, maiștrii militari și subofițerii (*Ibidem*, f. 186).

⁵⁶ *Ibidem*, f. 187-188.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 188.

Documentația cuprinde și o serie de situații statistice interesante. Astfel, în ceea ce privește vechimea ofițerilor în Securitate, aceasta era următoarea: 19,11% până la 5 ani, 18,25% - 5-10 ani, 28,64% - 10-15 ani, 34% peste 15 ani⁵⁸. Concluziile sunt evidente: mai mult de jumătate din ofițerii de securitate erau în sistem de peste 10 ani, iar peste o treime aveau o vechime de peste 15 ani, așadar schimbarea personalului care îndeplinise ordinele lui Alexandru Drăghici, considerate, acum, abuzive și ilegale, era doar o necesitate înscrisă pe hârtie.

În ceea ce privește „compoziția de partid” (numărul membrilor de partid), situația se prezenta astfel: 84,79% ofițeri, 61,57% subofițeri, 28,15% angajați civili⁵⁹.

Expoziția se încheia cu panoul intitulat „Din activitatea trupelor de securitate”, care cuprindea aspecte din activitatea de pregătire de luptă, politică și de specialitate: depunerea jurământului militar, munca comandanților, a statelor majore și a subunităților, câmpul de instrucție, pregătirea militarilor din subunitățile de parașutiști, perfecționarea la instrucția focului, activități politico-culturale, defilarea trupelor de securitate în cadrul paradei militare de la 23 august⁶⁰.

Cu acordul conducerilor Ministerului Forțelor Armate ale R.S.R. și Ministerului Afacerilor Interne, membri ai Consiliului Securității Statului au susținut expuneri consacrate aniversării Securității și în unele unități care aparțineau de acestea⁶¹.

În prima decadă a lunii august au avut loc trei întâlniri între ofițeri de securitate și membri ai familiilor cadrelor (în total circa 1.200 persoane), urmate de vizionarea filmelor cu tematică de securitate „Fantomele se grăbesc” și „Pisica de mare”⁶². Aceste filme, alături de „Douăzeci de ani în misiune” și „La datorie”, au rulat apoi și în rețeaua cinematografică din București și din țară⁶³.

Pentru pregătirea materialelor care urmau să fie difuzate în presă de autori din afara Securității, la 6 august a avut loc, la sediul C.S.S., o întâlnire cu 26 scriitori și ziariști care au auzit o expunere a lui Nicolae Doicaru. Discuțiile din partea a doua a întâlnirii „au dat posibilitatea participanților să cunoască mai amănunțit principalele momente ale activității aparatului securității statului. Celor prezenți li s-au arătat și explicat unele caracteristici ale aparatului tehnic capturate de securitatea statului de la diferiți spioni sau diversioniști”⁶⁴. Mediatizarea demersului Securității nu s-a lăsat așteptată. Astfel, în zilele următoare au apărut scurte relatări în ziarele: „Scânteia Tineretului”, „România Liberă”, „Munca”, „Informația Bucureștiului”, „Elöre”, „Apărarea Patriei” și „În Slujba Patriei”, iar la radio-gazeta de seară din 6 august a fost prezentat un scurt comentariu⁶⁵.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 189.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 191.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Idem*, dosar nr. 88, vol. 5, f. 31.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*, f. 107-108, 33.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 106.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 107.

Difuzarea în rândul opiniei publice a realizărilor Securității s-a realizat, alături de articolele din ziare, și cu sprijinul generos al radioului și televiziunii publice. Prin urmare, în mai multe zile consecutive radioul a transmis serialul „Limuzinele morții”, de Horia Zincă, reportaje „pe teme ale muncii de securitate”, iar emisiunea „În slujba patriei” din ziua de 30 august a fost dedicată în întregime evenimentului⁶⁶. La 28 august a fost transmis mesajul prim-vicepreședintelui C.S.S., gen.-mr. Răduică Grigore, cu ocazia aniversării Securității⁶⁷. Știri și reportaje dedicate evenimentului au transmis și studiourile de radio Craiova, Iași, Timișoara, Cluj și Târgu Mureș⁶⁸.

Mai multe ediții ale emisiunii de televiziune „Reflector” au avut subiecte din activitatea Securității – de exemplu: manipularea și păstrarea documentelor secrete sau procesul lui Gheța Matei⁶⁹. În plus, în seara zilei de 30 august a fost transmis mesajul președintelui C.S.S., Ion Stănescu, urmat de programul artistic prezentat de ansamblul „Ciocârlia” la adunarea festivă din ziua precedentă⁷⁰.

Spre sfârșitul lunii august au fost prezentate rezultatele concursurilor organizate de C.S.S.. Astfel, la concursul literar au participat 180 de lucrări (poezie, proză, dramaturgie, scenarii de film și radiofonice, idei pentru diferite lucrări literare), iar premiile au însumat 13.800 lei. Pentru concursul de fotografii cu tema „Din frumusețile patriei”, 124 concurenți au transmis 532 lucrări, dintre care mai mult de 100 au primit distincții în obiecte, în valoare de 5.000 lei. 176 fotografii din cele premiate au alcătuit o expoziție, deschisă la Casa de Cultură a C.S.S. În unitățile centrale și teritoriale toți angajații au participat la concursurile de tragere cu pistolul, iar echipa desemnată câștigătoare a primit „Cupa a XX-a aniversare”. Și la concursul sportiv au fost antrenați peste 1.000 concurenți, la categoriile fotbal, volei, atletism, natație și judo, iar finalele s-au desfășurat, în prezența cadrelor și a familiilor lor, pe stadionul „Dinamo” în ziua de 18 august. Unele inspectorate județene au organizat și concursuri speciale. De exemplu, la Inspectoratul Brașov s-a desfășurat un concurs de orientare în teren, Inspectoratul Vaslui și Comandamentul Trupelor de Securitate au organizat concursuri de patrulare, iar Serviciul „A”⁷¹ unul de radiotelegrafie⁷².

Manifestările propriu-zise au fost precedate, la 27 iulie, de întrunirea de la Casa de Cultură a C.S.S. în cadrul căreia gen.-mr. Constantin Stoica a prezentat expunerea cu tema „Securitatea – instrument al partidului și statului în lupta dușmanilor orânduirii noastre socialiste”. Aceasta, prezentată în fața a peste 600 de cadre din aparatul central, a fost multiplicată și difuzată în toate unitățile centrale și teritoriale de securitate, cu indicația de a fi folosită „ca

⁶⁶ *Ibidem*, f. 107, 32.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 32.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 33.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 107.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Contrainformații radio.

⁷² A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 34-36; C.S.S., „Buletin intern pentru aparatul Securității Statului”, nr. 4/1968, p. 139-1943 în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1893, vol. 2.

material orientativ pentru pregătirea expunerilor ce se vor ține de către șefii unităților în fața personalului din subordine și la adunările festive”⁷³.

În ziua de 29 august, la Casa de Cultură a C.S.S. a fost vernisată expoziția „Aspecte din activitatea securității statului”, care la începutul lunii următoare a fost mutată la sediul C.C. al P.C.R.⁷⁴. Prin urmare, partidul își asumase faptul că, în pofida greșelilor din trecut, Securitatea reprezenta o instituție care nu trebuia neglijată, mai ales datorită contextului internațional generat de invazia Cehoslovaciei. Pe lângă panourile, deja descrise, cu aspecte din activitatea Securității, expoziția cuprindea tehnică operativă, aparatură tehnică capturată și corpuri delictive. Asemenea expoziții au fost organizate și la nivel local, de inspectoratele de securitate Argeș, Bihor, Botoșani, Cluj, Hunedoara, Neamț, Prahova, București, Timiș și la Comandamentul trupelor de securitate⁷⁵.

Tot la Casa de Cultură a C.S.S. a fost organizată o expoziție de pictură, cu lucrări ale cpt. Ștefan Budecă, angajat al Direcției a XII-a⁷⁶.

În perioada 26-29 august, în toate unitățile centrale și teritoriale au avut loc adunări festive consacrate aniversării Securității. Cu acest prilej, au fost înmânate ordine și medalii ale R.S.R., premii în obiecte și bani, iar prin ordinul președintelui C.S.S. au fost avansați în grad la termen 1.699 ofițeri, iar la excepțional 159 ofițeri și 117 subofițeri. De asemenea, la propunerea Consiliului Politic al Comandamentului trupelor de securitate, C.C. al U.T.C. a distins cu „Diploma de onoare” un număr de 12 ofițeri, gradați și soldați din trupele de securitate⁷⁷. Amprenta partidului apare din nou: la nivelul organelor județene înmânarea medaliilor și premiilor se face de către primul-secretar al Comitetului județean de partid⁷⁸.

Nici colaboratorii Securității nu au fost neglijați, recunoscându-li-se, astfel, contribuția lor însemnată la acțiunile poliției politice. Astfel, în documente se arată că: „Inspectoratele județene de securitate Argeș și Bacău au transmis felicitări scrise sau verbale unor oameni ai muncii care în decursul timpului au sprijinit securitatea în anumite acțiuni, precum și unor membri ai familiilor acestora. Numeroase unități centrale și teritoriale au stimulat material și felicitat persoanele din rețeaua informativă, care de-a lungul anilor au adus o contribuție deosebită la realizarea misiunilor securității”⁷⁹.

Relatări de la adunarea festivă de la Sala Palatului, dedicată aniversării organelor de securitate, din seara zilei de 29 august, au umplut paginile cotidianului partidului, „Scânteia”. Astfel, încă de pe prima pagină sunt prezentate fotografiile de la adunare și programul desfășurării evenimentelor.

Prezidiul adunării a fost alcătuit din: Nicolae Ceaușescu, Ion Gh. Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica, Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin,

⁷³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 105.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 36.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 37-38.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 78.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 39.

Dumitru Popa, Vasile Patilineț, Ion Stănescu, Ion Ilescu, generali și ofițeri superiori din Consiliul Securității Statului, reprezentanți ai oamenilor muncii din Capitală⁸⁰. În sală au fost invitați să participe membri ai C.C., ai Consiliului de Stat, ai Guvernului, ai conducerii Consiliului Securității Statului, Ministerului Forțelor Armate, Ministerului Afacerilor Interne și ai altor ministere, „activiști de partid, de stat și ai organizațiilor obștești, generali și ofițeri superiori, lucrători din aparatul central și teritorial de securitate, muncitori, ingineri și tehnicieni din întreprinderile Capitalei, oameni de știință și cultură, ziarști”.

După intonarea imnului de stat al R.S.R., adunarea a fost deschisă de Dumitru Popa, prim-secretar al Comitetului municipal București al P.C.R., primarul general al Capitalei⁸¹. A urmat citirea Decretului Consiliului de Stat de conferire a unor ordine și medalii unui număr de 1.094 cadre ale Securității, iar Nicolae Ceaușescu a înmânat aceste distincții unor generali și ofițeri. Cuvântul lui Ion Stănescu, președintele C.S.S., a precedat „salutul muncitorilor Capitalei” rostit de Constantin Gheorghe, secretarul Comitetului de Partid al turnătoriei de oțel de la Uzinele „Grivița Roșie”. Au urmat cuvântările scriitorului Constantin Chiriță, a maiorului Ion Șerbănoiu și a colonelului în rezervă Ion Toderiu. Seria discursurilor a fost încheiată de cel al lui Nicolae Ceaușescu. Acesta a subliniat: „Noi am privit și privim Securitatea ca o parte a forțelor revoluționare ale clasei muncitoare, ale poporului, îndreptată împotriva acelor elemente care s-ar deda la acțiuni ostile intereselor poporului și cauzei socialismului, care ar încălca legile statului nostru, ar atenta la cuceririle construcției socialiste. Am considerat străin de concepția noastră, a comuniștilor, și nu am admis niciodată că organele de securitate ar putea fi folosite ca un instrument de represiune împotriva activului de partid și de stat, împotriva clasei muncitoare, care este clasa conducătoare a societății noastre”⁸².

Manifestările de la Sala Palatului s-au încheiat cu un „program festiv” realizat cu sprijinul Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, care primise indicația să se prezinte și „o scenetă pe bază de sunet și lumină, care are ca temă activitatea maselor populare pentru construirea socialismului în etapa actuală și în care se vor pigmenta și acțiuni ale organelor de securitate”⁸³. Programul a fost susținut de ansamblurile „Ciocârlia” și al Armatei, formația corală a Radiodifuziunii române, corpul de balet al Operei Române și actori de la Teatrul Național⁸⁴.

Ca și în lunile în care s-a pregătit aniversarea Securității, în cadrul C.S.S. a avut loc o ședință de analiză a modului în care a fost îndeplinit planul de măsuri pentru aniversare. Astfel, s-a ajuns la concluzia că: „Prin acțiunile întreprinse s-a reușit o mai bună informare a opiniei publice din țara noastră cu aspecte din lupta pe care securitatea statului, sub conducerea partidului și cu sprijinul larg al maselor, a dus-o de-a lungul celor douăzeci de ani de existență împotriva dușmanului intern și extern, pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului”⁸⁵.

⁸⁰ „Scânteia”, nr. 7810, 30 august 1968, p. 1.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, p. 3.

⁸³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 78.

⁸⁴ „Scânteia”, nr. 7810, 30 august 1968, p. 1.

⁸⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 30.

În noul context internațional creat după invadarea Cehoslovaciei, sărbătorirea a două decenii de la înființarea Securității nu a reprezentat numai un prilej de bilanț pentru poliția politică (considerat pozitiv, în cea mai mare parte!), ci și o recunoaștere a necesității menținerii sale de către partid, cu misiunea inițială de a lupta contra dușmanilor regimului. Din păcate, cu toate că unii angajați, care fuseseră implicați în faptele reprobabile din trecut, au fost înlăturați, cea mai mare parte a aparatului Securității nu a fost reformată, ci s-a produs doar o reorganizare, conform noii împărțiri administrative a țării, iar partidul a legiferat controlul său asupra poliției politice.

Luminița BANU

DIRECȚIA A V-A SECURITATE ȘI GARDĂ: PLUGUȘORUL SUB... LUNETĂ

THE FIFTH DIRECTORATE OF SECURITATE: TRADITIONAL WISHING FOR NEW YEAR UNDER THE SNIPERS OBSERVATION

In a “perfect society”, like socialist Romania, the Leader insists to claim to “the most beloved son of the Socialist Motherland”. In fact, the documents from the secrete services archives proved the huge fear of the communist leaders, fear of own people. Even in a celebration moment, like Romanian traditional wishing of *Plugușor*, custom of happiness and joy of the New Year, invisible eyes of the Securitate watch over the personal security of the Great Lider, Nicolae Ceaușescu.

In these sense, we put in attention one document, made by the Fifth Directorate of Securitate, named “Security and Guard”, in December 1989, a few days before the collapse of the Romanian communist regime. Beyond of natural concern for the security of the chief of state, common of the secret services from the entire world, these kinds of documents prove the Nicolae Ceaușescu’s unpopularity of the in the last years of the communist regime and the falseness of the aggressive propaganda.

Etichete: anii '80, USLA, antiterorism, Securitate, Comitetul Central al Partidului Comunist Român

Keywords: the eighties, USLA, antiterrorism, the Securitate, Central Comitee of the Romanian Communist Party

Fie și numai o scurtă incursiune în istorie este suficientă pentru a pune în evidență faptul că, din totdeauna, liderii politici s-au aflat sub pericolul lichidării fizice de către diverse forțe ostile. De la asasinarea lui Mihai Viteazul în tabăra de la Câmpia Turzii, până la ridicarea lui Constantin Brâncoveanu din palatul domnesc sau a lui Tudor Vladimirescu din tabăra sa, istoria medievală ne prezintă numeroase exemple în care liderii care au neglijat securitatea personală au plătit scump. Timpurile moderne nu sunt mai sărace în astfel de cazuri. Primul ministru Barbu Catargiu a căzut răpus de gloanțe în trăsură sa la 8 iunie 1862, în timp ce ieșea din incinta Mitropoliei. Alexandru Ioan Cuza a fost ridicat din pat de un grup de conjurați în noaptea de 10/11 februarie 1866 și silit să abdice. Pe alte meridiane exemplele sunt încă și mai numeroase.

Secolul al XX-lea a adus cu sine și o înmulțire exponențială a atentatelor, reușite sau eșuate, la viața unor personalități. Poate cel mai grăitor exemplu a impactului extraordinar a unor astfel de acte asupra unor mari mase de oameni îl reprezintă asasinarea, la 15 iunie 1914, în

orașul Sarajevo a prințului moștenitor al Austro-Ungariei, Franz Ferdinand, act ce a declanșat, practic, primul război mondial.

În România violența politică se intensifică în deceniul al patrulea al secolului trecut, când nu mai puțin de doi prim-miniștri cad victime unor atentate. Astfel, în 29 decembrie 1933 premierul liberal I.G. Duca se prăbușea sub gloanțele legionarilor Nicolae Constantinescu, Ion Caranica și Doru Belimace pe peronul gării din Sinaia. După numai șase ani, la 21 septembrie 1939, prim-ministrul Armand Călinescu este împușcat în Cadillacul său, de către o echipă de legionari, în timp ce se întorcea de la o ședință a Marelui Stat Major.

La 23 august 1944, mareșalul Ion Antonescu, deținătorul titlului de Conducător al Statului, personalitate autoritară și temută, este dezarmat și arestat în timpul audienței pe care o solicitase regelui Mihai I.

Acest gen de acțiuni, dimpreună cu experiența activităților în ilegalitate, au imprimat liderilor comuniști români o teamă organică față de atentate și de lovituri de stat. Mărturie în acest sens stă și faptul că Petru Groza și Gheorghiu-Dej, în momentul în care i-au înmânat regelui Mihai I actul de abdicare, în cursul audienței din 30 decembrie 1947, erau înarmați, Groza chiar afirmând că „nu vrea să pățească precum Antonescu”.

Pe de altă parte, organele polițienești și-au creat de-a lungul timpului structuri specializate în protejarea vieții demnitarilor, încercând să prevină tentativele de asasinare și să asigure o protecție cât mai eficientă a liderilor politici.

Un exemplu asupra modului în care se acționa în primii ani de după instaurarea guvernului Petru Groza este oferit de ordinul circular nr. 52019 al Direcției Generale a Siguranței Statului, din 24 decembrie 1947, în care se menționa:

„- La orice spectacol, conferință, întrunire sau meeting, unde se găsesc personalități politice democratice, obligatoriu se vor trimite organe de siguranță, spre a asigura ordinea și securitatea celor prezenți. Numărul lor variază după amploarea manifestației (5-10 oameni).

- Pentru ca acțiunea de prevenire a eventualelor acte de tulburare, din partea elementelor iresponsabile sau ostile regimului, să se facă utilă, este necesar ca oamenii de siguranță să fie introduși în sală, cu 3-4 ore înainte de începerea manifestației, spre a verifica amănunțit locul”¹.

Odată cu înființarea Direcției Generale a Securității Poporului, protejarea demnitarilor este încredințată Direcției a VI-a „Paza guvernului”. Această structură a Securității se va menține, sub o denumire sau alta (Direcția a VIII-a la începutul anilor '70, Direcția a V-a în anii '80), până la prăbușirea regimului comunist.

Deși firești în contextul lumii contemporane, preocupările de asigurare a securității „conducerii de partid și de stat” (formulă devenită stereotip în ultimele două decenii de existență a regimului comunist) intrau în contradicție cu anumite șabloane ideologice. Pe de o parte, liderii comuniști conștientizau lipsa lor de legitimitate², pe de altă parte, conform ideologiei, baza puterii

¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8911, vol. 30, f. 36.

² Ana Pauker în ședința cu delegații Regionalelor P.C.R., desfășurată în 14 decembrie 1944, spunea: „Tovarăși, puneți-vă mâna pe piept și vorbiți drept. Dacă, ferească Dumnezeu, la tine la Constanța, la tine la Galați și la Iași ar pleca ultimul ostaș roșu, ce ar deveni organizația de partid de acolo și ce ar deveni toți

era reprezentată de „alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare”³, iar ei erau exponenții acestor clase sociale.

În mod evident, o prezență vizibilă a gărzilor nu era convenabilă din punct de vedere politic. Încă Toma din Aquino observase că „deoarece domnia tiranilor nu este pe placul mulțimii supuse, tiranii au nevoie să aibă multe gărzi care să le asigure securitatea împotriva supușilor și pentru care trebuie să plătească mai mult decât jupoaie de la supuși”⁴. Ori conducerea comunistă se considera a fi „prea iubită de popor”, nicidecum o tiranie. Pentru a soluționa această contradicție s-a făcut apel tot la ideologie, mai precis la invocarea permanentă a „dușmanului de clasă”, care „stă la pândă”, pericol intern care, conjugat cu amenințarea reprezentată de imperialism⁵, putea justifica măsurile de pază și securitate.

Dată fiind cantonarea pe aceste coordonate ideologice, perioada „guvernării Dej” nu a înregistrat evoluții semnificative din punctul de vedere al structurilor însărcinate cu asigurarea securității înalților demnitari, acestea menținându-se, în general, pe coordonatele stabilite în primii ani de existență a Securității.

Sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 au marcat o semnificativă intensificare a actelor de terorism la nivel mondial. Acest fenomen se suprapunea cu o schimbare de lider la nivelul conducerii partidului comunist din România. Speculând politica de distanțare față de Moscova, inițiată de către Dej în ultimii săi ani de viață, Ceaușescu a manevrat imediat după preluarea conducerii în direcția transformării sale într-un lider național, continuator al „tradițiilor voievodale” românești. În acest scop, el a îndeplinit ceea ce Mostafa Rejai considera a fi sarcinile fundamentale pentru un lider revoluționar: „inventarea” unei ideologii, crearea unei organizații adecvate, folosirea adecvată a terorii și a violenței și, nu în ultimul rând, manipularea situației internaționale în maximul său avantaj⁶. Dacă primele două obiective erau deja îndeplinite, Ceaușescu s-a dovedit a fi un rafinat în gestionarea terorii și în specularea contextului internațional.

Ca atare, în special după luarea de poziție prilejuită de invadarea Cehoslovaciei în august 1968, Ceaușescu a reușit să devină liderul care întruchipa aspirațiile de schimbare politică, de afirmare internațională a unor semnificative segmente ale populației. Era începutul

prefecții și toți polițiștii? Și atunci, Doamne ferește, să nu vie un regiment ci un batalion și e vai de capul nostru.(...) Norocul nostru este că Armata Roșie va mai sta o bună bucată de vreme aici” – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 28/1944, f. 62.

³ Vezi art. 2 din Constituția Republicii Populare Române din 1952 în Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, *Constituțiile române. Texte. Note. Prezentare comparativă*, București, Editura Actami, 2000, p. 144.

⁴ Toma din Aquino, *Despre guvernământ*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 79.

⁵ Într-o expunere din 8 decembrie 1949, Dej sublinia că „una din sarcinile principale ale partidului nostru este de a întări permanent vigilența revoluționară, de a demasca și stărpi elementele naționaliste și agenții imperialismului, sub orice drapel s-ar ascunde, sub orice formă s-ar manifesta” – Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, vol. I, ediția a III-a, București, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 428.

⁶ Mostafa Rejai, *The Comparative Study of Revolutionary Strategy*, New York, Davis McKay Company, Inc., 1977, p. 36.

unui lung șir de manifestări ce s-au transformat în anii următori într-un veritabil cult al personalității⁷.

Ca urmare a acestei percepții, măsurile de asigurare a securității personale au fost sporite, iar recrudescența terorismului internațional au impus și o modernizare a structurilor și metodelor de acțiune destinate acestui obiectiv.

Măsurile antiteroriste au prins un contur mai ferm în România odată cu elaborarea planurilor de acțiune denumite codificat „ARTA” și „SCUTUL”. Prin aceste planuri erau stabilite obiectivele de interes deosebit susceptibile de a deveni ținta unui atac terorist, precum și măsurile concrete și efectivele de intervenție în cazul producerii unui astfel de atac. Pentru bunul mers al operațiunilor, era preconizată realizarea unei colaborări efective între diverse direcții din cadrul Departamentului Securității Statului, Miliție și Comandamentul Trupelor de Securitate.

Începând din anul 1978 este creată și o unitate cu profil specializat, de luptă antiteroristă. Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă (U.S.L.A.) a fost gândită ca o unitate de elită, în măsură să prevină și să lichideze orice tip de acțiuni teroriste. Datorită competențelor sale, U.S.L.A. era implicată și în asigurarea securității conducerii „de partid și de stat” în cazul când aceasta se deplasa cu nave. Astfel de deplasări erau catalogate drept „transporturi de importanță excepțională” și, alături de Direcția a IV-a Contrainformații Militare și Direcția a V-a Securitate și Gardă, U.S.L.A. avea un rol important în garantarea desfășurării în condiții optime a acestui gen de „transporturi”. Mai precis, întreprindea „măsuri specifice în medii și locuri din zona de competență pentru prevenirea sau, după caz, neutralizarea și lichidarea oricărei încercări de natură teroristă îndreptată împotriva navei care efectuează transportul de importanță excepțională”⁸. De asemenea, în urma unui ordin special, U.S.L.A. participa cu forțe speciale la controlul tehnic de securitate, efectua acțiuni de însoțire - gardare, precum și orice alte acțiuni pentru asigurarea transporturilor „de importanță excepțională”.

De asemenea, U.S.L.A. colabora cu alte structuri de securitate (Direcția a II-a Contrainformații economice, Direcția a V-a, Serviciul Transporturi Feroviare din Inspectoratul General al Miliției) și în cazul organizării transporturilor feroviare de importanță excepțională în scopul intervenției „cu maximum de eficiență împotriva oricăror elemente cu intenții teroriste ori pretabile la asemenea acțiuni”⁹.

În anii '80 Direcția a V-a Securitate și Gardă din cadrul Departamentului Securității Statului (D.S.S.) avea de făcut față unei duble provocări. Pe de o parte, cultul personalității, orchestrat la

⁷ Cf. Aneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Polirom, 2003; Adrian Cioroianu, *Le mythe et les représentations du dirigeant dans la Roumanie communiste*, în „Analele Universității București”, seria Istorie, 1997, tom 46, p. 81-98.

⁸ Ordinul ministrului de Interne nr. D/00138 din 10.09.1980 privind măsurile de securitate ce se întreprind pentru organizarea, pregătirea și executarea transporturilor de importanță excepțională cu nave, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 21, f. 7.

⁹ Instrucțiuni privind atribuțiunile și răspunderile ce revin unităților Ministerului de Interne pentru asigurarea deplinei securități în organizarea, pregătirea și executarea transporturilor feroviare de importanță excepțională, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 21, f. 4.

toate nivelurile societății românești, reclama prezența lui Nicolae Ceaușescu în mijlocul unor mase mari de oameni, pe stadioane, la tribuna unor mari mitinguri, efectuarea a tot mai numeroase „vizite de lucru” în județe.

Pe de altă parte, implicarea liderului de la București în procesul de pace din Orientul Mijlociu și evoluțiile din acest spațiu indicau existența unor noi surse de amenințare. Atentatul reușit împotriva lui Sadat la Cairo (octombrie 1981), care urma după cele eșuate îndreptate împotriva președintelui Ronald Reagan la Washington¹⁰ și a Papei Ioan Paul al II-lea la Vatican¹¹, au determinat Securitatea să studieze îndeaproape cazurile și să ia măsuri de prevenire a unor astfel de acte la București. Atentatul reușit din noiembrie 1984 asupra premierului indian Indira Gandhi a fost urmat, în februarie 1986, de asasinarea premierului suedez Olof Palme, intensificând și mai mult preocupările în sensul prevenirii unor astfel de acte.

Ca urmare a acestor evoluții, în ultimii ani ai regimului comunist măsurile de securitate cu privire la persoana comandantului suprem au cunoscut apogeul. Amenințările externe, cumulate cu o creștere extraordinară a nemulțumirilor populației, manifestată inclusiv prin revolte de masă, precum cele din Valea Jiului (august 1977) sau Brașov (noiembrie 1987), au impus un nivel de alertă maximă în rândul structurilor însărcinate cu paza și securitatea președintelui Ceaușescu. Pentru a ilustra modul de acțiune al acestor structuri, vom reproduce un plan de măsuri ocazionat de o manifestare menită să consolideze mitul „conducătorului iubit”: plugușorul tradițional de la sfârșitul lunii decembrie. Străvechi obicei agrar, cu o funcție predominant augurală, plugușorul practicat tradițional în Ajunul Anului Nou, în seara și în noaptea de Revelion, fusese anexat uriașei mașinării a propagandei, prilejuind reiterarea, într-un cadru folcloric, a uzatelor urări adresate zilnic „conducătorului iubit”.

Documentul a fost întocmit, oarecum atipic¹², în 4 decembrie 1989 și reproduce aproape integral planul de măsuri din anul precedent, plan datat 24 decembrie 1988. Potrivit acestuia, asigurarea „desfășurării în condiții ireproșabile” a „plugușorului” necesita participarea de forțe provenind de la Direcția a V-a a D.S.S.-ului, ofițeri de securitate de la Inspectoratul Municipiului București, ofițeri și subofițeri de la Miliția Pază și Ordine, un echipaj U.S.L.A., un echipaj antiterorism al Comandamentului Trupelor de Securitate, un echipaj de pompieri. Acțiunea era supravegheată și de șase lunetiști.

Lectura acestui document poate suscita numeroase întrebări legate de criza legitimității regimului comunist și a liderului său din ultimii ani ai deceniului nouă, criză înțeleasă în sensul în care „cel guvernat, fie că este supus, fie că este cetățean, nu se mai regăsește în sistemul instituțional cu care până atunci se identificase mai mult sau mai puțin fătîș”¹³. De asemenea, poate reprezenta un punct de plecare a condițiilor în care s-a declanșat revolta populară din 22

¹⁰ În ziua de 30 martie 1981, John Hinckley I-a împușcat pe Ronald Reagan, sperând că, astfel, va atrage simpatia unei actrițe celebre.

¹¹ Papa Ioan Paul al II-lea a fost împușcat de cetățeanul turc Ali Agca în data de 13 mai 1981, în acțiune fiind implicate, se pare, serviciile secrete bulgare și sovietice.

¹² Planul similar din anul 1988 fusese întocmit în 25 decembrie.

¹³ Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, Iași, Institutul European, 1997, p. 68.

decembrie 1989. Dacă pentru o manifestație la care era estimată participarea a cca. 5.000 de persoane erau mobilizate astfel de forțe, care a fost dispozitivul de securitate și gardă din 22 decembrie? De ce acesta nu a ripostat în nici un fel? În cine au tras, ulterior, temuții lunetiști, având în vedere că liderii „revoltei” au ieșit nevătămați din vârtoarea evenimentelor?

Nu în ultimul rând, un astfel de document suscită inevitabile comparații cu terifiantele desfășurări de forțe prilejuite în imediata contemporaneitate de diverse evenimente politice, deplasări sau vizite ale unei personalități politice sau ale alteia. Acțiunile contemporanilor ne arată că problema formulată de Machiavelli, în urmă cu cinci secole, în capitolul *Despre neîndurare și milă și dacă e mai bine să fii iubit decât temut sau, mai degrabă, temut decât iubit*, din lucrarea sa fundamentală *Principele*, se dovedește a fi insolubilă. De asemenea, desfășurările actuale de forțe din preajma liderilor politici demonstrează că noii „princi” au rămas surzi la îndemnul gânditorului renescentist: „Singurul lucru pe care îl are de făcut [Principele] este acela de a se strădui să evite (...) ura supușilor săi”.

Anexă

Ministerul de Interne
Departamentul Securității Statului
-Direcția a V-a
Serviciul 8
Nr. D/ _____ din

Secret
Exemplar unic

Aprob.

Plan de măsuri

- pentru acțiunea „Plugușorul - 89”

În scopul desfășurării în condiții ireproșabile a activităților ocazionate de participarea conducerii de partid și de stat la această tradițională sărbătoare, se vor lua următoarele măsuri:

-Întărirea dispozitivului de gardă, apărare și intervenție la sediul C.C. al P.C.R. conform prevederilor planului de securitate, gardă și apărare, precum și luarea unor măsuri de pază întărită la garda Consiliului de Stat al R.S.R.;

-Instruirea unui dispozitiv premergător pe timpul executării lucrărilor de pavoazare și instalare a mijloacelor tehnice de transmisie RTV și sonorizare (anexa nr. 1);

-Executarea unui control riguros al documentelor de acces în sediile C.C. al P.C.R. și C.C. al U.T.C. și intensificarea controlului asupra obiectelor și materialelor care se introduc în aceste obiective;

-Realizarea unui dispozitiv exterior întărit la sediul C.C. al P.C.R. în Piața Palatului R.S.R. și în interiorul sediului pe timpul acțiunii, în cooperare cu Inspectoratul municipiului București al Ministerului de Interne;

-Descoperirea și neutralizarea persoanelor bolnave mintal, precum și a celor cu intenții de penetrare a dispozitivului, concomitent cu luarea măsurilor de îndepărtare din preajma obiectivului,

-Interzicerea parcării sau staționării autovehiculelor neautorizate în perimetrul sediului sau în imediata apropiere a acestuia;

-Supravegherea executării controlului tehnic de securitate și genistic în Piața Palatului R.S.R., spațiile verzi și împrejurimile sediului C.C. al P.C.R.

A. Seful dispozitivului:

B. Responsabilități și efective necesare pentru dispozitivul de securitate și gardă

1. Sectorul A – platoul din fața intrării principale (cordon);

- 10 ofițeri (subofițeri) din Serviciul gărzi;
- 35 ofițeri (subofițeri) din unitate.

Răspunde¹⁴:

2. Sectorul B – cordonul „B” – 7 ofițeri (subofițeri) Serv. gărzi;

- punctul de control nr. 3 la intersecția Str. Onești;
- 1 ofițer șef de sector din Serviciul gărzi;
- 4 ofițeri (subofițeri) din Serviciul gărzi.

Răspunde:

3. Sectorul C – cordonul „C” – 7 ofițeri (subof.) Serv. gărzi;

- punctele de control nr. 1 și 2 de la Teatrul Țândărică și Str. Intr. Ministerului;
- 1 ofițer șef de sector din Serviciul gărzi;
- 6 ofițeri (subofițeri) din Serviciul gărzi.

Răspunde:

4. Sectorul D – zona din spatele clădirii sediului C.C. al P.C.R. și C.C. al U.T.C.

- 1 ofițer șef de sector din Serviciul gărzi;
- 6 ofițeri (subofițeri) din I.M.B.

Răspunde:

5. Însotitori colindători

- 1 ofițer șef de grupă din Serviciul gărzi
- 6 ofițeri din Serviciul gărzi.

Răspunde:

6. Dublarea intrărilor de acces în sediile C.C. al P.C.R. și C.C. al UTC. (A, B, C, D, garaj, a posturilor interioare, cabinet 1, A1)

- 1 ofițer (comandantul de gardă) din Serv. gărzi;
- 8 ofițeri (subofițeri) din garda C.C. al P.C.R.

Răspunde:

¹⁴ Potrivit practicilor Securității, documentul nu indică și numele ofițerilor responsabili, locul rămas liber în text fiind completat, de mână, cu puțină vreme înainte de desfășurarea acțiunii, în funcție de ultimele modificări intervenite în situația operativă.

7. Asigurare acces în sediul C.C. al P.C.R. pentru radioficare și intrarea colindători pe la A 1 și A2

- 1 ofițer (ajutorul comandantului de gardă);
- 4 ofițeri din garda C.C. al P.C.R.

Răspunde:

8. Posturi observatori-lunetiști

- 1 ofițer – sala de ședințe et. II C.C. al P.C.R.;
- 1 subofițer pe terasa „A”;
- 1 subofițer pe terasa „B”;
- 1 subofițer pe terasa „C”;
- 1 ofițer la Sala Florentină de la C.S.¹⁵;
- 1 ofițer la B.C.U.

Răspunde:

9. Control acces bloc „Generală” (terasă, locatari, evidența populației)

- 2 cadre dispuse în bloc.

Răspunde:

10. Forțe de intervenție:

- un echipaj U.S.L.A.;
- un echipaj antiterorist C.T.S.;
- un pluton securitate din Unitatea 1 Securitate București;
- două grupe rezervă a câte 10 ofițeri de securitate din I.M.B. și 10 ofițeri (subofițeri) miliție pază și ordine dispuse în holurile B.C.U. și blocul „Generală”;
- două echipaje miliție pe mașini de intervenție dispuse:
 - una în față la Țândărică
 - una pe Strada Boteanu;
- un echipaj P.S.I. la sala plenarelor;
- una mașină de intervenție în față la Țândărică.

11. Total forțe participante:

- _____ ofițeri (subofițeri) din Serviciul gărzi;
- _____ ofițeri (subofițeri) din alte compartimente ale unității;
- _____ ofițeri de securitate din I.M.B.;
- _____ ofițeri (subofițeri) miliție pază și ordine;
- celelalte efective de la forțele de intervenție.

12. Dispozitivul I.M.B. în Piața Gheorghe Gheorghiu-Dej cu următoarele misiuni:

- Cordoanele pentru interzicerea pătrunderii persoanelor neavizate în cadrul grupurilor de spectatori (aproximativ ___persoane);

¹⁵ Consiliul de Stat își avea sediul în fostul Palat Regal situat pe Calea Victoriei vizavi de clădirea C.C. al P.C.R.

-Blocarea străzilor adiacente Pieței Gh. Gheorghiu-Dej pentru interzicerea pătrunderii pietonilor, autoturismelor și autovehiculelor;
-Alte măsuri privind păstrarea ordinii și liniștii publice, precum și prevenirea unor evenimente deosebite.

Răspunde: 1 ofițer din cadrul I.M.B.

Realizarea dispozitivului conform planului elaborat de Inspectoratul Municipiului București.

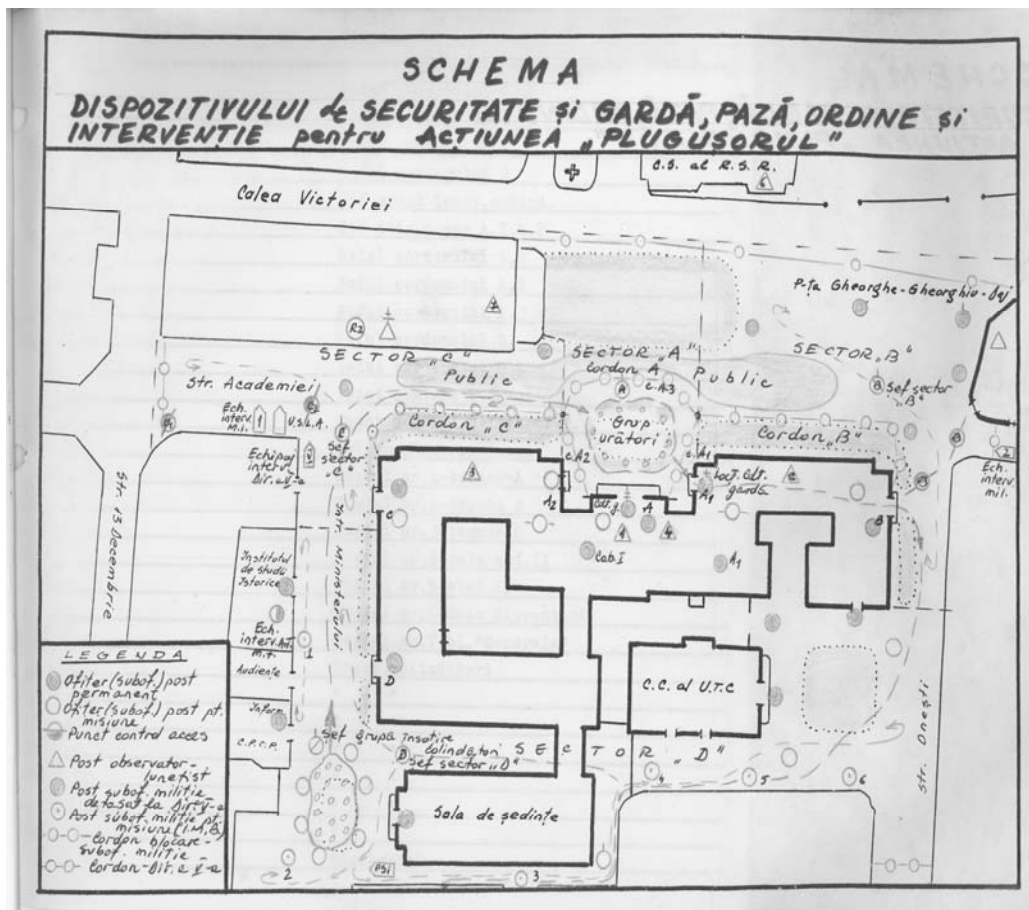
Realizarea dispozitivului pe data de _____ ora.....

NOTA: Cadrele Serviciului 1 și ofițerii însoțitori din Serviciul 2 se integrează în dispozitivul cordoanelor A1 și A2, executând misiunile specifice ce le revin.

Șeful Serviciului,
Colonel
Nae Octavian

RM/BF/1 ex.
04.12.1989
RD.0249

A.C.N.S.A.S., fond M.Ap.N, Direcția a V-a Securitate și Gardă, dosar A18, f. 3-4.

II. SUBIECTELE ȘI SUBIECȚII SECURITĂȚII

Mihai DEMETRIADE
Silviu B. MOLDOVAN

ION MITUCĂ, DE LA REZISTENȚĂ LA DIZIDENȚĂ

ION MITUCA FROM RESISTANCE TO DISSIDENCE

The study focuses upon aspects regarding Captain Mituca Ion's life and activity, the author of one of the first testimonies on the subject of Romanian prisons. The memoir, written in 1954, reflects facets of the detention and of the penal settlement where Mituca was imprisoned, the focus being upon the penal settlement organized at the plumb mine from Cavnic. The conditions from Cavnic, the extremely toxic environment, the unconcealed exterminating intention of the administration can be considered, most likely, the arguments of this choice. The text was meant to be transmitted to the West, more precisely to the Western media, but also to the officials of Romanian exile, in the hope to a possible intervention more than diplomatic in Romania. The memoir was also the pretext of Mituca's involvement into the espionage process alongside with Dinu Pillat in the famous frame-up against the intellectual elite, which started in the late 1959 until March 1960, when the sentence was pronounced.

Ion Mituca is one of those figures for whom the detention was a crucial experience, the term being essential for all his further experiences. The study tries to include the three phases of his successive detention in many Romanian prisons (the penal settlement Peninsula, Baia Sprie, Cavnic, Lugoj penitentiary, Aiud, Craiova penitentiary, the penal settlement Cernavoda etc.). We also tried to reconstruct the prison biography of this man, with his desperate and illusory attempts to believe that the intervention of the American army is hovering and with his stubbornness to act accordingly.

Ion Mituca is the embodiment of a consciousness, which refuses to surrender, leaving- with the price of more than 11 years of his life – an important testimony of the history of penitentiary systems in communist Romania.

Etichete: Ion Mitucă, rezistență, dizidență, colonii de muncă, memoriu, ONU, Aiud, Cavnic, Peninsula

Keywords: Ion Mitucă, resistance, dissidence, work colonies, memorial, UN, Aiud, Cavnic, Peninsula

Motto:

„Ce știe burghezia noastră actuală¹ de suferințele îndurate de zeci de mii de oameni în cele 3 decenii de rușine pentru această țară? Cunoștea ea schingiuirile de la Canal, de la Aiud? Că oamenii își făceau necesitățile în gamele din care, apoi, deserveau «lumea la masă»? Când te apuci să povestești copiilor toate aceste zile triste, ei cred că e vorba de fapte ireale ce aparțin legendei”².

Memoriul pe care-l publicăm în paginile următoare este unul din primele texte despre universul concentraționar din România, redactat fiind în martie 1954. Textul, fără să posede mari calități stilistice, este un testimoniu brut, aproape clinic, asemenea unui reportaj de front, cuprinzând coloniile de muncă, închisorile și penitenciarele prin care a trecut Ion Mitucă. Memoriul a fost de asemenea pretextul implicării lui Mitucă într-un proces de spionaj, alături de Dinu Pillat, în celebra înscenare judiciară instrumentată împotriva elitelor intelectuale, derulată de la finele lui 1959 până în luna martie 1960, atunci când a fost pronunțată sentința³. Deși Mitucă a fost încarcerat în nu mai puțin de șase locuri de detenție, memoriul se ocupă preferențial cu descrierea coloniei de muncă organizate în mina de plumb de la Cavnic. Condițiile de aici, mediul extrem de toxic, intenția nedisimulat exterminatorie a administrației pot fi considerate, foarte probabil, argumentele acestei alegeri. Textul era destinat transmiterii în Occident, mai exact presei occidentale, dar și oficialităților exilului românesc, în speranța unei eventuale intervenții mai mult decât diplomatice în România. Așa se explică nuanțele uneori poate prea tușate, deși textul în sine nu suferă de cunoscuta retorică a suferinței sau de autocompătimire, semne – din nefericire – destul de prezente în memorialistica carcerală. Textul trebuie judecat în funcție de ceea ce și-a propus să fie: un testimoniu brut al condițiilor de detenție dintr-o unitate de muncă

¹ Fragmentul provine dintr-o discuție din prima parte a anilor '80 a lui Ion Mitucă cu un informator, care o și reproduce. „Burghezia” nu este decât o expresie ironică, denotând noua clasă a partidului și protejaților acestuia, care au uzurpat, de pe poziții ideologice clasiale, funcțiile fostei clase burgheze. Într-un mod deloc întâmplător, noua semantizare a termenului este un produs din interiorul lumii comuniste, aparținându-i lui Milovan Djilas, care l-a și introdus în discursul politologic în urma apariției lucrării sale din 1957, *The New Class: An Analysis of the Communist System*. În analiza lui Djilas, nomenclatura de partid devine o clasă de sine stătătoare, conștientă de sine, inițind în interiorul regimurilor comuniste politici de industrializare agresivă, ca mijloc de asigurare a autonomiei. După certificarea acestei independențe, noua clasă încurajează controlat libertățile, dispunând de un veritabil sistem de privilegii. Djilas demitizează, de asemenea, iluzia egalitaristă sub care se adăpostește ideologia partidelor comuniste și sub imperative/comandamentele căreia se exercită puterea elitelor acestora.

² A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol. 4, f. 185.

³ Procesul așa-numitului lot Noica-Pillat s-a desfășurat la București, între 24 și 26 februarie 1960, cei implicați fiind condamnați prin sentința nr. 24/1 martie 1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a 2-a Militare (vezi *Prigoana. Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al.O. Teodoreanu etc.*, redactor coordonator Mihai Giugariu, București, Ed. Vremea, 1996, pp. 432-519 – în continuare, se va cita *Prigoana...*).

forțată din România comunistă, menit difuzării în Occident. Este de înțeles, astfel, maniera neconcesivă și dură a descrițiilor.

Memoriul debutează cu descrierea coloniei de muncă de la Cavnic (Formațiunea 0979 Cavnic), organizată la mina cu același nume situată în județul Maramureș, la 30 de km de Baia Mare. Colonia, înființată în 10 decembrie 1952 și populată prin transferul unui număr mare de deținuți de la Baia Sprie⁴, a fost una din cele mai dure locații de muncă forțată, menită mai degrabă exterminării deținuților decât premisei „reeducării prin muncă”, așa cum afirmau oficialii coloniei. De la înființare până în 1953 comandantul coloniei a fost locotenent-major Dumitru Scripa⁵, urmat fiind de locotenent colonelul Ion Slobodă, care va fi înlocuit în 1954 de locotenentul Vasile Tudoran⁶. Comandant al producției era plutonierul Șeremet, găgăuz de origine⁷, poreclit de deținuți Tămâie.

Un tablou suficient de veridic privind pe autorul acestui text îl găsim în cea mai echilibrată frescă a închisorilor din România, anume lucrarea *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, aparținând lui Ion Ioanid. Acesta ajunsese la Cavnic la câteva luni după înființarea coloniei, fiind transferat de la Jilava. Aici este luat în primire de căpitanul Mitucă: „Așa s-a făcut că auzindu-mi numele strigat, a venit la mine un deținut să mă întrebe dacă sunt fiul lui Tilică Ioanid. Era căpitanul de artilerie Ion Mitucă și el din Mehedinți. Era foarte slab, dar plin de vioiciune și optimism. (...) M-a luat imediat sub protecția lui (...). Tot el mi-a spus să nu mă las înșelat de primele aparențe, că intențiile Securității față de noi erau aceleași, că pentru moment eram supraalimentați ca să fim buni de muncă, dar că mai târziu, încetul cu încetul, tratamentul va deveni tot mai prost. Avea experiența celor petrecute la Baia Sprie. Mitucă era convins că scopul Securității era lichidarea noastră, fie prin munci extenuante, fie prin înfometare, după cum o permitea locul de detenție sau situația politică internațională a momentului. Cum însă era tot așa de convins că americanii ne vor elibera în curând, datoria noastră e să încercăm să rezistăm, să ne menajăm forțele, să chiulim cât putem de la muncă pentru a ne economisi puterile și să ne ținem cât mai bine informați despre situația internațională. Fiind bine informați, vom putea

⁴ Este vorba de un lot de 150 de deținuți, după estimările lui Ion Ioanid, (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, București 1991, vol. I, p. 64). Lagărele speciale de la Baia Sprie și Valea Nistrului au fost înființate în luna septembrie 1950. De la Baia Sprie au fost expediate, la un interval de câteva luni, două loturi, primul în ianuarie, celălalt în martie 1953. Primul lot a cuprins un număr de 60 de deținuți, printre care Virgil Negescu, Nicolae (Puiu) Calleya, doctorii Miltiade Ionescu și Paul Iovănescu, Ion Ioanid, Ducu Ciocâlțeu, Titi Coșoreanu, George Sarry, Matei Dumitrescu, Paul Iordănescu, Simion Cojocaru, Ion Cojocaru, Ion Brânzaru, Gheorghe Brânzaru, Romeo Sneidero, Dan Cernovodeanu, M. Caranica, Mircea Vueric, Titi Spănu (Ion Pantazi, *Am trecut prin iad*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 247). Alături de cele două loturi provenind de la Baia Sprie a mai fost adus un lot de deținuți de la penitenciarul Jilava.

⁵ Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România, 1940-1962*, Institutul Național pentru Studii Totalitarismului, București, 2001, p. 46.

⁶ Andrei Muraru – coordonator, Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, postfață de Marius Oprea, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 391 (în continuare, se va cita *Dicționarul penitenciarelor...*).

⁷ Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, București 1991, vol. I, p. 65.

eventual scăpa cu viață în momentul cel mai critic, atunci când vor intra trupele aliate și când s-ar putea ca Securitatea să ne împuște pe toți. În virtutea acestei teorii, Mitucă devenise unul din cei mai mari vânători de știri, pe care l-am cunoscut în pușcărie⁸.

Ion Gh. Mitucă se naște la 28 august 1919 în comuna Vlădaia, sat Scorila, județul Mehedinți. Provine dintr-o familie numeroasă, având patru surori⁹ și trei frați¹⁰. Tatăl, Gheorghe Mitucă, a fost deputat din partea P.N.Ț. și un prieten intim al lui Mihalache¹¹. Mitucă se va înscrie, la rându-i, în P.N.Ț. în 1945. Din 1926 urmează cursurile școlii elementare din comună, până în 1931, absolvind patru clase. Începând cu toamna lui 1931 până în 1939 a urmat Liceul Militar „Mihai Viteazu” din Târgu Mureș. Anii petrecuți acolo sunt considerați de Mitucă drept „cei mai frumoși ani ai vieții mele”¹². După terminarea liceului a intrat ca elev al Școlii de Ofițeri de Artilerie din Timișoara, absolvind-o în 1941 cu gradul de sublocotenent, terminând ca șef de promoție. În 1941 s-a căsătorit cu Zoia Colojoară cu care va avea doi copii, Ion și Carmen, un mariaj care – date fiind accidentele biografice pe care le-a traversat – nu va ține decât cinci ani. Se va recăsători în 1965, după eliberarea din ultima detenție. Ion Mitucă și-a câștigat gradul militar în război. Astfel, pleacă pe front în 1941 cu Regimentul nr. 37 Artilerie Turnu Severin de unde se

⁸ *Ibidem*, p. 66.

⁹ Elena, căsătorită Mocioalcă, Janeta, căsătorită Fota, Angela, căsătorită Lupuleț și Veronica, căsătorită Angelescu.

¹⁰ Mircea, Vasile și Gheorghe.

¹¹ Ion Mihalache, născut în 18 februarie 1882 în comuna Topoloveni, jud. Argeș; învățător; vicepreședinte al P.N.Ț., deputat în 10 legislaturi, începând din 1919; a înființat Partidul Țărănesc din vechiul regat împreună cu Milan Berbecaru și D. Căpățâneanu, partid care în 1926 va fuziona cu Partidul Național din Ardeal, condus de Iuliu Maniu; noul partid rezultat, Partidul Național Țărănesc va fi condus de Maniu ca președinte și de Mihalache în calitate de vicepreședinte; din 1933 devine președinte al P.N.Ț., funcție pe care o va ocupa până în 1938, când Carol al II-lea va desființa partidele parlamentare; ministru de interne în guvernele conduse de Mironescu și Vaida Voevod; după 1940 va participa ca voluntar pe frontul de răzărît; a fost arestat la 14 iulie 1947 în apropierea comunei Tămădău, printr-o înscenare operată de Securitate, alături de Nicolae Penescu, Nicolae Carandino etc; acuzat că ar fi avut legături cu spionajul american prin ofițerii Hall și Hamilton, care ar fi fost în legătură cu Victor Rădulescu Pogoneanu; de asemenea a fost acuzat că prin înființarea Cercului Profesional Militar ar fi încercat organizarea unor unități armate menite realizării unei lovituri de stat; după arestarea la Tămădău a fost condamnat de Tribunalul Militar al regiunii a II-a Militare București, Secția I-a, prin Sentința nr. 1.988 din 29 octombrie 1947 la 10 ani temniță grea și 5 ani degradare civilă, pentru crima de complot în scop de trădare și de insurecție armată, 10 ani detenție riguroasă și 5 ani degradare civilă pentru crimă de complot în scop de surpare a ordinii constituționale și de răzvrătire, muncă silnică pe viață transformată în temniță grea pe viață, (având vârsta de 65 de ani la arestare) pentru crimă de înaltă trădare, 12 ani detenție simplă pentru tentativa de surpare a ordinii constituționale, 10 ani detenție riguroasă și 5 ani degradare civilă pentru crima de răzvrătire, 25 ani muncă silnică, transformată în temniță grea și 10 ani degradare civilă, pentru crima de insurecție armată, 12 ani închisoare corecțională, pentru delictul de încercare de trecere frauduloasă a frontierei, precum și confiscarea totală a averii; va fi ținut la izolare în penitenciarele Galați, Sighet și Râmnicu Sărat, unde va și muri în 6 martie 1963.

¹² A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 5, f. 81.

Întoarce în 1944, perioadă în care va fi înaintat până la gradul de căpitan. Participă la luptele de pe frontul sovietic, în Crimeea (Kerci¹³) și Caucaz (Azov), fiind decorat cu ordinul „Mihai Viteazu”, clasa a III-a¹⁴ și cu „Crucea de fier”, clasa I și a II-a¹⁵. Începând cu toamna anului 1944 participă la lupte și pe frontul apusean, în Cehoslovacia și Ungaria, cu Regimentul nr. 42 Artilerie Lugoj, până la terminarea războiului. Din iunie 1945 până în noiembrie 1945 va fi angajat la Centrul de instrucție Cincu Mare din Făgăraș, iar în următorii doi ani va lucra în cadrul aceluiași regiment, în calitate de comandant de baterie (după 1945, regimentul va fi redenumit Regimentul nr. 14 Artilerie). A fost pus în cadru disponibil la finele anului 1947¹⁶, moment în care se mută la Mehadia, regiunea Timișoara, localitatea de rezidență a socrilor săi.

Istoria memoriului pe care-l publicăm în paginile următoare începe în luna iulie 1948, atunci când Mitucă se va întâlni cu Constantin Răutu¹⁷, ziarist și membru în comitetul de conducere al P.N.Ț. Maniu din Mehedinți. Este momentul în care ia naștere ideea unei organizații menite să contribuie, „la momentul decisiv”, la eliberarea țării de forțele sovietice și reinstaurarea vechilor partide politice la conducerea României. Intenția se înscrie în valul rezistenței armate din

¹³ Este vorba despre contextul bătăliei de la Sevastopol (30 octombrie 1941 – 4 iulie 1942) dintre forțele Axei și cele ale Uniunii Sovietice. Alături de Divizia 46 de infanterie germană, condusă de Hans Graf von Sponeck, o divizie română de infanterie a contribuit la respingerea încercării sovieticilor de a ocupa poziții cheie în strămtora Kerci la începutul lui aprilie 1942.

¹⁴ Pentru acest merit a fost înproprietărit cu 5 hectare de teren în comuna Partiș, regiunea Timișoara, chiar lângă frontiera cu Iugoslavia.

¹⁵ Despre faptele de arme ale lui Mitucă, informațiile sunt destul de lacunare. O descripție indirectă am găsit-o într-o discuție dintre socrul acestuia și informatorul „Sergiu Panait”, care o reproduce. Întrebat de agent cum își explică arestarea și condamnarea lui Mitucă, acesta va răspunde: „N-au avut nici un motiv dragă domnule, însă trebuia să i se întâmple, deoarece el a fost un ofițer distins, și pe frontul contra rușilor a fost decorat de germani cu cele mai mari și distinse decorații, între care și vulturul albastru, deoarece, ori de câte ori nu se putea cucerii o cazemată sau vreun punct întărit îl chemau pe el și imediat își aranja tragerea și distrugea totul. Ce să-i faci? Și-a făcut datoria către țară, fiindcă așa s-a comportat și pe frontul de vest și poate că și în viitor îl vor chema să facă la fel” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 263). Referințe privind decorarea cu ordinele militare amintite există în mai multe locuri în dosarul fond Informativ nr. 209.492, în rapoartele pe care ofițerii de Securitate i le făceau fostului căpitan, citând diverse evidențe militare.

¹⁶ La finele anului 1946, prin ordinul nr. 10/3111-S/1946, aproximativ 10.000 de ofițeri de carieră au fost trecuți în cadru disponibil. Erau acei ofițeri care luaseră parte la luptele de pe frontul de Est, împotriva Uniunii Sovietice, considerați un pericol pentru proaspăt instalata putere de la București (vezi, pentru aceste evoluții Florin Șperlea, *De la armata regală la armata populară. Sovietizarea armatei române (1948-1955)*, București, Ed. Ziua, 2003, 334 p.).

¹⁷ Constantin Răutu a fost considerat de Securitate unul dintre inițiatorii „M.N.R.”, alături de Ion Mitucă. Născut în 3 noiembrie 1907 în comuna Podul Gros, județul Mehedinți, își satisface serviciul militar la Regimentul 94 infanterie din Orșova pe care-l va părăsi cu gradul de căpitan în rezervă; studii la Academia Comercială; fost membru al Partidului Național Țărănesc din județul Mehedinți; ziarist. Într-o declarație pe care o dă Securității în anchetă, declara că l-ar fi cunoscut pe Ion Mitucă în iulie 1948, împreună cu care a pus bazele M.N.R.

Munții Banatului, organizată începând cu 1947, pe de o parte de avocatul Spiru Blănaru din Caransebeș (originar din Bucovina de Nord), pe de alta de comandorul Petru Domășneanu din Băile Herculane. Multe din referințele Securității de mai târziu, din anchetă, vădesc intenția de conexasă a organizației lui Mitucă cu mișcările de partizani din zona Banatului. În ciuda acestor încercări, legăturile bănuite nu se vor confirma. Între primele discuții în jurul acestei organizații și arestarea lui Mitucă nu au fost decât două luni, mult prea puțin pentru articularea unor contacte cu grupările de rezistență.

La amintita întâlnire, Răutu îi comunica lui Mitucă faptul că „prevede un viitor conflict în jurul datei de 23 august 1948 între U.R.S.S. și statele apusene” și – bazându-se pe aceste lucruri – îi propune ca „în această fază de mare importanță strategică, să încercăm să punem bazele unei mișcări subversive, cu denumirea «Mișcarea Națională de Rezistență», care să acționeze în cazul unui viitor conflict, asupra liniilor de comunicație”¹⁸. Tiparul organizației va fi creionat în textul unui manifest redactat de Răutu, precizându-i identitatea și obiectivele. Textul manifestului constituia, în ochii Securității, un veritabil „program” de acțiune al organizației. Prima misiune discutată cu Răutu a fost cea privind găsirea unei locații unde s-ar putea instala un post de emisie-recepție. Zona de acțiune ce-i fusese repartizată lui Mitucă era delimitată de comunele Mehadia, Plugova, Bolvașnita, Topleț, Teregova, Domașnea, Iablanița și Pecinișca. Sarcina consta în găsirea, în toate aceste comune, a unui om de încredere, prin intermediul căruia, treptat, să fie lărgită baza organizației, prin recrutări succesive. Aceștia vor fi găsiți pe rând în persoana învățătorului Ion Cumpănașu din Plugova, învățătorului Miron Stoica din Mehadia, învățătorului Emil Constantinescu din Topleț, a lui Rudolf Cristin din Bolvașnita, Valeriu Belba din Pecinișca, învățătorul Ștefan Popa din Mehadia și Teodor Păun, electrician din Mehadia¹⁹. Toți aceștia vor fi informați despre încercarea organizării unei forme de rezistență, fiind puși la curent cu scopurile mișcării și primele măsuri preconizate. Principala problemă pe care o vor semnala cu toții va fi absența armamentului și a muniției. Decizia lui Mitucă a fost ca fiecare, în măsura propriilor posibilități, să-și facă rost de arme. Singurul care posedea la acea vreme o pușcă mitralieră și un pistol era Valeriu Belba. Bazându-și rapoartele pe notele informative transmise de diversele surse strecurate în anturajul lui Mitucă, Inspectoratul Regional de Siguranță Timișoara²⁰ informa la 2 august 1948 Serviciul I al Direcțiunii Generale a Siguranței Statului²¹, despre existența a 16 kg de dinamită pe care membrii organizației ar fi fost pregătiți să le folosească pentru dinamitarea podului C.F.R. din zona Iablanița. Aceeași adresă notifica o presupusă implicare a Consulatului american din București în coordonarea acestor acțiuni, gândite a fi sub comanda unică a generalului Radu Corne, „care operează în munții Neamțului și Vrancei”.

¹⁸ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 111.

¹⁹ Alături de aceștia, în lot va fi acuzat și Nicolae Trapcea, pentru nedenunțare, fiind bănuț că ar fi știut de cumpărarea și deținerea unei cantități de explozibil de către Cristian Rudolf (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, ff. lv, 110). Informația nu va putea fi confirmată niciodată.

²⁰ Ancheta era coordonată de inspectorul regional de Siguranță, locotenent-colonelul Ambruș Coloman, și de șeful Serviciului de Siguranță, chestor Moș Aurel.

²¹ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 2.

Informatorul care furnizase aceste date afirma de asemenea: „Căpitanul Mitucă posedă 10 pistoale mitralieră, pansamente și un aparat T.F.F., plus muniție” și că acesta „așteaptă să-i pună la dispoziție Consulatul American suma de câteva milioane de lei pentru a putea lucra mai bine”²². Direcția Regională a Securității Poporului Timișoara va raporta la finele lunii aprilie 1949 către D.G.S.P. București²³, că nici una din aceste afirmații nu are suport real.

La două săptămâni de la inițierea acestor discuții, Răutu redactează un manifest pe care i-l comunică lui Mitucă în jurul datei de 1 august 1948, pentru a fi multiplicat și distribuit. O primă formă a acestuia, intitulat „Frați Români!”²⁴, purtând în antet numele emitentului („Rezistența”) și titlul *Organ al Mișcării Naționale de Rezistență* (nr. 38²⁵ din iulie 1948), va fi difuzat pe 3 august 1948 în trenul rapid Lugoj-Deva ce trecea prin gara Teregova. Manifestul a fost găsit întâmplător de un acar în gara Deva și predat organelor de Siguranță la 4 august 1948. Un alt exemplar al aceluiași manifest va fi predat unui copil „de un necunoscut”, în preajma comunei Armeniș la 6 august și descoperit pe 10 august de șeful postului de jandarmi al comunei Mehadia.

Prima formă a manifestului va fi bătută la mașină de învățătorul Ștefan Popa²⁶ în 10 exemplare. Mitucă, la finele lunii august, va rescrie rezumând manifestul²⁷ pe care-l va preda aceluiași învățător pentru multiplicare. Acesta va reuși să transcrie doar trei exemplare, unul din ele ducându-l la Securitate. Un alt învățător, Miron Stoica²⁸, va fi și el implicat în procedura de multiplicare. A doua variantă a manifestului²⁹, intitulat „Deșteaptă-te române!”³⁰, purtând în antet

²² *Ibidem*, f. 2.

²³ *Ibidem*, f. 44.

²⁴ Vezi anexa nr. 1.

²⁵ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 35.

²⁶ Ștefan Popa, deși a copiat manifestul lui Mitucă, singura probă în acest dosar nu va fi nici arestat, nici anchetat în cadrul acestui lot. Totuși, implicarea lui în acțiune este explicată într-un raport al Securității Timișoara din 19 septembrie 1948 către D.G.S.P. București: „În ziua de 29 august 1948, căpitanul Mitucă a însărcinat pe agentul nostru, care face și el parte din acea organizație, de a copia un manifest în șase exemplare, deoarece de la Comitet s-a trimis un număr de numai 20 exemplare și acestea de a fi multiplicare numai în 6 exemplare. S-au dat instrucțiuni informatorului să copieze un exemplar mai mult, care exemplar a fost apoi predat organelor noastre și care se înaintează alăturat în copie, manifest intitulat «Deșteaptă-te române!»” (*Ibidem*, f. 9). Erorile de topică aparțin documentului.

²⁷ A doua formă a manifestului va purta numele „Deșteaptă-te Române!”, având în antet Mișcarea Națională de Rezistență, Nr. 29/23 august 1948, manifestul fiind semnat „general Gheorghe Românul”.

²⁸ Miron Stoica, născut în 5 septembrie 1908 în comuna Racovița, județul Sibiu, învățător va fi acuzat și el în procesul intentat lui Mitucă, fiind considerat „membru în organizația M.N.R.”. El va declara în anchetă: „În luna iulie 1948 mi-a trimis [Mitucă, n.n.] un manifest printr-o carte pe care a împrumutat-o soția mea, manifestul fiind intitulat «Deșteaptă-te române!», având scris într-un colț «Mișcarea Națională de Rezistență», iar în colțul celălalt «Citiți, copiați, transmiteți!»” (*Ibidem*, f. 84).

²⁹ Manifestul fusese găsit de Securitate, așa cum aflăm dintr-o adresă a Inspectoratului Regional de Siguranță Sibiu, Serviciul 1, Biroul 1/E, din 30 august 1948, către Direcția Generală a Siguranței Statului, Direcția I, Serviciul 1, București: „(...) avem onoarea de a vă înainta în original un manifest care a fost găsit între șinele trenului din stația C.F.R. Deva. Credem că acest manifest a fost aruncat din tren de vreun individ care făcea parte din acea organizație, în timp ce trecea prin orașul Deva, în scop de colportaj. Am

aceeași titulatură „Mișcarea Națională de Rezistență” nr. 39³¹ va fi predată Securității de o sursă³² în 29 august 1948. Acesta reușise să dactilografieze un singur exemplar, originalul fiind ars de Mitucă în momentul arestării.

Securitatea Timișoara va demara imediat o anchetă, coordonată de colonelul Coloman Ambruș și maiorul Aurel Moiş³³. Într-o adresă din 19 septembrie 1948 (exact ziua arestării lui Mitucă), a D.R.S.P. Timișoara către D.G.S.P., se susținea că, în urma acțiunii informative întreprinse, Mitucă ar activa în „Organizația subversivă a ofițerilor deblocați”, specificând că acesta spusese unui informator al Securității că este vorba despre „Mișcarea Națională de Rezistență”³⁴, bănuită cu sediul în județul Muscel. Nu este foarte clar cât adevăr putem decela din aceste identificări. Că cel puțin manifestele poartă în antet denumirea „M.N.R.” este cert, ceea ce nu dovedește neapărat că Mitucă ar fi intrat în legătură cu cei care vehiculau această idee în România acelor ani, în ideea „creării de acte diversioniste în spatele frontului”³⁵, cum cu multă larghețe întregia tabloul Securitatea. Este cel mai probabil vorba, în textul manifestului, despre intenția unei identificări, menită să confere notorietate și să coaguleze eventualele simpatii printr-un plus de solidaritate. De cealaltă parte Securitatea era direct interesată în asocierea căpitanului Ion Mitucă cu „M.N.R.”, reușind prin asta să constituie un fond acuzator agravant, prin coroborarea cu o formă organizată și subversivă de luptă împotriva regimului. Din declarațiile pe care le va da la Securitate, după momentul arestării din 19 septembrie 1948, rezultă mai degrabă că Mitucă intenționase să organizeze o formă de rezistență inițial de sine stătătoare, din considerente de asigurare a conspirativității, fără să-și coordoneze acțiunile cu alte grupări de „partizani”.

dat ordin Serviciului Jud. de Sig. Deva să intensifice acțiunea informativă pentru identificarea autorului”. Semnează inspector de Siguranță Gh. Crăciun și șeful biroului, Moldor L. (*Ibidem*, f. 8). Într-o altă adresă a D.R.S.P. Sibiu din 10 decembrie 1948 către D.G.S.P. București se spune: „La ordinul dv. nr. 116/39.319 din 8 octombrie 1948 avem onoarea a vă raporta că din investigațiunile făcute s-a constatat că manifestul în cauză a fost găsit de către gardianul public Nențiu Traian, cu serviciul în gara Deva, dimineața pe la orele 4, când își făcea rondul, între șinele liniei C.F.R. și era împăturită în patru, iar pe verso era scris numele Weiss Benjamin”. Adresa e semnată de lt. col. Gh. Crăciun și de sublocotenentul I. Cleju (*Ibidem*, f. 21).

³⁰ Vezi anexa nr. 2.

³¹ *Ibidem*, f. 6.

³² Vezi în acest sens nota nr. 26.

³³ Ambruș Coloman, la data respectivă, era inspector regional de Siguranță în cadrul Inspectoratului Regional de Siguranță Timișoara, Biroul 1, Secția a 3-a. Aurel Moiş era în august 1948 chestor, fiind șeful Serviciului de Siguranță Timișoara.

³⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 9. Securitatea era tentată să pună în legătură „M.N.R.”-ul lui Mitucă cu „Mișcarea Națională de Rezistență”, organizația condusă de generalul Aldea. Confuzia era deliberată, menită fiind coroborării în anchetă cu acțiunile de urmărire și anchetele desfășurate pe numele celor ce activau în Mișcarea Națională de Rezistență. La fel se explică și încercările, abandonate ulterior din lipsă de probe, de a-l pune în relație cu diferite grupări de partizani din zonă.

³⁵ *Ibidem*, f. 13.

În aceeași logică reduționistă, Securitatea îl acuză că ar fi „pus bazele unei organizații subversive” denumite „Comandamentul Detașamentului Cerna”³⁶, care ar îngloba teritoriul de sud al județului Severin, plus valea Globul Craiovei, până la Bozovici. Organizația era, pe rând, acuzată de: „1. o activitate de instruire și înarmare a elementelor din munți; 2. o activitate de propagandă, de recrutare de membri și de achiziționare de fonduri și muniții”³⁷. Într-un raport a regionalei de Siguranță Timișoara din 2 august 1948³⁸, adresat D.G.S.S., se preciza că misiunea organizației pe care o inițiasse Mitucă ar fi fost „să primească parașutiști americani, în momentul lansării, ferindu-i de atacul comuniștilor (...). Să pună mâna pe telefoane, poștă și gară, să arunce în aer podul C.F.R. dintre tunelele de la lablanița, în care scop se spune ca ar poseda cantitatea de 16 kg de dinamită. Să pună mâna pe Porțile de Fier, în care scop ar fi luat contact cu un ofițer comandant al Companiei de grăniceri Orșova, și care ar fi acceptat acest lucru”³⁹. Activitatea organizației era „conspirativă”, „legătura fiind asigurată de persoane de încredere, din satele din apropierea grupelor din munți”⁴⁰. Afirmările nu aveau suport real, ele bazându-se doar pe notele confuze ale informatorilor. Totuși, este adevărat că unele accente războinice din manifestele descoperite, erau în măsură să direcționeze strădania autorităților către descoperirea eventualelor tentative de a cultiva teroarea în rândul lor. Astfel, manifestul *Frați Români!* (datat iulie 1948) clama intenția de a distruge „tunelurile și podurile de pe Valea Prahovei, Oltului, Jiului și din Banat și de oriunde se întrerupe legătura cu Bucureștiul și țările vecine” (anexa nr. 1). Într-o tonalitate chiar mai belicoasă, cel de-al doilea manifest, *Deșteaptă-te Române* (august 1948) prescria „Aruncări de sedii comuniste, poduri, tuneluri, ciocniri de trenuri, tăieri de linii telefonice, incendieri de magazii cu grâu furat pentru rezervele de război ale Rusiei” (anexa nr. 2). Având în vedere contextul cu totul special în care aveau loc evenimentele, apreciem că nu era vorba despre intenții reale, ci de o tactică menită să panicheze guvernul comunist, pe de o parte, respectiv să ridice nivelul de speranță al rezistenței pasive în care se angajaseră majoritatea cetățenilor, pe de alta. Intenția de a face ca organizația aflată în spatele manifestelor să pară mult mai puternică decât era în realitate reiese, cu claritate, atât din „remarcarea” „acțiunilor detașamentului Piatra Neamț și Domașnea - Cornea” (cu mesajul implicat, dar fals, că era vorba de atentate de amploare – vezi anexa nr. 2), cât și din numerotarea fantezistă a manifestelor (nr. 38, respectiv 39). Este de remarcat și faptul că în cadrul proceselor „tip M.N.R.”, diversele loturi au fost acuzate, relativ des, de pregătirea unor atentate teroriste de amploare, acuzațiile neavând fundament real, însă fiind menite să atragă de partea guvernanților simpatia majorității populației. De pildă, membrii lotului „Popp-Bujoiu” au fost acuzați, printre altele, de tentativa de aruncare în aer a sediului parlamentului comunist, din Dealul Patriarhiei. În ciuda recunoașterii de către

³⁶ „Cerna” era de fapt numele munților unde era prezumat a exista „comandamentului unic” al organizației M.N.R. care coordona, în optica Securității, grupurile de partizani situate pe teritoriul de sud al județului Severin, de la Comerova până la Orșova.

³⁷ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 22.

³⁸ *Ibidem*, f. 1.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

George Manu, atât în anchetă⁴¹, cât și în interogatoriul din instanță⁴², în stadiul actual al cercetărilor, cel puțin, putem concluziona, fără nici un fel de rezervă, că așa-zisul plan de aruncare în aer a sediului M.A.N. a fost o născocire a organelor de anchetă, care prin metode forte, i-au determinat pe unii acuzați să-și „recunoască” aceste intenții de natură criminală⁴³. De ce a fost, totuși, nevoie ca (după unele ezitări, cum s-a văzut) să fie reținut și acest cap de acuzare? Cu siguranță, din motive propagandistice: una din căile cele mai sigure de succes în tentativa de a capta bunăvoința opiniei publice și a canaliza spiritul de revoltă împotriva „bandei de sabotori” era tocmai cel de a atribui acestuia planuri de o violență extremă și cu efecte nelimitate. Or, aruncarea în aer a Palatului din Dealul Patriarhiei era de natură atât de a distruge un monument de arhitectură românească, simbol al Capitalei, ci și de a provoca un mare număr de victime nevinovate. În plus, mai exista un avantaj foarte important: opinia publică românească era încă traumatizată de bombardamentele aeriene teroriste, efectuate, în special în București și Valea Prahovei, atât de aviația aliată anglo-americană (în tot cursul anului 1944), cât și de cea germană (în august 1944). Trebuie spus că autoritățile comuniste au jucat cu mult talent cartea umanitarismului, cel puțin în acest caz. De altfel, lotul Popp-Bujoiu nu a fost singurul în care au apărut asemenea inculpări. Într-o manieră foarte asemănătoare, componenții lotului Mișcării Naționale de Rezistență din Dobrogea, judecat în anul 1952, au fost acuzați de intenția de a arunca în aer podul de la Cernavodă⁴⁴. Nici această acuzație nu avea la bază un temei real, speculându-se aceleași modalități de a stimula revolta publică, de astă-dată prin agitarea pericolului de distrugere a unuia din cele mai importante obiective economice din țară.

Securitatea suspicioasă, de asemenea, legături ale organizației cu un așa-zis „comandament central” din București, cu Consutul american, dar și cu „organizații similare din munții Vrancei și munții Neamțului”⁴⁵. Comandamentul nu fusese încă identificat când se realiza sinteza din care am citat (18 noiembrie 1948). Pe de altă parte exista bănuiala unor legături cu

⁴¹ A.M.J., D.I.M., dosar nr. 14.900, vol. 1, ff. 428-434.

⁴² Astfel, Manu declara că „am făcut calcule care se bazau pe o galerie de 300 metri cu scoaterea pământului, simulând o construcție nouă pentru a nu atrage atenția” (*Ibidem*, vol. 3, f. 92v.).

⁴³ În memoriile lui Nicolae Mărgineanu se relatează în amănunt perioadele de interes și dezinteres ale anchetatorilor față de afacerea „palatul M.A.N.”, când considerată vrednică de interes, când catalogată ca exagerată și neverosimilă - N. Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori (Mărturii asupra unui veac zbuciumat)*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Voicu Lăscuș, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1991, *passim*. Pentru a nu mări prea mult dimensiunile prezentei lucrări, nu insistăm asupra acestui aspect.

⁴⁴ Vezi A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 815, *passim*. Povestea M.N.R. – Dobrogea este succint (prea succint) relatată în Antohe, Ion, *Răstigniri în România după lalta*, București, Ed. Albatros, 1995, 504 p. (memorii difuzate în Occident, în anii `80). Istoria a rămas consemnată în încă cel puțin un manuscris, aparținând lui Oprea Tărăban (membru, ca și Antohe, al lotului M.N.R. – Dobrogea), a cărui existență am descoperit-o, cu ajutorul doamnei Rodica Băiașu, după finalizarea prezentului studiu. De fapt, este vorba despre o copie a memoriilor pe care, din păcate, Oprea Tărăban (decedat în 1992, în urma unui infarct) le-a distrus, dezamăgit de faptul că n-a reușit publicarea lor.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 23.

Mișcarea Națională de Rezistență a colonelului Uță⁴⁶, legături pe care în aprilie 1949 Securitatea însăși, în urma anchetelor, este nevoită să le infirme⁴⁷. În aceeași logică a suspectării complotului general, rapoartele afirmă că Mitucă ar fi acceptat dirijarea organizației din exil de către generalul Nicolae Rădescu, alături de un comitet compus din 10 persoane. Această acuzație este preluată din procesul lotului principal al Mișcării Naționale de Rezistență (Popp-Bujoiu). Astfel, un număr de șase acuzați (Bujoiu⁴⁸, Mărgineanu⁴⁹, Gheorghiu⁵⁰, Balș⁵¹, Macellariu⁵² și Bontilă⁵³) au format „comitetul de conducere» al grupurilor subversive create de dâșii”, însă doi ani mai târziu, după

⁴⁶ Colonelul Uță (1891-1949) a fost într-adevăr implicat într-un proces cu denumirea „M.N.R.”, ale cărui sentințe au fost date de T.M.T. Timișoara în primul trimestru al anului 1950, fără însă ca numele său să figureze în acestea (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 71). În opinia lui Theodor Bărbulescu și Liviu Țăranu planurile colonelului Uță „prevedeau extinderea controlului asupra teritoriului mai întâi la Banat, apoi prin contactul cu celelalte grupuri din munți și cu ajutorul democrațiilor occidentale s-ar fi încercat o mișcare de eliberare la scară națională. Încercările în acest sens, făcute pe diverse canale, s-au izbit de refuzul conducătorilor unor astfel de grupări (de pildă, cazul legionarului Spiru Blănaru, care a respins orice propunere de acest fel, motivând persecuția legionarilor de către colonelul Uță în timpul cât fusese prefect)” - Theodor Bărbulescu, Liviu Țăranu, *Din preliminariile rezistenței armate anticomuniste. Cazul colonelului I. Uță*, în *Experimentul Pitești. Comunicări prezentate la Simpozionul „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură”, ediția a III-a, Pitești, 26-28 septembrie 2003*, editor și coordonator Ilie Popa, Fundația Culturală „Memoria”, Filiala Argeș, Pitești, 2005, p. 320). Este evident că de la aceste idei de unificare a grupurilor de rezistență și până la integrarea lor efectivă într-o formă organizată sub denumirea „M.N.R.” a existat o distanță care nu a fost niciodată traversată. Denumirea M.N.R. pare a fi fost mult colportată de Securitate, după 1946, nefiind exclus ca diverse grupuri subversive s-o fi utilizat măcar dintr-un spirit mimetic.

⁴⁷ „Această organizație subversivă nu a avut nimic comun cu banda colonelului Uță”, scrie într-o adresă a regionalei de securitate Timișoara către D.G.S.P. București din 27 aprilie 1949 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 44).

⁴⁸ Ion (Ionel) Bujoiu, fost președinte al Societăților „Petrosani” și „Lupeni”.

⁴⁹ Reputat cercetător în domeniul psihologiei, ca și Gheorghe Bontilă (vezi Cristina Anisescu, *Nicolae Mărgineanu – un psiholog în temnițele comuniste*, Iași, Editura Polirom, 2006, 485 p.).

⁵⁰ Dimitrie (Dumitru) Gheorghiu, fost director general al Societății „Creditul Minier”.

⁵¹ Alexandru Balș, fost director general al Societății „Petrosani”, membru în consiliile de administrație ale Societăților „Lonea” și „Lupeni”.

⁵² Amiralul Horia Macellariu – vezi Horia Macellariu, *În plin uragan. Amintirile mele*, București, Editura Sagittarius, 1998, 224 p. Acest volum de memorii nu este însă lămuritor în privința nivelului real de implicare în acțiunile M.N.R.

⁵³ Vezi Cristina Anisescu, *In memoriam. Nicolae Mărgineanu și George Bontilă – recurs la «procesul Mișcării Naționale de Rezistență» din 1948*, în *Mișcarea armată de rezistență anticomunistă din România, 1944-1962*, coordonator științific Gheorghe Onișoru, București, Ed. Kullusys, 2003, pp. 223-250. De remarcat absența din listă a lui George Manu, deși anterior acesta fusese nominalizat printre cei patru fondatori ai „centrului complotist”. Surprinde, de asemenea, absența lui Max Auschnitt, căruia acuzarea îi acorda o mare atenție în calitate de finanțator al mișcării subversive. Acesta a părăsit țara un an după crearea „comitetului de conducere”. Max Auschnitt era cel mai bogat dintre inculpații în lotul Popp-Bujoiu, fost proprietar al Uzinelor Domenii Reșița, al altor întreprinderi metalurgice (Titan-Nădlag-Călan), al unor exploatari forestiere, de asemenea colaborator al unor firme britanice și acționar al acestora.

condamnarea lui Iuliu Maniu, s-ar fi înființat un „comitet de coordonare” condus de Alexandru Popp, „care a devenit centrul principal al activității subversive și complotiste din țară”. Nu se explică motivele acestei schimbări de comandă, surprinzătoare din moment ce Maniu nu fusese membru al „comitetului” de conducere, iar ceilalți membri ai acestuia (între care nu se număra Popp) erau cu toții, încă, în libertate. În fine, întreaga structură generase un guvern „în frunte cu criminalul Rădescu”, pe care intenționa să-l aducă la putere în urma unei lovituri de stat⁵⁴. Mai mult, se pare că la începutul anului 1948 în cadrul M.N.R. fusese elaborată și o listă a „viitorului guvern”, pentru a fi trimisă prin legația S.U.A. grupului din exil condus de Nicolae Rădescu. Conform listei, prim-ministru și ministru de Interne urma să fie numit Rădescu însuși, iar la Finanțe și Banca Națională, „Romniceanu și Tătăranu⁵⁵, secondați de Iordan⁵⁶. Afacerea listei guvernamentale a M.N.R. face parte din categoria acuzațiilor formulate destul de des de Securitate dar contestate totdeauna de învinuiți, pe motiv că declarațiile au fost dictate de anchetatori⁵⁷.

Mișcarea Națională de Rezistență, grupare asupra căreia istoriografia actuală a emis opinii foarte diferite⁵⁸, a fost distrusă de autorități în mai multe etape, marcate în special de două mari procese politice: primul în 1946 (cunoscut sub numele „procesul sumanelor negre”), al doilea în 1948 (popularizat în epocă în special ca „procesul M.N.R.”). Ulterior, au avut loc și procese ale unor subdiviziuni regionale și locale ale M.N.R.

„Încercuit” de informatori, Mitucă și cei câțiva cărora le împărtășise proiectul organizației erau, la numai câteva săptămâni după primele discuții, atent supravegheați de Securitatea Timișoara. Extrema operativitate se explică prin existența la nivelul regionalei de Securitate a preocupărilor privind înființarea unui Comandament unic menit lichidării grupărilor de partizani care activau în zona munților Banatului⁵⁹. Activitatea acestui Comandament cu sediul în Caransebeș este reglementată la data de 21 ianuarie 1949⁶⁰, printr-o adresă a D.G.S.P. către

⁵⁴ Pentru cele de mai sus, A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 14.900, vol. 12, f. 67.

⁵⁵ Mihail Romniceanu și Costel Tătăranu, foști guvernatori ai Băncii Naționale a României și politicieni național-liberali.

⁵⁶ *Ibidem*, vol. 20, f. 64. Dumitru Iordan era un fost secretar general în Ministerul de Finanțe (*ibidem*, vol. 12, f. 92). În cadrul procesului M.N.R., a fost și el prezentat ca agent informativ al lui Popp (*ibidem*, vol. 3, f. 155 v).

⁵⁷ Lista la care ne-am referit mai sus apar în declarațiile din anchetă ale lui N. Mărgineanu.

⁵⁸ De la susținerea existenței unei adevărate armate secrete, de rezistență națională, până la identificarea acesteia drept o ficțiune aparținând Securității. Opinia noastră este una relativ mediană: rezistența (organizată la nivel național) a fost o virtualitate nematerializată, însă intenții și contacte în acest sens au existat într-adevăr.

⁵⁹ Securitatea își propusese ca regionalele Timișoara și Craiova să coopereze prin organizarea „unei rețele informative în regiunea munților”, folosind pădurarii noi angajați, odată cu reorganizarea direcțiilor silvice, intenționând să-i folosească drept „informatori în orb”, instituirea unor posturi de filaj în comuna Bozovici și satul Sumița, pentru a descoperi căile de acces în munți ale partizanilor (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 23).

⁶⁰ Comandamentul unic va deveni funcțional efectiv începând cu 23 ianuarie 1949.

D.R.S. Timișoara, fiind coordonată de maiorul Aurel Moiş, alături de maiorul Kling Zoltán de la Securitatea județului Severin. Preparativele punerii în practică a acestuia datau însă cu câteva luni înainte. Comandamentul era singurul organism abilitat să conducă „operațiunile de lichidare” de pe teritoriul fixat, activitatea fiind coordonată de la București de însuși Gheorghe Pintilie⁶¹. La 11 februarie 1949, în cadrul ședinței de analiză a muncii depuse de la înființarea Direcțiunii Generale a Securității Poporului, ministrul de Interne, Teohari Georgescu, aprecia că „Problema Teregova trebuie legată cu problema externă. Bandele formează puncte de rezistență unde dușmanii poate [sic!] să-și arunce oamenii lor. În perspectivă, trebuie să vedem unde poate [sic!] să meargă lucrurile”⁶².

Tocmai în virtutea acestor preocupări preventive, Mitucă a fost arestat, împreună cu Constantin Răutu, la nici două luni de la producerea discuțiilor „dușmănoase”. Evenimentul s-a petrecut pe 19 septembrie 1948, cei doi fiind transferați după câteva zile la penitenciarul Lugoj, unde s-au desfășurat interogatoriile. În 8 octombrie 1949 sublocotenentul de securitate Mircu Vasile din S.J.S. Severin semnează procesul verbal de trimitere în judecată a grupului „M.N.R.” din jurul lui Răutu și Mitucă, catalogând faptele celor nouă implicați⁶³ drept uneltire contra ordinii sociale. Sentința de condamnare este datată 9 noiembrie 1949. Cercetările în acest caz au durat un an fiind operate de Securitatea Timișoara, iar ancheta în Penitenciarul Lugoj încă un an.

Ulterior, doi dintre cei închiși vor fi puși în libertate la 10 ianuarie 1950⁶⁴ (este vorba despre Ioan Damsescu și Mihai Costescu, primul pentru că se dovedise a nu avea nici o legătură cu Mitucă, al doilea pentru că-l denunțase la Securitate⁶⁵).

Singurele probe în acest dosar au fost cele două manifeste și notele informative ale informatorilor. În urma anchetei Mitucă a fost acuzat de înființarea organizației „Mișcarea Națională de Rezistență”, răspândirea de manifeste și mai cu seamă – ca rezultat al unei lecturi agravante a textului acestora – de plănuierea unor atentate împotriva unor personalități ale partidului, distrugerea unor căi de comunicație, poduri, șosele etc., organizarea primirii unor presupuși parașutiști americani, ocuparea gărilor, clădirilor Poștei sau a telefoanelor. Securitatea nu a putut proba niciodată aceste acuzații. Textele manifestelor au mai curând o dimensiune deziderativă, polemică și incitativă, neputând constitui ca atare probe de sine stătătoare. Pentru Securitate însă intențiile au devenit foarte ușor fapte⁶⁶.

⁶¹ Vezi A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 125, vol. 3, ff. 121-123.

⁶² Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente, 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 76.

⁶³ Este vorba despre Ion Mitucă, Constantin Răutu, Miron Stoica, Cristin Rudolf, Valeriu Belba, Teodor Păun, Emil Constantinescu, Ioan Cumpănașu, Nicolae Trapcea (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 61).

⁶⁴ *Ibidem*, f. 55.

⁶⁵ Două din denunțurile adresate șefului de post de jandarmi din Teregova, unul din 16 iulie 1948, celălalt câteva zile mai târziu se regăsesc la dosarul de anchetă informativă (*Ibidem*, ff. 49-50).

⁶⁶ Într-o adresă a D.R.S.P. Timișoara către D.G.S.P. București din 28 septembrie 1948, dată la care Mitucă, Constantin Răutu și Miron Stoica erau în arestul Securității Timișoara, se menționează: În ce privește atentatul ce l-a plănuit contra Domnului Ministru Teohari Georgescu la Băile Herculane, susnumitul

Efectul anchetei este o condamnare la cinci ani închisoare pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale”, prin sentința nr. 1737/1949 a T.M.T. Timișoara.

Într-o „Sinteză a informațiilor privind punctele de rezistență din regiunea Banatului”⁶⁷, din 18 noiembrie 1948, întocmită de Securitatea Timișoara, se pretindea că „încă din 1947, imediat după dizolvarea P.N.Ț-ului, o parte din frunzații maniști s-au refugiat în munții din regiunea Banatului. (...) În această regiune și anume în jurul punctelor Teregova, lablanița și Vârciorova (lângă Caransebeș), ființează trei grupuri de rezistență organizate și înarmate, formate din elemente maniste, legionare și ofițeri deblocați, și care au legături cu elemente din regiune. În acest sens au fost semnalati următorii: inginerul Vernichescu, colonelul Uță⁶⁸, avocat Târziu și generalul Atanasiu”⁶⁹. În optica Securității „legăturile” acestor grupuri se regăsesc „în cadrul unei organizații subversive denumită „Rezistența Națională”. Un informator al Securității, cu legături în mediile invocate, preciza conexiunile acestor grupuri cu „elemente din fostul P.N.Ț.” Aceeași sinteză recunoaște însă că informațiile deținute nu sunt în măsură să poată „contura forma de organizare” a acestora, „însă s-a putut stabili că în munți se tinde la o unire a grupelor de rezistență într-un comandament unic denumit „Cerna, care ar îngloba grupurile situate pe teritoriul de sud al județului Severin, începând de la Cornerova până la Orșova, plus Valea Globul Craiovei

recunoaște că a *discutat* acest fapt pentru faptul că *în manifestul* acestei Organizații s-a cerut să se treacă la acte de teroare contra conducătorilor Statului, însă declară că nu a trecut la nimic mai concret decât la discuția ce-a avut-o cu două elemente din organizație” (*Ibidem*, f. 14). Sublinierile din text ne aparțin. Limita (și transgresarea ei) dintre interpretarea abuzivă a Securității și conținutul efectiv al manifestului e prinsă riguros în această adresă.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 21.

⁶⁸ Ion Uță, participant la campania militară din 1913 și la primul război mondial; rămâne în cadrele active ale armatei până în 1943, când demisionează, fiind trecut în rezervă cu gradul de colonel; prefect al județului Severin în perioada 1943-1944; membru al Partidului Național Țărănesc; din mai 1947 fugă de la domiciliul său din Lugoj și se refugiază în zona Munților Semenicului; organizează în vara aceluiași an un grup de rezistență în zona muntoasă a județului Severin, mai exact în plasa Teregova; moare împușcat într-o ambuscadă în 7 februarie 1949 (Theodor Bărbulescu, Liviu Țăranu, *op. cit.*, pp. 319-320). Securitatea încercase în prima fază să coroboreze datele despre organizația în care activa Mitucă cu cea condusă de colonelul Ion Uță, fără însă a găsi elemente probatorii în acest sens. Prima încercare de conexiune este din 19 septembrie 1948 (*Ibidem*, f. 9), fiind vorba de o adresă în care se pretinde că după înființarea organizației M.N.R. a intrat în rândurile ei și colonelul Ion Uță. Colonelul era intens urmărit la acea vreme de Securitatea Timișoara, începând din iulie 1948. Același tip de informație este repetată într-o notă din 2 noiembrie 1948 a D.G.S.P., Direcția I, Serviciul 1 (*Ibidem*, f. 18). Gruparea înființată de colonelul Ion Uță a activat între mai 1947 și noiembrie 1949 (inclusiv după decesul acestuia). Existența unei legături cu gruparea Uță ar fi conferit o notă de suplimentară gravitate organizației din care făcea parte Mitucă, oferind un plus acuzator scenariilor Securității. Ulterior acest scenariu a fost infirmat. Astfel într-o adresă a D.R.S.P. Timișoara către D.G.S.P. București din 23 aprilie 1949 se apreciază că „Această organizație subversivă nu a avut nimic comun cu banda colonelului Uță” (*Ibidem*, f. 44). Urmare a acestor bănuieli, ancheta a cuprins mult mai multe persoane decât cele care vor fi trimise efectiv în justiție. O bună parte din cei menționați au stat în anchetă până în 1950, când se va decide eliberarea lor.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 21.

până la Bozovici”. Observația face mai curând parte din „mitologia” complotului general sub presiunea căreia Securitatea își construia adversarii, pentru a le consolida circumstanțe agravante și pentru a-și justifica poziția represivă. Sinteza vorbește de un număr de 30-40 de persoane, „gata de a fi trimise trupelor din munți”⁷⁰. Organizația amintită, „Rezistența Națională”, cuprindea printre membrii, conform raportului invocat: „căpitan deblocat Mitucă Ion, fost în Regimentul 14 Artilerie, originar din comuna Scorila, județul Mehedinți, cu ultimul domiciliu în comuna Mehadia, județul Severin, în prezent arestat, semnalat ca făcând parte din conducerea centrală a organizației”⁷¹, Constantin Răutu, gazetar din Turnu Severin, fost în Comitetul de Conducere al P.N.Ț. Maniu din Mehedinți, Cristescu Gheorghe din comuna Plugova Severin, Grecu Ioan, Miron Stoica⁷², învățător din comuna Mehadia. Erau numiți și inginerul Vernichescu⁷³, avocatul Târziu, generalul Atanasiu⁷⁴, Ungurenaș, plutonier, fost în secția militară a P.N.Ț, Jedăneanu Nicolae, fost inspector financiar, Petică Vasile, inginerul Olec, „un ofițer, comandant al Companiei de Grăniceri Orșova”, „un fost industriaș din Orșova, care finanțează această organizație”⁷⁵, Petru Belavici, Ioan Damsescu, Mihai Costescu, maior deblocat⁷⁶, Romulus Costescu (frate cu Mihai Costescu, fost avocat în Teregova, arestat în noaptea de 12/13 ianuarie 1949 când postul de jandarmi Teregova a fost atacat⁷⁷.), Emil Constantinescu⁷⁸, învățător din Toplești, Cristin Rudolf⁷⁹, Teodor Păun, Valeriu Belba⁸⁰, Ioan Cumpănașu⁸¹, Păun Teodor⁸², Trapcea Nicolae⁸³.

⁷⁰ În context, prin „trupe” se înțelege grupările de rezistență.

⁷¹ Textul în aldine este adăugat cu creionul peste documentul dactilografiat, fiind vorba de o actualizare a informațiilor, efectuată de un ofițer de Securitate (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f. 61).

⁷² Miron Stoica, născut la 5 septembrie 1908 în comuna Racovița din județul Sibiu, de profesie învățător.

⁷³ Este vorba despre Aurel Vernichescu, acuzat într-un dosar întocmit împotriva „M.N.R.” de T.M.T. Timișoara în ianuarie-martie 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 71).

⁷⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f.21. Nici unul dintre aceștia nu va fi însă implicat în procesul din 1949, fiind doar una din suspiciunile extensive ale Securității, pentru care vinovățiile erau de fiecare dată colective și organizate.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 22.

⁷⁶ Mihai Costescu, născut la 27 noiembrie 1906 în comuna Eșalnița, județul Severin, maior, absolvă școala militară în promoția 1929. Arestat în cadrul operațiunilor declanșate împotriva „organizației” conduse de Ion Mitucă, se va dovedi că nu a făcut parte din grupul din jurul fostului căpitan (*Ibidem*, f. 51). Tot el este cel care-l denunță pe Mitucă în 16 iulie 1948 șefului de post de jandarmi din comuna Teregova, denunț în care relatează vizita pe care Mitucă o făcuse fratelui său, maiorul în rezervă Costescu Mihai (*Ibidem*, f. 50).

⁷⁷ Atacul fusese organizat de partizanii din jurul lui Spiru Blănaru și fusese determinat de faptul că în postul de jandarmi era arestat un plugar din Teregova, Anculia Moise, camarad al partizanilor. Acesta era curierul grupului, cunoscând locurile de refugiu din munți dar și cel care era responsabil cu aprovizionarea. Cu aceeași ocazie, pe lângă Anculia a mai fost eliberat și Grigore Ienășiga.

⁷⁸ Emil Constantinescu, născut la 23 august 1915 în comuna Măceșul de Sus, județul Gorj, serviciul militar satisfăcut la Regimentul nr. 1 Dorobanți din Craiova, la terminare având gradul de locotenent în rezervă.

⁷⁹ Cristin Rudolf, născut la 3 aprilie 1911 în comuna Caransebeșul Nou, județul Severin, serviciul militar satisfăcut la Regimentul 11 Jandarmi din Timișoara; de profesie apicultor.

Situarea în aceeași organizație, invocarea unui „comandament central”, construirea unor intenții de acțiune regională, fac parte mai degrabă din planurile Securității decât din intențiile efective ale celor arestați. Un proces verbal din 8 octombrie 1948⁸⁴, care sintetiza rezultatele anchetei asupra „organizației M.N.R.”, era construit aproape integral din materiale furnizate de textele celor două manifeste, fără nici o altă probă secundară. Menționarea în textul manifestelor a „marilor noștri aliați” care „ne vor ajuta la timpul potrivit” devine în sinteza citată: „organizația subversivă se bazează pe un conflict americano-rus, unde în spatele frontului să producă acte de sabotaj și teroare, în favoarea americanilor”⁸⁵.

După condamnare, căpitanul Ion Mitucă va traversa experiența mai multor penitenciare, Lugoj mai întâi, de la arestarea din septembrie 1948 până în octombrie 1949, apoi Aiudul – din 1949 până în 16 mai 1950, ulterior, între 16 mai - 25 iunie 1950, a fost internat la colonia Cernavodă. Din 25 iunie 1950 până la 15 iulie 1952 va fi internat la colonia Peninsula, fiind trimis apoi, în 15 iulie 1952, la Baia Sprie, unde va sta până la 10 decembrie 1952, iar de la această dată până la 23 decembrie 1953, la mina de plumb de la Căvnic, de unde a fost și eliberat.

Mutarea lui Mitucă de la colonia Peninsula la Baia Sprie fusese o măsură disciplinară. Administrația coloniei a ales un grup format din cei mai recalcitranți deținuți, din cei care transmiteau știrile în penitenciar și astfel contribuiau la ridicarea moralului deținuților, din cei care refuzau să se supună ordinelor sau încercau să constituie diferite forme de organizare a deținuților. Nu știm exact componența acestui lot, printre cei trimiși la Baia Sprie figurând alături de Mitucă și Dan Cernovodeanu. Era perioada în care tocmai se dăduse în funcțiune colonia de muncă, creată în toamna anului 1950⁸⁶, sub indicativul „Formațiunea 0627 Baia-Sprie”.

Există multiple referințe privind activitatea dusă în detenție de Mitucă⁸⁷. Astfel, sunt amintite scrisori trimise din penitenciarul Lugoj⁸⁸, prin intermediul soției sale⁸⁹, episcopiei greco-

⁸⁰ Valer Belba, născut la 31 mai 1914 în comuna Pecinișca, județul Severin, serviciul militar satisfăcut la Regimentul nr. 17 Infanterie din Lugoj, cu gradul de căpitan, contingentul 1936; de profesie comerciant.

⁸¹ Ioan Cumpănașu, născut la 14 octombrie 1908 în comuna Bărbătești, județul Gorj; de profesie învățător.

⁸² Teodor Păun, născut la 23 octombrie 1915 în comuna Gurbănești, județul Ilfov; serviciul militar satisfăcut la Regimentul nr. 1 transmisiuni; de profesie electrician.

⁸³ Nicolae Trapcea, născut la 22 ianuarie 1927 în comuna Mehadia, județul Severin. Este acuzat în același lot doar pentru că „a avut cunoștință de o ladă de dinamită care ar fi fost ridicată de Cristin Rudolf pentru o organizație subversivă” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, f.60). Condamnările pentru nedeunțare erau foarte frecvente în epocă.

⁸⁴ *Ibidem*, ff. 57-60.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 58.

⁸⁶ *Dicționarul penitenciarelor...*, p. 381. În memoriul său, Mitucă înaintează luna septembrie ca dată de înființare a coloniilor de la Baia Sprie și Valea Nistrului, dată confirmată și în lucrarea citată, p. 383.

⁸⁷ Rapoartele despre deținuți erau făcute de șeful Biroului Inspecției de la colonia Peninsula, lt. Chiroin Toma și ofițerul operativ Pârlea Alexandru și trimise la București la D.G.P.C.U.M., Serviciul Inspecției.

⁸⁸ Scrisoarea provenea de la episcopul greco-catolic Ioan Ploscaru, aflat și el în detenție la penitenciarul Lugoj. Scrisoarea a fost scoasă din penitenciar cu ajutorul unui gardian, fiind înmănată soției lui Mitucă și transmisă ulterior episcopului greco-catolic din Lugoj, acesta trimițând-o prin Nunțiatura Apostolică din

catolice din Lugoj, de aici ajungând prin Nunțiatuara Apostolică din București la Vatican, punerea la punct a unei așa zise „organizații subversive, al cărei program prevedea instaurarea unei dictaturi sângeroase” la Aiud împreună cu fruntași liberali și național-țărăniști, expedierea din colonia Peninsula a unor scrisori către rudele celor închiși, conținând date despre condițiile cumplite din colonia de muncă și punerea la punct în mina de la Cavnic a unei organizații a foștilor ofițeri etc. Securitatea vorbea despre o veritabilă organizare a deținuților la Cavnic: „grupul liberal condus de Cernovodeanu⁹⁰, grupul național-țărănist condus de Radu Boroș, ing. Mihăilescu Mișu și preotul

București la Vatican. Nunțiatuara Apostolică este misiunea diplomatică a Sfântului Scaun la București. Ioan Ploscaru (9 noiembrie 1911 în comuna Frata, județul Cluj – 31 iulie 1998), episcop de Trapezunt, „Episcopus Trapezopolitanus”, în noiembrie 1948 și vicar-general episcopal la Lugoj; abia după căderea comunismului, în mai 1990, a putut fi numit episcop de Lugoj prin Decretul 216 din 7 mai 1990 al C.P.U.N.; după scoaterea în afara legii a Bisericii Greco-Catolice la 1 decembrie 1948, va fi arestat și încarcerat în două rânduri, mai întâi în intervalul 1949-1955 și ulterior 1956-1964; își va povesti experiențele carcerale în volumul *Lațuri și Teroare*, apărut la Editura Signata, Timișoara, în 1993.

⁸⁹ Este vorba despre Zoia Mitucă, născută Colojoară, fiică de preot din Mehadia.

⁹⁰ Dan I. Cernovodeanu, născut la 10 octombrie 1921 în Ploiești; licențiat al Facultății de istorie din cadrul Universității București; specialist în heraldică și sigilografie românească; fruntaș liberal, membru al organizației de tineret a P.N.L. Brătianu, unchiul său fiind Bebe Brătianu, secretarul general al P.N.L. Până în august 1947 a lucrat în cadrul Ministerului de Externe, dată de la care – odată cu îndepărtarea lui Tătărescu – este comprimat (fusese numit de Tătărescu secretar de legație la Stockholm, neapucând însă să-și ia funcția în primire); arestat în ianuarie 1949 pentru trecere frauduloasă a frontierei în Iugoslavia și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. „În vara anului 1948 Dan Cernovodeanu a reușit să se strecoare și să treacă frontiera în Iugoslavia pe la localitatea Stamora-Moravița, reg[iunea] Timișoara, orientându-se cu o harta a drumurilor (automobilistică). Ajuns în Iugoslavia s-a predat autorităților de acolo și a fost dus la Belgrad unde a fost cercetat timp de 2 luni, după aceea a fost depus într-o altă închisoare mare din partea de vest a țării, unde a fost ținut încă cca. două luni printre alte elemente de aceeași categorie ca și el. În acest timp au fost puși să lucreze într-o mină, însă vreo 20 astfel de deținuți, printre care se afla și Dan Cernovodeanu, au refuzat, astfel că s-au luat măsuri și au fost expulzați în R.P.R. În acest sens Dan Cernovodeanu, împreună cu fostul general Sărăcin, fostul avocat Licea din Turmu Severin, fostul consilier Amărăscu, de la Concordia Ploiești, fostul colonel Badea Constantinescu și alții pe care eu nu-i mai rețin, au fost transportați cu mașina până la frontiera R.P.R. în dreptul orașului Oravița, unde în grup i-au expulzat în R.P.R. Acest fapt nu a fost observat de grănicerii români, astfel că susnumiții timp de două zile au stat ascunși pe un deal dintr-o pădure, în apropiere de Oravița, unde au fost prinși de autoritățile române” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol. 2, f. 30). Citatul este un fragment dintr-un interogatoriu luat lui Mitucă în arestul penitenciarului Craiova în 12 iulie 1954. Va fi încarcerat mai întâi la Jilava în perioada februarie-august 1949, din august până în februarie 1950 fiind încarcerat în penitenciarul Principal Aiud; din februarie 1950 până în mai 1950 este trimis la colonia de muncă de la Poarta Albă; din mai 1950 până în iunie 1950 va fi transferat la colonia de muncă Cernavodă; de aici, la finele lunii iunie 1950, cu întreaga colonie este mutat la colonia Peninsula-Valea Neagră, unde va sta până în iulie 1952; de la această dată până în ianuarie 1953 va fi mutat împreună cu Mitucă la mina de la Baia Sprie iar din ianuarie 1953 până la eliberare va fi închis la mina de plumb de la Cavnic. La colonia de muncă Peninsula Valea Neagră, fiind considerat „element dușmănos”, acuzat de „difuzare de zvonuri războinice și alte zvonuri false”, va fi supravegheat informativ, iar din 10 februarie 1952 i se va deschide un

greco-catolic Raicu, care în martie 1953 a venit de la penitenciarul Sighet, unde stătuse cu Maniu⁹¹ (...); grupul legionar cu prof. Constant⁹² și Petrescu Cristian; grupul militar, col. Enescu Virgil, cpt. Mitucă și cpt. Savel⁹³; grupul țăranilor cu Mușat Ionică, chiabur din comuna Sarai, regiunea Constanța⁹⁴.

dosar de verificare. În concluziile Biroului Inspecției trimise D.G.P.C.U.M. București se menționează: „Deținutul criminal politic Cernovodeanu Dan este un deținut care continuu inventează și tălmăcește zvonuri pe care le răspândește în colonie, face instigații ca să nu muncească deținuții și să nu-și consume puterile și forțele, că vor avea nevoie de ele când vor fi liberi; este un deținut care poate influența deținuții pentru faptul că este cunoscut că a fost coleg cu Monarhul Mihai. Deoarece acest bandit nu aduce nici un aport în această colonie, mai mult face greutăți în muncă propunem ca să fie transferat la un penitenciar și să fie ținut la celulă” (*Ibidem*, f. 162). Cernovodeanu va fi eliberat în 1955 și rearestat în 1959 și condamnat la 8 ani închisoare conform Sentinței 551 din 20 aprilie 1959.

⁹¹ Într-o sinteză informativă a Serviciului II din cadrul Securității Craiova, nedată, același text prezintă lecțiunea: „...care a fost cu Maniu în aceeași închisoare și a adus cuvântul de ordine al acestuia, adică, după răsturnarea regimului democrat, fiecare fost deținut politic să fie în localitatea sa conducător timp de 48 de ore, fără lege și fără rege. Să fie adus în țară fostul rege și să se formeze un guvern de coaliție în frunte cu Mihalache” (*Ibidem*, vol. 1, f. 119).

⁹² Este vorba despre Alexandru Constant (1906, Oltenița – 1986); jurist, publicist, om politic; absolvent al Facultății de Drept din cadrul Universității București în 1930; doctor în științe juridice și economice; devine membru al Mișcării Legionare în 1932; cunoscut publicist, fondator împreună cu Mihail Polihroniade a revistei *Axa*; subsecretar de stat pentru Presă și Propagandă în guvernul condus de g-ral Ion Antonescu (18 septembrie 1940 – 21 ianuarie 1941); în 1941 publică volumul *Un an decisiv: 1939-1940* la Editura Eminescu; este încarcerat în închisorile comuniste din 1946 până în 1964, trecând prin penitenciarele Jilava, Ocnele Mari, Sighet, Râmnicu Sărat și mina de plumb de la Cavnic.

⁹³ Numele este subliniat, pe marginea textului în dreptul acestuia, fiind plasat un semn de interogație. Este vorba despre căpitanul Gheorghită Savel, cu care Mitucă stătuse alături în colonia de muncă Peninsula și cu care fusese apoi trimis la mina de plumb de la Cavnic. Savel Gheorghită, născut la 8 martie 1921 în comuna Gorbănești, județul Iași (după alte surse, în comuna Vânători, județul Suceava); căpitan; arestat în aprilie 1949 și condamnat la 12 ani muncă silnică. A traversat reeducarea de la penitenciarul Gherla, coordonată de Eugen Țurcanu, transferat special la acest penitenciar pentru a continua „munca” cu deținuții; „Din celular se auzeau sunete de instrumente muzicale, administrația explicând că, printre privilegiile acordate celor din celular, era și dreptul de a-și alcătui o orchestră. Dar, două zile mai târziu, a izbucnit pe poarta celularului, în curte, Gheorghită Savel. Plin de sânge și cu doi sau trei «reeducatori» în cârcă sau agățați de el care încercau să-l rețină. Gheorghită, însă, era la vremea aceea solid ca un taur și se dezlănțuise. Așa au aflat deținuții ce se întâmpla în celular și că orchestra n-avea decât rol de bruij, trebuind să acopere eventualele țipete sau urlete, pe care «reeducatorii» nu parveneau să le înăbușe din timp. Gheorghită a fost din nou dus în celular, fiind crunt bătut și schingiuit zile în șir. Acum, la Cavnic, era iar blajin, domol și tăcut. Avea lungi momente de neatenție, cu privirea ațintită în gol. Trebuia să-l strigi de mai multe ori și atunci se trezea tresărind ca din somn” (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 156-157); Gheorghită Savel l-a cunoscut pe Mitucă în noiembrie 1952, la colonia Baia Sprie, unde au locuit o perioadă alături în dormitorul nr. 1 al coloniei.

⁹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 64.

Activitatea „subversivă” a lui Mitucă la Cavnic a fost notificată de Securitate cu acribie: „a avut ca sarcină obținerea de ziare, a recrutat un muncitor artificier⁹⁵ din comuna Cavnic ce a dus o scrisoare preotului din comună de la părintele Raciuc și care apoi a trimis regulat ziare și unele buletine de știri de la posturile imperialiste folosind cuvinte latinești. Ziarele erau aduse în cizmele de cauciuc, în lampa de miner sau în coada unui ciocan pe care muncitorul artificier o găsisse și îi pusese un dop de lemn la cap. Mitucă a mai recrutat și pe un caporal de pază maghiar din jurul orașului Sighet, fost mecanic, de cca. 35 ani, care avea radio. Acesta i-a dat ziare și știri de la radio Londra și [radio, n.n.] America, iar în ajunul anului nou 1954 i-a adus un kg. de țuică și sirop. Ziarele erau date șefilor de grupuri politice care le citeau în mână și apoi veștile erau prelucrate cu cei de încredere. La fel, producția – când erau vești bune pentru ei – scădea cu 50%. În aprilie 1953, când a fost discursul lui Eisenhower, artificierul le-a adus 4 ziare și cele ce a vorbit [Eisenhower, n.n.], răstălmăcite, au fost împrăștiate în toate grupurile. Toată speranța lor era în Eisenhower, căruia îi spuneau Eissen-Mausser. Activitatea lor a fost înlesnită prin faptul că șeful tehnic al minei era Burjoiu⁹⁶, care repartiza la aceleași locuri de lucru pe șefii grupurilor politice. Mulți fără partid s-au înscris aici în mină, în special la național-țărăniști. La 8 noiembrie 1953, după ce au luat măsuri intense de precauție la orizontul 12, a fost ținut un Te Deum, după modelul reacționar dinainte în cinstea zilei fostului rege, luând parte șefi de grupuri politice și 8 preoți vorbind⁹⁷. Preotul Ioniță din Botoșani, pentru biserica ortodoxă; preotul Dobrinaș, greco-

⁹⁵ Este vorba despre Șimi Rujinschi, angajat ca artificier la mina Cavnic, locuind în localitatea cu același nume. Iată, în rememorarea lui Ion Ioanid, momentul acestei întâlniri: „Timp de câteva zile, Mitucă i-a ținut calea artificierului care venea să ia în primire găurile de la perforatorii din abatajul nostru. Cu o perseverență nemaipomenită, a reușit până la urmă să-i câștige încrederea, să-i alunge frica și să-l facă să vorbească. Durata acestor contacte cu artificierul era limitată, el trebuind să-și termine treaba până la capătul abatajului nostru și să coboare în galeria principală, unde era așteptat de un alt coleg al lui, care-și terminase și el treaba pe o altă ramură. De multe ori artificierul de pe galerie era însoțit de un gardian. Strategia lui Mitucă era să-l aștepte pe artificier la suitoare, când acesta urca în abataj și să stea cu el de vorbă însoțindu-l pe o distanță de vreo 50 de metri, până la primul front de lucru. De aici înainte nu se mai putea ține de el, deoarece la următorul front lucra un turnător, pe nume Ceatău. Pentru o mai mare siguranță a întâlnirii, fiecare din noi își avea un rol. Unul pândea la suitoare, ca să anunțe în cazul că urcă cineva nedorit. Altul mergea la locul de muncă al lui Ceatău și sub un pretext oarecare, îl ținea de vorbă, ca nu cumva, din cine știe ce motiv, să se îndrepte spre porțiunea de abataj unde se afla Mitucă cu artificierul. Toată grija noastră era să-l apărăm pe artificier, știind că orice indiscreție l-ar fi putut costa libertatea. Șimi Rujinschi îl chema pe artificier, care pe măsură ce căpăta încredere, prindea tot mai mult curaj” (Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 82). Datorită lui, deținuții au putut avea acces la știrile din ziare sau la cele difuzate la radio. Rujinschi aducea paginile de ziar ascunzându-le în cizme. Pentru a-l proteja, deținuții difuzau mai departe informațiile politice a doua zi după comunicarea lor, pentru ca administrația coloniei să nu poată asocia ziua cu serviciul în mină a unui anumit angajat. În ciuda tuturor acestor precauții, Șimi Rujinschi a fost în cele din urmă victima unei delațiuni, fiind la rândul-i închis.

⁹⁶ Este vorba, după toate probabilitățile, despre inginerul Ion (Ionel) Bujoiu, decedat în timpul detenției. Acesta fusese condamnat în cadrul procesului M.N.R. din toamna anului 1948.

⁹⁷ Exprimarea nu corespunde adevărului, în grupul amintit au fost trei preoți, aparținând ai principalelor confesiuni creștine din România.

catolic; preotul Butnaru, romano-catolic; colonelul Enescu, [din, n.n.] armată; Cernovodeanu, liberal; Boroș Radu, național țărănist; Constant, legionar. În general intelectualii deținuți manifestă aversiune față de biserica ortodoxă și circulă pe plan intens că, după schimbarea pe care contează ei, toți românii să fie făcuți catolici⁹⁸.

Un alt raport, de această dată al unui brigadier de la colonia Peninsula din 14 mai 1952, releva atitudinea refractară și rebelă a lui Mitucă, care se încăpățâna să se considere „deținut politic” și să solicite tratament în consecință de la administrația coloniei: „Colonistul Mitucă Gh. Ion din secția F.4, din toate punctele de vedere, are o atitudine necuviincioasă, răspunde șefilor de grupă, cât și subsemnatului, pe șantier cât și în colonie; pleacă din secție, ia contact cu diferiți prieteni de-ai lui, ofițeri etc., aducând în brigadă zvonuri false [pe] care le comunica și prietenilor lui, de exemplu: Lăpușneanu Gheorghe, Cioară Ștefan, formând o gașcă, și astfel dăunează atmosferei din brigadă cât și din producție. În seara zilei de 14 mai a.c., când am dat alinierea, acest Mitucă nu a voit să se alinieze, până când nu a fost împins de mine cu mâna. Pentru acest lucru a început să se exprime murdar față de mine, exprimându-se că el nu este criminal de război, ci el cu multă mândrie spune că este deținut politic, și că să mă port cu el ca atare. A făcut instigație în această brigadă, astfel agitând și pe ceilalți coloniști. Tot colonistul Mitucă insultă organele noastre administrative, vorbește cu dispreț despre conducătorii noștri, dovedind în tot timpul activității lui de colonist, o atitudine nejustă și dușmănoasă față de regim. De asemenea, sfidează și vorbește urât cu mine, pontator⁹⁹ și șefii de grupă, exprimându-se că azi în orice post conduc proștii. Nu vrea să muncească, limitându-se abia să atingă norma, exprimându-se că aceasta este prea deajuns. (...)”¹⁰⁰. Același brigadier va nota că, datorita atitudinii deținutului, i s-a retras dreptul la colet, vorbitor și carte poștală. Din notele informative ale agenților din colonie ne putem da seama că Mitucă era unul dintre deținuții extrem de interesați de informațiile politice, el fiind și unul din cei care au răspândit date despre atrocitățile petrecute la Pitești și Gherla. La Peninsula, Mitucă a fost ajutat de un angajat civil al coloniei, care le-a facilitat deținuților trimiterea corespondenței către familii sau lectura ziarelor, aduse de acesta clandestin în colonie. Este vorba despre „un tânăr mecanic, numit Pivotaru, de prin Alba Iulia sau Sibiu, care a venit cu o echipă de excavatoare electrice și care i-a furnizat ziare vreme de 5 luni și care a primit și expediat mai departe scrisorile clandestine ale deținuților către familii și care ar fi dus o scrisoare informativă dată de Mitucă la o agenție din Constanța, care avea legături diplomatice. Scrisoarea arăta informații din Aiud și Canal și unele date ce au fost prelucrate la posturile de radio imperialiste în 1951”¹⁰¹. Date despre această scrisoare nu avem, altele decât cele notificate în acest raport. Informația despre transmiterea acestui text în Occident este plauzibilă în contextul intențiilor lui Mitucă de a face cât mai cunoscute detaliile despre universul concentraționar din România. Este ceea ce îl determină, câțiva ani mai târziu, să trimită în Franța, cu succes, „Memoriul privind aspecte ale vieții deținuților politici din lagărul Căvnic”.

⁹⁸ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, ff. 64-65.

⁹⁹ Corect ar fi în text, pentru a-și păstra logica gramaticală, „cu pontatorul”.

¹⁰⁰ *Ibidem*, ff. 37, 37 v.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 64.

Aceste informații au ajuns în Occident în timpul Conferinței de la Geneva (1955) producând, conform unei note a Securității din august 1956, „multă vâlvă”.¹⁰² Conform acestei surse, Grigore Gafencu¹⁰³ ar fi scris atunci o scrisoare către președintele american Dwight Eisenhower, arătând situația închisorilor din România, precizând că „dacă se mai amână eliberarea lor, se vor găsi doar cadavre ambulante”¹⁰⁴.

După eliberarea de la Cavnic, lui Mitucă i s-a stabilit domiciliul obligatoriu la Craiova, unde s-a mutat în aprilie-mai 1954. La nici șapte luni de la eliberare¹⁰⁵ a încercat să fugă din țară în Iugoslavia, fiind însă reținut în 5 iulie 1954 la Vânu Mare și condamnat din nou la 5 ani închisoare corecțională conform articolului 267 c.p. pentru „acte preparatorii la delictul de trecere frauduloasă a frontierei”. Conform scenariilor Securității, presupusul parcurs în Occident, după evadare, ar fi presupus o vizită făcută Regelui Mihai la Lausanne, după care urma intrarea în legătură cu „Comitetul Național Român”¹⁰⁶, unde Mitucă îl cunoștea pe un fost comandant al său de pe frontul din U.R.S.S., colonelul Dan Ivanovici¹⁰⁷ din Regimentul 37 Artilerie¹⁰⁸, fost atașat militar la Londra și membru al Ligii Românilor Liberi.

¹⁰² *Ibidem*, f. 66.

¹⁰³ Fost deputat, ministru de Externe și reprezentant diplomatic la Moscova, Grigore Gafencu a activat într-o „delegație” neoficială a exilului românesc, grupare care, în paralel cu delegația oficială a României la Conferința păcii de la Paris, a depus o serie de memorii, susținând și cauza Basarabiei: *Le probleme des Frontières de la Roumanie*, septembrie 1946; *Observations sur le Projet de Traite de Paix avec la Roumanie*, octombrie 1946; *Romania at the Peace Conference*, 1946; *Memorandum des Roumains a la Conference de Paix pour la Roumanie*, aprilie 1946 (Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii, 1945-1947*, București, Ed. Academiei, 1988, p. 228).

¹⁰⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 66.

¹⁰⁵ Eliberarea de la Cavnic se produsese în 23 decembrie 1953.

¹⁰⁶ Comitetul Național Român, cu sediul la New York, a fost constituit la 6 aprilie 1949, fiind conceput de inițiatorii săi ca un guvern român în exil, funcționând în cadrele legislative ale Constituției de la 1923 și sub recunoașterea prerogativelor regelui Mihai I; primul președinte a fost generalul Nicolae Rădescu, fostul președinte al Consiliului de Miniștri al României; din el mai făceau parte Cornel Bianu, Nicolae Caranfil, Alexandru Cretzianu, Mihail Fărcășanu, Grigore Gafencu, Grigore Niculescu-Buzești, Augustin Popa, Constantin Vișoianu și Iancu Zissu; prin statutul adoptat la 3 iunie 1949 C.N.R. își propusese reprezentarea națiunii române în Occident, desfășurarea de acțiuni care să ducă la restabilirea sistemului democratic în România și coordonarea acțiunilor românilor din diaspora; ulterior, datorită scandalului din jurul Fondului Național Român, generalul Rădescu se va retrage din funcția de președinte al C.N.R. înființând în 1951, la New York, Liga Românilor Liberi (Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, Editura Compania, București, 2003, pp. 181-186). Trebuie menționat faptul că C.N.R. nu a fost niciodată recunoscut diplomatic ca un guvern în exil al României.

¹⁰⁷ Mitucă a luptat sub comanda lui Ivanovici în anul 1942.

¹⁰⁸ Daniel D. Ivanovici (1894-?). Militar de carieră; colonel; consul al României la Paris; membru al Comitetului Executiv al Ligii Românilor Liberi, (A.C.N.S.A.S., *Un sfert de veac de urmărire. Documente din dosarele secrete ale Generalului Nicolae Rădescu*, documente selectate și editate de Monica Grigore, Oana Ionel, Dragoș Marcu, studiu introductiv de prof. univ. dr. Gheorghe Onișoru, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 406). Securitatea îl bănuia pe Ivanovici de a fi fost „în serviciul de informații al armatei

Mitucă cunoștea încă din 1946 topografia locului pe unde urma să fugă, când fusese cu Regimentul nr. 17 Artilerie cu diferite aplicațiuni militare. Descripția planului de fugă o găsim într-un proces verbal de interogatoriu din 7 iulie 1954: „Sosind în zona de frontieră, la Vânju Mare, de aici urma ca în seara zilei de 4 iulie a.c. să merg pe drumuri lăturalnice până în comuna Izvoru situată la marginea Dunării, locul pe care l-am considerat cel mai indicat de a trece frontiera. La marginea acestei comune m-aș fi postat într-un lan de porumb sau alt loc acoperit pentru a putea supraveghea trecerea patrulei ca să-mi dau seama de distanța în timp a trecerii patrulei. Locul cel mai indicat de trecere al Dunării era «Conacul lui Vârcol» de la marginea satului Izvor.

După aceasta urma să mă întorc la Vânju Mare unde aveam un topor și o foarfecă de tăiat sârmă pe care urma să le iau de la gazda unde stătea fratele meu, fără știrea acestei gazde. Menționez că foarfeca era pentru tăiat vie, însă se putea folosi și la tăiatul sârmei. Toporul urma să-l folosesc la tăiatul a două crengi din pădurea de lângă frontieră, pe care urma să le ajustez și să mă folosesc de ele pentru menținerea echilibrului pe Dunărea pe care urma să o trec ajutat și de trei troci pe care le luam de la aceeași gazdă, deoarece le văzusem în podul unui pătut. Cu foarfeca mă foloseam la tăierea sârmei la Dunăre”¹⁰⁹.

Securitatea aflase despre întreaga operațiune prin intermediul informatorului „Nae”¹¹⁰, implicat și el în pregătirile de plecare. Grupul¹¹¹ era compus din patru persoane: Passa Agnes

lui Antonescu și totodată agent al Intelligence Service-ului” pentru că, aflat la Londra ca atașat militar din 1945, refuzase înapoierea în țară (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol.1, f. 66).

¹⁰⁹ *Ibidem*, vol. 2, ff. 59-61.

¹¹⁰ Din coroborarea informațiilor din dosare, informatorul „Nae” era un anume Ciucă Vasile, născut la 4 septembrie 1932, contabil, angajat la cooperativa „7 Noiembrie” din Craiova (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol.1, f. 198). Dintr-o declarație dată de acesta în 25 mai 1954 se confirmă implicarea sa în supravegherea lui Mitucă: „[Mitucă] mi-a spus că vrea să treacă frontiera și că l-ar interesa situația aerodromului Craiova, tipurile de avioane care se găsesc pe aerodrom și gradul de aprovizionare cu combustibil. De asemenea, locurile din avioane, de personal și să mă interesez de un pilot bine pregătit din punct de vedere profesional și care ar vrea și el să treacă granița. Desigur că m-a învățat și pe mine să plec cu el însă eu am refuzat această propunere pentru faptul că eu am insinuat că duc o acțiune personală care mă forțează să rămân aici. (...) Eu i-am promis că am să-l ajut printr-o rudă a mea care este pilot și cu care urmează să discut. Menționez că în realitate nu am această rudă și i-am spus-o din proprie inițiativă cu scopul de a mă informa mai mult asupra intențiilor lui”. Același informator „Nae” relatează că în grupul celor care intenționau fuga din țară s-ar fi aflat și „soția fostului ministru [Constantin] Pantazi” (*Ibidem*, ff. 198-199). Informatorul „Nae” era în coordonarea locotenentului Firu Jean, șeful Serviciului 2 din cadrul regionalei de Securitate Craiova, același în fața căruia dă declarația olografă.

¹¹¹ Exista bănuiala că alături de cei patru s-ar putea afla și soția fostului general Constantin Pantazi, Adriana Pantazi. Generalul era la acea vreme închis la penitenciarul Aiud (*Ibidem*, f. 149 v). Bănuiala avea la bază o informație provenind de la informatorul „Nae”, fără a avea însă vreo acoperire reală. Mitucă se întâlnise cu Adriana Pantazi în aprilie 1954, aceasta fiind interesată de fapta de soarta fiului ei, Ion Pantazi, aflat în detenție la mina de plumb de la Cavnic. Mitucă îi va comunica „amănunte în legătură cu el și anume despre modul cum muncea în mină, cum era îmbrăcat, cum era alimentat și altele în legătură cu viața lui de deținut. De asemenea, i-am spus doamnei Pantazi că fiul ei împreună cu alți deținuți, în ziua de 6 iunie 1953, a evadat din colonia Cavnic și de la această dată nu mai cunosc nimic în legătură cu el” (*Ibidem*, vol.

(Aurel)¹¹², Toma Mircea, Mitucă și informatorul. Prima opțiune de fugă din țară era pe calea aerului, Mitucă încercând să ia legătura cu un pilot de pe aerodromul din Slobozia¹¹³. Legătura ar

2, f. 56). Aventura acestei evadări a fost povestită de protagonist în primul volum al lucrării *Am trecut prin iad*, apărută la Editura Dacia, Cluj-Napoca, în 2003. Ion Pantazi, (26 iulie 1920 – 9 august 1996); fiul generalului Constantin Pantazi, absolvent al Liceului Militar din Cernăuți, după care, la 10 mai 1942 a Școlii Militare de Ofițeri de Cavalerie cu gradul de sublocotenent; la 1 iunie 1942 pleacă pe frontul rusesc cu Regimentul 9 Roșiori „Regina Elena” cu care participă la bătălia pentru strâmtoarea Kerci; este avansat, la 10 mai 1945, la gradul de locotenent; în 1946 va fi înaintat la gradul de căpitan în rezervă; a fost decorat cu Coroana României clasa a V-a, Steaua României clasa a V-a, Ordinul „Mihai Viteazul”, Crucea de Fier clasa a II-a și clasa I-a; în contextul epurărilor din armată, este „trecut în cadru disponibil” la 1 martie 1946 fiind exmatriculat, în același an, din cadrul Facultății de Drept, unde era în anul IV; la 1 martie 1946 este arestat; execută 16 ani de închisoare; este eliberat la 1 iunie 1964; după eliberare lucrează ca miner și maestru miner la hidrocentralele Lotru, Someș și Argeș; la 28 aprilie 1978 i se aprobă plecarea definitivă din țară; se va stabili în Germania, la München; a debutat ca ziarist la „Stindardul”, o publicație care a apărut prima oară la Innsbruck, în Austria și ulterior în Germania din 1953 până în noiembrie 1985, fiind condusă de Ion V. Emilian; va colabora și la „Curierul din Los Angeles” condus de Gabriel Bălănescu; în octombrie 1985 va edita ziarul „Stindardul românilor” (vezi Ion Pantazi, *op. cit.*, vol. I, *passim*; Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, Editura Compania, București, 2003, pp. 636-638).

¹¹² „Pe Passa Aurel l-am cunoscut la Craiova, în casa familiei Nistorescu, str. 7 noiembrie, nr. 16, unde eu am venit la data de 1 februarie 1954, după eliberarea din închisoare și am stat în această casă câteva zile până mi-am găsit casă. În această locuință se afla în gazdă și numitul Passa Aurel cu care m-am cunoscut și am intrat în discuții. (...) În discuțiile purtate cu el, i-am vorbit despre situația mea, de regimul de la închisoare, felul de viață pe care l-am dus în ultimii ani. El își manifesta dușmănia față de regimul actual, vorbind despre cotele [pe] care este obligat să le dea tatăl său și astfel am căpătat încredere în el, constatându-l că dușmănește regimul”, așa rezuma Mitucă întâlnirea cu Aurel Passa, într-un proces verbal de interogatoriu luat în anchetă, pe data de 7 iulie 1954 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 15).

¹¹³ În alte documente este vorba despre aerodromul din Craiova. Informatorul „Nae”, cel de la care provin detaliile acestei tentative de evadare, amintește ambele locații. Mitucă luase legătura în acest sens cu un cunoscut mai vechi al său din 1946, Petolescu Gheorghe, de la Regimentul nr. 14 Artilerie unde acesta fusese submaistru militar clasa a II-a, maestru tâmplar în Craiova în acea perioadă, al cărui frate fusese locotenent colonel de aviație în București. Mitucă îl va contacta pe Petolescu la începutul anului 1954. Acesta îi înlesnește legătura cu fratele lui, Petre Petolescu, fost comandor de aviație la aeroportul din Slobozia, înmânându-i o scrisoare de recomandare, misivă interceptată însă de Securitate. Mitucă va abandona această pistă, motivând că legătura cu Petre Petolescu, fratele cunoscutului său din Craiova, era compromisă dată fiind rechemarea acestuia în armată. Mitucă va considera că reînrolarea ridică probleme privind garanțiile de încredere pe care Petre Petolescu ar fi trebuit să le prezinte. Un alt motiv a fost reprezentat și de faptul că fuga cu avionul din Slobozia ar fi însemnat aterizarea în Turcia, ceea ce ar fi presupus un drum prea lung, avionul fiind astfel „ușor de interceptat”. Singura cale sigură părea așadar frontiera de vest cu Iugoslavia, cale abandonată la rândul ei în favoarea zonei de frontieră de la Vânu Mare, unde a și fost arestat. Petolescu Gheorghe va fi și el arestat în decembrie 1954 de Regionala de Securitate Craiova și implicat în ancheta grupării lui Mitucă, fiind judecat alături de acesta, de către Tribunalul Militar Teritorial București în deplasare la Craiova, fiind condamnat prin sentința nr. 783 din 30 iunie 1955 și

fi trebuie perfectată de informatorul „Nae”, căruia i se ceruseră informații detaliate despre „tipurile de avioane, despre gradul de aprovizionare cu combustibil”, dar și despre un pilot „bun din punct de vedere profesional care ar fi de acord să treacă frontiera”¹¹⁴. În caz de nereușită se preconiza trecerea frontierei prin traversarea Dunării la Turnu Severin. „Echipamentul de trecere trebuia să fie format din una pereche chiloți, o centură de pânză impermeabilă pentru a fi folosită la trecerea documentelor și câte trei tiugi pentru a fi folosite la asigurarea rezistenței la apă”¹¹⁵. Operațiunea a fost riguros plănuită de Mitucă, fiind pregătită cu antrenamente la râul Jiu¹¹⁶, cu perfectarea unor legături cu legațiile străine¹¹⁷ din București etc. Mitucă studiase trei posibilități de trecere a frontierei, pe uscat, pe apă și cu avionul. Singura însă care prezenta o oarecare siguranță, fiind în același timp și cu șanse de succes, era traversarea Dunării cu o ambarcațiune construită artizanal sau înot.

În 26 iunie 1954 Passa Agnes (Aurel) este arestat, iar la 27 iulie 1954 aceeași soartă o are și Mitucă. Întreaga anchetă se va desfășura la penitenciarul Craiova, în perioada iulie-septembrie 1954. „Față de anchetă spune că a adoptat poziția de a spune «puțin câte puțin» ca să aibă mereu cum să tergiverseze cercetarea căci «eliberarea» nu mai poate întârzia”¹¹⁸. Plănuia, de asemenea, să evadeze din penitenciarul Craiova, operațiunea fiind însă descoperită de Securitate ca rezultat al unor informatori din celulă: „Împreună cu Turinschi nutrește intens gândul evadării și anume: noaptea să bată la ușă pentru a ieși la W.C. Dacă pe sală va fi numai un sergent la întoarcere, să-l atace pe cel ce a deschis ușa, să-l bage în celulă, să-l lege sub pat cu călușul în gură. Să iasă apoi pe ușa de lângă W.C. în curte, iar de aici fie să atace brusc și să dezarmeze santinela și pe ofițerul de serviciu, fie să escaladeze clădirea din fund cu frânghia [făcută] din fâșii de pături și cearceafuri, apoi să meargă spre Clenov, prin culturi de unde,

ulterior grațiat. Împotriva grațierii Regionale de Securitate Craiova va introduce o cerere de îndreptare, așa cum rezultă dintr-o adresă către Direcția a VIII-a București (*Ibidem*, f. 3). Șeful Regionalei Craiova era la acea vreme lt. colonelul I. Vasilescu.

¹¹⁴ *Ibidem*, vol.1, f. 143 v.

¹¹⁵ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207, vol.1, f. 153. Amănuntele provin dintr-o adresă pe care Regionala de Securitate Craiova o trimite Direcției a II-a București în 22 iulie 1954.

¹¹⁶ Passa Agnes va mărturisi într-un interogatoriu din 1 iulie 1954 la Securitatea Craiova: „Plecarea urma să se facă în jurul zilei de 15 iunie a.c. în care scop, tot din inițiativa lui Mitucă, am făcut și antrenamente la Jiu la înot” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 187 v).

¹¹⁷ Într-o discuție, în preajma plecării, Mitucă dădea de înțeles că ar fi luat contact cu membri ai legației iugoslave în România. Nu se poate proba cât din aceste afirmații făceau parte din strategia de încurajare a celor cu care intenționa fuga din țară sau cât corespundea faptelor reale. Întâlnirile s-ar fi petrecut în București, „aproape de dealul Teilor, unde nu au venit cu mașina legației ci cu o mașina străină, iar ei erau în totală stare de incognito” (*Ibidem*, vol. 1, f. 145 v). Evadarea era preconizată în noaptea de 11 spre 12 iunie 1954, dată însă la care s-a renunțat, Mitucă realizând că Securitatea îi supraveghea atent.

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 67.

conduși de omul fost sergent în Regimentul nr. 37 Artilerie¹¹⁹, [să ajungă, n.n.] la Dunăre și în Iugoslavia¹²⁰.

În 30 iunie 1955, Ion Mitucă a fost condamnat conform articolului nr. 267 din Codul Penal, prin sentința nr. 783 a Tribunalului Militar București aflat în deplasare la Craiova, la 5 ani închisoare corecțională pentru acte preparatorii de trecere frauduloasă a frontierei, fiind amnistiat prin efectul decretului 421 din 18 octombrie 1955¹²¹. După eliberare se va stabili la Tr. Severin. Preliminariile evaziunii se găsesc în perioada de detenție, unde Mitucă își asumase sarcina de a face cunoscute în Occident ororile ce se derulau în locurile de detenție din România.

Astfel, din declarațiile pe care le face Mitucă în anchetă se poate înțelege că ar fi avut un veritabil mandat¹²² după eliberarea din închisoare: „În vara anului 1953, fiind ultimul an când îmi expira pedeapsa și lucrând în aceeași colonie cu Dan Cernovodeanu, în timpul lucrului, de față fiind și Gheorghită Savel, fost ofițer și avocat, condamnat la 13 ani în procesul misiunii catolice a lui O'Hara din București, am deschis discuția toți trei despre situația politică internațională. În acest sens, am hotărât ca eu după ce ies din închisoare să fac tot posibilul și să trec frontiera cu Iugoslavia, să merg în Italia la Florența, unde se află fostul ministru de externe Petrescu Comnen, unchiul lui Dan Cernovodeanu și cu care să iau legătura, folosind parola «Dindin», numele diminutiv folosit în familie pentru Dan Cernovodeanu. La Florența cu ajutorul lui Petrescu Comnen¹²³ să aranjez trecerea mea în Elveția la orașul Lausanne unde se află ex-regele Mihai, așa după cum se vorbea printre deținuți. Acolo să iau legătura cu ex-regele Mihai căruia să-i vorbesc despre Dan Cernovodeanu, care fusese coleg și șeful clasei ex-regelui și despre scopul pentru care am trecut frontiera, adică de a susține o propagandă foarte puternică prin radio și presă asupra situației deținuților politici din România, lucru pe care l-am stabilit cu cei doi prieteni ai mei, Dan Cernovodeanu și Savel Gheorghită. De asemenea urma să arăt ex-regelui că prin el și cu ajutorul meu să se treacă la formarea unor unități speciale de parașutiști, care să fie instruiți

¹¹⁹ Ambiguitate în original. Probabil, *condus de acel om, fost sergent în Regimentul nr. 37 Artilerie*.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 67.

¹²¹ *Ibidem*, vol. 2, f. 192.

¹²² „Mitucă Ion și-a luat angajamentul față de mai mulți arestați, că va duce vești despre ei la familie, în care sens a luat adresa din București a acestora, de la Dan Cernovodeanu, ing. Mișu Mihăilescu, Octav Rădulescu, Enescu Virgil, lui Mișu Catan și Dăruială din Tr. Severin și probabil și alții, pe care nu-i știu”, avea să declare Gheorghită Savel într-un interogatoriu din 19 septembrie 1954 luat la Securitatea Baia Mare (*Ibidem*, vol. 1, f. 82).

¹²³ Nicolae Petrescu-Comnen, (24 august 1881 – 8 decembrie 1958); om politic și diplomat; „trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berna (1923-1928), Berlin (1928-1930), Vatican (1930-1932) și din nou la Berlin (1932-1938). În anul 1938, este chemat în țară și numit în funcția de subsecretar de Stat în Ministerul Afacerilor Străine (17 februarie - 30 martie 1938) și apoi în cea de ministru de externe (30 martie - 20 decembrie 1938), în cel de-al doilea guvern prezidat de către patriarhul Miron Cristea. Este apoi trimis din nou cu misiuni diplomatice la Vatican în perioada 1938-1940. După ce generalul Ion Antonescu devine prim-ministru al României, Nicolae Petrescu-Comnen a fost disponibilizat și apoi pensionat” (http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Petrescu-Comnen, consultat la data de 19 noiembrie 2008).

pentru ca în momentul începerii unui război, să fie lansați în apropierea închisorilor principale de deținuți politici, închisori pe care să le ocupe și să le dea drumul¹²⁴.

În intervalul dintre cele două condamnări, în martie 1954, Mitucă va face o vizită la București pentru a aduce vești despre cei închiși rudelor acestora. Cu această ocazie, va vizita familiile lui Virgil Enescu, Dan Cernovodeanu, inginerului Mihai Mihăilescu, profesorului Mihai Paulian, fost membru al P.N.Ț. pe care Mitucă îl întâlnise la Peninsula, avocatului Puiu Calleya¹²⁵, căruia îi vizitează soția, Ștefan Ionescu, fost maior, condamnat la 8 ani la colonia Baia Sprie și familia lui Constantin Ocoleanu. Îl va vizita¹²⁶, de asemenea, și pe Dinu Pillat, despre care îi vorbise în închisoare Dan Cernovodeanu¹²⁷. Conform declarației lui Mitucă, „Dinu Pillat mi-a făcut o expunere a situației politice internaționale așa după cum era informat de la posturile de radio străine. (...) Mi-a spus că în ceea ce privește Conferința de la Berlin nu s-a ajuns la un acord în problema europeană, ci numai în problema Extremului Orient și că destinderea internațională, aprecia dânsul, nu se va rezolva în cursul acestui an. Am fost întrebat de Dinu Pillat despre situația mea politică, când am fost arestat, din ce organizație și lot am făcut parte; i-am spus tot adevărul, cum că am fost în lotul lui Răutu, în care am fost implicați 12 acuzați; i-am spus și denumirea organizației, «M.N.R.». I-am arătat și biletul de eliberare din penitenciar spre a se convinge de ceea ce i-am spus. În discuțiile purtate l-am întrebat pe Dinu Pillat dacă eu aș putea să iau contact cu cineva de la legațiile din București ale țărilor apusene, pentru a da unei asemenea persoane un raport informativ¹²⁸ despre situația din colonia de muncă Cavnic,

¹²⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 80.

¹²⁵ În dosar, numele lui Nicolae (Puiu) Calleya apare în diferite forme (Colea, Coleea). Acesta a fost un apropiat al amiralului Horia Macellariu, în perioada 1945-1946. Membrii organizației (cu caracter parțial militar) conduse, în cadrul Mișcării Naționale de Rezistență, de amiralul Macellariu, au fost condamnați prin sentința nr. 2.195 din 16 decembrie 1948 a Tribunalului Militar București (vezi A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 16.163, vol. 3, ff. 244-271).

¹²⁶ Așa cum rezultă din interogatoriile luate lui Mitucă în penitenciarul Craiova la începutul lunii iulie 1954, prima vizită făcută lui Pillat a fost la sfârșitul lunii februarie 1954. La zece zile distanță de momentul amintit îi va face a doua vizită, al cărei conținut e relatat în cele de mai sus. Este și perioada în care va redacta memoriul „privind aspecte ale vieții deținuților politici din lagărul Cavnic” pe care îl va înmâna lui Pillat în vederea scoaterii lui peste graniță.

¹²⁷ „În timpul cât am stat la colonia Cavnic, am stat împreună în cursul anului 1953 cu deținutul Cernovodeanu Dan, care era condamnat la 10 ani pentru trecerea frontierei în Iugoslavia în toamna anului 1948. Acesta m-a rugat ca după ce ies din închisoare să transmit știri despre el prietenului său Dinu Pillat, a cărui adresă o găsesc în cartea de telefoane” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 23 v).

¹²⁸ Expresia este inspirată, evident, de anchetatori. Securitatea utiliza programatic expresia „raport informativ” (un termen de specialitate, de altfel, în lumea serviciilor de informații) pentru a sublinia „culpa” autorilor de memorii sau eseuri inspirate din realitățile dure ale perioadei, asimilând opiniile critice cu spionajul. Foarte mult tapaj s-a făcut, de pildă, în 1948, în cadrul procesului Mișcării Naționale de Rezistență, în legătură cu așa-zisul „buletin informativ” redactat de George Manu (1903-1961), cu titlul *În spatele Cortinei de Fier* (o descriere realistă a abuzurilor comunisto-sovietice din România). Vezi, în acest sens, *Procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori. Textul complet al dezbaterilor care au avut loc în*

regiunea Baia Mare, unde erau deținuți politici¹²⁹. La această întrebare Dinu Pillat mi-a răspuns că din anul 1946 nu mai are nici un fel de legătură cu astfel de legații¹³⁰ și m-a sfătuit în sensul că asemenea încercare este un risc inutil. Aceasta a fost prima conversație cu Dinu Pillat¹³¹. La începutul lunii iunie 1954 Mitucă îi va face ultima vizită lui Pillat: „Am stat de vorbă cu acesta separat într-o cameră. Discutând evenimente internaționale, el a apreciat că din cauza pierderii de către trupele franceze a fortăreței Dien Bien Fu din Indochina¹³², americanii vor interveni acolo cu trupe mai masive și în același timp se va extinde războiul, ducând la apariția sa și în Europa. Această situație l-a făcut pe Dinu Pillat să apară mai optimist decât atunci când am comentat situația internațională în luna martie a.c. Aceasta a fost discuția cu caracter politic. În restul discuțiilor m-a întrebat despre familia mea și dacă am ocupat serviciu la Craiova, la aceasta am răspuns că nu am luat serviciu și aș încerca să mă ocup cu afaceri cu alimente”¹³³.

Încercând să-l protejeze pe Dinu Pillat, căruia îi dăduse memoriul, Mitucă inventează în fața anchetatorilor din penitenciarul Craiova, imediat după ultima sa arestare din 23 iulie 1959, calea clandestină pe care ar fi reușit să transmită textul său protestatar: „Am scris pe 28 pagini, în limba română un raport informativ, intitulat *Memoriu asupra lagărului special Cavnic*. În acest document am descris tot felul de viață și de muncă al deținuților politici de la această colonie, arătând că sunt maltratați de către paza închisorii și alte asemenea aspecte. Documentul acesta l-am lucrat personal în Craiova în camera mea de pe str. Henri Barbusse nr. 11. După ce l-am terminat, pe la data de 20 martie 1954 am plecat singur la București cu el asupra mea. În prima parte a zilei am ajuns în București, am mers pe strada Amzei unde este situat sediul Legației Franței și am cercetat și studiat felul cum se mișcă milițianul care făcea paza localului și modul

fața Tribunalului Militar din București de la 27 octombrie la 2 noiembrie 1948, București, Ed. de Stat, f.a., 264 p.

¹²⁹ În acest scop, în martie 1954, la prima vizită efectuată la București, Mitucă copiase într-o agendă adresele legațiilor Marii Britanii la București, a Statelor Unite ale Americii, Spaniei și Biroului Atașatului militar al S.U.A. în România.

¹³⁰ Acest amănunt pare inventat de Mitucă pentru a-l proteja pe Pillat, în fapt memoriul fiindu-i înmănat acestuia, cum va fi nevoit să și recunoască după câteva zile de interogatorii dure în penitenciarul Craiova. Pillat recunoștea că plasarea memoriului n-ar fi putut fi făcută de Mitucă însuși, „nereprezentând încrederea necesară”, dar și pentru că „supravegherea este foarte strictă”. În schimb, Pillat se angaja să ducă el documentul „acolo unde trebuie, adică la una din legațiile străine”. Predarea memoriului se va face în jurul datei de 20 martie 1954 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 34).

¹³¹ *Ibidem*, f. 16.

¹³² Este vorba despre bătălia de la Dien Bien Phu din așa-numitul prim război din Indochina (1946-1954), dintre trupele franceze și cele comuniste vietnameze pentru controlul unui avanpost din zona montană aflat la frontiera vietnameză cu Laosul. Victoria trupelor vietnameze a pus capăt unui război de opt ani de zile (*Encyclopædia Britannica. Ultimate Reference Suite*, Chicago, 2008). Contrar așteptărilor unor cercuri est-europene și chiar unor solicitări ale Parisului, S.U.A. au refuzat să se implice direct de partea coloniștilor francezi, însă după 1961 au declanșat, progresiv, cel de-al doilea război din Indochina, terminat în 1973 cu un succes al vietnamezilor, urmat de unificarea părților de nord și sud ale țării, doi ani mai târziu.

¹³³ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 23.

cum voi proceda ca să arunc acel document ca să ajungă în mâna funcționarilor de la acea legăție. Am observat că o fereastră se ținea deschisă și că milițianul se deplasa de pe trotuar în curte și invers. Am ajuns la concluzia că pot să arunc pe fereastră acest document pe care îl introdusesem într-o pungă de cârpă în interiorul căreia mai introdusesem o bucată de fier lungă de cca. 5 cm., aceasta pentru a da greutatea necesară la azvârlirea pe fereastră. După amiaza aceleiași zile am revenit în același loc, având documentul în buzunarul raglanului, aranjat în pachet așa cum arătat mai sus. M-am postat pe trotuar la vreo 20 m. Față de fereastra care era deschisă și mă prefăceam că citesc un ziar, însă în același timp supravegheam pe milițian. Când am prins momentul că intrase în curte milițianul, m-am apropiat de fereastră care era la înălțimea unui om și zidul pornea chiar din trotuar, și am aruncat pe această fereastră în cameră, pachetul cu documentul respectiv, după care am plecat. Se observase că în camera unde am aruncat documentul era o femeie care stătea în picioare, aceasta am observat-o când am aruncat documentul pe fereastră. (...) Clădirea respectivă este situată pe partea stângă a străzii în sensul când mergi pe strada Amzei, venind de pe Calea Victoriei către Bulevardul N. Bălcescu. Fereastra pe care am aruncat documentul, este a doua din prima aripă a clădirii, în total fiind 4 sau 5 ferestre. Întreaga clădire are două aripi care încep de lângă trotuar, iar între cele două aripi este o curte, având la stradă un gard de fier, fixat pe beton, având poartă de intrare la care era postul milițianului. *Întrebare:* Ai semnat acel document? *Răspuns:* Nu am semnat cu numele meu, ci am încheiat cu formula «un fost deținut politic de la Cavnic». *Întrebare:* Ce ai urmărit prin informațiile pe care le-ai dat unor cetățeni străini? *Răspuns:* Am urmărit ca materialul informativ pe care l-am dat să ajungă în străinătate, de unde să fie difuzat la posturile de radio ale țărilor imperialiste, ca o propagandă împotriva regimului din R.P.R. De asemenea, am urmărit ca prin realizarea acestui fapt, după ce aș fi reușit să trec frontiera în Iugoslavia, aș fi declarat acolo faptul pe care l-am comis eu mai sus și care – verificându-se – s-ar fi constatat că sunt dușman al regimului și mi s-ar fi acordat încrederea necesară față de declarațiile ce urma să le fac acolo¹³⁴.

În fapt memoriul, redactat la Craiova în intervalul februarie – martie 1954, a fost înmănat personal lui Pillat pe 20 martie. Cu ocazia celei de a treia vizite pe care i-o face acestuia, la începutul lunii iunie 1954, Mitucă află că memoriul său ajunsese la una din legațiile apusene la București. Intenționând să treacă granița, Mitucă îi va solicita lui Dinu Pillat o scrisoare de recomandare pe lângă Mihail Fărcășanu, sora lui Pillat, Pia, aceasta fiind căsătorită cu liderul tineretului liberal, pe atunci coordonator al „Comitetului Național Român”. Pillat, din prudență, va refuza, indicându-i lui Mitucă să pomenească doar de recomandarea lui explicită.

Există o notă a Securității din 27 iulie 1954 în care se relevă faptul că Mitucă reușise să expedieze „unei legații externe”¹³⁵, prin intermediul legăturilor realizate de foștii săi colegi de detenție, un text intitulat *Uzina morții, robia și universitatea suferinței*¹³⁶, despre ororile de la penitenciarul Aiud și mina de plumb de la Cavnic și Canalul Dunăre – Marea Neagră: „Informația

¹³⁴ *Ibidem*, ff. 25 v-26. Declarația este parte dintr-un interogatoriu ce i s-a luat lui Mitucă la 9 iulie 1954 în penitenciarul Craiova.

¹³⁵ *Ibidem*, vol. 1, f. 65.

¹³⁶ Titlul real al manuscrisului este „Memoriu privind aspecte ale vieții deținuților politici din lagărul Cavnic”.

a ajuns în străinătate și posturile imperialiste au prelucrat din ea. A mai dat și alte informații despre situația din țară precum și date asupra forțelor dispozitivului de pază de la coloniile de muncă și penitenciarele mari: Aiud, Sighet, Gherla, Cavnic, Baia Sprie, pentru ca, în situația ce credea că se întâmplă de izbucnire [a] războiului¹³⁷, batalioanele de parașutiști să fie lansate ca să scape pe deținuți¹³⁸.

La rigoare, implicarea lui Mitucă în celebrul proces cadru al elitelor intelectuale din 1960 a fost posibilă datorită strânsei prietenii pe care acesta a legat-o în penitenciarul Aiud¹³⁹ și ulterior în colonia Peninsula și la mina de plumb Cavnic cu colegul său de detenție Dan Cernovodeanu, acesta fiind cel care l-a îndemnat să intre în legătură cu Dinu Pillat, ca personalitate care-l putea efectiv susține în difuzarea textelor protestatate¹⁴⁰. Primele suspiciuni de „spionaj” datau din 1955, când Mitucă începe să fie asociat în anchetele Securității cu Constantin (Dinu) Pillat. Acesta era urmărit la acea vreme pe linie de contraspionaj de Direcția a II-a a Securității. În februarie 1955 colonelul Francisc Butika¹⁴¹ recomanda Serviciului 8 din cadrul Regionalei de Securitate Craiova judecarea lui Mitucă mai întâi pentru acte preparatorii de trecere frauduloasă a frontierei, urmând ca după clarificarea situației lui Pillat, să fie judecat și pentru spionaj. Serviciul 8 va răspunde Direcției a VIII-a (Cercetări Penale) că „dacă Mitucă Ion ar fi judecat numai pentru acte preparatorii la trecerea frauduloasă a frontierei, în timpul dezbaterilor fie chiar și în proces închis și-ar mărturisi activitatea sa, inclusiv în legătură cu Dinu Pillat, deoarece nu poate fi prelucrat să nu vorbească despre acesta, întrucât s-ar ajunge în situația să-și retracteze definitiv declarația despre Dinu Pillat și atât acesta cât și el ar scăpa de răspunderea penală în ceea ce privește trădarea de patrie, care constituie capul de acuzare principală”¹⁴². Mitucă va fi însă judecat și condamnat doar pentru acte preparatorii la trecerea frontierei în 30 iunie 1955, fiind

¹³⁷ Erorile de topică aparțin originalului.

¹³⁸ *Ibidem*, f. 66.

¹³⁹ *Ibidem*, f. 63. Mitucă este transferat în 1949 la Aiud, unde va rămâne până în iunie 1951.

¹⁴⁰ „Înainte de a fi eliberat din închisoare - decembrie 1953 -, stând de vorbă cu deținutul Cernovodeanu Dan, pe care-l cunoșteam din anul 1952 de la Canal, însă ne-am împrietenit la închisoarea Cavnic, acesta mi-a spus că are un prieten în București – Dinu Pillat -, fost conferențiar universitar, care la rândul său are pe cumnatul său Fărcășanu Mihail, fugit din țară din 1946-47 în Franța. Cu această ocazie, Cernovodeanu Dan mi-a spus că după ce voi ieși de la închisoare, să întocmesc un memoriu detaliat asupra situației închisorilor și a deținuților din închisorile prin care am trecut eu, despre «suferințele» acestor deținuți, după cum spune Cernovodeanu Dan. După întocmirea acestui memoriu, mi-a spus, în continuare Cernovodeanu Dan, să-l predau lui Dinu Pillat, care este aproape singurul arestat și trebuie să aibă legături cu fugarul Mihail Fărcășanu și prin aceste căi ilegale să trimeată și «memoriul» meu în occident spre a fi folosit în propaganda ce se duce acolo împotriva R.P.R. și pentru a fi informate puterile occidentale de această situație a deținuților din R.P.R., spre a face «presiuni» și eventual a interveni în favoarea acestora” (*Prigoana...*, p. 66-67). Versiunile diferite în privința momentului exact în care Mitucă a stabilit legături de prietenie cu Dan Cernovodeanu (vezi nota anterioară) nu sunt neobișnuite în contextul declarațiilor din anchetele anilor '48-'60. În locul citat la nota nr. 139, Cernovodeanu este menționat cu prenumele Mircea.

¹⁴¹ Colonelul Francisc Butika era în acea perioadă șeful Direcției a VIII-a, Cercetări Penale.

¹⁴² A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207, vol. 2, f. 6 f.+v.

eliberat la 18 octombrie același an. La acea dată, deși Memoriul fusese înmănat lui Pillat și ajunsese în Franța, Securitatea nu știa încă de existența lui. Primele informații despre acesta provin de la Dinu Pillat, mai precis din interogatoriile dure care i se iau în primele luni ale lui 1959 în închisoarea Malmaison din București. Două procese verbale de interogatoriu (din 9 și 10 aprilie 1959) vorbesc despre relațiile dintre Mitucă și Dinu Pillat¹⁴³.

Destinatarul final al memoriului lui Mitucă, Mihai Fărcășanu¹⁴⁴, deja refugiat la Paris¹⁴⁵, a fost condamnat politic atât în „procesul sumanelor negre” (primul din seria marilor procese ale M.N.R.)¹⁴⁶, la muncă silnică pe viață, cât și în cel al „Rezistenței spirituale” (din aceeași serie)¹⁴⁷,

¹⁴³ În interogatoriul ce i s-a luat în 10 aprilie 1959 la Malmaison, Pillat declara: „Mitucă mi-a spus că atunci când va fugi din țară și va ajunge în străinătate, va lua legătura cu ex-regele Mihai, dar pentru a ajunge la el, este nevoie să fie recomandat de o persoană competentă și m-a rugat dacă pot să-l ajut, știind (încă din închisoare, de la Cernovodeanu Dan, prietenul meu) că în străinătate am pe cumnatul meu Fărcășanu Mihail. (...) Atunci Mitucă Ion mi-a spus că în cazul unui război, primii care vor fi lichidați de către regim, vor fi deținuții politici și că, pentru a evita această lichidare, este necesar ca locurile unde se găsesc deținuții politici (respectiv închisorile) să fie cunoscute în occident de către puterile occidentale și aceasta pentru ca înaintea declanșării războiului să fie parașutate trupe în imediata apropiere a închisorilor pentru eliberarea deținuților. Eu i-am spus lui Mitucă Ion că nu cred că vor fi lichidați deținuții politici, dar că situația deținuților politici cât și situația din închisori trebuie să fie cunoscută de puterile occidentale. Mitucă Ion mi-a spus că totuși dacă va fugi din țară, odată ajuns în străinătate, o să povestească fugărilor români situația din închisorile R.P.R. ca unul ce a stat mai mulți ani închis și care a trecut prin mai multe închisori, însă, datorită faptului că eu îl sfătuiesc să nu fugă din țară, el a spus ca totuși trebuie să facem într-un fel ca aceste lucruri să ajungă în străinătate pentru a fi cunoscute de puterile occidentale. (...). I-am spus că ideea sa este bună și că toată situația din închisorile R.P.R. pe care el o cunoaște, merită să fie așternută de el pe hârtie. (...) În luna martie-aprilie 1954 [la 20 martie 1954] a venit la mine acasă Mitucă Ion (...) pentru a-mi aduce memoriul scris cu situația deținuților politici din închisorile din R.P.R. Nu-mi amintesc precis dacă acest memoriu era bătut la mașină sau scris de mână, dar, din câte îmi amintesc, parcă era bătut la mașină. Memoriul se găsea într-un plic, de [ce] culoare nu-mi amintesc. Acest memoriu era scris pe circa 20 de pagini (coală de hârtie). (...) Eu i-am spus că memoriul, din punct de vedere informativ, este bun și să mi-l lase pentru a-l trimite în străinătate. Nu i-am specificat prin cine îl voi trimite și nici cui. I-am spus că memoriul va ajunge în mâini bune” (*Prigoana...*, pp. 25-28). Memoriul va ajunge, în vara aceluiași an, prin intermediul Elenei Brătianu, mătușa lui Dinu Pillat, la Legația Franței. De aici va fi trimis unui unchi al lui Pillat stabilit în Franța, Nicolae Pillat, care-l va înmâna, la rândul său, lui Mihail Fărcășanu (vezi *Prigoana...*, pp. 28-30).

¹⁴⁴ Fostul lider al tineretului național-liberal.

¹⁴⁵ În 1947, Mihai Fărcășanu activa deja, la Paris, în conducerea Asociației Culturale „Mihail Eminescu” și „Asociației ziaristilor români fugiți din țară”, colaborând în special la publicația „L'Action Roumaine”, inițiată de așa-numita în epocă grupare Gafencu – Tilea și agreată de generalul Rădescu (*Români în exil, emigrație și diaspora. Documente din fosta Arhivă a C.C. al P.C.R.*, volum îngrijit de Dumitru Dobre și Dan Taloș, cuvânt înainte de Dumitru Dobre, București, Ed. Pro Historia, 2006, p. 104).

¹⁴⁶ Prin Decizia nr. 2 din 11 noiembrie 1946 a Curții Militare de Casare și Justiție (vezi A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 6, ff. 41-146 f.+v.).

¹⁴⁷ Prin sentința nr. 2.159 din 16 decembrie 1948 a Tribunalului Militar București (vezi Idem, dosar nr. 16.163, vol. 3, ff. 244-271).

la 10 ani detenție riguroasă și 5 ani degradare civică „pentru crima de complot în scop de răzvrătire” și la 25 ani muncă silnică și 10 ani degradare civică „pentru crima de organizare și participare la organizații de tip fascist, politice și paramilitare”¹⁴⁸. Printre acuzațiile ce i s-au adus, în 1948, a fost și aceea că „a organizat legătura informativă între organizație și Misiunea engleză”¹⁴⁹. Numele lui Mihai Fărcășanu reapărea, în contextul menționat, în anii 1959-1960, cu ocazia anchetei și a procesului lotului Noica-Pillat, beneficiind și de împrejurarea că unul din principalii acuzați, scriitorul Constantin Pillat, era cumnatul său¹⁵⁰: „Astfel inculpatul [Constantin Pillat – S.B.-M.] a recunoscut că a colaborat la revista «Perspective» cu caracter de dreapta după rebeliunea din 1941 iar după anul 1944 a purtat discuții cu un ziarist englez Chaullerton și cu șeful misiunii engleze Yvor Porter pe care i-a cunoscut prin cumnatul său Mihai Fărcășanu și că le-a comunicat acestora informații în legătură cu alegerile și cu situația de la facultatea de litere; de asemenea că le-a dat informații și în legătură cu procesul lui Maniu în anul 1947, informații pe care le obținuse de la avocatul Ionel Teodoreanu care pleda în acest proces”; „După ce a fost demascat Yvor Porter ca spion englez, inculpatul Pillat C-tin și-a continuat această activitate trădătoare prin aceea că a transmis date și informații calomnioase tendențioase cu privire la situația economică, politică și socială din R.P.R., lui Fărcășanu Mihail în străinătate, prin intermediul lui Dugaujar, fost atașat comercial al legației Franței la București”¹⁵¹.

O altă idee a lui Mitucă, vizibilă din intențiile sale manifestate la Aiud, era legată de asumarea explicită a statutului de deținut politic, prin înființarea „Asociației foștilor deținuți politici”. Astfel, conform unei note redactate în 27 iulie 1954, Asociația „ar fi cuprins 40.000-50.000 de membri”¹⁵². Bazele acesteia, după cum va mărturisi Mitucă într-un interogatoriu din 16 august 1954¹⁵³, au fost puse în discuțiile cu avocații Radu Cernovodeanu și Gheorghită Savel și Mihai Mihăilescu. „Am discutat ca la ieșirea noastră din închisoare, pe care o vedeam în urma schimbării regimului actual, ce s-ar fi produs în urma unui conflict armat din partea statelor imperialiste, așa cum noi credeam, să se pună bazele în București acestei «asociații» având drept scop următoarele: 1. Prin această «asociație» să ne putem căpăta o serie de drepturi în stat, adică: gratuitate pe C.F.R., îngrijirea sănătății, ajutoare bănești, dreptul de a fi preferați la ocuparea funcțiilor în stat; 2. Al doilea obiectiv al acestei asociații urma să fie acela de a controla întregul aparat de stat și guvernul ce ar fi fost la cârma țării. 3. Din această asociație să

¹⁴⁸ Idem, dosar nr. 17.349, vol. 2, f. 203.

¹⁴⁹ *Ibidem*, f. 26.

¹⁵⁰ Această relație apropiată nu l-a ferit pe Pillat de unele aproximații surprinzătoare: „Fărcășanu Mihail a fost fruntaș liberal, trădător de patrie fugit din țară prin anul 1947 împreună cu sora mea”; „în străinătate am pe Fărcășanu Mihail (fruntaș liberal, fugit din țară în anul 1945-1946)” – *Prigoana...*, p. 16, 25. Dacă epitetul de „trădător” reflectă întrutotul logica strâmbă a Securității, impreciziile temporale par să fie, și ele, mai mult rodul confuziilor din mintea anchetatorilor decât al pierderilor de memorie ale anchetatului. Anchetatorii erau evident mai atenți la duritatea epitetelor decât la exactitatea datelor pe care le invocau în acest scop.

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 453, 451.

¹⁵² A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 63. Estimarea provine din discuțiile dintre deținuți în penitenciar, reținute într-o notă informativă.

¹⁵³ *Ibidem*, vol. 2, f. 96 v.

se recruteze întregul aparat de stat, adică din noi, foștii deținuți politici. 4. Tot această «Asociație a deținuților politici» urma să verifice pe cei ce au colaborat cu regimul actual, aplicând sancțiuni severe prin justiție celor ce au comis în special «crime» iar celorlalți de asemenea aplicarea de sancțiuni. 5. În capitală această asociație urma să aibă un comitet de conducere cu o serie de secții reprezentând fiecare categorie socială. 6. În fiecare capitală de județ urma ca aceasta asociație să aibă filiale cu aceleași scopuri. A doua problemă a fost problema fostei monarhii, era considerată ca necesară cel puțin încă 50 de ani. Se pune problema ca factorul constituțional, adică regele, să exercite un control mai serios asupra aparatului de stat și să fie mai des în contact cu masele populare pentru a putea știi ce vor. Deci se pune problema aducerii fostei familii Hohenzol[[]ern. 7. Se pune problema marilor moșii ce urmau a rămâne expropriate, însă proprietarilor să li se dea un quantum de 50 ha. 8. Marile industrii să fie naționalizate după sistemul statelor imperialiste. 9. Comerțul și proprietatea particulară rămân libere. Întrucât consideram că biserica ortodoxă nu a avut o atitudine corespunzătoare se preconiza uniunea cu biserica catolică, deci trecerea la catolicism. Teritoriul țării la schimbarea actualului regim urma să fie ocupat de trupele statelor imperialiste care să asigure ordinea luării puterii de stat, formată din reprezentanții tuturor fostelor partide ca P.N.Ț., P.N.L., etc, care să pregătească alegerile după circa 6 luni de la instalare. Pe plan internațional, se prevedea înființarea de state dunărene într-o confederație a sud-estului european, sub egida S.U.A. Din elementele capabile să organizeze armata, se pune bază pe fostul general Mardare și colonelul Harabagiu, ambii deținuți¹⁵⁴. Mitucă se va remarca totodată, fapt reținut recurent de multiple rapoarte ale Securității, prin culegerea știrilor și menținerea moralului colegilor de detenție. Informațiile în penitenciare circulau prin diferite surse, așa cum avea să declare chiar Mitucă într-un interogatoriu din 16 august 1954, luat în penitenciarul Craiova: „La penitenciarul Aiud primeam informații de la detașamentele de deținuți ce soseau de la Jilava și care aveau contact cu avocații de la tribunale și răspândeau aceste știri printre deținuți¹⁵⁵. Întâlnirile între deținuți se produceau la infirmeria penitenciarului. O altă sursă de informații erau deținuții politici care făceau curățenie și ajungeau, astfel, în legătură cu deținuții de drept comun. Aceștia din urmă având dreptul să meargă în oraș după diferite alimente. La colonia de muncă de la Peninsula informațiile veneau prin intermediul ziarelor ce soseau cu pachetele deținuților dar și prin vizitele la vorbitor care se organizau între 1 și 18 ale fiecărei luni. „O altă sursă de informare pentru deținuți erau locuințele familiilor personalului administrației, unde deținuții făceau săptămânal curățenie și unde găseau regulat ziare întregi sau bucăți pe care le difuzau în colonie apoi¹⁵⁶. De asemenea inginerii și șoferii care lucrau în colonie erau și ei surse de informații. La mina Cavnice, odată cu aprovizionarea cu legume, în căruțele care veneau din oraș deținuții găseau și ziare sau bucăți de ziare. Ulterior, știrile odată citite, se răspândeau de la om la om. Uneori și milițienii care asigurau paza comunicau știrile politice. De asemenea artificierii și maiștrii civili angajați comunicau deținuților informațiile politice la zi:

¹⁵⁴ *Ibidem*, ff. 96-98.

¹⁵⁵ *Ibidem*, ff. 97-98.

¹⁵⁶ *Ibidem*, f. 97 v.

„Procedeele prin care se introduceau zierele erau următoarele: sub carbitul din lămpile de miner, în cozile de ciocane cu care intrau civilii în mină, în cutiile de astralită”¹⁵⁷.

Sursele de informare deveniseră o veritabilă problemă pentru Securitate. Există numeroase rapoarte ale brigadierilor sau personalului de pază care atestă atmosfera de revoltă, refuzul muncii sau încetinirea simțitoare a ritmului de lucru atunci când anumite informații erau în măsură să ofere speranțe deținuților privind posibilitatea schimbării contextului politic intern prin modificarea geografiei politice internaționale. Astfel discursul ținut de Eisenhower, moartea lui Stalin, declararea agresiunii din Coreea erau contexte care animau speranțele deținuților. Mitucă era unul dintre cei mai activi în transmiterea știrilor politice, așa cum regăsim menționat de Gheorghe Georgescu Topîzlău într-un interogatoriu luat la Securitatea din Baia Mare la 1 septembrie 1954: „Prin luna aprilie 1954 eu personal am primit următoarele informații politice de la Mitucă Ion: 1. Conferința de la 17 mai 1953 de la Londra; 2. Semnarea tratatelor din Germania; 3. Congresul mondial al păcii de la Stockholm; 4. Ciocniri la frontiera dintre R.P. Ungară și Iugoslavia; 5. În R.P.R. găurile C.F.R. sunt dublate de personal sovietic și altele”¹⁵⁸. Blocarea muncii era considerată sabotaj, fiind pedepsită ca atare.

Începând cu luna iulie a anului 1958 Mitucă s-a stabilit în Turnu Severin, lucrând ca funcționar la un aprozar. La nici două luni de la angajare îi va fi desfăcut contractul de muncă, pentru că „unii salariați”¹⁵⁹ au sesizat că este element dușmănos condamnat, lucru ce nu l-a arătat în actele de angajare și că din nou se manifestă de a fugi din țară”¹⁶⁰. Ulterior se va angaja la G.A.S. Halinga, lângă Turnu Severin, ca „șef birou muncă și salarii”. În 25 martie 1959 va fi concediat și de la această unitate. Până la arestarea sa din 23 iulie 1959 nu va reuși să se reangajeze, fiind „mirosit”, cum îi va scrie el unui cunoscut din Brașov. În tot acest interval este intens urmărit de Securitate, în principal ca efect al legăturilor din martie 1954 cu Dinu Pillat, aflat, la rândul-i, sub vigilenta supraveghere a Direcției a II-a.

Unitatea Militară 0194 din Turnu Severin (grăniceri)¹⁶¹, în 12 decembrie 1958 redactează o „Hotărâre de deschidere a dosarului de verificare cu privire la Mitucă Ioan, [cunoscut] cu intenții de evaziune din țară”, dar suspect și de activități de spionaj, concretizate printr-un interes față de

¹⁵⁷ *Ibidem*, f. 98.

¹⁵⁸ *Ibidem*, f. 108. Același Gheorghe Georgescu Topîzlău va mărturisi că Mitucă i-ar fi dat informații politice „deținuților evadat Ioan Ioanid”.

¹⁵⁹ Sintagma generoasă ascunde un denunț al secretarului organizației de bază a P.M.R. din întreprinderea respectivă, Răducă Gheorghe (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, ff. 17, 30). Mitucă a fost angajat la O.C.L. Aprozar Turnu Severin din aprilie 1958 până la sfârșitul lui august același an, „când a fost dat afară ca un element dușmănos al regimului nostru”, cum descrie situația secretarul organizației P.M.R. într-o informare către Securitate (*Ibidem*, ff. 29-31).

¹⁶⁰ *Ibidem*, f. 17. Topica agramată aparține originalului.

¹⁶¹ Este vorba despre o secție de informații din cadrul Brigăzii 191 Grăniceri. Comandantul acestei brigăzi era lt. colonelul Trică Atanasie. Șeful Secției Informații grănicerești era la acea vreme căpitanul Trifu Gheorghe, locțiitor comandant pentru informații, el fiind și cel care semnează planul de măsuri în dosarul de verificare deschis pe numele lui Mitucă.

anumite „informații militare de la Regimentul 114 infanterie din Vânu Mare”¹⁶². Verificarea avea în vedere stabilirea eventualelor activități de culegere de informații „despre teritoriul nostru și [dacă] are legături cu un serviciu de spionaj”¹⁶³. În urma verificărilor „s-a stabilit că individul se ocupă cu culegerea de informații despre unitățile militare, despre situația economică, întreține legături cu ofițeri deblocați și și-a manifestat dorința de evaziune din țară”¹⁶⁴. Hotărârea de închidere a dosarului de urmărire este datată 12 septembrie 1960, fiind redactată de Secția Informații Grănicerești a U.M. 02855¹⁶⁵ din Turnu Severin.

Informațiile legate de așa zisa activitate de spionaj proveneau de la o sursă a Securității, cu numele conspirativ „Valerică Ioan”¹⁶⁶, care comunica încă din mai 1957 unui ofițer de contrainformații din Unitatea Militară 03227 din Vânu Mare, diferite convorbiri pe care le avusese cu Mitucă, legate de întâlnirile sale cu comandantul unității, sau un prezumat interes al acestuia față de informații cu caracter militar. Un alt informator, „Mureșanu Viorel”, militar în cadrul aceleiași unități militare, era plasat să verifice informațiile primului. Cei doi erau coordonați de lt. major Petcu Vasile, ofițer cu contrainformațiile din cadrul U.M. 03227 din Vânu Mare și de șeful Biroului de Contrainformații Militare din cadrul U.M. 04918 Craiova, lt. major Rânzescu Ioan. Contrainformațiile militare din cadrul regimentului de Artilerie nr. 14 din Turnu Severin a avut deschisă o acțiune de supraveghere pe numele lui Mitucă pentru suspiciuni de spionaj până în 1958, când acestuia i s-ar fi pierdut urma.

La data de 28 aprilie 1959 dosarul de verificare se transformă într-unul de urmărire informativă individuală ce va purta numărul 1100, controlul întregii operațiuni revenindu-i căpitanului Gheorghe Trifu, șeful Grupei Informații Grănicerești a Batalionului Grăniceri din Turnu Severin, alături de căpitanul Petre Galai, adjunctul acestuia și căpitanul Aurel Ene, lucrător operativ.

În 29 iunie 1959 Brigada 191 Grăniceri, Secția Informații Grănicerești¹⁶⁷, trimite un raport Direcției Regionale M.A.I. Craiova cu propuneri de arestare a lui Mitucă. Raportul primește aprobarea șefului acestei Direcții, lt. colonelul Petre Socol. Ancheta prealabilă arestării a fost instrumentată de căpitanul Aurel Ene. În raportul citat se menționau pe rând legăturile cu „prințesa Elisabeta, căreia în perioada 1945-1946 i-a furnizat informații despre democratizarea

¹⁶² Hotărârea de deschidere este semnată de căpitanul Galai Petru, șef Birou, și căpitanul Ene Aurel, lucrător operativ de informații din Grupa de Informații Grănicerești.

¹⁶³ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 1.

¹⁶⁴ *Ibidem*, f. 2.

¹⁶⁵ Este vorba despre o unitate de grăniceri.

¹⁶⁶ „Valerică Ioan” era „agent al organelor de contrainformații din Regimentul 114 Vânu Mare”, fiind vorba de un plutonier angajat în cadrul acestui regiment de infanterie, recrutat pe linie de contrainformații militare. Acesta îl cunoscuse pe Mitucă în 1939, când fusese instruit militar de acesta.

¹⁶⁷ Vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, ff. 211-216. Șeful Grupei Informații Grănicerești era căpitanul Petru Galai iar cel care instrumentase probatoriul era lucrătorul operativ căpitan Ene Aurel. Raportul este contrasemnat și de șeful Secției Informații Grănicerești, maiorul Trifu Gheorghe și de șeful raionului M.A.I., lt. major Iacobescu Constantin, primind aprobarea șefului Direcției Regionale de Securitate Craiova, lt. colonelul Socol Petre.

armatei”. Legătura nu poate fi nici probată, dar nici infirmată. Securitatea făcuse conexiunea plecând de la faptul că Mitucă, ca efect al primirii ordinului „Mihai Viteazul”, fusese împrumutat cu 5 ha în comuna Partiș, regiunea Timișoara, având în vecinătate o proprietate a Prințesei Elisabeta, moșia Bârloc. Același raport îl acuza că ar fi „membru activ al P.N.Ț.” și ar „desfășura propagandă în rândul militarilor, împotriva democratizării armatei și împotriva aparatului politic din armată”. Pe de altă parte, în calitate de șef al Serviciului Aprovizionare, ar „întârzia în mod intenționat aprovizionarea unității cu alimente, furaje și combustibil cu scopul de a lovi în moralul armatei, făcând și fraude de bani pentru care a fost trimis în judecată [în fața] Curții Marțiale Craiova, însă a fost achitat și deblocat din armată”¹⁶⁸.

Concluzia acestui raport era una fără echivoc: „Din materialele informative existente la dosarul acțiunii informative rezultă că numitul Mitucă Ion este un dușman înrăit al regimului nostru, a desfășurat și desfășoară activitate dușmănoasă împotriva statului, și-a manifestat intenția de evaziune din țară în mod ilegal, are două condamnări pentru activitate contrarevoluționară, este un element fanatic și versat, în prezent¹⁶⁹ este fără serviciu, iar rămânerea lui în libertate prezintă un pericol pentru securitatea frontierei și pentru societate”¹⁷⁰. Arestarea se va produce însă trei săptămâni mai târziu, fiind operată de Direcția a VIII-a a Securității.

Astfel, în 9 iulie 1959 Direcția VIII-a a Securității¹⁷¹ trimite telegrafic regionalei de Securitate Craiova solicitarea de arestare a lui Mitucă: „ca urmare a raportului dvs. nr. 232/100527 din 16.06.1959 comunicați-ne urgent dacă aveți obiecțiuni privind arestarea de către noi a numitului Mitucă Ion, urmărit de dvs.”. Conform telegramei semnate de șeful Direcției, raportul respectiv confirma faptul că regionala de Securitate Craiova avea deschis un dosar de verificare pe numele lui Mitucă, instrumentat de Biroul de informații grănicerești din Turnu Severin, dar deținea și informația că „Mitucă a înmănat un raport informativ lui Pillat Constantin asupra situației deținuților din închisoarea Căvnic – Baia Mare și Valea Nistrului, urmând ca acel material să fie predat unei legații străine, cu care Pillat avea legături”¹⁷². La 14 iulie 1959 șeful Direcției regionale de Securitate Craiova, lt. colonelul Petre Socol, răspundea Direcției a VIII-a București: „La ordinul dvs. nr. 810/00109715 din 07.07.1959 raportăm că nu avem nimic de obiectat în privința arestării de către dvs. a numitului Mitucă Ion”¹⁷³. Direcția a II-a a Securității, Contraspionaj, îl urmărea pe Constantin Pillat pentru „activitate de spionaj” și prin asta și pe

¹⁶⁸ *Ibidem*, f. 211.

¹⁶⁹ Raportul de arestare este datat 26 iunie 1959.

¹⁷⁰ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 215.

¹⁷¹ Direcția a VIII-a, Anchetă Penale, era condusă la acea vreme de colonelul Francisc Andrei Butika, iar locțiitorii șefului Direcției erau maiorul Gheorghe Enoiu, respectiv locotenent colonelul Toma P. Nicolae, (A.M.I., fond D.M.R.U., nr. inventar: 7374, dosar nr. 2, f. 2).

¹⁷² A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 1, f. 117.

¹⁷³ *Ibidem*, f. 122.

Mitucă, considerat „legătură” a lui Pillat. Arestarea lui Mitucă va avea loc la 23 iulie 1959, fiind trimis în judecată sub învinuirea de trădare de patrie¹⁷⁴ și de uneltire contra ordinii sociale¹⁷⁵.

În timpul procesului, desfășurat la începutul anului 1960, pe lângă acuzațiile legate de activitatea sa precedentă (organizarea Mișcării Naționale de Rezistență alături de Constantin Răutu, comportarea dușmănoasă în detenție, încercarea de expediere în Occident „încă din timpul detenției a unor scrisori cu caracter calomnios la adresa R.P.R.”, discuții cu Dan Cernovodeanu „asupra modului în care să acționeze împotriva R.P.R. după ce vor ieși din închisoare”), este acuzat și de redactarea și expedierea Memoriului în Franța, prin intermediul lui Dinu Pillat:

„Când a ieșit din închisoare în decembrie 1953 (...) a luat legătura cu Dinu Pillat și împreună au stabilit modalitatea acestei acțiuni întocmind un memoriu cu conținut contrarevoluționar, plin de calomnii la adresa țării noastre, memoriu pe care la începutul lui martie 1954 Pillat Constantin l-a expedit pe cale ilegală, prin legația franceză la București, trădătorului de patrie Fărcășanu Mihail la Paris.

În acest memoriu scris de Mitucă Ion (...) au fost consemnate o serie de date privind securitatea statului și regimului din închisori, în scop de a calomnia regimul democrat popular și pe lângă aceste date care constituie partea informativă, are și un apel adresat puterilor occidentale pentru a interveni în situația din R.P.R. în privința deținuților¹⁷⁶.

Mitucă va insista pentru expedierea memoriului la Paris, sperând că dezvoltarea unor informații despre ororile petrecute în lagărele din România ar putea determina o reacție a Occidentului în favoarea deținuților politici. Aflase de la Dan Cernovodeanu că Dinu Pillat este înrudit cu Mihail Fărcășanu¹⁷⁷, iar prezentarea documentului la Comitetul Național Român ar fi fost o garanție a difuzării și impactului acestuia în presa vestică. Memoriul va ajunge în cele din urmă la Paris, expedit de către Pillat unchiului său care locuia în capitala Franței, Nicolae Pillat, cu indicația de a fi înmănat lui Fărcășanu.

În 1960, prin sentința nr. 24 din 1 martie 1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militară, Mitucă este condamnat, „cu unanimitate de voturi” la 20 de ani muncă silnică, 15 ani temniță grea, 10 ani degradare civilă și confiscarea averii personale pentru „activitate de spionaj în favoarea unui stat capitalist” și uneltire contra ordinii sociale, alături de alte 22 de persoane. Conform art. 101 din Codul Penal, Tribunalul decide ca Mitucă „să execute pedeapsa cea mai grea, adică 20 ani muncă silnică”. La cuvântul final acordat inculpaților „în apărarea lor”, Mitucă va afirma: „În informațiile date lui Pillat C-tin nu am trecut date care sunt secrete sau nu ar putea fi destinate publicității. Am executat 7 ani de închisoare și sunt bolnav. Cer o sancțiune dreaptă¹⁷⁸”.

¹⁷⁴ Pedeapsa era prevăzută de articolul 194/2, 194/3, combinat cu art. 194/4 din Codul Penal.

¹⁷⁵ Încadrarea s-a făcut cu celebrul articol 209, C.P.

¹⁷⁶ *Ibidem*, vol. 5, f. 139.

¹⁷⁷ Sora lui Dinu Pillat, Pia Pillat, a fost prima soție a lui Mihail Fărcășanu, părăsind țara împreună cu acesta, în 1946.

¹⁷⁸ *Prigoana...*, p. 429.

Din 23 iulie 1959 până la 3 martie 1962, Mitucă este încarcerat la Securitatea Malmaison, în perioada 3 martie - 10 iunie 1962 la Jilava, iar din 10 iunie 1962 până la 29 noiembrie 1962 la Aiud. De la această dată și până la eliberarea care a avut loc în 3 august 1964 va fi deținut la Colonia de muncă de la Salcia¹⁷⁹, de unde este grațiat ca efect al Decretului nr. 411/1964¹⁸⁰. O mărturie a agentului „Bârsan Gheorghe” din 30 septembrie 1964, dată căpitanului Gheorghe Roventă din cadrul Securității Turnu Severin, relatează poziția lui Mitucă în penitenciar: „În celulă era nemulțumit față de regim, pe care-l critica. Era agitat și făcea agitație printre deținuți, cărora le spunea că se va termina cu comuniștii. Spunea «Eu sunt un bun român». Critica și avea o atitudine ostilă față de deținuții pe care-i bănuia că simpatizează cu regimul. După ce a plecat de la Jilava, a fost adus la Aiud. Aici n-a vroit să primească procesul de restructurare și – din această cauză – a fost trimis într-o colonie de muncă în Deltă”¹⁸¹. O altă mărturie a unui coleg de detenție, devenit între timp informator al Securității, cu numele conspirativ „Traian”, aflat sub coordonarea aceluiași căpitan Gheorghe Roventă, din octombrie 1964, afirmă: „L-am cunoscut în anul 1962-1963, fiind împreună în detenție la Aiud, în timp ce lucram în fabrică. De la început nu a primit reeducarea și nici pe parcurs, până în anul 1963 nu știu luna exactă, când l-au trimis la colonia Periprava. La Aiud era prieten bun cu un avocat al cărui nume nu-l știu și cu care a fost trimis în colonia enunțată mai sus. A mai fost prieten bun cu Blaga Cornel și Păcală, ambii din Turnu Severin. Atât Mitucă cât și cei doi prieteni, Blaga Cornel și avocatul, duceau discuții dușmănoase la adresa regimului și ponegreau reeducarea”¹⁸².

Imediat după eliberare, Mitucă va face diferite demersuri, va înainta memorii către Sfatul Popular din oraș și către Securitate pentru a-și recupera locuința din Turnu Severin, ocupată după arestarea sa din 1959, însă fără nici un succes¹⁸³. O bună perioadă va locui împreună cu soția sa în condiții mizere, ocupând o singură cameră în casa fratelui său din Turnu Severin. În 28 octombrie 1964 Securitatea îi deschide un nou dosar de urmărire, cu numele de obiectiv „Scorileanu Ion”, pe linia „Foști condamnați”. Dosarul este deschis de Biroul 3 din cadrul

¹⁷⁹ Despre regimul dur de la colonia de muncă Salcia, găsim o descriere a lui Mitucă expusă unui fost coleg de detenție, sursa „Traian”: „La Salcia la stuf, milițienii de pază s-au purtat foarte urât, până în 1963-1964. Dimineața, la -27° C, îi scoteau cu paturile și cearceafurile la scuturat. Cu deținuții făceau în fiecare dimineață gimnastică. Mai afirma că după ce veneau uzi de la lucru și nu aveau unde să-și usuce hainele, nici dimineața nu-i lăsau în pace. Deducția lui Mitucă era că erau puși spre exterminarea deținuților, după câte mizerie li s-a făcut” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 224).

¹⁸⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar nr. 10.408, vol. 6, f. 66.

¹⁸¹ *Ibidem*, f. 271.

¹⁸² *Ibidem*, f. 269.

¹⁸³ Este o perioadă destul de dificilă pentru Mitucă, își va schimba de câteva ori locul de muncă și domiciliul. Într-o scrisoare expediată de soția lui (în aprilie 1967 - când încă era la Baia de Aramă), interceptată de Securitate, sunt surprinse eforturile de integrare în noua societate: „Noi suntem tot pe loc, nu am reușit nimic nicăieri, cu toate că Mitucă a umblat și cheltuit peste 500 de lei pe drumuri la Craiova cu zeci de cereri și memorii pe la toate ușile. O luptă aprigă pentru existență și pentru pereți, pe care nu-i poți primi pe cale legală” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 306).

Securității Turnu Severin¹⁸⁴. Conform indicațiilor, „obiectivului”¹⁸⁵ i se dă dreptul să-și ocupe postul pe care-l avusese înainte de arestare, la G.A.S. Halinga, unde va fi încadrat în funcția de contabil.

Dificultățile întâmpinate după arestare sunt multiple. Într-o scrisoare trimisă de soția lui Mitucă și interceptată de Securitate se spune: „Uite care este situația soțului meu, nu are nici un fel de acte, toate s-au pierdut, cu multă greutate va trebui să le scoată de la Târgu Mureș, unde a făcut școala militară. Deci nu are cu ce să se prezinte aici¹⁸⁶, vechime și carte de muncă nici atât nu are. (...) Aici îi cunosc toți situația, începând cu Securitatea, care conform hotărârii din august 1964, toți deținuții politici au fost plasați în locurile [pe] care le-au avut înainte de arestare, nu se leagă nimeni deci. Dispoziție a fost ca să le dea serviciile [pe] care le-au avut și la vechiul domiciliu. Ce facem noi dacă venim aici, cu ce acte să se prezinte? Ce va face când îl vor întreba de acte, ce a fost și ce a făcut înainte, groaza de a rămâne în vânt ne derutează, de a nu ști încotro s-o iei, așa cum am rămas cu transferul de la Craiova (...). Viața e insuportabilă (...) sunt moartă de frică că nu știu ce se întâmplă aici cu situația lui”¹⁸⁷.

Opiniile politice ale lui Mitucă nu se schimbaseră fundamental nici după ultima detenție. Într-o discuție reținută de sursa „Traian” în decembrie 1965, Mitucă îi confia abuzurile Securității, caracterul „sovietic” al sistemului de securitate, „procedul fiind de a reduce pe fiecare individ la tăcere chiar dacă acesta ar avea altă gândire decât cea comunistă. La noi omul este îngredit să vorbească sau să gândească altfel decât prin prisma comunistă. (...) La ora actuală se duce o luptă pe plan mondial pentru libertatea popoarelor, dreptate socială și dreptate individuală. De aceea se tinde către mai multe partide, ca omul să aibă posibilitatea să-și aleagă ceea ce-i convine. Noi ne-am luat după ruși, pentru că ei și-au dat seama că lăsând poporul să-și spună cuvântul ar însemna moartea fără glonț pentru comuniști”¹⁸⁸.

Mai târziu Securitatea îi va da numele de obiectiv „Mitu”, fiind urmărit pe linia Serviciului 3 (Contraspionaj). Odată cu schimbarea locului de muncă la Industria Județeană a Cărnii din Mehedintți, urmărirea va fi instrumentată de județeană de Securitate Mehedintți, mai întâi de serviciul amintit, ulterior de Serviciul 1, fiind în continuare „lucrat” de Biroul 3 pe linia problemei „Foști condamnați”.

Negăsind locuință în Turnu Severin, se va muta în decembrie 1965 la Baia de Aramă, angajându-se la Întreprinderea Forestieră „Apa Neagră”, după care la mina Motru, de unde îi va fi desfăcut contractul de muncă, pe motive politice. În 1968 se va angaja la I.A.S. Craiova, de unde va fi dat din nou afară, motivându-se același trecut politic. Revenit la Turnu Severin, va fi supravegheat și urmărit pe tot intervalul 1970-1982, fiind chemat de mai multe ori la Securitate.

¹⁸⁴ Șeful Direcției era lt. colonelul Firu Jean iar șeful Serviciului III, maiorul Popescu Grigore.

¹⁸⁵ Termenul desemna o persoană *urmărită* informativ. Facem această precizare întrucât în presă au apărut referiri la acest termen ca la o dovadă a faptului că persoanele în cauză ar fi fost informatori ai Securității.

¹⁸⁶ Scrisoarea este trimisă de la Tr. Severin în 28 ianuarie 1965 (*Ibidem*, f. 319).

¹⁸⁷ *Ibidem*, f. 319. Scrisoarea este trimisă de la Turnu Severin, în 28 ianuarie 1965.

¹⁸⁸ *Ibidem*, f. 226.

Coordonarea acțiunii informative i-a aparținut colonelului Popescu Toma¹⁸⁹, comandantul Securității județene, același care fusese șeful anchetelor penale la Craiova în perioada anchetării lui Mitucă (iulie-septembrie 1954). Pe tot intervalul amintit va avea corespondența interceptată și telefonul ascultat. La începutul anilor '80 Direcția I a Securității, care primise dosarul de la Inspectoratul Județean de Securitate Mehedinți, propunea ca până la 30 noiembrie 1980 să fie instalate mijloace T.O.¹⁹⁰ la domiciliul obiectivului, „în scopul concretizării poziției prezente a acestuia și pentru a cunoaște efectul procesului de influențare pozitivă ce se desfășoară asupra sa”.

În perioada 1968-1969, rapoartele Securității rețineau că Mitucă „este semnalat în legătură cu diverse categorii de elemente ca: foști condamnați, legionari, [ofițeri] deblocați, membrii ai fostelor partide burgheze P.N.L. și P.N.Ț., fiind suspect de inițierea unor activități dușmănoase”¹⁹¹. Un prin contact mai dur cu Securitatea se va produce la cinci ani după eliberare, în 1969. „Având semnalări că este în legătură cu diverse categorii de elemente, ca foști condamnați, legionari, [militari] deblocați, membrii ai fostelor partide burgheze P.N.Ț. și P.N.L. și e suspect de inițierea unei activități dușmănoase, a fost luat în contact de organele noastre și s-a

¹⁸⁹ Toma Popescu, născut la 1 aprilie 1923 în comuna Perieți, județul Ialomița; membru de partid din decembrie 1947; în același an este numit comisar ajutor la Serviciul de Siguranță din Târgu Jiu; în 1948 este dat afară din serviciu pentru că și-a împușcat mortal un coleg; este reîncadrat însă după o lună, iar după înființarea Securității va lucra cu gradul de sublocotenent, în funcția de șef birou anchete; „pe baza meritelor deosebite pe care le-a avut în acțiunile împotriva unor elemente contrarevoluționare, în 1950 a fost avansat la gradul de locotenent, iar în 1952 promovat șef al biroului anchete din cadrul Direcției regionale de securitate Oltenia, funcție pe care o îndeplinește până în 1963”; din 1963 ocupă funcția de șef al Serviciului informații interne; locotenent colonel în 1964, când ocupă funcția de locțiitor al șefului Direcției regionale M.A.I. Oltenia; ocupă și funcția de lector la cabinetul de partid al regiunii Oltenia; termină facultatea de drept și universitatea serală de marxism-leninism; din 1968 este șeful Inspectoratului de Securitate Mehedinți și membru supleant al Comitetului județean de partid Mehedinți; în 1972 era șeful Securității județene Craiova - *Securitatea, Structuri-cadre, Obiective și metode*, vol. II (1967-1989), documente editate de Florica Dobre - coordonator, Elis Neagoe-Pleșa și Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006, pp. 95-96; A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 122).

¹⁹⁰ Mijloace de tehnică operativă tip I.C.D.T. (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 52). În 3 noiembrie 1983 o Notă de analiză a Județenei de Securitate Mehedinți proba că la domiciliul lui Mitucă fuseseră instalate mijloace T.O. Raportul privind aprobarea instalării mijloacelor T.O. este din 5 mai 1980 (*Ibidem*, vol. 6, f. 77). Coordonarea informațiilor cu Unitatea „T”, care asigura înregistrarea convorbirilor, era realizată de maiorul Eugen Suitaru, din cadrul Securității Mehedinți. În 16 iulie 1981 se aprobă un plan de măsuri privind instalarea unor mijloace T.O. tip I.D.M., mai exact introducerea unui microfon prin plafon, în camera obiectivului (*Ibidem*, f. 75), ascultarea fiind prelungită și în noiembrie 1982 (*Ibidem*, f. 13). O notă de analiză din august 1981 semnala faptul că „s-au instalat mijloace tehnice de tip I.D.M. la domiciliu și din exploatarea acestora rezultă că «Manu» [Ion Mitucă] are o poziție profund dușmănoasă la adresa politicii partidului și statului nostru” (*Ibidem*, vol. 4, f. 25).

¹⁹¹ *Ibidem*, vol. 3, f. 44.

realizat destrămarea anturajului și izolarea lui de aceste elemente¹⁹². În intervalul 1974-1975 intră din nou în vizorul Securității, obținându-se materiale informative „din care rezultă că Mitucă Ion comenta denaturat unele hotărâri și măsuri privind salarizarea muncitorilor, răspândea știri false audiate la posturi de radio străine, denigra realizările obținute în țara noastră, calomnia și aducea cuvinte jignitoare la adresa membrilor de partid și a cadrelor de conducere din întreprinderea în care lucra și avea o comportare abuzivă la locul de muncă”¹⁹³. Ca atare va fi avertizat¹⁹⁴ la 8 aprilie 1976 „în cerc lărgit de persoanele din cadrul întreprinderii”, fiind ulterior pus și în discuția consiliului de conducere al aceleiași întreprinderi pentru comentarii tendențioase și calomniile la adresa conducerii superioare de partid și de stat. Urmările nu se vor lăsa așteptate: Mitucă este înlocuit din funcția de revizor contabil la Întreprinderea de Industrializare a Laptelui Mehedinți. Acesta se pare că descoperise o serie de fraude comise de diverși șefi din întreprindere, cărora le-a instrumentat dosare și le-a trimis la procuratură. Cei vizați fiind, însă, cu toții membrii P.C.R., printre care și un secretar al partidului pe întreprindere, s-a produs intervenția Securității. Mitucă este avertizat, acuzat de încercare de subminare a prestigiului partidului și de sabotaj. De asemenea, Securitatea a solicitat să fie concediat, pentru a se mușamaliza întreaga afacere¹⁹⁵. Este obligat să dea în aprilie 1976 o declarație la Securitate, în

¹⁹² *Ibidem*, f. 1. Destrămarea anturajului era o metodă operativă a Securității. „Destrămarea constă în luarea unui complex de măsuri preventive pentru curmarea activităților necorespunzătoare care au loc în cadrul unor grupuri și anturaje și care pot degenera în infracțiuni ori alte fapte antisociale de competență organelor de securitate. Metoda destrămării se aprobă de șefii unităților centrale (ai securităților județene și ai municipiului București), precum și de șefii serviciilor de contrainformații militare, cu avizul Direcției de Cercetări Penale a D.S.S.” (Instrucțiuni Nr. D – 00190/1987, în „*Partiturile*” Securității, *Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, studii și note de Cristina Anisescu și Silviu B. Moldovan, glosar de termeni de Cristina Anisescu, Editura Nemira, București, 2007, p. 678 – în continuare, se va cita „*Partiturile*”...).

¹⁹³ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 43.

¹⁹⁴ „Avertizarea este măsura prin care persoanei în cauză i se pune în vedere să adopte o conduită conformă legilor și normelor de conviețuire socială, deoarece preocupările și manifestările sale pot degenera în fapte de natură să aducă atingere securității statului. Persoanelor avertizate li se iau angajamente prin care acestea declară că au înțeles justetea măsurii de prevenire și se angajează să respecte legile și să nu aducă, sub nici o formă, atingere intereselor de apărare a securității statului. Măsura avertizării se aplică cu aprobarea șefilor unităților centrale (ai securităților județene și a municipiului București) și a locuitorilor acestora (...). Avertizarea poate fi efectuată și în prezența altor persoane, factori de răspundere de la locul de muncă sau membri de familie” („*Partiturile*”..., p. 677).

¹⁹⁵ Directorul Întreprinderii de Industrializare a Laptelui Mehedinți, Virgil Jianu, va clarifica, într-o discuție pe care o considera privată, situația lui Mitucă. O regăsim reprodușă într-o notă informativă a agentului „Stancu” din 12 decembrie 1977: „Sursa l-a întrebat ce părere i-a lăsat Mitucă Ion, atât cât a lucrat la întreprinderea condusă de el, la care Jianu a răspuns că Mitucă și-a făcut pe deplin datoria, dar că descoperind niște afaceri ale unor salariați care aveau relații mai sus, i s-a creat o atmosferă ostilă, care până la urmă a dus la îndepărtarea sa – chiar organele de securitate i-au cerut directorului să-l schimbe din funcție și să-i încredințeze alte sarcini de execuție. El, spunea Jianu, atât cât a deținut funcția de director, a ajutat foarte mulți oameni, indiferent de păcatele lor din trecut, atâta timp cât ei și-au văzut de treabă și

fața maiorului Eugen Suitaru, cel care a coordonat câțiva ani urmărirea sa informativă¹⁹⁶, prin care se angaja „să nu mai comită fapte care ar dăuna orânduirii noastre socialiste și fapte antisociale”¹⁹⁷. Este efectul avertizării, așa cum găsim într-o adresă a Inspectoratului județean de Securitate Mehedinți către Direcția I-a București: „În ziua de 8 aprilie 1976 a fost avertizat la sediul Inspectoratului Județean Mehedinți numitul Mitucă Ion (...). Avertizarea s-a făcut în baza materialelor informative verificate din care rezulta că cel în cauză comenta denaturat unele hotărâri și măsuri privind salarizarea muncitorilor, răspândea știri false audiate la posturile străine, denigra realizările obținute în țara noastră, calomnia și aducea cuvinte jignitoare la adresa membrilor de partid și a cadrelor de conducere din întreprindere și avea o comportare necuviincioasă la locul de muncă”¹⁹⁸. Avertizarea, „în cadru lărgit” s-a făcut în prezența directorului întreprinderii, a șefului biroului personal și „a unui număr de cinci persoane cu funcții, care au luat cuvântul și au dezbătut faptele comise de cel în cauză”¹⁹⁹. Ca măsură operativă era propusă continuarea urmăririi lui Mitucă, „pentru a-i cunoaște reacția față de măsurile luate”²⁰⁰.

Referatul cu propuneri de avertizare din 13 martie 1976 conține și un scurt istoric al supravegherii, începând cu 1964. Este luat mai întâi în atenția Serviciului III, fiind trecut ulterior pe linia problemei „Foști condamnați”. În 11 noiembrie 1964 i s-a deschis dosar de urmărire individuală de către Serviciul Raional de Securitate din Turnu Severin²⁰¹, fiind în atenția Serviciului I, Biroului 3, condus de maiorul Grigore Popescu, șeful Direcției regionale Mehedinți fiind lt. colonelul Jean Firu. Într-o notă de analiză a Direcției I²⁰² din 2 noiembrie 1980, județeană de Securitate Mehedinți era lăudată pentru măsurile întreprinse împotriva lui Mitucă: „Reținem modul competent în neutralizarea lui Mitucă Ion în 1969 prin destrămarea anturajului, în 1976 [prin] aplicarea măsurii de avertizare, unele contactări în scop de influențare și crearea stării de derută”²⁰³. Erau implicate în supravegherea lui, alături de Securitatea Mehedinți, care instrumenta în principal dosarul, inspectoratele de Securitate din Timiș, Caraș-Severin, Vâlcea²⁰⁴, urmărindu-i-

această optică a sa i-a adus multe necazuri” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 184).

¹⁹⁶ Urmărirea lui Mitucă, pe tot intervalul 1970-1985, va fi coordonată de șeful Serviciului 1 (Informații interne) din cadrul I.J. de Securitate Mehedinți, lt. colonel Vintilă Colceag și de ofițerul operativ, maior Eugen Suitaru. Șeful Securității județene era colonelul Mircea Părvulescu.

¹⁹⁷ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 3, f. 43 v.

¹⁹⁸ *Ibidem*, f. 41.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

²⁰⁰ *Ibidem*.

²⁰¹ *Ibidem*, f. 24. În alte documente, data de deschidere a D.U.I. este 28 octombrie 1964.

²⁰² Nota de analiză din 2 noiembrie 1980 este semnată, din partea Direcției I, de colonelul Constantin Badea.

²⁰³ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 51.

²⁰⁴ De la Inspectoratul Județean de Securitate Vâlcea se va ocupa de obiectivul „Manu” lt. colonel A. Chivu, căpitanul N. Popescu, ambii din cadrul Serviciului I (Serviciul de Informații interne) și șeful acestui Serviciu, colonelul Constantin Rizea. Doi informatori care locuiau pe raza acestui județ erau folosiți pentru supravegherea lui Mitucă: „Informatorul Broșteanu Dan, conspirativ «Vasilescu», care se cunoaște cu

se legăturile, cunoscuții, foștii colegi de serviciu, rudele și oricine ar fi putut să dea detalii despre concepțiile sale politice. Avertizarea va avea loc pe 8 aprilie 1976 la sediul Securității Mehedinți. O rezoluție scrisă pe raportul făcut a doua zi după avertizare, semnată de general maior Pleșiță, afirma: „să fie scos din această funcție”²⁰⁵, mai exact să fie concediat din postul de revizor contabil la I.I.L. din Turnu Severin, ceea ce se va petrece, așa cum găsim confirmat într-o notă de analiză din 4 octombrie 1976²⁰⁶. „Avertizarea s-a făcut în baza materialelor informative din care rezultă că cel în cauză comenta denaturat unele hotărâri și măsuri privind salarizarea muncitorilor, răspândirea de știri false audiate la posturile străine, denigra realizările obținute în țara noastră, calomnia și aducea cuvinte jignitoare la adresa membrilor de partid și a cadrelor de conducere din întreprindere și avea o comportare necorespunzătoare la locul de muncă. Cu ocazia avertizării, numitul Mitucă Ion și-a recunoscut activitatea și s-a angajat să nu mai comită astfel de fapte în viitor. Avertizarea s-a făcut în prezența directorului întreprinderii, a șefului biroului personal și a unui număr de 5 persoane cu funcții care au luat cuvântul și au dezbătut faptele comise de cel în cauză”²⁰⁷.

O propunere făcută de șeful Securității Mehedinți viza și sesizarea organului de partid județean, în vederea înlocuirii din funcție și a fratelui lui Mitucă, Mircea, care ocupa funcția de inspector șef la controlul financiar al Consiliului Județean Mehedinți. Raportul de avertizare este semnat de șeful Serviciului 1, lt. colonel Grigore Vișan și de șeful Inspectoratului Județean de Securitate, colonelul Mihai Rotaru.

În 25 februarie 1977 Inspectoratul județean de Securitate Mehedinți propune închiderea dosarului de urmărire informativă deschis pe numele lui Mitucă. Documentele existente însă în dosarul informativ al lui Mitucă contrazic această intenție, acesta fiind supus operațiunilor de supraveghere, interceptare a corespondenței și plasare de informatori până în 1985. În 18 noiembrie 1978 Inspectoratul Județean de Securitate Mehedinți îi va deschide un nou D.U.I., cu numele conspirativ „Manu”, Mitucă fiind bănuț în continuare că întreține legături cu foști colegi de detenție, foștii membri ai partidelor istorice, „precum și persoane nemulțumite în anturajul cărora și-a expus concepțiile ostile, încurajându-se reciproc în discuții de denigrare a realităților din țara noastră”²⁰⁸.

În toată perioada de după 1964, un număr impresionant de informatori a fost dirijat în jurul obiectivului. Cele șase volume ale dosarului informativ instrumentat pe numele lui conțin într-o proporție copleșitoare note informative. În 1981, Direcția I va ordona județenei de securitate

Mitucă Ion din perioada când a urmat liceul militar și a mai furnizat date despre el în anul 1977, va fi dirijat să reia relațiile cu el telefonic sau prin corespondență (...) și informatorul Ștefănescu Paul, conspirativ «Ion Chivu», semnalat de asemenea în relații de corespondență în anul 1977 cu Mitucă Ion” (*Ibidem*, ff. 37, 37 v).

²⁰⁵ *Ibidem*, vol. 5, f. 131.

²⁰⁶ *Ibidem*, f. 108.

²⁰⁷ *Ibidem*, f. 131 f.+v.

²⁰⁸ *Ibidem*, vol. 4, f. 13.

Mehedinți limitarea numărului surselor²⁰⁹ implicate în supravegherea obiectivului „Manu”. Notele informative, pe tot parcursul intervalului 1964-1985, se succed cu o frecvență de câteva zile. Îi este de asemenea interceptată corespondența și este filat, urmărindu-i-se toate deplasările din oraș, notele de filaj întinzându-se pe o perioadă de patru ani (1969-1973).

Încercând să se pensioneze în 1979, Mitucă va constata că perioada de detenție nu îi va fi recunoscută ca vechime în muncă. „Pe această temă el spune că a discutat cu niște oameni mari din București referitor la recunoașterea vechimii cât a fost închis și a lucrat efectiv și considerarea acestei perioade ca vechime în muncă, dar i s-a spus că să nu mai încerce nimic că nu va mai putea realiza ceea ce dorește. N-are decât o singură alternativă, să lucreze în continuare până ajunge la vârsta de pensionare legală și atunci să-și facă actele”²¹⁰.

Discuțiile de la București, amintite de Mitucă, se referă în fapt la un memoriu adresat lui Emil Bobu privind vechimea în câmpul muncii, la care i se va răspunde negativ, motivându-i-se că în perioada detenției figurează ca executant al unei pedepse politice și nu ca încadrat în câmpul muncii. Va reuși în cele din urmă să se pensioneze doi ani mai târziu, în 1981²¹¹.

Atent supravegheat de Securitate în continuare, va fi din nou avertizat în 1980, 1982, respectiv în 26 ianuarie 1983. La începutul lunii februarie 1983 județeană de Securitate Mehedinți înainta un raport amănunțit către Centrul de Informatică și Documentare București - Serviciului central de analiză și sinteză, în care expunea pe larg desfășurarea operațiunii de avertizare. Mitucă era acuzat că „a făcut apologia doctrinelor politice ale fostelor partide burgheze, susținând necesitatea existenței mai multor partide de opoziție în țara noastră, a susținut propaganda occidentală privind așa-zisa lipsă de drepturi ale omului în țările socialiste, a denigrat sistemul economic actual din România, relațiile sale cu alte state, precum și măsurile luate în agricultură și s-a făcut ecoul nemulțumirii existente în rândul populației în legătură cu unele neajunsuri privind aprovizionarea cu bunuri de larg consum, amplificându-le”²¹². În 1983 cazul său devine obiectul unei prelucrări publice în Turnu Severin, vizându-se combaterea știrilor transmise la „Europa Liberă” și pericolul născut de discuțiile împotriva regimului. Intenția principală era însă compromiterea lui Mitucă și limitarea contactelor pe care acesta le-ar fi avut cu diverse persoane din oraș.

După avertizarea din 1983, „s-au inițiat și alte măsuri informativ-operative care să ducă la neutralizarea, compromiterea și izolarea celui în cauză. Astfel, „«Manu» a fost menținut în contact, ocazie cu care i s-a atras de mai multe ori atenția să-și respecte angajamentul luat cu

²⁰⁹ *Ibidem*, f. 104. „Întrucât în acest D.U.I. sunt folosiți 11 informatori și nu toți au posibilități să pătrundă în intimitatea obiectivului, se va face o selecție a acestora și vor fi dirijați în continuare, cu sarcini pe bază de plan, numai aceia care au posibilități reale pe lângă Mitucă și se bucură de încrederea acestuia”, găsim într-o „Notă de analiză” întocmită de Direcția I în 2 noiembrie 1980 (*Ibidem*, f. 55 v).

²¹⁰ *Ibidem*, f. 158.

²¹¹ „La 1 septembrie 1981, la vârsta de 62 de ani am fost pensionat. Nu am avut 30 de ani în serviciu pentru că cei 12 ani din viața mea executați la facultățile socialiste (Minele de plumb de la Baia Sprie, Cavnic, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Bălțile Brăilei, Aiud, Jilava, Lugoj, Timișoara) nu s-au luat în considerație” (*Ibidem*, vol. 5, f. 33).

²¹² *Ibidem*, vol. 4, ff. 10-11.

ocazia avertizării²¹³. În aceeași perioadă Securitatea va interoga diversele legături ale lui Mitucă, lansând „combinația operativă” conform căreia chemarea acestora la Securitate s-ar datora lui Mitucă, „creându-se în rândul foștilor condamnați impresia că „Manu” este informatorul nostru și din cauza lui au fost chemați o parte din ei la Securitate”²¹⁴.

În 21 octombrie 1983 există un raport cu propuneri de închidere a D.U.I. privind pe Ion Mitucă („Manu”) ²¹⁵, aprobat de conducerea Securității Mehedinți. Urmărirea informativă nu va înceta însă cu totul, așa cum o dovedește o notă din aprilie 1985 a Direcției I²¹⁶, în care se specifică: „Mitucă Ion, în vârstă de 67 ani, contabil pensionar, fost șef al organizației Mișcarea Națională de Rezistență, în anul 1983 cercetat și avertizat²¹⁷, s-au obținut date și informații din care rezultă că în cadrul legăturilor ce le realizează cu diferite persoane din țară se interesează de situația prezentă a unor foști condamnați, preconizând să redacteze o lucrare referitoare la persoanele ce au executat pedeapsa în penitenciarul Peninsula. Dată fiind această situație, Securitatea județului Mehedinți continuă măsurile de cunoaștere și prevenire a materializării intențiilor acestui element”. Documentul vedește continuitatea preocupărilor lui Mitucă pe linia memorializării suferințelor victimelor represiunii politice, atitudinile acestuia de tip disident nefiind întâmplătoare sau episodice.

Datorită refuzului de a-i fi recunoscută perioada de 12 ani de detenție la calcularea drepturilor de pensie, fostul rezistent, devenit disident, va trăi într-o sărăcie cruntă în ultimii ani de existență ai regimului comunist. Cităm dintr-o scrisoare a soției lui Mitucă din martie 1983, interceptată de Securitate: „Aici rele și mai rele, frig peste tot, n-am făcut o baie de 3-4 luni. Ne spălăm în lighean în bucătărie cu lampa și radiatorul aprinse și tot [este] frig. Ion aleargă și el în toate părțile, de pe 21 martie se duce și la Halinga, iar înainte de 1 martie a alergat după analize. Azi s-a dus la butelie de la ora 5 dimineața și a fost al 50-lea. A venit pe la ora 11, obosit și apoi a plecat la Halinga. Amândoi suntem și în vârstă și extenuați de viață, toate se iau greu de nu-ți mai vine nici pâine să mănânci”²¹⁸.

Preluăm, în cele ce urmează, un fragment din opiniile lui Ion Mitucă, care sintetizează, după mai bine de 11 ani de detenție în închisorile comuniste poziția acestui om: „Toți cei care au avut de suferit, pentru că în mod incontestabil lucrurile se vor schimba, chiar dacă nu vom mai fi noi, dar trebuie să lăsăm posterității numele nostru de luptători. Eu sunt încrezător în destinul neamului meu. Toată țara este revoltată, se iau măsuri draconice, peste tot există feudalism. Eu nu i-am pus pe înțelepții partidului să se bage datori față de Apus, ei au construit cu banii altora.

²¹³ *Ibidem*, f. 39. Cel supus avertizării era obligat să semneze la Securitate un angajament prin care se obliga să nu mai săvârșească fapte considerate „dușmănoase”. În unele cazuri și rudele erau obligate să se angajeze similar în contul celor supravegheați, pentru extinderea responsabilității și pentru lărgirea câmpului de presiune. Astfel, și apropiații puteau fi direct trași la răspundere dacă cel urmărit recidiva. Subliniem însă că nu era vorba, în asemenea situații, de angajamente de colaborare cu Securitatea.

²¹⁴ *Ibidem*, f. 39.

²¹⁵ *Ibidem*, vol. 5, f. 228.

²¹⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 131, vol. 1, f. 91.

²¹⁷ Mitucă fusese avertizat de nu mai puțin de cinci ori: 1976, 1978, 1980, 1982 și 1983.

²¹⁸ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, f. 260.

Dacă aş fi fost în opoziție, băteam monedă împotriva guvernanților, dar așa, tac chitic. În 40 de ani, adică din 1900-1940, vechile regimuri au construit, au realizat România Mare, pe care apoi, cei de azi, au dat-o altora și noi batem din palme: ce bine trăim, când noi nu avem pâine pe masă. Cum gândesc eu, gândește toată țara²¹⁹. Fragmentul citat provine dintr-o convorbire a lui Mitucă cu un informator al Securității, reprodusă într-o notă extrasă a Direcției I din 19 august 1982. Mitucă îi mărturisea informatorului că deține un text despre cele petrecute „din toată perioada de după 23 august și mai ales perioada detenției”, urmând să i-l pună la dispoziție. Serviciul 3 al Direcției I transmitea județenei de Securitate Mehedinți sarcina de a „stabili existența scrierilor, locul unde se păstrează și conținutul lor”²²⁰. O altă adresă a aceleiași Direcții I din 15 noiembrie 1982 către Inspectoratul Județean de Securitate Mehedinți semnala, datorită aceluiași informator, că Mitucă „a reușit să redacteze scrieri foarte importante cu privire la activitățile politice desfășurate de către membrii P.N.Ț. din Mehedinți, critici la adresa politicii comuniste care a maltratată populația și a falsificat alegerile din 1946”, dar și „contribuția județelor oltenești în contul armistițiului încheiat cu sovieticii”. Lucrarea, continuă informatorul, ar fi intenționat s-o scoată în vara anului 1983 în străinătate și s-o publice sub pseudonim²²¹. Ca reacție, Securitatea Mehedinți, sub „acoperirea organelor de Miliție”, va face o percheziție la domiciliul lui Mitucă în 17 noiembrie 1982, fără a găsi vreun material probator. Rezultatul acestei percheziții a fost nesemnificativ: copia unei poezii aparținându-i lui Adrian Păunescu, considerată „cu conținut necorespunzător”, diverse scrisori către reședințele ambasadelor străine la București prin care Mitucă solicita ajutor medical pentru soția lui și două abonamente pentru butelie. Cum nu aveai dreptul decât la o singură butelie, „proba materială” a celui de al doilea abonament este considerată importantă... Ca motivație a percheziției, Mitucă fusese acuzat că ar deține stocuri de mărfuri aduse din Iugoslavia, valută și alte bunuri. Din discuțiile înregistrate imediat după plecarea ofițerilor de securitate din apartament, reiese că Mitucă intuise „legenda”, dându-și seama că totul fusese un pretext ca să-i fie controlată locuința pentru căutarea eventualelor documente²²². Descrierea operațiunii Securității este păstrată într-o scrisoare interceptată a soției lui Mitucă, din 25 ianuarie 1983: „Apoi a venit catastrofa cu Ion, ne-au luat dimineața din pat, pe bază de anonimă, cu niște învinuiri ce n-au existat în casă la noi, s-au convins ei până la urmă. Ion, care de obicei își menține curajul, de data asta înlemnise, nu putea scoate un cuvânt. Eu am încercat să fiu mai tare și m-am luat cu ei în bețe, le-am scos toate zdrențele din casă și le-am arătat «valuta forte». Eu, după ce mi-au întors casa pe dos, m-am ținut destul de tare și atunci le-am spus: «ați controlat peste tot și tocmai valuta forte nu ați găsit-o». Deodată, ca lupii s-au repezit la mine să mă sfășie. Eu, foarte liniștită am scos plicul de sub saltea unde mai aveam 400-500 lei și le-am spus, «asta-i toată valuta forte». Domnul securist din București care era foarte amenințător a țipat la mine, «fți bați joc de noi!», «nu, din contra, vă arăt ce valută am în casă» pe care erau informați că am avea-o. Mie mi-a fost rău pe urmă când am văzut că-l iau pe Ion și – plângând –

²¹⁹ *Ibidem*, f. 81.

²²⁰ *Ibidem*, f. 78.

²²¹ *Ibidem*, f. 72.

²²² *Ibidem*, vol. 6, ff. 30-34.

i-am întrebat dacă mai vine acasă, să știu ce să-i dau la el. Dl. căpitan a râs și mi-a spus că să n-am grijă că vine. M-am uitat după Ion, îl duceau patru inși, 2 securiști și 2 milițieni, parcă ar fi omorât pe cineva sau furase ceva, ei, cu atâția hoți și responsabili de alimentare care fură sute de mii de lei, îi mută dintr-un loc în altul și nu le fac nimic. Când m-am văzut singură în casă, am vrut să-i dau telefon lui Mircea [fratele lui Mitucă] la birou, atunci am observat că ne luaseră carnetul cu numere de lângă telefon, pe care ulterior mi l-au dat înapoi, ca să zică că au găsit ceva de luat. Până la ora 14, când i-au dat drumul lui Ion, am crezut că înnebunesc în casă, să n-ai la cine spune o vorbă... De la 17 noiembrie 1982, o lună l-au plimbat pe Ion, de dimineață de la 8 până la ora 15-16, când venea istovit. Toate aceste întâmplări au lăsat urme pe sănătatea noastră și ne-au mai scurtat viața cu 5-6 ani”²²³.

Căpitanul Ion Mitucă a decedat în primăvara anului 2005 la Turnu Severin, fără a desfășura activitate politică militantă după anul 1989. Faptul că activitatea sa în beneficiul democratizării societății românești nu este suficient cunoscută, ne-a determinat să dăm publicității, în cele ce urmează, alături de memoriul privind situația deținuților politici, câteva documente reprezentative, atât din perioada rezistenței, cât și din cea a crepusculului regimului comunist.

Există și alte cazuri de persoane care au încercat ori au întocmit texte protestatate. Am ales să zăbovim asupra lui Ion Mitucă deoarece cazul său este unul special, din moment ce, în diferite etape ale vieții, a cunoscut atât postura de rezistent (ca membru al unui grup ce intenționa trecerea la rezistența armată și ca autor de manifeste cu tentă războinică, ce îndemneau la răsturnarea guvernării), cât și cea de disident, ca autor al unor texte cu conținut politic protestatar. Chiar dacă este posibil ca ideea memoriului privind starea deținuților politici să-i fi fost inspirată de alte persoane²²⁴, meritul autorului nu este cu nimic știrbit. O problemă mai delicată o reprezintă eventuala lipsă de acuratețe a relatărilor, deseori în asemenea cazuri protestatarii fiind tentați ca, pentru a-și asigura mai ușor simpatia destinatarilor, să exagereze anumite aspecte: „Tot în cadrul acestor discuții, Cernovodeanu Dan mi-a spus că datele pe care le voi relata în «memoriu» să fie exagerate în sensul de a denatura situația reală a închisorilor și deținuților, formulând în «memoriu» «suferințe, chinuri și torturi» etc. imagine pe care deținuții le-ar îndura în închisori, aceasta pentru ca «memoriul» să pară mai «impresionant» și să aibe efectul dorit de noi”²²⁵. În orice caz, este în afara oricărui dubiu tratamentul extrem de dur aplicat deținuților politici, eventualele exagerări fiind plauzibile²²⁶, eventual, numai în chestiuni spectaculare, dar care nu

²²³ *Ibidem*, f. 276.

²²⁴ Mitucă susținea că ideea redactării memoriului i-a fost sugerată de către Dan Cernovodeanu (vezi nota nr. 140). Este posibil ca acest lucru să fi fost declarat ca urmare a presiunilor anchetatorilor, nefiind cu certitudine adevărat.

²²⁵ *Prigoana...*, p. 68.

²²⁶ Nu considerăm că aceste elemente erau necesarmente exagerări, în asistența medicală din penitenciarele anilor 1948-1960 semnalându-se și alte cazuri de sadism, absența medicamentelor constituind, de asemenea, o situație frecventă, ci doar că acest lucru este plauzibil. În cazul punctual al rănilor provocate de sfredelile, probabil că nu este vorba despre o exagerare, din moment ce Mitucă invocă o experiență personală în acest sens.

modificau nota generală (de pildă cazul șpanurilor de la sfredelele de perforator, înfipte în globul ocular).

Fără a intra în contradicție cu delimitările deja formulate, în sensul în care „dizidența față de regimurile comuniste din blocul sovietic reprezintă un fenomen cu caracteristici și dinamică proprii, asociat sfârșitului anilor 1970 și anilor 1980”²²⁷, considerăm că au fost și manifestări mai timpurii, care, este adevărat, nu au beneficiat de susținerea externă pe care dizidența post-Helsinki a primit-o. De altfel, cazul lui Mitucă ar corespunde și definiției date, în același text: „dăm termenului disident sensul pe care l-a căpătat în contextul anilor 1970-1980, de persoană care în mod conștient, coerent și public se opune regimului comunist”²²⁸. Delimitarea temporală citată este întemeiată pe faptul că apariția „fenomenului [dizidenței] a fost posibilă numai datorită unor schimbări fundamentale pe plan internațional, inițiate prin semnarea Actului final de la Helsinki în 1975, care s-a suprapus peste un proces paralel de transformări interne ale regimurilor comuniste”, autorii ei menționând însă și că „acest lucru nu înseamnă, desigur, că în perioadele anterioare nu ar fi existat critici sau proteste împotriva acestor regimuri”²²⁹. Prin proteste, se înțelegeau diferite forme de rezistență sau nesupunere: „Impuse prin forță și fraudă electorală, regimurile comuniste din întreaga Europă Centrală și de est s-au confruntat de la bun început cu diverse forme de rezistență. În România, cea mai notabilă formă de contestare a fost așa-numita «rezistență armată» sau «rezistența din munți», al cărei scop, niciodată realizat din păcate, a fost crearea unei rețele clandestine capabile să provoace o revoltă națională împotriva puterii comuniste nelegitime. În afară de aceasta, există deja la acest stadiu al cercetărilor destule dovezi ale existenței unor răscoale țărănești, greve muncitorești și revolte studențești, cele mai multe suprimate în mod brutal de către regim. Toate aceste forme de contestare, care au apărut ca reacție la instaurarea dictaturii comuniste, au dispărut treptat după ce au cunoscut un vârf în anul 1956”²³⁰.

În ideea că Actul Final de la Helsinki „a oferit un temei legal mișcărilor disidente din întreg blocul sovietic”²³¹, se identifică punctul de debut al dizidenței est-europene în anul 1975. Mai concret, „Actul Final de la Helsinki – asupra căruia căzuseră de comun acord state comuniste și ne-comuniste – i-a ajutat pe criticii din Europa de Est să-și internaționalizeze protestele prin apelul la diverse instanțe occidentale: guverne ale statelor semnatare, organizații care monitorizau respectarea drepturilor omului sau diverse agenții de presă”²³².

²²⁷ Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Ed. Humanitas, 2007, p. 712 (în continuare, se va cita *Raport final...*).

²²⁸ *Ibidem*, p. 731.

²²⁹ *Ibidem*, p. 712.

²³⁰ *Ibidem*.

²³¹ *Ibidem*, p. 713

²³² *Ibidem*.

În orice caz, „Eliberarea O.N.U. de orice implicație ce o împiedică să își exercite autoritatea supremă, va determina eliberarea popoarelor asupra cărora existau sarcini nejuste. De această dublă eliberare va depinde împlinirea păcii mondiale”²³³.

Totuși, fostul ministru de Externe al României nu era un naiv, așa cum, din motive pragmatice²³⁴ dorea să pară uneori în comentariile sale din presă; într-un articol publicat în „România Muncitoare”, în februarie 1957, acesta remarcă în cuvinte simple dar directe eșecul oricăror intenții de a susține revolta anticomunistă a budapestanilor lui Imre Nagy: „Care va fi atitudinea lumii libere în această nouă eră? Ea a început prin a nu da la iveală nici o atitudine. Cel mai important eveniment al timpului nostru a găsit Occidentul dezbinat. Evenimentele s-ar fi întâmplat probabil aidoma în Ungaria, chiar dacă expediția franco-britanică n-ar fi avut loc. Încercarea de a construi o legătură causală între zdrobirea insurecției maghiare și acțiunea de la Port Said²³⁵ nu este îndreptățită”²³⁶. Cu atât mai tragică ne apare soarta disidenților est-europeni, care nu-și puteau alege perioada în care le era dat să trăiască. Puteau, cel mult, să aleagă neimplicarea.

²³³ *România la conferința de pace de la Paris*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Veronica Nanu, București, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, 2007, p. 188. Volumul reprezintă editarea integrală a memoriului intitulat *România în fața Conferinței de pace*, finalizat la 29 iulie 1946 de o grupare din cadrul exilului românesc și predat delegațiilor participante la Conferință.

²³⁴ La fel cum unii disidenți exagerau anumite aspecte pentru a atrage mai ușor compasiunea instituțiilor internaționale, exilații militanți exagerau anumite manifestări sau determinări anticomuniste din Occident, pentru a sădi încredere în rândurile simpatizanților pe care-i aveau în țările est-europene.

²³⁵ Referire la așa-numita „criză a Suezului” – expediția armată combinată franco-britanică din Egipt, folosită deseori ca „scuză” pentru neimplicarea în favoarea revoluției de la Budapesta, de către opozanții est-europeni. Atacarea Egiptului nu a beneficiat însă de contribuția principalului stat occidental, Statele Unite. Dimpotrivă, S.U.A. și președintele Eisenhower au condamnat categoric aventura franco-britanică.

²³⁶ Grigore Gafencu, *Situația politică. Articole, interviuri, portrete și luări de poziție publicate în România Muncitoare între 1953-1957*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Dan Taloș, București, Ed. Paideia, 2007, p. 238-239.

Anexa 1

„Rezistența”

Organ al Mișcării Naționale de Rezistență din România
Nr. 38 – iulie 1948.

Citiți, copiați, transmiteți mai departe
să ia cunoștință cât mai mulți români.

Frați Români!

Neamul românesc trece de patru ani prin cele mai grele momente din existența lui. Patria noastră este acum mai mult ca oricând într-un grav pericol, pe punctul de a dispărea de pe harta Europei, ca stat independent. Guvernul samavolniciei comuniste de la București, menținut la cârma țării contra voinței naționale prin teroare, fraudă și minciună, ajutat de baionetele rusești și-a dat asentimentul ca România să fie alipită de U.R.S.S. Așa zisul parlament ales prin fraudă și falsuri grosolane, va fi chemat în curând să-și exprime „liber și în unanimitate” votul pentru alipirea la U.R.S.S. România va fi deci a 17-a și prima republică din Balcani alipită de „bună voie” la U.R.S.S. Români și Românce, studenți și studente, ostași, funcționari și muncitori, dovediți prin atitudinea voastră zilnică legătura voastră cu trecutul patriei, dovediți că neamul românesc nu este de vânzare și nu dorește alipirea la Rusia bolșevică și polițienească. Fiecare dintre voi acolo unde sunteți din întâmplare sau cu rosturi precise, prin faptele voastre treceți alături de noi în rândurile Mișcării de rezistență. Scopul mișcării, este de a lupta prin orice mijloc, permis sau nepermis de legile actuale, pentru a reda patriei independența ce i se cuvine, răpită definitiv de comuniști. Lupta noastră să fie un vifor peste capetele nechemaților care vor să ne vândă străinilor. Nu precupețiți nimic, nici viața. Ea nu are sens fără libertate. Nu ascultați minciunile mieroase ale comunismului distrugător.

Oricine deține un carnet de comunist este un dușman al vostru și al patriei. Împușcați-l fără milă, prin orice mijloc și oriunde s-ar găsi. Români și Românce dacă în sufletele voastre mai este o flacără de credință, treceți imediat în slujba patriei. Contribuiți cum puteți la salvarea ei. Războiul dintre democrațiile populare comuniste și Apusul democrat este în fașă din cauza Rusiei hrăpărețe. Mareșalul Tito a tras semnalul în Balcani. Nu a vroit să-și vândă poporul Kremlinului. Curând și alți vecini îl vor imita. Foarte curând alți vecini îl vor urma. Luați exemplul pe octogenarul Iuliu Maniu închis cu ceilalți fruntași la Odessa²³⁷, pentru că a fost bun român.

Români și Românce, adunați-vă și organizați-vă în secret, zece, zece, alegeți-vă un șef destoinic și acolo unde vă găsiți faceți un zid de netrecut. Dacă e nevoie plecați la munte sau oriunde puteți lovi dușmanul. Țineți calea la drumuri potrivite, verificați călătorii și executați fără milă pe cel ce poartă un carnet de comunist. Opritiți trenurile în acest sens. Aruncați [în aer] tunelurile și podurile de pe Valea Prahovei, Oltului, Jiului și din Banat și de oriunde se întrerupe legătura cu Bucureștiul și țările vecine. Aceasta la izbucnirea conflictului sau la ordinul nostru. Nu

²³⁷ Eroare datorată, probabil, unor zvonuri nefondate care circulau în acea perioadă (inclusiv pe seama liderului comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej, care ar fi fost „sechestrat” sau chiar „executat” de sovietici). În realitate, Iuliu Maniu nu a fost niciodată deținut în Uniunea Sovietică.

vă fie teama de nimeni și de nimic. Luați cu voi: securi, topoare, furci, arme, grenade etc. Marii noștri aliați ne vor ajuta la timp cu cele necesare. Războiul [odată] declanșat, puneți stăpânire pe telefoane, telegraf, radio, prefecturi, poliție, jandarmerie, primării etc. Dacă se poate fără vărsare de sânge, iar de se opune cineva după ce l-ați făcut atent să treacă de rezistență, arestați-l și împușcați-l imediat. Cel ce se opune năzuințelor noastre românești nu trebuie să mai trăiască alături de noi în România.

Aplicați-i pedeapsa capitală fără nici o milă. Studenți și studente, tineri și tinere din fabrici și de pe ogoare, voi sunteți speranță noastră. Patria care v-a crescut și v-a îndrumat vă va ocroti și în viitor, dacă știți acum să-i redați libertatea, independența și suveranitatea furate. Intrați cu toții în mișcarea de rezistență. Nu este nevoie să vă înscrieți nicăieri. Voi între voi luați contact și constituiți-vă în cel mai mare secret, în unități de 10 inși hotărâți și lucrați după indicațiile noastre. Căutați să stăpâniți regiunea, satul sau orașul unde vă aflați. Dacă într-o localitate sunt mai multe unități de 10 inși, formați companii, batalioane, regimente de partizani. Fiecare unitate alegeți-vă comandantul hotărât, curajos, drept și care să se bucure de deplina voastră încredere. Dacă aveți între voi foști militari, cereți-le sfatul și dați-le ascultare numai după ce v-ați convins de sinceritatea lor. Verificați pe toți cei ce vin alături de voi. Cel dovedit nesincer, împușcați-l imediat. Trebuie încheiat cu lașitatea și trădarea! Păstrați secretul și nu vă dedați la jafuri și omoruri.

Când vom avea posibilitatea să ne mișcăm liberi vă veți cunoaște conducătorii de care trebuie să ascultați. Până atunci fiecare dintre voi alegeți-vă un nume conspirativ și o parolă sub care să lucrați și să vă recunoașteți.

Toate acțiunile voastre să fie bine pregătite pentru a nu da greș și le veți executa numai la ordinul comitetului central al mișcării. Comandanți de regimente și de orice unități militare, ostași, subofițeri și ofițeri, treceți cu unitățile voastre complete de partea mișcării de rezistență. Constituiți-vă imediat în unități de rezistență și căutați să luați contact cu unul din partizanii noștri, pentru a vă pune sub ordinele mișcării.

Nu trebuie să ne batem unii cu alții. Cei care nu trec alături de noi vor fi pedepsiți cu moartea fără nici o judecată. Nimeni nu va putea vreun motiv să invoce și nu va avea scăpare. Izbânda noastră este asigurată.

C.F.R.-iști, șefi de stație, funcționari, împiegați de mișcare, treceți alături de noi. Voi și ostașii, vă considerăm din clipa aceasta mobilizați în slujba patriei și orice neexecutare a ordinelor noastre atrage pedeapsa cu moartea. Nu aveți frică de pedepsele ce ar inventa guvernul comunist. Nu au valoare dacă voi sunteți hotărâți. Faceți să deraieze trenurile oriunde ar fi și ori cu ce ar fi încărcate. Din clipa aceasta, sfătuiți pe prietenii voștri să nu mai călătorească cu trenul sau cu mașinile. Toate sunt urmărite de unitățile noastre, percheziționate și aruncate în aer. Nici un soldat rus, ceh, bulgar, ungar sau polonez să nu folosească pământul nostru în conflictul viitor²³⁸. Întregul sistem de circulație pe C.F.R., drumuri naționale, telefoane, telegrafe, radio, trebuie și va fi paralizat la timpul oportun. Faceți-vă datoria față de voi, față de patrie și față de generațiile viitoare.

Trecutul de jertfă și de zbuțiu al poporului nostru să ne fie de exemplu.

²³⁸ Referire la anticipatul conflict Est-Vest.

Trăiască România liberă și independentă!

General,
Gheorghe Românu

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, ff. 35-36)

Anexa 2

Mișcarea Națională de Rezistență

Nr. 39 din 23 august 1948

Copie

Citiți, copiați, transmiteți!

Deșteaptă-te Române

Se împlinesc azi patru ani de la izgonirea cotropitorului fascist și atâtea clipe de tragedie pentru poporul românesc, [de] propagandă mincinoasă a lui Molotov, anunțată lumii la 23 august 1944, sentimente de prietenie ale Rusiei Sovietice pentru noi. Ce a urmat cunoaștem prea bine. Neamul nostru a fost obligat de lacheii Moscovei să se încadreze într-o formă de viață străină de firea lui. Istoria poporului nostru a fost călcată în picioare, instituțiile noastre terfelite, libertățile complet șterse. Străinii pe care i-am ocrotit și tolerat, conduc cu nerușinare destinele patriei noastre de care nu-i leagă nimic.

Cu un sadism neîntâlnit, de patru ani asupresc acest popor blând și tolerant cu ajutorul unei specii diformate de români, numiți lichele. Viața noastră a tuturor este un calvar. Toate aceste suferințe și nedreptăți se cunosc de toți și peste tot unde domnește libertatea. Drumul eliberării noastre este greu, dar deschis. Jugul comunist va cădea în curând. Nu trebuie să așteptăm însă totul din afară.

Voi muncitori din fabrici, ați fost înșelați și ne-ați dus la marginea prăpastiei. Greșeala mare o reparați numai prin fapte pe care noi le urmărim.

Tu intelectual român, ești un pigmeu pe lângă înaintașii tăi care jucau hora unirii, între baionetele unguerești și putrezeau în închisorile de la Szegedin. Ți-ai vândut conștiința și demnitatea pentru a nu-ți pierde salariul. Trezește-te, în ceasul al 11-lea căci activitatea ta se verifică numai de la 23 august 1944.

Industriași și comercianți, chivernisiți la adăpostul sângei nostru vărsat pentru patrie, v-ați ascuns din nou sub cârpa roșie și continuați afacerile. Vă veți convinge în curând că tot ce ați realizat nu-i decât o iluzie amară.

Studenti și elevi, unde este patriotismul vostru? La U.N.S.R. sau U.A.E.R. Toate idealurile mari ale neamului au găsit aliniați în primele rânduri pe înaintașii voștri, azi voi sunteți lipsă la apelul patriei.

Frați țărani, nădejdea este numai la voi pentru patrie. Tu păstrezi de aproape două mii de ani busola neamului, în tine este personificat bunul simț al poporului. Umerii tăi au simțit din plin toată povara vremurilor, sângele tău a stropit câmpiile îndepărtate, copiii tăi nu au azi cui zice tată. Tu azi ești jupuit de rodul muncii tale. Nu-ți pierde credința și răbdarea, căci tu [ești] talpa țării, vei fi în curând izvorul politicii românești. Tu ești singurul care nu ai dezertat de la linia neamului.

Justiției, poliției și jandarmeriei comuniste, lichele vândute Moscovei, fărădelegile tale sunt nesfârșite. Ești unealta cea mai infectă a comunismului distrugător. Ne-ai vândut străinilor. Foarte curând va trebui să dai socoteală de faptele tale. Închisorile gem de trupuri românești schingiuite, codrii au înfrățit iarăși cu românii. Cum vei răspunde mâine?

Tu oștire română, care ai purtat falnicul tricolor de la Stalingrad la Praga, azi ești o pepinieră comunistă. Comandanți de unități și ofițeri, orientați ostașul pe făgașul națiunii. Treceți imediat și fără rezerve sub ordinele M.N.R.-ului, căci munții și codrii vor crea noile cadre ale armatei.

Din suferințe și nedreptăți, cu credință și hotărâre s-a ridicat năvalnic M.N.R. la chemarea patriei în primejdie. Cei mai buni fii ai neamului sunt prezenți în rândurile ei. Marii noștri aliați cunosc țelurile noastre și ne vor ajuta în timpul oportun. Dacă inimile voastre bat încă românește întăriți rândurile noastre și uniți-vă frați români în fața pericolului comun, organizați-vă în secret în unități de partizani și prin orice mijloc, legal sau ilegal, treceți la acțiune.

Unități de partizani, constituite sau neconstituite, cu sau fără legături cu M.N.R., aveți următoarele misiuni în planul general de rezistență până la izbucnirea conflictului:

- Suprimări imediate și demonstrative ale elementelor comuniste.
- Prin orice mijloace, executarea Statului Major Comunist: Ana Pauker, Luca, Bodnăraș, Teohari Georgescu.
- Siguranța, Poliția, Jandarmeria, care încearcă împiedicarea acțiunilor noastre, să plătească cu sânge îndrăzneala lor.
- Aruncări de sedii comuniste, poduri, tuneluri, ciocniri de trenuri, tăieri de linii telefonice, incendieri de magazine cu grâu furat pentru rezervele de război ale Rusiei.
- Controlul circulației pe drumuri naționale și C.F.R. și suprimarea fără milă a celor ce posedă o legitimație comunistă.
- Aprovizionarea cu arme, muniții, echipamente și hrană prin orice mijloace și din orice depozit până la stabilirea legăturilor cu M.N.R.

Tribunalele poporului, ce se vor constitui automat la căderea regimului, vă vor absolvi de orice răspundere pentru acțiunile voastre efectuate în planul general de salvare a patriei. Luați de îndată legătura cu comitetul central al mișcării pentru a primi detalii de organizare a legăturii și aprovizionării. Nu uitați legătura cu unitățile vecine, cu care stabiliți un plan comun de acțiune și verificarea strictă a tuturor partizanilor. Evitați jafurile și excesele de zel.

Curând, agenți ai Mișcării Naționale de Rezistență, pe care-i veți recunoaște după indicațiile noastre, vor veni în mijlocul vostru pentru a vă înmâna ordinul general de operațiuni nr. 1. Vom urmări cu atenție activitatea voastră în cadrul misiunilor fixate.

Dragostea de patrie să vă lumineze acțiunile voastre viitoare. Remarcăm acțiunile detașamentului Piatra Neamț și Domașnea-Cornea.

Trăiască România liberă și independentă!

Gen[eral]
Gheorghe Românu

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.491, ff. 111-1)

Anexa 3

Notă de analiză

Ministerul de Interne
Inspectoratul Județean Mehedinți
- Securitate-
3.XI.1982

Strict Secret
Ex. nr. 1

De la ultima analiză și până în prezent în D.U.I. „Manu” au furnizat informații informatorii „Tudor Sandu”, „Pistritu Vasile”, „Stancu Dumitru”, „Livezeanu”, „Ion Dumitru” și „Adam”, s-au folosit în continuare mijloace T.O. de la domiciliul său, sursa „S”²³⁹ și a fost pus în filaj în București când a participat la o întâlnire colegială a promoției de ofițeri 1941.

Din materialele obținute rezultă că obiectivul se menține pe o poziție dușmănoasă orânduirii socialiste, audiază și colportează știrile transmise de „Europa Liberă”, comentează tendențios măsurile luate de partidul și statul nostru, face comparații nefavorabile între situația din țara noastră și alte țări, întreține relații cu diverse persoane din județ și din alte localități din țară cunoscute cu trecut politic reacționar și față de un interlocutor din București a afirmat ca ar avea unele „creionări” din perioada de după 23 august în special din anii de detenție, scrieri pe care le ține undeva la țară.

Pentru a curma activitatea dușmănoasă pe care „Manu” o desfășoară propunem luarea următoarelor măsuri:

1. Întrucât obiectivul a făcut comentarii dușmănoase față de mai multe persoane, în ultimul timp și în locuri publice și fără rețineri, se va trece la audierea unor persoane în vederea obținerii de probe care să-i documenteze activitatea ostilă.

Astfel vor fi audiați Staresin Gheorghe și Saizescu Nicolae, foști condamnați față de care „Manu” s-a manifestat ostil și contactat din nou Broșteanu Teodor care a dat deja o declarație împotriva obiectivului, semnalându-l cu poziție ostilă.

Concomitent cu audierea celor trei se va crea impresia că aducerea și anchetarea lor la organul de securitate se datorează lui „Manu”, deoarece avem date că acesta este suspionat de

²³⁹ Referire la Unitatea Specială „S” care se ocupa cu interceptarea corespondenței.

o parte din condamnați ca fiind informator al organelor Ministerului de Interne și provocator. Scontăm prin aceasta compromiterea și discreditarea lui „Manu” în rândurile foștilor condamnați.

Termen: 15.XI.1982

Răspunde: Cpt. Ciută Gheorghe

2. Având date că „Manu” a primit la domiciliul său cetățeni iugoslavi și alte relații necunoscute față de care a avut manifestări dușmănoase, precum și faptul că audiază permanent posturile de radio străine, atrăgându-și reproșuri din partea soției că se aude la vecini și ar putea fi reclamat, se va face o scrisoare, „anonimă” în care „un vecin binevoitor” va sesiza aceste fapte, scrisoare care va fi folosită la anchetarea lui „Manu” cu scopul de a-l determina să-și recunoască faptele săvârșite și a conspira mijloacele speciale²⁴⁰.

Termen: 15.XI.1982

Răspunde: Cpt. Ciută Gheorghe

3. Întrucât deținem date certe că „Manu” folosește orice prilej pentru a-și însuși unele foloase materiale, promițând diferite servicii unor persoane (făcând uz și de funcția fratelui său, șeful C.F.I. pe județul Mehedinți), iar de la unele relații din București „cerșește” diferite obiecte și favoruri, se va urmări obținerea unor probe care să fie folosite, în funcție de gravitatea faptelor, ori în luarea unor măsuri pe linie de miliție, ori în compromiterea și discreditarea sa (eventual publicarea „preocupărilor” sale în ziarul local). În acest sens vor fi audiați H[...] C[...], R[...] T[...] din Jiana și respectiv Vlădaia județul Mehedinți, B[...] N[...] din Verendin județul Caraș-Severin, V[...] D[...], R[...] I[...], M[...] L[...] și alții din București.

Termen: 15.XI.1982

Răspunde: Cpt. Marica Ion, Direcția I-a

Cpt. Ciută Gheorghe

4. După ce se vor obține probe suficiente care să-i documenteze activitățile ostile pe care le desfășoară și preocupările infracționale de competența organelor de miliție se va trece la cercetarea lui „Manu” la organele de securitate, urmărindu-se elucidarea tuturor suspiciunilor ce planează asupra acestuia.

Cercetarea sa va dura mai multe zile timp în care vor fi exploatate intens mijloacele T.O. de la domiciliul său, trimerile de informatori etc.

Termen: 20.XI.1982

Răspunde: Cpt. Ciută Gheorghe

5. În funcție de datele obținute în urma măsurilor de mai sus se va analiza măsura preventivă care trebuie luată asupra celui în cauză. Concomitent cu măsurile propuse mai sus, cât și după măsura preventivă care se va lua, se vor intensifica măsurile informativ-operative asupra sa pentru a-i stabili reacția.

Șeful Securității Județului
Colonel Pârvulescu Mircea

Ofițer specialist III
Cpt. Marica Ion

²⁴⁰ Această măsură va fi pusă în practică, percheziția legendată fiind efectuată la 17 noiembrie 1982.

Diracția I-a
Ofițer specialist II
Cpt. Ciută Gheorghe

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 4, ff. 47-48)

Anexa 4

Ministerul de Interne
Inspectoratul Județean Mehedinți
-Securitate-
15.06.1981

Strict secret
Exempl[ar] unic

[Adnotare:] S-au instalat pe data de 16.06.1981

Plan de măsuri Pentru instalarea mijloacelor tehnice tip I.D.M. la domiciliul numitului Mitucă Ion

Pentru a stabili dacă Mitucă Ion desfășoară activitate clandestină împotriva statului nostru este necesară introducerea mijloacelor tehnice de tip I.D.M. la domiciliul acestuia.

Susnumitul domiciliază în Drobeta Turnu Severin, Aleea Garoafelor [...], apartamentul fiind compus din sufragerie, dormitor, bucătărie, baie și hol.

Obiectivul se află în prezent în stațiunea Covasna împreună cu soția, iar în apartament nu locuiește nimeni. Temporar în apartament vine o femeie care udă florile și aerisește. Vecinii de pe palier sunt plecați dimineața cu toții la serviciu.

Din studiul făcut la domiciliul acestuia s-a ajuns la concluzia că mijloacele T.O. de tip I.D.M. se pot introduce prin apartamentul 17, situat deasupra apartamentului obiectivului și se va proceda în felul următor:

La apartamentul 17 locuiește numita [...], fiica lui [...], născută la [...] în Filipești, județul Prahova, economistă la [...]. Din verificările făcute rezultă că cea în cauză este despărțită în fapt de soțul ei care este plecat din municipiu. Are un copil care este crescut de bunici și se află în comuna Ilovăț, jud. Mehedinți, deci locuiește singură în apartament. Lucrează program de 8 ore între orele 7,30 și 16,00. Nu este cunoscută în evidență, este o femeie discretă, cu o comportare corespunzătoare, nu are relații apropiate cu vecinii și nu ridică probleme care să intereseze organele noastre.

La etajul 4, unde domiciliază [...], vecinii lucrează de asemenea încă de dimineață și sunt plecați de la domiciliu.

Purtându-se discuții cu aceasta la sediul organului nostru, i s-a explicat că în apropierea locuinței sale urmează să aibă loc un eveniment care interesează organele de securitate și trebuie să facem observații pentru a surprinde acest lucru. Din studiul făcut am ajuns la concluzia că din apartamentul ei se pot face acele observații întrucât este cel mai bine situat, oferă condiții

discrete, iar ea este o femeie care prezintă garanție și nu va divulga. A fost de acord fără rezerve să ne pună apartamentul la dispoziție și să nu divulge nimănui că a fost solicitată în acest sens, oferindu-ne cheile.

Pe data de 15.06.1981 lt. maj. Ciută Gheorghe și cpt. Ilinca Constantin au mers în apartamentul sus-numitei unde s-a făcut studiu, ajungându-se la concluzia că se poate proceda la introducerea mijloacelor T.O. de tip I.D.M. în sufrageria obiectivului.

Pe data de 16.06.1981 se vor instala mijloace T.O. La orele 7,30 lt. maj. Ciută Gheorghe și ofițerii T.O. lt. maj. Băcanu C., cpt. Ilinca Constantin, lt. Doandăș Victor vor pătrunde în apartamentul numitei [...] fără să fie văzuți.

În același timp cpt. Vlădaia Marius va merge la apartamentul obiectivului și va suna. Dacă în eventualitatea că se află cineva în apartament îi va face invitație la responsabilul cărții de imobil, care este rezervist M.I., va confrunta datele din carte cu cele de pe buletin și i se va crea impresia că are o sesizare că pe la etajul 3 a intrat un cetățean iugoslav cu marfă de contrabandă. Pentru conspirarea acțiunii vor fi invitate la cartea de imobil și alte persoane care eventual se găsesc la etajul 3 la acea oră.

Persoana care se găsește la Mitucă Ion va fi reținută cca. 15', timp necesar perforării plafonului și introducerii microfonului, restul lucrării putându-se face fără zgomot²⁴¹.

În cazul în care în apartamentul obiectivului nu se găsește nimeni, cpt. Vlădaia Marius va aștepta pe scară până se execută operația de perforare și în cazul în care intenționează cineva să intre în apartament va fi invitat la responsabilul cărții de imobil.

În eventualitatea că numita [...] va fi întrebată de prezența unor persoane în apartamentul ei, va fi instruită să spună că a avut niște musafiri, rude, din județul Prahova, de unde este ea de origine.

La scoaterea mijloacelor T.O. se va proceda în mod asemănător.

Șeful Serviciului I
Lt. col. Colceag Vintilă

Ofițer specialist III
Lt. maj. Ciută Gheorghe

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209492, vol. 6, ff. 75-76)

²⁴¹ Adnotare: „Nu a fost cazul. 16 iunie 1981” (data instalării mijloacelor de tehnică operativă).

Anexa 5

Memoriu privind aspecte ale vieții deținuților politici din lagărul Cavnice

În regiunea de nord a Ardealului, în anul 1950 luna septembrie, iau ființă două lagăre speciale, lagărul Baia Sprie și lagărul special Valea Nistrului²⁴².

Aceste lagăre, spre deosebire de restul coloniilor de muncă, au un regim cu totul special. În primul rând nu este permisă nici un fel de legătură între deținuții politici și familiile lor. Deci, ani de zile, acești deținuți nu au putut să comunice nimic celor rămași despre starea lor și nici să afle vești de la familiile lor. Nu există din punct de vedere moral o situație mai grea, decât ruperea oricăror legături între cei închiși și familiile lor.

În aceste lagăre speciale, au fost trimise în special elemente pe care regimul le-a considerat refractare sau de nereeducat. Împotriva tuturor legilor și acordurilor internaționale privind deținuții politici, în aceste lagăre speciale se execută o muncă subterană, în minele de plumb²⁴³. Este bine cunoscut că plumbul în stare nativă sau diferite combinații exercită lent, dar sigur o intoxicație totală a organismului; deci, cu timpul, deținuții care lucrează în aceste mine, în mod sigur merg către curățire, sau în cel mai fericit caz rămân cu diferite afecțiuni ale inimii, ficatului sau plămânilor, care niciodată nu vor mai putea să fie vindecate. În regulamentele de organizare ale tuturor minelor din lume, este interzisă cu desăvârșire trimiterea ca în aceste mine de plumb să lucreze muncitori care să depășească vârsta de 50 de ani, sau să aibă diferite afecțiuni pulmonare. Aceste reguli elementare au fost călcate în mod conștient și s-au trimis elemente care depășeau vârsta respectivă sau aveau diferite afecțiuni ale corpului. În cele două mine de plumb de la Baia Sprie și Cavnice, unde am lucrat, am întâlnit cca. 20% din efectivul acestor mine care depășeau vârsta de 50 de ani²⁴⁴. S-au trimis în aceste mine oameni de la marile închisori din țară, Aiud, Jilava, Pitești, Peninsula, care sufereau de ficat, inimă, plămâni, [sau care] nu vedeau. Trimiterea acestor oameni poartă și avizul medicilor respectivi, care cunoșteau foarte bine rezultatul ce se va obține prin intoxicarea organismelor bolnave cu plumb în stare nativă sau combinații diferite. La toate minele din lume, acolo unde se lucrează la plumb,

²⁴² La minele de plumb din Maramureș, spre deosebire de alte zone de detenție, erau trimiși condamnații la pedepse care depășeau 10 ani. Lagărul de la Baia Sprie a început să fie populat din toamna anului 1950 cu deținuți provenind de la penitenciarul Aiud și de la colonia de muncă Peninsula. Lagărul de la Valea Nistrului va fi deschis tot în toamna lui 1950. Lagărul de la Cavnice s-a deschis la 10 decembrie 1952, prin aducerea a două loturi de câte 100 de deținuți, jumătate transferați de la Baia Sprie, cealaltă jumătate veniți de la penitenciarul Jilava.

²⁴³ În întregul document, cuvântul „plumb” apare prescurtat („pb”).

²⁴⁴ Într-un ordin al M.A.I. din 5 septembrie 1950 către Direcția Generală a Penitenciarelor, în care erau specificate condițiile în care puteau fi trimiși deținuți politici în nou înființatele colonii de muncă, exista reglementarea potrivit căreia „vârsta maximă a celor care se vor trimite în mine să nu depășească 45 de ani” (*Dicționarul penitenciarelor...*, p. 383).

minerii au un regim special de lapte, care produce dezintoxicarea organismului după ieșirea din mină.

De la 18 iulie 1952, până la 23 decembrie 1953 când m-am eliberat de la lagărul special Cavnic, nu am văzut cel puțin cum arată acest lapte, necum să ni se dea pentru fenomenul de dezintoxicare. La plecarea mea din lagărul Cavnic, mi-am dat seama că peste 75% din efectivul deținuților politici prezentau diferite afecțiuni ale organelor principale. Eu însumi am ieșit bolnav de inimă, plămâni și ficat.

Mina de plumb de la Cavnic a fost părăsită în anul 1924. Aici lucrase o societate cu capital anglo-american. Deci lotul mutat disciplinar în anul 1952 luna decembrie, ziua 10, de la Baia Sprie la Cavnic, găsește această mină în completă părăsire. Deci lucrul în această mină începe în condițiuni extrem de grele și trebuiește o muncă titanică pentru ca să ne asigurăm condițiile minime pentru a putea respira și a putea avea un minim de protecție, prăbușirile galeriilor fiind f[oarte] dese.

Deși regulamentele minelor de plumb prevăd precis ca timpul maxim de lucru efectiv subteran nu trebuie să depășească 6 ore, restul de două ore fiind pentru intrare, ieșire din mină și pregătirea sculelor pentru lucru, această dispoziție nu a fost absolut niciodată respectată. Intrările și ieșirile din mină s-au făcut foarte repede, lăsând întotdeauna peste 8 ore [de] lucru efectiv în mină. Pentru a accelera intrarea în mină, milițienii respectivi ai schimbului, călcând în mod flagrant legile elementare ale corfelor, au băgat și 7 și 8 oameni într-o colivie, regulamentul neadmițând mai mult de 6 oameni.

În zilele în care se programau anumite întreceri așa zise „socialiste” care niciodată nu au fost cerute de noi, lucrul în mină se prelungea până la 9 sau chiar 10 ore de lucru efectiv. La sfârșitul fiecărei săptămâni, metoda aceasta devenise obișnuită.

În acest fel, timpul afectat pentru explozii și aerisire între cele două schimburi de lucru, nu putea aduce aerisirea minei fiind, f[oarte] multe gaze.

Toate aceste ordine, de prelungire a șutului în lucru, precum și scurtarea timpului afectat exploziei, erau date în mod samavolnic de comandantul cu producția al coloniei, plutonierul Șaramet²⁴⁵, pe care deținuții îl porecleau „Tămâie”, ordine pe care în mod tacit, Directorul Coloniei²⁴⁶ le accepta, dând dovadă de o slăbiciune condamabilă. Regulamentele minei interzic în mod categoric intrarea în mină atâta timp cât gazele n-au fost evacuate. Totuși ordinele acestui plutonier zbir, au fost executate la milimetru de milițienii care ne împingeau cu forța la lucru.

²⁴⁵ Șeremet/Șaramet(?), plutonier, a fost comandant al producției la colonia de muncă Cavnic. „Lui îi aparține invenția carcerii cu sârmă ghimpată pe interior. Nu accepta întreruperea muncii la mina din Cavnic, pedepsele erau executate în timpul liber, după ieșirea din schimbul minier. A obținut și prime datorită hărniciei muncitorilor lui. Pe deținutul Tăbăcaru l-a lovit cu un piolet în cap, perforându-i craniul, acesta și-a pierdut memoria definitiv, comportându-se ca un copil de un an” (*Raport Final...*, p. 492). Portretul citat este rezultatul colaționării mai multor surse memorialistice.

²⁴⁶ În perioada 1952-1953, comandantul coloniei a fost locotenent-major Scripa Dumitru, iar din 1954 până în 1955 funcția de comandant a fost ocupată de locotenent-major Fersedi Ioan (Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România, 1940-1962*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, p. 317).

Intrând în atmosfera gazată, oamenii cădeau pe galerii în stare gravă, gazații [fiind] aduși la postul de ajutor medical, care nu putea să-i ajute decât cu sfaturi.

Normal era ca imediat să fie evacuați la suprafață. Niciodată nu am văzut acest lucru. Ei rămâneau în stare aproape de inconștiență până la terminarea șutului, când erau scoși la suprafață. Condițiile de vizită medicală ale infirmeriei sunt zilnic pline la ieșirea din mină a deținuților, de zeci de gazați. Nu s-a dat absolut niciodată atenție protecției în mină. Singura preocupare a conducerii era: vagoane multe de plumb.

S-au văzut nenumărate cazuri de fracturi și prăbușiri, care ar fi putut fi evitate dacă această problemă ar fi preocupat conducerea. Notez cazul colonelului Luca, ale cărui picioare au fost fracturate și nu știu dacă a scăpat cu viață. Cazuri de accidente și fracturi sunt nenumărate și zilnic se produceau.

Deținuții în mină executau muncile brute propriu zise: perforajul, încărcarea vagoanelor, transportul minereului până la corfe și lucrări auxiliare de dulgherie și altele. Normele fixate au fost supraomenești și creșteau lunar, în timp ce oamenii slăbeau și se prăbușeau. Întocmirea acestor norme niciodată nu a ținut seama că lucrul în această mină se execută cu deținuți care au câte 4-5 ani de închisoare, extenuați de regimul de exterminare ce se aplicase în diferite închisori și – majoritatea dintre ei – bolnavi. Acești oameni, majoritatea intelectuali, nu au absolut nici un fel de conștiență cu munca aceasta brută, fizică. Îmi amintesc că un om trebuia să producă în fiecare zi 7000 kg. plumb, pe care să le treacă prin mâna sa. Aceste 7 tone, raportate la alimentele – care nu depășeau 3500-4000²⁴⁷ calorii – nu puteau decât [să ducă] la o distrugere lentă, a acelora pe care neșansa îi făcuse să ajungă în aceste mine.

Acei care nu putea[u] să satisfacă aceste norme aveau de lucru în fiecare zi cu Domnul Plutonier Tămâie, care pentru fiecare avea plafonată pedeapsa, despre care voi vorbi mai jos.

Munca de mină este o muncă [foarte] grea. Pentru efortul care se depune în atmosfera aceea gazată, este absolut necesară o alimentație consistentă, pentru ca alimentele să poată produce forța necesară. Conform scriptelor un miner trebuia să aibă în fiecare zi alimente care să producă cel puțin 5200 calorii. Niciodată, de când am fost în această colonie, nu-mi amintesc ca valoarea caloriilor să fi depășit 4000 de calorii. M-am sculat și m-am culcat flămând, atât eu cât și ceilalți camarazi de lucru, luni de zile. Nimeni nu poate să-și închipuie ce însemnează această chinuitoare foame, care devenise o foame fiziologică și o foame psihică, mai ales când în mină ți se cerea să execuți o normă de 7 tone. Din cauza acestei lipse de alimentație, care în anul 1953 în primăvară atinsese culmea, oamenii au slăbit atât de rău, încât începusem a ne pierde echilibrul în mers prin mină, fapt care a atras o serie întreagă de accidente. Zilnic la inspecțiile ce ni se făceau în mină, raportam șefilor coloniei, starea îngrozitoare la care ajunsese aceste cadavre subterane de la Cavnic. Răspunsul era același: „Dați vagoane multe și vom îmbunătăți

²⁴⁷ Informația furnizată aici este corectă, alimentația era în funcție de îndeplinirea sarcinilor în muncă, mai exact în funcție de îndeplinirea normei. Într-un raport întocmit de Procuratura Militară Oradea, în urma unui control întreprins în lunile mai-iunie 1955 la Baia Sprie, se făcea precizarea: „caloriile se calculau după procentul de îndeplinire a normei de producție. Ca bază de calcul se lua norma de miner de 4000 de calorii” (Andrei Muraru și colab., *op. cit.*, p. 385).

mâncarea!" Au fost zile și săptămâni întregi, când deținuții au intrat în mină seara în special, cu 250 grame de pâine și o cafea chioară, pentru a lucra de la orele 12 noaptea, până a doua zi la orele 8.

Alimentația în special se compunea din zarzavaturi: varză, morcovi, sfeclă, ceapă, spanac, a căror valoare nutritivă se cunoaște f[oarte] bine. Hrana de bază era pâinea, 750 de grame de pâine pe zi. Carnea apărea f[oarte] rar și mâncarea nu avea decât puține urme de grăsimi. Fasole nu am văzut niciodată și deseori, lagărul Căvnic fiind pe un fir de vale între munți, în special în timpul iernii sau în zilele când ploua, mașina care venea cu alimente de la Baia Sprie, nu putea ajunge la destinație, colonia rămânând fără alimente câte două, trei zile. Totuși intrarea în mină se făcea regulat, la orele 12 și seara mâncând un sfert de pâine și o cafea neagră, de cele mai multe ori amară.

Cu această mâncare trebuia să intrăm în mină și să lucrăm de la orele 24, până la orele 8 a doua zi dimineață. Alimentația în special a fost slabă în perioada primăverii anului 1953, când oamenii slăbiți la maximum și lucrând în condițiuni foarte grele, își pierdeau de cele mai multe ori echilibrul și f[oarte] des accidente erau semnalate în mină, fără a se lua vreo măsură împotriva cauzelor reale ce determinau această stare îngrozitoare de lucruri.

În luna iunie 1953, datorită condițiilor insuportabile de lucru, alimentației f[oarte] proaste și tratamentul inuman al personalului administrativ, s-a produs o evadare de 14 oameni²⁴⁸, care riscându-și viața, au comis această grozavă abatere față de legile regimului și și-au luat

²⁴⁸ În aceeași noapte au mai evadat de la Valea Nistrului trei deținuți: Țucă Marin, Român (?) și Coțofană (?) Într-o descriție care aparține deținuților legionari reeducați de la Formațiunea 0622 - Aiud, Clubul Deținuților, Secția a XII-a – Fabrica se spune: „Și unii și alții își procuraseră arme albe, explozibil și grenade rudimentare, confecționate de ei în mină. Unii le-au folosit, alții nu. Așa cum la evadarea de la Aiud a lui Sirianu și a celorlalți, trecuseră peste cadavre de oameni, omorându-și doi colegi de detenție, așa vor nesocoti viețile altora și la Valea Nistrului. Ca să producă panică și să-și poată asigura fuga, la mina aceasta au introdus trotil sub minereul din două vagonete și i-au dat foc, nu însă înainte de a calcula cu oarecare aproximație locul unde să se producă explozia. Gestul a costat schilodirea unui ostaș de gardă din post, care încercând să-și salveze viața, și-a fracturat picioarele. Deținuților de la ieșire, după ce au fost legați, li s-a pus cătușe. Pactizând cu cei fugiți, camarazii și prietenii lor s-au pretat ulterior la felurite acte de ostentație și potrivnicie, care au culminat cu organizarea unui refuz de hrană a peste o sută de deținuți. Coroborarea mai multor asemenea «vitejii» a obligat direcția celor trei mine să izoleze pe o parte dintre cei ce inițiaseră dezordinile. Un număr de 81 elemente turbulente (50 de la Valea Nistrului, 18 de la Baia Sprie și 13 de la Căvnic) au fost trimise și au stat o jumătate de an în fiare la Aiud. Nu pentru toți însă pedeapsa a însemnat o lecție, căci parte dintre aceștia aveau să participe și în 1957 la refuzul de hrană organizat la Aiud și apoi la Gherla de Nistor Chioreanu" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12581, f. 35). Evadarea amintită aici de Mitucă a avut loc în noaptea de 6 iunie 1953, grupul care a organizat-o fiind compus din Alexandru Ciocâlțeu, Simion Cojocaru și Ion Cojocaru, Ion Pantazi, Ghiță Brânzaru și Ion Brânzaru, doctorul Miltiade Ionescu, Ion Ioanid, Colea Ungureanu, Paul Iovănescu, Mircea Vueric, Constantin (Titi) Coșereanu cărora li s-au alăturat Gheorghe Chiper și Titi Spănu (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 178-179). Toți cei evadați vor fi prinși de Securitate, Ion Ioanid fiind ultimul, arestat în 13 septembrie 1953 în București, la 100 de zile de la data evadării (6 iunie 1953).

lumea în cap, pentru a da de gândit celor ce dirijau aceste colonii de muncă, că la Cavnic se produc lucruri peste închipuirea minții omenești.

Rezultatul a fost dezastruos pentru noi ce am rămas mai departe în colonie. Din mâncarea proastă care era, s-a prost mai mult. Colonia a fost pedepsită disciplinar timp de 6 luni, pentru că nu „semnalase” pregătirea acestei acțiuni de evadare, deși nimeni absolut nu a avut cunoștință, acțiunea acestui grup fiind pur personală, fără a avea nici un fel de contingentă cu nimeni din lagăr. S-au redus rațiile alimentare și a început un regim groaznic de teroare, care a adus diferiți oameni cu ochii loviți, îmbolnăviți după zilele și nopțile de carceră.

În această colonie, numită lagăr special, au fost aduși deținuți politici, care au fost considerați de regim elementele cele mai periculoase și nereeducabile. Deci și administrația coloniei a fost compusă din cei mai răi șefi de colonie și milițieni. Prin toate închisorile prin care am trecut, și mai ales la Cavnic, nu am văzut absolut niciunde un regulament scris în care Ministerul de Interne să legifereze drepturile – dacă un deținut politic din România poate avea drepturi – și datoriile sale. În regimul comunist, nu sunt grele legile scrise de executat, ci labirintul legilor și dispozițiile nescrise, pe care din umbră le dirijează partidul.

În aceste lagăre nu erau decât deținuți politici, nici un deținut de drept comun, oameni care erau închiși pentru că ideile și credințele lor se opuneau ideologiei de teroare care domnește în România. Deci un om de idee trebuie tratat ca atare. Îmi amintesc că la scurt timp după venirea noastră la Cavnic, am fost adunați în curtea lagărului și ni s-a citit un ordin al M.A.I., Direcția Generală a Penitenciarelor, care prevedea următoarele:

1. Este interzisă cu desăvârșire bătaia, ca pedeapsă ce se va aplica deținuților.
2. Nu este permis a se înjura deținuții și a fi brutalizați.
3. Se desființează carcera ca metodă disciplinară împotriva deținuților.

Ordinul a fost citit de sublocotenentul ajutor de comandant al coloniei și plutonierul Șomoioagă, comandantul milițienilor lagărului Cavnic. Sunt singurii oameni din acest lagăr, care prin măsurile ce au luat, au dovedit omenie și au căutat, în limita puterii ce dețineau în această colonie, să aducă unele îmbunătățiri vieții noastre.

Acest ordin a fost extrem de bine primit și ascultat de deținuți, toți având însă rezerva categorică a neexecutării lui, căci experiența de afară în anii prin care trecusem, a dovedit că comuniștii una scriu, alta vorbesc și altceva fac. Scrisul este forma, fondul este în slujba marilor idei. Aceasta se produce de altfel și pe plan mare în viața juridică a statului român. Constituția română votată în anul 1948, dacă este citită de un străin de dincolo de cortina de fier, este tot ceea ce poate fi mai bun în ceea ce privește drepturile de libertate ale omului și progresul ideilor sale. Vei citi acolo că nici un cetățean nu poate fi arestat, fără a avea un mandat emis de procuror. N-am auzit nici unul din miile de deținuți pe care i-am întâlnit în diferitele închisori, că i s-ar fi arătat acest mandat. I s-a arătat însă „pistolul și cătușele americane”. Scrie mai departe că nici un cetățean nu poate fi reținut în cercetare la organele de anchetă mai mult de 5 zile. Și acum cred că sunt oameni în beciurile Securității [și] după 5-6 ani de la arestare, a căror anchetă și cercetări nu s-au încheiat. Deci dacă acest procedeu este în viața statului și în relațiile internaționale, cu atât mai mult într-un lagăr special cum era Cavnicul trebuia să existe.

Ordinul s-a citit, a rămas la dosar și plutonierul Șaramet la cca. două ore a și început bombardamentul de pumni și înjurături. În fiecare dimineață, în fața barăcii Serv[iciului] Tehnic și Contabilității, începea „Tribunalul”, compus din plutonierul Tămâie asistat de judecătorii populari care erau milițienii schimbului respectiv. Motivele pentru care erai chemat în fața „Tribunalului”²⁴⁹ erau de diferite cauze: nesatisfacerea normelor, refuzul oamenilor de a intra în gaze - oameni cu temperaturi peste +38 °C - sau alte mici indisciplinări față de milițienii din curte.

Una din pedepsele cele mai inumane pe care o aplica acest plutonier bestie era schimbul dublu, adică acela care nu făcea norma, forțat de milițieni, trebuia să intre încă 10 ore în mină cu schimbul următor, pentru a-și completa miile de kilograme lipsă. Ieșit la suprafață, omul extenuat după cele 2 schimburi de lucru se odihnea 4 ore și din nou intra cu schimbul său în lucru. Deci, în total, omul lucra în mină 30 de ore continuu. Aș vrea să știu în care mină din lume²⁵⁰ sau în care planetă este o exploatare și un drum către exterminare mai mare decât în România? Lagărul special Cavnic. Pe drumul pe care a apucat acest lagăr, cred că deținuții vor fi mutați definitiv în mină, pentru a nu mai pierde timp cu hrănirea și ieșirea [din mină]. O parte din oameni au refuzat acest ordin extrem de abuziv și inuman, care întrecea toate așteptările. Aceștia au fost duși la „Înalta Poartă” și aici plutonierul Tămâie, cu o serie de dulăi solizi și bine hrăniți ca: Zablăul, Balamuc, Berbecul, Coreeanul, Clipici, Ciobanul, Mireasa (nume date de deținuți) maltratau în modul cel mai sălbatec pe cei ce nu executau ordinele. De aici, cu cătușele pe mâini și picioare, iarnă sau vară, oamenii erau duși în carceră și stăteau de la 2 zile până la 10 zile, până când se îndura domnul plutonier Tămâie să îl scoată.

Pe această perioadă, un sfert de pâine, apă și o ciorbă pe zi. Am văzut diferiți confrăți de suferință, după acest greu examen: vânătăi pe tot corpul, capete sparte, mâini strivite, purtând săptămâni și luni pecetea nopților de groază prin care trecuseră. Eu însumi am trecut printr-un asemenea examen greu. Bătăile acestea se dădeau de obicei în timpul nopții, când colonia întreagă era alarmată de țipetele nefericiților care treceau prin această școală. Amintesc cazul Preotului Butnaru I[Ioan]²⁵¹ (romano-catolic) și [a] avocatului A. Bratu din București. Casele locuitorilor din Cavnic se aflau la cca. 100 m peste drum de colonie. Bieții români își aminteau de

²⁴⁹ O altă variantă a prezentului Memoriu, pe care am identificat-o în dosarul de urmărire informativă a lui Ion Mitucă, are aici lecțiunea „în fața lui Tămâie” (vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 2, f. 118 – în continuare, se va cita *loc. cit.*).

²⁵⁰ În *loc. cit.*, f. 118 găsim lecțiunea „în care mină de pe pământ”.

²⁵¹ Ioan Butnaru, preot romano-catolic; paroh în Făraoani, județul Bacău; arestat la 13 martie 1949; este acuzat de crimă de înaltă trădare și condamnat la 10 ani de închisoare după 18 luni de anchetă; a fost inclus în grupul Partizanii României Creștine, grup judecat la Tribunalul Militar Galați, sentința fiind dată în 30 august 1950; este închis mai întâi la Galați, ulterior din 3 aprilie 1951 este mutat la Poarta Albă, după care la Cavnic; după expirarea pedepsei este trimis cu domiciliu forțat în Bărăgan; va muri la scurt timp după eliberarea din detenție (Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *The Imprisoned Church, 1944-1989*, București, The National Institute for the Study of Totalitarianism, 1999, p. 103).

timpurile grele ale jugului²⁵² ce au purtat, și-și făceau cruce de ce se întâmpla la această așa zisă colonie de muncă²⁵³.

Preotul Butnaru I[oa]n, într-una din zilele lunii februarie 1953, este bătut măr și în lac de sânge adus la colonie de către milițianul Clipici, pretextând că preotul ar fi intenționat să-l bată. Nu există în toate închisorile din țară un deținut mai moale și mai liniștit decât acest distins preot. Totuși milițianul Clipici trebuia să execute ordinele lui Tămâie, căci Preotul Butnaru Ioan nu putea să-și facă norma. Clipici a găsit pretextul și a dovedit «vigilență» față de dușmanul de clasă. Preotul a fost izolat timp de 3 săptămâni într-o celulă fără foc, regim de carceră severă; s-au vopsit geamurile acestei camere cu negru. De acum, ne puteam mândri noi deținuții de la Cavnic, că regimul ne-a binecuvântat cu o nouă îmbunătățire a vieții noastre, conform ordinului citit în fața coloniei. Părintele Butnaru a început acest macabru dans urmat de sute de alți deținuți, care au trecut prin această cameră neagră.

Un alt caz care trebuie semnalat: plutonierul Feer, ajutorul lui Tămâie, care de obicei venea beat în colonie sau în mină, sub diferite pretexte, împreună cu milițianul Clipici, cheamă la ei pe deținutul Brediceanu C., îl duc pe una din galeriile cele mai izolate ale minei, unde nu se lucra, erau gaze, ploaia mult. Îl bat așa cum numai comuniștii știu să bată, îl leagă fedeleș și pleacă lăsându-l prizonier în tunicul lui, gazelor și apei acidulate care curgea continuu pe pereții minei²⁵⁴.

Din întâmplare, este descoperit către sfârșitul șutului de prietenii lui, dezlegat și adus la suprafață. Aici a fost imediat internat în infirmerie 5-6 zile. L-am văzut și eu. Aveai impresia că în fața ta se află un mutilat de război.

Nenumărate sunt cazurile acestea de maltratare a deținuților de la Cavnic. Uneori mergând și judecând diferite ipoteze pentru a ne explica nebunia acestor scelerați care nu mai cunoșteau nici Dumnezeu, nici lege, nici omenie, ajungeam la concluzia că s-ar putea ca aceștia să facă tot ceea ce pot pentru a compromite regimul. Din patru duminici ale fiecărei luni, trei în mod regulat erau zile de lucru. Trebuia să depășim planul cu X vagoane și aceasta se putea realiza numai cu aceste trei duminici. O singură duminică din lună o aveam pentru spălat rufe sau odihnă. Nici aceasta nu era însă a noastră, căci se găseau diferite corvezi neașteptate, pe care le dirija mintea f[oa]rte pricepută a milițianului din curte. Nu există nici o minte mai ascuțită în a descoperi cele mai năstrușnice metode de a schingiui și a face mizerie omului, decât a milițienilor din lagărul de la Cavnic. Copii de 20 [de] ani, îmbrăcați în haină de milițian, fac tot ceea ce este posibil pentru a umili și batjocori oameni care ar putea să le fie tată.

Nu-ți vine deloc ușor când, preoți de 50 de ani și colonei cu părul alb, sunt puși să ducă capra de tăiat lemne de la milițianul Mireasă la milițianul Balamuc, de câte 10-20 de ori, de la Ana la Caiafa, iar ei se distrează pe socoteala bătrânilor aceștia necăjiți.

În sala de mese suntem scoși de câte 4-5 ori afară, pentru că urechea fină a Domnului Milițian este deranjată de zgomotul prea mare. Mâncarea proastă o mănânci de cele mai multe ori

²⁵² „timpurile grele ale ocupației” (*loc. cit.*, f. 119).

²⁵³ „la această colonie zisă de muncă” (*loc. cit.*, f. 119).

²⁵⁴ Paragraf inexistent în *loc. cit.*

și rece. Au fost luni de zile când fumătorii de la Cavnic au tot așteptat țigările care se fabricau probabil în India. Măsura aceasta o elaborase tot mintea domnului plutonier [responsabil] cu producția, care nu se mai mulțumea niciodată cu munca ce [o] depuneau bandiții. „Bandiții”, acesta este numele cu care regimul de largă democrație populară a botezat pe toți deținuții politici din România, care s-au organizat în bande, împotriva regimului atât de popular de la București.

O măsură care depășește absolut toate așteptările este următoarea: după evadarea celor 14 deținuți în luna iunie 1953 de la Cavnic, în jurul barăcilor la 3 m. distanță, apar deodată garduri de sârmă înaltă, prin care nici tigrii cei mai fioroși nu ar mai fi putut să vie. Aceasta pe linia vigilenței, pentru ca bandiții să nu mai aibă absolut nici o posibilitate de a circula de la o baracă la alta. Nenorocirea însă nu se oprește aici. După ieșirea din mină, la orele 9,30 dimineața, începea baia până la orele 11, baie care de cele mai multe ori era rece. După baie urma masa până la orele 12, oamenii simțeau nevoia după 10 ore de atmosferă subterană plină de gaze, să respire aerul curat al munților și să vadă lumina sfântă a soarelui. Dar [datorită] faptului că în alegerile din 19 noiembrie 1946 nu au votat soarele, nu aveau acest drept să se încălzească la razele lui binefăcătoare și f[oaarte] repede domnul caporal Balamuc ne închidea barăcile²⁵⁵: „că așa e ordinul și apoi aer respirați destul și în mină”. Deci iată felul în care reprezentanții M.A.I. de la București executau ordinele și tratau oamenii care nu făcuseră nici o crimă și nici nu jefuiseră pe nimeni la drumul mare. Toate acestea se găseau încă pe linia mare pe care regimul o urmărea față de dușmanii săi: exploatarea cea mai crâncenă a acestor brațe speciale de muncă, cu minimum de cheltuieli, exterminarea înceată, lentă dar sigură a acelora care s-au ridicat împotriva terorii.

Ultimul capitol despre care vorbesc în continuare este problema asistenței medicale la acest lagăr special, pentru a completa o firavă imagine a celor ce se petrec la această colonie, pe care deținuții cu drept cuvânt au numit-o: „Uzina morții”. Cabinetul medical al coloniei Cavnic se deschidea într-o cămăruță de 4 m. lungime, 2 m. lățime și 2,50 m. înălțime, având un dulap cu geam, o masă, sare amară, aspirină, și alte medicamente pe care le găsiră prin cine știe ce depozit uitat de lume. Lipsa medicamentelor absolut necesare și a tot ceea ce constituia un minim în materie de medicină, a dura cca. 4 luni de zile. Cum au scăpat bieții deținuți bolnavi până au sosit primele medicamente, este o întrebare la care numai Dumnezeu ar putea să răspundă. A fost într-adevăr un miraj. Tinerii doctori care au deservit acest cabinet și următorii după ei, căci fac parte din grupul fugarilor, în zadar au raportat permanent această stare intolerabilă de lucruri. Rapoartele scrise au ajuns probabil la dosar, până în luna iunie, când Ministerul Afacerilor Interne [fiind] sesizat, a trimis o parte din medicamentele cerute de prin luna decembrie. Nenumărate au fost rapoartele Serviciului Medical, prin care se făcea cunoscut administrației insuficiența alimentară pentru muncile grele ce se depuneau în mină. Zilnic aproape medicul coloniei²⁵⁶

²⁵⁵ „ne închidea în dormitoare” (*loc. cit.*, f. 120 v.).

²⁵⁶ Personalul medical al coloniei era format dintr-un ofițer și doi deținuți, medici de profesie, doctorul Miltiade Ionescu („fiu de cârciumar din Galați, fusese șef de promoție la Facultatea de Medicină. Excepțional de inteligent și cu o memorie fenomenală, avea o condamnare de 15 ani pentru «organizație subversivă». Era mic de talie și rotofei” (Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 125) și doctorul Paul Iovănescu („din

raporta comandantului că oamenii sunt băgați cu forța în gaze contrar regulamentului și nu are nici medicamentele necesare. Rezultatul, la calendele grecești, pe românește, Sfântu' așteaptă.

Cine făcea parte din personalul medical [?]. Responsabilul medical al coloniei era un sergent ofician, care probabil că înainte de a fi ofician, fusese „vrăjitor”. Acesta era ajutat de doi medici, dintre deținuți. Un om sărac complet cu duhul, străin de această mare știință, dar totuși avea meritul că ținea uneori seama de recomandările medicului și raporta de multe ori Administrației cele sugerate de doctor. Acțiunea lui era însă fără rezultate.

Cum se făcea vizita medicală? Medicul, în fiecare zi înainte de intrarea oamenilor în mină, făcea vizita medicală a tuturor ce se simțeau bolnavi²⁵⁷. Vizita era obiectivă și reală – pe cei găsiți bolnavi îi propuneau pe lista celor scutiți de a intra în ziua aceea în mină. După vizita medicului, cei propuși erau aduși la contravizita oficianului sanitar, care tăia cam 1/3 din ei²⁵⁸. Cei care treceau²⁵⁹ această contravizită, mai aveau însă de trecut cel mai mare hop. Aici dădeai ochii cu marele medic Tămâie²⁶⁰, care știe tot, cunoaște tot și vede tot ce se ascunde sub pretextul diferitelor boli: chiulangeala. Din cei ajunși până la excelența sa Domnul Tămâie, 1/2 în mod sigur erau tăiați de pe această listă. „N-au nimic. Trag chiulul. La lucru!” Acesta era singurul diagnostic pe care-l cunoștea Tămâie. Cu aceasta se încheia supravizita. În acest fel, zeci de oameni în fiecare zi, zile și luni de-a rândul, cu temperaturi peste 38° C, crize de inimă, ficat, scuipând sânge și șchiopi, urmau coloana pe Golgota aceasta a neamului românesc.

Încă o chestiune demnă de remarcat era plafonarea scutiților. Tămâie, în fiecare zi, planifica numărul maxim al celor ce puteau fi scutiți, număr care nu depășea niciodată 5-6-8 [oameni] la o colonie de cca. 800 oameni. Deci dacă cineva era grav bolnav, nu putea fi scutit, pentru că depășea planul fixat de domnul Comandant cu Producția. În felul acesta s-a ajuns la dezastruoasa situație ca mai mult de 2/3 din efectivul oamenilor de la Cavnic să se îmbolnăvească. Erau foarte dese cazurile când, din cauza lucrărilor în mină, oamenilor li se înfingeau în globul ocular, pe cornee, șpanuri de la sfredelele de perforat sau minereu. Oricine dintre oameni cunoaște ce însemnează puțin praf în ochi. Închipuiți-vă ce dureri îngrozitoare erau pentru cel ce avea un asemenea caz. Subsemnatul am trecut prin aceste chinuri îngrozitoare. Din lipsă de instrumente, medicul dându-și toată silința pentru confracții săi de suferință reușea, după ore întregi de chinuri, să scoată cu vârful unui ac de seringă acest corp străin din ochi. Cred că nici la Ecuator, la triburile de negrii, nu se mai folosesc asemenea procedee. La Cavnic însă, se folosesc din plin.

comuna Băilești, județul Dolj. Foarte slab și înalt, flegmatic ca un englez”, (*Ibidem*, p. 125), condamnați în același lot. Prestația lor, după testimoniul lui Ion Ioanid, a fost extraordinară. Încercărilor de a stabili starea de sănătate a deținuților mai gravă decât era în realitate, pentru a le obține câteva zile de odihnă, li s-au adăugat multiple solicitări de medicamente precum și executarea unor operații complicate în condiții extrem de vitrege și cu un instrumentar rudimentar.

²⁵⁷ „celor ce se nu se simțeau apți a intra în mină” (*loc. cit.*, f. 121 v.).

²⁵⁸ „din cei propuși” (*loc. cit.*, f. 121 v.).

²⁵⁹ „cei care scăpau de” (*loc. cit.*, f. 121 v.).

²⁶⁰ „Era supravizita marelui medic Tămâie” (*loc. cit.*, f. 122).

Soseau la infirmerie diferite accidente grave, pe care medicii nu aveau priceperea necesară sau instrumentele pentru a face convenita operație. Aceste cazuri trebuiau operate urgent la spitalul Baia Mare. Pentru aceasta însă, mai curgea destul sânge din corpul celui accidentat până sosea aprobarea oficială de la București, care nu se dădea și ea decât pe cale politică. Poate cel accidentat să aibă încrederea de a fi dus la Baia Mare sau s-ar putea să fugă. Colonelul Luca, ale cărui picioare au fost fracturate, prin greoiul sistem de mai sus, a fost dus la spitalul de stat din Baia Mare. După 3 zile de la operația ce i s-a făcut la acel spital, a fost adus înapoi la infirmeria coloniei, având picioarele în ghips, pentru o perioadă de trei luni de zile. Am stat de vorbă cu medicul infirmeriei. Metoda ce i se aplicase la operație, se întrebuița acum 20 de ani. Probabil că a costat mai puțin și probabil că Luca va rămâne șchiop de ambele picioare. Să nu se uite, că la această colonie, nu există la ora când eu am plecat o targă pentru răniți. Deținuții, dându-și seama de necesitatea ei, au confecționat-o după puterile proprii, pentru a-și putea transporta confracții răniți. Aceasta este o imagine f[oarte] palidă a ceea ce se numește: „Uzina morții” de la Cavnic.

Am stat în lagărele de la Baia Mare și Cavnic și Peninsula, cu evrei care au cunoscut Dachau, Auschwitz etc. Povesteau că acestea au fost cu mult depășite de lagărele din România și în special de lagărul de la Cavnic.

În concluzie, acest lagăr este menit exterminării în mod lent dar sigur, a tuturor deținuților politici din România, care au neșansa să treacă prin această uzină a morții, de care mă înfior când îmi aduc aminte și tare aș dori să întreb pe conducătorii ideologi ai regimului de azi care au trecut prin închisori, dacă își mai amintesc de felul în care au fost tratați ei și felul inuman în care suntem tratați noi. Este f[oarte] ușor pentru dâșii să îmbrace haine englezești, cămăși de mătase franțuzești, cravate japoneze, pălării italiene, pantofi cehoslovaci, ceasuri extraplate elvețiene și să vorbească despre doctrina lui Karl Marx, Engels, Lenin²⁶¹.

²⁶¹ Una din consecințele încarcerării la mina de plumb de la Cavnic se va vedea peste 30 de ani. Într-o adresă a județenei de Securitate Mehedinți către Serviciul 1 din 3 martie 1981, se reia textul unei scrisori trimise de Mitucă unei farmaciste din București: „Am fost internat la Spitalul Fundeni cu diagnosticul purpură vasculară. În prezent sunt în concediu medical până la 1 aprilie 1981. Boala este consecința celor doi ani când, fără voia mea, în perioada 1949-1953 am fost obligat să lucrez la 2000 de metri sub pământ la minele de plumb de la Baia Sprie. (...) În perioada 1948-1964 am fost obligat, ca mulți din această țară, să trec prin universitatea socialistă din Aiud, Jilava, Minele de plumb, Canalul Dunăre-Marea Neagră și Bălțile Brăilei, de unde în 1964 am fost eliberat. Am plătit cu ani grei (12) faptul că nu mi-am plecat fruntea, nu mi-am înclinat spinarea – rezultat al educației de la Târgu Mureș. Singur am trecut din promoția mea prin acest infern. Consecințele, sănătatea zdruncinată, biata nevastă-mea (fostă moșierită) s-a îmbolnăvit și ea rezistând ca o mucenică. (...) În această furtună am primit tot, în afară de onoare, demnitate și credință” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 209.492, vol. 5, f. 81 f.+v.).

Aiud, universitatea suferințelor românești

Nu există copil în România, care să nu cunoască vestita închisoare Aiud. Nu există sat în România, familie, care să nu-și aibă cel puțin un reprezentant în una din marile închisori sau lagăre din această țară.

Țara geme de oamenii care au fost răpiți din mijlocul familiilor lor și aruncați pe drumurile închisorilor.

Aiudul este cea mai mare închisoare din țară și este destinată pentru intelectuali. Aici se aplică regimul cel mai strict pe care l-a putut concepe vreodată mintea omenească. Aici rafinamentul asiatic în ceea ce privește temnița, depășește cu mult metodele pe care le practica altă dată inchiziția spaniolă. Această închisoare uriașă, în formă de T, temniță, domină orașul Aiud. Este într-adevăr o cetate uriașă. Ziduri de peste șase metri înălțime, cu rețele de sârmă împrejmuiesc Aiudul, iar din 100 în 100 de m., santinele cu puști mitralieră îndreptate către interiorul închisorii, cu proiectoare f[oaarte] puternice, stau de veghe permanent ca nici pasărea să nu pătrundă în lumea acestor oameni morți, între vii.

Închisoarea are trei mari pavilioane. Cel mai impunător este celularul în formă de T, cu o capacitate de cca. 3000 de oameni – un oraș. A doua este Zarca, cu o capacitate de 600 de oameni, iar al treilea pavilion este Secția, cu o capacitate de 1000-1500 de oameni. Aici se găsesc și marii criminali și tâlhari, condamnați la muncă silnică. Vei găsi aici pe Sile Constantinescu, care și-a tăiat părinții și i-a făcut săpun, pe vestitul Berilă, autor a șapte crime, [pe] Blazian care și-a tăiat logodnica și a aruncat-o pe Dâmbovița etc. Aceștia sunt liberi prin curte, primesc pachete, scrisori etc. și sunt elemente de încredere ale administrației. În general, în România deținuții de drept comun, criminalii, hoții, pungașii, escrocii etc. sunt mult mai bine tratați decât deținuții politici. La Zarca sunt închiși marii criminali de război, guvernul antonescian, șefii de organizații teroriste, fruntașii legionari și toți cei considerați recalcitranți. La Secție sunt închiși cei sosiți din toată țara, pentru o perioadă de trei luni, așa-zisa carantină. De aici sunt trecuți la celular, unde se execută pedeapsa de temniță grea. Am sosit la Aiud în toamna anului 1949. Am trecut prin faza de carantină, prin diferite celule. Primul act al piesei în Aiud este percheziția la pielea goală. Nu a rămas nimic necontrolat. Am fost cercetați în ochi, în urechi, în nas și în anus, pentru a se găsi eventualele pistoale sau cuțite. Aici ți se oprește tot ceea ce îți mai aduce aminte de civilizație, familie sau cultură – tocure rezervoare²⁶², inele, ceasuri, creioane, hârtii, lame, scule de ras, perie de dinți, paste, șireturi, ață, absolut totul ia drumul magaziei de unde nu se știe dacă se mai întorc vreodată. Ți se lasă 10 țigări. De aici treci în celule comune de 30 de oameni cu 15 paturi [de] fier fără saltele, pături, nimic.

A doua zi pe spatele nostru erau urmele paturilor. Deținuții își fac nevoile în cameră, la tinetă, care se aruncă de două ori pe zi afară. Nu este voie să se țină fereastra deschisă. Pentru cea mai mică indisciplină, bătăi, înjurături și afumătura. Ce este afumătura: o firdă de zid de cca. 1 m³ pe unde trece fumul. Am stat în ea și eu 30', după care mi-au curs ochii mereu 2 luni.

²⁶² Ion Mitucă se referă aici la stilouri.

Focul se face foarte rar, cu cărbuni care dau gaze în așa fel că toți erau zăpăciți de fum și renunțau la foc. Mâncarea foarte lichidă - 1/4 de pâine pe zi și ciorbă. De aici am trecut în Celular. Cine a trecut prin celular, are impresia că a intrat într-un mormânt viu. O liniște gravă domnește aici, unde zac dușmanii poporului, în cele 350 de celule așezate în T, în cele trei etaje ale Pavilionului.

Sârme ce străjuiesc golurile etajelor și milițieni încălțați cu pâslari, cu cravașe de bou în mână, le aplică foarte des pe oasele bandiților. Aici te miști foarte repede și nu se aude nici un zgomot. Este un mormânt viu. Cele 3000 de cadavre vii, de abia mai respiră. Când am pășit în celular, am avut impresia că nu voi mai ieși niciodată. Este înfiorător acest mormânt. Aici sunt toți șefii de loturi, ofițeri, partizani, preoți, doctori, toată elita intelectuală a țării, pradă mâinei comuniste. Am ajuns, cu șase bice pe spate, la colțurile pe unde treceam în fața celei 204 etaj II. O ușă maron – cu vizetă – pe ușă [o] carte de vizită unde se scrie număr matricol, numele și prenumele, organizația și pedeapsa. Suntem strigați numai pe numere. Zăvoare care în momentul când se trag ai impresia declanșării unui foc de mitralieră. Cred că au concurat toți psihologii pentru a da ideea acestor pistoale care distrug nervii. Celula în Aiud este de 3/2/2,5 metri, în care intră 4-5 oameni. Dormitul se face jos, pe scândura goală, unde așterni ceea ce ți-a mai rămas de la percheziție. Nu este permis nimic – căciuli, cojoace etc. Din haine, numai două rânduri de rufe.

Când am plecat din Aiud la Canal, șoldurile mele erau tăbăcite ca la cai. În cursul zilei se ridică hainele și celula este goală. Nu este voie să stai jos. Ochiul legii este mereu treaz. Nevoile ți le faci în găleată, care se aruncă o dată pe zi. Faci mii de mișcări în celulă din cauza frigului, care este foarte puternic la Aiud. Pedepsele sunt crunte. [Pentru] faptul că am îndrăznit să mă uit pe geam, am fost dus în pielea goală la Răcoroasa, o cameră cu geamurile sparte, [pe] jos cu apă înghețată. Am fost ținut 5 ore și am fost adus în celulă aproape leșinat. Inima aproape nu mai funcționa. Aceasta în luna februarie.

Mâncarea la Aiud este îngrozitor de puțină. Dimineața, 200 grame ceai sec. La 12 – 1/4 [de] pâine, o ciorbă de sfeclă, seara o ciorbă goală²⁶³. Deținuții în Aiud se culcă și se scoală flămânzi, luni și ani de zile. Simțeam cu toții că ne stingeam de foame. Simțeam moartea în mod conștient, fără a putea face ceva. Am ajuns din 72 kilograme la 42 kilograme în mai puțin de patru luni de zile. Schelete ambulante. Într-una din nopți am auzit strigând: „Vreau lapte!” Doctorul Dumitrescu de la Buzău înnebunise de foame și a murit. Din 4-5 zile ne venea rândul la plimbare în curte. De abia ne țineam pe picioare. Mergeam în cerc, cu capul în jos. Când gardianul nu era atent, ne repezeam și luam păpădie din iarbă, pe care o mâncam în celule²⁶⁴. Corpul simțea nevoia de vitamine și calciu. Vizita medicală era o problemă vitală. N-am putut decât o dată ajunge acolo, după 6-7 rețele prin care am trecut. Aici mai mult sfaturi. În fiecare dimineață de pe fereastra celularului vedeam căruciorul tras de un măgar al închisorii, care ducea pe câte unul sau doi din cei ce terminaseră cu suferințele.

Așteptam în fiecare zi rândul.

²⁶³ „o ciorbă de coji de cartofi” (*loc. cit.*, f. 125 v.).

²⁶⁴ „cu cea mai mare poftă” (*loc. cit.*, f. 125 v.).

Aiudul rămâne în mintea mea și a tuturor ce l-am cunoscut [drept] cea mai neagră închisoare din România, unde în modul cel mai sistematic s-a urmărit exterminarea deținuților politici prin foame.

Peninsula, piramidele României

În Aiud am fost supuși la o foame chinuitoare, pentru ca oamenii să ceară să iasă la lucru. Ieșind la lucru, în anul 1950 la Canal, au dorit din nou Aiudul, ca să scape de muncile de robie unde au fost duși.

Așa cum s-a lucrat la piramidele din Egipt, tot așa guvernul comunist a întrebuițat deținuții politici la muncile de robie de pe Canal, unde s-au vărsat atâtea lacrimi, suferințe și sânge, cât duce toată Dunărea și afluenții săi.

Prin deschiderea acestui Canal, regimul comunist a urmărit din punct de vedere politic exterminarea celor trimiși aici, iar pe plan social exploatarea cea mai cruntă a acestor brațe ieftine de lucru, pentru a construi un canal cu care să se poată mândri. Aici nu a fost o muncă omenească, așa cum mulți naivi au crezut când au venit la Canal. Aici s-a purtat o muncă forțată de cel mai avansat grad, care a dărâmat fizicește pe toți cei care au trecut pe aici. Peninsula este situată lângă Siut-Ghiol, vis-à-vis de hotelul Rex de la Mamaia, în plin câmp, unde în anul 1950, iunie 26, când cei 800 de pionieri au început construcția, nu au găsit nimic. Azi aci este un oraș de barăci, șosele, grădini, șantiere care au dat viață acestei regiuni lipsite de așezăminte omenești. Aici sunt vânturi și zăpezi în timpul iernii, care te doboară. A avut dreptate Ovidiu, poetul roman, când a scris *Tristae pontice*. Cine a trecut prin Peninsula, poate în mod sigur să suporte toate chinurile la care diavolii în iad supun oamenii.

Dacă la Cavnic fiecare avea patul său, în Peninsula nu există decât priciuri goale, unde se aștern hainele. Într-un dormitor intră 60-70 oameni, cca. 4 m³ aer de fiecare. Oamenii stau ca peștii unii lângă alții. Dacă în timpul nopții dorești să te întorci de pe o parte pe alta, absolut tot rândul trebuie să se întoarcă.

În dormitoare este miros ffoarte] greu, mai ales de pe hainele cu care vii de la muncă. De cele mai multe ori te acoperi cu aceste haine ude. Dimineața, câte o jumătate de oră, stai ca să-ți tragi bocancii uzi și înghețați. Înainte de lucru ți se dă o cană de cafea surogat și 1/4 pâine. De aici, constituiți în brigăzi, conduse de un brigadier, care este omul de încredere al Administrației (de obicei [deținuți de] drept comun aduși în mod special) te deplasezi la orele 6 la șantier. Aici ai să auzi nume: Mamaia – Ring – Tașaul – Peninsula, diferitele șantiere de lucru. Pe Canal se lucrează numai cu deținuții politici, 36.000 [de] oameni. Aceste nume te înfioară când le auzi. Austerlitz, Waterloo sunt nimic²⁶⁵. Se lucrează câte 10-11 ore pe zi, cu o întrerupere de 1 oră pentru masă. La acest Canal, unde trebuiau să vină mașini grele, deținuții lucrează cu hârleț, lopată, târnăcop, roabă pentru a săpa miliarde de metri cubi. Fiecare deținut are o roabă de fier ffoarte] grea. Ți se dă o porțiune de 5 metri cubi pe care să o sapi, să o încarci și să o transporti la cca. 150 metri. Ar reveni cca. 100 roabe de fiecare om. Cine a trecut prin aceste șantiere de

²⁶⁵ „Austerlitz, Waterloo etc. sunt nume care nu reprezintă, pentru noi, ceea ce reprezintă aceste șantiere de groază” (*loc. cit.*, f. 126).

roabe, a înțeles perfect de ce cuvântul robie vine de la roabă. Să vezi acest spectacol sinistru în secolul XX. Oamenii cu jugul de gât, legat de brațele roabei, corpul într-o încordare supremă, apa curgând pe frunte și corp, iar de la spate vătaful cu parul, milițianul cu lopata lovind pe cei care cad sub povara greutății. Să nu mai văd roabă în viața mea.

Întâlneai dese [des] terenuri unde loveai de 20 [de] ori pentru a scoate o lopată de pământ. La orele 12 ciorba de varză cu mămăligă sau morcovi murați [făcuți] ciorbă. După o oră, din nou acest martiraj începe. Soarele bate puternic, iar robii urcă Drumul Golgotei. Seara cazi ca vita de la jug, frânt de oboseală. Carcerele gem, la Administrație se aud țipete; cei care nu trag bine la jug trebuie să suporte nopți de chinuri. Dimineața te trezești cu degetele zgârcite, nu le poți descleșta. Calvarul începe iarăși.

Asistența medicală este iluzorie. În regimul comunist, medicul este șeful coloniei, care te ia cu parul la goană dacă-i spui că ești bolnav. Calvarul acesta s-a terminat în anul 1952, când șefii comuniști au găsit țapi ispășitori, pe inginerii de la Canal.

Viața aici este la discreția lt. Chirion²⁶⁶, ofițerul politic al coloniei, dirijat de colonelul Albon²⁶⁷, șeful Securității Canalului.

Cazul de evadare a deținutului Dumitrache este tipic. Acesta, fugind de mizerie, este prins, legat cu cătușele la mâini, băgat în carceră și închis cu lacăt. Totuși, el evadează și lt. Chirion îl împușcă, cu un om al său, în cap și-l expune trei zile în fața coloniei, pentru exemplu. Iată ce este viața în spatele Cortinei de fier.

Rețin din Peninsula o altă situație care denotă starea de înapoiere în concepția morală, pentru veacul XX. Aici, pentru stimularea celor ce trebuie să facă acte de credință față de

²⁶⁶ Chirion (prenume incert), ofițer politic, șef al Biroului operativ al lagărului de muncă forțată și de exterminare Peninsula. „Călăul nr. 1» al lagărului de la Peninsula, avea o putere diabolică în a născoci chinurile ce se practicau în brigăzile 13-14, cele ale studenților reeducatori. El l-a schingiuit pe dr. Simionescu care, nemaisuportând chinurile a simulat evadarea, fiind împușcat de gardieni. Împușcă fără ezitare deținuți sau, când nu o făcea el, punea arma în mâna unor deținuți obligându-i să ucidă” (*Raport Final...*, p. 488)

²⁶⁷ Augustin Albon, locotenent colonel; „numeroase mărturii ale supraviețuitorilor de la Canal îl pomenesc pentru cruzimea sa; el a inventat tortura «stâlpul infamiei»: deținutul era legat de stâlp, bătut și batjocorit de gardieni, brigadieri și deținuți. Se afirmă că a omorât mulți deținuți la Canal, bătându-i cu lopata sau călcându-i în picioare, călare pe calul său alb” (*Ibidem*, p. 486); ulterior, director al Direcției a VI-a a Securității (Paza guvernului); originar din Turda, născut la 22 mai 1910, ceaprazar de meserie; a lucrat în Siguranță din 1945; după înființarea Canalului, în a doua jumătate a anului 1949, va lucra la paza unităților de muncă de aici; în 1954 devine director general al Penitenciarelor; va fi arestat și încarcerat la Jilava, (Marius Oprea, *op. cit.*, p. 170); a fost condamnat alături de locotenent major Liviu Borcea, comandantul Coloniei de Muncă Capul Midia (U.M. 0837) pentru atrocitățile comise în coloniile Salcia, Capul Midia și Peninsula. Liviu Borcea va fi destituit de la conducerea coloniei Capul Midia la 17 iunie 1953, iar la 30 octombrie 1954 Procuratura Militară va întocmi un rechizitoriu complet privind abuzurile săvârșite la Canal. Albon era nașul de căsătorie al lui Liviu Borcea (Monica Grigore, Oana Ionel, *Colonia de muncă forțată Capul Midia: punct terminus al Canalului suferinței*, în Arhivele Securității, Editura Nemira, București, 2004, pp. 94-115).

Administrație, se dau vorbitoare familiare. Ce sunt acestea? În baraca 13 sunt 20 de cămăruțe mici, cu un pat și lighean. Aici soțiile celor care și-au pierdut orice simț al demnității sunt aduse, introduse cu soții în aceste celule, unde se împreună după cele mai elementare reguli animalice. După 30' gardianul de pe sală fluieră „încetarea”. Femeia iese roșie, cu fusta șifonată și trece printre copii și fetele ce au venit să-și vadă părinții. Acesta este fenomenul de „prostituare a instituției familia”, pe care regimul comunist are tot interesul s-o distrugă.

Colonia Peninsula va rămâne în mintea tuturor ce au cunoscut-o ca ceva de neînchipuit. Aiudul reprezenta exterminarea prin foame. Peninsula reprezintă pe Canal exterminarea prin munci forțate.

Abatorul uman de la Timișoara

Litera „A” a alfabetului de suferință în regimul comunist începe cu Securitatea lui Teohari Georgescu. Probabil că la Dv. se cunoaște instituția Inchiziției spaniole, când Biserica, pentru a aduce la numitor comun pe cei ce se ridicau împotriva Papei, a folosit metodele cunoscute pe atunci. Pentru a vă face o imagine de ceea ce reprezintă în România Securitatea lui Teohari Georgescu, gândiți-vă că Inchiziția spaniolă este depășită cu [foarte] mult de această instituție. Securitatea în România este urâtă ca și moartea și de la copilul de 2 ani și până la bătrânul de 80 de ani toți tremură când aud cuvântul „Securitatea”. Este chintesența puterii și terorii în Statul comunist și reprezintă garanția existenței statului polițist.

Burghazia, slabă, a avut să învețe ce înseamnă Statul și aparatul de siguranță, care în trecut era o platonie²⁶⁸. Aici se îmbină metodele de schingiuală cele mai perfecte. Rafinamentul în Securitatea comunistă a atins punctul maxim. Aci găsești metodele asiatice, experiența rusească, adaptate la noi. Este imposibil ca în fața torturilor la care ești supus, dacă ești om, să poți suporta. Semnezi și spui că ai comis orice, numai să scapi de chinuri.

Cercetările aici nu se fac după o știință. Adică delicventul, prin probele ce i se pun în față, să fie dus în mod științific la fapt. Aici anchetatorul urmărește să te ducă la o țintă. Vrând-nevrând trebuie să ajungi acolo și să recunoști fapte pe care numai în gând poate le-ai comis. Niciodată anchetatorul nu este mulțumit. Mereu spune că mai ai ceva de spus și nu spui adevărul. Din mofturi se creează organizații pe hârtie, se înscenează organizații. Toate pentru a justifica existența acestui aparat de stat și a ușura drumul regimului comunist în atingerea țelului său. Securitatea este aparatul de cea mai mare încredere al statului și în el nu pătrund decât elemente bine verificate.

În fostele beciuri ale Gestapoului din Timișoara, vis-à-vis de Liceul „Coriolan Brediceanu”, am cunoscut în anul 1948 Securitatea Timișoara, condusă de colonelul Moiş²⁶⁹, fost avocat, fiu de preot din Ardeal, care și-a pus știința în slujba acestui aparat diabolic. Moiş este cunoscut în Banat așa cum în Apus este cunoscut Churchill sau Eissenhower. A bătut tot Banatul și jumătate din Ardeal. Colaboratorii lui [sunt] sârbi, evrei și unguri. Pensionarii beciurilor Securității Timișoara sunt românii. Azi în România s-a terminat cu ura de rasă împotriva națiunilor

²⁶⁸ Text probabil, în ambele copii ale Memoriului fiind greu descifrabil.

²⁶⁹ Este vorba de colonelul Aurel Moiş.

conlocuitoare, evrei, unguri, sârbi, țigani, însă se practică cu o ură înverșunată, ura împotriva românilor.

În beciurile Securității nu se circulă decât cu ochelari. Oamenii se țin de obicei izolați. Dacă ar putea să introducă un securist în fiecare celulă și în capul fiecărui arestat, bucuroși șefii comuniștilor ar face-o, pentru ca și gândurile dușmănoase să fie controlate.

Am dormit la Timișoara jos pe ciment și pe scândură mult timp. Mâncarea în perioada cercetărilor: 100 gr. pâine pe zi și o ciorbă de arpacaș. Cu 5 linguri și 5 blide ruginite am mâncat sute de oameni luni de zile. Cum nu s-au îmbolnăvit oamenii, trebuie tot Dumnezeu întreat.

Metodele întrebunțate de Securitatea Timișoara erau:

- bătăi la tălpi – 300-400 lovituri;
- bătăi cu sacii pe piept;
- ringiespielul²⁷⁰ pe două scaune legat;
- curent electric;
- bătăi la coate și genunchi;
- bătăi la testicule și urechi.

În tot timpul acesta, aparatul de radio cânta tangouri sau române.

Vestiți în maltratarea arestaților la Securitatea Timișoara, rămân pentru vecie:

- Vida²⁷¹, locotenent major, femeie, sârboaică, care bătea oamenii peste testicule și urechi;

- Locotenent Bugarschi²⁷²;
- Locotenent Jivoiu;
- Locotenent Schnellbach;
- Maiorul Kling, evreu de la Lugoj;
- Plutonierul Saboilă și alții.

De aici ieșeau cu oasele rupte și cu dosarul complet, terminând: „Aceasta îmi este declarația pe care o dau și o semnez propriu, neforțat de nimeni”.

Ajungeai în fața Tribunalului Militar. Pedepsele erau deja fixate de Securitate, așa [că] aci ajungeai ras, tuns și frezat, rămânând ca irozii, care se numeau judecători militari, să îndeplinească ultima formalitate. Din vreme, la procesele noastre din Timișoara se pregăteau muncitorii de prin fabrici, care de voie, de nevoie veneau la tribunal și strigau: „Moarte lor!”²⁷³. Apărarea arestatului este tot o formalitate banală în justiția populară. Avocatul vorbește pentru că trebuie să vorbească, căci a luat bani de la familie. Dacă nu ți-ai luat avocat, statul, f[oaarte] milos, îți dă avocat din oficiu, care spune în concluzie că nu meriți 15 ani pentru faptele tale, dar meriți 14 ani.

²⁷⁰ Mitucă se referă, cel mai probabil, la *Ringenspiel*, care înseamnă în limba germană, carusel. În context, o formă ironică a coregrafiei torturii pusă în scenă de anchetatori.

²⁷¹ Este vorba despre Vidosa Nedici.

²⁷² Este vorba de locotenentul Sava Bugarschi din cadrul regionalei de Securitate Timișoara. Directorul Regionalei era lt. colonelul Coloman Ambruș.

²⁷³ „Moarte trădătorilor” (*loc. cit.*, f. 130 v.).

În acest fel, ultimul act al acestor irozi se termină și bietul român apucă drumul greu al închisorii.

Într-un stat din centrul Europei, care se numește Elveția, există un vechi obicei. Deasupra închisorilor unde nu sunt deținuți, se arborează steagul alb. De cele mai multe ori acolo se văd aceste steaguri albe.

Mă întreb când va veni ceasul acela ca în România, deasupra tuturor închisorilor să fie arborate steaguri albe?

În țara aceasta zac peste 200.000 de deținuți politici, care nu și-au pierdut credința și ideile lor. S-au scârbit însă de vorbele și conferințele interminabile ale Apusului. Mereu, mereu conferințe.

Când citesc conferințele dumneavoastră, am următoarea imagine în față:

- un lup care se repede asupra unui miel să-l mănânce și mielul îi spune: „Stai, Lupule, să vorbim. Articolul 3 din Charta Națiunilor Unite spune că popoarele au dreptul la autodeterminare și libertăți fundamentale”.

- „Bine, bine, îi răspunde lupul. Eu trebuie întâi să te mănânc și după aceea te adresezi Consiliului de Securitate”.

Gândiți-vă bine, Domnilor din Apus. Să nu fie prea târziu când vă veți trezi.

Un fost deținut la Cavnic

Mențiune

Aceasta este o reconstituire a memoriului pe care l-am întocmit în februarie-martie 1954 și pe care l-am predat lui Dinu Pillat, așa cum am declarat în cursul anchetei penale, reconstituire pe care am făcut-o din cap, în luna august 1954, în timp ce mă aflam rearestat la Securitatea Craiova.

17 decembrie 1959.

Ss. Ioan Gh. Mitucă.

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207, vol. 2, ff. 135-151)

Alina ILINCA
Liviu Marius BEJENARU

ION EREMIA. BIOGRAFIA UNUI REBEL DIN P.M.R.

ION EREMIA. A BIOGRAPHY OF A REBEL FROM ROMANIAN WORKING PARTY

General Ion Eremia joined the Communist Party in 1942, when it was still an underground party. After World War Two, he was appointed to higher and higher positions in the armed forces, but beginning with 1953, his career failed and he gradually turned away from the party's official policy. Because of a memorandum sent to Gheorghiu-Dej, after debating the matter with other underground activists (Victor Dușa, Dumitru Petrescu, Constantin Agiu etc.), he was ousted from the party in 1956, for „factional activity”. He was arrested in October 1958, for having tried to send the novel *Gulliver in the Land of Lies* (*Gulliver in Țara Minciunilor*), to France for publication in which he lashed at the Bucharest regime. Released in 1964, rehabilitated in 1979, he was not taken back into the ranks of the party.

Etichete: Ion Eremia, *Gulliver în Țara Minciunilor*, Gh. Gheorghiu-Dej, revoluția maghiară, 1956, destalinizare, revizionism

Keywords: Ion Eremia, *Gulliver in the Land of Lies*, Gh. Gheorghiu-Dej, Hungarian Revolution, 1956, destalinization, revisionism

Moartea lui Stalin, survenită la 5 martie 1953, a marcat intrarea țărilor din lagărul socialist într-o nouă etapă. Odată ridicat vălul uniformizării staliniste, diversitatea punctelor de vedere din țările intrate în sfera de influență sovietică a reapărut, demonstrându-se astfel faptul că încercarea lui Stalin de a topi în același creuzet popoarele aservite eșuase¹.

Așa cum s-a înțeles abia după sfârșitul Războiului rece, „a existat un personaj care ar fi putut deveni un obstacol în calea sovietizării Europei de Est: național-comunismul”. Aceasta întrucât, „contestarea de către Tito a acordului procentual dintre Stalin și Churchill și, în final, a întregului sistem lalta, a fost, poate, singurul eveniment foarte dramatic din anele mișcărilor anti-lalta din Europa de Est”, existând tendințe latente și în alte partide comuniste din această zonă². Comunismul național a favorizat alternativele revizioniste, atât pe cele moderate, cât și pe cele

¹ Apud Florin Constantiniu, *1956: de la Budapesta la București*, în Dan Cătănuș, Vasile Buga (coordonatori), *Putere și societate. Lagărul comunist sub impactul destalinizării – 1956*, I.N.S.T., București, 2006, p. 442.

² Agnes Heller, Ferenc Fehér, *De la Yalta la Glasnost. Dezmembrarea imperiului lui Stalin*, Editura de Vest, Timișoara, 1993, p. 27.

radicale, în acest fel diferențiindu-se de stalinismul național, care s-a opus în mod sistematic oricărei forme de liberalizare și de democratizare³.

Pentru țările din Europa Centrală și de Est, moartea lui Stalin a dat semnalul declanșării desprinderii de monopolul ideologic instituit de Moscova. „A doua transmitere a puterii bolșevice, după cea care duse de la Lenin la Stalin, s-a realizat deci, ca și prima, în condițiile venerării lui Lenin, dar, spre deosebire de prima, sub semnul unei întoarceri la părintele fondator”⁴. Schimbările introduse de noul lider sovietic N. S. Hrușciiov au fost: depenalizarea relațiilor sociale, sfârșitul represiunii în masă, restabilirea controlului partidului asupra poliției politice, destalinizarea moderată⁵. Evenimentul cel mai important rămâne însă „raportul secret” asupra crimelor stalinismului. Deși incomplet, deoarece în cuprinsul său Stalin era acuzat nu pentru că a martirizat popoare ale Uniunii Sovietice, ci pentru vina de a-și fi terorizat, torturat și asasinat tovarășii de partid, raportul a bulversat ideea comunistă din întreaga lume, deoarece glasul care s-a ridicat acuzator nu mai venea din Occident, ci chiar din inima Kremlinului⁶. Au fost criticate, de asemenea, cultul personalității lui Stalin, violarea principiului conducerii colective, acumularea în mâinile unei singure persoane a unor puteri nelimitate, luarea deciziilor în mod personal, fără informarea Biroului Politic sau Comitetului Central, birocratizarea aparatului de partid etc⁷. Raportul a fost precedat de reconcilierea cu Tito, din mai 1955, care semnifică recunoașterea de către conducerea P.C.U.S. a principiului pluralității căilor de trecere la socialism. Au urmat schimbările de la vârf din cadrul conducerii partidelor comuniste din Ungaria și Polonia, fapt ce ținea de tradiția Moscovei de a-și instala oamenii în țările din sfera sa de influență. Făcând toate acestea, sovieticii se expuneau unei duble primejdii: compromiteau schimbările pe care ei înșiși le preconizaseră, dându-le forma unui ordin venit de la Moscova, iar punerea în discuție a erorilor trecutului slăbea dictatura partidelor frățești din țările socialiste⁸.

De altfel, aceste lucruri au ieșit în evidență imediat după dispariția lui Stalin. În iunie 1953, muncitorii din Berlinul de Est s-au revoltat și, cu toate că, inițial, declarase că acțiunile ostile s-au datorat activității unor „bandiți fasciști și unor elemente provocatoare din Vest”, președintele Consiliului de Miniștri, Otto Grotewohl, a recunoscut că fitilul a fost aprins de serioasele lipsuri alimentare și de alte probleme economice⁹. În felul acesta, alternanța dintre comunismul reformist

³ Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Polirom, Iași, 2005, p. 55.

⁴ François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, Humanitas, București, 1996, p. 469.

⁵ Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice. De la Hrușciiov la Gorbaciiov (1953-1985)*, Editura Corint, București, 2000, p. 6.

⁶ François Furet, *op. cit.*, p. 472.

⁷ Dan Cătănuș, *Destalinizarea în variantă românească. Cazul Miron Constantinescu – Iosif Chișinevschi, 1956-1961*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/1999, pp. 99-112.

⁸ François Furet, *op. cit.*, p. 471.

⁹ Thomas Parish, *Enciclopedia Războiului rece*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002, p. 38.

și neostalinism a marcat întreaga istorie a comunismului de tip sovietic și poate fi privită ca pe o reluare/rafinare a ciclului leninist „fondator”, comunism de război – N.E.P.¹⁰.

Pe de altă parte, în raportul său, noul lider de la Kremlin nu a făcut o analiză istorică sau sociologică a sistemului stalinist, termenul de „destalinizare”, sub care a fost cunoscut procesul transformărilor petrecute după 1953, nefiind folosit în limbajul partidelor comuniste, ci doar corectarea unor erori și deficiențe datorate cultului personalității. Acest eufemism trebuia să inducă ideea conform căreia doar Stalin a fost vinovat de aceste erori și nu sistemul însuși¹¹. Demonstrația pornea de la argumentul folosit de Stalin că membrii de partid „ne amintesc de eroul mitologiei grecești Anteu. Ca și Anteu, ei sunt tari prin faptul că-și păstrează legăturile cu mama lor, cu masele care i-au născut, hrănit și educat. Și atâta timp cât își păstrează legătura cu mama lor, cu poporul, ei au toate șansele să rămână invincibili”¹². Prin urmare, Hrușciuv denunța tocmai ruperea de mase a predecesorului său, lucru nemaîntâlnit pentru un comunist. Era necesară, așadar, crearea unui nou liant, care să aibă o componentă de continuitate, dar și una de ruptură cu trecutul, fără a pune în discuție natura regimului. Dorința liderilor partidelor comuniste intra în conflict cu cea a generației revizioniste, care era interesată, cu precădere, de restaurarea a ceea ce ei credeau a fi esența umanistă a filozofiei sociale marxiste¹³.

După ce raportul a fost citit de către Hrușciuv, liderul comunist italian Palmiro Togliatti a fost cel care a cerut o adâncire a criticii aduse lui Stalin de la nivelul psiho-personal la cel structural-instituțional. Argumentele lui Togliatti au fost preluate și de revizionistii polonezi sau maghiari, grupați în jurul revistelor „Po Prostu” și „Nowa Kultura” sau al cercului literar „Petöfi”. Nu trebuie să provoace uimire faptul că teza conform căreia cultul personalității lui Stalin ar fi fost generat nu de anumite condiții istorice, care erau deja de domeniul trecutului, ci de însuși sistemul sovietic, a fost promovată, în special, de unii comuniști. În fond, datorită faptului că proveneau din cadrul sistemului, ei aveau acces la o serie de informații secrete și cunoșteau mai mult decât oricine ideologia comunistă, precum și modul în care funcționa mașinăria de partid și de stat. Nu în ultimul rând, faptul că foloseau zi de zi stereotipiile din limbajul comunist le-a permis să realizeze o devastatoare comparație între viitorul promis de clasicii marxism-leninismului și realitate¹⁴.

De altfel, încă din anul 1954, atât în Polonia cât și în Ungaria exista o stare de neliniște latentă. Intelectualii alcătuiau nuclee de opoziție organizată, dispunând cel mai adesea de instituțiile oficiale ale regimului, care aveau datoria să-i înregistreze: uniuni ale scriitorilor,

¹⁰ Adrian Pop, *Tentația tranziției. O istorie a prăbușirii comunismului în Europa de Est*, Editura Corint, București, 2002, p. 37.

¹¹ Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism. Its origins, growth and dissolution*, vol. 3 – *The Breakdown*, Oxford University Press, New York, 1978, p. 454.

¹² I. V. Stalin, *Despre lipsurile muncii de partid și despre măsurile pentru lichidarea troțchiștilor și a altor fățarnici. Raport și cuvânt de încheiere la Plenara C.C. al P.C.(b), al U.R.S.S. din 3-5 martie 1937*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1952, p. 47.

¹³ Vladimir Tismăneanu, *Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 74.

¹⁴ Leszek Kolakowski, *op. cit.*, pp. 456-457.

reviste literare, ziare, școli, asociații studențești. Peste tot se vorbea doar despre consiliile muncitorești și autogestiunea muncitorească. Numai că aceste consilii muncitorești semănau destul de puțin cu sovietele de la Petersburg din anul 1917, deoarece, chiar dacă luptau pentru pâine și dreptate ca și predecesoarele lor, activitatea lor se ducea, în Polonia, și pentru libertatea Bisericii catolice, iar în ambele țări și pentru libertatea națională¹⁵. Reaparitia Consiliilor muncitorești ținea mai ales de ideea reformării socialismului, deoarece, așa cum constata Raymond Aron într-o lucrare devenită clasică, pe măsură ce regimul comunist din Uniunea Sovietică se consolida și maturiza, domeniile de maxim interes începeau să fie acaparate de specialiști care nu își mai datorau poziția exclusiv originii sociale și activității revoluționare sau în cadrul partidului, ci cunoștințelor și profesionalismului lor, astfel încât conservarea dogmelor se opunea profesionalizării elitelor¹⁶. Încă de la bun început au fost priviți de către birocrății de la putere drept revizionști, adjectiv creat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, pentru a condamna tezele unor gânditori ca fiind contrare marxismului¹⁷. Polemica a pornit de la faptul, așa cum sublinia Ernst Nolte, că marxismul a fost, pe de-o parte, baza partidului speranțelor și protestelor din epoca industrială, care se orienta după un străvechi vis al omenirii, iar pe de altă parte, justifica convingerile unei clase în ascensiune de muncitori calificați care cerea dreptul la luarea deciziilor într-o nouă civilizație, dar încă nu își propunea în mod serios să impună dictatura unică, prima treaptă spre înfăptuirea unei societăți fără clase. Din această cauză, mulți observatori, printre care și Max Weber, au remarcat acest aspect din gândirea lor și nu rareori au vorbit cu dispreț despre mic-burghezii din mișcarea muncitorească. Însă acești mic-burghezi catalogați de adversarii ortodocși drept revizionști și acuzați frecvent de gândire burgheză, se raportau la factorul timp ca la cel mai puternic element ce obliga la revizuire. Altfel decât a presupus Marx, revizionștii considerau că numărul burghezilor, adică al celor care nu se dedicau nemijlocit activităților productive, ci unor modalități diversificate de intermediere, nu scădea, ci, dimpotrivă, creștea în proporție uimitoare; contradicția dintre capitaliști și muncitori nu era rigidă și doar negativă, întrucât exista o muncă a capitalului, tot așa după cum exista un capital al muncii și numai această opoziție făcea posibile sindicatele adevărate și participarea muncitorilor la stabilirea ratei de investiții în economia națională; postulata omogenitate a proletariatului nu exista nici măcar în statele industriale și cu atât mai puțin în lume; soarta fiecărui muncitor era strâns legată de cea a statului său; capitalismul nu era gata să se prăbușească, ci mai avea încă în față un mare viitor, în care fără îndoială se va transforma tot mai mult în direcția statului social și abia după o lungă perioadă de tranziție va ajunge la socialism. Datorită acestor convingeri, revizionștii afirmau, în final, că mișcarea muncitorească trebuia desprinsă de impulsul

¹⁵ François Furet, *op. cit.*, p. 483.

¹⁶ Raymond Aron, *Lupta de clasă. Noi prelegeri despre societățile industriale*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 216.

¹⁷ François Furet, *op. cit.*, p. 482.

utopic ca parte a ideologiei, proclamându-și ideile drept nucleu al teoriei marxiste, în timp ce adversarii lor le considerau numai o parte a sa¹⁸.

Revizionismul apărut după moartea lui Stalin, încerca, înainte de toate, să spargă carcasa mitologică a ideologiilor oficiale¹⁹. Mai simplu spus, era vorba despre critica teoriei marxist-leniniste pentru a o adapta, de aici și utopia, la mutațiile care aveau loc în cadrul sistemului internațional, ambiția lui fiind aceea de a formula o alternativă la distorsiunile leninismului sau ale marxismului, și nu să regândească, să recreeze o filozofie socială²⁰. Revizionismul nega caracterul de clasă al statului, inevitabilitatea revoluției pentru trecerea de la capitalism la socialism și rolul partidului de avangardă a clasei muncitoare, revendicând libertatea de gândire în afara oricărei presiuni politice, mai ales a staliștilor, pe care-i considerau promotorii moderni ai scolasticii din evul mediu²¹. În paginile ziarelor, o serie de articole s-au inspirat din aceste idei noi. În Polonia, corespondentul Agenției Tass semnala diverse „manifestări antisocialiste în coloanele presei poloneze”. Astfel, în „Nowa Kultura”, organul de presă al Uniunii scriitorilor polonezi, în articolul „O discuție cu Occidentul”, se arăta că „discuția trebuie să fie purtată pe o altă bază decât cea de până acum”, fiindcă „proletarul universal este o noțiune învechită. Acum trebuie să ne gândim la omul universal”. Ziarul „Zycie Warszawi” proclama eșecul economiei de comandă, care „putea funcționa doar în anumite condiții politice, a înăbușirii criticii și a terorii polițiste”, devenind necesară „anularea dictaturii Gosplanului, lichidarea atotputerniciei direcțiilor generale, publicitatea vieții de stat, descentralizarea, democratizarea, suveranitatea”, deoarece „cele două sisteme (comunist și capitalist – n.n.) tind spre unul singur și anume spre contopirea într-un singur organism mondial”²². Discuțiile nu au ocolit deci principiile doctrinei ale regimului²³.

În Ungaria, criza a luat proporții mult mai mari, intervenția armatei sovietice, care, la 4 noiembrie 1956, a ocupat Budapesta a făcut ca insurecția populară să fie înfrântă. După ce intervenția armată a fost susținută de toate statele socialiste, Iosip Broz Tito, într-o cuvântare rostită la Pola, la 11 noiembrie același an, în fața activiștilor Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, apărută într-o variantă cenzurată, o lună mai târziu, în „Scânteia”, afirma că „viitorul depinde de faptul dacă în partidele comuniste va învinge noua orientare care a fost începută de Iugoslavia”²⁴. Referindu-se la insurecția din Budapesta și condamnându-l pe Imre Nagy că nu a știut să țină sub control manifestările de nemulțumire ale maselor și, totodată, că nu s-a folosit de consiliile muncitorești²⁵, liderul iugoslav adăuga: „Iată, priviți cum un popor cu mâinile goale, prost înarmat,

¹⁸ Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-Socialism și Bolșevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, București, 2005, p. 66.

¹⁹ Vladimir Tismăneanu, *Arheologia Terorii*, ediția a II-a, Editura Alfa, București, 1998, p. 155.

²⁰ Idem, *Mizeria Utopiei...*, p. 76.

²¹ Ana Selejan, *Literatura în totalitarism, 1957-1958*, Editura Cartea Românească, București, 1999, p. 462.

²² A se vedea, pe larg, în „Scânteia” din 21 octombrie 1956.

²³ Raymond Aron, *op. cit.* p. 223.

²⁴ A se vedea, pe larg, în „Scânteia” din 20 noiembrie 1956.

²⁵ Jean François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Polirom, Iași, 1998, p. 137.

opune o rezistență foarte puternică dacă îl animă un singur țel: de a se elibera și de a fi independent. Nu-l mai interesează cum va fi această independență, dacă în țară va avea loc restaurarea burgheziei și a sistemului reacționar, numai să fie independent din punct de vedere național. Acestea sunt în linii esențiale gândurile care-l preocupau”. Pentru situația din Ungaria, Tito găsea vinovat grupul stalinist din conducerea P.C.U.S., care nu dorea să extindă și asupra celorlalte țări socialiste principiile consemnate în acordurile din iunie 1955, conform cărora „problemele interne de organizare, sistemele sociale și diferitele forme de dezvoltare socialistă privesc exclusiv popoarele diverselor țări”²⁶.

La 19 noiembrie, „Pravda” publica un comentariu despre cele afirmate de Tito la Pola, oferind spre exemplificare o serie de alte pasaje din discursul învinovat. În privința textului discursului lui Tito, cititorii români au fost nevoiți să se mulțumească cu fragmentele reproduse din organul de presă al P.C.U.S., cu specificația: „Cuvântarea conține unele declarații care, atât prin forma, cât și prin conținutul lor, contravin principiului internaționalismului proletar și solidarității internaționale ale oamenilor muncii”. „Pravda” arată în continuare că, „remarca lui Tito «cultul personalității a fost produsul unui anumit sistem», nu făcea decât să dea apă la moară forțelor ostile socialismului, deoarece „este știut că tocmai propaganda reacționară în lupta ei împotriva marxism-leninismului susține acum cu deosebită perseverență că cultul personalității lui Stalin ar fi fost generat nu de anumite condiții istorice, care sunt deja de domeniul trecutului, ci de însuși sistemul sovietic”²⁷. Aceeași idee a fost reluată peste câteva zile în articolul de fond „Pentru o tot mai strânsă unire a forțelor socialismului pe baza principiilor marxism-leninismului”, „Pravda” strecurând, în final, o amenințare voalată la adresa Uniunii Comunistilor Iugoslavi: „Cum să nu se pună întrebarea dacă aceasta nu este o repetare a vechilor atacuri la adresa Uniunii Sovietice, care fuseseră la modă în trecut”. În final, răspunzând la remarca lui Tito că U.R.S.S. „are o încredere insuficientă în forțele socialiste din țările de democrație populară”, „Pravda” aprecia că, „dacă există unitate în ceea ce este principial și fundamental pentru cauza asigurării victoriei socialismului, în diferite țări se pot aplica forme și metode diferite de soluționare a problemelor concrete ale construcției socialiste, în funcție de particularitățile istorice și naționale”²⁸.

Disputa ideologică renăscută dintre cele două state nu s-a oprit însă aici. Convins că Hrușciov, supus presiunilor Chinei și conducătorilor staliști din propriul partid, era pe cale să abandoneze linia congresului al XX-lea, Tito a dat publicității, la 13 martie 1958, un program ce reafirma orientările majore ale comunistilor iugoslavi. Documentul a nemulțumit atât China, care l-a interpretat ca pe o abandonare a socialismului, cât și Uniunea Sovietică, care, la 27 mai 1958, a anulat ajutorul economic și a denunțat, la începutul lui iunie, așa numitul revizionism iugoslav²⁹.

Dar dacă în Iugoslavia, Polonia și Ungaria revizionismul echivala cu reforma, în interiorul P.M.R. acesta era sinonim cu trădarea ideologiei marxist-leniniste și a intereselor partidului. Practic, în România, avem de a face cu o situație paradoxală: pe de o parte, conducerea de la

²⁶ A se vedea, pe larg, în „Scânteia” din 27 noiembrie 1956.

²⁷ *Ibidem*, 20 noiembrie 1956.

²⁸ *Ibidem*, 27 noiembrie 1956.

²⁹ Jean François Soulet, *op. cit.* p. 138.

București era solidară cu Moscova în ceea ce privește respingerea punerii în discuție a dogmei marxist-leniniste, dar, în același timp, răstălmăcea un alt principiu care pornise din interiorul P.C.U.S. și anume, atitudinea critică față de cultul lui Stalin și modul cum a fost el reflectat în România. Cea mai cunoscută acțiune împotriva acestor idei a rămas Plenara C.C. a P.M.R. din iunie 1957, când au fost excluși din Biroul Politic Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi, care se convertiseră în liberali de factură hrușciovistă. Dar, la fel ca aceștia, mai erau și alți membri de partid care doreau să se deschidă un proces public stalinismului și a modului în care acesta se reflectase în realitatea socială din România.

Unul dintre aceștia era generalul Ion Eremia³⁰. Devenit membru al partidului comunist în perioada celui de al doilea război mondial când, așa cum observa François Furet, lupta împotriva lui Hitler fusese transformată de către politica sovietică și partidele comuniste ce urmau calea trasată de către aceasta într-o concepție optimistă asupra istoriei, Ion Eremia, după ce a participat la războiul antisovietic, cât și la cel împotriva Germaniei naziste, a fost numit, la 1 august 1945, în funcția de redactor șef al publicației „Glasul Armatei”. În acea perioadă, prioritară era politizarea armatei române, publicația fiind creată ca un important mijloc pentru atingerea acestui obiectiv. De altfel, „Glasul Armatei” a fost cea mai importantă publicație militară, aflată încă de la înființarea sa, la 15 iulie 1945, sub controlul comuniștilor. Devenit cotidian la 25 octombrie 1946, în plină campanie electorală, ziarul a fost tribuna prin care Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă, iar, din octombrie 1948, Direcția Superioară Politică a Armatei a transmis și a impus, la nivelul întregii armate, cuvântul partidului, orele de lectură ale militarilor, impuse prin programul zilnic de instrucție, fiind cu precădere destinate citirii respectivei publicații, dar și a altor publicații cu caracter militar, precum și a ziarului „Scânteia”³¹. Alături de Ion Eremia mai semnau colonelul Dumitru Petrescu, care era și directorul publicației, locotenentul Sorin Toma, care avea să devină redactor-șef la „Scânteia” și sublocotenentul Aurel Lambrino.

Pentru ca activitatea de propagandă să dea rezultate, armata a trebuit să procedeze la scoaterea din biblioteci a cărților considerate ca având un caracter fascist. Acțiunea, normală până la un punct, ținând cont de noile realități geopolitice, s-a extins și la cele considerate a avea un caracter subversiv sau, mai bine spus, a nu fi pe placul noilor autorități comuniste. Astfel, în acea perioadă, Eremia scria că „străduințele aparatului de cultură, educație și propagandă în direcția democratizării armatei pot rămâne în bună măsură infructuoase, dacă nu se cercetează și se selecționează cu o deosebită atenție materialul de lectură aflat în bibliotecile militare din cazărmi, școli și instituții militare”³², deoarece „vechile «cuiburi» se cheamă acum «centre de rezistență»” și „deasupra lor stă «Căpitanul» reînviat – Călăul Rădescu”³³, iar „campionul

³⁰ A se vedea, pe larg, în Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Ion Eremia (1913-2004)*, în „Arhivele Totalitarismului” nr. 1-2/2004, pp. 238-244.

³¹ Florin Șperlea, *De la armata regală la armata populară. Sovietizarea armatei române, 1948-1955*, Editura Ziua, București, 2003, p. 200.

³² I. Er, *Curățirea bibliotecilor*, în „Glasul Armatei” din 30 august 1945.

³³ Idem, *Călăii din nou la lucru*, în „Glasul Armatei” din 2 septembrie 1945.

șovinismului ardelean, Maniu, nu a renunțat la prețioasa lui armă nici după 23 August³⁴. Atunci când se referea la „călăul Rădescu”, Eremia nu uita să amenințe că „poporul are poliția lui, care știe să vegheze”. Desigur, el nu se gândea că într-o zi va fi anchetat tocmai de instituția cu care îi amenința pe cei care se opuneau regimului comunist.

Dacă Ion Eremia ar fi lucrat doar în aparatul de propagandă al partidului, ar fi ajuns ca unul din personajele romanului pe care l-a scris și pentru care a fost condamnat politic. Este vorba de bătrânul scriitor pe care Gulliver îl întâlnește în vizita de la Palatul Scriitorilor și care își lepădase onoarea și demnitatea intrând în slujba stăpânirii, tăvălindu-se în noroi, mințind cu nerușinare și batjocorind suferința poporului, proslăvind-o³⁵. Mai mult, poate, decât defectiunea titoistă, vizitele în calitate de deputat M.A.N. în satele românești, precum și experiența pe care a trăit-o în funcția de ministru adjunct pentru construcții și cazarea trupelor au avut darul să-l transforme mai întâi într-un adept al reformelor, apoi într-un eretic al ideologiei oficiale. Evident, aici a fost vorba și de o anumită disponibilitate de a recunoaște și vorbi de greutățile întâmpinate ca fiind produse de către sistem, neconsiderându-le doar simple „exagerări” sau „lipsuri temporare”, așa cum o făcea ideologia oficială.

Mai întâi avea să constate că planificarea în construcții era birocratică și greoaie, iar cei care lucrau în acest domeniu, înguști și ruși de realitate, favorizați de o legislație încurcată și adeseori inutilă³⁶ și de niște miniștri incompetenți, dar menținuți cu toate acestea în funcții³⁷, în timp ce vechii ilegalisti fuseseră puși în posturi de mică răspundere³⁸. Apoi, deoarece răspundea de cazarea cadrelor din armată, a observat că „pentru ofițerii sovietici s-a găsit imediat spațiu suficient, dar lui, care a cerut de atâtea ori și de atâta timp spațiu de cazare pentru ofițerii români, nu i s-a dat, spunându-i-se că nu sunt posibilități”³⁹. Dezaprobarea sa mergea mai departe atunci când auzea de „greșelile grosolane și de abuzurile” săvârșite de „organele Ministerului Afacerilor Interne, ale Procuraturii și ale Ministerului de Justiție”, pe care el și le explica doar prin faptul că „cei de specialitate au fost scoși și au fost aduși muncitori care nu se pricep”⁴⁰. Astfel, opinia sa era identică cu cea a altor comuniști revizionisti, pentru care Gulagul era o deviere, adică o nenorocire aleatorie, fără legătură cu sistemul⁴¹, doar propria sa experiență din închisoare făcându-l să-și schimbe părerea.

Dar cele mai amare reflecții le făcea atunci când constata similitudinile existente între economia sovietică și cea din România comunistă. De la desființarea N.E.P., economia sovietică fusese organizată în mod esențial în vederea puterii, acordându-se prioritate industriei grele, în

³⁴ Cpt. Eremia, *Lupta guvernului contra șovinismului*, în „Glasul Armatei” din 7 octombrie 1945.

³⁵ Ion Eremia, *Gulliver în Țara Minciunilor*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1992, p. 218.

³⁶ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 707, vol. 11, f. 154.

³⁷ *Ibidem*, f. 123.

³⁸ *Ibidem*, f. 156.

³⁹ *Ibidem*, f. 169.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 159.

⁴¹ François Furet, *Revoluția în dezbateri*, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 16.

numele unei ideologii a bunăstării⁴². Cu toate acestea, așa cum au demonstrat-o evenimentele din celelalte țări socialiste, o revoltă împotriva acestei realități era oricând posibilă. În privința principiului ce devenise sacrosanct, conform căruia trebuiau repartizate investițiilor 25% din produsul național, acesta nu a mai fost respectat, considerându-se că se mersese prea departe cu sacrificarea consumului⁴³. Eremia era la curent și cu experiența maghiară, „arătând că ungurii au schimbat proporțiile din planul lor de investiții, dând o atenție deosebită sectorului B. Susținea în acest fel că s-au orientat bine și era de părere că noi facem prea mari investiții în sectorul A și nu dăm atenție sectorului bunuri de consum. În acest fel trăgea concluzia că de aceia nivelul de viață la noi este scăzut și ca atare este bine să schimbăm și noi proporțiile în ceea ce privește investițiile pe care le facem”⁴⁴. În consecință, conchidea generalul, „în politica economică pe care o ducem copiem metodele, experiența și formele de organizare din Uniunea Sovietică și le aplicăm la noi cu toate că nu se potrivesc și nu dau rezultate”⁴⁵.

Discuțiile pe care le-a avut cu alți foști ilegaliști, precum Victor Dușa, Dumitru Petrescu, fostul său șef de la ziarul „Glasul Armatei” și de la Direcția Superioară Politică a Armatei, cu Constantin Agiu, dar și cu Mihail Levente și Bucur Șchiopu, vizau tocmai problemele care erau la ordinea zilei și în Polonia și Ungaria: analiza cultului personalității lui Stalin și semnalarea unor probleme cu care partidul și statul se confruntau, și anume insuficienta democrație internă de partid, unele aspecte neprincipiale în aplicarea politicii de cadre, greșelile săvârșite în agricultură și în politica de investiții, samavolnicii și acte de încălcare a legalității socialiste din activitatea aparatului de securitate al statului, insuficienta rezolvare a problemei pensiilor și salariilor. La unele din aceste discuții a participat și Ion Gheorghe Maurer, pe care, în final, aceștia doreau să-l coopteze, datorită calității sale de membru al C.C. al P.M.R. și supleant al Biroului Politic, la redactarea și susținerea unui memoriu adresat conducerii partidului. Refuzând să semneze memoriul, Maurer îi atenționa totuși că nu e bine să trimită un asemenea document, pentru că asta înseamna fracționism. Aceeași părere o avea și Biroul Politic care, în iunie 1955, pentru a da o aparență de democrație internă, a numit o comisie de partid formată din Constantin Pârvulescu, Dumitru Coliu și Mihai Gavriluc pentru a stabili caracterul acestor discuții. În paralel, în timp ce era chemat în fața comisiei de partid, Ion Eremia începea să cunoască soarta celor căzuți în dizgrație. La 30 aprilie 1955, printr-un Decret al Prezidiului M.A.N., a fost eliberat din funcția de locțiitor al ministrului Forțelor Armate, „primind alte însărcinări”, formulă sub care se ascundea faptul că generalul fusese lăsat fără nici o sursă de venit. La scurt timp, soția sa a fost concediată de la Teatrul Armatei, iar prin Decretul Prezidiului M.A.N. din 22 noiembrie 1955, era trecut în rezervă, deoarece „nu a luat măsuri împotriva elementelor birocratice care au frânat îndeplinirea sarcinilor de plan” și „nu a promovat cu curaj elementele tinere”⁴⁶. De abia ultimele două motive – „a ținut în posturi de conducere elemente necorespunzătoare din punct de

⁴² Raymond Aron, *op. cit.*, p. 205.

⁴³ *Ibidem*, p. 207.

⁴⁴ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 707, vol. 11, f. 153.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 168.

⁴⁶ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₂-117, c. 114.

vedere politic” și „nu s-a sprijinit în activitatea sa pe organizația de partid și de U.T.M.” – ofereau o imagine mai exactă asupra trecerii în rezervă.

Exclus din partid la Plenara C.C. al P.M.R. din iunie 1956, Ion Eremia a continuat să-și susțină cauza. De data aceasta, încercarea sa de schimbare a conducerii P.M.R. s-a legat de colaborarea cu alți foști ilegaliști: Petre Costache, ministru pentru problemele organelor locale ale administrației de stat, Gheorghe Vidrașcu, membru al prezidiului M.A.N., Ioan Cibu, redactorul șef al ziarului „Glasul Armatei” și Aurel Ardeleanu, șeful Facultății de Arme din cadrul Academiei Militare din Ministerul Forțelor Armate. Speranța schimbării de la putere a lui Gheorghiu-Dej s-a reaprins odată cu vizita lui Tito la București, în perioada 23-26 iunie 1956. Tito, considera Eremia într-o convorbire cu Vidrașcu, va determina și chiar conduce schimbarea Biroului Politic al P.M.R. și în primul rând al primului-secretar, care „s-a pus rău cu Tito încă de pe vremea primelor măsuri luate de Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești împotriva lui Iosip Broz Tito și conducătorilor Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia”⁴⁷.

Persoana la care Eremia se gândise să-l înlocuiască pe primul-secretar al partidului era Gheorghe Vasilichi, fost ilegalist, luptător în războiul civil din Spania și care în vremea stalinismului fusese aproape de o condamnare la moarte. În concluzie, Eremia i-a propus lui Vidrașcu să-i facă legătura cu ambasadorul Iugoslaviei în R.P.R., cu care să discute eventualitatea unei întâlniri secrete cu Tito sau, dacă acesta va aprecia că nu este posibil, să-i prezinte acestuia un mesaj pe care să-l transmită liderului iugoslav. Aveau să renunțe însă la această idee deoarece, după părerea lui Vidrașcu, întâlnirea trebuia, pe de-o parte să fie secretă, necunoscută de organele de stat, iar pe de altă parte el „trebuia să apară în fața ambasadorului iugoslav ca un om politic și nu ca un spion”⁴⁸. În cele din urmă au ajuns la concluzia că nu poate întreprinde nici această acțiune, deoarece cele două condiții nu pot fi întrunite în același timp.

Câteva luni mai târziu izbucnea revoluția maghiară, iar speranțele s-au aprins iarăși. Cibu, care considera că grupul se mișcă prea încet, a fost convocat, la 25 octombrie 1956, la Direcția Superioară Politică a Armatei „pentru a fi trimis în misiune la unități în legătură cu ultimele evenimente”. Într-o pauză a ședinței, i-a spus „șefului comisiei de partid a armatei că el consideră că nu este cazul să fie trimis, deoarece nici el nu este de acord cu unele măsuri ale guvernului și partidului, arătând că se iau cote prea mari de la țărani, că se fac abuzuri și oamenii sunt arestați, apoi unii eliberați fără ca cei ce au făcut abuzuri să fie pedepsiți”⁴⁹. Drept urmare, a fost acuzat că „a avut manifestări dușmănoase și s-a declarat împotriva intervenției trupelor sovietice pentru înăbușirea contrarevoluției. Pentru aceste motive a fost trecut în rezervă, iar pe linie de partid a fost sancționat ca pe timp de doi ani să nu ocupe funcție de răspundere”⁵⁰. Entuziasmul lui Cibu era împărtășit și de ceilalți membri ai grupului. Într-o discuție cu Vidrașcu, Eremia a caracterizat evenimentele din Ungaria ca reprezentând: „o acțiune pornită de la o nemulțumire reală a maselor și membrilor de partid față de politica stalinistă a conducerii de partid”, „roadele politicii

⁴⁷ *Ibidem*, rola AS₁-332, c. 601.

⁴⁸ *Ibidem*, c. 602.

⁴⁹ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3822, vol. 2, f. 82.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 83.

staliniste din Ungaria”, precum și „un semn că socialismul nu se poate construi cu ciomagul, ci cu entuziasm”⁵¹.

La rândul său, Gheorghe Vidrașcu a spus că, într-adevăr, ultimele evenimente din Ungaria s-ar întemeia „pe nemulțumirile membrilor de partid și ale maselor față de politica stalinistă a clicii Rákossy”. El a adăugat că aceste evenimente „constituie o grea lovitură dată partidelor comuniste și muncitorești, prestigiului și influenței lor în lume”. De asemenea, a mai spus că „trebuie făcută o cotitură hotărâtă în activitatea partidelor comuniste, în sensul înlăturării influenței stalinismului”. Vidrașcu a adăugat că „evenimentele din Ungaria trebuie să dea de gândit conducătorilor stalinisti” ai P.M.R., căci s-ar putea să primească și ei aceeași sancțiune de ordin politic din partea maselor, pe care au primit-o cei din Ungaria⁵².

În cadrul unei alte discuții, Eremia i-a atras atenția lui Ardeleanu să se gândească la ofițerii care au făcut studii în U.R.S.S., deoarece evenimentele se desfășurau în sensul dorințelor lor. Cei doi au reușit să se pună de acord doar cu atragerea în conspirație a colonelului Grațian Opriș, șeful secției a II-a Informații din Marele Stat Major, ceilalți ofițeri proveniți din Divizia „Tudor Vladimirescu”, ca generalii Tutoveanu, Arhip sau Haupt fiind considerați, fie de către Ardeleanu, fie de către Eremia, ca nesiguri. În consecință, cei doi au hotărât să mai aștepte pentru a vedea cum vor evolua lucrurile, lui Ardeleanu revenindu-i sarcina „de partid” ca, la locul de muncă sau printre cunoștințe, să popularizeze ideile lui Tito și ale revoluției maghiare. Ardeleanu a și făcut acest lucru în discuțiile avute cu subalternul său Sabin Tudosie și cu colonelul Lungu Nistor, șeful Comandamentului Garnizoanei București, caracterizând evenimentele ca o mișcare de eliberare anticomunistă și antisovietică, lansând, în același timp, ideea că asemenea acțiuni contrarevoluționare vor avea loc și în România.

Plenara din iunie 1957, când au fost excluși din Biroul Politic Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi a avut darul să le taie avântul. „Evenimentul arăta”, declara mai târziu Eremia în arestul Securității, „că partidul este puternic și că a eliminat din rândurile conducerii, elementele oportuniste și revizioniste ca și noi, iar noi ne așteptăm la operația inversă și admitem că conducerea P.M.R. este pe ducă, «bate în retragere», se așteaptă ea însăși la schimbare. Tito o păștea îndeaproape și toate judecățile noastre ridicole și pline de speranțe carieriste, începeau să se clatine. Ne-am liniștit singuri, ajungând la concluzia că, curățirea partidului de elemente oportuniste pe care o făcea partidul este o operație «disperată» și de ultimă oră pe care o face conducerea «stalinistă», fără știrea și binecuvântarea lui Tito, pe cont propriu, fără sprijinul acelor pe care noi îi socoteam, de asemenea, revizionisti, Nichita Hrușciiov și Mao-Tse-Dun, și îi socoteam că se amestecă în treburile interne ale celorlalte partide comuniste și muncitorești frățești”⁵³.

Atât Eremia, cât și Vidrașcu s-au gândit și la cooptarea altor persoane în cadrul grupului. Vidrașcu a făcut o referire discretă la Paul Niculescu-Mizil, membru al C.C. al P.M.R., iar Eremia, din spirit de reciprocitate, la Costache Petre, despre care a afirmat că se poate conta pe el în

⁵¹ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-332, c. 603.

⁵² *Ibidem*, c. 604.

⁵³ *Ibidem*, c. 605.

viitor ca element de participare la funcții importante. De asemenea, întrucât Vidrașcu urma să plece ambasador în Cehoslovacia, cei doi s-au gândit la redactarea unei scrisori pe care să o adreseze lui Hrușciov prin intermediul ambasadorului sovietic, pentru a cere sprijinul în înlăturarea lui Gheorghiu-Dej. Ea se compunea dintr-o parte introductivă de jumătate pagină în care Eremia afirma că neavând înțelegere din partea conducătorilor partidului care îl excluseseră, era nevoit să facă apel la sfatul și ajutorul conducătorului P.C.U.S., căruia i se adresa ca unui „tovarăș mai cu experiență” și ca uneia dintre figurile de frunte ale mișcării comuniste și muncitorești. Scrisoarea continua cu critici la adresa primului-secretar P.M.R. și a membrilor comisiei de anchetă de partid, Gheorghe Apostol, C. Pârvulescu și D. Coliu, care nu se conformau și nu aplicau învățămintele Congresului al XX-lea, dovedindu-se stalinisti. Deși participase la recepția dată de ambasadorul sovietic, Vidrașcu nu a găsit nici un moment prielnic pentru a înmâna scrisoarea, urmând să o ia cu el la Praga. „Am căzut de acord asupra acestei atitudini”, afirma Eremia mai târziu în ancheta Securității, „și am stabilit să-i mai telefoniez la Minister, până la plecare. Planul era de acum compromis și înmormântat și nici nu prea am pomenit de el în discuție, subînțelegând, renunțarea definitivă la el. Sunt convins, de altfel, că nu a predat scrisoarea. Dacă a făcut totuși acest lucru și ea a fost transmisă, sunt sigur că ea a fost citită cu un zâmbet de compătimire pentru autorul ei și apoi azvârlită la coș”⁵⁴.

După eșuarea acestui plan, derivația sa ideologică a îmbrăcat forma unui roman satiric scris în genul literar antiutopic care, de la Jonathan Swift încoace, a cunoscut o mare răspândire. În scrierile lor, revizionistii din Estul Europei au folosit mai multe surse de inspirație: filozofia lui Hegel, scrierile lui Jean-Paul Sartre, romanele lui Camus, Koestler, dar și Orwell, al cărui roman, *1984*, a fost cu timpul privat de contextul în care a fost conceput și redus la dimensiunea unei mașini de război anticomuniste, ignorându-se faptul că lupta antitotalitară a scriitorului a fost dusă în numele ideii socialiste⁵⁵. Ion Eremia nu a avut astfel de surse de inspirație, ci s-a bazat numai pe experiența acumulată în perioada în care a slujit puterea comunistă. „Cunoscând adevărul gol-goluț despre acest regim despot, până, chiar, în cele mai tainice unghere ale sale, i-am denunțat cu violență aberațiile”, avea să afirme mai târziu Ion Eremia. „În acțiunea lui, se afirma în nota informativă din 4 aprilie 1960, a unui informator al Securității, aflat în același celulă din închisoarea Jilava cu Ion Eremia, a conceput la un moment dat publicarea peste hotare a celor ce se petrec în țară și a scris un volum cuprinzând o satiră din care cititorul să poată vedea clar cele ce nici o minte omenească nu-și poate închipui. A intitulat-o *Gulliver în Țara Minciunilor* și în diferite capitole metodic aranjate, prezenta realitatea, impostura, falsificarea adevărului, înscenările Securității cu procese regizate, ridicolul unui parlament în care nimeni nu îndrăznește să-și spună cuvântul, că tot ce se prezintă votării se primește prin ridicarea de mâini, o adevărată gimnastică suedeză, exercitată cu docilă supunere de așa numiți deputați. Că în sfârșit, în acest volum are și un capitol rezervat acțiunii titoiste. Toate acestea sub formă de satiră în care umorul este prezent neîncetat”.

⁵⁴ *Ibidem*, c. 606.

⁵⁵ Simon Leys, *Orwell ou l'horreur de la politique*, Collection Savoir, Herman, Paris, 1984, p. 2.

În roman, care a văzut lumina tiparului după căderea regimului comunist, există și un capitol care descrie revoluția maghiară. „Însușindu-mi păreriile lui Tito în privința cauzelor care au determinat izbucnirea contrarevoluționară”, afirma Eremia în arestul Securității într-un limbaj care, neapărat, trebuia să consoneze cu viziunea și principiile partidului comunist, „arăt că, contrarevoluția din Ungaria nu s-a datorat acțiunilor imperialiste din afară, ci că ea ar izbucnit din cauza nemulțumirii maselor față de regimul democrat-popular și față de conducerea de stat așa-zis stalinistă și, plasându-l pe Tito în centrul desfășurării evenimentelor, am vrut să arăt că el, de fapt, a inspirat și a pregătit terenul pentru izbucnirea contrarevoluției din Ungaria.

În cuprinsul capitolului respectiv am vorbit numai despre prima parte a desfășurării evenimentelor contrarevoluționare din Ungaria, arătând că contrarevoluția a reușit. Cele relatate mai sus eu mi le-am însușit din discursurile ținute de Tito și Kardelj, precum și din comentariile dușmănoase ale ziarului «Borba», pe care eu le-am ascultat la posturile de radio iugoslave în cursul anilor 1956 și 1957, în care ei «analizau» cauzele contrarevoluției din Ungaria și cu care ocazii atribuiau țării lagărului socialist calomniile arătate mai sus⁵⁶.

Astăzi, când o serie de documente referitoare la revoluția maghiară au devenit accesibile, relevând jocul dublu al lui Tito față de Imre Nagy, admirația lui Ion Eremia față de liderul iugoslav poate părea rodul unei naivități politice. Nu e mai puțin adevărat însă, așa cum afirmă astăzi istoricii, și Eremia a intuit foarte clar acest fapt, că una din cauzele principale care au determinat marile revolte sociale din Polonia și Ungaria, din vara și toamna anului 1956, a reprezentat-o și procesul de recunoaștere a titoismului, altfel spus, de acceptare a unui model de edificare a socialismului, altul decât cel sovietic. De altfel, și presa din țările de democrație populară, după execuția lui Imre Nagy, a salutat victoria împotriva „contrarevoluției și a rolului nefast jucat de Tito”. Astfel, la 20 iunie 1958, publicația albaneză „Zeri i Popullit” afirma că „evenimentele din Ungaria și procesul lui Imre Nagy au demonstrat în mod clar că Nagy și complicii săi erau vechi partizani ai revizionismului iugoslav”, iar „Rude Pravo” din Cehoslovacia, afirma, la 18 iunie că „legătura dintre revizionismul iugoslav și cel al lui Imre Nagy nu vine decât să confirme odată în plus aprecierea corectă a revizionismului ca pericolul numărul unu pentru cauza socialismului, pericol împotriva căruia trebuie dusă o luptă fără compromis”. În acest sens, observația lui François Fejtő în postfața cărții despre procesul lui Imre Nagy, apărută la Paris în anul 1958, că „procesul liderului maghiar a fost, în mod simbolic, și cel al lui Tito, după cum în 1949, procesul lui Rajk a fost dirijat în primul rând contra lui Tito”, își păstrează și astăzi valabilitatea. De aceea, continua Fejtő, „pentru Tito adevăratul vinovat al insurecției a fost stalinistul Rákosi, în timp ce Imre Nagy nu a jucat decât rolul unei victime într-o situație de nerezolvat⁵⁷, opinie împărtășită și de către Eremia și de adepții săi.

Sfârșitul grupului care dorea să schimbe conducerea P.M.R. a fost unul în logica regimului comunist. După ce, la 11 septembrie 1958, a terminat de redactat manuscrisul, Ion Eremia a dorit să-l încredințeze lui Gabriel Brola, cetățean francez de origine română, care

⁵⁶ A.M.R., fond Microfilme, rola AS1-332, c. 607.

⁵⁷ *La Vérité sur L'affaire Nagy. Les faits, les documents, les témoignages internationaux*, Librairie Plon, Paris, 1958, p. 255.

părăsise țara în perioada interbelică, romanul urmând să fie publicat în Occident. Cum acest lucru nu a fost posibil, a fost căutată o altă persoană, fiind găsit marinarul Pompiliu Pănescu. Doar că acesta era informator, lucrarea ajungând în posesia Securității. Eremia a fost arestat în noaptea zilei de 17 octombrie 1958, la fel ca și Aurel Ardeleanu. La percheziția realizată la domiciliul acestuia din urmă în momentul arestării a fost găsit un exemplar din manuscrisul romanului *Gulliver în Țara Minciunilor*,⁵⁸ „o nouă formă de regim politic” la care lucra de mai mult timp, intitulată „Academia” și pe care ancheta penală a considerat-o, datorită faptului că Ardeleanu nega „rolul conducător al clasei muncitoare și a avangăzii sale”⁵⁹, partidul comunist, preconizând ca de conducerea vieții economice și politice să se ocupe intelectualitatea, ca fiind inspirată de „principiul vânturat de cercul Petöfi din Ungaria”⁶⁰. Nistor Lungu a fost arestat în noaptea de 16 ianuarie 1959, la fel ca și fostul subaltern al lui Ardeleanu, Sabin Tudosie. Petre Costache a fost chemat în fața Comisiei de control al partidului, la 10 februarie 1959, unde a recunoscut că „a purtat discuții cu Eremia Ion în perioada 1953-1954 și că de fapt ele erau pe linia tezelor contrarevoluționare ale trădătorului Imre Nagy, când acesta deținea funcția de președinte al Consiliului de Miniștri din R.P.U.”. În cele din urmă, după ce a fost anchetat o scurtă perioadă în stare de arest, a fost exclus din partid și destituit din funcția de ministru pentru problemele organelor locale ale administrației de stat⁶¹.

Sentința împotriva celor arestați a fost pronunțată la 27 octombrie 1959, toți fiind condamnați la ani grei de închisoare. Înaintea condamnării celor arestați, procurorul militar a declanșat un adevărat atac împotriva acestora, „niște veritabili scutieri ai revizionismului, căci colaborarea între clase, renunțarea la dictatura proletariatului, negarea rolului conducător al partidului, orientarea antisovietică și ura față de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, avangarda mișcării comuniste și muncitorești mondiale a cărei experiență a devenit de mult un bun al proletariatului mondial, nu sunt altceva decât teze din conținutul politic al revizionismului contemporan.

Revizionismul și teoriile lui reprezintă un pericol deosebit pentru mișcarea muncitorească, pentru lupta revoluționară a maselor și pentru construirea socialismului, pentru că în spatele lui stă imperialismul al cărui produs este”⁶².

Calvarul lui Ion Eremia era departe însă de a se fi încheiat. La 17 octombrie 1960, acesta a fost „ridicat pentru cercetări”⁶³ din penitenciarul de la Râmnicu-Sărat și trimis din nou în arestul Securității. Aici, a fost ținut două luni, timp în care a fost nevoit să dea unele declarații despre unii lideri ai P.M.R. Amenințările cu moartea, pe care le primise în penitenciar din partea legionarilor vecini de celulă, precum și faptul că partidul a făcut apel la conștiința sa de comunist, pentru a arăta tot adevărul, au făcut ca fostul general să fie foarte cooperant. Pe baza acestor

⁵⁸ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3819, vol. 2, f. 162.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 17.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 14/1959, f. 136.

⁶² A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 707, f. 262.

⁶³ *Ibidem*, fond Informativ, dosar nr. 3819, vol. 2 f. 180.

declarații, la 24 octombrie 1960, a fost arestat și Ioan Cibu. Astfel, a fost demonstrat faptul că, pentru a-și consolida poziția, Gheorghiu-Dej s-a bazat pe cunoscuta tehnică stalinistă a asigurării mobilității sociale a noilor membrii de partid, care îi datorau lui ascensiunea și pe subminarea treptată a poziției vechii gărzi a partidului⁶⁴.

Ultimul dintre complotiști, Gheorghe Vidrașcu, se părea că va scăpa de răzbunarea liderului P.M.R. În 1962 însă, a fost exclus din partid și din Comisia de revizie și destituit din funcția de adjunct la Consiliul de Miniștri „pentru fapte grave de imoralitate”. Este adevărat că morala proletară nu se bucura de mulți adepți, dar faptul că în referatul de cercetare se specifica că „organele Ministerului de Interne au efectuat o anchetă asupra unor elemente dușmănoase din care a reieșit și participarea lui Gheorghe Vidrașcu”⁶⁵, relevă faptul că înlăturarea sa se datora și participării la acțiunile lui Ion Eremia.

Cine citește, astăzi, *Gulliver în Țara Minciunilor*, lipsit de cheia identificării personajului „Lola” în persoana lui Tito, nu vede în roman decât o critică devastatoare la adresa regimului comunist și a posibilității răsturnării acestuia printr-o insurecție populară. Valoarea cărții constă, așadar, în această forță de previziune, care a reușit să depășească încadrarea sa în epocă. „Această previziune a căderii comunismului”, scria mai târziu Ion Eremia, „nu se datorează descendenței mele din strămoși care având darul prezicerii au fost porecliți cu numele profetului biblic Ieremia, ci este un amestec de inspirație și analiză rațională”. Analiza rațională de la care a pornit Ion Eremia era, de altfel, comună tuturor comuniștilor revizionişti: dacă existența partidului unic reprezintă cheia de boltă a existenței comunismului, atunci comunismul nu poate fi reformat, iar apariția deosebirilor de idei din cadrul societății vor duce la dispariția acestuia ca ideologie și regim politic. Dintre revizionişti însă, așa cum remarca același François Fejtő, singurul care a avut curajul să treacă Rubiconul ce separa comunismul național în maniera lui Tito sau Gomulka de democrația parlamentară a fost Imre Nagy⁶⁶, la rândul său, forțat de amploarea manifestațiilor ce nu mai puteau fi controlate.

⁶⁴ Robert Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 168.

⁶⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7348, f. 144.

⁶⁶ *La Vérité sur L'affaire Nagy...*, p. 256.

Liviu PLEȘA

ISTORICUL IOAN LUPAȘ ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

THE HISTORIAN IOAN LUPAS DURING THE COMMUNIST REGIME

First class political and cultural personality of the interwar Romania, fighter for Romanians rights prior to 1918, participator in the Great Union, Minister in two governments, President of the Historical Section of the Academy, founder of a historical school, Ioan Lupas has left his mark on the Transylvanian intellectual life of the time. Since the activities of the communist regime in Romania were aiming at taking control over the entire society and at the elimination of the former elites, we have tried to identify the impact the setting up of the new power have had over the historian's destiny.

When P.C.R. took over the power, negative effects over Ioan Lupas situation immediately occurred and they constantly grew: in 1945 he was eliminated from the University and from the Historical Institute in Cluj (the one he himself had founded), in 1948 he was draught from the Academy and afterwards he was arrested and incarcerated in Sighet (1950 – 1955). The repressive measures the regime took against the historian were exclusively aiming at his political interwar activity (as former Minister and ex front-ranker of P.N.C.). Imprisoned in the Sighet Penitentiary, though he was an old man (being over 70 years old), Ioan Lupas had the strength to get into a hunger strike and for this reason the guardians often bestially maltreated him.

The historian's strong personality is also revealed by the fact that, after he was released from detention, though his health was seriously affected and he was stressed by the Security's actions, all his efforts were aimed at resuming the contact with the historiography. Lupas managed to reintegrate himself into the historical community by publishing more studies through which, unlike the large majority of the other active historians, he made not the smallest concession to the Marxist-Leninist ideology, his approach being purely scientific.

One must not also leave out the fact that, during the entire communist regime, Ioan Lupas has been under the surveillance of the repression authorities. With the help of the informative network, the Security was gathering information about the historian, though there was never a qualified chase. This time as well, the Security officers were mainly interested in the historian's political nature relations and less interested in his scientific activity.

Etichete: Ioan Lupaș, regimul comunist, istoric, Securitate, detenție

Keywords: Ioan Lupaș, communist regime, historian, the Securitate, detention

Instaurarea regimului comunist a adus schimbări majore în cadrul întregii societăți românești. Acțiunile noii puteri au avut repercusiuni directe asupra majorității categoriilor sociale, cele mai afectate fiind însă elitele politice și economice. În perioada imediat următoare anului 1945, liderii P.C.R. erau mult mai preocupați de atragerea elitei intelectualilor, în dorința de a legitima regimul, decât de a trece la represalii împotriva reprezentanților acestei categorii. Cum însă marea majoritate a intelectualilor de vârf avuseseră numeroase conexiuni politice cu fostele partide „burghezo-moșierești” sau chiar fuseseră lideri ai acestora, deputați, miniștri etc., măsurile represive luate de regim au atins și această categorie socială. Ele vizau și erau o consecință aproape exclusivă a atitudinii politice din trecut a acestora și mult mai puțin aveau vreo legătură cu activitatea științifică desfășurată. Cu toate acestea, numărul mare de oameni de știință de prim rang arestați și închiși, dintre care unii și-au găsit chiar sfârșitul în detenție, au avut consecințe pe care le apreciem ca fiind dezastruoase asupra mediului intelectual din România, multe personalități de prestigiu internațional, creatori de școală, fiind îndepărtați din viața științifică.

Ioan Lupaș a fost una dintre personalitățile politice și culturale de prim rang ale României în perioada interbelică. Luptător activ pentru drepturile românilor înainte de 1918 – motiv pentru care a fost închis de mai multe ori de guvernul maghiar –, participant la Marea Unire, ministru în două guverne, președinte al Secției Istorice a Academiei, creator de școală istorică, din mâinile căruia au ieșit numeroși istorici de prestigiu, Lupaș și-a pus amprenta asupra vieții intelectuale ardelene din acea perioadă.

Tocmai din aceste considerente, vom încerca să urmărim impactul adus de instaurarea regimului comunist asupra destinului istoricului: eliminarea de la catedră și Institut, epurarea din Academie și mai ales arestarea și închiderea sa la Sighet.

Nu vom scăpa din vedere nici repercusiunile instalării noului regim asupra carierei științifice a istoricului și nici încercările sale, ulterioare ieșirii din detenție, de a se reintegra în cadrul noii istoriografii. Considerăm a fi un subiect interesant devalorizarea, în măsura în care este posibil, a modului în care unul dintre istoricii de prestigiu ai României a încercat să se acomodeze cu puterea comunistă și să rămână conectat la viața științifică fără a face compromisuri.

Principala sursă documentară folosită este constituită din materialele întocmite de fosta Securitate, care conțin atât date referitoare la perioada detenției, cât și informații rezultate din supravegherea informativă a istoricului. Considerăm că aceste tipuri de documente sunt o sursă de neocolit în tratarea subiectului, ca de altfel în a oricărei teme privind perioada comunistă. Desigur, toate aceste materiale trebuie citite în cheie critică, ținând cont de faptul că unele dintre ele pot avea o doză ridicată de subiectivism (mai ales în cazul notelor informative).

În abordarea subiectului, o sursă de prim rang ar fi trebuit să o reprezinte memorialistica. Însă, în timpul regimului comunist, și mai ales în epoca lui Gheorghiu-Dej, ținerea unor jurnale sau inițierea unor lucrări de memorii putea avea consecințe grave, care mergeau uneori până la trimiterea în închisoare¹. În consecință, volumele de această factură sunt puține la număr, fiind

¹ Spre exemplu, în 1961, când istoricul Ștefan Manciulea a fost arestat a doua oară, Securitatea a găsit la percheziție patru caiete cu însemnări zilnice, iar apoi anumite pasaje din acestea, în care era criticat

publicate doar după căderea regimului comunist. Am folosit însă cu bune rezultate unele dintre puținele lucrări de tip memorialistic existente, mai ales cele scrise de Onisifor Ghibu, David Prodan sau Constantin C. Giurescu.

Născut la 9 august 1880, în com. Săliște, jud. Sibiu, Ioan Lupaș provenea dintr-o familie relativ înstărită, proprietară a peste 300 de oi. Într-un document al Securității se menționa faptul că Lupaș era de origine socială „chiabur”², iar fratele său mai mare, care moștenise întreaga avere a părinților, avea să fie expropriat în 1945, fiind considerat moșier³.

În aceste condiții, situația materială a familiei sale i-a permis să aibă acces la o educație foarte înaltă pentru acele timpuri. A urmat Școala primară ortodoxă din Săliște (1886-1890), apoi Gimnaziul de Stat din Sibiu (1890-1899). Cu toate că limba de predare de la gimnaziu era cea maghiară, pe care nu o cunoștea, Lupaș a reușit să se claseze primul în clasa sa. Lovindu-se însă de naționalismul profesorului maghiar de istorie, în ultimul an de școală s-a mutat, împreună cu colegul său Octavian Goga⁴, la Liceul românesc „Andrei Șaguna” din Brașov, unde, în 1900, a absolvit primul din clasă⁵.

Începând din 1900 a studiat istoria și limba latină la Facultatea de Litere și Filosofie din Budapesta, studii pe care le-a finalizat în 1904 cu un doctorat *magna cum laude*, cu teza *Biserica ortodoxă română din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*, lucrare publicată în același an la Budapesta⁶.

Împreună cu Octavian Goga, Lupaș a urmat și o specializare în istorie la Universitatea din Berlin (1904-1905)⁷, ambii fiind trimiși cu o bursă de către societatea „Transilvania”⁸. De asemenea, în anul 1905 cei doi au întreprins și o călătorie de studii în Italia de Nord⁹.

regimul comunist, avea să fie folosite împotriva lui la proces, fiind condamnat la 5 ani închisoare corecțională (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 5.704, vol. 1-17). În anii '80, un caz similar a fost cel al lui Gheorghe Ursu, care și-a pierdut viața din cauza jurnalului pe care îl ținea.

² Mențiunea este trecută pe fișa dosarului de penitenciar (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 1).

³ *Ibidem*, f. 96.

⁴ Pentru alte detalii privind această primă acțiune de frondă a celor doi viitori mari intelectuali români, urmată apoi și de alți elevi, a se vedea Vasile Crișan, *Ioan Lupaș (1880-1967). Gândirea și acțiunea pedagogică*, în Nicolae Scutea (coord.), *Repere sibiene. Studii și referate*, vol. III, Sibiu, 1982, p. 14-17.

⁵ Prestația lui Lupaș la Brașov a impus noi standarde în ceea ce privește situația la învățătură: „În toamna aceluiași an [1900 – n.n.], când m-am dus și eu la Brașov, în clasa a VII-a, am avut de la început o situație grea: câțiva dintre profesori, cari știau că vin din același sat și din aceeași școală cu Lupaș, așteptau de la mine aceleași prestațiuni cari, spre părerea mea de rău, n-au urmat întocmai” (Onisifor Ghibu, *Amintiri despre Ioan Lupaș*, în *** *Omagiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani. August 1940*, București, 1943, p. 278).

⁶ Vezi Ioachim Crăciun, *Bio-bibliografia d-lui Ioan Lupaș cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani. 1880-1940*, Monitorul Oficial, Imprimeria Națională, București, 1943, p. 3; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 254.

⁷ I. Crăciun, *op. cit.*, p. 3.

⁸ Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți (1916-1918)*, București, Editura Silex, 1996, p. 198.

⁹ I. Crăciun, *op. cit.*, p. 3.

La Berlin, viitorul istoric a avut ocazia să-l audieze pe Leopold von Ranke, fiind influențat de unele dintre ideile pozitivismului acestuia. În lucrarea *Sensul și scopul istoriei*, Lupaș afirma următoarele, referitor la această știință și la rolul istoricului: „Din punct de vedere științific, legea ei fundamentală rămâne, înainte de toate, redarea adevărului pur al lucrurilor astfel cum s-au întâmplat. Datoria noastră este deci să ne mulțumim cu un rol mai modest, dar mai sigur, aplicând în cercetările noastre metoda explicativă-științifică și lăsând-o pe cea reconstructivă-individualistă în grija celor înzestrați în mod excepțional cu darul intuiției pătrunzătoare”¹⁰. Ulterior îi va dedica o lucrare profesorului său, intitulată *Leopold Ranke și Mihail Kogălniceanu* (1936).

În 1905 a fost numit profesor de istorie la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu (cunoscut și sub numele de Seminarul „Andreian”, întrucât fusese înființat de către Andrei Șaguna). Concomitent a urmat și studii de teologie la acest seminar (1905-1908), deoarece regulamentul școlii nu permitea ca cineva să predea dacă nu avea pregătire teologică¹¹.

Încă din timpul facultății, Ioan Lupaș se remarcase prin acțiunile sale de sprijinire a luptei de emancipare națională a românilor din Ardeal. Înscriindu-se în cadrul Partidului Național Român, s-a alăturat grupării numită „Tinerii oțeliți”, condusă de Octavian Goga, care era adeptă a unei activități politice și culturale cât mai intense a românilor din Transilvania¹². În 1902, la Budapesta, a fost unul din întemeietorii revistei „Lucașfăru”, alături de Goga și Alexandru Ciura, iar în aceeași perioadă a devenit și membru al Societății academice „Petru Maior”, în care activau studenții și intelectualii români din capitala Ungariei.

De asemenea, tot din acești ani a început să publice intens în diferite reviste, precum „Telegraful român”, „Transilvania”, „Lucașfăru”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Convorbiri literare” etc.¹³, trimițând totodată și diverse studii istorice la Academia Română. În aprilie 1907 a publicat în revista „Țara noastră”, editată de ASTRA, al cărei colaborator era, articolul *Toate plugurile umblă...*, apărut în contextul răscoalei țăranilor din România, articol în care își manifesta simpatia față de cauza răsculaților. Prin urmare, guvernul maghiar i-a intentat un proces la Cluj, iar la 15/23 noiembrie 1907 a fost condamnat la 3 luni închisoare și 200 de coroane amendă, pentru că „a instigat clasa plugarilor la ură împotriva clasei proprietarilor de pământ”. În sentință se arăta faptul că situația de profesor a lui Lupaș era considerată a fi o circumstanță agravantă. A fost închis la Seghedin începând cu 1 august 1908¹⁴. Tot la Seghedin avea să fie închis în 1910, timp de o lună, și poetul Octavian Goga.

O primă consecință directă a fost aceea că în 1909 guvernul maghiar a atras atenția mitropolitului Ioan Mețianu asupra faptului că Lupaș nu mai putea fi tolerat ca profesor la Sibiu. În

¹⁰ Ștefan Pascu, Pompiliu Teodor, *Introducere*, la Ioan Lupaș, *Scriseri alese*, Cluj, Editura Dacia, 1977, p. 26.

¹¹ I. Crăciun, *op. cit.*, p. 4.

¹² I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 198.

¹³ Date suplimentare privind activitatea publicistică a lui Lupaș vezi în V. Crișan, *op. cit.*, p. 19-23.

¹⁴ Pentru numeroase detalii referitoare la desfășurarea procesului și la perioada detenției lui Lupaș a se consulta Dimitrie Braharu, «*Toate plugurile umblă...*». *O pagină din istoria ziaristicii românești transilvănene*, în *** *Omagiu...*, p. 113-126.

aceste condiții, mitropolitul l-a numit protopop de Săliște și inspector școlar confesional¹⁵, funcții pe care Lupaș le-a îndeplinit timp de zece ani. În aceste calități, el a depus eforturi intense pentru dezvoltarea învățământului rural în zona Săliștei¹⁶, acțiuni continuate apoi și în perioada interbelică¹⁷.

La Săliște Lupaș și-a continuat activitatea publicistică, pe care și-a axat-o însă pe domeniul istoriei, publicând numeroase lucrări și studii științifice. În 1909 a văzut lumina tiparului lucrarea *Mitropolitul Andrei Șaguna*, redactată în mare parte chiar în timpul detenției de la Seghedin, volum care l-a adus rapid în atenția istoricilor din România. În anul următor a fost distins cu Premiul „Adamachi” al Academiei României¹⁸ și i-a adus apoi și alegerea ca membru în acest înalt for științific¹⁹. De altfel, monografia dedicată lui Șaguna a rămas actuală nu doar pe întreaga perioadă interbelică²⁰, ci și pe timpul regimului comunist²¹.

Tânărul istoric a continuat să publice intens, în special volume de istorie bisericească, dar și lucrări de evocare a unor personalități care luptaseră pentru emanciparea românilor din Transilvania, cum ar fi *George Bariț* (1913). Unele dintre volumele sale au apărut la București, remarcându-se *Contribuțiuni la istoria românilor ardeleni, 1780-1792* (1915). Ca urmare a activității sale laborioase în domeniul istoriei, la 29 mai 1914 Ioan Lupaș a fost numit membru corespondent al Academiei României²², iar la 17 mai 1916 membru titular, la propunerea lui

¹⁵ Într-o declarație dată în 1950 la Securitate, Ioan Lupaș arăta următoarele referitor la acest moment: „Fostul ministru de Instrucție de atunci, contele Albert Apponyi, cerând să fiu îndepărtat de la catedră, mitropolitul Ioan Mețianu mi-a oferit postul de protopop al Săliștei și inspector școlar confesional” (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 6).

¹⁶ Pentru detalii a se vedea excelentul studiu al lui V. Crișan, *op. cit.*, p. 11-76.

¹⁷ Eugen Lazăr, *Ioan Lupaș și conceptul de învățământ sătesc modern*, în N. Scutea, *op. cit.*, p. 77-85.

¹⁸ Ștefan Ștefănescu (coord.), *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 202.

¹⁹ „Această lucrare și multe altele, rezultate ale cercetărilor neobositului istoric, au deschis Părintelui Lupaș ușile înaltei Instituțiuni de cultură românească, Academia Română” (C. Angelescu, *Profesorul Lupaș*, în *** *Omagiu...*, p. 12).

²⁰ În 1948, Onisifor Ghibu nota: „de la Lupaș încoace, de 40 de ani, nimeni, aproape, nu l-a mai studiat, ex a ex, pe Șaguna” (Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal*, vol. I, 1935-1963, București, Editura Albatros, 1996, p. 169).

²¹ În primele decenii ale regimului comunist, activitatea mitropolitului Andrei Șaguna nu doar că nu mai era valorizată, ci chiar se înregistrau numeroase acuze dure din partea cercetătorilor care îmbrățișaseră cheia de interpretare a istoriografiei marxist-leniniste. Spre exemplu, într-un studiu din anul 1963, Bujor Surdu arăta că înaltul ierarh ortodox „în epoca aceea se situa pe linia unei înțelegeri cu cercurile nobiliare conducătoare maghiare” (Bujor Surdu, *George Bariț despre Conferința națională de la Miercurea*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. VII/1963, p. 152; vezi și studiul *Conferința națională de la Miercurea (1869)*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. VIII/1965, p. 173-209). Aceeași opinie o avea și Simion Retegan, care elogia activitatea lui George Barițiu, „în opoziție cu orientarea clericală și reacționară reprezentată de Andrei Șaguna” (Simion Retegan, *O scrisoare a lui George Bariț referitoare la adunarea generală a Astei de la Dej*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. VII/1963, p. 157).

²² La propunerea lui Ioan Bogdan (V. Crișan, *op. cit.*, p. 25).

Nicolae Iorga. Din cauza izbucnirii războiului, ceremonia sa de investire a avut loc abia la 8 iunie 1920, când a rostit un discurs de recepție cu titlul *Nicolae Popea și Ioan M. Moldovan*²³. Cel care i-a răspuns la discurs a fost chiar Nicolae Iorga, care aprecia că Lupaș era „cel mai bun scriitor istoric din tânăra generație ardeleană”²⁴.

La 15 august 1916, când România a declarat război Austro-Ungariei, Ioan Lupaș a fost din nou arestat, fiind internat în Ungaria, la Rust, în lagărul de la Sopron, alături de alți intelectuali, preoți și lideri români. Ulterior a fost mutat la Budapesta, reîntorcându-se acasă abia la 24 martie 1917²⁵.

Activitatea sa intensă pentru emanciparea politică și culturală a românilor, coroborată cu rigoarea științifică²⁶, nu a rămas însă fără ecou. În opinia istoricului Vasile Netea: „Articolele lui Ioan Lupaș, versurile lui Octavian Goga, nuvelele și povestirile lui Ion Agârbiceanu au constituit înainte de unirea din 1918 manifestații dintre cele mai viguroase ale spiritului și speranțelor românești transilvănene”²⁷.

Ca un corolar firesc al activității sale publicistice în favoarea românilor din Transilvania, la 1 decembrie 1918 Ioan Lupaș a participat în calitate de delegat²⁸ la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, iar după înfăptuirea Marii Uniri a fost ales membru în Marele Sfat Național și secretar general al resortului Culte și Instrucțiune Publică din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, funcție pe care a deținut-o până în 1920.

În perioada imediat următoare, Lupaș s-a afirmat ca membru activ al P.N.R. Ulterior cariera sa politică a cunoscut însă un nou curs. Nemulțumit de fuziunea P.N.R. cu Partidul Țărănesc al lui Mihalache, în martie 1927 Lupaș s-a alăturat Partidului Poporului²⁹, condus de Alexandru Averescu. În aprilie 1932 s-a numărat printre membrii fondatori ai Partidului Național Agrar, condus de Octavian Goga, aceasta și ca o consecință directă a legăturilor foarte strânse dintre cele două personalități, existente, cum am văzut, încă din timpul gimnaziului. De asemenea, din iulie 1935, după fuziunea Partidului Național Agrar cu Liga Apărării Naționale Creștine, a devenit membru marcant al Partidului Național-Creștin³⁰.

²³ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-2003. Dicționar*, ediția a III-a, București, Editura Enciclopedică/Editura Academiei Române, 2003, p. 480. Conform tradiției, discursul trebuia să se refere la personalitatea fostului academician căruia îi luase locul, în cazul de față Ioan M. Moldovan.

²⁴ Conform Șt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 14.

²⁵ Dumitru Lăpădat, *Amintiri dintr-o viață închinată binelui obștesc*, în *** *Omagiu...*, p. 467-473.

²⁶ Pompiliu Teodor afirma că Ioan Lupaș „A fost un istoric militant în spiritul tradiției Școlii Ardelene, legat de destinele politice ale poporului român, dar atent și la valorile unei istoriografii științifice [...] Ioan Lupaș rămâne un ultim reprezentant al unei glorioase tradiții fundamentată de iluminismul român” (Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 435).

²⁷ Vasile Netea, *Ioan Lupaș*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 5/1967, p. 1067.

²⁸ A participat în calitate de președinte al Consiliului național cercual din plasa Săliște și de membru al Consiliului național român din Sibiu (V. Crișan, *op. cit.*, p. 26).

²⁹ I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 198.

³⁰ *Ibidem*.

Ca fruntaș al acestor partide, Ioan Lupaș a deținut funcțiile de ministru al Sănătății și Ocrotirii Sociale în guvernul Averescu (30 martie 1926-4 iunie 1927) și ministru al Cultelor și Artelor în guvernul Goga-Cuza (1937-1938). Totodată, a fost ales de multe ori deputat de Săliște în Parlamentul României (1919-1920, 1922-1926, 1926-1927, 1939-1940)³¹. În august 1940 a fost invitat să facă parte din guvernul Gigurtu, în calitate de ministru al Instrucției Publice, dar a refuzat postul, pe motiv că nu dorea să facă parte dintr-un guvern de dictatură („am refuzat categoric să primesc oferta ce mi s-a făcut de a primi sarcina conducerii Ministerului de Instrucție Publică, motivându-mi răspunsul cu voința hotărâtă de a nu participa la o guvernare dictatorială”³²).

În 1919 a fost numit profesor la Facultatea de Litere și Filozofie a nou-înființatei Universității din Cluj, unde a predat cursuri de Istoria Transilvaniei și Istoria modernă a românilor. În perioada interbelică, istoricul a efectuat mai multe călătorii în Occident, unele dintre ele de documentare, în Franța (1927), Germania (1934), Cehoslovacia (1934, 1939), Elveția (1938)³³. Cercetările sale erau ușurate și de faptul că Lupaș cunoștea mai multe limbi străine: germana, maghiara, italiana, precum și limba latină³⁴.

În anii '40 a deținut și funcția de prorector al Universității din Cluj, din care însă a demisionat la 28 martie 1944, în urma unor neînțelegeri cu rectorul Iuliu Hațieganu. Conform unei note a Siguranței, datată 1 aprilie 1944, Lupaș și-a prezentat demisia ca „un act demonstrativ împotriva rectorului Iuliu Hațieganu”³⁵.

În 1920 a fost cofondator, alături de Alexandru Lapedatu, al Institutului de Istorie Națională din Cluj³⁶, instituit pe care l-a organizat și condus până în 1945³⁷. Sub conducerea sa, Institutul a devenit un „centru istoric de valoare europeană”³⁸. În această calitate a inițiat apariția unor publicații istorice de prestigiu, precum: „Anuarul Institutului de Istorie Națională” (1921, împreună cu Alexandru Lapedatu) și „Biblioteca Institutului de Istorie Națională” (1928). Înființarea acestor periodice se înscria și în cadrul necesității generale a istoricilor ardeleni de a avea propriile publicații științifice, în care să-și poată exprima opiniile³⁹.

³¹ I. Crăciun, *op. cit.*, p. 7.

³² Conform unei declarații date la Securitate în 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 7).

³³ Ioan Opreș, *Istoricii și Securitatea*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 339.

³⁴ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 1.

³⁵ *Ibidem*, f. 55.

³⁶ Institutul de Istorie Națională din Cluj a fost înființat de regele Ferdinand I la 1 februarie 1920, cu ocazia inaugurării Universității din Cluj (I. Crăciun, *op. cit.*, p. 6).

³⁷ Pentru date privind activitatea lui Ioan Lupaș în fruntea Institutului de Istorie Națională a se vedea și Stelian Mândruț, *Istoricii clujeni, membri ai Academiei Române. Cercetători și universitari în epoca interbelică*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom XLVI/2007, p. 49-64.

³⁸ Șt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 17.

³⁹ Referitor la apariția anuarului, istoricul Constantin C. Giurescu afirma: „era, pur și simplu, afirmarea unei necesități, aceea a generației noastre de cercetători de după primul război mondial și din cuprinsul statului național întregit să-și aibă organul propriu, în care să se exprime noile puncte de vedere” (Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, București, Editura All, 2000, p. 188).

La Universitatea din Cluj s-a remarcat totodată și ca un bun conducător de doctorate. Au beneficiat de îndrumarea sa majoritatea reprezentanților noii generații de istorici clujeni: Ioachim Crăciun (1930), Ioan Moga (1933), Aurel Decei (1938), David Prodan (1939), Dimitrie Braharu (1941), Ștefan Pascu (1942), Francisc Pall și alții⁴⁰, care îi vor rămâne recunoscători toată viața. Și-a adus așadar o contribuție semnificativă, probabil cea mai importantă, la formarea acestor istorici ai Universității din Cluj⁴¹. De altfel, cariera ulterioară a doctoranzilor îndrumați de el îl așează pe Lupaș în rândul creatorilor de școală istorică⁴².

Spre exemplu, în memoriile sale, David Prodan își amintește sprijinul pe care l-a primit din partea lui Ioan Lupaș, după ce s-a prezentat la acesta cu propunerea de a redacta o teză de doctorat referitoare la răscoala lui Horea în comitatul Cluj, profesorul cerându-i să extindă aria de cercetare: „Discuții de detalii, de concepții, de temeuri bibliografice, care au amânat acceptarea cu doi ani. Omul de știință Lupaș a înțeles să o accepte până la urmă în forma susținută de mine. Rezultatul a fost că m-am bucurat pe urmă de prețuirea lui deosebită până la capăt”⁴³. Interesat desigur de subiect – Lupaș publicase deja *Revoluția lui Horia* (1921) și *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784* (1934) – istoricul ar fi preferat probabil o altă abordare decât discursul cu un pronunțat caracter social propus de Prodan, dar rezultatul final nu a putut decât să-l mulțumească.

După venirea la Universitatea din Cluj, Ioan Lupaș a continuat să publice intens, cu precădere materiale privind evul mediu transilvănean, periodizarea istoriei Transilvaniei, problematica unirii religioase, istoria Bisericii Ortodoxe din Ardeal, istoria satelor ardeleni, istoria culturii românilor din Transilvania, lupta de emancipare națională a românilor, dar și materiale de teorie istorică, metodologie istorică și istoria istoriografiei ardeleni, pe care a reușit s-o integreze în cadrul istoriografiei românești⁴⁴.

Spicuim mai jos câteva dintre titlurile lucrărilor sale: *Istoria bisericească a românilor ardeleni* (1918), *Scrierile istorice ale lui Petru Maior* (1921-1922), *Activitatea literară-științifică a lui Dimitrie Cantemir* (1923), *Sensul și scopul istoriei* (1923), *Hegel și filosofia istoriei* (1932), *Cronicari și istorici români din Transilvania*, vol. I-II (1933), *Istoria Unirii românilor* (1937), *Realități istorice în voievodatul Transilvaniei în secolele XII-XIV* (1938), *Chestiuni de metodă privitoare la lucrări de sinteză istorică* (1939), *Documente istorice transilvănene, vol. I, 1599-1699* (1940)⁴⁵.

⁴⁰ Rolf Kutschera (1939), Helmut Klima (1939), Emil Panaitescu, Augustin Bena ș.a. Printre doctoranzi s-a aflat și fiica sa Marina-Minerva, căsătorită Vlasiu, viitoare cercetătoare la Institutul de Istorie Universală din București, care și-a luat doctoratul în anul 1939. Pentru detalii vezi *** *Omagiu...*, p. III.

⁴¹ Conform lui Ștefan Ștefănescu, Ioan Lupaș „prin opera lui, a fost creator de problematică de școală istorică, cu un prețios aport la formarea primelor generații de istorici ai Universității din Cluj” – Șt. Ștefănescu (coord.), *op. cit.*, p. 202.

⁴² Șt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 17.

⁴³ David Prodan, *Memorii*, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 44.

⁴⁴ Șt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 24.

⁴⁵ A se vedea lista completă a tuturor lucrărilor și studiilor publicate de Ioan Lupaș până în anul 1940 la I. Crăciun, *op. cit.*, p. 12.

Conform propriei sale afirmații, „în cercetările și lucrările mele istorice nu m-am mulțumit niciodată cu metoda istoriei de suprafață, ci am căutat totdeauna să aplic metoda istoriei de adâncime, pe care nu am prețuit a îndemna și pe foștii mei studenți să și-o însușească”⁴⁶. Vastitatea operei lui Lupaș și largă arie tematică abordată, au atras și aprecierea colegilor săi, care-i recunoșteau, precum Silviu Dragomir, meritele incontestabile în domeniul istoriei⁴⁷.

Studiile teologice, activitatea de protopop, dar și scrierile istorice pe teme și chiar nuanțe ortodoxiste, i-au adus de timpuriu numirea ca membru în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiu (din 1909), în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului (din 1909), în Adunarea eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului sau în Congresul Național Bisericesc din București (după 1921). În august 1925 a participat la Congresul Ecumenic de la Stockholm, ca delegat din partea Bisericii Ortodoxe Române⁴⁸.

Deși Lupaș era, după cum vedem, foarte apropiat de Biserica Ortodoxă, scrisul istoric practicat de el nu a fost tributar întrutotul credinței sale, fiind influențat doar într-o anumită măsură în acest sens⁴⁹. Accente ortodoxiste mai evidente în discursul istoric al lui Lupaș sunt vizibile cu precădere în unele dintre lucrările sale de la sfârșitul perioadei interbelice⁵⁰. Cu toate acestea, „raționalismul și viziunea laică rămân prevalente în opera lui istorică”⁵¹, Lupaș neavând nici pe departe un discurs fanatic în acest sens.

Ca urmare a activității sale științifice, Ioan Lupaș a cunoscut și recunoașterea academică la nivel înalt, fiind numit președinte al Secției de istorie a Academiei (1932-1935). Totodată, a fost ales și membru în Comitetul Central și președinte al Secției istorice a ASTRA⁵².

Ultimul an al războiului și instaurarea regimului comunist au adus însă și primele schimbări notabile în viața istoricului. În toamna anului 1944, unul din ziarele comuniste, „România liberă”, publica un foarte dur atac la adresa lui Lupaș, cu referire la manualele de istorie scrise de acesta: „Nici Horia Sima n-ar scrie altfel dacă ar publica azi o carte în România. Cerem

⁴⁶ Declarație dată la Securitatea din Sibiu la 6 mai 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 9).

⁴⁷ În 1926, Silviu Dragomir afirma următoarele: „Nici unul dintre istoricii ardeleni n-a avut până la Ioan Lupaș orizontul larg și concepția pur românească, cari formează punctul de plecare al istoriei moderne a românilor ardeleni” (*apud* E. Lazăr, *op. cit.*, p. 77).

⁴⁸ M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 254.

⁴⁹ „Deși un credincios în explicarea istorică, a acordat factorului religios doar un loc alături de ceilalți factori. Confesionalismul a stânjenit însă aprecierile sale, cu toate că a văzut în ortodoxie nu atât o religie, cât o modalitate a unității românești” (P. Teodor, *op. cit.*, p. 438).

⁵⁰ Un excelent studiu privind acest aspect al operei lui Lupaș a fost publicat la începutul anilor '90 de Greta Miron. Referitor la lucrarea *Contribuțiuni documentare la istoria satelor transilvane* (1943), autoarea afirmă următoarele: „În locul spiritului critic și obiectivității ce au caracterizat primele studii, autorul a adoptat în acesta din urmă o evidentă poziție partizană, aliniindu-se istoriografiei de nuanță ortodoxistă” (Greta Miron, *Ioan Lupaș – istoric al unirii religioase*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia”, nr. 1-2/1991, p. 108).

⁵¹ Șt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 27.

⁵² D.N. Rusu, *op. cit.*, p. 480-481.

imediată confiscare a volumului și judecarea autorului pentru încercarea de a continua otrăvirea sufletelor elevilor și de a compromite politica externă a țării⁵³.

De asemenea, după încheierea armistițiului, Ioan Lupaș s-a aflat în atenția autorităților în cadrul acțiunii generale de „defascizare” a țării, impusă de Puterile Aliate. Astfel, la 21 decembrie 1944, Lupaș a fost cercetat la Sibiu de către o comisie instituită de Ministerul Învățământului, fiind învinuit că „a desfășurat o activitate pro-hitleristă” în timpul celui de-al Doilea Război Mondial⁵⁴ (a se vedea documentul integral în *Anexă*).

Citat pentru „a lămurii atitudinea sa politică în ultimii 5 ani”, lui Lupaș i se imputa, printre altele, prezența în fruntea Asociației Germano-Române (filiala Sibiu) și a Asociației Slovaco-Române. Istoricul a arătat însă că scopul prezenței sale în asociații fusese eminentamente cultural, neavând un aspect politic. Mai exact, el a încercat să-și folosească prestigiul științific de care se bucura pentru a ajuta la obținerea din partea Germaniei a revenirii Ardealului de Nord la România: „Experiența din trecut a dovedit absența totală a unei organizații românești care să ne susțină interesele în străinătate. Chiar mie mi s-a atras atenția că ungurii și bulgarii ne întrec cu mult în această propagandă. Față de această situație, colegii m-au rugat să iau președinția filialei de la Sibiu a acestei asociații. Am primit-o pentru a servi cauza Transilvaniei [...] Orice acuză ce mi s-ar aduce că aș fi servit interese politice o consider nedreaptă, deoarece convingerea mea permanentă a fost că eu servesc țara”⁵⁵.

Principala acuză adusă însă istoricului viza prezența sa la un congres antisemit desfășurat în anul 1941 la Frankfurt pe Main, unde a plecat la insistențele mareșalului Antonescu. Lupaș nu a participat efectiv la lucrări, întrucât a ajuns după terminarea congresului, dar a recunoscut că dorea să fie prezent, „cu intenția de a contrabalansa propaganda maghiară [...] pentru că Rosenberg publicase un articol cu oarecare tendință de a favoriza pe unguri în detrimentul nostru”⁵⁶.

După audierea istoricului, președintele comisiei a arătat că „nu găsește dovedită o acțiune hitleristă a d-lui prof. Lupaș, d-sa luptând în scris și prin conferințe, ca și prin cuvântările de la Asociația Germano-Română, numai pentru grăbirea restituirii Ardealului de Nord”. El propunea totuși, „pentru vina de a fi acceptat să reprezinte România la Congresul de la Frankfurt”, admonestarea în scris a acestuia⁵⁷.

Unii dintre membrii comisiei, Emil Petrovici⁵⁸ și Tiberiu Moșoiu⁵⁹, au fost însă de o cu totul altă părere, ei afirmând că activitatea lui Lupaș „a fost determinată în primul rând de afinități

⁵³ Articolul, intitulat *Istoria d-lui Lupaș*, avea în vedere ediția a XV-a a manualului *Istoria Românilor pentru cursul superior*, apărut la Sibiu în 1944 (Petre Popescu Gogan, *Memento!*, în „Memoria”, nr. 28, p. 14).

⁵⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, f. 106.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 106-107.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 107.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 109.

⁵⁸ De altfel, în foarte scurt timp Emil Petrovici (1899-1968) a fost ales rector al Universității, poziție pe care a deținut-o până în anul 1951. De asemenea, la 21 mai 1945 a fost ales și membru corespondent al Academiei. Între anii 1956 și 1957 a mai deținut și funcția de rector al Institutului „Maxim Gorki” din București (D.N. Rusu, *op. cit.*, p. 646). Într-o autobiografie scrisă la 24 februarie 1950, Emil Petrovici

ideologice”, ca o consecință „a unei notorii activități într-un partid antisemit”, cu referire la Partidul Național Creștin⁶⁰.

Punctul lor de vedere a prevalat, astfel încât, trecându-se la vot, comisia a hotărât, cu majoritate de voturi, „licențierea din serviciu” a lui Ioan Lupaș, dar fără afectarea drepturilor sale de pensie⁶¹. În consecință, la 1 aprilie 1945, imediat după instalarea guvernului Groza, Lupaș a fost practic forțat să se pensioneze de la Universitatea din Cluj⁶². În opinia istoricului Stelian Mândruț, „din motive obiective și într-o conjunctură marcată de ofensiva pe față a elementelor comuniste în structura organizatorică autonomă, dascălul de generații și dirigitorul de Institut de cercetare a istoriei naționale a fost obligat să se pensioneze prematur, la vârsta de 64 ani, să activeze tot mai sporadic în profilul propriu”⁶³.

Foarte probabil din aceleași considerente, tot în 1945 Lupaș a fost pensionat de la Institutul de Istorie Națională, pe care îl crease și îl conducea. Înainte de a pleca și-a donat întreaga bibliotecă Institutului, pe seama căruia a făcut și o donație de 250.000 lei, fără a primi nici măcar un rând de acceptare a acestor donații⁶⁴.

Cu toate schimbările apărute în situația istoricului, activitatea sa științifică a continuat aproape neschimbată în primii ani după instaurarea regimului comunist. Făcând abstracție de istoriografia marxist-leninistă, care începuse să câștige tot mai mult teren, Lupaș a publicat în continuare pe teme de care se ocupase și în perioada anterioară, discursul său istoric nefiind afectat de ideologic. În această perioadă, el a publicat volumul V din seria de *Studii istorice* (1945-1946) și mai multe lucrări, precum *Înfăptuirii românești în viața economică-socială și financiară din Transilvania veacului al XIX-lea* (1945), *Ioan Bogdan în lumina unor fragmente din corespondența sa* (1946), *Problema transilvană în timpul lui Cuza și Carol I* (1946)⁶⁵.

În 1947, Ștefan Pascu îi va dedica lui Lupaș volumul *Răscoalele țărănești din Transilvania*, precizând totodată faptul că a păstrat sistemul structural-morfologic al istoriei

preciza următoarele: „Ca rector al Universității, având foarte puțini colegi comuniști, am readus Universitatea la Cluj, fiind în veșnică luptă distrugătoare de nervi cu spiritul șovin și reacțiunea care domina în sânul personalului Universității” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.880, f. 16).

⁵⁹ Ironia sorții a făcut ca Tiberiu Moșoiu, care a fost atât de dur cu Ioan Lupaș, să devină apoi coleg de penitenciar la Sighet cu istoricul, întrucât deținuse în trecut, printre altele, și funcțiile de subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, la Departamentul Justiției și la Departamentul Agriculturii și Domeniilor. Mai mult, Moșoiu chiar s-a numărat printre victimele din acel penitenciar, decedând în anul 1953 (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 476-477).

⁶⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, f. 108-109.

⁶¹ *Ibidem*, f. 109.

⁶² I. Opreș, *op. cit.*, p. 339. Istoricul Mircea Păcurariu precizează eronat că Lupaș a fost pensionat în anul 1946 (M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 254).

⁶³ Stelian Mândruț, *Istorici clujeni „epurați” în anul 1948*, în „Analele Sighet”, nr. 6, *Anul 1948 – instituționalizarea comunismului*, București, Fundația Academia Civică, 1998, p. 569.

⁶⁴ O. Ghibu, *op. cit.*, p. 156.

⁶⁵ Gabriel Catalan, *Rezistență și compromis în istoriografia anilor 1944-1948*, în „Anuarul Institutului Român pentru Istorie Recentă”, nr. 2/2003, Iași, Editura Polirom, p. 89.

Transilvaniei folosit de fostul său profesor⁶⁶. Cu toate acestea, unele dintre concepțiile sale științifice erau criticate indirect de cerberii culturali instalați de regim. În 1947, Mihail Roller trecea la atacuri contra istoricilor care nu reliefau caracterul pur social al răscoalelor din Transilvania, insistând pe cel național: „Istoricii burghezi vorbesc despre marea răscoală țărănească condusă de Horia, Cloșca și Crișan, dar dau acestei răscoale un caracter exclusiv național, eludând astfel caracterul profund social al răscoalei și realitatea care arată că țărani au luptat în primul rând împotriva exploatării sociale”⁶⁷.

Deși retras la Sibiu, anul 1948 va aduce alte schimbări notabile în situația lui Ioan Lupaș. Unul dintre nepoții săi, Nicușor Lupaș, a fost arestat, iar încercarea istoricului de a interveni în favoarea acestuia la diferiți membri ai Prezidiului M.A.N. (C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Ștefan Voitec) s-a soldat cu un eșec. Mai mult, a fost practic obligat să-și dea demisia și din poziția de membru în consiliul de administrație de la Banca „Albina”. Conștient de faptul că putea fi arestat oricând, în virtutea activității sale politice din trecut în Partidul Național Creștin, Ioan Lupaș a încercat să-și „epureze” biblioteca de unele lucrări care i-ar fi putut crea probleme în cazul unei eventuale percheziții⁶⁸.

Treptat, până în 1950, conștient de faptul că putea să intre în vizorul organelor de represiune, Ioan Lupaș și-a redus tot mai mult legăturile cu persoanele care avuseseră activitate politică în trecut, fiind foarte atent la discuțiile cu acestea. Istoricul a preferat să se retragă în izolare, dedicându-se aproape exclusiv activității științifice: „de când locuiesc în Sibiu, pot afirma că trăiesc în condiții materiale dificile, dar caut să înving dificultățile refugiindu-mă între cărțile, fie din biblioteca mea personală, puțină câtă mi-a mai rămas, majoritatea cărților mele fiind dăruite pentru biblioteca Institutului de Istorie din Cluj, fie din biblioteca ASTRA, Bruckenthal sau a Mitropoliei [...] La întâlnirile mele cu prieteni mai vechi sau mai recentți mă silesc de obicei de a fi cât se poate de scurt la vorbă, evitând cu grijă discuțiile de ordin politic-militant”⁶⁹.

În iunie 1948, când vechea Academie Română a fost desființată și înlocuită cu Academia R.P.R., nici Ioan Lupaș nu și-a mai regăsit locul în cel mai înalt for științific al țării. Nu a fost însă singurul istoric care luptase pentru interesele naționale ale românilor și pentru realizarea Unirii omis în 1948 din noua Academie, în aceeași situație aflându-se și Silviu Dragomir, Ștefan Meteș, Alexandru Lapedatu, Ion Nistor, Ștefan Ciobanu ș.a.⁷⁰. Reparația morală avea să vină abia

⁶⁶ Gabriel Moisa, *Evoluții istoriografice transilvănene în primele două decenii ale regimului comunist*, în „Crisia”, tom XXX/2000, p. 402.

⁶⁷ Mihail Roller, *Cu privire la studiul istoriei României*, publicat în 1947 și republicat în Idem, *Probleme de istorie*, ediția a II-a, București, Editura P.M.R., 1949, p. 60.

⁶⁸ Onisifor Ghibu, la 1 martie 1948: „A fost astă-seară la mine I. Lupaș, care mi-a povestit că a fost zilele trecute la București, spre a se interesa de cazul nepotului său, inginer Nicușor Lupaș. A fost în audiență și la 3 membri ai Înalțului Prezidiu: C. Parhon, M. Sadoveanu și Ștefan Voitec. Mi-a mai comunicat că a fost somat să-și dea demisia din consiliul de administrație de la *Albina* [...] Și, în sfârșit, mi-a spus că, revizuindu-și biblioteca și arhiva pe care o mai are aici, la Sibiu, a dat de o ladă de manuscrise, notițe etc., pe care vrea să le arunce în foc! L-am sfătuit să nu facă una ca aceasta” (O. Ghibu, *op. cit.*, p. 156).

⁶⁹ Declarație dată la D.R.S.P. Sibiu la 6 mai 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 10).

⁷⁰ Cristina Păiușan, *Epurările din Academia Română*, în „Analele Sighet”, nr. 6, *Anul 1948...*, p. 542.

postum, la 3 iulie 1990, după căderea regimului comunist, când a fost repus în drepturi de către Academia Română⁷¹.

În încercarea de a ameliora situația fostului său coleg și consătean, Onisifor Ghibu îl îndemna pe Lupaș să revină în funcția de protopop ortodox de Săliște (devenită vacantă în 1946), dar istoricul avea să refuze să se îndepărteze de activitatea științifică⁷². De asemenea, în 1949, Ghibu i-a propus patriarhului Justinian să-l aducă și pe istoric la Institutul Biblic, unde el primise un post de consilier tehnic, dar rezultatul a fost nefavorabil: „Îmi răspunde că pe Lupaș cenzura nu-l acceptă deloc, îl respinge mereu. Dar crede că vom putea ajunge încetul cu încetul ca și cei ce nu înțeleg acum lucrurile să le înțeleagă”⁷³. Așadar, cu toate că între Justinian și Lupaș existau relații apropiate⁷⁴, patriarhul Bisericii Ortodoxe nu a reușit să-l ajute pe istoric. Condițiile politice de la sfârșitul anilor '40, când regimul comunist pregătea măsuri dure contra foștilor lideri politici, nu permiteau integrarea unui fost ministru în cadrul „democrației-populare”.

La Sibiu, Ioan Lupaș se întâlnea deseori și cu un alt fost fruntaș politic, țărănistul Ionel Pop, participant și el la realizarea actului Marii Uniri din 1918. Ionel Pop, arestat de mai multe ori începând din 1947, a fost eliberat din detenție la 3 octombrie 1949, și s-a retras și el, precum Lupaș și Ghibu, la Sibiu. Cei trei se întâlneau săptămânal la un restaurant unde luau masa, întâlniri care desigur nu au scăpat atenției Securității. Într-un referat întocmit în acea perioadă de lt. maj. Mathe Emeric⁷⁵, șeful Secției I Informații interne din D.R.S.P. Sibiu, privindu-l pe Ionel Pop, se arată că acesta „de la data eliberării din penitenciar și până în prezent a locuit la Sibiu,

⁷¹ Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 480.

⁷² La 6 septembrie 1946, după ce a aflat de decesul fostului protopop din Săliște, Ghibu nota în jurnalul său următoarele: „Eu sunt pentru formula I. Lupaș. I-am spus astăzi, fără nici o rezervă. Și pentru Săliște și pentru el ar fi cea mai frumoasă soluție. Dacă nu vine în momentele acestea critice un conducător de mare autoritate în fruntea Săliștei dezastrul definitiv al acesteia nu se va putea evita. I-am amintit lui Lupaș ce-a însemnat Săliștea, în trecut, pentru românism și i-am amintit cuvintele lui Iorga din «Semănătorul» de la 1905: «Dacă într-un cataclism România întreagă ar pieri, ea s-ar renaște de la sine în chip spontan din acest colț de țărani». Așa, prin această prismă trebuie privită Săliștea. Privită astfel, ea merită să i se jertfească cineva cu totul. Lupaș mi-a răspuns că «nu e potrivit» ce vreau eu, dar n-a insistat asupra acestei atitudini și m-a ascultat până la sfârșit, fără să zică nici ba, nici da”; (O. Ghibu, *op. cit.*, p. 128).

⁷³ *Ibidem*, p. 226.

⁷⁴ Spre exemplu, conform lui Onisifor Ghibu, Lupaș l-a vizitat pe Justinian în aprilie 1948, când „l-a găsit pe acesta studiind cărțile mele, în vederea desființării Bisericii Greco-Catolice” (*Ibidem*, p. 162). De asemenea, în 1955, după ce Lupaș a fost eliberat din detenție, Justinian l-a vizitat la spital pe istoric.

⁷⁵ Lt. maj. Mathe Emeric a condus Secția I din D.R.S.P. Sibiu în perioada 1948-1950. Și-a început cariera în organele de represiune imediat după instaurarea regimului comunist, fiind numit, chiar din martie 1945, șef al Biroului de Siguranță al Municipiului Sibiu. Ulterior a ocupat și funcțiile de șef al Serviciului județean de Siguranță/Securitate Târnava Mică (1948) și apoi șef al Serviciilor I, V și III la D.R.S. Botoșani (1951-1952), iar după desființarea regiunii Botoșani a fost numit șef al Serviciului III și locțiitor al șefului D.R.S. Iași (din sept. 1952-1953). Pentru alte detalii privind activitatea acestui ofițer a se vedea *** *Noi nu am avut tinerețe. Cronica rezistenței anticomuniste. 1945-1989*, ediția a II-a, Alba Iulia, Editura „Altip”, 2005, și Ion Gavrilă Ogoranu, Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistența anticomunistă din Munții Apuseni*, Baia Mare, Editura Marist, 2007, p. 374-375.

fiind zilnic văzut în anturajul prof. Lupaș, prof. Ghibu Onisifor și alți indivizi suspecti și dușmani ai regimului⁷⁶.

La începutul anului 1950, când regimul pregătea represiunea împotriva foștilor lideri politici, Securitatea a început să adune tot mai multe date referitoare la activitatea lui Ioan Lupaș. În rapoartele acestei instituții se arăta faptul că istoricul fusese membru de frunte al partidului averescan și al partidului condus de Goga-Cuza, că a fost deputat în mai multe legislaturi și mai ales că deținuse de două ori funcția de ministru. Toate acestea arătau că Lupaș fusese „o figură marcantă a fostului regim burghezo-moșieresc”. Ca o circumstanță agravantă, erau menționate și călătoriile dese pe care istoricul le efectuase în străinătate, cu predilecție în Occident, în țări precum Germania, Franța, Suedia sau Elveția.

Nu au scăpat desigur atenției nici legăturile sale sporadice cu unii foști lideri politici, precum cele cu cei amintiți mai sus, dar și cu alte persoane (precum Dori Popovici⁷⁷ – arestat și el în aceeași noapte cu Lupaș). Astfel, în primăvara anului 1950, cu puțin timp înainte de arestare, Direcția Regională a Securității Poporului Sibiu a întocmit o fișă personală în care, după ce se arăta că în perioada 1941-1944 istoricul fusese „simpatizant și susținător al regimului antonescian”, se precizau următoarele: „Deși este bătrân, își menține vederile sale politice, întreține legături cu foștii oameni politici⁷⁸. Este vorba de Onisifor Ghibu, Dori Povovici, Ionel Pop, dr. P. Bodogae, dr. Ștefan Lupșa, dr. Spiridon Căndea, dr. Nicolae Neață, Ioan Deju ș.a. Conform Securității din Sibiu, „toți cei de mai sus au fost fruntași ai partidelor istorice, cunoscuți de organele noastre ca elemente ostile regimului nostru⁷⁹”.

De altfel, pregătind arestarea, în luna aprilie 1950 Securitatea l-a pus sub filaj pe Ioan Lupaș, activitatea sa fiind urmărită permanent. De supravegherea acestuia se ocupa slt. Neț Nicolae, ofițer din cadrul D.R.S.P. Sibiu. Într-un raport din 25 aprilie 1950, ofițerul preciza foarte amănunțit toate deplasările istoricului, menționând și numele persoanelor cu care acesta s-a întâlnit⁸⁰.

Și Ioan Lupaș, ca fost ministru în guvernele din perioada interbelică, a căzut victimă arestărilor ordonate de conducerea Securității în primăvara anului 1950. În baza unui ordin semnat de col. Birtaş Gavrilă, șeful Direcției I Informații Interne din Direcția Generală a Securității Poporului, au fost închiși 74 de foști miniștri și secretari de stat⁸¹. În noaptea de 5/6 mai 1950,

⁷⁶ Referitor la aceste întâlniri, într-o declarație dată ulterior la Securitate, Ionel Pop preciza următoarele: „susnumiții au fost de alt colorit politic, diferit de al meu, nu aveam intimități, ne mărgineam la discuții fără interes public, lucruri banale, de toate zilele” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 10, 12).

⁷⁷ Dori (Dorimedont) Popovici – n. 1873 – a decedat în anul 1950 la Penitenciarul de la Sighet. Fusese secretar de stat la Interne în guvernul provizoriu al Bucovinei (1919), apoi ministru secretar de stat în 1921 și 1926-1927 (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 478).

⁷⁸ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 4.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 5.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 119.

⁸¹ Pentru mai multe amănunte, a se vedea Claudiu Secașiu, *Noaptea demnitarilor. Contribuții privind distrugerea elitei politice românești*, în „Analele Sighet”, nr. 6, *Anul 1948...*, p. 894-921.

după o percheziție care a durat patru ore, între orele 0 și 4 Ioan Lupaș a fost arestat de Direcția Regională a Securității Poporului Sibiu. Acțiunea a fost executată de plt. maj. Mânzat Ioan și plt. maj. Popa Opriș, fără a exista însă nici o autorizație din partea Parchetului Tribunalului Sibiu. Dus la sediul Securității din Sibiu, Lupaș a fost imediat obligat să dea mai multe declarații autobiografice, prima dintre ele semnând-o la ora 5¹⁵ dimineața⁸².

Conform procesului-verbal de percheziție, Securitatea a confiscat următoarele: „1 Decorație «Coroana României», 1 Buletin al Albumului național cu fotografii, 6 monede cu busturile foștilor regi, diferită corespondență și notițe care îi aparțin, mai multe articole din ziarele trecute, tăiate și păstrate, 1 notes personal. Date cu caracter antidemocratic”⁸³. Ulterior, în 1957, după eliberarea din detenție, Ioan Lupaș a solicitat Serviciului Raional de Securitate Sibiu să-i fie înapoiate mai multe obiecte ridicate „fără motiv” la arestare, printre care uniformă de academician și o sabie cu mânerul și vârful tecii aurit; un volum german de istorie (*Zür Geschichte der Rumänen*), precum și „notițe istorice culese cu scopul de a întocmi o monografie relativ la istoria căilor ferate din Transilvania”⁸⁴. Solicitarea sa a rămas însă fără răspuns, întrucât într-o adresă a D.R.S. Stalin (Brașov) se arată că „în urma verificărilor efectuate de organele noastre, nu s-au putut găsi lucrurile pe care le solicită din lipsă de documente, iar elementele pe care le precizează în declarația sa nu există la fosta regiune Sibiu”⁸⁵.

În aceeași noapte, la Sibiu au fost arestate și alte foste personalități politice ce făcuseră parte din guvernele interbelice: Aurel Vlad⁸⁶, Dori Popovici, Constantin Tomescu⁸⁷ și Ioan Pop⁸⁸. Lupaș și cei patru au fost trimiși imediat de Securitatea din Sibiu „la Penitenciarul indicat de D.G.S.P.”, adică la Penitenciarul din Sighet, unde au fost închiși toți foștii miniștri interbelici. La 17 mai 1950, șeful D.R.S.P. Sibiu, lt.-col. Crăciun Gheorghe, a înaintat către Direcția I dosarele celor cinci, dosare care „conțin fișele personale, un referat, declarațiile celor în cauză, procesul verbal de percheziție domiciliară”⁸⁹.

La fel ca și în cazul celorlalți arestați, nici în situația lui Ioan Lupaș nu a existat vreo decizie judecătorească sau măcar una administrativă care să justifice trimiterea în detenție. De abia la 1 august 1951 a fost emisă o decizie a M.A.I. prin care se preciza internarea sa într-o

⁸² A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 10.

⁸³ *Ibidem*, f. 118.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 80.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 71.

⁸⁶ Născut la 27 ianuarie 1875 la Orăștie, Aurel Vlad a decedat în Penitenciarul de la Sighet la 30 iunie 1953. Fusesse ministru de Finanțe în guvernul Vaida-Voievod (1919-1920) și ministru al Cultelor (1928-1929), apoi ministru al Industriei și Comerțului (1929-1930) în guvernul Iuliu Maniu (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 481).

⁸⁷ Constantin Tomescu (1890-1983), fost profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, deținuse funcția de subsecretar de stat la Ministerul Cultelor și Artelor în guvernul Goga-Cuza, fiind așadar subordonatul lui Ioan Lupaș (*Ibidem*, p. 502).

⁸⁸ Ion (Ienci) Pop a fost unul dintre principalii organizatori ai Adunării Naționale de la Alba Iulia, fiind apoi prefect de Alba și subsecretar de stat la Interne în mai multe guverne din anii 1932-1933 (I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, 224). A decedat în anul 1953 în Penitenciarul de la Sighet (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 478).

⁸⁹ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 3.

colonie de muncă pe o durată de 24 de luni. Este vorba de Decizia M.A.I. nr. 334, prin care se reglementa situația tuturor celor arestați în mai 1950 și închiși la Sighet⁹⁰. Ulterior, prin Decizia M.A.I. nr. 559/1953, lui Lupaș i s-a majorat pedeapsa cu 60 de luni, urmând ca detenția să expire la 1 august 1958⁹¹.

Edificator pentru „legalitatea” detenției lui Lupaș este și faptul că mandatul de arestare preventivă pe numele său a fost emis abia la 1 septembrie 1954, de către col. Râpeanu Grigore, șeful Direcției a II-a din Procuratura Generală⁹². Motivarea oficială a actului era aceea că istoricul „în timpul regimului burghezo-moșieresc a desfășurat activitate intensă contra clasei muncitoare”, faptă care „se califică crimă”⁹³. Ulterior, col. Râpeanu a prelungit continuu acest mandat de arestare, la 28 octombrie 1954, 28 noiembrie 1954 și 28 aprilie 1955, până în momentul în care deținutul a fost eliberat⁹⁴.

Reține atenția și faptul că în sarcina istoricului erau trecute, ca antecedente penale, și lunile în care a fost închis la Seghedin. Într-o fișă personală din dosarul de penitenciar al lui Lupaș se menționează și faptul că în 1908 acesta a fost „condamnat 3 luni pentru presă oprită”⁹⁵. Aceasta cu toate că Ioan Lupaș arătase explicit, într-o declarație dată la Securitate, că în 1907 fusese condamnat „pentru un articol scris în «Țara noastră» din Sibiu în interesul și pentru apărarea țăranilor răsculați în primăvara aceluia an contra moșierilor exploatați”⁹⁶.

După arestarea istoricului, Securitatea din Sibiu a încercat să adune diverse date care să-l incrimineze pe Lupaș, motiv pentru care a luat declarații de la mai multe persoane care avuseseră legături cu el. În acest sens, în primăvara anului 1950, ofițerii Securității l-au anchetat pe Ionel Pop, care declara următoarele: „Pe profesorul Lupaș Ioan l-am cunoscut la Cluj, la Universitate și la sinoadele bisericesti. El a făcut politică averescană. Nu am avut intimități și prietenii, la masă ne întâlneam de 3 ori pe săptămână (...) Discuții politice n-am avut, nu aveam intimități, eram contrari politici și ne feream unul de altul”⁹⁷. Totodată, ofițerii D.R.S.P. Sibiu au trecut la valorificarea informativ-operativă a întregii corespondențe a istoricului cu foștii lideri politici, corespondență confiscată în timpul percheziției domiciliare ce a premers arestării⁹⁸.

Într-o declarație dată la Securitate imediat după arestare, Ioan Lupaș a amintit și de activitatea sa în calitate de președinte al Secției pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste (înființată de Nicolae Titulescu), când printre ceferiștii prezenți la ședințe s-a aflat și Gheorghe

⁹⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 9, f. 35-37.

⁹¹ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 2.

⁹² Este vorba de Direcția Procuraturilor Militare pentru Unitățile M.A.I.

⁹³ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 59.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 61-63.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 58.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 6.

⁹⁷ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 13.

⁹⁸ Conform unui *Referat* al lt. maj. Mathe Emeric: „Cu ocazia percheziției domiciliare, în locuința numitului s-a găsit mai multă corespondență purtată cu foștii oameni politici, care în prezent este în curs de exploatare” (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 5).

Crăciun⁹⁹: „îmi amintesc de a fi auzit adeseori cuvântul răspicat al tânărului entuziast de atunci, actualmente tov. colonel Gheorghe Crăciun, șeful Securității din Sibiu”¹⁰⁰.

În timpul detenției, deși avea peste 70 de ani, a fost grav bătut de gardieni pentru că avusese tăria să declare greva foamei, bătăi care i-au afectat iremediabil sănătatea. Constantin C. Giurescu ne-a lăsat o mărturie dramatică: „Apoi *bătaia*, care s-a practicat adesea, în primii ani. Au fost bătuți: V. Slăvescu, Sever Dan, I. Lupaș, M. Romașcanu, A. Bentoiu, Victor Papacostea, C. Zamfirescu și mulți alții (...) Ion Lupaș a fost bătut rău fiindcă a făcut greva foamei. Pe când îl băteau, Lupaș a strigat: «Dați-mi în cap să se isprăvească odată». La care gardianul bătăuș i-a răspuns: «Ăla vine la urmă». Lupaș a trebuit să renunțe la greva foamei, altfel l-ar fi ucis în bătăi”¹⁰¹. De altfel, regimul de detenție de la Sighet a fost unul foarte dur, fiind practic unul de exterminare, dovadă în acest sens fiind și zecile de morți din perioada 1950-1955¹⁰².

La Sighet, Ioan Lupaș a fost coleg de celulă cu diverse foste personalități politice, iar uneori a împărțit camera și cu alți istorici ardeleni, precum Ștefan Meteș¹⁰³.

În timp ce Lupaș era închis, soția sa a fost deseori tracasată de autoritățile comuniste, fiind evacuată de mai multe ori din locuință. La 17 februarie 1951, Onisifor Ghibu nota în jurnalul său: „Aflu că pe Lupășica au evacuat-o din nou, în orașul de jos”¹⁰⁴. Cazul nu a fost însă singular, uneori măsurile luate asupra familiilor celor închiși la Sighet fiind chiar mai aspre. Spre exemplu, în 1951 a fost arestată Flora Dragomir, soția istoricului Silviu Dragomir, care a fost trimisă într-o colonie de muncă, fiind eliberată abia la 5 iulie 1953¹⁰⁵.

Și una dintre fiicele lui Ioan Lupaș, Marina Minerva, a avut de suferit în timpul regimului comunist. De formație istoric, problemele acesteia au început încă din ianuarie 1945, când a fost contestată, poate nu fără temei, numirea sa, la 1 februarie 1944, în funcția de șef de lucrări la Institutul de Istorie Națională din Cluj, condus chiar de tatăl său¹⁰⁶. Ulterior a făcut parte dintr-un lot masiv de femei arestate la 14-15 aprilie 1952 și închise în lagărul de la Ghencea. Conform

⁹⁹ În perioada interbelică, Gheorghe Crăciun a activat de mai multe ori în anumite cercuri cu nuanță naționalistă din Ardeal. Spre exemplu, la 15 noiembrie 1936, în calitate de membru în Comitetul național al organizației „Noi”, el a luat cuvântul la Reuniunea Meseriașilor, Comercianților și Muncitorilor Români din Ardeal și Banat, care s-a desfășurat la Teatrul Național din Cluj. Printre ceilalți participanți se aflau Sebastian Borhemisa, Ion Agârbiceanu, Aurel Hetea, Gheorghe Sion ș.a., toți etichetați de Siguranță ca fiind „cuziști” sau „naționaliști” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, 118).

¹⁰⁰ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 8.

¹⁰¹ C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 447, 466.

¹⁰² Vezi o excelentă prezentare a condițiilor precare de detenție din penitenciar și a numelor persoanelor decedate în Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucera, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 459-474.

¹⁰³ La 29 septembrie 1954, C.C. Zamfirescu a fost mutat „jos, în colectivul 17”, unde a fost închis „împreună cu Gheorghe Vântu, Mihai Popovici, Vasile Sassu, Lupaș, Meteș și alții” (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 464).

¹⁰⁴ O. Ghibu, *op. cit.*, p. 229.

¹⁰⁵ A.C.N.S.A.S., fond Penal București, dosar nr. 2.127, f. 8.

¹⁰⁶ G. Catalan, *op. cit.*, p. 93-94.

mărturiei unei colege de detenție: „La București, spune doamna Vlasiu-Lupaș, niciodată n-aveam timp să mă uit la cer. Acolo îi cunoșteam toate nuanțele. Când apărea uneori vreun avion, vedeam în el pasărea salvatoare, purtând pe aripi americani. Dar aceștia întârziu”¹⁰⁷. O altă deținută își amintește că în acel lagăr erau închise peste 300 de femei, toate într-o singură baracă din lemn, iar Minerva Vlasiu-Lupaș „tremura de grija tatălui și a fiicei, rugându-se pentru soarta lor”¹⁰⁸.

Închiderea istoricului în penitenciar i-a nemulțumit atât pe apropiații acestuia, cât și pe unii dintre foștii săi elevi. La 8 aprilie 1955, agentul „Lucrețiu” a furnizat lt. Căpudeanu o notă informativă referitoare la o discuție purtată la Institutul de Istorie din Cluj, între Ioachim Crăciun, Martin Septimiu și Pompiliu Teodor: „Martin Septimiu: «Mi-a spus cineva că Groza ar fi intervenit să le dea drumul din închisori lui Silviu Dragomir și lui Lupaș. Să vină la școala lor și să le dea posibilitatea să lucreze. Eu cred că jidanii le-au făcut-o de au stat atâta timp la închisoare, dar acum tot e bine că vor fi liberi». La aceasta, Crăciun Ioachim a spus: «Abia acum le dau drumul, după ce au stat la închisoare peste 5 ani? Crede Groza că prin aceasta va scăpa de ce-l așteaptă?» (aici a făcut gestul de spânzurare)”. Ofițerul a dat ca sarcină informatorului „să stabilească cine e persoana care a spus acestea”¹⁰⁹. Atitudinea lui Ioachim Crăciun este explicabilă, dacă ținem cont de faptul că Lupaș îi îndrumase lucrarea de doctorat, continuând apoi să-l sprijine¹¹⁰.

Printre cei mai afectați de arestarea lui Lupaș a fost Onisifor Ghibu, care i-a deplâns de mai multe ori absența în jurnalul său, precum nota la 6 mai 1953: „Astăzi sunt trei ani de când a dispărut de pe orizontul vieții noastre de aici prietenul meu Ioan Lupaș, despre care, de atunci încocoace n-am mai auzit absolut nimic. O fi scris în vreo stea să ne mai întâlnim?”¹¹¹.

În toată perioada detenției, activitatea sa de istoric a fost incriminată de noii istorici de partid, în cadrul curentului mai larg de atacare constantă a reprezentanților vechii istoriografii¹¹².

¹⁰⁷ Eugenia Tudor-Anton, *Memorie tragică*, în „România literară”, 2 mai 2001, vezi și www.memoria.ro/?location=view_article&id=977.

¹⁰⁸ Liana Nedelcu-Stan, *Din închisorile comuniste*, în „Memoria”, nr. 28, p. 91.

¹⁰⁹ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.883, f. 24.

¹¹⁰ Referitor la Ioachim Crăciun, agentul „Timoftache” arăta lt. Jakal, de la D.R.S. Cluj, că acesta a fost „format și promovat la început de prof. Lupaș” (*Ibidem*, f. 40).

¹¹¹ De asemenea, la 18 aprilie 1954, în Duminica Florilor, Ghibu i-a dedicat câteva versuri lui Lupaș: „Lui Ionu Mițșorului – undeva, pe glob: Trec ani și ani, și tu nu mai revii.../Pe unde, oare-ți porți tristul alean?” (O. Ghibu, *op. cit.*, p. 266, 282).

¹¹² Vechea școală de istorie din România era acuzată de a fi „burghezo-reacționară”, „ruptă de mase”, „aservită Occidentului”, „antiromânească”, având o concepție idealistă și falsificând istoria. Spre exemplu, în 1950 Constantin Daicoviciu arăta că vechea istoriografie, „din pricina concepției cu totul idealiste și neștiințifice”, nu ar fi avut „o atitudine justă” față de daci. Alături de reprezentanții Școlii Ardelene, mai erau criticați A.D. Xenopol, Constantin Andrieșescu, D.M. Teodorescu și mai ales Vasile Pârvan, care, dată fiind „orientarea idealistă și mistică” a acestuia în istorie, nu ar fi înțeles în întregime problema dacică (Constantin Daicoviciu, *Dacii din Munții Orăștiei și începuturile statului sclavagist dac*, în „Studii și cercetări științifice”, nr. 2/1950, p. 112). În aceeași perioadă, Daicoviciu sublinia și faptul că istoricii și cercetătorii

Spre exemplu, în 1955, într-un articol din revista „Studii”, Traian Udrea îl acuza că, alături de alți istorici „burghezi” (Nicolae Iorga, C.C. Giurescu, Gheorghe Brătianu ș.a.), „a trecut cu arme și bagaje în slujba fascismului”¹¹³. Un atac asemănător împotriva lui Lupaș era pregătit să scrie și Ladislau Bányai, dar David Prodan a reușit să-l facă pe acesta să renunțe la macularea numelui fostului său profesor¹¹⁴.

De asemenea, într-un raport al Biroului 7 din Serviciul III al D.R.S. Cluj, datat 18 august 1953¹¹⁵, prin care se propunea deschiderea dosarului de obiectiv Academia R.P.R. filiala Cluj, se precizau următoarele: „Filiala Academiei R.P.R. din Cluj a luat ființă în anul 1949. Înainte de asta la Cluj exista «Institutul de Istorie Națională din Cluj», care a difuzat concepțiile reacționare în rândul maselor. Acest institut a fost o creație a unei mari bănci din Cluj, cu scopul de a alimenta, în mod științific, șovinismul și naționalismul. În rândurile istoricilor naționaliști români, pot fi remarcați Lupaș, Silviu Dragomir”¹¹⁶.

În paralel cu îndepărtarea istoricului din toate funcțiile deținute a avut loc și includerea unora dintre volumele sale în indexul cărților interzise consultării. Pe această listă au fost incluse titluri precum *Factori istorici ai vieții naționale românești* (1919), *la Transylvanie, coeur de la vie roumanie* (1942), *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I-IV (1927), *Studii istorice* (1943)¹¹⁷. În urma acestui fapt, ca și a arestării care a urmat, nici una dintre lucrările lui Ioan Lupaș, nu doar cele de mai sus, nu au mai fost citate în notele bibliografice din cuprinsul studiilor apărute în prima jumătate a anilor '50. Referințele la volumele lui Lupaș au dispărut aproape cu desăvârșire chiar și din materialele redactate de istoricii și cercetătorii clujeni¹¹⁸, deși o mare parte dintre ei beneficiaseră de ajutorul fostului lor profesor.

Vara anului 1955 a adus însă și eliberarea lui Ioan Lupaș din detenție, petrecută în contextul amnistiei politice din acea perioadă. La 5 iulie 1955, calvarul său de la Sighet s-a

clujeni, „la lumina farului materialismului istoric”, au început să scoată la iveală „intenționatele falsuri ale istoriografiei șovine burgheze” (Constantin Daicoviciu, *Din activitatea institutelor și colectivelor de cercetări ale Filialei Cluj a Academiei R.P.R. Institutul de Istorie și Filozofie din Cluj al R.P.R.*, în Idem, p. 173).

¹¹³ Traian Udrea, *Despre unele probleme privind știința istorică în R.P.R.*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 1/1955, apud Florin Müller, *Politică și istoriografie în România, 1948-1964*, Cluj, Editura Nereamia Napocae, 2003, p. 177.

¹¹⁴ „Mi-aduc aminte că trebuia să scriu ceva despre Bălcescu împreună cu Bányai. El a profitat de prilej, sau i s-a sugerat?, să profere niște atacuri violente la adresa istoriografiei românești dinainte, mai ales a lui Lupaș. Cum să mă descurc? Ca să nu refuz de la început direct, am recurs mai întâi la o stratagemă. I-am zis: ce facem? Prin asemenea atacuri nu facem decât să popularizăm numele, nu e mai bine să lăsăm să fie uitate? Argumentul s-a prins, a renunțat, altfel trebuia să-mi refuz direct semnătura, ceea ce pe atunci trecea de mare vinovăție” (D. Prodan, *op. cit.*, p. 59).

¹¹⁵ Documentul a fost întocmit pe baza datelor oferite de unul dintre activiștii de partid din cadrul filialei Cluj a Academiei R.P.R.

¹¹⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 7.

¹¹⁷ F. Müller, *op. cit.*, p. 120.

¹¹⁸ În 1950, G.S. Ardeleanu amintește totuși într-un studiu lucrarea *Mitropolitul Sava Brancovici* a lui Lupaș (G.S. Ardeleanu, *Note istorice româno-ruse*, în „Studii și cercetări științifice”, fascicula 2/1950, p. 127-142).

sfârșit, el fiind scos din penitenciar și transferat în arestul Securității. În aceeași zi, a fost obligat să semneze o declarație în care se angaja „de a nu discuta cu nimeni nimic în legătură cu cele ce am fost anchetat, ce am văzut și ce am auzit în timpul deținerii mele de către organele de stat, cât și locurile pe unde am trecut în perioada arestării”¹¹⁹. La 27 iulie 1955, când a fost pus în libertate din arestul Securității, a semnat o nouă declarație, prin care arăta că își va stabili domiciliul în Sibiu și că nu va divulga „ce am văzut, auzit sau am fost întrebat pe timpul cât am stat la dispoziția Securității Statului”¹²⁰. Întrucât în detenție sănătatea sa fost grav afectată, după eliberare s-a internat imediat în spital.

Trebuie menționat faptul că Lupaș a dorit încă de la început reluarea activității științifice, cu toate că vederea îi fusese deteriorată de regimul de detenție. Astfel, nu se poate afirma că istoricul și-ar fi încetat total activitatea, cum se susține în anumite lucrări¹²¹. De altfel, Constantin C. Giurescu menționează și un alt fapt interesant referitor la Lupaș, anume că „el a constatat – ca și mine – că, în închisoare, memoria i s-a ascuțit, din cauza neconținutului exercițiu”¹²², aspect care este amintit uneori și de alți foști deținuți politici. În anii imediat următori, Ioan Lupaș va compensa sănătatea slabă cu o determinare deosebită, dorind să revină cât mai rapid în activitate.

La câteva luni după eliberarea de la Sighet, chiar în timp ce era internat în spital la București, pentru o operație de cataractă, Lupaș a solicitat să i se aducă cele mai recente publicații scoase de istoricii clujeni, fiind desigur foarte curios să vadă care era stilul noii istoriografii. În acest sens, el l-a trimis la Cluj pe ginerele său, Mircea Georgescu, profesor la Institutul de Planificare din București. Sosit la Institutul de Istorie din Cluj la 1 noiembrie 1955, Georgescu s-a întâlnit cu Ioachim Crăciun, Martin Septimiu, Mihail Dan și Ștefan Pascu, toți foști colaboratori, unii foarte apropiați, ai istoricului. Ceea ce nu-i va opri însă pe doi dintre aceștia să informeze imediat Securitatea despre această vizită.

Chiar a doua zi, la 2 noiembrie 1955, agentul „Lucrețiu” a furnizat o notă Lt. Căpudeanu Remus¹²³, ofițer la Biroul 1 din Serviciul III, în care arăta că „Lupaș Ioan se află internat la București, la Institutul Parhon, unde, după spusele lui Georgescu Mircea, a fost vizitat de Daicoviciu Constantin. Numitul Georgescu Mircea a spus că patriarhul Justinian Marina de asemenea a stat de vorbă cu Lupaș Ioan”¹²⁴.

¹¹⁹ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 65.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 70.

¹²¹ Spre exemplu, Ioan Scurtu și Ion Mamina afirmă că Lupaș că a ieșit din temniță în 1955 „cu vederea atât de slăbită încât nu mai poate cerceta; de altfel nici nu mai încearcă să scrie”. Lucrarea conține și alte erori, cum este și aceea că istoricul ar fi fost arestat în 1948 și închis la Aiud (I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, p. 198). Această ultima informație eronată a fost foarte probabil preluată și de Petre Popescu Gogan, *Tragedia de la Sighet și Academia*, în „Memoria”, nr. 36-37, p. 128.

¹²² C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 466.

¹²³ Lt. Căpudeanu Remus și-a desfășurat activitatea în acest compartiment în perioada 1954-1959, fiind numit apoi lucrător operativ prim la Problema III în cadrul Serviciului raional Turda. În anul 1960 avea un salariu de 1.110 lei (A.M.I., fond D.M.R.U., inventar nr. 7.369, dosar nr. 28, f. 126).

¹²⁴ A.C.N.S.A.S., fond Rețea, dosar nr. 178.437, f. 58.

Pentru a verifica acest aspect, la 10 aprilie 1956, lt. Marchiș Augustin¹²⁵ și mr. Iacob Martin¹²⁶, ultimul fiind șeful Serviciului III Informații Interne, au solicitat o notă informativă agentului „Brândușa”, prezent și el la întâlnirea de mai sus. „Brândușa” a confirmat prezența profesorului Georgescu la Cluj, arătând faptul că acesta „Cu sursa s-a întâlnit tot atunci, având din partea prof. Lupaș însărcinarea de a procura unele publicații istorice ale Institutului, pentru a-și mai trece vremea în spital, unde este internat. Apoi a spus că prof. Lupaș e tot în spital, așteptând să i se matureze cataracta de la ochi, pentru a fi operat. Între timp a venit Mihail Dan, așa că împreună au adunat câteva lucrări ale Institutului, le-au împachetat în hârtie și le-au predat lui Georgescu Mircea. Georgescu Mircea le-a luat și a spus că le duce de-a dreptul la gară, deoarece pleacă în aceeași zi. În prezența sursei, cu Dan, au vorbit tot despre prof. Lupaș, iar la despărțire, atât sursa, cât și Dan, au transmis prof. Lupaș urări de însănătoșire”¹²⁷.

Treptat a reînceput și reintegrarea lui Ioan Lupaș în viața științifică, acesta beneficiind, ca și alți istorici ardeleni ce au cunoscut traumele detenției, precum Silviu Dragomir și Ștefan Meteș, de sprijinul unor istorici cu trecere pe lângă liderii P.M.R. (precum Constantin Daicoviciu, Andrei Oțetea ș.a.). Încă din 1956 Lupaș a fost inclus, alături de Dragomir și Meteș, în colectivul însărcinat cu elaborarea tratatului de istorie a României¹²⁸, o sarcină trasată Academiei R.P.R. de Gheorghiu-Dej la Congresul al II-a al P.M.R.¹²⁹. Nu deținem însă date conform cărora Ioan Lupaș, ca și Ștefan Meteș, ar fi contribuit efectiv cu materiale concrete la această sinteză a istoriei României, fie și sub forma contopirii acestora în materialul vreunui istoric agreat de partid, cum s-a întâmplat cu contribuția lui Silviu Dragomir¹³⁰.

¹²⁵ Lt. Marchiș Augustin era ofițer la Biroul 2 Serviciul III din anul 1953. I-a supravegheat pe mai mulți istorici clujeni: Ștefan Pascu, Ioachim Crăciun, Dumitru Braharu (vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosarele nr. 195.665 și 3.883).

¹²⁶ Mr. Iacob Martin a deținut funcția de șef al Serviciului III între anii 1956 și 1958. În anul 1957 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel. În ianuarie 1958 a întocmit planul de măsuri care a dus la uciderea fraților Teodor și Avisalon Șuşman (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 41, vol. 2, f. 80).

¹²⁷ A.C.N.S.A.S., fond Rețea, dosar nr. 178.437, f. 68.

¹²⁸ Alexandru Matei, *Ștefan Meteș văzut de contemporani*, în *** *Ștefan Meteș la 85 de ani*, Cluj, Arhivele Statului din Cluj-Napoca, 1977, p. 112.

¹²⁹ Gheorghiu-Dej în Raportul C.C. al P.M.R.: „O sarcină de mare răspundere stă în fața istoricilor noștri – aceea de a elabora, cu forțele unui larg colectiv de cercetători științifici, o istorie a României care să sintetizeze, de pe pozițiile învățurii marxist-leniniste, tot ce s-a realizat la noi pe tărâmul științei istorice și să însemne un pas înainte în dezvoltarea acestei științe, îndeosebi în soluționarea unor probleme de bază ale istoriei noastre – probleme ale procesului de formare a poporului român, ale istoriei contemporane, ale periodizării istoriei”. Nu lipsit de importanță credem că este și amănuntul că, în cadrul raportului, această indicație era cuprinsă la subcapitolul *Munca ideologică* din capitolul *Partidul* (Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări. Decembrie 1955 - iulie 1959*, Editura Politică, București, 1959, p. 145).

¹³⁰ În noiembrie 1960, agentul „Tudor” l-a vizitat acasă pe Silviu Dragomir, care i-a relatat că a terminat colaborarea sa la *Tratatul de Istoria României*, el ocupându-se de secolul al XVIII-lea. Cu toate acestea, după cum menționa informatorul, „numele lui nu va apărea în volum alături de capitolele scrise, ci ele vor fi contopite în materialul tov. acad. David Prodan, care le va da și interpretarea marxistă corespunzătoare”

Suținerea de care s-a bucurat Lupaș s-a mai manifestat și prin includerea sa în alte colective de lucru ale Academiei. Conform lui Vasile Vaida, prim-secretar al Comitetului Regional P.M.R. Cluj, în anul 1957, Ioan Lupaș, alături de Silviu Dragomir, Ștefan Meteș, Constantin Daicoviciu și alți istorici, au fost însărcinați de C.C. al P.M.R. „să documenteze din punct de vedere istoric falsitatea propagandei contrarevoluționarilor din Ungaria cu privire la Ardeal și relațiile româno-maghiare”¹³¹.

Vaida, care beneficia și de date oferite de Securitatea din Cluj, menționa faptul că, în cercetările sale făcute cu acest prilej, Ioan Lupaș a descoperit anumite documente „prin care se dovedește că unirea bisericii greco-catolice cu Roma în 1698 n-a fost reală, fiind făcută în mod samavolnic de catolici, care au falsificat actele de unificare”. Nefiind hotărât dacă să publice sau nu aceste documente, Lupaș ar fi cerut „un sfat politic filosofului reacționar Lucian Blaga”, care i-ar fi cerut să le păstreze „pentru când nu vor mai fi comuniștii la conducere”, opinie ascultată de istoric¹³². Toate aceste date au fost înaintate de Vasile Vaida către C.C. al P.M.R., într-o *Informare* din 28 august 1958, la puțin timp după Plenara din iunie același an. Referitor la documentele de mai sus, Vaida arăta Comitetului Central faptul că „ar fi necesar ca ele să fie preluate și publicate, pentru a se stabili adevărul din această perioadă a istoriei Ardealului”. Prim-secretarul Comitetului P.M.R. Cluj cerea totodată aplicarea unor măsuri punitive împotriva celor doi intelectuali („luându-se totodată măsurile corespunzătoare față de cei care au căutat să ascundă aceste documente”)¹³³.

Nu în ultimul rând, Lupaș a început să colaboreze și cu diverși istorici cu care avusese legături în trecut, cărora le furniza informațiile de care aceștia aveau nevoie. În anul 1957, în cadrul supravegherii istoricului Vasile Netea, informatorii Securității menționau faptul că acesta lucra la elaborarea unui lexicon al cărțurilor, iar pentru realizarea acestuia a luat legătura cu mai mulți intelectuali, printre care și Ioan Lupaș, care avea să-i răspundă la chestionarele trimise¹³⁴.

În atenția Securității se aflau și acei istorici care continuau să mențină contactul cu Ioan Lupaș, precum era Martin Septimiu¹³⁵. Într-un referat al D.R.S. Cluj din septembrie 1956, bazat pe

(A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 512, vol. 2, f. 18). În memoriile sale, David Prodan arată că: „Eu răspundeam de istoria Transilvaniei, scriind-o singur în cea mai mare parte” (D. Prodan, *op. cit.*, p. 126).

¹³¹ Lucian Nastasă, *Constantin Daicoviciu – „un element descompus”*, în „Magazin istoric”, nr. 9/2003, p. 50.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Ibidem*.

¹³⁴ Într-o notă informativă furnizată de agentul „Paloș” la 9 martie 1957, primită de lt. Dumitru Vasile, lucrător operativ la Serviciul I din Direcția a III-a, se arăta că Vasile Netea „lucrează într-un colectiv de cercetători al Academiei R.P.R. la elaborarea unui lexicon al cărțurilor și oamenilor care s-au distins în trecut în probleme intelectuale. I s-a încredințat regiunea Ardealului și a Banatului. Pentru a-și completa toate datele necesare asupra unei personalități, profesorul Netea a stabilit legături personale și de corespondență cu o sumă de intelectuali din orașele Ardealului, de la care culege informații. Stând de vorbă asupra acestei chestiuni, el mi-a arătat scrisori de la profesorul Lupaș (...) în care i se răspunde la chestionarele cerute” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.986, vol. 1, f. 138).

¹³⁵ Martin Septimiu era cercetător la Institutul de Istorie din Cluj. Fost membru P.N.C. în perioada interbelică, după război s-a înscris în P.S.D. (unde a deținut funcția de membru în Comitetul județean Cluj)

„semnalările agenților «Lucrețiu» și «Ban Ioan»”, se arată că Martin Septimiu „în prezent mai întreține legături cu: [...] Lupaș Ioan, fost ministru P.N.C., domiciliat în București”¹³⁶.

Totodată, unii dintre informatorii din rândul cercetătorilor erau folosiți și pentru a furniza date referitoare la Ioan Lupaș. Astfel, în referatul cu propunerea de recrutare a viitorului informator „Tudor”, întocmit la 3 septembrie 1956 de lt. Matei Teodor, lucrător operativ prim la Biroul 2 Problema 1 din Serviciul III al D.R.S. Cluj¹³⁷, se arată că acesta urma a fi folosit „ca agent în acțiunea informativă Martin Septimiu, precum și asupra numiților: [...] Pascu Ștefan, Lupaș Ioan [...], cu care candidatul este în bune relații”¹³⁸.

Reîntors la Sibiu în anul 1956, o anumită perioadă Ioan Lupaș a fost lăsat practic nesupravegheat de către Securitate, care a obținut doar sporadic informații privindu-l pe istoric. Fenomenul s-a manifestat însă identic în cazul majorității foștilor deținuți de la Sighet, care nu au intrat imediat în atenția organelor de Securitate, preocupată mai mult de alte domenii. Uneori ofițerii de Securitate nu dețineau nici măcar date sumare referitoare la aceste persoane (adresa unde s-au stabilit după eliberarea din detenție, locul de muncă etc.).

Ocazional, cu ajutorul rețelei informative, Securitatea mai afla totuși diverse date privind activitatea lui Ioan Lupaș. Astfel, la 11 septembrie 1956, sursa „Zamfirescu Zamfir” a furnizat o notă lt. maj. Iacobuță Ioan, ofițer la Serviciul Raional Sibiu, arătând că recent Lupaș l-a vizitat pe directorul Muzeului Bruckenthal din Sibiu, Nicolae Lupu. Agentul semnala și faptul că istoricul își reluase preocupările științifice, fiind în continuare interesat de problematica Bisericii Ortodoxe: „Probabil Lupaș a fost și la secția manuscrite, arătând acolo un articol de 3 pagini scrise cu mașina, în care vorbește el despre o carte religioasă veche, tipărită în Moldova, și răspândirea acestei cărți în Ardeal. Articolul este o curată propagandă religioasă. Lupaș nu a spus cu ce scop a scris acest articol”¹³⁹.

Urmărirea sa de către organele de Securitate din Sibiu și Cluj a prins mai multă consistență abia pe la sfârșitul anilor '50. Situația a fost însă similară și în cazul altor istorici ardeleni eliberați din detenție, precum Silviu Dragomir¹⁴⁰ și Ștefan Meteș¹⁴¹, a căror supraveghere a cunoscut o anumită intensificare în aceeași perioadă.

și apoi în P.M.R., de unde a fost exclus ulterior. A fost închis într-o colonie de muncă în perioada 1952-1954. Conform unui document al Securității, „în 1952 a fost internat la Canal pentru colportarea știrilor transmise de posturile de radio capitaliste” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 73). După eliberarea din detenție a fost urmărit activ de Securitatea din Cluj pentru activitatea lui politică din trecut.

¹³⁶ A.C.N.S.A.S., fond Rețea, dosar nr. 178.437, f. 4.

¹³⁷ Propunerea de recrutare a fost aprobată de șeful Serviciului III, lt. maj. Albu Ioan, de locțiitorul șefului D.R.S., cpt. Moraru Ioan, și apoi de șeful D.R.S. Cluj, col. Nedelcu Mihail. Acțiunea a fost finalizată cu succes la 25 septembrie 1956, când cpt. Moraru Ioan, folosind șantajul, a obținut angajamentul informatorului (*Ibidem*, f. 10-11).

¹³⁸ *Ibidem*, f. 3.

¹³⁹ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 76.

¹⁴⁰ Silviu Dragomir a fost urmărit destul de superficial până în anul 1958, când, primindu-se o informație că s-ar fi întâlnit la Cluj cu un diplomat englez, i-a fost deschis un dosar de verificare ca suspect de spionaj în favoarea Marii Britanii. Suspiciunile nu s-au confirmat, astfel încât acțiunea fost închisă în anul 1960. Detalii

La 11 iulie 1957, lt. Ghergan Ștefan, lucrător operativ la Secția „C”, după ce a studiat dosarele de detenție deschise pe numele lui Lupaș, a propus luarea în evidență a istoricului, întrucât în trecut desfășurase „activitate dușmănoasă”, propunere aprobată de către superiorii săi¹⁴². La 16 februarie 1958, Serviciul Raional Sibiu l-a trecut pe Lupaș în evidența problemei P.N.C., întrucât fusese membru marcant al acestui partid, deținând și funcția de ministru, cerere aprobată de șeful serviciului¹⁴³.

Date referitoare la Ioan Lupaș erau obținute de Securitate și din supravegherea foștilor lideri politici interbelici, cu care uneori istoricul se mai întâlnea în timpul vizitelor la Cluj. La 7 mai 1958, agenta „Sanda Petrescu” a furnizat o notă informativă privind o discuție avută cu Emil Sabău, fost ziarist P.N.Ț. Sabău, care se întâlnea des cu Silviu Dragomir, Ioan Lupaș, Teofil Bugnariu și Emil Hațieganu, îi spusese informatoarei că „Lupaș, fostul profesor, operat din nou la ochi, profiriu și mic, zglobiu altfel, ar fi ca un tinerel dacă nu ar suferi cu ochii. Are pensie de 2.000 lei, stă bine deci”. Ofițerul care dirija informatoarea, lt. maj. Banciu Constantin, a trasat ca sarcină agentei „să întocmească câte o notă referitor la persoanele semnalate ca legături a lui Sabău Emil”¹⁴⁴.

În cursul anilor 1958 și 1959 a fost arestat pentru scurte perioade și anchetat la Securitate, ceea ce a lăsat urme asupra psihicului istoricului, nevoit să trăiască într-o stare de continuă frică. La 30 mai 1960, Securitatea a interceptat o scrisoare adresată de Lupaș lui Mircea Georgescu, ginerele său: „Apropiindu-se luna iulie, mă tem să nu se repete cazul reținerilor și în acest an, ca și în 1958 și, parțial, în 1959 [...] O repetare a cazului în actualele circumstanțe ar fi grozav de dureroasă, căci o ducem f.f. greu și cu sănătatea și cu disponibilitățile materiale. Sperăm însă că în curând se vor îndrepta lucrurile și ni se va îndrepta situația. În această speranță vă îmbrățișăm cu dor pe toți”¹⁴⁵. În acea perioadă, teama de arestare era resimțită și de alți foști deținuți la Sighet, precum Teofil Sauciu-Săveanu, care, spre deosebire de Lupaș, se aștepta ca lucrurile să se înrăutățească¹⁴⁶.

în Liviu Pleșa, *Dosarul de Securitate al istoricului Silviu Dragomir*, în „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica”, tom 9/1, 2005, p. 223-227.

¹⁴¹ Supravegherea lui Ștefan Meteș a fost practic inexistentă până în anul 1960, abia în acel an fiind luată, de către D.R.S. Cluj, măsura trecerii sale în evidența dosarului de problemă P.N.Ț. (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.885, f. 1).

¹⁴² A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. fără număr.

¹⁴³ *Ibidem*, f. 74.

¹⁴⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 513, 86-88.

¹⁴⁵ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 489, f. 75.

¹⁴⁶ Conform unei note informative a agentului „Ardeleanu” din iunie 1960: „La biblioteca Academiei R.P.R. domnește, printre cititorii reacționari Sauciu-Săveanu, Slăvescu Victor, Giurescu C.C., o mare fierbere în urma congresului P.M.R. Sauciu-Săveanu a spus că s-ar putea ca congresul să aducă hotărâri dintre cele mai grave în treburile interne. Crede că Hrușciov n-a venit degeaba la noi. Sigur că rumegă o mare lovitură pe plan extern și va da mână liberă pe plan intern, de a se trece din nou la o politică de «mare vigilență», ceea ce va duce la înăsprirea măsurilor contra reacționarilor” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr.

Situația istoricului a cunoscut însă o anumită ameliorare în a doua parte a anilor '50, când a obținut majorarea pensiei (de la 500 lei, cât era pensia maximă pe atunci, la 2.000 de lei¹⁴⁷), prin acordarea unei „pensii speciale” pentru foștii profesori universitari. Aceste pensii se acordau doar la recomandarea universităților, astfel încât nu toți foștii profesori universitari au obținut-o (spre exemplu, cererea similară a lui Onisifor Ghibu a fost respinsă)¹⁴⁸. Se pare, așadar că Lupaș a beneficiat din nou de ajutor din partea unor persoane cu trecere la partid, cel mai probabil al fostului său student Constantin Daicoviciu, care pe atunci deținea funcția de rector al Universității „Victor Babeș” din Cluj.

Motivul principal pentru care Ioan Lupaș s-a aflat în atenția Securității l-a constituit activitatea sa politică din trecut și cu precădere aderența la Partidul Național Creștin, partid considerat de Securitate ca fiind de orientare „fascistă”. La începutul anilor '60, Securitatea a trecut la o campanie la scară națională de reconstituire a schemelor de organizare ale acestui partid și la identificarea tuturor foștilor membrii marcanți ai P.N.C., care erau suspicionați ca având simpatii legionare sau fasciste. În consecință, organele de Securitate din mai multe regiuni au transmis către D.R.S. Cluj date obținute de la informatori privind activitatea lui Ioan Lupaș în acest partid.

La 5 martie 1960, cpt. Szöcs Andrei, din cadrul Direcției Regionale de Securitate a Regiunii Autonome Maghiare, a cerut D.R.S. Cluj identificarea cât mai urgentă a lui Ioan Lupaș, Silviu Dragomir și Onisifor Ghibu, care în 1938 au fost președinți ai organizațiilor județene P.N.C. din județele Sibiu, Hunedoara, respectiv Sălaj. Aceste date erau necesare „pentru a vă trimite materialele compromițătoare ce le posedăm asupra lor”¹⁴⁹. La 12 mai 1962, lt. Gane Marin, din cadrul D.R.S. Banat, a transmis D.R.S. Cluj o notă informativă primită de la agentul „Sergiu Valeriu” referitoare la Ioan Lupaș. După ce arăta că l-a cunoscut pe Lupaș la Universitatea din Cluj, în perioada 1934-1938, agentul adăuga următoarele: „Personal nu l-am cunoscut și n-am vorbit niciodată cu el, eu fiind tânăr student, iar el om bătrân, profesor universitar și fost ministru. De prin anul 1941-1942 n-am mai auzit nimic de el și nici n-aș crede să mai fie în viață, deoarece încă de atunci era bătrân”. Conform ofițerului, „Nota a fost cerută de la agent deoarece a fost solicitată de Direcția Regională Cluj pentru identificarea și luarea în evidență a elementelor ce au făcut parte din P.N.C. pe teritoriul regiunii Cluj”¹⁵⁰.

Informații similare erau obținute și de către ofițerul de la D.R.S. Cluj care se ocupa în acea perioadă de Problema P.N.C., și anume de lt. Hățiș Gheorghe. Acesta aduna informații din

3.722, f. 24, vezi și Ioan Opreș, *Istoricii și Securitatea*, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 46-47).

¹⁴⁷ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 513, f. 86-88.

¹⁴⁸ O. Ghibu, *op. cit.*, p. 367, nota nr. 395, redactată de Octavian Goga.

¹⁴⁹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 31.

¹⁵⁰ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.577, f. 2.

mai multe surse, cum ar fi procese-verbale de interogatoriu ale unor foști membri P.N.C.¹⁵¹ sau consultarea unor lucrări sau broșuri¹⁵².

După cum se poate observa, materialele obținute prin aceste tipuri de acțiuni erau de cele mai multe ori pur formale, datele obținute fiind în general de suprafață, privind probleme arhicunoscute, precum „a fost ministru”, „fost în conducerea P.N.C.” etc. În aceste condiții, suntem departe de a putea afirma că supravegherea lui Ioan Lupaș s-ar fi desfășurat la cote ridicate.

Pentru completarea datelor necesare, Lt. Hățiș solicita însă și sprijinul celorlalte compartimente informativ-operative din cadrul D.R.S. Cluj. La 13 noiembrie 1961, el a întocmit următoarea adresă către Serviciul II Contraspionaj, solicitând cooperarea Lt. maj. Erdely, de la Biroul 1 din serviciul III. Lt. maj. Erdely îl avea în rețea pe agentul „Falk Felix”, ce se afla în relații cu Ioan Lupaș, Sofroniu Lupaș, Toader Pop și Martin Septimiu, care „au făcut parte din partidul Goga-Cuza”. Lt. Hățiș preciza și tipul de informații de care avea nevoie referitor la cele patru persoane: „rugăm a se dirija agentul «Falk Felix», ce-l are în legătură tov. Lt. maj. Erdely, pe lângă elementele specificate mai sus, cu scopul de a stabili următoarele: 1) Locul de muncă și domiciliul prezent. 2) Ce persoane mai cunosc că elementele de mai sus au făcut parte din partidul Goga-Cuza. 3) Dacă în prezent desfășoară activitate politică și în ce constă această activitate. 4) Dacă ei întrețin relații de prietenie, natura acestor relații sau dacă au relații cu diferite elemente de altă nuanță politică. 5) Despre ce elemente mai are cunoștință că au făcut parte din partidul Goga-Cuza. 6) Comportarea lor în familie, în afara familiei, la serviciu, dacă sunt mulțumiți cu munca ce-o prestează. 7) Ce fac ei în timpul liber”¹⁵³.

Supravegherea a istoricului de către Securitate, chiar și atât de redusă precum era, s-a încheiat însă la 14 aprilie 1964, când Secția „C” din cadrul D.R.S. Brașov a hotărât predarea la arhiva operativă a dosarului privindu-l pe Lupaș, dosar provenit de la Serviciul Raionul Sibiu. Motivul: „În anul 1960 a depășit vârsta de 80 ani”¹⁵⁴.

Revenind la activitatea științifică a lui Lupaș din acea perioadă, trebuie să amintim faptul că acesta trecea deseori pe la Institutul de Istorie și Universitatea din Cluj, manifestându-și de fiecare dată interesul pentru ultimele apariții istorice. Pompiliu Teodor precizează că Ioan Lupaș,

¹⁵¹ Spre exemplu, la 8 februarie 1962, Lt. Hățiș a întocmit o *Notă-extras privindu-l pe numitul Ioan Lupaș*, în care arată că în procesul-verbal al interogatoriului luat deținutului Popa Grigore, fost membru P.N.C., se menționa că din acest partid „a făcut parte și numitul Ioan Lupaș, profesor de istorie ce se află în Cluj sau Sibiu” (*Ibidem*, f. 4).

¹⁵² La 17 aprilie 1962, Lt. Hățiș, după ce a consultat broșura *Cataclism național-creștin*, scrisă de Sebastian Bornemisa, a redactat o nouă *Notă-extras privind pe Lupaș Ioan*, în care preciza că, în anul 1936, „printre fruntașii național-creștini mai de seamă a fost amintit și numitul Lupaș Ioan, profesor universitar în acea perioadă” (*Ibidem*, f. 3).

¹⁵³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.755, f. 29.

¹⁵⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.577, f. 1.

„după Eliberare, deși în vârstă, a continuat să frecventeze Institutul de Istorie, publicând articole și nutriend proiecte”¹⁵⁵.

Între anii 1957-1961, Lupaș a publicat mai multe articole științifice în diverse periodice, precum „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj” și altele. În această perioadă și alți istorici, precum Ioachim Crăciun, fac trimitere în studiile lor la lucrările lui Lupaș¹⁵⁶, ceea ce până atunci nu se întâmpla. Unul dintre primele articole l-a publicat în anul 1957 în revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, periodic condus de George Călinescu, care foarte probabil i-a facilitat apariția. Ioan Lupaș făcea și mențiunea că acele pagini le-a dictat unui student sibian în vara anului 1957¹⁵⁷, starea sa de sănătate nepermițându-i încă reluarea lucrului, ceea ce relevă încă o dată determinarea deosebită a istoricului, care a uzat de toate mijloacele pentru a nu abandona dragostea sa de-o viață. Continuându-și cercetările în colecția de manuscrise a Muzeului Bruckenthal din Sibiu, istoricul a publicat în 1959 un studiu referitor la corespondența generalului Puchner¹⁵⁸, în încercarea de a scoate la iveală noi surse documentare privitoare la Revoluția din 1848 în Transilvania. Preocupat în continuare de istoria zonei sale natale, în 1961 Lupaș a scris studiul referitor la cneazul Dumitru din Săliște, pe care îl descrie ca fiind un „țăran luminat”¹⁵⁹.

Articolele sale nu au absolut nimic ideologic, dar nici nu sunt articole de interpretare, doar scurte descrieri ale unor documente inedite, istoricul fiind conștient de faptul că altfel ar fi trebuit să facă rabat de la opiniile sale.

Pentru procurarea unor materiale bibliografice necesare redactării studiilor sale științifice, Lupaș apela deseori la unii dintre foștii săi colaboratori din Cluj, rugându-i să-l ajute cu anumite volume. Nici aceste activități nu scăpau însă ochiului vigilent al anumitor informatori. La 31 iulie

¹⁵⁵ Conform lui Teodor, Lupaș „privea cu satisfacție și nădejde la realizările istoriografiei moderne, pe care o urmărea cu pasiunea din totdeauna” (P. Teodor, *op. cit.*, p. 436), afirmație care trebuie privită totuși cu circumspecție, ținând cont de anul apariției lucrării, 1970.

¹⁵⁶ În 1959, Ioachim Crăciun arăta că multe din vechile cronică transilvănene „au fost editate, total sau parțial, de I. Lupaș în studiul *Cronicari și istorici români din Transilvania* (ed. a 2-a Craiova, 1941)”, amintind apoi deseori lucrările fostului său conducător de doctorat (Ioachim Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului. Considerații preliminare*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. I-II/1958-1959, p. 126). Volumele lui Ioan Lupaș au mai fost citate în această perioadă, sfârșitul anilor '50-prima parte a anilor '60, și de alți istorici și cercetători clujeni, cum ar fi Ion Sabău, Samu Benkő, Ștefan Pascu ș.a.

¹⁵⁷ Ion Lupaș, *Două manuscrise cu conținut juridic din activitatea lui Samuil Micu-Clain*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, nr. 3-4/1957, p. 667-674.

¹⁵⁸ Ioan Lupaș, *Un episod istoric și consecințele lui militare, înfățișate în lumina câtorva fragmente din corespondența inedită a generalului Puchner*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. I-II/1958-1959, p. 191-197.

¹⁵⁹ Ioan Lupaș, *Din relațiile Transilvaniei cu Țara Românească: activitatea cneazului Dumitru din Săliște*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. IV/1961, p. 69-73.

1959, agentul „Lucrețiu” îl informa pe cpt. Pușcașu Ilie¹⁶⁰, șeful Biroului 1 din Serviciul III, că „a văzut la Belu Sabin o carte poștală adresată lui Martin Septimiu de către Lupaș Ioan [...] În această scrisoare, Lupaș Ioan îi cerea lui Martin Septimiu și la rândul lui acesta i-a cerut lui Belu Sabin să-i procure pentru Lupaș Ioan cartea *Germanii*, de Emil Ludvig. Profesorul Lupaș Ioan cerea să se caute la biblioteci, la anticariat sau la Harold Krasser, profesor de limba germană la Universitatea «Babeș-Bolyai». Stând de vorbă cu Belu Sabin, acesta a spus sursei că respectiva carte este un elogiu al germanilor și s-ar găsi la Biblioteca Universitară, dar la cărțile epuizate și că poate o are și prof. Harold Krasser, cunoscut al lui Lupaș Ioan, dar că el, Belu Sabin, nu îndrăznește s-o ceară, deoarece este o carte epuizată”¹⁶¹. Prin sintagma „carte epuizată” se avea în vedere faptul că respectiva lucrare era prohibită, consultarea acesteia fiind interzisă de regim¹⁶², fapt care de altfel explică și reticenta lui Sabin Belu de a o solicita pentru împrumut. Cpt. Pușcașu a predat o copie după această notă la Serviciul raional Sibiu, în raza căruia locuia Lupaș, și la Biroul 6 din Serviciul III, care se ocupa cu supravegherea intelectualilor din Cluj.

Cu toate acestea, nu toți cercetătorii, și mai ales istoricii de partid, erau favorabili reintegrării științifice a lui Ioan Lupaș. La 8 august 1957, lt. Banciu Constantin¹⁶³, ofițer la Biroul 1 din Serviciul II Contraspionaj, a primit o notă informativă furnizată de agentul „Voicu”, referitoare la Ștefan Pascu, cu următorul conținut: „Cu ocazia sesiunii închinată aniversării răscoalei din 1907 [desfășurată recent la Cluj – n.n.], Ștefan Pascu a făcut în comunicarea sa, cu titlul *Despre importanța răscoalei*, o adevărată apologie a intelectualilor burghezi, căutând să-i facă pe toți «devotați» răscoalei și a citat chiar și o lucrare a lui I. Lupaș, deși n-avea nimic comun cu titlul comunicării. Cu toate că are legături serioase la București, aceștia și-au dat seama că s-a sărit peste cal, căci nici nu au programat comunicarea pentru tipar”¹⁶⁴. Idiosincrazia informatorului este vizibilă, dacă ținem cont de faptul că Lupaș fusese condamnat în 1907 tocmai pentru că scrisese un articol favorabil răscoalei.

De asemenea, la 3 septembrie 1958, agentul „George Axinteanu” a oferit lt. maj. Mărgineanu Emil¹⁶⁵, șef al Biroului 6 din Serviciul III, o notă informativă privindu-l pe Silviu Dragomir, cu referire și la scrisul istoric practicat în trecut de Ioan Lupaș. Conform informatorului,

¹⁶⁰ Cpt. Pușcașu Ilie a deținut mai multe funcții de conducere în cadrul Securității din Cluj: șef al Biroului 1 din Serviciul III (1954-1961), șef al Serviciului III (1961-1963), adjunct al șefului Serviciului III (1963-1968), inspector șef al I.J. Sălaj (1973), șef al Serviciului I la I.J. Cluj (1979-1980).

¹⁶¹ A.C.N.S.A.S., fond Rețea, dosar nr. 187.897, vol. 1, f. 61.

¹⁶² Istoricul Șerban Papacostea, care a cunoscut și el traumele vieții de penitenciar în timpul regimului comunist, arată următoarele: „Epurarea cărților «nesănătoase» ideologic a devenit o practică curentă; cărțile înlăturate din circuitul public, pe baza unui nomenclator oficial, tipărit [...] erau transferate în «fonduri speciale» al căror acces era strict supravegheat” (Șerban Papacostea, *Istoriografia română în epoca totalitarismelor*, în Iordan Chimet, *Momentul adevărului*, Cluj, Editura Dacia, 1996, p. 249).

¹⁶³ În acea perioadă, lt. Banciu urmărea informativ mai mulți istorici clujeni, de regulă pe cei suspecți de spionaj, cum era cazul lui Francisc Pall (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 32-33).

¹⁶⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 195.665, f. 66.

¹⁶⁵ Lt. maj. Mărgineanu Emil a condus Biroul 6, care se ocupa de supravegherea intelectualilor și a studenților din Cluj, între anii 1958 și 1960, după care a fost numit adjunct al șefului Serviciului III.

Silviu Dragomir „A reprezentat orientarea naționalistă clericală în cercetarea istorică (e adevărat, în mai mică măsură decât numitul Ioan Lupaș) [...] În perioada de tinerețe, numitul Silviu Dragomir s-a preocupat, ca și numitul Ioan Lupaș, de clarificarea Bisericii Ortodoxe și a clerului, militând împotriva catolicismului”¹⁶⁶.

Începând cu prima parte a anilor '60 în istoriografie a început să se manifeste o relaxare științifică, fapt care a permis apariția unor studii care încep să recunoască și calitățile istoricilor afirmați înainte de instaurarea comunismului. Unii cercetători, precum Dan Simionescu au cerut chiar includerea în tematica istoriografică a unor istorici ca Gheorghe Brătianu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, Ion Nistor ș.a.¹⁶⁷.

Cu doar câteva zile înainte ca Lupaș să înceteze din viață, regimul comunist, la conducerea căruia se afla acum un nou lider, Nicolae Ceaușescu, a făcut un gest merit să recunoască meritele științifice și naționale ale istoricului. La 30 iunie 1967 Ioan Lupaș a primit titlul de profesor emerit din partea Ministerului Învățământului¹⁶⁸. Un gest venit mult prea târziu și care oricum era departe de a putea să șteargă imensa pierdere adusă țării prin scoaterea din activitate a istoricului pentru o lungă perioadă.

După o grea suferință, care l-a pus în imposibilitatea de a-și mai continua cercetările științifice, Ioan Lupaș a decedat la 3 iulie 1967, la București, fiind înmormântat la Mănăstirea Cernica. Pe piatra de mormânt este scris următorul epitaf: „Istoria ne învață să cunoaștem trecutul, să înțelegem prezentul și să credem în viitorul României”¹⁶⁹. În același an, istoricul Vasile Netea va publica un articol comemorativ în revista „Studii”¹⁷⁰.

Reală recuperare istoriografică a lui Ioan Lupaș s-a produs însă ceva mai târziu, în anii '70, ea datorându-se îndeosebi lui Ștefan Pascu, un fost doctorand al său, cum am amintit, și lui Pompiliu Teodor. În 1970, Pompiliu Teodor afirma următoarele: „O apreciere obiectivă trebuie să recunoască că opera lui Ioan Lupaș conține multă lumină, fapt care-i conferă un loc de seamă în istoria istoriografiei românești [...] Multe din ideile istoricului Lupaș s-au impus în istoriografie, dăinuind până astăzi. Așa e, spre exemplu, problema voievodatului și a esenței sale, a periodizării istoriei Transilvaniei, a stăpânirii lui Mihai Viteazul, care rămân bunuri câștigate pentru istoriografie, alături de problema largă dezbătută de el a unității românești”¹⁷¹.

În 1977, Ștefan Pascu, împreună cu Pompiliu Teodor, a editat la Cluj o selecție a lucrărilor lui Lupaș, sub titlul *Scrisori alese*. După ce subliniau actualitatea operei lui Ioan Lupaș, arătând că își dovedea „rezistența în confruntarea cu timpul”, cei doi istorici elogiau activitatea acestuia: „El a fost un istoric de solidă informație, un om de temeinică cultură, cu un orizont filozofic neobișnuit pentru istoricul perioadei interbelice [...] Ioan Lupaș a fost însă prin excelență istoricul patriot, aplecat cu nețărmurită dragoste asupra istoriei naționale, unul care a crezut în

¹⁶⁶ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 513, f. 79.

¹⁶⁷ F. Müller, *op. cit.*, p. 270.

¹⁶⁸ V. Netea, *op. cit.*, p. 1067.

¹⁶⁹ V. Crișan, *op. cit.*, p. 29.

¹⁷⁰ V. Netea, *op. cit.*, p. 1067-1069.

¹⁷¹ P. Teodor, *op. cit.*, p. 435, 438.

valoarea educativă a istoriei poporului [...] creator de problematică istorică care a contribuit cel mai mult la stabilirea unor direcții de cercetare”¹⁷². Totodată, în 1976 și 1980 Ștefan Pascu i-a dedicat două studii, exemplul său fiind urmat și de alții, precum Mihai Sofronie și Vasile Crișan.

Unele dintre lucrările amintite anterior conțin și diverse critici ale activității lui Lupaș, unele aduse în spiritul ideologiei comuniste și vizând mai ales activitatea politică interbelică a istoricului. Spre exemplu, Pompiliu Teodor era de părere că Ioan Lupaș „deputat în mai multe rânduri, ministru în guvernele burgheze, a fost prins adeseori, asemenea lui Nicolae Iorga, în jocul nestatornic al politicianismului dăunător”¹⁷³.

După 1990, au fost republicate și alte lucrări ale lui Ioan Lupaș: *Istoria bisericească a românilor ardeleni* (Cluj, 1995), cu o introducere de Doru Radosav, și *Din istoria Transilvaniei* (București, 1998), cu o introducere de Marina Lupaș-Vlasiu.

Pentru Ioan Lupaș, personalitate de prim rang a vieții intelectuale și politice ardeleni, instaurarea regimului comunist s-a dovedit a avea consecințe dintre cele mai grele. Înlăturat din învățământ și de la conducerea Institutului de Istorie încă din 1945, situația istoricului s-a agravat continuu: a urmat interzicerea unora dintre lucrările sale, epurarea din Academie și apoi arestarea și întemnițarea la Sighet.

Trebuie menționat însă faptul că toate aceste măsuri represive au vizat exclusiv activitatea politică din trecut a lui Ioan Lupaș (ca fost ministru și fost fruntaș al P.N.C.). Pentru noul regim de la București nu au contat absolut deloc eforturile susținute depuse de Ioan Lupaș pentru emanciparea națională a românilor și mai ales pentru realizarea Marii Uniri din 1918, cariera sa universitară prodigioasă sau generațiile de istorici de prestigiu pe care i-a format.

Deși înlăturat vreme de aproape un deceniu din viața științifică a țării, cu o vârstă înaintată și o sănătate afectată de regimul de detenție, istoricul s-a dovedit însă a avea o personalitate puternică, toate eforturile sale după eliberarea de la Sighet fiind depuse pentru reluarea contactului cu istoriografia. Beneficiind de sprijinul unor foști colegi de breaslă, Lupaș a reușit să se reintegreze în cadrul comunității istorice, publicând mai multe studii. În cuprinsul acestora, spre deosebire de marea majoritate a celorlalți istorici aflați atunci în activitate, Ioan Lupaș nu a făcut nici cea mai mică concesie ideologiei marxist-leniniste, abordarea sa fiind una pur științifică, identică cu discursul istoric pe care l-a practicat și în perioada anterioară comunismului.

Atât înainte, cât și după eliberarea din penitenciar, Ioan Lupaș s-a aflat sub supravegherea organelor de represie, dar nu se poate afirma că acestea i-ar fi acordat vreă atenție deosebită. Cu ajutorul rețelei informative, Securitatea aduna ocazional date referitoare la istoric, dar marea majoritate a acestora erau de suprafață și de interes general. Din datele pe care le deținem până în prezent nu rezultă faptul că Lupaș s-ar fi aflat vreodată sub o urmărire calificată (prin D.U.I. sau dosar de verificare), supravegherea sa fiind efectuată doar în cadrul evidenței generale a problemei P.N.C. Și în acest caz, ofițerii Securității erau cu precădere

¹⁷² Șt. Pascu, P. Teodor, *op. cit.*, p. 27.

¹⁷³ P. Teodor, *op. cit.*, p. 436.

interesați doar de legăturile de natură politică ale istoricului și mult mai puțin de activitatea sa științifică.

Anexă

Proces-verbal

Astăzi, 21 decembrie 1944, orele 4³⁰ p.m.

Noi, Președintele și membri Comisiei instituită de Ministerul Educației Naționale, adresa telegrafică nr. 184.829/1944 și nr. 486, privitoare la purificarea administrației publice, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 233/1944 și modificată prin Legea nr. 594, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 273/1944, ne-am întrunit în localul Rectoratului spre a lua în cercetare situația d-lui profesor Ioan Lupaș, titularul catedrei de Istoria românilor de la Facultatea de Litere a Universității Cluj-Sibiu.

Comisia a fost sesizată că dl. prof. Lupaș a desfășurat o activitate pro-hitleristă, prin Societatea Germano-Română și Slovaco-Română, prin participarea la un Congres în Frankfurt a/M.

Citat în fața Comisiei, dl. profesor Lupaș se prezintă personal. După ce i se pune în vedere scopul citării Domniei Sale, de a lămuri atitudinea sa politică în ultimii 5 ani, i se fixează întrebările menționate mai jos, la care dl. prof. Lupaș dă răspunsurile rezumate în continuare:

1. Ce știți despre constituirea filialei Sibiu a Asociației Germano-Române?

Răspuns: Înainte cu un an am fost convocat și eu, ca alți colegi, în sala S. Bărnăuțiu de la Facultatea de Drept. Eu însă am sosit cu oarecare întârziere și, intrat în sală, am constatat prezența câtorva germani, cum și a profesorului Hațieganu, atunci rector în funcție, care probabil făcuse convocarea pentru această ședință. Scopul Asociației, ai cărei membri pentru filiala Sibiu au fost desemnați la cea ședință, s-a stabilit a fi: „relații culturale româno-germane”.

2. Dar cele politice?

Răspuns: Experiența din trecut a dovedit absența totală a unei organizații românești care să ne susțină interesele în străinătate. Chiar mie mi s-a atras atenția că ungerii și bulgarii ne întrec cu mult în această propagandă. Față de această situație, colegii m-au rugat să iau președinția filialei de la Sibiu a acestei asociații. Am primit-o pentru a servi cauza Transilvaniei, fiindcă chiar și armata simțise nevoia unei astfel de organizații, dovadă că dl. general Macici, care trebuia să fie președinte de onoare al filialei, însă plecând la București și-a scuzat absența, mi-a declarat că aderă sufletește la această organizare. Orice acuză ce mi s-ar aduce că aș fi servit interese politice o consider nedreaptă, deoarece convingerea mea permanentă a fost că eu servesc țara. Dovada acestei convingeri se poate vedea și în faptul că la prezentarea secretarului general, Băduță, care venise să conferențieze în cadrele Asociației despre Carmen Sylva, eu am vorbit despre legăturile reginei poete cu oamenii din popor (citează un exemplu tipic) și, despre Sibiu, ca cel mai vechi centru de cultură românească. Toate acestea sunt deci dovezi care servesc cauzei românești. La terminare am amintit chiar și nedreptul arbitraj de la Viena (1940), cerând repararea nedreptății ce ni s-a făcut prin acel act politic.

3. Figura în sală o hartă a țării ciuntită? S-a strigat pentru Hitler?

Răspuns: Nu. Dacă ar fi fost o hartă de acest fel eu aş fi înlăturat-o.

4. Credeți că o propagandă pentru Germania putea fi eficace în cercurile conducătoare naziste?

Răspuns: E greu de răspuns, fiindcă n-am avut legături cu oficialitatea. Anumite întâmplări sporadice m-au făcut însă să am această credință. De exemplu istoricul Fritz Hartdung mi-a spus, la sfârșitul unei conferințe ce am ținut-o, că el n-a știut că românii au avut un stat independent în sec al XV-lea. Mi-a reproșat chiar de ce până acum n-am făcut nici o propagandă în această direcție. La fel, și rectorul Universității din München și tot așa la Tübingen, unde am vorbit de temeliile etnicității românești. Conferința aceasta a avut un atât de mare succes încât am fost rugat să mai fac o conferință și asupra realizărilor acestei etnicități, după care mi s-a cerut a treia conferință, despre regele Ferdinand, care a fost imprimată într-o gazetă.

5. Credeți că restituirea Ardealului se putea face prin Germania?

Răspuns: Da.

6. Cum înțelegeți această restituire, în cadrul conflictului războinic, adică dacă Germania ar câștiga războiul?

Răspuns: La această întrebare nu pot să vă răspund, pentru că misiunea mea de președinte al filialei Sibiu a luat sfârșit în 1943.

7. Ați luat parte la vreun congres antisemit?

Răspuns: În preajma Paștilor anului 1941 am fost chemat la telefon de la Președinția Consiliului de Miniștri spre a mi se transmite un ordin din partea conducătorului statului să plec cu Cuza și alții la Congresul din Frankfurt am Main, cu intenția de a contrabalansa propaganda maghiară. Am răspuns că nu pot pleca imediat. După amiază, din nou am fost solicitat insistent să plec și pe urmă mi s-a trimis chiar o mașină, cu care m-am dus la București. Acolo, după ce am luat viza de ieșire din țară, am plecat a doua zi. Călătoria a fost foarte grea, astfel încât am ajuns la Frankfurt am Main după terminarea congresului antisemit, unde am auzit că profesorul Cuza ar fi luat cuvântul, dar că nu prea a avut material documentar suficient. Acolo mi s-a spus că rolul meu ar fi să țin o conferință la Berlin și într-adevăr am vorbit despre amintiri din viața de student a lui Kogălniceanu. Conferința a avut un succes deosebit, dar aceasta a avut loc după ce se încheiasse lucrările congresului, deși doream aceasta pentru că Rosenberg publicase un articol cu oarecare tendință de a favoriza pe unguri în detrimentul nostru.

8. Este adevărat că Ministerul a dispus retragerea manualelor d-voastră și pentru care motiv?

Răspuns: Când s-a constituit Comisia de revizuire a manualelor, editurile unde am publicat eu manuale au primit o decizie cu vot unanim de aprobare a acestor manuale. Totuși, am aflat că ulterior ar fi intervenit ceva nou și că aş fi fost declarat indezirabil. Am cerut atunci explicații Ministerului. Dl. ministru Papacostea¹⁷⁴ mi-a promis că va obține reparație fie de la

¹⁷⁴ Victor Papacostea (1900-1962) a deținut funcția de subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale în perioada noiembrie 1944 - februarie 1945, în cel de-al doilea guvern Sănătescu și apoi în guvernul Rădescu (Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2001, p. 144-145). După instaurarea regimului comunist, a fost epurat din

Minister, fie de la Comisia de aplicarea a armistițiului. La câțva timp mi s-a comunicat că am și obținut această aprobare, deoarece convingerea a fost unanimă că manualele mele sunt cele mai pătrunse de spiritul democratic (dovadă că țărănimea este descrisă în aceste manuale pe larg, în diferite faze ale istoriei noastre).

9. Cum explicați d-voastră această revenire?

Răspuns: Am stăruit în primul rând la profesorul Ilie Cristea, pe care îl cunoșteam mai demult și care mi-a adus laude manualului.

10. În ce împrejurări și cine v-a oferit președinția Asociației slovaco-române?

Răspuns: Am fost rugat de conducătorii Universității din Bratislava, cu ocazia conferinței ținute acolo. În afară de aceasta, eu am legături vechi cu slovacii și în special cu Hlinka, cu care am fost 3 luni în închisoare sub regimul maghiar.

11. Cunoașteți cazul vreunui coleg al d-voastră că ar fi refuzat președinția filialei Sibiu a Asociației Germano-Române pe motiv că nu împărtășește aceleași tendințe politice?

Răspuns: Nu.

Terminându-se audierea d-lui profesor Ioan Lupaș, domnia sa declară că susținerile verbale de azi le va relata și printr-un memoriu scris, ce urmează să-l depună la Comisie.

Terminându-se audierea d-lui profesor Ioan Lupaș și a informatorilor chemați să lămurească problemele ridicate, Comisia intră în deliberare.

Domnii Petrovici și Moșoiu, membri ai Comisiei, constatând că:

1. Prin declarația sa, dl. prof. Lupaș afirmă că n-a militat în nici un fel de organizație fascistă sau hitleristă, deși a făcut parte, ca membru marcant, din Partidul Național Creștin, a cărui emblemă era svastica.

2. În demisia d-sale din calitatea de președinte al Asociației Germano-Române, din 24 august 1944, își motivează gestul prin rațiuni politice.

Considerăm că misiunea d-lui prof. Lupaș la congresul de la Frankfurt am Main n-a fost decât urmarea firească a unei notorii activități într-un partid antisemit, iar declarația privind caracterul nepolitic al Asociației Germano-Române este infirmată prin însăși demisia sa din demnitatea de președinte.

De aceea, socotesc că activitatea desfășurată în ultimii ani de către dl prof. Lupaș a fost determinată în primul rând de afinități ideologice.

Președintele Comisiei nu găsește dovedită o acțiune hitleristă a d-lui prof. Lupaș, d-sa luptând în scris și prin conferințe, ca și prin cuvântările de la Asociația Germano-Română, numai pentru grăbirea restituirii Ardealului de Nord. Pentru vina de a fi acceptat să reprezinte România la Congresul de la Frankfurt – deși efectiv n-a luat parte la congres – d-l prof. Lupaș ar merita poate o pedeapsă prevăzută la art. 55 al Legii învățăământului superior: admonestare în scris.

învățăământ (1947) și apoi închis la Sighet (C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 474). Ulterior a fost iarăși arestat și anchetat în procesul lui Aurel Benteiu (1956-1957). Pentru acest ultim aspect vezi detalii în Florica Dobre (coord.), Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Diucă, Liviu Țăranu, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. I, 1948-1967, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 501-502.

Concluzii

Din examinarea faptelor imputate rezultă că activitatea d-lui prof. Ioan Lupaș se încadrează în dispozițiile art. II, litera a) al Decretului-Lege pentru modificarea Legii nr. 486/1944, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 273/1944. În consecință, Comisia propune **cu majoritate** aplicarea dispozițiilor art. II, aliniatul prim: licențierea din serviciu.

Președintele opinează pentru una din pedepsele propuse de comisie.

Menționăm că d-l Lupaș este membru al Academiei Române.

Comisia înțelege că această licențiere nu prejudiciază cu nimic asupra drepturilor la pensie ale funcționarilor.

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 2.645, f. 106-109.

Nicolae IONIȚĂ

**„MARTORII LUI IEHOVA”
ÎN ARHIVELE SECURITĂȚII ROMÂNE –
PROBLEMA TOLERĂRII ACTIVITĂȚII CULTULUI**

JEHOVAH'S WITNESSES IN ROMANIAN SECURITATE ARCHIVES

Jehovah's Witnesses appeared as a result of the activity of Charles H Taylor, at the end of the XIX-th century and after the setting up, in 1884, in Allegheny – Pittsburgh, Pennsylvania, The United States of America, of the *Zion's Watch Tower Tract Society*, which will later move its headquarters to New York, becoming Watch Tower Bible and Tract Society. This would be the beginning of a new religious cult that, in the XX-th century will spread in almost all the states of the world and will reach more than 6 million advocates at the end of the year 2007.

The present study presents a short history of the cult, the main aspects of the religious doctrine of the 'witnesses' – especially those that differentiate them from the other religious cults and a history of this movement starting with its appearance in Romania. But the most important aspects are the relations between Jehovah's Witnesses' and the Romanian authorities after the year 1945, the repressive measures taken against the advocates of the cult in Romania, the regulating measures of their legal situation by tolerating their religious activity and the consequences of the political repressive continuation over the witnesses.

Etichete: Martorii lui Iehova, culte, secte, Securitate, represiune, libertate religioasă

Keywords: Jehovah's Witnesses, cults, sects, the Securitate, repression, religious freedom

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial și primii ani de după instaurarea regimului comunist au adus o importantă (și temporară) liberalizare a regimului cultelor din România. Datorită unei legislații devenite brusc mult mai permissive decât în perioada anterioară, au primit dreptul de a funcționa în mod legal o serie de culte religioase nerecunoscute sau supuse unor severe restricții în perioada interbelică, precum „cultul creștin Adventist de ziua a 7-a”, „Asociația Biserica lui Dumnezeu Apostolică (pentecostală)” – din București și Arad – „Creștinii Tradiționaliști”, „Asociația religioasă a Adventiștilor de ziua a 7-a – mișcarea de reformatiune” etc.¹ Chiar și Asociația „Martorii lui Iehova” primește acum o autorizație de funcționare, prin sentința nr. 58 a

¹ Alexandru Alin Spânu, *Sectele religioase în rapoartele Serviciului de Informații al Armatei*, în Adrian Nicolae Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea și cultele*, București, Ed. Nemira, 2005, p. 118.

Tribunalului Ilfov, Secția I Civilă Comercială², deși sentința respectivă nu însemna, totuși, recunoașterea ei drept cult religios de către autoritățile române, ci doar în calitate de asociație civilă. Cu toate acestea, liberalismul inițial de care au dat dovadă autoritățile comuniste – declarat ateiste – în materie religioasă a trezit multe speranțe în rândul adeptilor cultelor minoritare din România acelor vremuri.

Însă aceste speranțe nu au apucat să se împlinească. Adoptarea „Legii pentru regimul general al cultelor religioase”, promulgată la 4 august 1948, și politica în domeniul cultelor bazată pe aplicarea acestei legi de regimul comunist în perioada ulterioară au reprezentat sfârșitul oricărei iluzii cu privire la liberalismul de care ar fi fost dispuse autoritățile să dea dovadă în privința religiei. Prevederile referitoare la controlul care putea fi exercitat de către stat asupra vieții religioase a adeptilor diferitelor culte din România nu au făcut decât să ducă, prin interpretarea lor abuzivă de către autoritățile statului, la restrângerea considerabilă a exercitării libertății religioase de către cetățenii români³. În fapt, pentru unele culte din România, apariția și aplicarea acestei legi a însemnat, practic, scoaterea lor în afara legii sau dizolvarea forțată și începutul unei lungi perioade de persecuții – se poate aminti, în acest sens, exemplul cultului greco-catolic. Pentru altele, însă, punerea în aplicare a noii Legi a Cultelor a adus prima recunoaștere oficială a calității lor de cult de către autoritățile române – acesta fiind cazul a patru dintre cultele neoprotestante (baptist, penticostal, adventist de ziua a 7-a și creștin după Evanghelie), care în perioada interbelică aveau un regim de „asociații”, ceea ce le expunea, potrivit aprecierilor ulterioare ale autorităților comuniste, „unui tratament restrictiv, discriminatoriu și arbitrar”⁴. Aceasta era doar o concesie minoră a autorităților comuniste, care sperau, conform mărturisirilor propriilor reprezentanți, să reușească astfel să le scoată de sub influența „centrelor lor din Apus” și eventual să se folosească de exemplul lor pentru scopuri propagandistice. Indiferent de scopurile inițiale ale oficialilor Departamentului Cultelor, efectul pe termen lung al deciziei lor de a accepta

² ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 142, vol. 2, f. 6.

³ În mod normal, majoritatea prevederilor acestei noi legi a cultelor nu puteau fi considerate ca fiind de natură a duce la restrângerea libertății religioase a cetățenilor: „Statul garantează libertatea conștiinței și libertatea religioasă pe tot cuprinsul Republicii Populare Române”(art.1); „Nimeni nu poate fi urmărit pentru credința sa religioasă sau pentru necredința sa”(art.3); „Culte religioase se vor organiza după norme proprii, conform învățăturilor, canoanelor și tradițiilor lor, putând organiza, potrivit aceluiași norme, așezăminte, asociațiuni, ordine și congregațiuni”(art.7) etc., în timp ce alte prevederi puteau sugera, într-adevăr un amestec mai mare din partea statului, deși în nici un caz un control absolut: „Culte religioase, pentru a putea să se organizeze și să funcționeze, vor trebui să fie recunoscute prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale (...) În cazuri bine motivate, se va putea retrage recunoașterea în același mod”(art. 13); „Culte religioase pot ține congrese sau adunări generale cu aprobarea Ministerului Cultelor, iar conferințele și consfăturile locale (adunări eparhiale, protopopești), cu aprobarea autorităților locale respective”(art. 24). Ca de obicei însă, în asemenea situații, cel mai mult conta interpretarea celui care aplica legea respectivă, nu textul propriu-zis al acesteia. – vezi Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *Culte neoprotestante din România în perioada 1975 – 1989*, în Adrian Nicolae Petcu (coord.), *op. cit.*, p. 351, nota 2.

⁴ *Ibidem*, p. 351.

recunoașterea oficială a celor patru culte neoprotestante nu a fost cel dorit. Chiar dacă această calitate de „cult recunoscut oficial” nu putea să le fie de un real ajutor adeptilor acestora în anii '50, când măsurile de represiune adoptate de autoritățile comuniste împotriva „dușmanilor de clasă” erau în plin avânt și când sensibilitatea lor la eventualele proteste venite din Occident era foarte scăzută, în perioada următoare, mai ales după strângerea relațiilor cu statele occidentale și semnarea, în 1975, a Actului final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, de la Helsinki, apartenența la un cult recunoscut a însemnat un avantaj considerabil pentru cei care aparțineau unei asemenea confesiuni. Atunci calitatea de adepti ai unui cult legal recunoscut și sprijinul pe care l-au primit din partea oficialităților occidentale i-au ajutat pe mulți să se opună cu șanse reale de succes presiunilor autorităților române.

Nu aceasta era situația cultelor ilegale, care nu primiseră nici recunoașterea oficială a calității lor din partea autorităților române și nici nu erau în poziția de „cult tolerat”⁵. Aceste culte, în lipsa unui sprijin real din exterior, concretizat prin presiuni exercitate asupra autorităților române pentru limitarea abuzurilor la care erau supuși adeptii lor, rămăneau la discreția organelor de represiune, care erau libere să le trateze după gradul de pericol pe care îl puteau reprezenta – se pot aminti, drept exemple în acest sens, cazurile pocăiților (nazarenii sau nazarineenii), secerătorilor, inochentiștilor, „Martorilor lui Iehova”, adventiștilor reformiști etc. Între cele mai sus amintite existau însă și unele care nici nu puteau spera la un sprijin foarte convingător din partea autorităților occidentale, ce le acordaseră statutul de culte legale în țările respective, dar tolerau cu dificultate activitatea adeptilor acestora, datorită radicalismului concepțiilor lor. Aceste culte au intrat în atenția organelor de represiune române încă dinaintea de 1945, putând fi siguri că vor beneficia de o atenție specială și din partea organelor Securității române. Acesta a fost și cazul „Martorilor lui Iehova”.

Apariția „Martorilor lui Iehova” și dezvoltarea noului cult în perioada sa inițială se datorează aproape în totalitate personalității lui Charles Taze Russel (1852 – 1916). Acesta, fiu al unui comerciant înstărit din Statele Unite, îmbrățișează o carieră religioasă și după o perioadă de intense căutări, în care va adopta, pe rând, dogmele cultelor congregaționist, prezbiterian și adventist, sfârșește prin despărțirea de acestea și fondarea unui mic grup de „cercetători ai Bibliei”, care își va publica ideile în revista *Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence* (Turnul de Veghere al Sionului și Mesagerul Prezenței lui Christos), apărută în iulie 1879, în localitatea Allegheny – Pittsburg (Pennsylvania, SUA). Din 1880, micul grup reușește să câștige noi adepti în Statele Unite și astfel se formează mici congregații religioase, cuprinzând câteva zeci de membri, ce vor fi reunite în cadrul unei noi forme de organizare în domeniul religios – o societate pe acțiuni, avându-l ca acționar principal pe fondatorul noii mișcări, C. Russel – și care va dobândi personalitate juridică în 1884, fiind înregistrată la Pittsburg, Pennsylvania sub numele

⁵ Așa cum a fost multă vreme situația cultului romano-catolic, care nu a fost declarat ilegal, fiindu-i tolerată activitatea, chiar dacă nu s-a ajuns la un acord între cult și stat pentru a i se întocmi un statut. Același situație a deținut-o multă vreme și cel stilist.

de *Zion`a Watch Tower Tract Society*, numită mai târziu *Watch Tower Bible and Tract Society*⁶. Activitatea frenetică de prozelitism desfășurată de adepții noului cult și talentul organizatoric al conducătorului său vor duce la creșterea rapidă a numărului aderenților, a tirajului publicației sale de propagandă religioasă – redenumită, ulterior, *The Watch Tower (Turnul de Veghe* – varianta în limba română) – și a profiturilor Societății, care în 1908, își va muta sediul central în cartierul Brooklyn din orașul New York. Tirajul principalei publicații a Societății va crește, în decursul timpului, de la o cifră de 6000 de exemplare, în 1879, la circa 22 milioane, publicate în 132 de limbi, în ziua de azi, iar acestea i se vor adăuga și alte publicații, dintre care cea mai importantă va deveni cea intitulată inițial *Epoca de Aur*, ulterior *Awake (Treziți-vă)*, care a ajuns azi la un tiraj de peste 20 milioane exemplare, publicate în peste 80 de limbi⁷. Numărul adepților va crește mai mult după înființarea, în 1914, la Londra, a societății *International Bible Students Association*, care, ulterior creează „filiale” pe toate continentele (o filială a societății putând să cuprindă adepții cultului din una sau mai multe țări), răspândind ideile lui Charles Russel, creând noi grupuri ale celor ce s-au numit inițial „Studenti în Biblie”.

Moartea, în 1916, a fondatorului cultului, a provocat o criză de scurtă durată în activitatea „Studentilor”, ce va fi depășită rapid după venirea în fruntea Societății din Brooklyn a fostului judecător Joseph Franklin Rutherford. Acestuia i se datorează o serie de clarificări doctrinare ale noului cult, preluarea numelui de „Martorii lui Iehova”, începând cu anul 1931, declanșarea unei virulente campanii de propagandă împotriva vechilor culte creștine (îndeosebi împotriva Bisericii Catolice și a „religiilor organizate”, numite de Rutherford „escrocherii”⁸), dar și apariția primei schisme în rândul noii comunități religioase, prin plecarea unui grup de adepți rămași credincioși ideilor fondatorului Charles T. Russel, care vor păstra vechiul nume de „Studenti în Biblie” sau „mileniști”, aflându-se sub conducerea unui anume Johnson⁹. După moartea lui J. Rutherford, în 1942, la conducerea societății îi va succeda Nathan H. Knorr (1942 – 1977). Acesta a inițiat un program de instruire metodică prin înființarea, în 1943, a Școlii Biblice *Galaad a Societății Watch Tower*, destinată pregătirii misionarilor, care vor fi conduși apoi spre răspândirea ideilor „martorilor” în întreaga lume. Rezultatele acestei politici de sporire a prozelitismului au fost spectaculoase – la moartea lui Nathan Knorr, în 1977, numărul „martorilor” sporise de la 115 000, în 1942, la peste 2 milioane, răspândiți în întreaga lume¹⁰. N. Knorr este și cel care a dat o formă definitivă structurii organizatorice a Societății și Corpului de Guvernare aflat

⁶ Conform articolului *Măsluitorii Domnului*, de Rolf Nobel apărut în revista germană *Stern*, nr. 11/08.03.1984, „«Martorii lui Iehova» este unica sectă din lume constituită ca societate pe acțiuni. [...] Câștigurile de folos comun ale sectei sunt investite în întreaga lume în construcții de săli imperiale (cum numesc Martorii bisericile), tipografii și clădiri administrative” – vezi ACNSAS, dosar nr. 142, vol. 2, f. 310.

⁷ www.watchtower.org/m/jt/article02.htm, consultat la data de 19.11.2008.

⁸ Walter Martin, *Împărăția cultelor eretice*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2001, p. 56.

⁹ Maior Ion Necula, căpitan Traian Chiș, *Din activitatea dușmănoasă a unor sectanți mileniști – cazul „Ruginoasa”*, revista *Securitatea* – buletin intern, nr. 2(14)/1971, editată de Consiliul Securității Statului, p. 86 – ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 3.

¹⁰ <http://logos.md/2008/02/20/martorii-lui-iehova/>, consultat la data de 19.11.2008.

la conducerea acesteia. Succesorul său va fi F.W. Franz, sub conducerea căruia „Martorii lui Iehova” va ajunge la un număr 6.691.790 membri la sfârșitul anului 2007, fiind pe locul 15 între religiile lumii, în ceea ce privește numărul adeptilor¹¹.

Doctrina religioasă a „Martorilor lui Iehova” se prezintă ca o încercare de reîntoarcere la puritatea monoteismului¹² și la credința creștinilor secolului I. Dorința de afirmare a unicității ființei divine rezultă și din numele adoptat de noul cult – „Martorii lui Iehova” – Iehova fiind, în concepția lor, numele lui Dumnezeu, revelat încă din Vechiul Testament¹³. În consecință, „martorii” resping doctrina Trinității (potrivit lor Satan ar fi inițiatorul acesteia), spunând că Iehova este singurul Dumnezeu atotputernic, Iisus – „un «dumnezeu puternic», însă nu Dumnezeu atotputernic, care este Iehova”¹⁴ – iar Sfântul Duh – „invizibila forță activă a Dumnezeului Atotputernic ce-i determină pe slujitorii săi să facă voia Lui”¹⁵. Alte elemente distinctive ale doctrinei „Martorilor lui Iehova”, așa cum au fost ele configurate de Charles T. Russel și de succesorii săi la conducerea Societății, vor contribui la situarea noii credințe pe o poziție unică între cultele creștine existente la apariția sa. Astfel, se respinge ideea învierii ca ființă umană a lui Iisus Christos, care, în fapt, ar fi înviat „ca duh”¹⁶, iar acesta nu ar reveni pe pământ ca om, ci ca „persoană spirituală glorioasă”; se neagă existența Iadului și a chinurilor veșnice¹⁷; se afirmă că sufletul omului nu ar fi veșnic, ci muritor¹⁸; se respinge adorarea crucii, afirmându-se că Iisus ar fi fost răstignit pe un „stâlp”; sfârșitul lumii s-ar produce în urma Războiului Armageddon-ului, în urma căruia s-ar instaura un Regat al celor dreapți, în ceruri, peste care ar domni Iisus Christos, iar numărul celor dreapți –

¹¹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Organiza%C5%A3ia_Religioas%C4%83_Martorii_lui_Iehova, consultat la data de 19.11.2008.

¹² „Există o ființă unică din veci de veci, Dumnezeu Iehova, Creatorul și Păstrătorul întregului Univers și a tuturor lucrurilor văzute și nevăzute” – cf. Walter Martin, *op. cit.*, p. 63.

¹³ În fapt, numele revelat lui Moise, în Vechiul Testament, se prezenta sub forma unui șir de consoane – în limba ebraică veche nu existau vocale – care a fost citit, ulterior, sub forma Yahve. Iehova a fost numele adoptat de „martori”, pe considerentul că ar fi fost mai ușor de citit. Pe lângă acestea, numele mai sus amintit nu era un nume propriu-zis, ci o afirmație: „Eu sunt cel ce sunt!” – vezi Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, Chișinău, Ed. Universitas, 1995, pag. 168.

¹⁴ Walter Martin, *op. cit.*, p. 64.

¹⁵ *Ibidem*, p. 65.

¹⁶ „Acest întâi-născut dintre cei morți a fost înviat din mormânt nu ca și creatură umană, ci ca duh” – vezi *ibidem*, p. 66

¹⁷ „Iadul, care înseamnă un loc al «chinului în flăcări», unde rămân păcătoșii după moarte până la înviere, nu există. Aceasta este o doctrină a «religiei organizate» și nu a Bibliei. Iadul este mormântul comun al omenirii, ad litteram *sheol* (în ebraică), un loc al «odihnei în nădejde», unde răposații dorm până la învierea lor de către Dumnezeu Iehova”; „Pedeapsa Veșnică [...] nu înseamnă «chinul veșnic» al sufletelor vii. Anihilarea, a doua moarte, este soarta tuturor acelor care-l resping pe Dumnezeu Iehova și ea este veșnică” – *ibidem*, p. 63.

¹⁸ „[...] Afirmația habotnicilor că omul are un suflet nemuritor și prin aceasta diferă de dobitoace nu este conformă cu Scriptura” – *ibidem*, p. 68.

„Martori ai lui Iehova” – care ar governa alături de acesta, ar fi precis limitat la 144 000¹⁹. Pentru susținerea unora dintre dogmele mai sus amintite, „Martorii” au reclamat faptul că traducerea Bibliei din limbile greacă și ebraică, folosită până atunci de diversele culte creștine, nu ar fi exactă și nu ar reda în totalitate voința lui Iehova, așa că s-a recurs la o nouă traducere a Bibliei, apărută începând cu 1961, intitulată „Noua Traducere Mondială a Scripturilor Grecești”, care se pretinde a fi o traducere exactă, literală, a Bibliei originare, lipsită de interpretările și deformările celorlalte traduceri.

Teologia „Martorilor lui Iehova” a stârnit numeroase controverse în rândul comunității creștine, dar ele nu le-au egalat nici pe departe pe cele stârnite de regulile impuse „martorilor” cu privire la modul lor de comportament în viața socială și politică.

Regulile de comportament în cadrul societății stabilite pentru „martori” de către conducerea Societății din Brooklyn au fost acuzate ca fiind de natură a conduce la izolarea acestora. Astfel, normele mai sus amintite stabileau interdicția serbării zilelor de naștere ale „martorilor” și de a participa la sărbătorirea Crăciunului sau a Paștilor, motivându-se că acestea nu ar fi menționate în Biblie, decât, eventual, în mod negativ. Aceste reguli și altele, care impuneau interzicerea participării „martorilor” la diverse evenimente sociale cu participare colectivă, limitarea pregătirii școlare a copiilor în sistemul public de învățământ etc. nu au stârnit însă atâtea controverse precum interdicția de a accepta transfuziile de sânge – care este explicată prin interdicția biblică de a consuma sânge de orice fel²⁰.

Dacă dogmele religioase și normele cu privire la comportamentul social al „martorilor” au condus, într-o oarecare măsură, la izolarea acestora în cadrul societății, concepțiile de natură politică ale acestora, organizarea lor – bazată pe subordonarea totală față de directivele Societății din Brooklyn – și activitatea intensă de prozelitism desfășurată de toți membrii comunității (numiți „vestitori” tocmai pentru a arăta principala lor obligație: răspândirea cuvântului Evangheliei) i-au adus cu adevărat în atenția autorităților din toate statele unde activau. Dacă în țările cu un regim democratic s-a ajuns, în cele din urmă, la tolerarea existenței cultului – deși această acceptare nu a fost întotdeauna ușoară și „Martorii lui Iehova” au avut mari probleme și în țara de origine,

¹⁹ *Ibidem*, p. 68 – 69. În această privință au existat anumite probleme, pentru că Charles Russel a ținut, la începuturile existenței noului cult, să precizeze și data când s-ar produce Armageddon-ul, el fixând-o pentru anul 1914. Când profeția sa nu s-a îndeplinit, conducătorii Societății au proclamat că Iisus s-ar fi întors pe pământ, sub formă imaterială – de Logos, în 1914, l-ar fi izgonit pe Satan din cer și ar pregăti instaurarea Regatului său pe pământ – *ibidem*, p. 64. Cu toate că profeția lui C. Russel nu s-a îndeplinit atunci, aceasta nu a fost singura la care s-au hazardat cei din conducerea Societății, care au continuat să anunțe date ale sfârșitului lumii, probabil și datorită faptului că aceste profeții apocaliptice contribuiau la sporirea atractivității „Martorilor lui Iehova”.

²⁰ *Ibidem*. „Martorii” consideră că a accepta o transfuzie de sânge este echivalent cu faptul de a „mânca” sânge, aducând drept argument faptul că, în caz de urgență, în spitale se practică hrănirea intravenoasă și, în consecință, acceptarea unei transfuzii înseamnă a te hrăni cu sânge.

Statele Unite, cunoscută totuși pentru toleranța manifestată față de mișcările religioase²¹ - în țările lipsite de un regim democratic situația a fost cu totul diferită.

O sinteză a motivelor care i-au adus în atenția organelor de represiune pe adepții „Martorilor lui Iehova”, cel puțin în România, este oferită și de o notă a Securității române: „Pornind de la considerentul că statul este principalul lor dușman, iehoviștii desfășoară o propagandă acerbă, instigând la nerespectarea legilor, refuzul satisfacerii stagiului militar, îndeamnă să nu se citească altă literatură decât cea iehovistă, să nu participe în nici un fel la viața politico – socială, să nu se asculte radioul, să nu se vizioneze spectacole, toate acestea fiind, spun ei, în slujba răului.

Conducătorii sectei, alături de această propagandă ostilă, susțin și ideea prăbușirii iminente a statelor, pretind că, în viitorul apropiat, conducătorii de state vor fi «nimiciți», împreună cu popoarele în fruntea cărora se află, pe pământ urmând să supraviețuiască numai membrii sectei”²².

Dincolo de unele exagerări ale organelor de Securitate române, ostilitatea „Martorilor lui Iehova față de orice autoritate, cu excepția celei a Societății și vehemența cu care au condamnat orice sistem politic rezultă în mod clar și din publicațiile acestora, confiscate ulterior de autoritățile române: „Spre deosebire de multe alte organizații religioase, care pretind a fi organizații ale lui Dumnezeu și care compun o parte a acestei lumi înstrăinate de Dumnezeu, organizația «Martorii lui Iehova» nu cooperează cu guvernele politice lumesti. [...]

Înseamnă că ne separăm de societatea politicianilor, de războaiele lor, de răscoalele lor, de religiile lor false, de desfrâul și imoralitatea lor”²³.

„Tot sistemul politic al acestei lumi, care asuprește și se poartă cu cruzime față de popor, este destinat distrugerii. Acest sistem avar și lacom de putere a produs o istorie cruntă și ultrasângeroasă. Și din aceste motive potrivite, Cuvântul lui Dumnezeu compară aranjamentul politic din trecut și prezent cu o «fiară sălbatică» arătându-ne, totodată că (sic!) de ce guvernele acestea manifestă așa fel de calități bestiale. Și spunându-ne că toate aceste guverne își primesc puterea de la Satan Diavolul și că operează sub controlul lui”²⁴.

„A intra în organizația lumii înseamnă compromis.

²¹ www.watchtower.org/m/jt/article02.htm, consultat la data de 19.11.2008. Site-ul oficial al mișcării menționează faptul că mulți „martori” au fost arestați în SUA, în perioada 1930 – 1950, dar, în urma intenției a numeroase procese autorităților de către Societate, care a ridicat problema apărării dreptului la libera exprimare, la libera asociere și a libertății presei, membrii comunității arestați au fost eliberați, iar Statul a fost nevoit să accepte existența unei comunități religioase care-i contesta, în fond, legitimitatea.

²² ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 7 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»”.

²³ *Ibidem*, vol. 3, f. 98 – „Notă cuprinzând extrase din materialele de propagandă, având conținut dușmănos, editate de Centrala Mondială «Martorii lui Iehova», introduse clandestine în țară și difuzate membrilor acestei grupări religioase” – extras din broșura *Organizația lui Iehova într-o continuă dezvoltare*, f.e., f.a.

²⁴ *Ibidem*, f. 98 – 99 – extras din broșura *Adevărul care duce la viața eternă*.

A intra în organizațiile politice de școlari, tineret, a lua parte la alegeri, armată, religie etc., fie pentru copii, tineri sau bătrâni, înseamnă o dezertare de sub comanda regelui Christos și trecerea la dușmani”²⁵.

Consecința acestei atitudini a fost reținerea „martorilor” de a vota la alegerile de orice fel, refuzul de a saluta steagul oricărei națiuni (de altfel, „Martorii lui Iehova” nu recunosc nici o națiune), menținerea lor pe o poziție neutră din punct de vedere politic și militar și nerecunoașterea obligativității respectării legilor oricărui stat, în special pe acelea care veneau în contradicție cu propriile principii. La toate acestea venea să se adauge refuzul de a îndeplini serviciul militar, spunându-se că una din poruncile lui Iehova este „să nu uciți”, iar Iisus a îndemnat oamenii să-și iubească semenii, or, prin slujirea în rândurile armatei, s-ar încălca unul din comandamentele cele mai importante ale Bibliei²⁶.

Cu toate că și-au impus o neutralitate desăvârșită din punct de vedere politic, „Martorii lui Iehova” au făcut o excepție de la această regulă, cu consecințe foarte importante pentru o parte din adepții lor: au avut o atitudine net anticomunistă și au dus o propagandă intensă împotriva statelor comuniste. Deși se considera, așa cum s-a văzut mai sus, că toate guvernele își primeau puterea de la „Satan diavolul”, apariția unui regim politic care-și declara deschis o poziție antireligioasă, dar și propaganda intensă a comunismului, care propunea construirea unui paradis pe Pământ, realizat doar prin puterea oamenilor și independent de voința divină, au dus la îndreptarea întregii propagande a Societății din Brooklyn împotriva statelor comuniste apărute după 1917: „Astăzi, leopardul comunismului, jefuitor pătat de sânge, intolerant, totalitar, susține că și-a schimbat petele. În ofertele sale de prietenie față de Apus, purtătorii săi de cuvânt asigură tare și adesea despre străduințele lor de reformare și pun vina pe un Stalin pentru toate faptele rele săvârșite în trecut.[...] Leopardul comunist se teme de adevărul Bibliei. Adevărul este cu mult mai puternic decât propaganda comunistă mincinoasă...”²⁷

„Lupta comuniștilor împotriva religiei nu a adus nici o speranță de un trai mai bun, poporul continuă să trăiască în sistemul stricat și asupritor.[...]”

Noi nu luptăm împotriva cărnii și a sângelui, ci împotriva căpeteniilor, împotriva demonilor, împotriva stăpânilor întunericului acestui veac”²⁸.

Această atitudine, cu toate că nu a afectat în mod semnificativ stabilitatea regimurilor comuniste, a avut consecințe importante asupra „martorilor” care trăiau dincolo de „Cortina de Fier”, după 1945. Datorită faptului că se cerea tuturor adepților să urmeze fără șovăire toate

²⁵ *Ibidem*, vol. 5, f. 232 – extras din revista *Informator*.

²⁶ www.watchtower.org/m/jt/article02.htm, consultat la data de 19.11.2008.

²⁷ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 97 – „Notă cuprinzând extrase din materialele de propagandă, având conținut dușmănos, editate de Centrala Mondială «Martorii lui Iehova», introduse clandestine în țară și difuzate membrilor acestei grupări religioase” – extras din broșura *Mesajul lui Iehova împotriva lui Gog din Magog*.

²⁸ *Ibidem*, f. 121 – „Notă privind unele aspecte ale activității iehoviste”, a Consiliului Securității Statului, din 8 mai 1970, semnată de președintele CSS, Ion Stănescu – extras din revista *Veste bună despre o lume fără religie falsă*.

directivele Societății și să răspândească materialele sale de propagandă, mulți „martori” au intrat fără ezitare în conflict deschis cu autoritățile din statele comuniste est-europene, între care și cu cele din România, unii dintre ei, după arestarea lor (previzibilă, de altfel), declarând chiar în fața organelor de anchetă: „Menționez că am propagat (sic!) și nimicirea orânduirii socialiste [...], lucru pe care l-am făcut și îl fac conștient, cunoscând că pentru astfel de propagandă pot fi tras la răspundere [...]. Doresc să mai menționez că, până când am posibilități fizice, nu voi renunța și voi continua să mă folosesc de toate împrejurările și ocaziile – anturaje, pe stradă, la târguri săptămânale – pentru a propaga preceptele organizației în rândurile oamenilor”²⁹.

Într-o vreme în care simple declarații de nemulțumire față de unele măsuri luate de regimul comunist puteau conduce la arestarea celui care le făcea în public, asemenea „manifestări ostile” au stârnit, fără îndoială, interesul autorităților comuniste ale vremii. Dacă dorea captarea atenției organelor de represiune comuniste, Societatea din Brooklyn putea fi sigură că și-a atins scopul³⁰.

Informațiile referitoare la **aparitia și răspândirea în România** a „Martorilor lui Iehova” sunt, în bună măsură, contradictorii. Cea mai veridică variantă este cea conform căreia învățătura „martorilor” ar fi fost adusă pe teritoriul de azi al României, în Transilvania, de doi foști emigranți în Statele Unite, Szabo Karol și Iosif Kiss, care s-au repatriat în anii 1911 – 1912 și s-au stabilit în orașul Târgu Mureș³¹. Primii convertiți au provenit mai ales din rândul maghiarilor din orașele Cluj și Târgu Mureș. Ulterior, în jurul anului 1916, cultul se răspândește și în Valea Jiului, iar cei doi conducători ai săi, menționați mai sus, au fost arestați și condamnați pentru că îndemneau soldații

²⁹ *Ibidem*, f. 123 – declarație a lui Szasz Iuliu, din Reghin, făcută la data de 14 decembrie 1969.

³⁰ Cel mai probabil, prin această propagandă anticomunistă pe care o răspândea în rândurile credincioșilor din statele căzute sub influență sovietică, Societatea dorea să-și sporească prestigiul și autoritatea în rândul „martorilor” din aceste state și din cele occidentale – afirmându-și o dată în plus radicalismul și contracarând posibilele influențe ale propagandei comuniste, încă foarte influente, în anii '50 cel puțin. În ceea ce privește sfidarea adresată autorităților comuniste de către „martorii” din România, ea își găsea explicația atât în dorința acestora de a-și mări autoritatea în acest mod în cadrul comunității lor, cât și în încurajarea de către preceptele cultului a martiriului pentru credință, fapt care transpare și din declarația unui „martor” închis în Penitenciarul Poarta Albă: „Pentru noi este mai bine să facem pușcăria pe neobservate, să nu ne expunem, deoarece o facem din convingerea noastră sfântă. Acest rău va fi un bine în viața noastră, atunci când Atotputernicul, la ceasul hotărât, va plăti fiecăruia în bine și belșug contravaloarea suferințelor. Pentru alții, aceste idei par de neînțeles, dar noi trebuie să le avem în sânge și să le cultivăm mereu.” – vezi *ibidem*, vol. 4, f. 154 – raport al Direcției a IV-a a CSS, din 13.10.1972, semnat de șeful Direcției, general maior Gherguț Dumitru. Chiar dacă pare că atât Societatea din Brooklyn, cât și „martorii” din țările comuniste își atingeau astfel propriile obiective, nu se poate trece cu vederea faptul că, în final, singurii care plăteau cu adevărat erau cei din urmă.

³¹ Lt. col. C. Ristache, maior H. Ionescu, locotenent V. Tomescu, *Periculozitatea social – politică a activității desfășurată (sic!) de secta religioasă „Martorii lui Iehova”*, studiu – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 152.

să nu lupte pe front și instigau la nesupunere la legile statului. După arestarea acestora, conducerea mișcării religioase a fost preluată de Nagy Valentin³².

La sfârșitul primului război mondial, noul conducător al Societății din Brooklyn, Rutherford, îl trimite în România pe imigrantul Iacob Sima, căruia îi pune la dispoziție o importantă sumă de bani pentru desfășurarea unei intense propagande în țară. Acesta din urmă reușește, în 1924, să fondeze, la Cluj societatea „Viața”, al cărei obiect de activitate consta în tipărirea de materiale de propagandă religioasă. Președinte al noii societăți era Iacob Sima, ajutat de Faluveyg Dionisie și O. Filipoiu³³. Dispunând de o tipografie modernă, societatea „Viața” tipărește numeroase broșuri cu caracter religios, care sunt răspândite mai ales în județele din Transilvania de noii convertiți din rândul populației maghiare și române.

În anul 1926, la Cluj, are loc înființarea primei congregații importante a celor care vor adopta mai târziu numele „Martorii lui Iehova”³⁴. După formarea noii congregații, neînțelegerile n-au întârziat să apară în rândul acesteia, motiv pentru care Societatea a trimis în România doi emisari de origine germană – Dolliger și Balzereit – cu misiunea de a cerceta cauzele și a aplană conflictul. Acești emisari au fost, însă, arestați de Siguranța română, în urma intervenției făcute în acest sens de Iacob Sima, care, potrivit unor considerații ulterioare ale organelor Securității, nu ar fi fost „interesat să se cunoască situația neînțelegerilor și mai ales felul cum au fost cheltuiți banii primiți de la Rutherford, din care își însușise o parte substanțială”³⁵.

Disensiunile dintre membrii comunității aveau, însă, la origine, dispute doctrinare, dat fiind faptul că o parte dintre ei nu acceptau inovațiile teologice introduse de Rutherford, ceea ce a condus, în final, la scindarea noii congregații în două facțiuni și la destrămarea conducerii societății „Viața”. Cea mai importantă dintre facțiuni, care accepta ideile lui Rutherford, a ajuns sub conducerea lui Magyarossy Martin și în urma instrucțiunilor primite după Congresul „martorilor” de la Berlin, a adoptat numele de „Martorii lui Iehova” în anul 1931. Președinte al asociației religioase a fost numit Albu Pamfil, din București, secondat de Magyarossy Martin³⁶.

Radicalismul concepțiilor noii mișcări nu i-a permis acesteia să obțină recunoașterea sa în calitatea de cult religios, avându-se în vedere faptul că Legea română a Cultelor din 1928

³² Maior Ion Necula, căpitan Traian Chiș, *op. cit.*, p. 85 – vezi ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 3.

³³ Lt. col. C. Ristache ș.a., *op. cit.* – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 153.

³⁴ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 108 – „Informare” a Consiliului Securității Statului, fără dată, semnată de Ion Stănescu, președintele CSS. Trebuie menționat că această congregație nou formată a reunit și pe aceia dintre convertiți care erau adepții ideilor lui Rutherford, noul conducător al Societății din Brooklyn, după moartea lui C. Russel, dar și pe adepții rămași fideli întru totul lui Russel. După despărțirea celor două grupări, cei din urmă, care au rămas cunoscuți sub numele de „Studentii în Biblie” sau „mileniști” și pentru care principala lucrare dogmatică rămânea cartea lui C.T. Russel, *Studii în Scriptură*, publicată în 7 volume, au fost denumiți de restul „martorilor” și de autorități și „rămași pe baza veche”, fiind, totuși, mult mai puțini, în România, decât „Martorii lui Iehova” – vezi maior Ion Necula, căpitan Traian Chiș, *op. cit.*, p. 86 - ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 3.

³⁵ Lt. col. C. Ristache ș.a., *op. cit.*, p. 153 – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1.

³⁶ *Ibidem*, p. 153 – 154.

prevedea interzicerea oricărei grupări sau propagande care ar aduce atingere legilor de organizare ale statului sau instituțiilor sale³⁷. Cu toate acestea, „Martorii lui Iehova” reușesc să-și reglementeze situația, obținând înscrierea în calitate de societate comercială sub numele de Societatea Anonimă „Societatea de Biblie și Tractate Martorii lui Dumnezeu – Iehova”. Noua persoană juridică a primit autorizație legală de funcționare prin sentința Tribunalului Ilfov, Secția I Comercială nr. 1145 din 22 mai 1933³⁸. Scopul declarat al societății consta în „editarea, traducerea, tipărirea, punerea în vânzare prin comerț de librărie [...] sau prin orice mijloace obișnuite în comerțul de editură și librărie a scrierilor cu conținut biblic și moral creștinesc”³⁹. Această situație nu va dura însă foarte mult, „Martorii lui Iehova” intrând relativ repede în atenția autorităților române datorită propagandei sale îndreptate împotriva statului și a efectuării serviciului militar. Astfel, în 1937, Ministerul de Interne dispunea închiderea caselor de rugăciuni și stoparea activităților de prozelitism religios, „fie că această propagandă se face verbal, fie că se face în scris, prin răspândirea de broșuri, reviste etc. de către colportori, membri” ai „Martorilor lui Iehova” și ai altor culte neoprotestante interzise prin ordin al Ministerului⁴⁰. La doi ani după această măsură a Ministerului de Interne, în 1939, Ministerul Justiției, prin Decizia nr. 31 999, interzice în mod expres activitatea „martorilor” pe teritoriul României și desființează societatea comercială care primise autorizația de funcționare în 1933⁴¹.

Interzicerea activității „martorilor” în 1939 nu a însemnat stoparea activității de propagandă religioasă a acestora, dar riscurile, asumate de cei care o desfășurau și de cei care ascultau unele din preceptele cultului, au crescut considerabil. Izbucnirea celui de-al doilea război mondial și participarea României la acesta îi va aduce pe adepții „Martorilor lui Iehova” în conflict deschis cu autoritățile, datorită faptului că, „pornind de la poruncile biblice: «să nu ucizi», au refuzat în masă să satisfacă serviciul militar, să lupte pe front”⁴². Urmarea acestei atitudini a fost arestarea în masă a conducătorilor români ai organizației și a celor care refuzau efectuarea serviciului militar, fapt atestat ulterior, în cazul multora dintre membrii vechi ai cultului și de documentele Securității comuniste⁴³. Cu toate acestea, datorită faptului că perioada de persecuții

³⁷ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 2, f. 47 – „Situația informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme și metode de activitate ostilă. Măsurile de contracarare ce se impun”, documentar nesemnat și fără dată.

³⁸ *Ibidem*, f. 4 – Certificat de grefă al Tribunalului Ilfov, Secția I Comercială, semnat de președintele Secției, din 17 august 1934.

³⁹ *Ibidem*, f. 5 – Statute, art. 4.

⁴⁰ Alexandru Alin Spânu, *op. cit.*, p. 117 – 118.

⁴¹ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 2, f. 47 - „Situația informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme și metode de activitate ostilă. Măsurile de contracarare ce se impun”, documentar nesemnat și nedat.

⁴² *Ibidem*, vol. 3, f. 108 – „Informare” a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele acestuia, Ion Stănescu, nedată.

⁴³ *Ibidem*, vol. 4, f. 89 – „Fișă personală privind pe Morărescu Toader, iehovist din București”, din 15 august 1973. Morărescu T. intrase în rândul „martorilor” din 1932, fiind unul din membrii fondatori ai comunității acestora și a fost într-adevăr condamnat pentru insubordonare în 1942, dar aceeași fișă personală mai

oficiale a fost de scurtă durată, „martorii” depășesc dificultățile de moment. Încheierea războiului, în 1945, îi găsește pregătiți să-și reia activitatea, cu mai mult succes decât înainte – având în vedere faptul că propaganda lor putea avea mai multă trecere în rândul unei populații oboseite de război și speriate de schimbările majore care erau așteptate după încheierea acestuia – și, eventual, să obțină recunoașterea lor oficială din partea statului sau, măcar, o formă de trecere în legalitate. Iar această speranță a „martorilor” de a fi recunoscuți de autoritățile române părea cu atât mai îndreptățită cu cât, după 1945, ei cunosc prima creștere semnificativă a numărului adeptilor de la apariția lor în România.

Progresul din punct de vedere numeric al „Martorilor lui Iehova” din România, în perioada ulterioară lui 1931 nu a fost foarte spectaculos. Asemenea multor alte culte radicale, numărul credincioșilor rămâne relativ redus, dar el crește brusc în perioadele de criză ale societății în care se afirmă. Oricum, în comparație cu alte culte neoprotestante, apărute în România cam în aceeași perioadă precum „martorii” – de exemplu, penticostalii - creșterea numărului „martorilor” este mult mai modestă. Astfel, în 1932, un raport al Congresului Național Bisericesc al Bisericii Ortodoxe Române menționa existența a 39 472 „sectanți” – adepți ai diferitelor culte neoprotestante – dintre care 922 „mileniști” și 300 „studenți în Biblie”⁴⁴. Există, așa cum se poate observa, o confuzie în modul de desemnare a adeptilor „Martorilor lui Iehova”, explicabilă, dacă avem în vedere faptul că acest nume a fost adoptat de-abia din anul precedent raportului sus-menționat, dar, cel mai probabil, această diferențiere făcută între cele două categorii – „mileniști” și „studenți în Biblie” – are o bază reală, ea desemnând cele două facțiuni ale foștilor adepți ai lui C. Russel: „martorii” (probabil aceștia fiind cea mai numeroasă facțiune, cu cei 922 membri, desemnați sub termenul de „mileniști” în acest caz) și „studenții în Biblie” propriu ziși, menționați și mai sus. Peste 17 ani, în 1949, în momentul celei de-a doua interziceri oficiale a „martorilor”, se consemnează o creștere remarcabilă a numărului acestora, ajungându-se la circa 15 000 membri⁴⁵ (de data aceasta, nu mai este menționată nici o diferențiere între cele două facțiuni amintite mai sus), însă faptul este explicabil, dacă ne gândim la evenimentele petrecute în perioada anterioară. Ulterior, după intrarea în ilegalitate, probabil ca urmare a măsurilor represive luate de autoritățile române, numărul adeptilor cultului scade, ajungând la circa 12 000 în 1965, pentru ca în perioada următoare să crească din nou, ajungându-se la 21 245 membri botezați în

precizează faptul că aceasta nu a fost cea mai grea condamnare suferită de acesta: în 1949 – a fost condamnat la 8 ani închisoare pentru „activitate dușmănoasă desfășurată sub masca sectei”, eliberat în 1953, pentru a fi rearestat în 1956 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională, după executarea căroră îi este impus domiciliu obligatoriu până în 1964. Deci cele mai grele condamnări împotriva „martorilor” nu s-au dat în perioada războiului, deși aceștia refuzau să participe la luptă, ci ulterior.

⁴⁴ George Enache, *Problema „sectelor” în România. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1948 (I)*, în «Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați – Istorie», seria 19, tom VI, 2007, Ed. Galați University Press, p. 118.

⁴⁵ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 8 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»”.

1975⁴⁶. În 1989, înainte de sfârșitul regimului comunist în România, organele Securității consemnau existența unui număr de circa 28 000 „martori”, dintre care aproximativ 2 000 făceau parte din categoria celor numiți „rămași pe baza veche” sau „studenți în Biblie”, iar restul erau „martori” propriu ziși⁴⁷. Nici după prăbușirea regimului comunist în România și reintrarea în legalitate a „Martorilor lui Iehova”, în 1990 și recunoașterea lor oficială în calitate de cult religios, în 2003, numărul lor nu crește spectaculos, ajungând la 38 544 membri botezați la finalul anului 2007 (76 000, dacă sunt incluși simpatizanții și, eventual, membrii minori ai familiilor membrilor, nebotezați încă, dar aceștia nu au fost niciodată incluși nici în statisticile din perioada anterioară)⁴⁸.

Reintrarea în legalitate a „Martorilor lui Iehova” după încheierea celui de-al doilea război mondial se produce chiar în 1945, în urma unei sentințe a Tribunalului Ilfov, Secția I Civilă Comercială⁴⁹, care aproba înființarea unei asociații care avea ca scop declarat „apărarea și dezvoltarea intereselor morale și sociale ale membrilor săi și în special desăvârșirea culturii acestora, prin conferințe, șezători, simpozioane”⁵⁰. Era o soluție de compromis, aceeași la care se ajunsese în 1933, datorită faptului că Ministerul Justiției respinsese cererea de recunoaștere și legalizare a „Asociației Internaționale Religioase Martorii lui Iehova – Grupa pentru România”,

⁴⁶ *Ibidem*, f. 50 – „Situatie – întocmită la 28.10.1975 în problema sectei interzise «Martorii lui Iehova»”. Județele unde se consemna cel mai mare număr de „martori” în 1975 erau: Alba (1231 adepti), Cluj (2810), Mureș (3214), Maramureș (2300), Satu Mare (2319), Suceava (1022), Bistrița Năsăud (862), Brașov (854) și în municipiul București (620). După cum se poate observa, în 1975, „martorii” continuau să se răspândească preponderent în Transilvania și în județele din Nordul Moldovei. Vezi *ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, vol. 2, f. 354 – „Aspecte caracteristice ale activității clandestine – ostile desfășurate de membrii sectei «Martorii lui Iehova». Rolul șefilor serviciilor de informații interne în organizarea și conducerea activității de cunoaștere și prevenire a acțiunilor dușmănoase și antisociale specifice elementelor iehoviste”, lucrare de absolvire a Școlii Militare pentru Perfecționarea Cadrelor Active și Pregătirea Ofițerilor de Rezervă, din 04 noiembrie 1989, susținută de căpitanul Sabău Nicușor.

⁴⁸ http://ro.wikipedia.org/wiki/Organiza%C5%A3ia_Religioas%C4%83_Martorii_lui_Iehova, consultat la data de 20 noiembrie 2008 și <http://www.jw-media.org/frames/growth.htm>, consultat la data de 21 noiembrie 2008 - acesta din urmă este site-ul oficial al organizației „Martorii lui Iehova”, dar cifra de 76 000 de membri și simpatizanți în România este valabilă pentru sfârșitul lui 2006. Pentru a face o comparație cu alte culte neoprotestante apărute în aceeași perioadă cu „martorii”, putem alege, așa cum am menționat și mai sus, pentecostalii, care au apărut în România în jurul anului 1922 și al căror număr de adepty a evoluat astfel: în 1940 – 4564 pentecostali botezați; în 1948 – 60 000; în 1982 – 120 720 membri și 47 735 aderenți, cunoscând, în perioada 1968 – 1988, o creștere medie de 2 721 credincioși pe an – vezi Elis Neagoe – Pleșa, Liviu Pleșa, *op. cit.*, p. 358.

⁴⁹ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 2, f. 6 – Sentința nr. 58 din 11 iulie 1945 a Tribunalului Ilfov, Secția I C.C.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 47 – „Situatia informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme și metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun”.

înaintată pe 12 mai 1945⁵¹, dar exista speranța că se va reveni asupra acestei decizii în viitor. Această sentință care conferea asociației personalitate juridică a fost însă suficientă pentru „martori” ca să înceapă o intensă activitate de propagandă în toate județele țării, dar mai ales în cele din sud – Vlașca – și est – Suceava, Dorohoi etc.. În propaganda desfășurată în această perioadă, adepții cultului își reiau vechile idei, atacând toate instituțiile statului laic, armata (considerată a fi, în discursurile lor, „principala cauză a nenorocirilor”), instituția monarhică (Albu Pamfil, care rămăsese președintele Asociației din România și după 1945, declara la o adunare a „martorilor” de la Suceava, din 7 iulie 1946 – „mai sunt și azi câțiva regi și împărați care vor pleca și ei prin voia lui Iehova, fie siliți de popor”⁵²) precum și celelalte culte și pe deservenții acestora. Dat fiind faptul că apar prozeliti și în rândul armatei, fiind atestate cazuri în care unii soldați și subofițeri au refuzat să depună jurământul militar sub pretextul că „nu le permite credința”⁵³, „Martorii lui Iehova” încep să reentre în atenția autorităților, pentru început în cea a Serviciului de Informații al Armatei, dar aceasta nu-i va împiedica să-și continue propaganda. Succesul obținut în racolarea de noi adepți îi va determina să organizeze, în toamna anului 1946, un Congres la București, la Arenele Romane, la care participă și Alfred Rutyman, conducător desemnat de Societate pentru Europa⁵⁴.

Schimbările prin care trecea România în acea perioadă nu-i influențează pe „martori”, care-și înmulțesc acțiunile de propagandă, prin care îndeamnă populația să rămână departe de politică și de activitatea partidelor, făcându-se remarcăți îndeosebi cu prilejul campaniei electorale din 1946, când nu pierd prilejul de a milita împotriva alegerilor și a participării populației la vot⁵⁵, repetând apoi acțiunea și cu prilejul alegerilor din 1948. Ulterior, „martorilor” li s-a adus și acuzația că s-ar fi declarat „fățiș împotriva cooperativizării agriculturii”⁵⁶. Toate aceste acțiuni nu aveau cum să treacă neobservate de noile autorități de la București. În ciuda dorinței „Martorilor lui

⁵¹ *Ibidem*, vol. 3, f. 71 – „Notă în legătură cu persoanele făcând parte din secta interzisă «Martorii lui Iehova», condamnate de tribunalele militare, în anii 1970 – 1972, pentru infracțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste (art. 166, alin 2 din Codul Penal)”, din 26 iulie 1974.

⁵² Alexandru Alin Spânu, *op. cit.*, p. 120 – aluzia autorului privind legătura lui Pamfil Albu cu propaganda comunistă este oarecum hazardată, dacă avem în vedere faptul că, după declararea ca ilegală a Asociației, fostul ei președinte a fost condamnat, în 1950, la 10 ani închisoare, fiind grațiat în 1955, apoi arestat și condamnat din nou, la 6 ani închisoare, în 1956, pentru a fi eliberat în 1961 și pus sub urmărire informativă. – vezi ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 4, f. 93 – „Fișă – privind pe Albu Pamfil din București”, din 15 august 1973.

⁵³ Alexandru Alin Spânu, *op. cit.*, p. 121 – 122.

⁵⁴ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 109 – „Informare” a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele acestuia, Ion Stănescu, nedată.

⁵⁵ *Ibidem*, vol. 2, f. 186 – „Informare privind preocupările iehoviștilor de a-și organiza activitatea, în scopul intensificării acțiunilor ostile politicii partidului și statului nostru, sub acoperirea religiei”, a Direcției I, din 24 iulie 1975.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 224 – „Documentar privind unele aspecte din activitatea clandestină a sectei interzise «Martorii lui Iehova»”, al Direcției I, din 6 februarie 1976, semnat de șeful Serviciului IV din cadrul Direcției, lt. col. Banciu Ion.

Iehova” de a se ține departe de politică, aveau să descopere că schimbările din viața politică a României de atunci îi puteau privi în mod direct. Cu toate că, încă de la apariție, au fost mereu vizați de autoritățile polițienești din țară, o dată cu înființarea Securității Poporului, situația lor avea să se schimbe fundamental, ajungând brusc în centrul atenției noilor organe de represiune.

Această schimbare are, în principal, trei motive. În primul rând, conducerea Partidului Muncitoresc Român remarcă activitatea „Martorilor lui Iehova” și, prin rezoluția Plenei Comitetului Central al P.M.R. din 10 – 11 iunie 1948, se stabilește că „«Martorii lui Iehova» au servit drept instrument al elementelor fasciste legionare”⁵⁷. Această etichetare a „martorilor”, drept legionari care se ascund în spatele unei așa-zise activități religioase, continuându-și, în fond, acțiunile anticomuniste – va duce la confundarea lor cu principalii adversari ai regimului, cu toate consecințele ce decurgeau de aici. Timp de aproape 20 de ani, până prin anii 1967 – 1968, „martorii” vor fi considerați de către Securitate drept legionari⁵⁸, care amenințau direct siguranța statului și, în consecință, arestarea și condamnarea lor au fost văzute ca o prioritate.

Un al doilea motiv al represiunilor îndreptate împotriva „martorilor” după instaurarea regimului comunist în România îl constituie influența Moscovei și a consilierilor KGB existenți în structurile de securitate ale României de atunci. KGB se confruntase pentru prima dată cu „Martorii lui Iehova” o dată cu alipirea la Uniunea Sovietică a părții de răsărit a Poloniei, a Lituaniei și Basarabiei, în 1939 – 1940, iar conducerea organelor de represiune sovietice fusese șocată de virulența atacurilor acestora la adresa statului sovietic și membrilor Partidului: „Secta Martorii lui Iehova sau Studenții Bibliei este o invenție străină. Ea prezintă un mare pericol, deoarece se străduiește să facă noi prozeliți... Sectanții îi numesc pe comuniști și pe comsomoliști «fii ai Diavolului».

Ei afirmă că statul sovietic este întemeiat de Satana”⁵⁹.

Inițial, KGB a rezolvat problema „martorilor” într-un mod specific – i-a declarat „sectă americană” și a trimis mulți dintre aceștia în lagărele din Siberia⁶⁰. Ulterior, s-a constatat că aceștia nu „își părăseau convingerile ostile și în condițiile lagărului continuau să-și ducă activitatea iehovistă”⁶¹, ceea ce a determinat organele de represiune sovietice să inițieze un îndelungat șir de măsuri operative pentru a prelua controlul grupării religioase din URSS și pentru infiltrarea Societății din Brooklyn, operațiuni cărora nu a început să li se pună capăt decât prin anii '80, când, în contextul reformei sistemului sovietic, noii conducători au constatat că ele sunt total

⁵⁷ Adrian Nicolae Petcu, *Securitatea și cultele în 1949*, în A. N. Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea și cultele 1945 – 1989*, București, Ed. Nemira, 2005, p. 149.

⁵⁸ Vezi ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 13 182, f. 25 - „Raport asupra muncii informativ – operative desfășurată (sic!) de Direcția Regională MAI Suceava în cursul anului 1958”, semnat de șeful Direcției, lt. col. N. Munteanu, exemplele sunt însă mult mai numeroase.

⁵⁹ Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa și în Vest*, trad. Ion Aramă, București, Ed. Orizonturi și Sirius, 2003, p. 504.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 503. Referitor la problema deportării în Siberia a „Martorilor lui Iehova” din Uniunea Sovietică, vezi și http://www.jw-media.org/edu_videos/vcut_e.htm.

⁶¹ *Ibidem*, p. 504.

inutile. Era însă prea târziu pentru Securitatea română, care a rămas la convingerea, inspirată inițial și de KGB, că „Martorii lui Iehova” erau un pericol pentru siguranța statului socialist, chiar dacă încetase să-i mai considere legionari „sub acoperire”.

În fine, un al treilea motiv pentru care „Martorii lui Iehova” au intrat în atenția organelor de represiune comuniste este reprezentat de ideologia și modul lor de organizare. Doctrina religioasă a „martorilor” și propaganda făcută pentru răspândirea acesteia au stârnit interesul organelor de Siguranță (după 1945) și apoi de Securitate mai ales prin caracterul lor deschis anticomunist dar și prin componenta lor escatologică. Profețiile „martorilor” cu privire la apropiatul „sfârșit al lumii” în urma unui „Război al Armageddonului” au fost considerate ca având un caracter „dușmănos” din două motive: în primul rând, pentru că această credință în apropierea sfârșitului lumii „îndepărtează pe credincioși de la tumultul constructiv care se manifestă pretutindeni în țara noastră, prin aceea că li se pretinde să nu facă altceva decât să-și îndeplinească serviciul divin, să se pregătească pentru a intra în grațiile lui Iehova”⁶², iar în al doilea rând, pentru că, prin această propagandă, „martorii” ar fi devenit susținători ai „politicii agresive a imperialismului, sădind panică în rândul credincioșilor și demoralizându-i și oferind și un suport moral imperialismului războinic”⁶³. La toate acestea se adăugau, desigur și problemele create de normele de comportare în viața socială și în relațiile cu autoritățile statului ale adepților cultului, precum: refuzul de a efectua serviciul militar, refuzul de a saluta drapelul și de a depune jurământul militar, neparticiparea la vot și la marile manifestări propagandistice organizate de autoritățile comuniste, neacceptarea transfuziilor de sânge etc.

Dar aceste aspecte, care țineau mai mult de doctrinele religioase împărtășite de „martori”, ar fi fost, poate, ignorate de organele de represiune din România – cu unele excepții – dacă situația nu ar fi fost înrăutățită de problemele referitoare la organizarea „Martorilor lui Iehova”. Așa cum am amintit mai sus, organizarea acestui cult religios este foarte asemănătoare unei societăți comerciale, având în centru societatea *Watch Tower Bible and Tract Society*, cu sediul în orașul New York din Statele Unite, în cartierul Brooklyn. Aceasta era o societate pe acțiuni, care-și deschisese filiale în aproape toate țările lumii. Filiala din România a Societății, fiind de mai mică importanță, era subordonată în mod direct filialei din Berna, care răspundea la rândul ei în fața Centralei din New York. „Martorii lui Iehova” nu erau nici pe departe singurul cult neoprotestant care își avea centrul de conducere pe teritoriul Statelor Unite, iar unele dintre acestea – de exemplu, bapțiștii și adventiștii – au primit chiar recunoașterea lor oficială în calitate de cult religios din partea autorităților comuniste. Problema era că asemănările cu celelalte culte neoprotestante se opreau aici. În concepția „martorilor”, Societatea din Brooklyn era cea care conducea membrii comunității pe drumul spre un loc în Regatul celor Drepti care urma să fie instaurat după Armageddon. Fiecare dispoziție a sa era o expresie a revelației divine, datorite de

⁶² Sau, după cum se susținea într-un documentar redactat ulterior de ofițerii Securității: „isteria războinică a cercurilor imperialiste este susținută și de «Martorii lui Iehova», dându-i-se o justificare «biblică»” – vezi Lt. col. C. Ristache, maior H. Ionescu, locotenent V. Tomescu, *op. cit.* – ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 160.

⁶³ *Ibidem*, p. 159.

Iehova conducătorilor comunității. Societatea era cea care numea conducerea fiecărei filiale, până la nivelul „supraveghetorilor” de district, iar propaganda religioasă care circula în toată lumea era elaborată în Brooklyn, apoi tradusă și răspândită în toată lumea. În felul acesta, Societatea exercita un control strict asupra vieții religioase a comunităților „martorilor” din toată lumea, stabilind care erau temele de studiu al Bibliei pentru fiecare „grupă de studiu” de pretutindeni. Mai mult decât atât, fiecare credincios avea ca îndatorire fundamentală, pe lângă răspândirea mesajului lui Iehova în rândul celorlalți membri ai societății, alcătuirea unui „raport de activitate”, în care prezenta numărul celor convertiți, timpul pe care-l alocase studiului și activității de propagandă religioasă, precum și problemele pe care le întâmpinase. Rapoartele erau înmânate „supraveghetorului” fiecărei „grupe de studiu”, acesta le înainta „supraveghetorului” de circuit, ajungând în final, după centralizarea lor, până la sediul din Brooklyn. În perioada de început a regimului comunist în România, aceasta nu putea însemna decât un singur lucru – spionaj, iar acest verdict nu a întârziat să fie dat de conducătorii PMR: „Organele de securitate, trecând la arestarea unor conducători ai sectei Martorii lui Iehova, au stabilit că aceștia transmiteau în mod regulat centralei din Brooklyn și celei din Berna informații cu caracter de spionaj și date calomnioase cu scopul de a compromite regimul nostru”⁶⁴.

În cele din urmă, după confiscarea a numeroase rapoarte de activitate și după ce regimul comunist din România dobândește o mai mare stabilitate, acuzația de spionaj la adresa „martorilor” nu mai este reluată, dar se conturează o altă învinuire, preluată și aceasta de la mai experimentatele organe de represiune sovietice – cea de participare la acțiunea de „subversiune ideologică” împotriva regimului: „[...] Centrala Mondială a difuzat o circulară, prin care solicită iehoviștilor rapoarte cu privire la măsurile luate de organele de stat [...], în care să includă date amănunțite despre ofițerii de Securitate și Miliție, care au efectuat percheziții și anchete informative asupra lor.

Analiza acestor intervenții și acțiuni, ca și a altor date de acest gen, atestă faptul că Centrala iehovistă mondială a declanșat o acțiune organizată de calomniere și denigrare a politicii statului nostru în problema libertăților religioase”⁶⁵.

⁶⁴ Adrian Nicolae Petcu, *op. cit.*, p. 149.

⁶⁵ ACNSAS, fond Documentar București, dosar 142, vol. 2, f. 217 – „Notă cu concluziile rezultate din analiza problemei iehoviste” a Direcției I, din 10 iunie 1976. Problema naturii relațiilor dintre adepții diferitelor culte din țară și structurile de conducere ale acestora din exterior – acolo unde era cazul – a preocupat mereu Securitatea română. Astfel, într-o notă a Direcției I din 1972, se precizau următoarele instrucțiuni pentru informatorii din cadrul cultelor legale: „Informatorii care dețin funcții în conducerea sectelor legale mai sunt instruiți să cultive relații bazate pe **principiul neamestecului în treburile bisericilor respective** (s.n.). Să explice că sunt dispuse să întărească legăturile cu sectele din alte țări numai atât timp cât, în cadrul acestora, se respectă atât prevederile legale cât și precizările care se fac în statutele lor de organizare și funcționare [...] **Să nu dea socoteală nimănui despre felul în care se desfășoară activitatea lor internă** (s.n.)” – *Ibidem*, f. 87 – „Notă – raport privind concluziile ce se desprind cu privire la activitatea desfășurată din străinătate împotriva țării noastre și măsurile necesare de contracarare”, a Direcției I, din 30 mai 1972.

Având în vedere toate acestea, era firesc ca schimbările produse în decursul anului 1948 să afecteze și mișcarea „Martorii lui Iehova”, care, până în acel moment, părise să profite de tulburările din viața internă și de nesiguranța generală pentru a-și spori numărul de adepți. Din acest an încep să fie luate primele măsuri împotriva asociației înseși, nu numai a unora dintre membrii săi. Astfel, în aprilie 1948, în urma apariției publicației „martorilor” intitulată *Informator*, prin care s-ar fi declanșat „o campanie de defăimare împotriva statului” democrat – popular, Asociației „Martorii lui Iehova” i se interzice să mai editeze și difuzeze materiale propagandistice⁶⁶. Apoi, în data de 4 august 1948, apare noua Lege a Cultelor, care stipula obligativitatea cultelor de a obține recunoașterea din partea autorităților statului. Inițial, aceasta nu părea a fi o problemă – în fond, Asociația „Martorii lui Iehova” nu a avut niciodată până atunci parte de recunoașterea sa drept cult religios, dar era înregistrată în calitate de asociație civilă, ceea ce-i permitea să-și desfășoare în continuare activitatea netulburată. Autoritățile române nu erau însă de aceeași părere, considerând că natura activităților desfășurate de asociația civilă înregistrată de Tribunalul Ilfov îi impunea să aibă și o recunoaștere a „Martorilor lui Iehova” drept cult religios, conform prevederilor noii Legi a Cultelor: „Cum însă, din prevederile art. 2 din Statutul acestei «asociații» rezultă că – între altele – ea are drept scop «traducerea, răspândirea și tipărirea a diverse opere literare sau scrieri indigene și străine cu conținut biblic și de morală creștină», rezultă că este o asociație civilă care urmărește scopuri religioase, astfel că, pentru a fi recunoscută, trebuie să aibă încuviințarea guvernului, potrivit dispozițiilor din Decretul nr.177/1948”⁶⁷.

În consecință, „Martorii lui Iehova” trebuia să obțină recunoașterea drept cult religios sau asociația lor civilă urma să fie desființată. Este ceea ce s-a și întâmplat un an mai târziu, când, prin Decizia nr. 86 310 din 8 august 1949 a ministrului Justiției, Avram Bunaciu, se constată: „dizolvarea de plin drept [...] [a] asociației religioase «Martorii lui Iehova», persoană juridică cu sediul în București, [...] întregul patrimoniu al acestei asociațiuni dizolvate se atribuie Sfatului popular din localitate”⁶⁸. Era o lovitură grea dată „martorilor”, la nici patru ani de la reintrarea lor în legalitate și se anunța începutul unor noi măsuri de represiune împotriva celor ce urmau principiile Societății din Brooklyn. Pentru a preveni din vreme toate acestea, crezând, probabil, că era vorba de o neînțelegere, 284 de „martori” își pun semnătura pe o scrisoare adresată prim-ministrului român de atunci, cerând să se revină asupra deciziei de radiere a asociației lor din București: „[...] Cu onoare supunem aceste doleanțe ale noastre, apelând pe această cale la înaltele Dumneavoastră sentimente umanitare și de dreptate ca să se intervină locului în drept, spre revenirea și anularea oricărei dispozițiuni, care ne-ar împiedica sau constrânge exercitarea oricărui drepturi ale noastre, de orice natură, dat fiind că noi nu am ieșit și nu ieșim niciodată din

⁶⁶ Lt. col. C. Ristache, maior H. Ionescu, locotenent V. Tomescu, *op. cit.*, – vezi ACNSAS, fond Documentar Sibiu, dosar nr. 8713, vol. 1, p. 163.

⁶⁷ Idem, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 71 – „Notă în legătură cu persoanele făcând parte din secta interzisă «Martorii lui Iehova» condamnate de tribunalele militare, în anii 1970 – 1972, pentru infracțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste (art. 166, alin. 2 din Codul penal)” din 26 februarie 1974.

⁶⁸ *Ibidem*, vol. 2, f. 8.

cadru dispozițiilor statutare și regulamentare ale Asociației noastre, conforme cu legile și Constituția Țării, azi în vigoare”⁶⁹.

Nu era însă vorba de nici o neînțelegere, așa cum aveau să dovedească și evenimentele ulterioare. Astfel, după desființarea Asociației „Martorii lui Iehova” din București, în august 1949, s-a trecut la reținerea, de către organele Securității Poporului, a membrilor comitetului de conducere al acesteia, în frunte cu Albu Pamfil, președinte, Magyarossy Martin, vicepreședinte și Ranca Petre, secretar general. Alături de aceștia, au mai fost reținuți alți 109 membri activi și servi de grupă din toată țara⁷⁰. Arestările au continuat de-a lungul întregului deceniu următor, fiind consemnate mai ales în anii 1951, 1953, 1956, 1959, numai în perioada 1951 – 1953, fiind arestați aproximativ 800 „martori” – din totalul celor 15 000 membri existenți în 1949⁷¹. Condamnările celor arestați s-au bazat, în principal, pe acuzațiile: delict „de instigare publică, prin aceea că au organizat, condus și propagat o doctrină religioasă contrară legilor Statului, demobilizând prin acțiunea lor masele muncitoare de la munca constructivă și îndemnându-i la nesupunere față de legile RPR”; delict „de răspândire de publicații interzise, prin aceea că au difuzat și folosit în activitatea lor material propagandistic multiplicat ilegal”, și, în fine, „omisiune de denunț”⁷². La acestea trebuie adăugate condamnările – cele mai numeroase, de fapt – celor care refuzau să se prezinte la încorporare sau, în timpul satisfacerii stagiului militar, dădeau dovadă de insubordonare – refuzau folosirea armei, salutarea drapelului etc. Pedepsele pentru cei condamnați au variat, în general, în funcție de gravitatea faptelor acestora, între 5 și 25 ani închisoare, dar cele mai grele pedepse, de multe ori, nu ajungeau să fie executate integral, mulți „martori” fiind grațiați, pentru a fi rearestați ulterior⁷³. Simpla condamnare a „martorilor” nu părea însă să fie o măsură suficientă, așa că autoritățile hotărâsc organizarea unor procese publice ale conducătorilor cultului din România, ocazie cu care erau demascate practicile și doctrinele nocive ale acestora⁷⁴ sau prezentarea unor expoziții în holurile tribunalelor unde erau judecați adepții cultului, cuprinzând materialele găsite cu ocazia perchezițiilor făcute la domiciliile celor arestați⁷⁵.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 9.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 3 – „Tactica și organizarea cultului clandestin «Martorii lui Iehova»”, documentar din 2 octombrie 1951. „Servii de grupă” erau conducătorii grupelor de studiu ale „martorilor”. Aceste grupe erau, la rândul lor, unitățile organizatorice de bază ale cultului, fiind formate dintr-un număr restrâns de persoane care studiau împreună textele biblice sau cele publicate în „Turnul de Veghe”, sub îndrumarea „supraveghetorului” sau „servului” amintit mai sus.

⁷¹ *Ibidem*, vol. 3, f. 9 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»”.

⁷² *Ibidem*, vol. 5, f. 364 – „Referat asupra cercetărilor efectuate în legătură cu activitatea ilegală a cultului «Martorii lui Iehova»”, din 22 mai 1951, întocmit de lt. major de Securitate, Ciobotaru Petre și sublocotenent de Securitate Zanea Gheorghe, din cadrul Direcției Generale a Securității Statului – Regiunea București

⁷³ Vezi, de exemplu, *ibidem*, vol. 4, f. 89, 93 – fișele personale ale unor conducători ai „martorilor”.

⁷⁴ *Ibidem*, vol. 3, f. 202 – „Sinteză privind activitatea sectei ilegale «Martorii lui Iehova» din RPR și propuneri în legătură cu descompunerea și limitarea activității ei”, din 18 iunie 1964.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 222 – „Referat – obiect: activitatea sectei interzise «Martorii lui Iehova» din RPR și propuneri de lichidare a activității ei”, din 26 februarie 1962, semnat de căpitan Meliță Dumitru și lt. col. Angelescu Gh.

Arestările au continuat și în deceniul următor, dar, cel puțin până în anii 1967 – 1968, într-o măsură mult mai mică decât în anii '50. În plus, în 1964 are loc eliberarea din detenție a tuturor deținuților politici arestați în trecut (categorie în care au fost încadrați și „Martorii lui Iehova”), ocazie cu care se va constata că, din totalul persoanelor condamnate la diverse pedepse pentru „activitate ostilă sub acoperirea religiei” – 786 persoane – cei mai mulți aparțineau „Martorilor lui Iehova”: 552 condamnați⁷⁶. După eliberarea din penitenciare a celor arestați au urmat câțiva ani de acalmie, în care numărul arestărilor s-a redus foarte mult, până în momentul în care s-a constatat că activitatea „martorilor” era departe de a se fi oprit și că cei eliberați din 1964 își reluaseră netulburăți activitatea de prozelitism, iar măsurile preventive care se luaseră între timp împotriva lor nu aveau nici un efect. În consecință, s-a hotărât că era momentul pentru luarea unor măsuri mai drastice împotriva acestora, așa cum constata, în 1970, un ofițer din cadrul Inspectoratului de Securitate al județului Bistrița – Năsăud: „Multă vreme a existat o oarecare rețineră din partea noastră. Până la începutul anului 1968, s-au folosit anumite metode simpliste, care nici nu puteau duce practic la sistarea activității de reorganizare a elementelor iehoviste, deoarece ne-am rezumat la unele percheziții și avertizări, acestea din urmă dovedindu-se pe parcurs neeficiente. La elementele conducătoare, avertizările nu numai că nu au avut și nu pot avea efectul scontat, dar, din felul cum s-au făcut, până la începutul anului 1968, afirm că ele au constituit, în unele situații, o greșeală. Astfel, în baza art. 1, alin. 3 din vechiul Cod penal, noi am fost cei care încălcăm legalitatea, prin redactarea acelor ordonanțe de refuzarea pornirii procesului penal. După ce, în prima parte, arătam faptele incriminate de lege comise de elementul în cauză, după ce îi spuneam că aceste fapte au un conținut dușmănos, în partea finală a ordonanței, tot noi îi arătam că faptele sunt lipsite de pericolozitate socială și astfel refuzam pornirea procesului penal. Noi eram deci cei ce lăsam să se înțeleagă posibilitatea continuării activității desfășurate până atunci, fapt remarcat de unii conducători iehoviști, care fuseseră avertizați în perioada 1965 – 1967 o dată sau de două ori, iar acum luați în cercetare penală pentru o vină identică celei din trecut”⁷⁷.

În consecință, pentru ca organele de Securitate să reintre în „legalitate” și pentru că „Martorii lui Iehova”, „datorită principiilor doctrinare deosebit de dușmănoase, a metodelor și formelor de activitate pe care le îmbracă, [...] continuă să fie cea mai periculoasă grupare

⁷⁶ *Ibidem*, vol. 7, f. 141- „Raport privind situația foștilor condamnați din problema «Elemente ostile din rândul cultelor și sectelor», din 27 aprilie 1978, semnat de șeful Serviciului 4 din cadrul Direcției I, colonel Banciu Ioan. Trebuie menționat, totuși, că, cel mai probabil, majoritatea „martorilor” eliberați atunci erau arestați nu pentru infracțiuni contra securității statului ci pentru nesupunere la încorporare sau insubordonare. În afară de „martori”, atunci au mai fost eliberați: 85 adventiști reformiști, 82 greco și romano-catolici, 47 aderenți la „Oastea Domnului”, iar restul de 20 persoane aparțineau cultelor legale. Dintre cele 786 persoane eliberate atunci, în 1978 mai trăiau 703 persoane.

⁷⁷ Colonel Neculai Dumitrașcu, *Măsuri hotărâte împotriva tendinței de intensificare a activității iehoviste*, revista „Securitatea” – buletin intern, nr. 1(9)/1970, editată de Consiliul Securității Statului, p. 86 – ACNSAS, fond Documentar Covasna, dosar nr. 3334, vol. 2.

religioasă din România socialistă⁷⁸, în cursul anului 1968 sunt reluate arestările masive în rândul acestora. În anul 1975, se va constata că au fost condamnate în perioada scursă după grațierile colective din 1964, 645 persoane din rândul „Martorilor lui Iehova”, dintre care 111 pentru infracțiuni contra securității statului, iar 534 – pentru infracțiuni contra capacității de apărare a patriei. Majoritatea pedepselor suferite de aceștia erau cuprinse între 3 și 5 ani (pentru cei care refuzau satisfacerea stagiului militar) și între 5 și 10 ani, excepție făcând șapte persoane cărora le-au fost acordate pedepse privative de libertate pe un termen mai mare de 10 ani.

Infracțiunea îndreptată împotriva securității statului de care au fost acuzați „martorii” după adoptarea noului Cod penal, în 1968, se rezuma la „propaganda împotriva orânduirii socialiste”, prevăzută de articolul 166, alineatul 2 al Codului. Conform organelor Securității, existau patru modalități de săvârșire a acestei infracțiuni: propaganda pentru schimbarea orânduirii socialiste; întreprinderea oricărei acțiuni pentru schimbarea orânduirii socialiste; propaganda din care ar putea rezulta un pericol pentru securitatea statului; întreprinderea oricărei acțiuni din care ar putea rezulta un pericol pentru securitatea statului⁷⁹. Alte infracțiuni de care erau acuzați „martorii” arestați în această perioadă și prevăzute de noul Cod penal erau: „împiedicarea libertății cultelor” prevăzută de articolul 318 C.p.⁸⁰, sustragerea de la recrutare pe timp de pace (art. 353 C.p.) și neprezentarea la încorporare (art. 354 C.p.). Pe lângă cele prevăzute de Codul penal intrat în vigoare în 1968, „martorii” mai erau susceptibili de săvârșirea, în cursul activității lor, a unor infracțiuni prevăzute de Decretul 153/1970⁸¹ sau de Legea Presei, nr. 3/1974⁸².

În afara arestării și condamnării lor, mai sunt luate și alte măsuri împotriva adepților grupării religioase, precum: avertizările, sancționările contravenționale prevăzute de Decretul

⁷⁸ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 208 – „Notă privind unele aspecte ale activității cultelor și sectelor”, nedată.

⁷⁹ *Ibidem*, vol. 3, f. 68 – „Notă în legătură cu persoanele făcând parte din secta interzisă «Martorii lui Iehova» condamnate de tribunalele militare, în anii 1970 – 1972, pentru infracțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste (art. 166, alin. 2 din Codul Penal)”, din 26 februarie 1974.

⁸⁰ Conform articolului 318 C.p. se pedepsea cu închisoare corecțională de la o lună la 6 luni sau amendă fapta „de a obliga o persoană, prin constrângere morală, să participe la serviciile religioase ale vreunui cult sau să îndeplinească un act religios legat de exercitarea unui cult” – vezi ACNSAS, fond Documentar Vâlcea, dosar 38, vol. 1, f. 328. Infracțiunea este prevăzută și astăzi de Codul penal, sub aceeași formă.

⁸¹ Decretul 1753/1970 – art. 1, lit d: „se pedepsește cu închisoare contravențională de la o lună la 6 luni sau amendă de la 1000 la 5000 lei fapta de a iniția sau constitui grupuri de persoane care, prin comportarea lor exprimă o concepție de viață parazită sau anarhică, contrară regulilor elementare de bună cuviință, străină principiilor de conviețuire socialistă, precum și sprijinirea sub orice formă a unor astfel de grupări sau aderarea la acestea”. – vezi *ibidem*.

⁸² Legea nr. 3/1974: art. 94: „Tipărirea, înregistrarea, sau difuzarea pe orice cale, fără autorizarea legală, a unui imprimat grafic, fonic sau magnetic ori peliculă, destinat a fi folosit ca mijloc de informare publică constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă”. Cu aceeași pedeapsă se sancționa, conform art. 90, lit.e „introducerea presei străine spre difuzare sau punerea în vânzare în alte condiții decât cele autorizate” – vezi *ibidem*.

153/1970 – acestea sunt acordate mai ales de organele de Miliție – sau sunt adoptate o serie de măsuri operative de către organele de Securitate precum compromiterea unor „martori” în fața comunității din care făceau parte, contactarea periodică a unor conducători pentru „ținerea sub influență” a acestora sau demascarea lor ca „imorali” în presa centrală și locală⁸³.

Măsurile informativ – operative au ocupat un loc mult mai important decât arestările între acțiunile întreprinse de Securitate împotriva „Martorilor lui Iehova” de-a lungul celor peste patru decenii în care activitatea grupării religioase a fost interzisă. Aceasta datorită faptului că obiectivul organelor de represiune române a fost, încă din 1949, „destrămarea treptată a sectei”⁸⁴. La început, s-a crezut că simpla interdicere a grupării și arestarea conducătorilor și membrilor ei vor atrage de la sine și dispariția „Martorilor lui Iehova”, dar, în curând organele Securității s-au văzute nevoite să ia în seamă și afirmațiile propagandei „martorilor”, care anunța că „nici taberele de concentrare, nici penitenciarele, nici alte măsuri represive și nici rezistențele de la locul de muncă și în școli, unde suntem dezaprobați, nu pot să ne învingă și nu pot să ne împiedice să propagăm cuvântul lui Iehova”⁸⁵. În aceste condiții apreciindu-se că s-a „mers prea mult pe linia represivă”⁸⁶, conducerea Securității ia în considerare o schimbare de tactică în problema „Martorii lui Iehova”, prin punerea unui accent sporit pe măsurile destinate să ducă la accentuarea disensiunilor din cadrul grupării din România și la infiltrarea unor informatori de valoare în conducerea acesteia.

Inițial, planul Securității pare să reușească întru totul. În primul rând, profitându-se de eliberarea din închisoare a fostului „supraveghetor pe țară” al „martorilor” din România, Pamfil Albu, se creează o serie de divergențe între acesta și alți conducători, aflați în clandestinitate, ai grupării religioase și, în final, primul hotărăște să rupă legăturile cu noua conducere a cultului pe țară, formând, împreună cu o serie de adepți care-i recunoșteau autoritatea, o nouă grupare numită „a celor rămași”, care continua să „desfășoare activitate mistico-ostilă, refuzând însă să recunoască noile elemente cu rol de conducere pe țară, să primească literatura și instrucțiunile difuzate de aceștia, acuzându-i că își desfășoară activitatea sub controlul organelor noastre (ale Securității n.m.)”⁸⁷. Nu este clar în ce măsură această ruptură s-ar fi datorat măsurilor întreprinse de Securitate și informatorilor infiltrați în conducerea mișcării sau orgoliului foștilor conducători ai acesteia, dar, în mod cert, rezultatul a fost pe placul organelor de represiune, al căror interes

⁸³ Vezi, de exemplu, idem, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 3, f. 112 – „Informare” a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele acestuia, Ion Stănescu, nedată.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 116 .

⁸⁵ *Ibidem*, vol. 11, f. 67 – Raport al Inspectoratului Județean Mureș al Ministerului de Interne – Securitate, Serviciul 1/A, din 14.06.1984, semnat de șeful Securității județene, col. Agoston Alexandru și șeful Serviciului 1/A, col. Bățaș Tiberiu.

⁸⁶ *Ibidem*, vol. 3, f. 223 - „Referat – obiect: activitatea sectei interzise «Martorii lui Iehova» din RPR și propuneri de lichidare a activității ei”, din 26 februarie 1962, semnat de căpitan Meliță Dumitru și lt. col. Angelescu Gh.

⁸⁷ *Ibidem*, vol. 2, f. 407 – „Documentar privind secta religioasă «Martorii lui Iehova»” al Direcției I, din 6 ianuarie 1988.

principal consta tocmai în ruperea legăturilor dintre Societatea din Brooklyn și „martorii” din România, iar gruparea condusă de Pamfil Albu chiar asta făcuse.

Ulterior, organele Direcției a III-a (Informații Interne) a Securității repuntează un succes neașteptat – recrutarea informatorului „Dumitrescu Cornel”, cunoscut ulterior și sub numele conspirativ de „Mihai Dragomir” – în cursul anului 1956⁸⁸. Acesta făcea parte din conducerea pe țară a „Martorilor lui Iehova” și reușește, profitând de disensiunile existente în rândul „martorilor”, să preia rolul de „supraveghetor pe țară” al unei grupări de aproximativ 2 500 adepți, aceasta fiind singura dintre grupările existente care era recunoscută de Societatea din New York și menținea legăturile cu aceasta. Prin intermediul lui „Dumitrescu Cornel” și apoi și al altui agent – „Goja Gavrilă”, care preluase conducerea unei alte grupări a „martorilor”, formată din 4500 membri, „majoritatea lor elemente fanatice și dușmănoase”⁸⁹ – se reușește preluarea controlului asupra activității „Martorilor lui Iehova” din România, atât pe plan intern, cât și pe planul relațiilor externe ale acestora, în special a acelor stabilite cu Societatea. Organele de Securitate controlau astfel activitatea majorității „grupelor de studiu” din țară, conținutul literaturii de propagandă religioasă introduse în țară, canalul de legătură cu exteriorul, prin care erau introduse broșurile de propagandă, contactele cu emisarii străini veniți în țară cu instrucțiuni de la Societate etc.⁹⁰. Succesul obținut în acest fel îi încurajează pe unii ofițeri ai Securității să propună desfășurarea unei ample operațiuni de lichidare a mișcării religioase din România, cu ajutorul celor doi informatori mai sus menționați, prin aplicarea unor măsuri represive și propagandistice, care să-i afecteze concomitent pe toți „martorii”: „Având în vedere că activitatea sectei nu urmărește subminarea prin violență a politicii de construire a socialismului în țara noastră, că în apărarea iehoviștilor nu se pronunță nici un organ internațional, considerăm că este oportun să se întreprindă măsuri mai hotărâte pentru lichidarea activității ei, din punct de vedere organizatoric și dogmatic”⁹¹.

Acest plan a fost respins, în cele din urmă, de conducerea Direcției a III-a, datorită faptului că punea un accent prea mare pe măsurile represive⁹², dar, în curând, avantajul operativ al Securității în problema „Martorii lui Iehova” va fi pierdut definitiv. Cei doi agenți ai săi aflați la conducerea „martorilor” sunt pe rând excomunicați datorită abaterilor acestora de la normele morale ale mișcării și datorită greșelilor comise de ofițerii Securității, care duc la deconspirarea propriilor informatori. Ultimul care este excomunicat din rândul „martorilor” este agentul

⁸⁸ *Ibidem*, f. 59 – „Raport cu propuneri privind pe informatorul «Dumitrescu Cornel», folosit în problema iehovistă”, din 23 decembrie 1968, semnat de maior Gh. Derscanu și aprobat de șeful Direcției I, col. D. Borșan.

⁸⁹ *Ibidem*, vol. 3, f. 201 – 202 – „Sinteză privind activitatea sectei ilegale «Martorii lui Iehova» din RPR și propuneri în legătură cu descompunerea și limitarea activității ei”, din 18 iunie 1964.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 199 – 201.

⁹¹ *Ibidem*, f. 224 - „Referat – obiect: activitatea sectei interzise «Martorii lui Iehova» din RPR și propuneri de lichidare a activității ei”, din 26 februarie 1962, semnat de căpitan Meliță Dumitru și lt. col. Angelescu Gh.

⁹² Vezi *ibidem*, f. 216.

„Dumitrescu Cornel”, la sfârșitul anului 1968⁹³. Prin excomunicarea celor doi agenți, organele române de represiune pierd definitiv și controlul asupra „martorilor”, într-un moment în care activitatea acestora începuse să ia din nou amploare, profitând și de eliberarea foștilor conducători, în 1964. În consecință, se pare că reluarea arestărilor, începând cu anul 1968, nu este atât o tentativă de a „reintră în legalitate”, după cum aprecia ofițerul Securității Bistrița Năsăud citat mai sus, cât expresia eșecului organelor de Securitate de a mai controla activitatea „martorilor”, după pierderea celor doi informatori ai săi. Asta datorită faptului că, după excomunicarea lui „Dumitrescu Cornel”, încetează cenzura exercitată asupra literaturii de propagandă religioasă care circula în țară, care începe să conțină din nou afirmații denigratoare la adresa regimului comunist, iar canalul de legătură cu exteriorul, prin intermediul căruia se introduceau în țară materiale de propagandă, aparatură de multiplicat și instrucțiuni venite din partea Societății era definitiv pierdut de sub controlul organelor de represiune, ce nu vor mai reuși să-l recapete până în 1989. În consecință, în lipsă de o mai bună alternativă, se recurge din nou la arestări.

Treptat, însă, se impune concluzia că arestările nu sunt nici ele o soluție. În primul rând, se constată că, în ciuda arestării elementelor conducătoare ale „martorilor”, care erau prioritari din acest punct de vedere, activitatea religioasă a restului membrilor comunității părea să continue netulburată, iar legăturile cu filiala din Berna, care coordona activitatea filialei române, rămăneau intacte, materialele de propagandă religioasă venind și fiind multiplicat clandestin în țară, în ciuda tuturor restricțiilor⁹⁴. În plus, locul celor arestați era luat de alți conducători, mai radicali și, de multe ori, necunoscuți organelor de Securitate. Pe lângă toate acestea, exista o problemă legată de atitudinea celor arestați și condamnați, care se dovedeau refractari oricăror tentative de reeducare, deși se depuneau eforturi considerabile în acest sens. Această situație era recunoscută și de conducerea Securității: „Din datele existente, rezultă că iehoviștii nu renunță la concepțiile lor antisociale, chiar când sunt condamnați. Aceasta reiese din faptul că o mare parte au mai fost condamnați pentru fapte similare, iar majoritatea nu declară recurs pentru a fi considerați «martiri» de către ceilalți membri ai grupării.

De altfel, chiar în timpul executării pedepselor, mulți dintre condamnați își mențin concepțiile iehoviste, se opun acțiunilor educative, încearcă să facă prozeliți printre ceilalți deținuți și au manifestări ostile față de orânduirea socialistă din țara noastră”⁹⁵.

Cât de lipsită de eficiență era politica de arestare a adeptilor și conducătorilor mișcării religioase „Martorii lui Iehova” din țară o dovedea și cazul lui Goronovici Gheorghe, din Arad, care era lucrat prin dosar de urmărire informativă în 1977, pentru că era suspectat că ar fi fost „supraveghetorul” pe țară al grupării, și care avea la activ, în acel moment, nu mai puțin de 17 ani

⁹³ *Ibidem*, vol. 2, f. 64 - „Raport cu propuneri privind pe informatorul «Dumitrescu Cornel», folosit în problema iehovistă”, din 23 decembrie 1968, semnat de maior Gh. Derscanu și aprobat de șeful Direcției I, col. D. Borșan.

⁹⁴ *Vezi ibidem*, f. 72 - „Sinteza în problema secte pe perioada 15.01 - 20.07.1972”.

⁹⁵ *Ibidem*, vol. 3, f. 101 - 102 - „Informare” a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele acestuia, Ion Stănescu, nedatată.

de închisoare executată⁹⁶. Deci, după cum apreciau și organele Securității la începutul anilor '70, era necesară o nouă abordare a situației: „[...] Deși mulți dintre cei condamnați în această perioadă [1970 – 1972] au fost sancționați și anterior, tot pentru activitatea lor iehovistă, uneori la pedepse cu mult mai grele, cu toate acestea, după liberare (prin executarea integrală a pedepselor sau în urma grațierii) ei și-au reluat activitatea. Totodată, în multe cazuri, ei nu au declarat recurs împotriva hotărârilor de condamnare.

Din aceste situații rezultă că, față de aceste persoane, pedepsele nu și-au îndeplinit, în marea majoritate a cazurilor, rolul educativ și că, deci, acțiunea represivă, prin ea însăși, este ineficientă”.

În consecință, se consideră că ar trebui ca, pe de o parte, tragerea la răspundere penală a membrilor sectei «Martorii lui Iehova» pentru fapte de natura celor care au făcut obiectul condamnărilor [...] să se facă numai în cazuri deosebite, care prezintă un pericol social real; pe de altă parte, ar fi necesar să se găsească alte mijloace pentru educarea și atragerea la activități culturale și la o viață socială corespunzătoare, în special a tinerilor proveniți din familii de iehoviști⁹⁷.

La toate acestea, se adăuga constatarea că, în ciuda arestărilor făcute începând cu anul 1968, numărul de adepți ai mișcării creștea într-un ritm accelerat, în câțiva ani de zile acest număr mărindu-se cu câteva mii. Numai în două localități din județul Mureș de exemplu – Valea Largă (de unde era originar unul dintre conducătorii „martorilor”, Piper Ioan) și Zau de Câmpie – numărul „martorilor” crescuse cu câteva sute într-o perioadă scurtă de timp⁹⁸.

În aceste condiții, constatându-se lipsa de inventivitate a propriilor ofițeri în găsirea unor soluții pentru a realiza un control eficient al „Martorilor lui Iehova” din România, conducerea Securității hotărăște să ia în considerare modul în care alte țări socialiste rezolvaseră această problemă.

Situația „Martorilor lui Iehova” în țările socialiste era, în general, la începutul anilor '70, asemănătoare cu cea din România, în sensul că gruparea religioasă mai sus menționată era interzisă, iar adepții ei erau urmăriți activ de către organele de represiune. În plus, la fel ca în România, pe planul reglementării penale, în toate țările socialiste existau prevederi care incriminau fapte de natură a îngreji libertatea de credință, dar nu existau dispoziții exprese pentru sancționarea acțiunilor desfășurate de membrii unor culte sau asociații religioase nerecunoscute⁹⁹.

Cu toate acestea, ceea ce a atras atenția conducerii Securității române a fost faptul că existau și excepții de la regula interzicerii activității „martorilor” chiar și printre țările socialiste

⁹⁶ *Ibidem*, vol. 4, f. 123 – 124 – „Notă privind iehoviștii care ne sunt semnalati că ar deține rol de conducere în sectă (locală, zonală sau pe țară)”, a Direcției I, din 19 iulie 1977.

⁹⁷ *Ibidem*, vol. 5, f. 21 – „Situația persoanelor condamnate în anii 1970 – 1972”, nedată.

⁹⁸ *Ibidem*, vol. 2, f. 102 – „Notă”, a Direcției I, din august 1972.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 47 – „Situația informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme și metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun”, nedată. Rămâne un miracol al științei juridice demn de Orwell modul cum puteau fi interpretate niște prevederi legale menite să apere libertatea religioasă tocmai pentru a se realiza îngrejierea acesteia.

vecine României. La începutul anilor `70, aceste excepții de la regulă erau constituite de R. P. Ungară și RSF Iugoslavia. Însă, deși în nici una din cele două țări cultul „Martorilor lui Iehova” nu era interzis, situația lui era diferită de la o țară la alta.

Astfel, în R.S.F. Iugoslavia, „Martorii lui Iehova” aveau statutul de cult recunoscut legal, cu toate drepturile și obligațiile ce decurgeau din acesta, beneficiind de dreptul de a avea case de rugăciuni, tipografii, fonduri bănești proprii etc. Pe de altă parte însă, prestarea serviciului militar rămânea obligatorie în Iugoslavia, iar cei care se sustrăgeau de la această obligație riscuau o pedeapsă de 5 ani închisoare, iar recidiviștii una cuprinsă între 10 și 15 ani. În consecință, în Iugoslavia, majoritatea „martorilor” își executau serviciul militar, iar comunitatea credincioșilor nu lua nici o măsură împotriva lor, deși „nu li se acordă prea mare încredere”¹⁰⁰. Modul în care a fost acordat acest statut cultului „Martorilor lui Iehova” din Iugoslavia a fost relatat ulterior de un emisar al Societății organelor de Securitate române: „[...] Actualul conducător iehovist pe țară [Iugoslavia], Kalle, a fost invitat de organele de securitate iugoslave și împreună cu reprezentanții ai Departamentului Cultelor i-au cerut să prezinte, dacă dorește, statutul de organizare și funcționare al sectei iehoviste, în vederea legalizării sectei. Primind un răspuns favorabil de la Centrala iehovistă din SUA, Kalle a prezentat statutul respectiv. Fiind supus discuției, lui Kalle i s-a spus că statutul va fi supus aprobării numai dacă se vor respecta câteva condiții, și anume:

- a) iehoviștii să nu desfășoare propagandă din casă în casă, potrivit practicii lor din trecut ;
- b) să fie eliminate din reviste articolele ce sunt nepotrivite ori împotriva guvernului;
- c) în adunări ori în învățătura oficială iehovistă, să nu se învețe că iehoviștii nu au voie să meargă în război – să se păstreze o poziție de neutralitate;
- d) toată literatura necesară să fie tipărită numai la tipografiile statului și după ce fost verificat conținutul”¹⁰¹.

Ca urmare a acceptării acestor condiții de către Societatea din Brooklyn și de către „supraveghetorul pe țară”, Kalle, „Martorii lui Iehova” a devenit cult legal în Iugoslavia, adepții lui primeau vize pentru ieșirea din țară atunci când voiau să participe la congresele „martorilor” ce aveau loc în Occident, iar, în probleme precum participarea la vot, efectuarea stagiului militar etc., conducerea cultului din țară lăsa la aprecierea fiecăruia dintre membri atitudinea pe care voia să o ia.

În R.P.Ungară, pe de altă parte, situația „martorilor” era oarecum diferită, în sensul că aici ei nu au primit statutul de cult legal, ci numai pe cel de „tolerat”. Exemplul maghiar a tentat cel mai mult organele de Securitate din România, constituind un model care avea mari șanse de a fi urmat și în România. Modul în care autoritățile maghiare au ajuns la această soluție și care a fost compromisul la care au ajuns cele două părți implicate le-a fost comunicat organelor de Securitate române chiar de omologii lor din Ungaria: „În timpul convorbirilor avute cu delegația organelor de securitate din RP Ungară, am fost informați că, în cursul anului 1969, au inițiat o combinație, prin care Nathan Homer Knorr – președintele mondial iehovist din SUA – a acceptat

¹⁰⁰ *Ibidem*, vol. 3, f. 235 – „Notă – raport privind discuțiile din ziua de 24 aprilie 1971 cu emisarul sectei iehoviste Ghönert Nicolaus din R.F. a Germaniei”, a Direcției I, din 26 aprilie 1971.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 233 – 234.

ca activitatea iehoviștilor în RP Ungaria să se desfășoare sub controlul statului; toate materialele de propagandă să fie cenzurate, pentru ca din conținutul lor să fie îndepărtate articolele ori textele care afectează securitatea statului ori care – din alte motive – nu convin statului”¹⁰².

În afară de obligația de a nu răspândi materiale de propagandă cu un conținut ostil, „martorii” din Ungaria mai aveau obligația de a efectua serviciul militar, dar și în acest caz autoritățile maghiare dădeau dovadă de multe precauții, potrivit organelor românești de securitate: „Tinerii iehoviști sunt chemați la încorporare în armată numai în momentul când există certitudinea că nu vor refuza satisfacerea stagiului militar – după ce, cu ei, s-a desfășurat muncă de educație în acest sens”¹⁰³.

De asemenea, conducătorii „martorilor” de pe plan local – Bartha Andrei și Konrad Janos – erau chemați periodic de organele de securitate maghiare pentru a se discuta cu ei „diferite probleme referitoare la reglementarea situației lor”¹⁰⁴.

Treptat, acest model dat de cele două state vecine României se răspândește în rândul țărilor socialiste. Prima care hotărăște să rezolve problema „martorilor” în același mod este R.S. Cehoslovacia, care le acordă și ea statutul de cult tolerat¹⁰⁵. Apoi, la sfârșitul deceniului opt, autoritățile din Polonia iau și ele în considerare posibilitatea de a acorda statutul de cult legal „Martorii lui Iehova” din această țară. Această permisiune acordată „martorilor” din Polonia de a-și desfășura activitatea în mod legal ar fi fost, potrivit celor spuse de reprezentanții Societății din New York, un drept câștigat de aceștia, care ar ajuns foarte numeroși în Polonia, ar fi avut o producție impresionantă de materiale de propagandă tipărite chiar în țară, cu ajutorul unor tipografii off-set de ultimă generație și, în acest fel, „autoritatea a fost silită de a înțelege că permisiunea pentru tipărirea oficială sub supravegherea legală ar fi un pericol mai mic”¹⁰⁶. În consecință, aici autoritățile ar fi avut inițiativa de a propune intrarea în legalitate a „martorilor”. Dincolo de aceste considerente, probabil că, în decizia autorităților poloneze de a tolera activitatea „Martorii lui Iehova”, cel mai mult nu au cântărit tipografiile off-set ale acestora, cât, mai ales faptul că „martorii” erau cunoscuți prin campaniile lor virulente la adresa Bisericii Catolice. Cum, pe atunci, Biserica Romano – Catholică tindea să devină cea mai mare problemă pentru autoritățile poloneze, acestea din urmă au găsit, probabil, că ar fi o mișcare foarte inspirată să-l favorizeze pe unul din adversarii declarați ai acesteia, pentru a-i crea o contrapondere în societatea poloneză.

În fine, ultimul dintre statele socialiste care acceptă, într-un final, activitatea „Martorii lui Iehova” pe teritoriul său este chiar Uniunea Sovietică. Astfel, în a doua jumătate a deceniului al nouălea al secolului trecut, se atestă o schimbare radicală de atitudine față de „martori” chiar în

¹⁰² *Ibidem*, f. 118 – „Notă – raport” a Direcției I, din 02.07.1971, semnată de șeful Direcției, general maior D. Borșan.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 10 – „Notă privind secta ilegală «Martorii lui Iehova»”, nedată.

¹⁰⁴ *Ibidem*, vol. 3, f. 235 – „Notă – raport privind discuțiile din ziua de 24 aprilie 1971 cu emisarul sectei iehoviste Ghönert Nicolaus din R.F. a Germaniei”, a Direcției I, din 26 aprilie 1971.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 233.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 294 – „Scrisoare” a Societății adresată „martorilor” din România din 19 ianuarie 1978.

țara care inițiasse persecuțiile împotriva acestora în lagărul socialist. Însă, dintr-o notă informativă furnizată Securității române în această perioadă, se poate observa că decizia de tolerare a activității „martorilor” luată de organele de securitate sovietice fusese una pur pragmatică, aceștia fiind văzuți drept „răul cel mai mic”: „Martorii lui Iehova din URSS au speranțe că și la ei se va admite să facă congrese ca în Polonia, aici frații sunt bine apreciați, deoarece nu au făcut greutăți, nu s-au amestecat în probleme politice, nu au luat parte la greve, mitinguri și nici la alte activități sindicale. În URSS, în prezent, îi lasă mai liberi, cu ocazia căsătoriilor fac nunți mari, unde au ocazie să se adune mulți frați, precum și cu ocazia unor înmormântări, deși de multe ori sunt reclamați, dar nu se iau măsuri asupra lor”¹⁰⁷.

Având în vedere experiența celorlalte state socialiste din Europa de Est, în care a fost acceptată activitatea „martorilor”, reprezentanții Societății hotărăsc să ia legătura și cu organele de Securitate române, pentru a verifica disponibilitatea acestora la realizarea unui compromis. În întâmpinarea emisarilor trimiși în România cu sarcini în acest sens au venit chiar organele de Securitate române, ce-l contactează în repetate rânduri, în cursul anilor 1970 și 1971, pe un vechi emisar al Societății din Statele Unite în România, Ghönert Nicolaus, originar din România, stabilit în R.F. Germania, cu care poartă o serie de tratative referitoare la o formă de tolerare a „Martorilor lui Iehova” de către autoritățile române¹⁰⁸. Din convorbirile purtate între reprezentanții organelor de Securitate și Ghönert Nicolaus, a rezultat că Societatea din Brooklyn era pregătită să facă o serie de concesii autorităților române în privința doctrinei religioase și a practicii sale organizatorice: „Centrala mondială iehovistă militează în continuare pentru a obține unele avantaje în favoarea iehoviștilor din România, respectiv tolerarea activității sau legalizarea ei. Totodată, cel în cauză [-Ghönert Nicolaus-] a subliniat că, dacă până în anii 1964 – 1965, iehoviștii au fost îndemnați să nu recunoască autoritatea de stat, ulterior s-a revenit și s-au publicat materiale prin care se explică acestora că trebuie să recunoască autoritatea statului. În ceea ce privește problema serviciului militar, el spunea că s-a precizat că aceasta trebuie lăsată la latitudinea fiecărui tânăr, nimeni neavând dreptul să dea indicații [...]”¹⁰⁹.

De asemenea, Societatea din Brooklyn era dispusă să accepte cenzurarea literaturii religioase trimisă din exterior „martorilor” din România, președintele Nathan H. Knorr fiind dispus „să accepte autorităților competente din Republica Socialistă România să cenzureze întreaga literatură, înainte de multiplicare, iar ceea ce nu este necesar să se publice să fie îndepărtat din

¹⁰⁷ *Ibidem*, vol. 4, f. 2 – Notă informativă nr. 00206/10533, din 27 decembrie 1986, sursa – „Radu Ioan”, pentru ofițer de legătură – maior Grijac A.

¹⁰⁸ *Ibidem*, vol. 3, f. 113 - „Informare” a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele acestuia, Ion Stănescu, nedată. O altă formă în care apare numele emisarului german, mai plauzibilă decât cea folosită în text, este cea de Gönert Nicolaus, dar am folosit-o pe cea menționată mai sus datorită faptului că aceasta apare în majoritatea covârșitoare a cazurilor.

¹⁰⁹ *Ibidem*, vol. 2, f. 152 – „Notă privind aspectele ce s-au desprins din urmărirea emisarilor centrelor cultice și sectante veniți în țara noastră în perioada ianuarie – august 1972”, din 14 septembrie 1972.

text”¹¹⁰. Singurele aspecte în care conducerea „Martorilor lui Iehova” nu era dispusă să facă mari concesii erau cele care priveau normele de conduită impuse adeptilor cultului, rezerva Societății în această privință fiind explicată prin faptul că nu dorea să intervină prea mult în problemele care priveau viața privată a credincioșilor săi, care trebuia să fie puși în situația de a face opțiunile pe care le găseau cele mai potrivite, pentru acestea asumându-și ulterior răspunderea fiecare: „La insistențele exprimate de a face unele precizări în legătură cu rezerva conducerii mondiale iehoviste față de intervenția acesteia în probleme cum ar fi satisfacerea serviciului militar, votul, participarea la acțiuni politice, emisarul [-Ghönert Nicolaus-] a spus că, dacă Societatea ar interveni în astfel de probleme, în sensul de a da indicații ca tinerii să facă sau nu serviciul militar, atunci ei nu s-ar mai deosebi de alte religii și nu ar mai fi iehoviști”¹¹¹.

După cum se poate observa, acordul propus autorităților române era similar cu cel încheiat de Societate în Ungaria, Cehoslovacia și Iugoslavia în anii precedenți, care, după aplicarea lor, au fost considerate foarte convenabile de conducerea „martorilor”¹¹². În fapt, însă, organele de Securitate române cunoșteau condițiile acordurilor încheiate de „Martorii lui Iehova” cu autoritățile statelor socialiste vecine încă din cursul anului 1969, având în vedere faptul că, în cursul unei întâlniri efectuate „pentru schimb de experiență cu organele de securitate din R.P. Ungară, R.P. Bulgară și R.S.F. Iugoslavia” și pentru „sporirea eficienței măsurilor antiiehoviste”, au fost informate de omologii lor din Ungaria de „combinația” inițiată de aceștia în vederea tolerării activității cultului mai sus menționat. Ulterior, după ce Societatea a început să-și manifeste în mod deschis dorința de a se ajunge la un asemenea compromis și cu partea română, organele Securității decid să apeleze la asistența părții maghiare, care având o mai mare experiență în această problemă, putea să le indice dacă o asemenea soluție părea să fie cea mai potrivită pentru a satisface și pretențiile românilor: „[...] Ne-am putea documenta asupra măsurii în care acordând o situație tolerată, evident condiționată, activității iehoviste, s-ar putea realiza eliminarea totală a acțiunilor ostile desfășurate de aceștia. Pe baza concluziilor la care vom ajunge, am putea formula un studiu cu propuneri pentru conducerea partidului și statului”¹¹³.

Studiul mai sus menționat a fost elaborat cel mai probabil în cursul anului 1972, după numeroase tergiversări, consultări și analize ale situației, și s-a prezentat sub forma unei informări a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele Consiliului, Ion Stănescu și destinată aprobării de către conducerea PCR¹¹⁴. Această informare, după prezentarea situației operative

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 118 – „Documentar privind unele aspecte ce se desprind cu privire la activitatea desfășurată de centrele cultice și sectante din străinătate împotriva țării noastre, măsurile necesare de contracarare ce se impun”, din 6 iunie 1972, semnat de lt. col. Banciu I. și col. Iancu Constantin.

¹¹¹ *Ibidem*, vol. 3, f. 233 – „Notă – raport privind discuțiile din ziua de 24 aprilie 1971 cu emisarul sectei iehoviste Ghönert Nicolaus din R.F.a Germaniei”, a Direcției I, din 26 aprilie 1971.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Ibidem*, f. 118 – „Notă – raport” a Direcției I, din 02 iulie 1971, semnată de șeful Direcției, general maior D. Borșan.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 108 – 116 - „Informare” a Consiliului Securității Statului, semnată de președintele acestuia, Ion Stănescu, nedată. Data probabilă a acestui document a fost stabilită pe baza evenimentelor menționate

existente în cadrul problemei „martorilor” și a dificultăților cu care se confruntau organele de Securitate în găsirea celor mai potrivite soluții pentru controlarea activității acestora, propune o schimbare majoră în modul de tratare a problemei „Martorilor lui Iehova” de către autoritățile române, sprijinind inițiativa de tolerare a activității acestora și aducând următoarele argumente în acest sens:

- „Tolerarea sectei ar fi posibilă, dar numai atât timp cât Centrala mondială poate asigura îndepărtarea acțiunilor ostile din practica activității iehoviste și limitarea lor la preocupări pur religioase, dar prin care să nu se încalce legile statului;

- Tolerarea sectei nu creează nici obligații pentru statul român; în felul acesta, se va crea posibilitatea de a se întreprinde orice măsuri ce vor fi considerate ca fiind necesare, atunci când se va constata că membrii sectei nu vor renunța la activitățile ostile;

- În poziția de tolerare – și nu recunoscută de lege – secta «Martorii lui Iehova» nu va deveni persoană juridică și, deci, nu se va putea prevala de prerogativele prevăzute într-o astfel de situație. Activitatea sa fiind încadrată între anumite limite, stabilite de către stat, cea mai importantă fiind aceea că se poate realiza controlul oficial al literaturii și eliminarea din cuprinsul acesteia a ceea ce este dăunător.

- Situația de sectă tolerată creează, pentru organele de Securitate, posibilitatea de a acționa în continuare pe linia limitării activității iehoviștilor, de a determina Centrala iehovistă din SUA să nu mai emită și difuzeze instrucțiuni ostile pentru statul nostru. De asemenea, vom putea efectua un control continuu asupra conducătorilor sectei, iar pe cei fanatici și ostili să-i compromitem în fața iehoviștilor din țară și a centralei, fapt ce va duce la înlăturarea lor din funcții.

- Având în vedere că, pentru început, nu toți iehoviștii vor fi de acord să recunoască statul și să respecte legile pentru a beneficia de tolerarea activității, se va ivi posibilitatea ca anumite fricțiuni și disensiuni dintre ei să fie exploatate de organele de stat, în direcția anihilării activității grupărilor disidente și ostile¹¹⁵.

Dacă tolerarea activității „Martorilor lui Iehova” ar fi fost considerată acceptabilă de conducerea de partid, urmau să fie inițiate tratative în acest sens de către Departamentul Cultelor cu Societatea din Brooklyn, care „acum este dispusă trateze această problemă cu organele de stat competente din Republica Socialistă România”. O alternativă supusă atenției conducerii de partid era cea a acordării statutului de cult legal pentru „Martorii lui Iehova”, dar varianta aceasta era nerecomandabilă din mai multe motive:

- „Ar fi posibil ca Centrala mondială să nu-și respecte promisiunile pe care le-a făcut, de-a îndemna iehoviștii din România să recunoască statul și legile sale, precum și de a nu difuza literatură cu conținut ostil. De asemenea, este posibil ca, prin unii emisari, să se introducă în țară literatură cu conținut ostil sau instrucțiuni pentru desfășurarea activității sectei în alte condiții decât cele ce se vor stabili;

în cadrul acestuia, care îl plasează în cursul anului 1972, înainte de numirea lui Ion Stănescu în funcția de Ministru de Interne.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 114 – 115.

- Legalizarea sectei – într-o asemenea situație – ar însemna editarea unei legi și apoi, la scurt timp, abrogarea ei, ceea ce ar duce la comentarea nefavorabilă a ordinii de drept din țara noastră;

- În situația când secta ar activa legal, de această împrejurare ar putea să se folosească elementele fanatice și ostile și să activeze ca atare, fără ca împotriva lor să se poată întreprinde cele mai corespunzătoare măsuri¹¹⁶.

Sfârșitul studiului mai sus citat lăsa însă deschisă opțiunea continuării unei politici dure față de „Martorii lui Iehova” din România, amintind faptul că organele Securității vor acționa „pentru contracararea și lichidarea activității ostile a iehoviștilor, în vederea destrămării treptate a sectei”.

S-a dovedit o bună măsură de prevedere, pentru că propunerea de tolerare mai sus citată nu a avut nici o finalitate. Fie că ea a fost respinsă de conducerea PCR, fie că schimbarea lui Ion Stănescu din funcția de președinte al Consiliului Securității Statului a dus la venirea în fruntea Securității a unor personaje care nu erau de acord cu noua strategie în această problemă, rezultatul a fost că în politica organelor de represiune față de „Martorii lui Iehova” nu se produce pentru moment nici o schimbare. În ceea ce privește motivele respingerii planului de tolerare a activității „martorilor” pe teritoriul României, documentele Securității nu oferă nici o explicație plauzibilă, ele doar nu mai fac nici o referire la acest plan, decât atunci când prezintă diverse încercări ale Societății de a-l readuce în discuție, dar acestea erau văzute de atunci înainte drept o acțiune „ostilă”. Din acest motiv nu se pot decât bănui motivele reale care au dus la respingerea unei propuneri care, aparent, era rațională și chiar aducea multe avantaje pentru autoritățile române – este suficient să ne gândim la faptul că, prin acceptarea acesteia, controlul asupra activității „Martorilor lui Iehova” ar fi ajuns aproape la nivelul atins când la conducerea filialei din România era un informator al Securității.

Un prim motiv al respingerii planului de tolerare a activității cultului în România îl poate reprezenta, cred, imposibilitatea conducătorilor români de a admite existența pe teritoriul țării a unei minorități care nu accepta să le recunoască legitimitatea. Desigur, erau și reprezentanți ai fostelor partide politice, foști deținuți politici, care refuzau să accepte legitimitatea conducătorilor comuniști, dar aceștia nu erau tolerați, se aflau sub o atentă supraveghere din partea organelor de represiune și nu li se permitea să-și exprime deschis aversiunea față de regim. Pe când, prin tolerarea „martorilor”, se accepta activitatea unor persoane care declarau deschis că toți conducătorii își primeau puterea de la „Satan diavolul” și apoi s-ar fi putut justifica prin faptul că aceasta era o manifestare religioasă. Acordul încheiat cu Societatea era menit să prevină asemenea manifestări, dar ele nu puteau fi excluse și astfel s-ar fi creat un pol al opoziției față de regim care ar fi atras și mai mulți adepți. Ungaria și Cehoslovacia încheiaseră asemenea acorduri cu „Martorii lui Iehova”, dar ele puteau face parte dintr-o strategie de reconciliere a regimurilor comuniste din țările respective cu societatea civilă, traumatizată încă de intervențiile sovietice și încă profund ostilă puterii. Prin asemenea acorduri, autoritățile respective au crezut, probabil, că vor ține mai bine sub control o mișcare radicală care putea avea o mare forță de atracție pentru

¹¹⁶ *Ibidem*, f 115 – 116.

populația nemulțumită. Conducătorii români, pe de altă parte, nu credeau că sunt în poziția în care să caute o reconciliere și preferau să trateze orice opoziție fătășă prin excluderea și persecutarea celor care o practicau.

Un al doilea motiv al eșecului planului de tolerare a „Martorilor lui Iehova” l-ar putea constitui experiența neplăcută avută de autoritățile române în privința controlării activității celorlalte culte religioase neoprotestante din România. Acordarea statutului de cult legal pentru bapțiști, pentecostali, adventiști și „creștinilor după Evanghelie” nu a avut rezultatul scontat de Departamentul Cultelor, care a luat această măsură cu scopuri propagandistice și a realizat, în final, că și-a creat singur mai multe probleme decât rezolvase. Această situație nu putea decât provoca nemulțumirea oficialilor Departamentului, care notau încă din 1958: „Cei zece ani care au trecut de la recunoașterea acestor culte au fost suficienți pentru a demonstra prozelitismul lor și a ne atrage atenția asupra pericolului pe care-l prezintă, cu atât mai mult cu cât ele pretind că propagă credința «adevărată», fără popi, fără icoane și ritualuri învechite [...] Continuă să caute dependența spirituală față de centrele lor care sunt în apus (Elveția și SUA) și manifestă o preocupare intensă pentru practici ilegale, dovedind în comportare o duplicitate prezentă în toate acțiunile lor (țin ședințe nestatutare, înființează comunități nerecunoscute, trimit în țară agitatori fără legitimații, culeg fonduri pe care nu le declară, se preocupă în mod deosebit de tineret etc.)”¹¹⁷.

Reproșurile Departamentului Cultelor la adresa cultelor neoprotestante continuă și în deceniile următoare, în 1974 Corpul Inspectorilor Centrali plângându-se de comportamentul adeptilor acestora, „care în repetate rânduri încalcă legalitatea socialistă, [...] prin atitudine și comportare sfidează legislația țării” și care „mergând în străinătate în calitate de turiști, «au uitat» drumul de întoarcere acasă, preferând să devină trădători de țară și unelte în mâna celor răuvoitori, care, în mod demential, se dedau la injurii și calomnii la adresa țării noastre”¹¹⁸.

Având în vedere cele de mai sus, se pune întrebarea: de ce ar fi riscat Securitatea să reia aceleași experiențe neplăcute, precum cele încercate după „legalizarea” celorlalte culte neoprotestante, prin tolerarea unuia mult mai radical decât cele amintite mai sus? Este adevărat că, spre deosebire de celelalte culte menționate, „Martorii lui Iehova” ar fi avut doar statutul de tolerat, dar același statut îl avea și Biserica Catolică, ceea ce însemna că această variantă nu putea fi lipsită de probleme. Tolerarea „martorilor” ar fi adus și multe avantaje, așa cum se arăta și mai sus, dar pentru a beneficia de aceste avantaje ofițerii Securității trebuia să acționeze în această problemă cu mult mai multe precauții și mai multă subtilitate decât o făcuseră până atunci, or, așa cum o arăta experiența din relațiile cu celelalte culte, mulți dintre acești ofițeri, mai ales cei din teritoriu, nu erau capabili de așa ceva. Concluzia se impunea de la sine: tolerarea „Martorilor lui Iehova” era o complicație inutilă, cel mai înțelept era să se continue politica de

¹¹⁷ Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *op. cit.*, p. 352.

¹¹⁸ ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 11198, vol. 2, f. 83 – 84 – „Tendențele actuale ale cultelor din R.S. România și aspectele nocive ale acestora”, raport din 10 ianuarie 1974, alcătuit de Corpul Inspectorilor Centrali din cadrul Departamentului Cultelor.

excludere și de represiune aplicată până atunci, în speranța că, în cele din urmă, aceasta va aduce și unele rezultate sau, măcar, va putea să-i țină sub control pe adepții acestora.

În consecință, se revine – deși este un termen impropriu, pentru că nu se renunțase niciodată – la vechile metode aplicate în problemă: arestări, avertizări, amenzi, infiltrări de informatori, urmărirea informativă și supunerea unor „martori” dezbaterii publice în fața „oamenilor muncii” etc. Rezultatele sunt, în bună măsură, aceleași ca în trecut și, în curând, se constată faptul că, din motive obiective, trebuia să fie aduse și unele modificări vechilor metode de acțiune.

Astfel, politica de arestări masive, reluată în 1968, nu mai poate continua pentru multă vreme. Mai mult decât atât, cea mai mare parte dintre cei arestați deja pentru „propagandă împotriva orânduirii socialiste” a trebuit să fie eliberați în 1976¹¹⁹, fiind eliberați chiar și cei pentru care Securitatea a dat aviz negativ. Deși documentele nu oferă o explicație pentru această clemență, ea este ușor de intuit – la 1 august 1975, conducerea de stat a României a comis, alături de cea a celorlalte state comuniste din Europa (în afară de Albania), ceea ce a fost considerată a fi „o gafă strategică” semnând Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, de la Helsinki. Cel mai probabil, asemenea conducerii sovietice, conducătorii români împărtășeau și ei opinia lui Gromîko: „Suntem stăpâni în casa noastră!”¹²⁰, însă, chiar dacă nu împărtășeau opinia sovieticilor, românii nu puteau face notă discordantă în această privință fără a suporta consecințe grave pe planul credibilității internaționale. Urmările semnării acestui acord internațional n-au întârziat să se vadă în privința politicii în domeniul cultelor, în special în ce privește cultele ilegale, precum „Martorii lui Iehova”. Din acest an se înregistrează, în afară de eliberarea din închisori a celor deja arestați pentru motive considerate „politice”, o scădere semnificativă a numărului de noi arestări pentru aceleași motive, iar dacă acestea se produceau, totuși, pedepsele acordate de instanțe erau semnificativ mai reduse decât în anii anteriori – deși, se poate remarca, în cazul „martorilor”, arestările nu încetează niciodată cu totul de-a lungul anilor '80¹²¹. Se poate constata o schimbare și în ceea ce privește condamnările pentru insubordonare sau nesupunere la încorporare, în sensul că se preferă executarea pedepsei la locul de muncă de către cei aflați într-o asemenea situație¹²².

O altă schimbare a metodelor folosite de organele de represiune din România în problema „Martorilor lui Iehova” este sporirea cooperării cu organele de Miliție. De fapt, mai ales în anii '80, se înregistrează o retragere a Securității din prim planul măsurilor adoptate împotriva

¹¹⁹ Idem, dosar nr. 142, vol. 7, f. 140 – „Situația membrilor grupării «Martorii lui Iehova» condamnați în perioada anilor 1965 – 1975 pentru infracțiuni împotriva securității statului ori pentru infracțiuni contra capacității de apărare a patriei”, nedată.

¹²⁰ Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *op. cit.*, p. 324.

¹²¹ Vezi, de exemplu, ACNSAS, fond Documentar București, dosar nr. 142, vol. 11, f. 124 – Raport al Inspectoratului Județean Alba al Ministerului de Interne – Securitate, Serviciul 1, din 20 februarie 1982, semnat de șeful Securității județene, lt. col. Brihac Florian și șeful Inspectoratului, col. Dumitrescu Dumitru – în acest caz este vorba de 5 „martori”, condamnați pentru propagandă împotriva societății socialiste, pedepsele lor variind între 1 și 2 ani închisoare.

¹²² *Ibidem*, vol. 2, f. 281 – Raport din mai 1980, semnat de șeful Direcției I, general maior Tăbăcaru Dumitru.

„martorilor”, aceasta preferând ca organele sale să acționeze mai ales sub acoperirea celor de Miliție, pentru a nu se da prilej adeptilor cultului să se plângă de persecuțiile pe care le-ar suferi în România din partea poliției secrete a statului. De aceea, se preferă întărirea cooperării cu Miliția, Frontul Democrației și Unității Socialiste, autoritățile de la nivel local etc.¹²³, ceea ce nu însemna că Securitatea nu era la fel de activă ca înainte în problemă, ci numai că încerca să-și ascundă cât mai bine implicarea. În același timp, se acordă, într-o primă fază, o pondere mult mai mare măsurilor de prevenire: avertizări, punerea în dezbaterea colectivului – în locul arestărilor, se preferă acordarea de amenzi contravenționale, se urmărește confiscarea materialelor de propagandă intrate ilegal în țară, depistarea canalelor de legătură cu exteriorul etc.

Într-un final, se constată că toate aceste acțiuni au rezultate minore. Canalul de legătură cu exteriorul nu poate fi descoperit, materialele de propagandă și mijloacele de multiplicare a lor confiscate sunt imediat înlocuite, dezorganizarea produsă în cadrul comunității „martorilor” în urma aplicării unor măsuri operative de către organele de Securitate – compromiteri ale conducătorilor, inducerea de suspiciuni între membri, arestări – este depășită de aceștia, iar numărul adeptilor cultului crește în continuu. Lipsa unui progres real în domeniu este recunoscută și de conducerea Securității¹²⁴, iar în rândul ofițerilor acesteia începe să pătrundă ideea că pericolul reprezentat de „martori” este minor¹²⁵, mai ales dacă se avea în vedere ceea ce se recunoștea chiar în rapoartele oficiale: „În afară de conceptele și manifestările antisociale menționate, iehoviștii au – în general – o conduită corectă față de muncă (inclusiv la locurile de detenție), unii susțin că ar fi de acord să accepte satisfacerea serviciului militar în unități de construcții și nu comit alte infracțiuni”¹²⁶.

Rezultate mai vizibile în activitatea organelor de represiune în problemă se vor observa abia după venirea în fruntea Direcției I a colonelului Gheorghe Rațiu, care, după mai mulți ani în care ofițerii din subordine au ezitat mereu între mai multe metode de combatere a activității „martorilor”, toate cu un rezultat nesatisfăcător, optează pentru aplicarea cu consecvență a combinațiilor informative, de natură să ducă la sporirea confuziei și a disensiunilor interne a comunității „martorilor”. Rezultatele nu au fost spectaculoase, dar acțiunile menite să ducă la discreditarea unor membri de seamă ai comunității „Martorilor lui Iehova”, sporirea suspiciunilor reciproce între adeptii cultului cu privire la colaborarea cu Securitatea, intervențiile de multe ori brutale în viața de familie a acestora, evitarea oricăror acțiuni care ar fi putut duce la sporirea

¹²³ *Ibidem*, f. 411 – „Documentar privind secta religioasă «Martorii lui Iehova»”, al Direcției I, din 6 ianuarie 1988.

¹²⁴ *Vezi*, de exemplu *Ibidem*, f. 292 – Nota generalului Iulian Vlad pe marginea unui raport al Direcției I, în care se prezenta ultimul succes obținut de aceasta în problema „Martorii lui Iehova” – capturarea unor aparate de multiplicat: „Asemenea acțiuni ați mai avut și, de fiecare dată, breșele au fost imediat acoperite. Cum vă gândiți să preveniți acest lucru?”.

¹²⁵ *Ibidem*, f. 241 – „Raport privind situația informativ – operativă în problema iehovistă” al Direcției I, din 28 august 1979.

¹²⁶ *Ibidem*, f. 48 – „Situația informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme și metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun”.

prestigiului unor „martori”, datorită persecuțiilor la care ar fi fost supuși de autorități și încercarea de a descoperi fapte care puteau duce la condamnarea unor „supraveghetori” pentru infracțiuni de drept comun – ceea ce avea ca efect discreditarea lor în cadrul comunității – au dus la apariția și menținerea unei grave dezbinări interne în rândul „Martorilor lui Iehova”, de pe urma căreia nu putea profita decât Securitatea. Nu era mult, dar era cel mai bun rezultat obținut organele de represiune din România în problemă după aproape patru decenii de activitate.

„Martorii” au nutrit însă mereu speranța că o tolerare, cel puțin, a activității cultului în România ar fi posibilă. Această speranță le-a fost întărită de creșterea numărului statelor comuniste din Europa care erau de acord cu schimbarea statutului „Martorilor lui Iehova”, precum și de desfășurarea unor negocieri cu autoritățile române. Nu s-a știut însă că planul de tolerare a activității lor a fost respins, pentru că Securitatea nu a simțit nevoia de a comunica acest aspect, așa încât multă vreme s-a crezut că o decizie în acest sens urma să fie luată în curând. Deși nu toți membrii comunității erau de acord cu condițiile acceptate de Societate pentru tolerarea activității cultului în România¹²⁷, această posibilitate părea atractivă multor „martori” care se săturaseră de permanentele șicane la care îi supuneau autoritățile.

Treptat, a devenit însă clar că această dorință a lor nu se va realiza. În 1979, fostul negociator cu organele de Securitate din partea Societății, Ghönert Nicolaus, primește interdicția de a mai veni în România¹²⁸, iar autoritățile nu dau semne că statutul cultului s-ar putea schimba. Pe măsură ce s-a înțeles că așteptările „martorilor” nu aveau să se împlinească, unii dintre aceștia au început să formuleze diferite propuneri de acțiuni care să forțeze autoritățile române să accepte tolerarea lor, precum trimiterea a mii de scrisori la adresa șefului statului, în care să se ceară intrarea în legalitate a „Martorilor lui Iehova”, adresarea unui apel postului de radio „Europa Liberă”¹²⁹ sau chiar recurgerea la acțiuni provocatoare, care ar fi forțat autoritățile române să recunoască faptul că acest cult devenise o problemă care cerea o altă abordare decât cea de până atunci: „Unele elemente iehoviste fanatice au încercat să propage ideea necesității desfășurării acțiunilor de prozelitism și a altor activități sectante în mod deschis, în locuri publice, pentru a determina intervenția organelor de stat cu scopul de a se face publicitate «cauzei», atât în țară, cât și în străinătate și să aibă motive pentru a se adresa unor personalități politice și cercuri religioase reacționare din străinătate, care să intervină pe lângă autoritățile române pentru legalizarea sau tolerarea sectei.

¹²⁷ Vezi, de exemplu, *ibidem*, f. 391 – „Notă privind situația informativ – operativă în rândul elementelor ostile din secta «Martorii lui Iehova» de pe raza județelor Alba, Bistrița-Năsăud, Brașov, Cluj, Covasna, Harghita, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Sălaj, Sibiu” din august 1988, a Direcției I, semnată de ofițer specialist III, căpitan Sabău Nicușor.

¹²⁸ *Ibidem*, vol. 4, f. 84 – „Fișă privind pe Ghönert Ludwig Nicolaus” din 10 septembrie 1984.

¹²⁹ *Ibidem*, vol. 2, f. 282 – „Raport cuprinzând informațiile care vizează legalizarea sau tolerarea sectei «Martorii lui Iehova»” al Direcției I, din 20 iunie 1980, semnat de maior Ion Constantin.

Se impune să identificăm și să neutralizăm, cu maximă operativitate, elementele cu astfel de preocupări, acționând, în același timp, prin măsuri care să nu le permită realizarea scopurilor propuse¹³⁰.

Însă, pe măsură ce asemenea inițiative erau anihilate prompt de organele de Securitate, descurajarea începe să pună stăpânire pe acei „martori” care au căutat să obțină o modalitate de negociere cu autoritățile statului. În acest context au apărut acuzații la adresa organelor de Securitate, care „ar induce în eroare conducerea statului cu privire la pericolul pe care l-ar reprezenta secta față de orânduirea socialistă”¹³¹, dar și neînțelegeri între membrii comunității „Martorilor lui Iehova” cu privire la strategia care trebuia urmată precum și învinovățiri reciproce cu privire la cei care poartă responsabilitatea pentru eșecul tratativelor cu autoritățile statului. În final, membrii mai tineri ai comunității abandonează orice speranță în privința îmbunătățirii situației din România și recurg tot mai mult la plecarea din țară, chiar și ilegală, mai ales pentru a se stabili în Statele Unite și a se pune la dispoziția Societății din New York spre desfășurarea de propagandă religioasă în alte locuri, mai prielnice acestei activități, deși o astfel de atitudine era considerată de Securitate ca un „fapt cu totul nou și în contradicție cu învățăturile religioase ale sectei”¹³².

„Martorilor” rămași în țară nu le rămânea decât să îndure în continuare măsurile operative ale organelor de Securitate. Consecința acestor măsuri a fost, în ultimii ani dinaintea prăbușirii regimului comunist, apariția unei atmosfere de suspiciune generalizată în cadrul comunității, întreținută atât de Securitate, cât și de mai vechile mesaje ale Societății, care-și avertiza, încă din anii '60, adepții că „noi ne aflăm în luptă nu cu oameni, ci cu demoni [...] de aceea trebuie să fim cu grijă ca nu cumva dușmanul să pătrundă în rândurile noastre”¹³³. Drept urmare, „martorii” au fost tentați să vadă acești „demoni” – în acest caz, informatori ai organelor de represiune – pretutindeni în rândurile lor, fapt întreținut cu abilitate de Securitate, ce profita de neînțelegerile și acuzațiile reciproce pe care și le lansau membrii comunității, știind că, atât timp cât acestea persistau, nu puteau avea loc acțiuni deschise de protest ale „Martorilor lui Iehova” – posibilitatea apariției unor asemenea acțiuni era, în anii '80, cea mai mare spaimă a autorităților române, dat fiind faptul că nu se mai putea recurge la arestări în masă ale celor în cauză. Combinațiile informative ale Securității, încercările acesteia de a-i face pe „martori” să-și încalce interdicțiile impuse de religia pe care o adoptaseră – între care și pe cea referitoare la participarea la vot – condițiile de viață din România anilor '80, toate acestea duc la exasperarea membrilor comunității „Martorilor lui Iehova”, dar și la sporirea radicalismului unora dintre ei, așa cum o arată și convorbirile înregistrate dintre aceștia, prilejuate de presiunile care se făceau asupra lor pentru

¹³⁰ *Ibidem*, f. 346 – „Notă privind situația informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova» de pe raza județelor Arad, Bihor, Caraș – Severin, Maramureș, Satu Mare, Sălaj și Timiș”, a Direcției I, din 1 aprilie 1987, semnată de locotenent major Sabău Nicușor.

¹³¹ *Ibidem*, f. 283 – Raport al Direcției I, din 8 septembrie 1981, semnat de șeful Direcției, general maior Aron Bordea.

¹³² *Ibidem*, f. 50 – „Situația informativ – operativă în rândul sectei ilegale «Martorii lui Iehova». Forme și metode de activitate ostilă. Măsuri de contracarare ce se impun”.

¹³³ *Ibidem*, vol. 3, f. 219 – extras din revista *Informatorul*, nr. 2, difuzată în România în anii 1960 – 1961.

a vota: „Ziua de 21.11. va fi o zi hotărâtoare pentru încercarea credinței, trebuie să dejucăm orice manevră a organelor statului, să nu participăm la alegeri. Mai bine să murim decât să votăm, pentru că noi nu avem ce pierde în orânduirea socială a Satanei».

Dosa Ioan, membru în «Comitetul de bătrâni» afirmă: «Dacă ne omoară, scăpăm de griji, nu vom sta la cozi pentru pâine, totodată știm că am făcut un bine, murind pentru Iehova»¹³⁴.

Starea de spirit a „martorilor” din România este adusă și la cunoștința Societății, care, încurajată și de toleranța tot mai mare arătată cultului de regimurile comuniste din regiune și, cel mai probabil, ca să nu fie acuzată de adepții săi din țară că nu a încercat să facă tot posibilul pentru a le ușura situația, trimite în țară, la finele anului 1988, pentru o discuție cu autoritățile române, trei negociatori, care făceau parte din conducerea sa din Statele Unite (cetățenii SUA Jaracz Theodore, director în Colegiul central de Guvernare al Societății și Brenca John, coordonatorul activității de traducere a materialelor de propagandă religioasă în limba română) și din Europa (cetățeanul vest-german Karl Fritz Willi, secretar al organizației din RFG)¹³⁵. Încercării acestora de a ajunge la o înțelegere cu autoritățile statului li se răspunde însă cu aplicarea de către Securitate a uneia dintre numeroasele sale „combinații informative”: „În baza unei combinații informative, cei trei străini au intrat în contact cu o relație operativă și, întrucât nu au reușit să ajungă la conducerea Departamentului Cultelor, au solicitat să le facă legătura cu organele de Securitate. La «nedumerirea» interlocutorului, aceștia au precizat că, în Ungaria, Cehoslovacia și Polonia, prin ministerele Cultelor, au intrat în contact cu organele de securitate, obținând tolerarea activității sectei sub controlul acestora. La răspunsul că, în România, Departamentul Cultelor nu are relații directe cu organele de securitate și, deci, nu poate facilita legătura solicitată, cei trei emisari au părăsit țara în seara aceleiași zile»¹³⁶.

În asta constă, așadar, ceea ce Securitatea numea „combinație informativă”. Lăsând la o parte calitatea acestei manevre, recurgerea la asemenea procedee este semnificativă pentru modul în care organele de represiune române au acționat în problema „Martorii lui Iehova”.

În final, se poate aprecia că Societatea din Brooklyn încercase măcar să ofere o variantă de negociere, să găsească o soluție a problemei apelând în mod deschis la autoritățile române,

¹³⁴ *Ibidem*, vol. 10, f. 49 - Raport al Inspectoratului Județean Harghita al Ministerului de Interne – Securitate, Serviciul 1, din 17 noiembrie 1982, semnat de șeful Securității județene, col. Rapilat Alexandru și șeful Serviciului 1, lt. col. Suciu Mihăilă.

¹³⁵ *Ibidem*, vol. 2, f. 374 – „Raport privind situația operativă în rândul elementelor ostile din secta «Martorii lui Iehova». Măsuri ce se impun pentru descoperirea și neutralizarea aparatului de multiplicat, depozitelor de materiale de propagandă mistico-ostilă, canalelor de legătură cu exteriorul, precum și sporirii eficienței activității de prevenire a acțiunilor care pot afecta interesele securității statului”, al Direcției I, din 31 ianuarie 1989, aprobat de șeful Direcției, colonel Gh. Rațiu.

¹³⁶ *Ibidem*, f. 360 - Aspecte caracteristice ale activității clandestine – ostile desfășurate de membrii sectei «Martorii lui Iehova». Rolul șefilor serviciilor de informații interne în organizarea și conducerea activității de cunoaștere și prevenire a acțiunilor dușmănoase și antisociale specifice elementelor iehoviste”, lucrare de absolvire a Școlii Militare pentru Perfecționarea Cadrelor Active și Pregătirea Ofițerilor de Rezervă, din 4 noiembrie 1989, susținută de căpitanul Sabău Nicușor – Într-un fel, interlocutorul celor 3 emisari spunea chiar adevărul – el nu era în legătură cu Securitatea, el era chiar Securitatea.

pe când Securitatea nu a putut oferi nimic. Fără a avea planuri de viitor cu privire la problema „martorilor” și fără să fi reușit măcar să stopeze activitatea acestora pe teritoriul României sau creșterea numărului lor, organele de represiune române au preferat să aplice aceleași procedee la nesfârșit împotriva adepților unei noi religii radicale, în speranța că vor da vreodată rezultatele pe care le sperau.

Pe de altă parte, este posibil ca și soluția propusă de reprezentanții Societății să fi fost doar o iluzie, așa cum recunoșteau și aceștia, în mod deschis, într-o scrisoare adresată adepților lor din România: „Trebuie să avem punctul de vedere că, într-o țară în care nu există libertate, o singură organizație nu poate avea izolat libertate. De a crede așa ceva e o eroare. Exercițarea liberă a adorației este numai posibil unde toți oamenii au libertate într-o anumită măsură [...] și reprezentanții locali ai autorității au o anumită măsură de respect față de dreptul de libertate. La ce folosește o legalizare, dacă se referă numai la comitet [de conducere pe țară, n.n.], însă vestitorul în localitatea sa mică este bătut mai departe prin poliție, fiindcă tocmai în întreaga țară nu există un spirit de libertate”¹³⁷.

¹³⁷ *Ibidem*, vol. 3, f. 294 – Scrisoare a Societății către „martorii” din România din 19 ianuarie 1978. Exprimarea deficitară din text se datorează, cel mai probabil, traducerii defectuoase a scrisorii din limba engleză de către „Martorii lui Iehova” din țară.

III. SISTEMUL TOTALITAR DIN ROMÂNIA: ÎNTRE POLITICI DE CONTROL ȘI REZISTENȚA SOCIETĂȚII

Alina ILINCA

**POLITICA DE CONTROL A REGIMULUI COMUNIST ASUPRA
SPAȚIULUI PUBLIC. STUDIU DE CAZ: JOCURILE MONDIALE
UNIVERSITARE DE IARNĂ DE LA POIANA STALIN (28
IANUARIE – 8 FEBRUARIE 1951)**

**THE CONTROL POLICY OF THE COMMUNIST REGIME CONCERNING THE
PUBLIC AREA. CASE STUDY: WORLD UNIVERSITY WINTER GAMES IN
POIANA STALIN
(1951, JANUARY 28TH-FEBRUARY 8TH)**

Unlike the political regimes in which the public opinion plays an important role, in the totalitarian regimes, mistrust in the virtues of communication between the State and the citizens is a basic trait.

This paper presents the reality of The Communist Romania in the contest of World University Winter Games in Poiana Brașov, at that time called Poiana Stalin. The official propaganda presented the games as a display of the growing force of “democratic” students within the peace movement. Due to the severe limitations imposed both by Securitate and by the International Students Association, a quasi-Communist organization, the atmosphere was very tense and glacial.

Etichete: Jocurile Mondiale Universitare, Poiana Stalin, stalinism, propagandă, politici de control, spațiu public, spațiu privat

Keywords: World University Games, Poiana Stalin, Stalinism, propaganda, control policies, public space, private space

Regimurile totalitare, atât cele de tip comunist, cât și cele de tip fascist, au reușit să-și conserve existența un timp îndelungat într-o atmosferă de frică, de anihilare a oricărei opoziții. Atât în Germania nazistă, cât și în Uniunea Sovietică, partidul a reprezentat sursa cea mai

autorizată pentru colectarea și diseminarea informațiilor referitoare la starea de spirit a populației¹. De altfel, Uniunea Sovietică a fost primul stat din istorie întemeiat pe existența unui partid care avea pretenția de a controla și cel mai neînsemnat detaliu al existenței umane².

Cercetări istorice recente realizate în arhivele C.C. al P.C._(b).U.S., ale Consiliului pentru Problemele Bisericii Ortodoxe Ruse, precum și în arhivele create de unele instituții ale statului sovietic, inclusiv cele ale Ministerului de Interne, au reliefat o multitudine de aspecte ale cotidianului sovietic după cel de-al doilea război mondial. Drept urmare, au fost publicate rapoarte privind cenzura corespondenței, dări de seamă provenite de la organizațiile de bază ale partidului, instituții ale statului și sindicate, alături de scrisorile unor cetățeni către oficialități. Au fost evidențiate, de asemenea, diverse aspecte ale stării de spirit a populației în raport cu problemele politice, acestea provenind din dezbaterile realizate în cadrul adunărilor de partid sau din rapoartele informatorilor ce lucrau în întreprinderi, magazine, spitale etc³.

În cadrul C.C. al P.C._(b).U.S. exista un grup special de activiști, „care aveau rolul de a prelucra informațiile primite și de a le pune la dispoziția conducerii superioare de partid”. Pentru liderul de la Kremlin personal se alcătuiău „măpe speciale” sau „măpele lui Stalin”, așa cum mai erau numite, care conțineau cele mai importante informații⁴. Mai mult decât utilizarea terorii, absența comunicării și existența unui riguros control al informațiilor, precum și manipularea și dirijarea opiniei publice, au făcut ca regimul comunist să reziste un timp atât de îndelungat.

Toate aceste practici au fost exportate și în țările din Europa Centrală și de Est care, după cel de-al doilea război mondial, au intrat în sfera de influență sovietică. Sovietizarea acestor țări a constituit, după cum se exprima Jean Cathala, nu numai o schimbare sau o pierdere a suveranității, ci și o încorporare într-un alt univers, „într-o lume de instituții, de practici și de moduri de a gândi care trebuie acceptate în bloc, fiindcă spiritualul și lumescul, doctrina și statul, regimul și metodele de guvernare, patria și partidul aflat la putere se confundă în el”⁵.

După acest tipic, la 20 martie 1951, a fost trimis către toate raioanele de Securitate de pe teritoriul R.P.R., Ordinul nr. 500 al Direcției Generale a Securității Poporului, în care se specifica: „Buletinul informativ, care este mijlocul de informare rapidă și precisă a conducătorilor instituției noastre, trebuie să conțină toate informațiile despre faptele și stările de spirit produse

¹ Aryeh L. Unger, *The Totalitarian Party. Party and People in Nazi Germany and Soviet Russia*, Cambridge University Press, London, 1974, p. 222.

² Richard Pipes, *Communism. A History of the Intellectual and Political Movement*, Phoenix Press, London, 2003, p. 42.

³ A se vedea, în acest sens, E. Ju. Zubkova, L. P. Koșeleva, G. A. Kuznekova, A. I. Minjuk, L. A. Rogovaja (eds.), *Sovetskaja žizn*, Rosspen, Moskva, 2003.

⁴ Tatiana Pokivailova, *Problema controlului asupra informațiilor în contextul politicii represive a Kremlinului și a partidelor comuniste din țările Europei de Est, 1949-1953. (Pe baza documentelor din arhivele ruse)*, în Romulus Rusan (editor), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953: Mecanismele Terorii*, Fundația Academia Civică, București, 1999, pp. 418-425.

⁵ *Apud* François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 352.

sau sesizate în decurs de 24 de ore în cuprinsul regiunilor respective”. Acesta trebuia redactat cu respectarea anumitor norme și împărțirea în mai multe capitole.

Primul capitol se referea la culegerea de informații. „În acest capitol – se arăta în ordinul amintit – se vor încadra toate informațiile cu caracter general sau local despre unele evenimente sau fapte ce urmează a se desfășura și despre care organele noastre au fost sesizate sub o formă sau alta (de exemplu: se anunță că se intenționează ținerea unei întruniri, a unei procesiuni religioase etc.)”. Totodată, cadrele de Securitate trebuiau să prevadă și să desprindă anumite concluzii din situația operativă care făcea obiectul culegerii de informații: „Pentru fiecare informație care se va raporta în buletin se va menționa obiectul, timpul și locul unde urmează să se producă unele fapte sau stări de fapt, precum și categoria socială în mijlocul căreia se va produce”. O altă cerință ce trebuia respectată pentru elaborarea unei decizii optime consta în veridicitatea informației: „În acest capitol nu se vor insera informații neverificate”⁶.

În cel de al doilea capitol erau clasificate evenimentele sau, altfel spus, „informațiile despre fapte sau stări de fapt întâmplare în cuprinsul regiunii, semnalate organelor noastre de către alte autorități sau aflate de organele noastre, informații ce interesează securitatea statului”. Aceste evenimente erau următoarele: „Agitațiile în public împotriva regimului democrat (manifestații ostile în masă, tulburări religioase și de altă natură etc.). În rapoartele date se va indica precis locul unde s-a produs agitația, scopul ei, numărul celor care au participat, cine a condus agitația (apartenența politică și poziția de clasă a acestora) și orice alte detalii ce ar interesa securitatea statului”⁷.

Alte tipuri de evenimente periculoase pentru stabilitatea regimului comunist erau „atentatele contra instituțiilor publice sau a sediilor de orice fel, a persoanelor din viața politică sau publică, precum și agresiunile cu caracter politic și actele ostile de orice fel”. În acest caz era vorba de „atentatele izbutite sau neizbutite și actele de ostilitate ale elementelor dușmănoase, arătându-se detaliat în ce a constat actul ostil sau atentatul, ce materiale s-au folosit, victimele sau pagubele produse, cine sunt autorii actului (apartenența lor politică și de clasă), precum și autorii morali ai acestui act”. O altă prevedere, care lăsa loc înscenărilor pregătite de Securitate împotriva „dușmanului de clasă” sau al unei presupuse agresiuni străine, era „actul ce a fost descoperit înainte de a fi pus în practică”, în acest caz fiind necesar a se „arăta ce intenții a avut autorul, sau autorii, de cine au fost puși la cale etc. Ulterior se vor raporta la buletin orice noi date în legătură cu actul respectiv, date de natură a completa prima sesizare”. În același spirit al terorii staliniste se făcea următoarea referire: „Chiar la actele ostile de mai mică importanță (injurii aduse regimului sau demnitarilor statului de elemente în stare de ebrietate, sau alte cazuri) se va arăta, de asemenea, apartenența politică sau de clasă a celor în cauză”⁸.

Evenimente deosebite de care Securitatea trebuia să țină seama erau și cele de care depindea realizarea modelului de dezvoltare bazat pe o industrializare masivă, precum și pe colectivizarea agriculturii. Aici erau avute în vedere „instigații printre țărani pe tema

⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 53.

⁷ *Ibidem*, ff. 53-54.

⁸ *Ibidem*, f. 54.

colectivizărilor, a comasării terenurilor, a întovărășirilor în muncă etc”, unde, din cauza faptului că „în această direcție acțiunea dușmanului de clasă este foarte mult concentrată, se va căuta ca, în notele raportate în cadrul buletinului, să fie cuprinse toate manifestările din acest domeniu”. De asemenea, în analiza cauzelor care au dus la producerea instigării trebuia menționată „de cine a fost făcută (apartenența politică și de clasă a acestuia), de cine a fost pusă la cale, câți oameni au fost antrenați în această instigație, autorii morali, precum și modul în care a fost rezolvată situația”.

În situația „instigațiilor la greve”, trebuia evidențiată „amploarea acestora, câte persoane au fost antrenate în fiecare caz, cât a durat, de cine a fost pusă la cale greva, sau cine sunt instigatorii de fapt, sau cei ce manevrează din umbră, arătându-se apartenența lor politică și de clasă”.

Atunci când era vorba de „instigații la nesupunere față de dispozițiile autorităților de orice fel ar fi ele (de exemplu: față de colectări etc.), se va arăta despre ce fel de dispoziții este vorba, când s-a produs faptul, câți cetățeni au fost antrenați în acest act, de cine a fost comisă instigația, precum și apartenența politică și de clasă a instigatorilor sau autorilor morali”. Dacă acel eveniment se prelungea, era necesar a se „raporta de mai multe ori (chiar în cursul aceleiași zile), tot în cadrul buletinului, cum decurg tatonările pentru liniștirea spiritelor, precum și ecoul pe care l-a avut în public”⁹.

În rândul măsurilor luate pentru combaterea subversiunii, un loc important îl ocupa „răspândirea de manifeste de orice fel”, raportându-se „locul unde au fost găsite, forma sub care se prezintă (mărimea, cum sunt scrise etc.), de cine au fost colportate (sic!), conținutul pe scurt și orice alte date ce ar interesa securitatea statului. Ulterior, prin raport special, secțiile vor trimite textul manifestului”¹⁰.

Descoperirea autorilor acestor „înscrisuri dușmănoase” devenea, așadar, o sarcină prioritară a organelor de Securitate. De regulă, descoperirea autorilor se făcea pornindu-se de la adresa înscrisă pe plicuri, prin care se stabilea „cartierul cutiei poștale în care au fost aruncate manifestele”. De asemenea, „stabilirea orei și numărului de colectare a cutiei poștale de către cenzor”, ajutau „organele operative în descoperirea autorului manifestelor”, la acestea adăugându-se greșeala autorului „de a pune în cutia poștală odată cu manifestul și o scrisoare personală”¹¹.

O deosebit de mare importanță s-a acordat în epocă vânătorii de sabotori. Potrivit logicii staliniste și pe motive care aveau prea puțină legătură cu realitatea, trebuia dusă o permanentă luptă „împotriva tovarășilor care subapreciază forțele și însemnătatea sabotajului”¹². Vânturarea

⁹ *Ibidem*, f. 55.

¹⁰ *Ibidem*, f. 56.

¹¹ „Partiturile” Securității. Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987), documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, Nemira, București, 2007, p 360.

¹² I. V. Stalin, *Despre lipsurile muncii de partid și despre măsurile pentru lichidarea troțchiștilor și a altor fățarnici. Raport și cuvânt de încheiere la Plenara C.C. al P.C(b), al U.R.S.S. din 3-5 martie 1937*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1952, p. 21.

„amenințării” sabotajului prin toate canalele de propagandă era destinată a crea o adevărată psihoză în rândul populației, psihoză care să conducă la apariția sindromului „cetății asediate”. Omul de rând trebuia să se simtă amenințat, într-o perpetuă stare de insecuritate, la bunul plac al unor forțe malefice obscure, forțe de care îl putea apăra doar atotputernicul Partid¹³.

Securitatea avea în sarcină misiuni de acest fel din toate domeniile – „industriale, economice, agricole sau asupra căilor de comunicație, feroviare, telefonice, defectunile în producție sau deficiențele în funcționarea întreprinderilor de stat, cooperativelor, gospodăriilor de stat, S.M.T. etc.”, în redactarea rapoartelor fiind important să se dea „toate detaliile necesare cu privire la amploarea sabotajului respectiv, ce reprezintă pentru producție și cine sunt autorii, cu toate datele asupra lor”¹⁴.

Mari eforturi erau depuse de către regimul comunist, aceasta fiind o caracteristică a tuturor societăților închise, pentru stoparea „trecherilor frauduloase ale frontierei sau pregătirile și tentativele în vederea unei treceri”, deoarece, după cum remarca Ortega Y. Gasset, „funcția de a comanda și de a da ascultare este funcția decisivă în orice societate (...). Dacă omul ar fi o ființă solitară, care accidental ar intra în relații de conviețuire cu celelalte, poate că ar rămâne neatins de asemenea repercusiuni ale puterii, ivite în deplasările și crizele de comandă. Cum însă omul este o ființă socială în textura sa fundamentală, el este zguduit în natura sa intimă de mutații care, la drept vorbind, afectează imediat numai colectivitatea. De aceea, dacă un individ este luat în parte și analizat, este suficient ca să aflăm, fără alte date, cum funcționează în țara sa conștiința despre comandă și supunere”¹⁵, în situația la care am făcut referire fiind necesar să se menționeze „dacă cei în cauză au fost predați Securității de o altă autoritate (grăniceri, miliție etc.) sau dacă au fost identificați de organele Securității, dându-se totodată toate datele asupra acestora”¹⁶.

O mare atenție s-a acordat în acea perioadă și „zborurilor de avioane străine sau neidentificate deasupra teritoriului R.P.R.”. De altfel, de-a lungul timpului, observarea aeriană a fost socotită una din căile cele mai importante în purtarea unui război, fiind folosită în observarea mișcărilor inamicului. De la observarea din balon, aplicată pentru prima dată în timpul războiului civil din America, până la apariția avionului modern, forța aeriană a fost utilizată pentru cercetarea dispozitivului trupelor inamice, pozițiile avansate și rezervele acestora, supravegherea mișcărilor adversarului, căile acestuia de aprovizionare și comunicații, într-un cuvânt toate forțele de care dispune acesta. Însă observarea din aer a fost folosită și pentru stabilirea obiceiurilor și a modului de viață a populației civile din țara inamică. Astfel, avioanele erau trimise pentru a descoperi dacă fabricile erau camuflate pe timpul nopții, dacă au survenit anumite schimbări în activitatea obișnuită a țării, dacă publicul se mai adună la curse și pe stadioane, dacă școlile mai funcționează sau copiii au fost evacuați la țară, cu alte cuvinte pentru investigarea stării de spirit a

¹³ Florian Banu, *Sabotaj și contrasabotaj în România anilor '50*, p. 2 (manuscris).

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

¹⁵ Ortega Y. Gasset, *Revolta maselor*, ediția a II-a revăzută, Editura Humanitas, București, 2002, pp. 184-185.

¹⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

populației din țara inamică, determinându-se în acest fel rezervele morale de care aceasta dispunea¹⁷. În observarea acestor zboruri trebuia să se indice precis „direcția, atât geografică, cât și locală (de la ce localitate spre ce localitate s-a efectuat zborul) și înălțimea de la care a zburat, iar în caz că avionul a fost identificat se va arăta tipul”¹⁸.

Conștiința de sine a unui partid de tip totalitar este dată de stabilirea rolului nefast al străinului, care se prezintă în forma sa cea mai subtilă ca literatură, iar în forma sa cea mai grosolană ca propagandă¹⁹. Astfel, în cazul intrărilor sau ieșirilor în și din țară a unor personalități străine, trebuiau menționate „și deplasările de mai mică importanță ale unora dintre ei, dacă fac parte din problemele ce interesează securitatea statului”²⁰. Practic, de la intrarea în țară și pe tot parcursul șederii pe teritoriul R.P.R., străinii erau permanent supravegheați de către Securitate.

Tot în cadrul celui de-al doilea capitol al Ordinului nr. 500 trebuia semnalată și existența altor cazuri, „cum ar fi pagubele produse de fenomenele naturale etc”²¹. În fapt, această prevedere consfințează multifuncționalitatea aparatului de Securitate, care s-a dovedit pe tot parcursul existenței sale o forță eficientă și flexibilă, un instrument al partidului, indispensabil și util în orice situație, după modelul și practicile serviciilor de securitate din Uniunea Sovietică²².

În cadrul celui de-al treilea capitol se făcea referire la necesitatea contracarării și semnalării unor acțiuni de a căror identificare depindea supraviețuirea regimului: „descoperirea de bande” – înfrângerea „banditismului politic” fiind una din sarcinile de bază ale Securității, după modelul Ceka²³ – „descoperirea de armament sau materiale interzise”, precum și alte acțiuni. În aceste cazuri, „în rapoartele trimise prin buletin se vor specifica detaliat obiectele găsite (de exemplu: la descoperiri de armament se va arăta ce anume s-a găsit, în ce stare se găsește etc.) precum și apartenența politică și de clasă a celui la care s-a găsit sau aparțin de fapt acele materiale”²⁴.

Problematica urmării stării de spirit a populației era tratată în cadrul celui de-al patrulea capitol, fiind avute în vedere „informațiile privind stările de spirit existente”, precum și „cauza care

¹⁷ Ladislav Farago, *Războiul spiritelor. Analiza activității de informații și a spionajului (pentru uz intern)*, f. e., 1958, p. 81.

¹⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

¹⁹ Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-Socialism și Bolșevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, București, 2005, p. 299.

²⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 56.

²¹ *Ibidem*.

²² Astfel, în perioada când Felix Dzerjinski se afla la conducerea Comisiei Extraordinare Panrusă pentru Combaterea Contrarevoluției și Sabotajului, „acesta și-a găsit timpul și energia să se ocupe de unele sarcini suplimentare”. Deși unele dintre acestea, cum erau, de pildă, curățarea zăpezii sau lupta împotriva epidemiilor, nu aveau aparent nimic în comun cu securitatea regimului, Dzerjinski a mobilizat rapid filialele Ceka, folosind poliția politică pe post de comando, pentru supravegherea realizării acestor sarcini (George Leggett, *Ceka: Poliția Politică a lui Lenin. Comisia Extraordinară Panrusă pentru Combaterea Contrarevoluției și Sabotajului*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 262).

²³ *Ibidem*, p. 355.

²⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 57.

le-a determinat, stadiul în care se găsesc (faza de început, avansată sau de mare amploare) și măsurile ce au fost luate pentru îndreptarea lor. La fiecare semnalare se va menționa și numele celor care au avut asemenea manifestări”²⁵. Pentru semnalarea stării de spirit a populației într-un anumit loc și într-o anumită perioadă de timp erau stabilite următoarele categorii:

- Populația în general, urmărindu-se nemulțumirile generale sau ale unor categorii de locuitori pe teme economice, de ordin social etc.

- „Categoriile ostile regimului democrat”, fiind avută în vedere încadrarea informativă a „chiaburilor, foștilor moșieri și industriași, preoți, ofițeri deblocați, funcționari comprimați, studenți neincadrați în organizații democratice etc”.

- Pentru crearea legitimității și a bazei sociale a regimului era urmărită încurajarea stării de spirit a „categoriilor favorabile regimului democrat”, formată din „muncitori industriali și agricoli, țărani săraci sau mijlocași, funcționari, membrii ai corpului didactic, elevi, studenți etc.”.

În vederea realizării unei sinteze informative cât mai detaliate privind starea de spirit a populației, cadrele de Securitate trebuiau să semnaleze și „comentariile ce se fac de diferite categorii sociale, cu privire la unele evenimente interne sau internaționale, legi, dispoziții ale autorităților etc., dându-se și numele celor care fac comentariile”²⁶. Pentru o mai bună cunoaștere, se realizau și sinteze ale stării de spirit a populației pe diferite probleme²⁷.

Un alt capitol era consacrat întrunirilor, manifestărilor, aniversărilor, sărbătorilor, precum și altor evenimente asemănătoare (vizitele unor personalități sau delegații străine, inaugurări etc., organizate de către puterea comunistă), urmărindu-se modul în care acestea s-au desfășurat, numărul aproximativ al participanților, participanții marcanți, numele celor care au luat cuvântul și conținutul pe scurt al discursurilor, numai în cazul în care interesau securitatea statului și dacă au dat naștere la frământări în rândul participanților, precum și starea de spirit a asistenței (cum a fost primită manifestația respectivă, cum s-a manifestat în timpul desfășurării ei, ce atitudine a avut după aceea etc.), fiind monitorizat astfel gradul de mobilizare a populației. Dacă în cadrul diverselor evenimente se înregistrau „incidente sau încercări de tulburare din partea unor elemente dușmănoase, acest fapt se va raporta imediat printr-un buletin special, arătându-se de cine a fost produs, ce amploare are, ce măsuri s-au luat etc.”²⁸.

Tot pentru o mai bună mobilizare și socializare a populației, în cazul unor manifestări importante ca 7 noiembrie (aniversarea revoluției ruse) sau 21 decembrie (aniversarea zilei de naștere a lui Stalin), „se va raporta în ajun ce măsuri s-au luat pentru preîntâmpinarea unor acțiuni dușmănoase și pentru asigurarea pazei, iar în ziua respectivă se vor trimite buletine de trei ori pe zi: unul dimineața, arătându-se cum a început manifestația sau cum s-au pus la punct pregătirile; altul la prânz și ultimul în seara zilei respective, arătându-se desfășurarea

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ „Partiturile” Securității..., p. 359.

²⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 58.

manifestației, faptele întâmplare în legătură cu ea și ecoul avut în rândul populației. Dacă faptul respectiv durează mai multe zile, se va raporta în fiecare zi stadiul în care se găsește²⁹.

Dispozițiile ordinului la care ne-am referit arată cum, în cadrul regimurilor totalitare, propaganda a fost tot timpul însoțită de exercitarea unui control riguros asupra societății prin intermediul organelor de represiune, statul dorind în acest fel să influențeze întregul mediu de viață al cetățeanului, sistemul său propriu de valori, rezultatul fiind inducerea în rândul populației a unui comportament obedient față de statul totalitar. Astfel, „procesele politice au avut și un rol pedagogic, fiind adevărate mecanisme de profilaxie socială³⁰, alte diferite acțiuni (în special cele desfășurate de poliția politică) având menirea de a provoca teamă în rândurile populației, pentru a o paraliza și a o împiedica să acționeze³¹.

În felul acesta a rezultat atomizarea vieții publice și disoluția societății civile, care reprezintă premise ale dominației totalitare efective³², socializarea politică făcându-se cu ajutorul factorului ideologic, ce trebuia să cimenteze edificiul social și să insufle opțiunea pentru valorile fundamentale ale sistemului³³.

Pentru a putea supraviețui în situația nou creată, întreaga populație, la fel ca și cea din Uniunea Sovietică, a fost constrânsă să dezvolte un tip de comportament schizoid³⁴, care s-a manifestat în adoptarea unui dublu limbaj, ce a făcut obiectul a numeroase cercetări științifice sau opere literare. George Orwell vorbește despre „dubla gândire³⁵, pe care apoi Czesław Miłosz a numit-o Ketman, un termen preluat de la Arthur de Gobineau și a cărei însușire caracteristică era teama de a gândi pe cont propriu³⁶.

Mobilizarea maselor nu poate avea loc fără o emblemă distinctivă, chiar și în cazul celui mai mic grad de mobilizare, insigne, culorile, sloganurile, siglele, imnurile reprezentând însemnele masei. Din această perspectivă, ca de altfel și din alte privințe, nu există nici o deosebire între adunările sportive și cele ideologice³⁷, mai mult, este recunoscut rolul dimensiunii ludice în socializarea și manipularea cetățenilor³⁸.

²⁹ *Ibidem*, f. 59.

³⁰ Annie Kriegel, *Les grands procès dans les systèmes communistes. La Pédagogie infernale*, Gallimard, Paris, 1972, p. 160.

³¹ Alex Mucchielli, *Arta de a influența. Analiza tehnicilor de manipulare*, Polirom, Iași, 2002, p. 23.

³² Vladimir Tismăneanu, *Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Polirom, Iași, 1997, p. 23.

³³ *Ibidem*, p. 61.

³⁴ Martin Malia, *La tragédie soviétique. Histoire du socialisme en Russie, 1917-1991*, Éditions du Seuil, Paris, 1995, p. 351.

³⁵ George Orwell, *Nineteen Eighty-Four*, Penguin Books, London, 1990, pp. 223-226.

³⁶ Czesław Miłosz, *Gândirea captivă*, Humanitas, București, 1999, p. 24.

³⁷ Michel-Louis Rouquette, *Despre cunoașterea maselor. Eșeu de psihologie politică*, Polirom, Iași, 2002, p. 31.

³⁸ Charles Debbasch, Jean-Marie Pontier, *Introduction à la politique*, 3e édition, Dalloz, Paris, 1991, pp. 14-16.

La începutul anului 1951, regimul comunist de la București a organizat cea de a IX-a ediție a Jocurilor Mondiale Universitare de Iarnă, locul de desfășurare fiind Poiana Brașov, care a purtat în acei ani denumirea de Poiana Stalin. Conform obiectivelor definite de propaganda comunistă, aceste jocuri trebuiau „să se transforme într-o nouă manifestare a solidarității internaționale a studențimii democratice încadrate în Uniunea Internațională a Studenților, într-o nouă manifestare a forței crescânde a mișcării partizanilor păcii”³⁹. În realitate, atmosfera a fost una glacială, specifică perioadei de exacerbare a Războiului rece, mai mulți factori contribuind la aceasta. Pe plan intern, s-a realizat un adevărat transfer al tehnicilor puterii dinspre U.R.S.S., între care cea a represiunii deținea rolul principal, fiind cuprinsă în „învățăturile” lui Stalin, conform cărora, „pe măsură ce orânduirea socialistă se adâncește, lupta de clasă se ascute”.

Astfel, cu o zi înainte de deschiderea jocurilor, ziarul „Scânteia tineretului” făcea apel la ascuțirea vigilenței împotriva dușmanului de clasă⁴⁰. Pe plan extern, războiul din Coreea, aflat în plină desfășurare, a oferit prilejul unor atacuri în paginile ziarelor la adresa „imperialiștilor americani”⁴¹. De altfel, chiar și Jocurile Mondiale Universitare s-au dorit un motiv de propagandă împotriva „lagărului imperialist”, dușman al păcii, Josza Grohman, președintele Uniunii Internaționale a Studenților, unul din organizatorii manifestării, declarând: „Deschiderea Jocurilor Mondiale Universitare de Iarnă are loc într-un moment când studențimea progresistă din întreaga lume luptă pentru pace, însușindu-și hotărârile istorice ale celui de al doilea Congres Mondial al Partizanilor Păcii, ținut la Varșovia”⁴².

Dacă la nivel propagandistic se dorea o înfrângere a „militarismului american”, în mentalul colectiv, speranțele unora dintre români se legau de o victorie a S.U.A. în peninsula coreeană, pentru ca, ulterior, aceasta să declanșeze războiul împotriva U.R.S.S. Astfel, într-o „Sinteză privind starea de spirit a militarilor deblocați din Regiunea Iași” se consemna: „Comentariile în legătură cu situația internațională sunt duse în special în jurul războiului din Coreea, foștii militari socotind drept o tactică retragerea americanilor de pe frontul coreean și au convingerea că victoria va reveni tot americanilor, care vor ataca apoi Uniunea Sovietică”⁴³.

Participanților la Jocurile Mondiale, care nu manifestau simpatie față de cauza comunistă, atmosfera li s-a înfățișat în „amestecul ei cumplit de cotidian, ascuns cu grijă de ochii străinilor, zidit într-o tăcere de cimitir”⁴⁴. Deplasările străinilor pe perioada de desfășurare a jocurilor au fost atent pregătite, încât cei care doreau să discute cu localnicii nu se puteau întâlni decât cu agenți acoperiți ai Securității, nefiind lăsați să intre în contact nici măcar cu reprezentanții AGERPRES-ului. Astfel, într-un referat întocmit la cererea Direcției I - Informații

³⁹ D. Matei, *Întâlnirea de la Poiana Stalin a tineretului luptător pentru pace*, în „Contemporanul”, nr. 4 din 26 ianuarie 1951, p. 3.

⁴⁰ *Vigilență și luptă necruțătoare împotriva dușmanului de clasă*, în „Scânteia tineretului”, nr. 555 din 27 ianuarie 1951.

⁴¹ *Imperialismul american – cel mai turbat dușman al tineretului*, în *loc. cit.*, nr. 558 din 30 ianuarie 1951.

⁴² *Vigilență și luptă necruțătoare împotriva dușmanului de clasă*, în *loc. cit.*, nr. 555 din 27 ianuarie 1951.

⁴³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8166, f. 41.

⁴⁴ François Furet, *op. cit.*, p. 432.

Interne, din cadrul Direcției Generale a Securității Poporului, ziarista Yvonne Rusu consemna: „În ziua de 8 februarie a. c. am fost trimisă să iau interviuri participanților străini la Jocurile Mondiale Universitare și la Tabăra Universitară de la Poiana Stalin. După ieșirea din gară, studenții s-au urcat în autobuz. Vrând să vorbesc cu un grup de studenți italieni, m-am urcat și eu într-unul din autobuze. După ce am vorbit cu studenții italieni, m-am apropiat de un student suedez, Eric Lindeborg. În clipa când i-am pus prima întrebare, s-a apropiat o tânără care mi-a spus că nu am voie să vorbesc cu străinii și mi-a ordonat să părăsesc autobuzul. I-am explicat că vin din partea Agenției și că am primit instrucțiuni în această privință. Apoi m-am întors din nou spre suedez, la care tovarășa (mi-a spus că se numește Drăgan) i-a spus acestuia, în engleză, să nu mai vorbească cu mine. Tânărul suedez s-a arătat foarte surprins de această atitudine. Autobuzul pornind între timp, tov. Drăgan a încercat să mă forțeze să cobor din mers, ceea ce eu firește am refuzat. Atunci ea a strigat unui tovarăș din față să ceară șoferului să oprească. La oprirea autobuzului, am fost invitată din nou să cobor, ceea ce am și făcut. Toate acestea s-au petrecut în prezența studenților străini”⁴⁵.

Dacă mișcările lor nu puteau fi atent supravegheate, studenții străini erau împiedicați să viziteze anumite obiective trecute în program. O altă reprezentantă a AGERPRES-ului consemna: „Potrivit sarcinilor primite din partea conducerii agenției, tov. Măgureanu și cu mine ne-am găsit joi, la ora 17, la Galeria de Artă Națională pentru a lua interviuri studenților străini veniți de la Poiana Stalin.

După sosirea echipei R.P.R., într-un grup compact, împreună cu însoțitorul respectiv, la ora 18 au apărut câțiva studenți englezi și danezi singuri, neînsoțiți de nimeni. M-am apropiat de dâșii și, profitând de faptul că vizitarea galeriei nu începuse, le-am cerut să-mi vorbească despre timpul petrecut la Poiană. Am legat discuții și, după câteva minute, m-au întrebat dacă nu ar fi posibil să înceapă vizitarea galeriei. Neștiind dacă este posibil acest lucru, am cerut tov. Custode al galeriei, care mi-a spus că, deoarece eu știu engleză, îmi va da un cicerone care să ne dea lămuriri asupra tablourilor din muzeu, urmând ca eu să le traduc. În holul galeriei se adunaseră între timp o mulțime de studenți, responsabilii însoțitori se agitau pretutindeni, dar nimeni nu intra încă în sălile de expoziție. Am rugat pe cei câțiva studenți străini cu care legasem discuții să mai aștepte, dar în fața ușii de intrare în sălile expoziției numărul studenților creștea din ce în ce. Lumea era foarte impacientată din cauza faptului că tovarășa Juster se încăpățâna să nu permită accesul în galerie înainte ca toată lumea să fie adunată.

I-am explicat tovarășei Juster că, din moment ce interpreta grupului de studenți nu este acolo, eu aș putea da acestui grup lămuririle necesare în engleză, ceea ce va crea și condiții mai prielnice pentru a obține declarațiile necesare. Tovarășa Juster a răspuns pe un ton mult prea categoric că acest lucru nu este posibil. Deși studenții străini nu au înțeles limba, din tonul ei și din privirile ei furioase puteai crede că se petrece ceva „foarte grav”. Studenții au repetat rugămintea de a intra în expoziție, cu atât mai mult cu cât, dintre studenții englezi, câțiva studiau arhitectura și doreau să examineze unele tablouri mai pe îndelete. Li s-a dat din nou să înțeleagă că nu se poate, ceea ce a determinat pe unul din studenții englezi să întrebe (citez textual): «Este

⁴⁵ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-2035, c. 380.

oare absolut necesar să vizităm galeria în grămezi (in heaps)...noi preferăm să mergem în grupuri mici»⁴⁶.

Dacă Securitatea privea aceste manifestări ca pe un exces de zel din partea însoțitorilor grupurilor de studenți străini, așa cum rezultă din notele de pe marginea documentului, nu este mai puțin adevărat că la rândul ei a supravegheat atent orice mișcare a delegaților străini, în deplină concordanță cu instrucțiunile date cu ani în urmă lui Dzerzynski de către Lenin, acesta din urmă fiind foarte preocupat de ideea că ar putea exista „scurgeri de secrete” cu prilejul vizitelor delegațiilor străine pe teritoriul U.R.S.S.⁴⁷. Într-un raport al Direcției I se consemna: „În fața atitudinii dușmănoase a unora dintre delegați, au fost luate următoarele măsuri:

1. Încadrarea delegaților suspecți, în special a englezilor, prin diferite mijloace, pentru a afla la timp ce acțiuni pregătesc. În acest scop s-a trecut la:

a) crearea unei agenturi care să ne ajute să cunoaștem starea lor de spirit, intențiile lor, deplasările, întâlnirile etc.;

b) înregistrarea convorbirilor ce au avut loc în camerele delegaților englezi;

c) foto-copierea materialului găsit la englezi în camere pentru a vedea dacă nu cumva pregătesc vreo acțiune sau intervenție dinainte pregătită cu ocazia lucrărilor U.I.S.-ului și a Conferinței din București, a Comisiei de Călătorii și Schimburi⁴⁸.

Din cauza faptului că, într-un regim totalitar, informațiile au doar o valoare propagandistică și emană numai din surse oficiale, celelalte fiind catalogate drept spionaj, Securitatea a monitorizat atent și comportarea populației din localitate, precum și manifestările participanților din delegația română. În același raport se mai consemna și faptul că lotul de sportivi români, „compus din 88 de persoane, nu a fost suficient verificat și de aceea au putut să se strecoare elemente reacționare în rândurile sale. Aceste elemente nu ne puteau aduce aproape nici un folos din punct de vedere sportiv, dar ne puteau face mult rău din punct de vedere politic.

Astfel, de exemplu, este cazul lui Hella Siegens, care este fosta soție a lui Rudi Glokner, o femeie de circa 35 de ani, campioană națională la schi în 1938.

Soțul ei, Rudi Glokner, spion american, se află în închisoare și din anchetă a reieșit că menținea legătura cu soția sa Hella Siegens, chiar și după divorț.

Participarea sus-numitei la competiții nu putea în nici un caz să ne aducă vreun rezultat sportiv formidabil, fiindcă nu mai corespunde din punct de vedere al condiției fizice și a vârstei, dar, în schimb, i-a dat eventual posibilitatea să transmită, prin vreunul din delegații străini, date referitoare la arestarea bărbatului ei către Serviciul de Informații din Austria (C.I.C.), căci Hella Siegens cunoaște situația fostului ei soț, deoarece a fost și ea interogată și confruntată cu el, cu ocazia anchetei.

Alte elemente suspecte, care nu ar fi trebuit să participe la Jocuri, sunt: Paul Anastasiu care a furnizat delegaților englezi date despre mișcarea de «partizani» din munți, despre condițiile grele de viață de aici etc. De asemenea, Rădulescu Tita și alți câțiva”.

⁴⁶ *Ibidem*, c. 378.

⁴⁷ Dmitri Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie*, Editura Orizonturi, Editura Lider, București, f. a., p. 271.

⁴⁸ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-2035, cc. 391-392.

În același timp, Securitatea își îndeplinea și menirea de „surogat al transparenței”, furnizând factorilor de decizie din cadrul partidului comunist de la toate nivelurile rapoarte asupra situației și anomaliilor intervenite în cadrul organizării unui eveniment. Diverse informații ale unora dintre participanții la evenimente ajungeau și „direct la Partid”, însă Securitatea avea premise mai importante pentru realizarea de rapoarte cât mai aproape de realitate, dispunând prin canale specifice de o bază largă informațională, putând totodată realiza o analiză de la distanță observatorului secret. Referitor la organizarea Jocurilor Universitare, la finele acestora se consemna: „În linii generale, principalele noastre lipsuri au fost:

1. În primele zile ale Jocurilor, paza din Poiana Stalin era asigurată printr-un număr exagerat de militari înarmați (Securitate, Miliție, Grăniceri, Armată). Aceștia însă nu se ocupau numai cu paza, ci erau folosiți și la amenajarea terenurilor de sport (măturau gheața, cărau zăpada etc.). Aceasta a provocat multe comentarii, mai ales din partea delegaților țărilor occidentale. După sosirea grupului trimis din partea Direcției I, s-au luat măsuri pentru reducerea și camuflarea pazei (îmbrăcarea lor în civil, îndepărtarea armelor, lichidarea corvezilor efectuate în văzul tuturor).

2. La probele de sport s-au ivit dificultăți din cauza lipsei de coordonare dintre forurile sportive și cele ale conducerii U.I.S.-ului. Astfel, cazul cel mai grav a fost cel în legătură cu rezultatul obținut de echipa engleză de bob. Comisia noastră tehnică a vrut pur și simplu să anuleze acest rezultat, fără a ține seama de efectul politic pe care ar putea să-l aibă o asemenea atitudine, englezii plasându-se pe locul întâi.

3. În afară de grupul trimis de Direcția I, au existat în Poiana Stalin tovarăși trimiși de Securitatea din București și din Orașul Stalin pentru supravegherea delegaților străini. Desigur că acțiunile acestea, duse paralel și necoordonat, au îngreunat munca și ar fi putut duce la demascarea acțiunilor.

4. Lipsa de legătură a translatorilor trimise de Direcția I prin C.C. al P.M.R. cu colectivul de conducere U.T.M. a dus, de asemenea, la greutăți în muncă. Colectivul se ocupa de problemele practice și organizatorice legate de munca translatorilor, dar nicidecum de munca politică care s-ar fi putut duce cu delegații străini prin intermediul translatorilor.

În privința acesteia, propunem ca pe viitor translatorii detașați pe lângă diferite delegații străine să fie controlați și instruiți în direcția aceasta, legătura cu delegații străini prin intermediul translatorilor fiind de fapt legătura cea mai bună de care dispunem.

5. Personalul auxiliar a lăsat mult de dorit; din această cauză au început să dispară lucruri din camerele delegaților. Aceasta a produs o atmosferă foarte neplăcută și de dispreț din partea unora dintre delegați, dând apă la moară elementelor dușmănoase.

6. De asemenea, nepunctualitatea și nerespectarea programului fixat pentru competițiile sportive și manifestările culturale au produs o impresie nefavorabilă asupra delegațiilor.

7. Unii dintre tovarășii U.T.M.-iști nu au înțeles suficient ce atitudine ar trebui să aibă față de delegații străini. Astfel, de exemplu, tov. Orsa, secretar al U.T.M.-ului, cu ocazia festivalului dat

În cinstea delegațiilor, în ultima zi a Jocurilor, a făcut observații tovarășelor care dansau cu delegații englezi, chiar în fața acestora, considerând că a dansa cu străinii este ceva imoral⁴⁹.

În finalul raportului, pentru remedierea deficiențelor, erau prezentate diverse măsuri, multe dintre ele regăsindu-se în cadrul altui eveniment găzduit de regimul comunist din R.P.R., Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților din 2-14 august 1953: „De aceea, propunem ca, pe viitor, pentru ocazii similare, să se constituie o conducere mai centralizată, care să poată dirija toate laturile muncii.

Legătura cu direcția noastră să fie stabilită numai printr-o singură linie, direct cu conducerea.

Măsurile necesare pentru încadrarea eventualilor suspecti (agentură, înregistrare de convorbiri, foto-copieri) să fie luate din timp și nu în ultima clipă, cum a fost cazul la Poiana Stalin.

Programul manifestărilor culturale trebuie astfel stabilit încât să nu coincidă cu alte manifestări care au loc, ci să fie plasat în orele libere. Astfel, delegații nu vor mai avea aproape deloc timp liber și nici posibilitatea să ia contact cu elemente străine de noi.

Să se ia din timp legătura cu organizațiile de masă care vor trimite în cursul anului acesta delegații în străinătate pe baza programului stabilit de Conferința Comisiei de Călătorii și Schimburi pentru verificarea celor propuși și introducerea personalului nostru”.

Așa cum arăta Hannah Arendt, stabilitatea unui regim totalitar depinde în bună măsură de izolarea în care reușește sau nu să țină lumea fictivă auto-creată în raport cu lumea exterioară⁵⁰, fapt demonstrat și de modul de acțiune al autorităților române pe parcursul Jocurilor Mondiale Universitare de Iarnă de la Poiana Stalin. Doga totalitară reprezenta însă o formă de guvernare, care nu se mulțumea cu această izolare față de lumea exterioară, ci distrugea, deopotrivă, și viața privată a propriilor cetățeni. Ea se baza pe singurătate, care nu însemna solitudine, deoarece acesta din urmă cere să fie singură, în vreme ce singurătatea se arată cel mai categoric în tovarășie cu alții⁵¹. Socialismul trebuia să fie construit cu ajutorul terorii exercitată de poliția politică și prin magia lingvistică, apanajul propagandei, care, după cum spunea scriitorul Boris Pasternak, reprezenta o tiranie mult mai rea, a frazei, și „puterea magică a literei moarte”⁵², deoarece educația comunistă nu consta în a-i convinge pe subiecți numai să accepte socialismul, ci aceștia trebuiau să-l și vadă⁵³.

Într-un document elaborat în anul 1949, în care se făcea referire la situația din România comunistă, analiștii americani prezentau starea de spirit a populației drept una de „inertie ostilă. Românii nu văd speranța eliberării altfel decât printr-un război în care puterile occidentale să înfrângă Uniunea Sovietică. Astfel că românii se bucură de fiecare nou incident care marchează

⁴⁹ *Ibidem*, c. 394.

⁵⁰ Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Humanitas, București, 1994, p. 568.

⁵¹ *Ibidem*, pp. 616-617.

⁵² Cit. în Alain Besançon, *Originile intelectuale ale leninismului*, Humanitas, București, 1993, p. 270.

⁵³ *Ibidem*, p. 266.

deteriorarea relației dintre U.R.S.S. și Occident”⁵⁴. Era, de altfel, caracterizarea stării de spirit a unei populații ce tindea, pe de altă parte, să adopte o atitudine defetistă în relația cu noul regim.

⁵⁴ Cit. în Constantin Buchet, *O necunoscută a rezistenței anticomuniste și antisovietice din România: sprijinul S.U.A.*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1-2/1999, pp. 98-120.

Liviu-Marius BEJENARU

**MANIPULARE ȘI DIRIJARE PRIN OBSERVAREA STĂRII DE
SPIRIT A POPULAȚIEI. STUDIU DE CAZ: FESTIVALUL
MONDIAL AL TINERETULUI ȘI STUDENȚILOR DE LA
BUCUREȘTI (2-14 AUGUST 1953)**

**MANIPULATION AND DIRECTING THROUGH OBSERVING THE
POPULATION MOOD. CASE STUDY: INTERNATIONAL YOUTH FESTIVAL IN
BUCHAREST (1953, AUGUST 2ND-14TH)**

Using manipulation was the only way for the regime to make people believe what the Romanian Communist Party wanted to believe as true. In the communist regimes, people are manipulated by means of symbols, especially prosperity symbols.

Communist leaders used festivals to increase or consolidate their popularity. One special moment: organizing The Third Congress of the Democratic Youth World Federation and The Fourth Festival of Youth and Students for Peace and Friendship in Bucharest - August 1953. It was considered that the material and human efforts would pay, due to the propaganda effect of the festivities. So, propaganda was the main purpose of the 1953 events, as it also happened, in fact, with all festivals created by the communist regime. To verify these objectives, the communist leaders used the Securitate, the political police of the regime, who took the measures to mislead the citizens and foreign visitors by manipulating, distorting, false evidence, and observed the Romanians' morale to induce a mistaken perception.

Etichete: festival, tineret, studenți, politici de control, spațiu public, spațiu privat, propagandă, București, 1953

Keywords: festival, youth, students, control policies, public space, private space, propaganda, Bucharest, 1953

Referindu-se la nașterea ideologiilor, Ernst Nolte afirma că baza din care rezultă acestea sunt date de experiențele și emoțiile fundamentale. „Ideologiile nu sunt niciodată născocite de gânditori izolați, ci în aceștia se clarifică și se articulează acele experiențe și emoții care sunt determinante pentru mulți oameni și care sunt proiectate în forme ideale. Solul în care cresc rădăcinile acestora sunt situațiile fundamentale în care se pot găsi oameni din multe țări, din mai multe clase sociale și din câteva generații, dar al căror număr poate fi și mai mult restrâns în funcție de timp și spațiu. Dacă nu se realizează sindromul de situație, experiență, sentiment și ideologie, atunci oamenii acționează numai după interese. Acolo unde acestea există, se

formează grupări și partide, care se distanțează de «celelalte» și care se percep pe ele însele drept «cei buni», iar pe celelalte drept «cei răi» sau «dușmanii»¹.

Procesul de aliniere la o nouă ideologie este complicat și necesită timp. Specialiștii au invocat paradigma lui Milgram, o tehnică de laborator pentru transformarea individului într-un automat supus, secretul fiind confruntarea cu o sursă de autoritate care se exercită prin violență, și având ca obiectiv final dirijarea comportamentului acestuia².

Simplul apel la violență nu poate însă oferi o explicație pertinentă în privința stabilității unui regim politic. Definitiv pentru stabilitate este modul în care autoritatea reușește să construiască o nouă identitate socială, în care tehnicile de manipulare, control al opiniei publice și propaganda politică au jucat un rol deosebit de important.

Specialiștii în arta informațiilor au atras atenția că, odată cu apariția Războiului Rece, arta militară veche care se baza pe forța materială brută și pe atributele militare, a trecut în domeniul intelectului. „Și atunci pe primul plan își fac apariția forțele și mijloacele derivate din cunoștințele, frământările, preocupările și necesitățile omului”³. Din momentul apariției războiului total, când națiunile au devenit factorul principal al vieții de stat, informațiile cele mai apreciate sunt cele care „dezvăluie însuși sufletul națiunii respective, deoarece cuprind date privitoare la ideile, dorințele, năzuințele și speranțele poporului, înclinațiile, prejudecățile, lipsurile, morala și conștiința lui de rasă, capacitatea și chiar modul de organizare a familiei”⁴.

Preocupările privind studierea stării de spirit a populației au reprezentat o sarcină constantă a serviciilor secrete, deoarece în orice societate este nevoie de observatori competenți și atenți, capabili să deceleze indicii ale unei evoluții surprinzătoare a mentalităților pentru evitarea situațiilor de criză. Aspectele pe care le exemplificăm au fost teoretizate în anii '80, dar este neîndoielnic că ele erau cunoscute și în primii ani ai instaurării comunismului, mai ales că în acea perioadă teoria pedagogică formulată de Anton Makarenko, care enunța că personalitatea umană este, fundamental, rezultatul influențelor sociale, fiind posibilă modificarea ei pentru a răspunde necesităților dinamice, în permanentă schimbare, ale regimului⁵, făcea parte din postulatele ideologiei sovietice.

Serviciile de securitate ale regimurilor comuniste au considerat întotdeauna că „manifestările unor stări de spirit colective, cum ar fi cazul trăirilor afective de masă, negative,

¹ Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-Socialism și Bolșevism*, Editura Runa, Grupul Editorial Corint, București, 2005, p. 299.

² Adrian Neculau, *Cum s-a construit o nouă identitate socială. O introducere*, în *Viața cotidiană în comunism*, Polirom, Iași, 2004, p. 19.

³ Ladislav Farago, *Războiul spiritelor. Analiza activității de informații și a spionajului*. f.e., 1958, p. 13.

⁴ *Ibidem*, p. 25.

⁵ Vladimir Tismăneanu, *Mizeria Utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Polirom, Iași, 1997, p. 51. Pentru concepția lui Makarenko cu privire la rolul educației în formarea omului sovietic, a se vedea Mariana Momanu, *Educație și ideologie. O analiză pedagogică a sistemului totalitar comunist*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005, pp. 108-116.

necesită o cunoaștere științifică și stăpânirea lor operativă⁶. Stările de spirit care făceau obiectul preocupărilor organelor de Securitate erau cele subordonate factorului rațional, exprimate în comportament sub forma atitudinilor „și stau la baza unor acte premeditate deosebit de grave. Acțiunile vădit dușmănoase, cum ar fi comploturile, sabotajele, manifestările revendicative de ură și răzbunare derivă din astfel de stări de spirit negative”⁷.

Emoțiile de masă erau definite ca fiind „procesele psihice care iau naștere ca urmare a trăirii nemijlocite și puternice a relațiilor subiecților cu lumea înconjurătoare, au loc în cadrul unor grupuri umane mai mari și efemere, se repercutează asupra unui număr mai mare de oameni și de la om la om, sau de la om la situație (prilej, eveniment, cauză) pe calea transferului, contaminării și sugestiei”⁸.

Pentru prevenirea, dirijarea sau înlăturarea unor emoții de masă periculoase pentru stabilitatea regimului, cadrele de Securitate trebuiau să pomească mai întâi de la analiza situației, prin aceasta înțelegându-se caracterul evenimentului petrecut, numărul persoanelor participante într-un spațiu delimitat, sursele de pericol care determină emoțiile de masă, precum și posibilitatea activizării mecanismelor de transmisie (molipsire, sugestie, influențare) între persoanele participante.

Atunci când exista posibilitatea ca acestea să se producă, „succesul acțiunii organului de ordine, de prevenire, aplanare sau regularizare a fenomenelor emoțiilor de masă depinde de modul corect în care sunt utilizate forțele și mijloacele și este garantat de pregătirea din timp și pe termen lung a forțelor de intervenție”⁹.

Pentru sesizarea stării de spirit a populației, Securitatea folosea și alte mijloace, cum ar fi cenzura corespondenței, precum și infiltrarea în mediile pe care urmărea să le studieze a rețelei informative. Se întocmeau și sinteze ale stării de spirit a populației în jurul unor evenimente, așa cum a fost cazul Festivalului Mondial al Tineretului, Congrese, sau în legătură cu unele Hotărâri ale Guvernului și Partidului. Comentariile în legătură cu unele accidente sau cataclisme (inundații, cutremure etc.), puteau constitui de asemenea probleme de sinteze. Sinteze asupra stării de spirit a populației întocmeau și Birourile din cadrul Securității care aveau ca sarcină filajul cetățenilor considerați suspecti din punct de vedere politic de către regimul comunist¹⁰.

De fiecare dată, sărbătorile au fost prilej de bucurie, oferind spațiul potrivit pentru publicitate și propagandă, precum și cadrul optim de influențare a opiniei individuale sau

⁶ Căpitan Nicolae Bogatu, *Fenomenele psihosociale de masă*, în revista *Securitatea*, nr. 1 (61)/1983, pp. 76-77.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Locotenent-colonel Dumitru Dănău, *Aplicarea cunoștințelor psiho-pedagogice în domeniul prevenirii, dirijării sau înlăturării fenomenelor negative ale emoțiilor de masă*, în „*Securitatea*”, nr. 1 (69)/1984, pp. 62-68.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ „*Partiturile*” *Securității. Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987)*, documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, Editura Nemira, București, 2007, pp. 359-360.

colective¹¹. Pentru regimul de la București organizarea Festivalului a constituit un eveniment de o importanță deosebită. În primul rând pentru că organizarea Festivalului reprezenta un semn de încredere acordat liderilor de la București de către sovietici, propunerea venind din partea Comsomolului (organizația de tineret al PCUS) și a Federației Mondiale a Tineretului Democrat¹², iar în al doilea rând pentru obținerea de popularitate în rândul populației. De altfel, argumentând necesitatea ca Festivalul să se desfășoare la București, liderul comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej nu uita să arate că „manifestările politice, culturale și sportive care vor avea loc vor constitui un ajutor politic în munca partidului nostru în mase, vor influența pozitiv tineretul și clasa muncitoare din țara noastră, vor ajuta la ridicarea nivelului politic și cultural al maselor”¹³.

Pregătirea Festivalului a însemnat un efort considerabil și o povară deosebit de grea pentru populație. Într-o sinteză privind starea de spirit a populației după încheierea Festivalului, Securitatea consemna: „Ciunganu Melania, domiciliată în Calea Victoriei nr. 30, arăta că deși fiecare țară plătește întreținerea participanților la Festival, totuși alimentele au fost date de noi și aceasta a produs lipsuri atât înainte de Festival, cât și după acest eveniment”¹⁴. Evenimentul însă a fost foarte bine valorificat din punct de vedere propagandistic de către regimul comunist, foarte mulți participanți plecând cu o impresie favorabilă despre România. Astfel, de exemplu, Securitatea consemna că delegata franceză Janine Mocele, funcționară la o întreprindere din Paris, „arăta că ea a fost și la Festivalul de la Berlin, și în comparație cu germanii, s-a declarat surprinsă de felul cum au știut românii să organizeze Festivalul”, iar Rosana Forli, delegată italiană, „se arăta încântată de buna primire ce a fost făcută delegaților, de prietenia cu care a fost primit tineretul mondial de către poporul român, iar despre Festival arăta că a fost foarte reușit și pentru aceasta, va pleca în Italia cu amintiri frumoase despre România”¹⁵.

Deosebit de importantă era și prezența României la Festival, alcătuirea delegației făcându-se cu foarte multă atenție. La 3 august 1953, raionul de Securitate Roșiori de Vede raporta că „în conformitate cu măsurile luate de regiunea UTM București, din acest raion trebuiau să meargă ca delegați pentru Festival la București, un număr de 968 de persoane. Asupra acestei măsuri s-a revenit și s-a dispus să meargă numai 60 de delegați”. O altă reducere a numărului de delegați s-a operat și în regiunea Crevedia „astfel că din 538 de delegați, cât fuseseră propuși la început, s-au ales numai 40”, Securitatea consemnând și faptul că „acești delegați au fost verificați de către organele noastre și corespund atât din punct de vedere politic și social”¹⁶.

Au existat însă și destule momente în care cu tot efortul propagandistic depus, regimul comunist nu a putut ascunde situația materială grea a populației. Acest lucru a reieșit cel mai bine în evidență cu ocazia vizitelor delegaților străini în diferite întreprinderi. De exemplu, cu ocazia

¹¹ Brândușa Costache, *Festivalul Mondial al tineretului democrat*, București, 1953, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1-2/1999, pp. 116-122.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 2.

¹⁵ *Ibidem*, f. 5.

¹⁶ *Ibidem*, f. 226.

vizitei la Uzinele „23 August”, „mulți muncitori printre care și numitul Nesthomer Friedrich, strungar la mecanică grea, au ieșit desculți înaintea delegaților”¹⁷, iar la vizita unei delegații suedeze la o Cooperativă de confecții „o muncitoare din cooperativa respectivă, anume Domnica, a strigat tare că ei nu-i ajunge salariul și nu mai are ce îmbrăca”¹⁸. Securitatea mai consemna și faptul că delegatul austriac Franz Pixner din Viena, de profesie sculptor și pictor, desena în Piața 1 Mai „făcea picturi cu aglomerații, oameni și copii îmbrăcați prost și cu picioarele goale”¹⁹. Adeseori, situațiile deveneau jenante pentru autorități când, de exemplu, „într-un magazin alimentar de pe Șoseaua Vitan, un grup de italieni au cerut pachete de zahăr și observând că la alți cetățeni români nu li se vindea acest articol, italienii împărțind zahărul gratis la populație”²⁰.

Posibilitatea ca străinii veniți la Festival să cunoască aspecte ale realității românești dincolo de propaganda oficială reprezenta o adevărată obsesie pentru regimul comunist. Ca atare, pentru atingerea scopului propagandistic optim, supravegherea străinilor era absolut necesară, deoarece, așa cum declara și Gheorghiu-Dej „nu este exclus să vină și elemente care să se ocupe și de alte lucruri decât de Festival”²¹. Controlul s-a făcut cu prudență, prin intermediul forțelor de ordine, al ghizilor, translatorilor, personalului de serviciu, selectat cu atenție și instruit cu grijă²². În legătură cu acest aspect, Securitatea consemna că „arhitectul Marcu Lisnevschi membru PMR, salariat la Institutul de Proiectări, a afirmat că delegații italieni la festival sunt foarte interesați să culeagă impresii neoficiale despre RPR (...). Lisnevschi a mai arătat că o colegă a sa de la Institutul de Proiectări, desenatoare (nu i-a arătat numele) a fost delegată ca translatoare și că ea ieșind din cantonament a fost acostată de un grup de italieni și silită să răspundă la întrebările ce aceștia le puneau cu privire la costul vieții în RPR, ritmul muncii, numărul ședințelor, etc. În urma acestui fapt, această translatoare a fost trimisă înapoi la locul de producție. Despre aceasta, numitul Lisnevschi arăta că constituie o dovadă că este bine organizată rețeaua informativă a Securității, care se interpune între vizitatori și realități”²³.

Opiniile arhitectului, precum și exemplul oferit, arată că instrumentul cel mai eficient în observarea stării de spirit a populației și a delegaților străini l-a reprezentat rețeaua informativă a Securității. Un document din arhivele postului de radio „Europa Liberă” descrie unul din modurile de operare ale poliției politice: „Securitatea din București a folosit următorul sistem nou pentru a descoperi persoanele care nu aveau simpatii pentru regim: agenții Securității au fost deghizați în cerșetori și răspândiți în oraș. Oriunde vedeau un delegat al Festivalului în compania unui localnic se apropiau și încercau să afle subiectul discuției. Dacă acesta era nefavorabil regimului, ei semnalizau unor ofițeri îmbrăcați în uniformă care legitimau persoanele urmărite și apoi se scuzau. După plecarea oaspeților străini, toți cei care au fost astfel identificați au fost convocați la

¹⁷ *Ibidem*, f. 8.

¹⁸ *Ibidem*, f. 47.

¹⁹ *Ibidem*, f. 71.

²⁰ *Ibidem*, f. 158.

²¹ Brândușa Costache, *op. cit.*, p. 116-122.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, f. 235.

Securitate, anchetați și arestați”²⁴. Un alt procedeu a fost descris de fostul deținut politic Ion Ioanid, pe baza relatărilor unui coleg de detenție, pe nume Moraru, ofițer activ în armată și participant la Festival. Acesta povestea cu mult umor împrejurările care au dus la arestarea sa. Totul a pornit de la un schimb de priviri cu o tânără fermecătoare, care i s-a adresat în franceză, recomandându-se ca făcând parte din delegația franceză. Tânărul s-a mai revăzut cu delegata, în scurt timp aceasta destăinuindu-se că a fost deosebit de indignată de propaganda cu care fusese intoxicată și promițând că la întoarcerea acasă se va adresa unchiului ei care era gazetar. Pentru ca relatarea să fie cât mai credibilă, tânărul i-a propus lui Moraru să-i redacteze în scris toate datele care i le putea furniza cu privire la abuzurile dictaturii comuniste. În ziua stabilită pentru întâlnire fata n-a mai apărut, iar Moraru a fost arestat, idila lui cu agenta Securității încheindu-se cu o sentință de 20 de ani muncă silnică²⁵.

Cel mai interesant document care atestă prezența informatorilor în rândurile participanților provine însă tot din arhiva Securității. Astfel, într-un raport al Securității din 2 august 1953, se consemna că „studentul Paul Constantin, din anul II al Facultății de Metalurgie din București, a spus că a fost la raionul UTM I. V. Stalin, unde i s-a spus că este nevoie de încă 30 de oameni pentru a-i împrăștia printre populație în timpul Festivalului, cu scopul de a se vedea ce se vorbește și a culege starea de spirit. În legătură cu aceasta Paul Constantin a afirmat că n-ar fi crezut că UTM-ul are nevoie de agenți secreți care să se ocupe cu așa ceva”²⁶.

Prezența la Festival a numeroși agenți ai Securității, controlul asupra populației exercitat brutal și discreționar avea drept scop de a introduce dacă nu convingerea că noua ordine este cea mai potrivită, măcar conformismul social, politic și moral care să nu primejduiască regimul comunist. În rapoartele Securității din timpul manifestărilor este consemnată această stare de spirit: „Numitul Meicu, fost avocat, în prezent figurant la Teatrul Armatei, comentând în legătură cu delegații străini participanți la Festival, arăta că este foarte riscant să stai de vorbă cu ei în special cu englezii și americanii și mai ales pe stradă. El crede că în localuri se poate mai bine discuta cu acești delegați, cu toate că are credința că ei știu mai mult decât trebuie, întrucât au oamenii lor care îi informează”²⁷. Tot cu ocazia Festivalului, farmacistul Andronache „l-a sfătuit pe prietenul său că dacă știe vreo limbă străină să nu discute cu nici un delegat, să fie foarte prudent întrucât în perioada actuală cei ce discută cu delegații sunt vizați de Securitate care este în permanentă mobilizată”, iar Kofler Bernard, Friedrich Weiss și Mersolian Lerope, salariați la Baza Ministerului, comentau „în legătură cu faptul că ar fi constatată că mulți invitați erau urmăriți de către organele Securității Statului”²⁸.

²⁴ Cătălin Turliuc, *Festivalul Internațional al Tineretului de la București (1953) și raportul public-privat în România „democrației populare”*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»”, tom XLI, 2004, pp. 375-381.

²⁵ Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele, volumul II (1953-1955)*, Editura Albatros, București, 1991, pp. 314-315.

²⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, ff. 217-218.

²⁷ *Ibidem*, f. 107.

²⁸ *Ibidem*, ff. 14-15.

Nu puține au fost însă cazurile când Securitatea a consemnat și un anumit conformism social al populației în raport cu oaspeții străini. Deși conducerea PMR a considerat că substratul ideologic trebuia să fie cât mai voalat, prin eliminarea din ziarele tineretului a articolelor stângiste cu caracter nepotrivit, iar oaspeții aveau dreptul să filmeze și să fotografieze orice, fără nici un fel de restricții²⁹, numeroși cetățeni români i-au privit pe străini ca pe niște spioni. În legătură cu acest aspect, Securitatea consemna că Vladimir Caminski „de la Sfatul Popular al Capitalei, exclus din PMR, arăta că după Festival se vor vedea consecințele cheltuielilor făcute și mai sublinia că printre delegații străini sunt mulți spioni care cu ajutorul aparatelor fotografice și de filmat iau diverse materiale din RPR în scopuri de propagandă și el se arăta foarte mirat de ce delegații străini sunt lăsați liber să fotografieze”³⁰. Astfel de opinii, printre numeroasele alte exemple, au mai exprimat Tudor Gheorghe, funcționar la Gaz Metan, Any Scaiber, student la Facultatea de Mecanică³¹, Șerban Anton, referent contabil la fabrica „Flacăra Roșie”, ultimul afirmând „că toți invitații din țările capitaliste sunt spioni și în loc ca cheltuielile de întreținere a acestora să fie făcute de țările respective, din fondul de dolari americani ce le-au fost alocați pentru spionaj, de data aceasta statul nostru le dă de mâncare de cinci ori pe zi”³². Explicația acestei atitudini trebuie căutată într-un anumit succes al propagandei comuniste, care îi îndemna pe cetățenii români să-i demaște pe dușmanii Partidului și care erau, pe lângă „dușmanul de clasă intern”, în formulările epocii „imperialiștii americano-englezi” și „agenții tito-fasciști”³³.

Dintre delegațiile care s-au bucurat de cea mai mare simpatie a fost cea italiană. Grupul francez, foarte numeros de altfel, nu s-a bucurat de mare popularitate datorită atitudinii mai rezervate și a vestimentației sumare cu care ieșeau pe stradă, considerată indecentă³⁴. În acest sens, Securitatea consemna opinia profesorului Anghel Florea din Ministerul Învățământului care, „referindu-se la aceeași problemă, arăta că francezii sunt un popor care degenerază și lor nu le-a mai rămas decât limba”³⁵, sau părerea Soniei Nicolae, funcționară la Uzinele „23 August”, care „comenta că felul cum sunt îmbrăcați unii delegați străini (sumar) poate influența asupra felului de se îmbrăca a cetățenilor români după festival”³⁶.

Au circulat, de asemenea, zvonuri că autoritățile au instruit unele localnice să nu refuze avansurile delegaților străini pentru ca șederea acestora să fie cât mai plăcută, locurile pentru asemenea întâlniri amoroase părănd a fi pădurile Andronache și zona Floreasca³⁷. Pe de altă parte însă, Securitatea s-a văzut nevoită să stăvilească unele pasiuni ale localnicilor, considerate nepotrivite cu morala proletară. Astfel, pe baza unui denunț al unei vecine de imobil, Securitatea

²⁹ Brândușa Costache, *op. cit.*, p. 118.

³⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 28.

³¹ *Ibidem*, ff. 3-4.

³² *Ibidem*, f. 83.

³³ Brândușa Costache, *op. cit.*, p. 120.

³⁴ Cătălin Turliuc, *op. cit.*, p. 375-381.

³⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 139.

³⁶ *Ibidem*, f. 127.

³⁷ Cătălin Turliuc, *op. cit.*, p. 380.

consemna că „R. R. s-a împrietenit cu doi delegați finlandezi cu care s-a plimbat prin oraș. Unul din acești delegați chiar a dormit la sus-numita o noapte. După plecarea finlandezului de la ea, organele Miliției au reținut-o pentru acest motiv”. Un alt caz considerat scandalos de către Securitate era cel al A. R. care „din relatările date de Secția 12 Miliție, rezultă că până în prezent a întreținut legături sentimentale cu 13 delegați străini și în prezent dorește să aibă un negru. La domiciliu a fost căutată de un delegat străin, însoțit de un interpret, fără a se putea stabili motivele. Nu a fost arestată până în prezent de Miliție”³⁸.

În țările unde domnește o atentă supraveghere a informației se realizează o reunire a resurselor intelectuale ale grupului pentru obținerea unei interpretări satisfăcătoare a evenimentului³⁹. Astfel, atmosfera oarecum destinsă din timpul evenimentului, diferită de închistarea perioadei staliniste, a dat naștere la numeroase zvonuri pe care Securitatea le-a înregistrat metodic, mai ales că ele exprimau ostilitatea populației față de autorități.

Cele mai frecvente zvonuri și comentarii din partea populației l-au vizat pe liderul PMR Gheorghe Gheorghiu-Dej. Astfel, lui „Tigoianu Mihai, fost fruntaș în PNL Tătărescu, i se părea curios că a observat că la toate manifestările Festivalului, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu a apărut, exprimându-și părerea că lipsa sa ar fi în legătură cu vizita prelungită pe care a avut-o la Moscova, în urma căreia, Tigoianu își exprimă siguranța că în curând vor avea loc schimbări importante”⁴⁰. O opinie similară a avut-o și „Sekeru Hristache, mastru la Întreprinderea Electro-Montaj București, a arătat că a participat la manifestația de la 9 august dată în cinstea tineretului și s-a mirat că nu a văzut acolo pe tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej. Sus-numitul s-a manifestat dușmănos în legătură cu această problemă, arătând că tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu a făcut nimic pentru clasa muncitoare și crede că muncitorii îi aduc injurii pentru că a promis multe și nu a făcut nimic de când a venit la conducere”⁴¹. Și „Epangeac Ion, pensionar CFR, din strada Brezoianu 31 A spunea că după cum a anunțat radio Sofia, în România se vor produce schimbări în guvern și de aceea tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu s-a arătat prea mult în perioada Festivalului și a dat sarcină tov. Groza să țină o cuvântare care nu a avut nimic emoționant. De asemenea, mai arăta că deși organele Securității supraveghează delegații străini, totuși delegații englezi și americani au fotografiat aglomerațiile și casele ruinate de la periferie”⁴².

Consecințele pentru cei care propagau aceste zvonuri le aflăm tot din arhiva Securității. În zilele festivalului, Securității i-a fost semnalat „că de la Centrul de triere Ghencea au fost puse în libertate, în ziua de 7 august, două loturi de deținuți de circa 80 de oameni. Acești deținuți au fost asaltați de către cetățeni, care-i întrebau pentru ce au fost închiși și li se răspundeau că au fost zvonști și au fost închiși câte un an și jumătate. Ei cereau bani pentru tramvai de la cetățenii din jur. Deținuții eliberați mergeau în oraș înspre gară și erau rupți, unii aveau haine din pături,

³⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f 111.

³⁹ Jean Noel Kapfêrer, *Zvonurile. Cel mai vechi mijloc de informare din lume*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 32.

⁴⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f 8.

⁴¹ *Ibidem*, f. 46.

⁴² *Ibidem*, f. 85.

ceea ce lăsa o impresie urâtă tocmai în momentul când în oraș circulă diferiți delegați străini participanți la Festival”. Pentru ca cetățenii străini să nu mai vadă existența deținuților politici din România comunistă, Securitatea propunea „să se ia măsuri de către organele MAI de studiere a posibilității ca deținuții eliberați în perioada actuală să fie conduși la urmă cu însoțitori, pentru a nu mai forma obiectul comentariilor diferiților cetățeni sau delegați străini”⁴³.

Manifestările și opiniile exprimate de către populație cu ocazia Festivalului arătau însă că starea de spirit era una de nemulțumire pasivă, fiind observată și de către unii dintre delegații străini. Securitatea consemna că patru delegați italieni, „discutând cu un cetățean român, l-au rugat să-i conducă spre a vedea clădirea Parlamentului nostru. Italienii l-au întrebat pe cetățean despre modul de viață al poporului român și la ezitățile acestuia, ei au arătat că înțeleg necesitatea prudenței, însă îl asigură că vor discuta liber și apoi se despart, fără a se cunoaște. Unul dintre italieni întreba că nu-i așa că poporul român nu iubește comunismul și se consideră asuprit? De asemenea mai întreba dacă industria noastră se dezvoltă și ce produce mai mult, întrucât în Italia este cunoscut că produsele noastre pleacă în URSS, Ungaria și Bulgaria și l-a mai întrebat pe cetățean de ce românii nu luptă și așteaptă ajutor din afară? A mai întrebat câți la sută din studenți sunt contra comuniștilor și de ce nu se organizează?”⁴⁴.

Poliția politică a regimului comunist a monitorizat și alte forme de manifestare a emoțiilor de masă din timpul Festivalului. Una din aceste forme l-au constituit aplauzele spectatorilor prezenți la întrecerile sportive. Era îndeobște cunoscut faptul că „nu orice ovație venită din partea unei persoane sau a unui grup necesită intervenție. În fiecare caz în parte ele sunt expresia sentimentelor și stărilor de spirit ale participanților la o acțiune. Să ne gândim la emoțiile colective care caracterizează marile manifestații politice, care se traduc în acte de adeziune la lupta pentru pace, progres și socialism”. Securitatea trebuia însă să intervină atunci când „entuziasmul se transformă în furie, ovațiile degenerază în furtuni de aplauze extatice, care depășesc orice regulă și normă de ordine, existând pericolul latent ca aceste stări să afecteze ordinea și securitatea publică”⁴⁵. De altfel, chiar și autorii occidentali au pus în evidență atenția de care se bucurau aplauzele în timpul unor manifestații: „În țările satelite ale Uniunii Sovietice în timpul vizionării filmelor rusești publicul râde uneori tocmai acolo unde nu trebuie, sau izbucnește în aplauze foarte puternice în momentul apariției pe ecran a vreunui colaboraționist, interpretat de un actor rus”, sovieticii interpretând aceste manifestații drept sabotaj psihologic⁴⁶. În privința întrecerilor sportive, Securitatea menționa următoarea manifestare a spectatorilor prezenți: „În seara zilei de 8 august orele 21:00, pe stadionul Giulești a fost dată o reprezentație de box. La această manifestație s-a constatat că majoritatea publicului participant a aplaudat foarte mult când un boxer dintr-o țară capitalistă, învingea pe unul dintr-o democrație populară” sau aplauda foarte slab victoriile boxerilor din lagărul socialist⁴⁷. O altă manifestare socotită dușmănoasă s-a

⁴³ *Ibidem*, f. 143.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 136.

⁴⁵ Locotenent-colonel Dumitru Dănău, *op. cit.*, p. 66.

⁴⁶ Ladislav Farago, *op. cit.*, p. 211.

⁴⁷ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 119.

înregistrat și a doua zi, când a avut loc pe stadionul Dinamo o competiție de ciclism, iar „probele care au fost câștigate de cicliștii sovietici nu erau primite cu aplauze”, mai mult, la „intonarea imnului sovietic publicul nu aplauda și unii spectatori discutau între ei”. Cu asemenea manifestări dușmănoase la adresa URSS Securitatea îl identifica pe „numitul Pârvulescu Sandu, funcționar la Ministerul de Finanțe, fiu de avocat, care a afirmat că comisia de cronometrare dă timp foarte bun cicliștilor sovietici, indiferent dacă ceilalți cicliști merg mai bine”⁴⁸.

Cea mai mare provocare cu care s-au confruntat organele de securitate în zilele Festivalului a reprezentat-o descoperirea unor manifeste în care erau denunțate abuzurile dictaturii comuniste, mai ales că aria acestora de răspândire era una foarte mare. Astfel de manifeste au fost găsite în comuna Merenii de Jos, Piața Obor, în cantonamentul delegațiilor greci, cu această ocazie fiind arestate „două românce care însoțeau un delegat grec”⁴⁹, pe Bulevardul 6 Martie, raionul Nicolae Bălcescu, Șoseaua Kileseff, Șoseaua Mihai Bravu, precum și în alte locuri. Securitatea mai semnala și faptul că în ziua de 31 iulie, în fața restaurantului „Potcoava”, „au fost împrăștiate timbre cu capul fostului rege Mihai și cu fosta stemă regală”⁵⁰.

Descoperirea autorilor acestor „înscrisuri dușmănoase” devenea, așadar, o sarcină prioritară a organelor de Securitate. De regulă, descoperirea autorilor se făcea pornindu-se de la adresa înscrisă pe plicuri, prin care se stabilea „cartierul cutiei poștale în care au fost aruncate manifestele”. De asemenea, „stabilirea orei și numărului de colectare a cutiei poștale de către cenzor” ajutau „organele operative în descoperirea autorului manifestelor”, la acestea adăugându-se greșeala autorului „de a pune în cutia poștală odată cu manifestul și o scrisoare personală”⁵¹. De asemenea, Securitatea a luat măsura de a plasa informatori în grupurile ce se formau în jurul delegațiilor străini „pentru a supraveghea dacă cu această ocazie nu se difuzează manifeste”⁵².

Printre cei care au împrăștiat manifeste au fost legionarii Ioan Mircea Samoilă și Ioan Golea, parașutați pe teritoriul RPR în noiembrie 1951. Timp de aproape doi ani Securitatea nu a reușit să-i prindă, arestarea lor, la 25 august 1953, datorându-se răspândirii de manifeste anticomuniste și pro-legionare în zilele Festivalului⁵³. Unul din manifeste, intitulat „Manifestul pentru străini” avea următorul conținut: „România reală, care luptă în munți și suferă în închisori, vă spune «Bine ați venit!». Cei care ne conduc azi vor face totul spre a vă împiedica să cunoașteți adevărul asupra țării în care vă aflați. Un munte de minciuni a fost ridicat între voi și noi. În primul rând, guvernul a chemat la București pe toți agenții săi de prin orașe și sate, pe toți copiii smulși din familiile lor și crescuți în cultul urii pentru tot ce nu este sovietic. Luni întregi ei au fost instruiți și apoi ținuți în cantonamente spre a învăța cum să se comporte la Festival, ce să răspundă, cum să mintă. Aceștia sunt singurii oameni care au dreptul să vă conducă și au datoria să vă

⁴⁸ *Ibidem*, f. 120.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 27.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 240.

⁵¹ „Partiturile” Securității..., p. 360.

⁵² A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 240.

⁵³ Mihai Pelin, *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică. Dicționar alfabetic*, Editura Elion, București, 2003, p. 240.

supravegheze, în timp ce populația este ținută departe prin concentrări ad-hoc, prin arestări și obligații de serviciu, sau pur și simplu prin teroare. Organizațiile politice au cerut salariaților să ocolească mai cu seamă delegațiile apusene «compuse din spioni și dușmani de moarte ai poporului român» (...). Dacă vă este greu să înțelegeți toate acestea, amintiți-vă din istorie că mistificarea în proporții nebănuite este o veche specialitate rusească. Potemkin a folosit-o primul, ridicând în Crimeea sate din decoruri de scândură vopsită. Capitala RPR este astăzi un astfel de sat al lui Potemkin⁵⁴.

În timpul Festivalului, Securitatea și-a dovedit multifuncționalitatea, ocupându-se de unele sarcini suplimentare, după modelul și practicile serviciilor de securitate din Uniunea Sovietică. Deși unele din acestea nu aveau aparent nimic în comun cu securitatea regimului, poliția politică a fost folosită pe post de comando ca să supravegheze corectarea unor deficiențe în buna organizare a Festivalului.

Una din aceste sarcini o reprezenta eradicarea furturilor a căror victime le-au căzut unii dintre delegații străini care au intrat în contact cu localnicii. Circula și un banc în rândul delegațiilor străine: „un delegat străin a întrebat pe un milițian cum le spune la oamenii care fură, la care milițianul i-a răspuns că hoți. Tânărul i-a răspuns că în țara lui omul care fură nu se numește hoț, ci se numește român⁵⁵”.

Securitatea s-a mai implicat și în remedierea altor defecțiuni privind șederea participanților, semnalând că unii vânzători au dat restul mai puțin decât ar fi trebuit, că restaurantele nu dispun de destulă gheață, sau să se suplimenteze cordoanele de pază civile la spectacole pentru a se evita aglomerațiile. Tot cu ocazia Festivalului, Securitatea a desfășurat cercetări „în legătură cu înecarea delegatului din Madagascar, Rocoto Noel⁵⁶”.

În cadrul unui regim totalitar se poate afirma că orice barieră care desparte publicul de privat este suprimată, datorită metodelor polițienești folosite de către puterea politică (violarea secretului corespondenței, supravegherea informativă a populației, denunțurile și incitarea la vigilență revoluționară, caracterul represiv al legislației penale). Comunismul a cultivat ceea ce istoriografia numește „societatea iconică” pentru a omogeniza și asimila. La fel ca și în cazul altor regimuri totalitare, comunismul a nutrit o aversiune față de secretul care nu era generat de propria gândire politică. Comunismul a folosit secretul pentru crearea bazei stabilității sociale⁵⁷. Cu toate acestea, datorită experienței căpătate, imaginația umană s-a dovedit întotdeauna prolifică atunci când s-a pus problema supraviețuirii spațiului privat și apariția fenomenului dizidenței⁵⁸. La trei luni după încheierea Festivalului, la 12 noiembrie 1953, Securitatea primea o Notă informativă aparținând sursei „Cerna” din Roman, regionala Iași, care se vroia o sinteză a experienței sale din

⁵⁴ *Procesul legionarilor parașutați, 1953*, ediția a V-a întregită cu biografii, mărturiile și fotografiile, Editura Mișcării Legionare, București, 2000, pp. 183-184.

⁵⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7349, vol. 4, f. 81.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 92.

⁵⁷ Cătălin Turliuc, *op. cit.*, p. 381.

⁵⁸ Bogdan-Alexandru Schipor, *Elemente de viață privată în Legislația Republicii Populare Române. „Legea Cultelor” și Codul Familiei*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»”, tom XLI, 2004, pp. 367-374.

mediile și obiectivele care erau intens lucrate de Securitate și în care acesta se infiltrase. De la început, informatorul constata următoarele: „Pentru a mă putea strecura în rândul bandiților, este necesară o tactică schimbată cu totul ca până în prezent. Am prins metodele și afacerile lor între ei, care puteau să te recunoască și să poți prinde tot ce vorbesc și gândesc”⁵⁹. În continuare, informatorul enumera principalele obstacole care puteau să apară în munca de culegere a informațiilor:

„Nu poți să te mai introduci cu vorbele că am fost ofițer, sau alte funcții din trecut, căci imediat tace, se ferește până te cercetează și verifică dacă nu îl duci în eroare (...).

Nu poți să te introduci cu zicala că sunt de-ai voștri sau «lasă că va veni și timpul nostru» (...).

Nu poți să le pui întrebări sau să începi discuții instantanee, până nu se convinge bine de persoana ta din toate punctele de vedere.

Nu poți să te mai duci în anturaj până nu ai motive serioase.

Sunt foarte precauți bandiții și dușmanii clasei muncitoare și știi că Securitatea Statului este foarte bine instruită și peste tot este înșirată rețeaua informativă”⁶⁰.

Pentru depășirea acestor situații, informatorul propunea următoarele soluții:

„Să nu te vadă că stai de vorbă cu membrii de partid sau militari (...);

Să nu te vadă prea mult la ședințe;

Să nu te observe că iei diferite note;

Să nu te observe că ești atent cu privirea la diferite discuții intime sau secrete între ei;

Să nu te vadă că intri prea mult pe la birourile de cadre sau secrete;

Să nu observe că te introduci în rândurile lor fără să fii invitat;

Să vadă că ești credincios în Dumnezeu;

Să nu te vadă că ești bine cu conducerea întreprinderii;

Să fii atent la încercările ce se pun, să vadă dacă depui adevărată muncă sau nu pentru partid și regim;

Tot timpul să le dai răspunsuri, după caz, și după dorința lor, a bandiților”⁶¹.

În finalul notei, informatorul se referea la căile de îmbunătățire a muncii informative:

„Un informator să fie schimbat după un timp, de la un loc la altul, în alt sector, pentru a se putea califica, însă numai dacă lucrează din convingere și din conștiință.

Să nu se introducă informatori prin partid sau organele Securității, că însăși conducerea dă pe față la toți ceilalți.

Ofițerul de Securitate trebuie să apară în fața informatorului adevărat tovarășește și la o oră precisă, fără a se simți de informator, delăsarea ofițerului de Securitate, sau neglijența materialului (...).

⁵⁹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7348, vol. 2, f. 62.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, f. 63.

Formarea informatorului și a materialului de bună calitate cu urmărirea serioasă în continuare a problemelor depinde de ofițerul de Securitate, cum știe să aplice metodele de la om la om și de la caz la caz și să nu uite că este ofițer de Securitate⁶¹.

Deși pe alocuri lapidare, observațiile informatorului „Cerna” sunt deosebit de importante în formularea următoarei concluzii: chiar dacă a pierdut teren în fața ofensivei regimurilor totalitare, spațiul privat a reușit în cele din urmă să supraviețuiască.

Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților desfășurat la București a demonstrat și existența unui paradox specific în întreaga existență a regimurilor comuniste, descris foarte plastic de către un disident sovietic: după ce mai întâi desfășurau mijloace și eforturi colosale pentru a obliga populația a se ralia comandamentelor ideologice, serviciile de securitate făceau apoi aceleași eforturi pentru a afla ceea ce oamenii gândesc și doresc⁶².

⁶¹ *Ibidem*, ff. 63-64.

⁶² Andrei Almarik, *L'Union Soviétique survivra-t-elle en 1984?*, Nouvelle édition, Librairie Générale Française, Paris, 1977, p. 152.

Adelina Oana ȘTEFAN

CASELE DE ODIHNĂ PENTRU MUNCITORI ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ A ANILOR 1950-1960

THE PENSIONS FOR WORKERS IN COMMUNIST ROMANIA

The communist regimes aimed at controlling the public as well as the private lives of their citizens. The communist power attempted to build a “socialist model” of the everyday life with a special focus on leisure and tourism, model that was mainly characterized by a strong collectivist identity. This research hypothesis is that the rest houses in communist Romania during the 1950s-1970s can be labeled as “socialist spaces”. In this respect, we have applied David Crowley and Susan Reid theory regarding the “socialist spaces” on the area of the rest houses in Romania. Nevertheless, we were interested to analyze the official policy of the communist regime in Romania during the 1950s-1970s regarding the rest houses, the ways these policies were applied at the level of ideology and practices as well as the ways workers-tourists remember and perceive these policies nowadays. The conclusion of this study emphasizes that even at the level of discourse and official practices, the rest homes fit into the typology of “socialist spaces” when one examines the extent to which workers- tourists meet the official demands, a contradiction between the two levels of analysis occurs.

Etichete: muncitori, turism, casă de odihnă, regim comunist, politici de control, anii '50

Keywords: workers, tourism, retirement house, communist regime, control policies, the fifties

Regimurile comuniste au acordat o atenție specială controlării timpului liber al „oamenilor muncii”¹. În „Problems of Communism”(1960) Eric Goldhagen observa că „În ultimii ani partidul a acordat o tot mai mare importanță modului în care, timpul câștigat în urma inovațiilor tehnologice este folosit de către cetățenii sovietici. Deoarece stă în natura unui regim totalitar să integreze *res privata* în *res publica*”². Cu alte cuvinte, un regim totalitar nu putea permite ca cetățenii săi să

¹ Oamenii muncii reprezintă o sintagmă des întâlnită în discursul oficial al regimurilor comuniste, semnificând „alianță” dintre muncitori, țărani și intelectualii progresiști pusă în slujba intereselor partidului, dar și în numele căreia acesta deținea puterea. Numeroase ilustrații portretizau această alianță prin reprezentarea grafică a unui grup de trei bărbați, în mijloc – ca un liant, aflându-se întotdeauna muncitorul.

² Eric Goldhagen, *The Glorious Future – Realities and Chimeras*, în „Problems of Communism”, 9, no. 6, 1960, p. 7 – „In the past few years the Party has evinced a growing concern with the uses to which Soviet citizens put the leisure gained by technological advances. For it is endemic to a totalitarian regime that it insists on integrating *res privata* into *res publica*”.

beneficizeze de un timp și de un spațiu privat. Această idee a constituit premisa pentru „modelul socialist” de petrecere a timpului liber, implementat în URSS la mijlocul anilor 1930. Acest model insista asupra petrecerii vacanțelor într-un sistem organizat, punând accentul pe colectivism în detrimentul vieții de familie și al individualismului³.

După 1948, regimurile comuniste instalate în Centrul și Sud Estul Europei au preluat nu numai regimul politic de tip stalinist, dar și tipologia specifică vieții cotidiene⁴. Astfel, modelul sovietic privind petrecerea timpului liber a început să fie implementat în România la începutul anilor 1950⁵.

Casele de odihnă au reprezentat o componentă importantă în cadrul modelului socialist de petrecere a timpului liber. Definite de discursul oficial din România anilor 1950 ca locuri destinate odihnei „oamenilor muncii din țara noastră”⁶, casele de odihnă au devenit spații pentru petrecerea timpului liber și, în special a vacanțelor, într-un mod organizat și în concordanță cu imperativele ideologice ale regimului comunist. Acest eseu își propune să analizeze atât politicile oficiale privind casa de odihnă cât și felul în care acestea au fost asimilate de către „clasa muncitoare”, argumentând că spațiul casei de odihnă se încadrează în tipologia „spațiilor socialiste”. Studii recente s-au preocupat de influența pe care politica regimurilor de tip comunist a avut-o la nivelul vieții cotidiene⁷. Dintre acestea remarcăm studiul lui Susan Reid și David Crowley care analizează formarea, folosirea și reprezentarea spațiului în societățile de tip comunist⁸. Ei susțin că o definiție unitară a „spațiilor socialiste” este greu de oferit, dar că acestea

³ Diane Koenker, *Travel to Work, Travel to Play: On Russian Tourism, Travel and Leisure* în „Slavic Review”, no. 4, 2003, p. 659.

⁴ Sovietologii insistă asupra anului 1948 ca fiind momentul când regimurile comuniste se instalează de facto în țările din centrul și estul Europei, inclusiv în România (vezi Francois Soulet, *Histoire de l'Europe de l'Est, de la Seconde Guerre mondiale à nos jours*, Armand Colin, 2006; Alfred J Rieber, *The Crack in the Plaster: Crisis in Romania and the Origins of the Cold War*, în „Journal of Modern History”, 76, 1, 2004, 62-106. etc).

⁵ În 1949 ONT-ul (Oficiul Național pentru Turism) este transformat în Secția Sport –Turism ce era subordonată Confederației Generale a Muncii.

⁶ *Cum își petrec concediul de odihnă tinerii muncitori în casele de odihnă de la Sinaia*, în *Scânteia Tineretului*, 5 martie 1949, p. 1.

⁷ Vezi Sheila Fitzpatrick, *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times*, Oxford University Press, 1999; Stephen Kotkin, *Magnetic Mountain: Stalinism as Civilization*, University of California Press, 1995, passim.

⁸ David Crowley, Susan Reid, *Socialist Spaces, Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*, Berg: Oxford, New York, 2002, p. 2. Ideea de a studia spațiile ca pe niște purtătoare și creatoare de ideologie a pornit de la un studiu elaborat în anii 1980 de un istoric al ingineriei, pe numele său, Langdon Winner, care se întreba în ce măsură obiectele sunt supuse influenței factorului politic. Winner dădea exemplul unui pod construit în New York la jumătatea secolului XX, care nu era accesibil transportului în comun și care în felul acesta restricționa accesul în zona plajelor a persoanelor care nu posedau o mașină personală. Aparent un simbol al tehnologiei și construit fără o intenție ideologică anume podul, prin noua geografie a spațiului pe care a creat-o, a avut consecințe de ordin politic. Regimurile comuniste din Centrul și Estul Europei, și nu

se referă în speță la „proprietatea și controlul asupra diferitelor spații, fie că este vorba de teritoriul național, locuințe sau monumente publice, care sunt modelate conform politicii partidului unic”⁹. Aceasta înseamnă în termeni mai specifici că „naționalizarea terenurilor - precum și felul în care spațiile și clădirile dobândesc noi semnificații și li se conferă destinații noi –chiar și atunci când configurația fizică a acestora rămâne neschimbată – arată că spațiile respective sunt supuse intereselor politice și ideologice ale regimului”¹⁰. Crowley și Reid susțin că în regimurile de tip comunist nu numai spațiile publice au fost subiectul unor astfel de influențe, dar și spațiile private¹¹. „În timpul perioadei comuniste au fost vizibile eforturile regimului de a impregna cu ideologie nu numai locul de muncă sau ceremoniile publice, dar chiar și cele mai intime spații ale vieții cotidiene”¹². Pornind de la această premisă acest studiu își propune să studieze felul în care politica oficială a regimului comunist din România anilor 1950-1960 a influențat spațiul casei de odihnă, cum s-a materializat această influență la nivelul ideologiei și al practicilor precum și felul în care turiștii-muncitori rememorează aceste politici.

Perioada acoperită de această cercetare se referă la anii 1950 -1960. Perioada studiată nu este unitară din punctul de vedere al practicilor și al ideologiei regimului comunist privind casele de odihnă, remarcându-se două perioade: prima se referă la anii 1950 și a doua perioadă la anii 1960. Astfel considerăm că mai ales în perioada anilor 1950 casele de odihnă au fost un spațiu profund marcat de ideologie și care au avut un rol determinant în educarea muncitorilor conform noilor imperative sociale, politice și ideologice ale regimului. Perioada următoare, deși nu mai puțin aflată sub control ideologic marchează totuși o aparentă liberalizare vizibilă la nivelul discursului, dar și al practicilor. În fapt, în continuare casa de odihnă rămâne un „spațiu socialist”, fiind totuși un spațiu ce încearcă să echilibreze ingerințele politicului cu nevoia oamenilor de a beneficia de un timp și un spațiu de relaxare. Un element important în această transformare este posibilitatea oferită turiștilor de a-și petrece vacanța într-o casă de odihnă cu familia. Totodată ne-am limitat la anii 1960 deoarece atunci începe o politică de dezvoltare a infrastructurii turistice ce are drept consecință faptul că, pentru turistul muncitor, hotelurile încep să constituie o variantă mult mai atractivă, atât în ceea ce privește costurile, cât și în privința condițiilor oferite¹³.

Sursele folosite pentru acest studiu sunt în primul rând materialele de presă din „Scânteia”, „Scânteia Tineretului”, „Munca”, oficiul Confederației Generale a Muncii, fondurile de arhivă în special fondul CC al PCR - Secția Cancelarie și Secția Agitație-Propagandă de la

numai, au confirmat premisa conform căreia amenajarea și folosirea unui spațiu poate avea conotații politice și ideologice.

⁹ *Ibidem*, p. 3.

¹⁰ *Ibidem*, p. 3.

¹¹ *Ibidem*, p. 3.

¹² *Ibidem*, p. 3.

¹³ Dacă în anii 1950 turismul este predominant orientat către destinații interne și către turismul social, începând cu a doua jumătate a anilor 1960 acesta devine o variantă atractivă de profit pentru regimul comunist și este încurajat turismul internațional.

Arhivele Naționale. Totodată vom folosi și o serie de interviuri de istorie orală luate unor muncitori din cartierele industriale ale Bucureștiului și din Câmpina, Prahova.

Istoria caselor de odihnă pentru muncitori începe în România în perioada interbelică odată cu programul „Muncă și Voe Bună” dezvoltat de Mihai Ralea la sfârșitul anilor 1930. Acest program, deși în mare parte, rămas la stadiul de proiect sau având efecte minore pentru muncitorul interbelic a constituit prima încercare de organizare a odihnei muncitorilor în România. În același timp, este posibil să fi reprezentat și o sursă de inspirație pentru oficialii comuniști după 1948. Termenul folosit în epocă era acela de „colonii de vară”. Iată ce se menționa într-un articol de Stavri Cunesco, secretar de stat în Ministerul Muncii sub ministeriatul lui Mihai Ralea „Aceste colonii sunt organizate regulat în timpul lunilor de vară pentru ucenicii și ucenicele din ateliere și fabrici *cari* au nevoie de odihnă și refacere.[...] Ei găsesc acolo nu numai aerul liber și supra - alimentația trebuitoare, dar și jocuri, cântece și o educație străjerească”¹⁴. Coloniile erau susținute din banii Ministerului Muncii, care după cum spunea Stavri C. Cunesco „a mai acordat subvenții în bani câtorva asociații sportive”¹⁵. Tot atunci încep să fie organizate primele excursii pentru muncitori: „În ceea ce privește turismul, activitatea Ministerului a constat în organizarea câtorva importante excursii și a ajutorului dat sub formă de intervenții pentru reducerea de tarife și subvenții în bani diferitelor asociații de muncitori or de absolvenți ai cursurilor profesionale care au făcut excursii pe Valea Prahovei, a Oltului, a Jiului, la Constanța. De menționat este, excursia de informare făcută în Cehoslovacia de profesorii și elevii școalelor de ucenici, excursie subvenționată aproape în întregime de Minister”¹⁶. Interesul pentru timpul liber al muncitorilor survenit la sfârșitul anilor 1930 în România venea ca urmare a intensificării la nivel european a măsurilor pentru organizarea vacanțelor clasei muncitoare¹⁷.

După 1948, activitatea caselor de odihnă și în special normele de trimitere a muncitorilor în casele de odihnă au făcut obiectul mai multor reglementări. Prima dintre ele și cea care a organizat turismul în România după normele puterii comuniste a fost *Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 296 din 1951 privind Clasificarea stațiunilor balneo-climaterice și de odihnă, precum și înființarea întreprinderilor balneare de stat*¹⁸. Aceasta stabilea atât criteriile de organizare ale stațiunilor cât și rolul acestora pentru regimul de „democrație populară”. Această hotărâre urmărea în primul rând utilizarea „mai justă a stațiunilor balneo - climaterice în acțiunea de ocrotire a sănătății și de organizare a odihnei oamenilor muncii”¹⁹.

¹⁴ Stavri C. Cunesco, *Muncă și Voe bună*, p. 37.

¹⁵ *Ibidem*, p. 38.

¹⁶ *Ibidem*, p. 38-39.

¹⁷ În anii 1920 în Italia se dezvoltă mișcarea *Dopolavoro*, susținută de regimul lui Benito Mussolini, iar în anii 1930 se remarcă mișcarea *Kraft durch Freude* în Germania nazistă. În 1936 în Franța guvernul condus de Leon Blum legiferează pentru prima oară concediile plătite pentru muncitori.

¹⁸ *Indicații și Contraindicații pentru Tratamente Balneare*, Editura de Stat pentru Literatura Științifică și Didactică, 1951, p. 194.

¹⁹ *Ibidem*, p. 194.

Naționalizarea fostelor hoteluri, a unor stațiuni și baze de tratament a unor vile particulare precum și a fostei baze a ONT (Oficiul Național al Turismului) a creat o bază logistică considerabilă pentru dezvoltarea ulterioară a turismului după 1950²⁰. Aceasta bază a fost administrată începând cu 1949 de Confederația Generală a Muncii, Secția Sport-Turism²¹, organizație ce era responsabilă cu desfășurarea întregului proces turistic în România anilor 1950. Din punct de vedere administrativ casele de odihnă au avut un traseu sinuos: astfel între 1949 și 1951 s-au aflat sub dublă administrație, atât a Confederației Generale a Muncii, care era responsabilă cu partea logistică, cât și a Ministerului Sănătății, ce asigura personalul medical și administra bazele de tratament. Apoi, începând din 1951, o parte a caselor de odihnă ce asigurau și tratament balneo-climateric se găseau sub tutela Direcției Generale Balneo-Climaterice, direcție din cadrul Ministerului Sănătății²². O altă parte ținea de Consiliul Central al Sindicatelor în cadrul căreia funcționa Direcția Caselor de Odihnă și Sanatorii Balneare.²³ Cu toate acestea, trimerile la sanatorii sau case de odihnă se făceau în urma deciziei comune a reprezentanților Ministerului Sănătății și a sindicatelor: „O atenție deosebită se acordă problemei trimerilor la cură sau odihnă comitetele de întreprindere și instituțiile. Activul sindical ...ajută comisiile de medici în trimerirea la tratament a muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor suferinzi. Delegații cu asigurările sociale din grupele sindicale, cunoscând de la locurile de muncă pe cei ce sunt bolnavi, încunoștiințează pe medici și mobilizează pe cei în cauză să-și facă vizita medicală”²⁴.

În *Instrucțiunile Comitetului Executiv al CGM în legătură cu organizarea trimerii muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor în sanatoriile balneare, în casele sanatoriale și casele de odihnă* se menționa, de asemenea, că: „Trimerirea muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor în case sanatoriale și în case de odihnă este gratuită sau cu o contribuție de 30, 50 sau 100% din cheltuielile de transport și de hrană. [...] La acordarea gratuităților, precum și la stabilirea contribuției se va ține seama de salariu și de greutatea familiare. Stahanoviștii vor fi trimiși în mod gratuit. Programarea și trimerirea lor se va face direct de către Uniune, în casele speciale ale CGM”²⁵.

Selecționarea muncitorilor și a funcționarilor se făcea după criterii clar stabilite ce țineau de ramura în care lucra fiecare, precum și de importanța ei în ierarhia ideologică a regimului, de loialitatea manifestată față de regim și nu în ultimul rând de vârstă, tinerii reprezentând o miză importantă pentru acesta. În sensul amintit, în aceleași *Instrucțiuni ...* se menționa: „Comitetele sindicale de întreprindere repartizează pe secții locurile gratuite sau cu

²⁰ În lucrarea *Stațiunile Balneo-Climaterice din Republica Populară Română* publicată la Editura Consiliului Central al Sindicatelor în 1955 se menționa că numai în 1948 în urma naționalizării, sindicatele au primit peste 1000 de imobile pentru a fi folosite de membrii de sindicat.

²¹ *Un ajutor important în dezvoltarea turismului de mase*, în „Turismul Popular”, nr. 3, iulie 1949, p. 4.

²² *Stațiunile Balneo-Climaterice din RPR*, Editura Consiliului General al Sindicatelor, 1955. p. 15.

²³ *Ibidem*, p. 22.

²⁴ *Ibidem*, p. 23.

²⁵ *Indicații și Contraindicații pentru Tratamente Balneare*, Editura de Stat pentru Literatura Științifică și Didactică, București, 1951, p. 218.

contribuție, pentru trimiterea în casele de odihnă, ținând seama de importanța fiecărei secții, de condițiile de muncă, de starea sănătății și de numărul muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor din secțiile respective. [...] Muncitorii, tehnicienii și funcționarii vor fi aleși în ordinea următoare:

- Inventatorii, inovatorii și fruntașii în întrecerile socialiste;
- Cei care lucrează în munci subterane și celelalte munci vătămătoare sănătății, prevăzute în decizia CGM pentru acordarea ajutoarelor, precum și tehnicienii din producție;
- Cei cu stagiul neîntrerupt de lungă durată în aceeași întreprindere;
- Tinerii între 16 -18 ani, evidențiați în producție²⁶.

După ce era făcută selecția de către comitetele sindicale, solicitantul era examinat de un medic care stabilea stațiunea unde trebuia repartizată persoana respectivă. Durata sejurului într-o casă de odihnă era diferită pentru un fruntaș față de un muncitor obișnuit. Fruntașul avea dreptul la 15 zile calendaristice într-o casă de odihnă specială, în timp ce un muncitor obișnuit primea doar 12 zile calendaristice²⁷.

Selecția muncitorilor și a funcționarilor pentru a fi trimiși în case de odihnă se făcea în funcție de criterii ce țineau de multe ori de prioritățile ideologice ale regimului comunist sau de loialitatea respectivilor muncitori sau funcționari. Stahanoviștii și fruntașii în producție erau printre privilegiați, beneficiind nu numai de un număr mai mare de zile de concediu, dar și de condiții diferite față de ceilalți muncitori.

Odată ajunși „la odihnă”, muncitorii aveau sarcini precise. În *Instrucțiunile Comitetului Executiv al CGM* se specifica faptul că muncitorii erau datori: „Să se prezinte în stațiuni fără copii sau alți membrii de familie, la datele prevăzute în legitimațiile de trimitere; să aibă grijă de bunurile cu care sunt înzestrate casele de odihnă, care sunt bunuri ale întregului popor; să respecte morala proletară și normele de conduită generală din stațiuni; să fie vigilenți și să demaște elementele dușmănoase strecurate în stațiuni”²⁸.

La rândul lor sindicatele aveau printre altele rolul de a „populariza în adunările sindicale pe muncitorii, tehnicienii și funcționarii aleși pentru trimitere în casele de odihnă”²⁹ precum și „să popularizeze în gazeta întreprinderii, în gazetele de perete, prin megafone și în adunările sindicale prin exemplificări concrete, rezultatele obținute de cei trimiși în casele de odihnă”³⁰.

În final, obiectivul sindicatelor și al Ministerului Sănătății era de a asigura prin trimiterea la odihnă „sănătatea națiunii”, așa cum se menționa într-o monografie a stațiunilor balneo - climaterice din R.P.R. publicată în 1955: „Astfel, în condițiile favorabile create de regimul de democrație populară, sindicatele și organele sanitare de stat, în strânsă legătură, îndeplinesc una

²⁶ *Ibidem*, p. 219.

²⁷ *Ibidem*, p. 222.

²⁸ *Ibidem*, p. 225.

²⁹ *Ibidem*, p. 225.

³⁰ *Ibidem*, p. 226.

din cele mai de seamă sarcini: organizarea asistenței balneo-climaterice și a odihnei oamenilor muncii pentru apărarea și întărirea sănătății întregului popor muncitor³¹.

Începând cu anii 1960-1970, casa de odihnă deține o pondere din ce în ce mai mică în infrastructura turistică în România. Datele despre ponderea numerică a caselor de odihnă lipsesc pentru anii 1950-1960, acestea fiind disponibile doar începând cu anii 1970.

Locuri	1970	1980	1989
Total din care	284 434	404 432	418 944
Hoteluri	85 511	146 531	168895
Hanuri turistice	1395	7208	8013
Cabane turistice	10834	12 651	12 325
Popasuri turistice	42845	53566	47212
Case de odihnă	48953	47 491	49009
Tabere de elevi și preșcolari	17871	87380	53 901
Unități școlare	15 211	63 631	57 981
Locuințe contracte la cetățeni	25 814	36 014	21 608

Sursa: *Anuarul Statistic al României*, 1990, p. 601.

Se poate observa că în timp ce numărul hotelurilor și al altor stabilimente turistice crește, cel al caselor de odihnă rămâne relativ constant, ceea ce arată o canalizare a priorităților regimului către dezvoltarea infrastructurii hoteliere. Casele de odihnă își pierd importanța începând cu anii 1960, când sunt din ce în ce mai puțin menționate în discursul oficial. Rolul cel mai important în implementarea politicii oficiale privind casele de odihnă l-au avut fără îndoială sindicatele, inițial prin Confederația Generală a Muncii apoi prin Consiliul Central al Sindicatelor. Acestea au fost politizate și supuse controlului puterii comuniste, fiind așa cum le numise Lenin „cureaua de transmisie” dintre partid și masele de muncitori și funcționari.

Având conturată politica oficială a regimului comunist privind casele de odihnă între anii 1950-1960, vom fi interesați să observăm în continuare cum aceasta s-a materializat la nivelul practicilor efective: care era programul muncitorilor, care erau condițiile oferite și de asemenea vom analiza în ce măsură aceștia se conformau percepțiilor ideologice și morale ale regimului. Vom face aceasta, în special, analizând bogatul material de presă, oferit de ziarele vremii³², fondurile de arhivă, dar și o serie de interviuri de istorie orală. Sursele studiate oferă o imagine antagonică. Dacă materialele de propagandă imaginează o casă de odihnă care se încadrează în limitele discursului oficial, documentele de arhivă contrazic această imagine prezentând

³¹ *Ibidem*, p. 23.

³² Vezi de exemplu: *Noi perspective de dezvoltare pentru turismul de masă* în „Turismul Popular”, nr. 1, 1949, p. 4; *Turismul și munca* în „Turismul Popular”, an II, nr. 1, 1950, p. 13; *Cercul turistic în acțiune* în „Almanah Turistic”, nr. 2, 1961, p. 47.

deficiențele cu care se confrunta turismul în România anilor 1950-1960, în timp ce interviurile de istorie orală prezintă o viziune care îmbină cele două perspective prezentate mai sus. În materialele de presă, casele de odihnă sunt imaginate ca un spațiu unde muncitorii își petrec timpul liber, într-un mod eficient și educativ: „Dacă vrei să vezi lucruri deosebit de frumoase, mergi la vila Stan unde se găsesc muncitorii de la Canal... Aproape toți sunt tineri. Ca să ajungi acolo, trebuie să urci cam mulțișor, dar toți se încumetă lesne să urce drumul șerpuitor, care duce la clubul nr 2, unde își petrec timpul liber tinerii de la Canal. Cine știe ce sală de noroc și de desfrâu mai era în 1945 în locul acestui club. Acum ca și în celelalte cluburi se găsesc aici radio, pian, cărți, reviste și ziare de tot felul, măsuțe speciale de ping-pong, dar mai ales o atmosferă plină de voieșie. Se cântă în cor cântece pe care îți e drag să le ascuți”³³.

Imaginea construită este una antitetică: decadența burgheză era înlocuită cu voieșia și voluntarismul muncitorilor. Articolului dorește să mobilizeze și să ofere exemple. Departe de a reprezenta o situație reală, această imagine reprezintă doar o proiecție ideologică a unei societăți utopice.

Imaginea conturată de documentele de arhivă contrazice proiecția construită de propagandă în materialele de presă: „...din cauza componenței sociale a grupurilor și colectivelor de excursioniști, excursiile nu au devenit un mijloc de educație colectivă. În cabane se practică tot felul de jocuri de noroc, se fac chefuri interminabile care degenerază în certuri și scandaluri, tulburând liniștea celor care vor să se odihnească. [...] Dacă luăm un alt aspect acela al grijii față de bunul obștesc, putem spune că acei ce dorm la cabane, manifestă o atitudine condamnată față de bunurile acestora. Se fumează în dormitoare, unii se culcă încălțați pe cearșafuri, se fură tacâmuri și altele”³⁴.

Din document reiese că proiectul regimului de a folosi turismul și casele de odihnă ca pe un spațiu și un instrument de impunere a „educației socialiste” nu avea rezultatele scontate. O altă nemulțumire exprimată în document se referea la numărul mic de muncitori care beneficiau de fapt de facilitățile oferite. Astfel se spunea că într-una din excursiile organizate pe Valea Prahovei dintr-un grup de 200 de persoane doar 10 erau muncitori. Numărul redus de muncitori care participă la excursiile organizate de sindicate întărește ideea eșecului regimului comunist în anii 1950-1960 de a-i mobiliza pe aceștia pentru diferite activități turistice. Dacă generalizăm acest exemplu prezentat, putem spune că în ciuda politicii oficiale de creare a unor facilități pentru clasa muncitoare în România anilor 1950-1960 - facilități ce aveau rolul pe de o parte de a educa muncitorii și funcționarii, iar pe de altă parte de a legitima regimul - subiecții acestor politici nu au reacționat pe măsura așteptărilor oficiale.

O viziune care îmbină cele două perspective asupra caselor de odihnă reiese dintr-un interviu de istorie orală. Astfel, E. Mihai, muncitoare din Câmpina - a cărei mamă a fost administrator al unei case de odihnă din Predeal - povestind despre programul sindicaliștilor care veneau la odihnă spune că acesta era organizat de către reprezentanții sindicatelor și de casa de

³³ *Cum își petrec concediul de odihnă tinerii muncitori în casele de odihnă de la Sinaia* în „Scânteia Tineretului”, martie 1950, p. 1.

³⁴ ANIC, fond CC al PCR - Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 28/1953, f. 68.

cultură din oraș. Astfel dacă ziua se mergea în excursii, seara erau reprezentații la casa de cultură ale diverselor ansambluri muncitorești sau se putea merge la „club” unde se juca remi sau șah. Tot ea își amintește că mama ei, administratorul casei de odihnă, citea turiștilor-sindicaliști în fiecare dimineață articolul de fond din Scânteia³⁵.

Cele trei tipuri de surse utilizate deși au o tonalitate diferită conduc totuși către aceeași concluzie: regimul depunea eforturi pentru a controla programul muncitorilor trimiși în casa de odihnă, dar succesul acestei acțiuni depindea de gradul de loialitate și ideologizare a muncitorilor respectivi.

În ultima parte a acestei lucrări vom analiza felul în care muncitorii rememorează spațiul casei de odihnă a anilor 1950-1960. Pentru aceasta vom folosi o serie de interviuri de istorie orală luate unor muncitori din București, rezidenți ai zonelor industriale ale orașului, precum și din Câmpina - Prahova. Problema memoriei și a felului în care oamenii obișnuiți își construiesc discursul despre perioada comunistă este o temă îndelung studiată și dezbătută. Astfel, s-au conturat două teorii privind felul în care oamenii de rând rememorează perioada comunistă sau orice alt regim de tip totalitar. Prima a fost aceea de traumă, excelent analizată și exemplificată în volumul coordonat de Luisa Passerini *Memory and Totalitarianism*³⁶ în timp ce a doua se referă la nostalgie, temă de care vorbește Svetlana Boym³⁷ referindu-se mai ales la cazul Rusiei post 1990. Pentru cazul românesc ambele teorii își găsesc utilitatea. Experiențele diverse ale indivizilor în perioada comunistă produc și memorii pe măsură, ceea ce conduce la ideea că este greu de conturat o singură memorie a perioadei comuniste în România. În ceea ce privește casele de odihnă, atitudinea intervievaților a fost în mod predominant aceea de nostalgie, fiind vorba de un aspect pozitiv al vieții în comunism: posibilitatea de a beneficia de vacanțe la un preț redus.

Muncitorii intervievați în București sunt un cuplu, familia Linculescu, ambii fiind născuți în anii 1930 și lucrând la fabrica Semănătoarea începând din anii 1950 până la pensionare, în anii 1980, precum și o muncitoare, M. Mărculescu, lucrătoare într-o fabrică de textile. Intervievata din Câmpina-Prahova, E. Mihai, a fost croitoreasă, apoi muncitoare la o fabrică de textile. Intervievând aceste persoane, am dorit să observăm cum percep noțiunea de turism/timp liber, cum percep diferența între spațiu public și spațiu privat în relația cu casa de odihnă, dacă și în ce fel sesizau influența ideologiei asupra spațiului casei de odihnă, dar și asupra activităților lor turistice.

Familia Linculescu se încadrează în tipologia nostalgicului. Referindu-se la perioada de dinainte de 1989, G. Linculescu spunea: „Nu știu, nu pot să compar viața de acum cu ce a fost să știți!”³⁸. Amândoi au fost membrii de partid „deoarece așa se cerea, mai ales dacă știau că ai origine sănătoasă”³⁹ își motivează ei opțiunea. Vacanțele obișnuiau să și le petreacă atât împreună cu colegii din întreprindere cât și cu familia. În anii 1950, își amintesc că participau atât

³⁵ E. Mihai, interviu personal, 20 septembrie 2008.

³⁶ Luisa Passerini, *Memory and Totalitarianism*, New Brunswick NJ, Transaction Publishers, 2005.

³⁷ Svetlana Boym, *The Future of Nostalgia*, New York, Basic Books, 2001.

³⁸ Linculescu, interviu personal, 2 iunie 2004.

³⁹ *Ibidem*.

la excursiile organizate de sindicate cât și la cele realizate împreună cu echipa artistică a întreprinderii pentru a susține diverse spectacole la sate. Obişnuiau să-și petreacă concediile în casa de odihnă unde spun ei, erau condiții excelente. Marea lor mulțumire era aceea că au putut să-și ducă copiii la mare și la munte, lucruri de care ei nu au beneficiat nici în copilărie și nici în tinerețe⁴⁰.

M. Mărculescu este ceva mai critică în comparație cu ceilalți doi intervievați față de perioada de dinainte de 1989. Provenită dintr-o familie de muncitori, ea a făcut doar 3 trei clase primare, apoi a mers să lucreze de la vârsta de 14 ani⁴¹. Prima ei vacanță a fost la mare la sfârșitul anilor 1950. A plecat în aceea vacanță împreună cu o colegă de întreprindere, beneficiind de un loc prin sindicat, deoarece era fruntașă în producție. Povestește despre condițiile în care a plecat: a fost anunțată cu câteva zile înainte de plecare de responsabilă de sindicat că sunt locuri disponibile la mare și că are o zi la dispoziție să se hotărască dacă dorește să meargă sau nu. A călătorit cu trenul până la Eforie Nord, destinația ei și a kolegei de lucru. Primirea turiștilor era deficitară în stațiune, își amintește M. Mărculescu, ele fiind nevoite să caute singure vila unde erau cazate. „Vila...de fapt o casă țărănească mai mare”⁴² spune M. Mărculescu despre locul de cazare. În cameră stătea împreună cu kolega de lucru și încă alte două persoane, care le erau necunoscute. Fiind prima ei vacanță la mare, consideră ca a fost o vacanță reușită și își amintește despre ea ca fiind o experiență pozitivă.

E. Mihai a absolvit o școală profesională de croitorie și a lucrat între anii 1960 -1980 la „Cooperativa Munca” din Cămpina. Prima vacanță ca turist a fost la mare „cu bilet” după 1960 împreună cu familia. Nemulțumirea cea mai mare a fost legată de programul prea strict care nu îi permitea să-și petreacă timpul așa cum și-ar fi dorit. Tocmai acesta a fost motivul pentru care în anul următor a preferat o vacanță pe cont propriu. E. Mihai își amintește cu mândrie că ea și soțul ei au achiziționat un autoturism Moskvitch, care le-a permis o mai mare libertate în alegerea destinațiilor turistice și în petrecerea timpului liber⁴³.

Cei patru intervievați au atitudini și memorii diferite față de spațiul casei de odihnă și față de posibilitățile de petrecere ale vacanțelor din anii 1950-1980. Dacă soții Linculescu nu sesizează influența ideologică și politică exercitată de regim prin programele generos oferite muncitorilor, ba chiar le consideră pe acestea ca făcând parte dintr-o anumită „normalitate”, M. Mărculescu și E. Mihai sunt ceva mai critice față de încercarea puterii comuniste de a le controla timpul și spațiul privat. Deși într-o manieră mai degrabă instinctivă, ele realizează că se produce o presiune asupra lor pe care încearcă să o respingă, e adevărat nu întotdeauna cu succes sau într-un mod foarte conștient. Și ele sunt nostalgice față de perioada de dinainte de 1989, dar nu asociază întotdeauna acest sentiment cu regimul politic existent atunci, ci mai degrabă cu perioada tinereții lor și cu cea a unei lumi ce era caracterizată printr-un set de valori pe care astăzi nu-l mai regăsim.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ M. Mărculescu, interviu personal, 2 iunie 2004.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ E. Mihai, interviu personal, 20 septembrie 2008.

Dacă acceptăm definiția dată memoriei de Alon Confino conform căreia aceasta reprezintă „felul în care oamenii construiesc o istorie îmbibată cu sens”⁴⁴, interviurile luate sunt în esență „construcții sociale” ale trecutului recent.

Această lucrare a pornit de la premisa că spațiul casei de odihnă în România comunistă a anilor 1950-1970 se încadrează în tipologia „spațiilor socialiste”. Casa de odihnă a reprezentat un loc care din punctul de vedere al politicilor oficiale trebuia să aibă atât forma cât și simbolistica unui spațiu care să corespundă ideologic percepțiilor regimului comunist. Deși există o diferență între gradul de control exercitat de către puterea comunistă între anii 1950, pe de o parte și anii 1960, pe de altă parte, spațiul casei de odihnă nu s-a modificat substanțial pe parcursul acestei perioade. Diminuarea importanței ei pentru regim începând cu a doua jumătate a anilor 1960 se întrevede în special din scăderea sau în cel mai bun caz rămânerea constantă a numărului caselor de odihnă la nivelul întregii țări în comparație cu numărul celorlalte stabilimente turistice, în special cu cel al hotelurilor. Acestea reprezintă un tip de construcție turistică ce oglindește schimbarea de politică a regimului privind turismul în anii 1970. Credem că studii viitoare vor aprofunda diferențele în plan ideologic între casa de odihnă și hotel pentru România în perioada comunistă.

În ceea ce privește felul în care discursul oficial și politicile regimului comunist privind turismul în general și casa de odihnă în mod particular erau percepute și asumate la nivelul maselor în anii 1950-1960 descoperim că exista o sincopă între mesajul oficial și practicile turistice ale clasei muncitoare. Muncitorii de rând se arătau cel mai puțin dispuși să se alinieze cerințelor ideologice ale partidului, iar atunci când o făceau acest lucru se producea doar la un nivel formal. Nu același lucru se poate spune despre muncitorii fruntași sau despre stahanoviști, care beneficiind de o poziție privilegiată în sistem acceptau să se supună ideologiei și politicilor partidului. Casa de odihnă rămâne la nivelul politicii oficiale și al discursului un „spațiu socialist”, în timp ce la nivelul practicilor acest lucru depindea de gradul de loialitate mai mult sau mai puțin formal al muncitorilor față de regimul comunist.

⁴⁴ Alon Confino, *Collective Memory and Cultural History: The Problem of the Method* in „The American Historical Review”, vol. 102, no. 5, dec. 1997, p. 1386.

Nicoleta IONESCU-GURĂ

**DISLOCAREA DIN CENTRELE AGLOMERATE A
PERSOANELOR CARE „DĂUNAU CONSTRUIRII
SOCIALISMULUI ÎN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ”**

**THE DISLOCATION FROM THE CROWDED CENTERS OF THE PERSONS
WHO PREJUDICED THE SOCIALISM CONSTRUCTION IN THE PEOPLE'S
REPUBLIC OF ROMANIA**

At the beginning of the 50s, in the 20th century, the Gheorghiu-Dej government imposed, after the Soviet pattern, the transfer model from the crowded centers (labor towns and centers) of the persons considered as hostile to the government due to their material situation and the political position held until the communist party rose to power.

The mass transfer proposal of the citizens from the crowded centers came from URSS through the path of the Soviet counselors within the Ministry for State Security. A mandatory domicile (DO) was established for the transferred persons in locations set by the government where work force was needed, also unqualified works in the forestry, ceramics and constructions industry. On eviction from the crowded centers, these persons were allowed to take only goods for personal use, the rest of the goods, as well as the dwelling places entering the state patrimony, after that being given for use to the executive committees of the respective popular councils.

No exact number of the transferred persons from the crowded centers during the Gheorghiu-Dej government is registered within the records of the former security body, or within the PCR (Romanian Communist Party) records. Hence, we are talking about tens of thousands of mass transferred persons or under the individual decisions of a Commission from the Ministry of Internal Affairs. For example, based on the records kept by the Militia, the number of those identified for transfer in 1953 amounted to 10 324 families with 23 300 persons, and in Bucharest to 7 000 families with round 16 000 persons.

The transfer of the persons from the crowded centers was an administrative measure used by the Gheorghiu-Dej government to isolate from the rest of the population the persons who, by means of their political past, social position and material situation during the old government, could hamper the development the Soviet communism in Romania. Out of authorities' perspective, this measure was meant to ensure peace and security within the communist state.

Etichete: dislocare, centre aglomerate, domiciliu obligatoriu, represiune, anii '50

Keywords: dislocation, crowded centers, mandatory domicile, repression, the fifties

Acțiunea de scoatere a persoanelor indezirabile regimului Gheorghiu-Dej din orașe și centre industriale a început în 1950. Prin HCM nr. 1154 din 26 octombrie, autoritățile comuniste au stabilit reguli pentru domicilierea în centrele aglomerate. Conform anexei hotărârii, centre aglomerate erau considerate următoarele localități: București (cu o zonă de 20 km. în jurul orașului), orașul Stalin (*Brașov*), Ploiești, Cluj, Oradea, Timișoara, Reșița, Hunedoara, Cugir, Constanța, Galați și Iași¹. Potrivit articolului 2 al hotărârii, în centrele aglomerate se puteau stabili angajații organelor și instituțiilor de stat, întreprinderilor și organizațiilor cooperatiste și a celor cu caracter obștesc, militarii de carieră mutați în interes de serviciu, precum și soții, descendenții și ascendenții acestora, adică persoanele și familiile celor angajați la stat. Mutația în centrele aglomerate se acorda de miliție numai pe baza ordinului de repartizare a unei locuințe sau a adeverinței instituțiilor sau organizațiilor de stat care asigurau angajatului și familiei sale spațiul locativ necesar. În centrele aglomerate nu se puteau stabili în mod definitiv și nu puteau locui ca flotanți, persoanele care „prin manifestările lor față de poporul muncitor, dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română”², chiar dacă îndeplineau condițiile prevăzute de art. 2, adică aveau un serviciu.

Conform articolului 6 al HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950, cei care nu-și justificau prezența în aceste centre (persoanele care nu aveau nici o ocupație, care refuzau sistematic plasarea lor prin Oficiul Forțelor de Muncă, care au suferit condamnări grave, „foștii exploataatori” etc) și cei care se manifestau ostil față de regimul politic impus de Moscova erau evacuați din centrele aglomerate de organele Ministerului Afacerilor Interne, stabilindu-li-se domiciliu obligatoriu în orice localitate.

Câteva luni mai târziu, în 15 martie 1951, prin HCM nr. 344, a fost modificat art. 6 al HCM nr 1154/1950³, în sensul că Ministerul Afacerilor Interne i se dădea posibilitatea, pe bază de

¹ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 50.

² *Ibidem*, f. 49.

³ Teohari Georgescu, ministrul Afacerilor Interne, în expunerea de motive privind modificarea HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950, arăta: „Prin HCM nr. 1154/1950 s-au stabilit reguli privitoare la domicilierea în centre aglomerate. Potrivit art. 6 din sus-zisa hotărâre, Ministerul Afacerilor Interne poate să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricăror persoane care nu-și justifică prezența în aceste centre (cum ar fi cei care n-au nici o ocupație, cei care refuză sistematic plasarea lor prin Oficiul Forțelor de Muncă, cei care au suferit condamnări grave, foștii exploataatori etc.). Pentru a asigura apărarea cuceririlor democratice și aplicarea în cele mai bune condițiuni a legilor și dispozițiilor date de autorități, este necesar însă să se completeze dispozițiunile art. 6 ale acestei hotărâri, dându-se posibilitatea Ministerului Afacerilor Interne ca pe cale de decizie, să poată dispune mutarea din orice localitate, inclusiv centrele aglomerate a persoanelor care prin manifestările lor față de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în RPR (cum ar fi cei care comit acte de sabotaj, se opun la executarea legilor și măsurilor organelor de stat, răspândesc știri de natură a discredita regimul de democrație populară și alte fapte de asemenea natură). În acest scop am întocmit alăturatul proiect de hotărâre pentru modificarea și completarea art. 6 al HCM nr. 1154/1950, prevăzând că celor mutați li se va putea stabili domiciliul obligatoriu în orice localitate”. Dispozițiile art. 6 din HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950 au fost modificate, prin HCM nr 344 din 15

decizie, să dispună mutarea din orice localitate, nu numai din centrele aglomerate, a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în RPR”⁴. Începând din anul 1952, conform art. 11 al HCM nr. 1554 din 22 august 1952, stabilirea domiciliului obligatoriu era făcută de către o comisie regională formată din: secretarul de partid, șeful regiunii securității statului și șeful regiunii de miliție care studiau dosarele și propunerile pregătite și prezentate de Securitate și Miliție (fiecare organ pentru persoanele care intrau în competența lui). După aprobarea comisiei regionale, tot materialul cu concluziile și propunerile acestei comisii era înaintat Comisiei Centrale de la Ministerul Afacerilor Interne. Hotărârea rămânea definitivă după aprobarea Comisiei MAI. Pe baza deciziei acestei comisii, măsura dislocării era dusă la îndeplinire de organele MAI. În arhiva CNSAS sunt dosare cu astfel de decizii ale Comisiei MAI⁵. Un document din 1967 elaborat de Consiliul Securității Statului arată că în baza deciziilor individuale ale comisiilor MAI au fost dislocate și li s-a fixat domiciliu obligatoriu unui număr de 4 052 persoane⁶.

Comisia Ministerului Afacerilor Interne, care lua hotărâri în stabilirea domiciliului obligatoriu, a fost înființată prin Decizia nr. 744 din 25 august 1952 și era compusă din șapte persoane, un președinte și șase membri: ministru adjunct, general locotenent de securitate *Gheorghe Pintilie* – președinte; general maior de securitate *Nicolschi Alexandru* - membru; colonel de securitate *Corin Aurel* - membru; locotenent colonel de miliție *Erdei Iosif* - membru, maior de securitate *Butica Francisc* - membru, maior de securitate *Marin Vintilă* - membru, maior de securitate *Einhorn Wilhelm* - membru⁷. Comisia putea lucra și în lipsa președintelui, fiind condusă de unul din membri desemnat de președinte pentru a-l înlocui. Într-o Notă din arhiva fostei securități, privind componența comisiilor și procedura de urmat în vederea internării unor persoane în unități, colonii, locuri de muncă obligatorie și în fixarea domiciliului obligatoriu, se arăta că „nu în toate cazurile, comisia specială a funcționat în componența aceluiași membri, uneori fiind coopțați ca membri persoane neprevăzute în decizia MAI nr. 744/1952, iar în alte cazuri comisia a funcționat cu un număr redus de membri”⁸.

Cercetând dosarele din arhiva CNSAS, care conțin procesele-verbale de dislocare a persoanelor de către comisia specială de la Ministerul Securității Statului, am putut constata că deciziile de dislocare nu au fost luate în componența comisiei stabilită prin Decizia nr. 744 din 25 august 1952 și că în multe procese verbale de dislocare nu mai apare nici măcar componența comisiei. Spre exemplu, comisia din 27 mai 1953, care a hotărât dislocarea a peste 600 de

martie 1951, astfel: „Ministerul Afacerilor Interne va putea, pe cale de decizie, să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricărei persoane care nu-și justifică prezența în aceste centre, precum și mutarea din orice localitate a persoanelor care prin manifestările lor față de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română. Celor mutați li se va stabili domiciliu obligatoriu în orice localitate” (*Ibidem*, f. 51-52).

⁴ *Ibidem*, f. 52.

⁵ Vezi, spre exemplu, *Idem*, dosarele nr. 55 (vol. 47), 186, 187, 190, 3353, 3358, 3359 (vol. 1-5), 3360 (vol. 1-3).

⁶ *Idem*, dosar nr. 53, vol. 30, f. 42.

⁷ *Ibidem*, f. 69.

⁸ *Idem*, dosar nr. 55, vol. 51, f. 93-94.

persoane, printre care familiile Caracostea, Gheorghe Cantacuzino, Rădulescu Pogoneanu, era formată din: ministru Alexandru Drăghici, ministrul adjunct Alexandru Ion, general maior Mazuru Vladimir, general maior Nicolschi Alexandru și locotenent-colonel Aranici Pavel. În procesele-verbale de dislocare din 5 iunie 1953, 6 iunie 1953 și 8 iunie 1953 nu apare componența comisiei⁹.

Un rol important în comisiile regionale MAI l-a avut secretarul regional de partid. El conducea comisia. Secretarul regional de partid răspundea de activitatea comisiei și propunerile făcute în fața Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Într-o circulară către regiunile de partid se arată care erau sarcinile secretarilor regionali de partid în comisii: de a studia cu atenție categoriile și criteriile în stabilirea domiciliului obligatoriu „pentru a lua hotărâri în spiritul luptei de clasă, pentru izolarea elementelor dușmănoase”; în ședințele comisiei, pe care le conduce secretarul de partid, acesta trebuie să studieze împreună cu ceilalți doi tovarăși, toate dosarele prezentate, să constate existența materialului documentar și probatoriul necesar care să justifice măsura dislocării; „întrucât criteriile de apreciere și categoriile prevăzute în hotărâre sunt destul de largi, secretarul regiunii de partid are datoria să vegheze ca să nu se facă abuzuri, stângisme sau alte abateri”¹⁰. În circulară se dădea și un exemplu: „pentru stabilirea domiciliului obligatoriu, art. 6, punctul a, prevede între altele că în această categorie intră și foștii mari negustori, care au avut comerț cu ridicata sau amănuntul, care au fost expropriați sau ale căror bunuri au fost naționalizate pe baza legilor în vigoare. Trebuie atenție, ca să nu fie incluși în această categorie foști negustori, care au avut mici prăvălii de detaliu, cu unul sau doi vânzători sau chiar fără nici unul. Au fost, de asemenea, cazuri, când un mic negustor, chiar fără salariați, a fost expropriat sau i s-au naționalizat bunurile din anumite interese de stat (localul era așezat într-un loc unde era necesară lărgirea unui magazin de stat, sau casa în care era prăvălia a fost necesară unei instituții de stat și s-a naționalizat etc). Astfel de cazuri și altele similare nu trebuie să fie considerate că intră în criterii”¹¹. În practică au fost dislocate și astfel de persoane și altele cu origine socială modestă. Redăm mai jos câteva exemple de persoane dislocate în 1952 și motivele dislocării lor:

- Ciobotaru Petre, născut la 10 martie 1886 în Rublenița, URSS, fiul lui Pavel și Rina, de profesie paznic a fost dislocat din Giurgiu, în comuna Cacica, Gura Humorului, în iunie 1952 *pe motiv că s-a născut în URSS și a venit în țară după 1940*¹².

- Kadar Coloman Ștefan, născut la 14 martie 1923 în Bixad, jud. Trei Scaune, călugăr, a fost dislocat, în septembrie 1951, de la Mănăstirea „Hunedoara” din jud. Hunedoara la Mănăstirea „Estelnic”-Regiunea Autonomă Maghiară *pe motiv că este „călugăr franciscan, capabil de acte dușmănoase”*¹³.

⁹ Vezi la idem, dosar nr. 190, f. 1-359.

¹⁰ ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 6/1952, f. 7-8.

¹¹ *Ibidem*, f. 8.

¹² ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 47, f. 710.

¹³ *Ibidem*, f. 749.

- Brad Petru, născut la 18 10. 1912, în comuna Margău-Cluj, de profesie geamgiu, a fost dislocat din Margău-Cluj, în 8 iunie 1952 în comuna Însurăței Noi-Galați *pe motiv că a făcut politică legionară*¹⁴.

- Ardelean Gheorghe, născut la 20 august 1894 în Beiuș, Oradea, fiul lui Gheorghe și Izabela, de profesie farmacist, a fost dislocat la 1 septembrie 1952 din Vașcău-Beiuș, Oradea, în Piatra-Neamț, str. Victoriei, nr. 402 *pe motiv că a fost membru marcant în PNL Brătianu*¹⁵.

- Mărgăritescu Smarandache, născut în 16 iunie 1919 în Costești-Rm-Sărat, fiul lui Dumitru și Maria, de profesie referent, a fost dislocat în 5 august 1952 din Constanța, Str. I. V. Stalin, nr. 64, în comuna Bicz-Chei, Bacău *pe motiv că a fost proprietar de imobil*¹⁶.

- Gherman Horia, născut în 1893, în Hunedoara, de profesie funcționar, a fost dislocat din orașul Stalin (*Brașov-n.n.*) în Sighișoara, la 27 mai 1952 *pe motiv că a fost prefect*¹⁷.

- Nicolescu Constantin, născut în 6 august 1879, în Arefu, Argeș, de profesie funcționar a fost dislocat în 5 august 1952 din Constanța, Str. 30 Decembrie, nr. 10, în com. Bicz-Chei, Bacău *pe motiv că are un fiu, Radu, fugit în Turcia în anul 1948*¹⁸.

- Pletea Cristache, născut la 15 mai 1917 în Constanța, de profesie fierar a fost dislocat la 5 august 1952 din Constanța, Str. Petre Hașdeu, nr. 38 în comuna Bicz-Ardelean, Bacău *pe motiv că a fost condamnat un an pentru omisiune de denunț*¹⁹. Exemplele pot continua.

În 29 iunie 1952, Constantin Rădulescu-Motru nota în memoriile sale: „În București, arestările și evacuările se țin lanț. În același timp însă, gazetele comuniste sunt pline de proteste contra americanilor, englezilor și francezilor, că se dedau la acte sălbatice contra coreenilor, greviștilor și contra lui Jaques Duclos, comunistul arestat la Paris. Așadar ceea ce este sălbăticie la Paris, este la București măsură dreaptă și civilizată!”²⁰.

În 1953 a avut loc dislocarea în masă din centrele aglomerate a persoanelor considerate de autoritățile comuniste ca fiind periculoase, „dușmănoase” regimului Gheorghiu-Dej, datorită situației materiale și poziției politice avute până la venirea partidului comunist la putere. Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al CC al PMR, în ședința din 24 februarie 1953 a Biroului Politic al CC al PMR, i-a informat pe membrii Biroului Politic despre un plan întocmit de Ministerul Securității Statului cu privire la evacuarea din București a unor „elemente foste exploatoare și dușmănoase” regimului democrat-popular și trimiterea lor la „muncă productivă”. Astfel, „foști moșieri, industriași, mari comercianți, bancheri și alți mari capitaliști, foști mari proprietari de case naționalizate, foști demnitari și elemente care au avut diferite funcții în aparatul de stat burghezo-moșieresc, elemente condamnate pentru infracțiuni politice sau infracțiuni grave de drept comun,

¹⁴ *Ibidem*, f. 853.

¹⁵ *Ibidem*, f. 884.

¹⁶ *Ibidem*, f. 582.

¹⁷ *Ibidem*, f. 211.

¹⁸ *Ibidem*, f. 495.

¹⁹ *Ibidem*, f. 487.

²⁰ Constantin Rădulescu-Motru, *Revizuire și Adăugiri. 1950 și 1952*, postfață de Dinu C. Giurescu, volum îngrijit de Gabriela Dumitrescu, București, Editura Floarea Darurilor, 2001, p. 190.

famiile trădătorilor de patrie plecați peste graniță după 1947” au fost trimiși în alte regiuni ale țării, unde era nevoie de forță de muncă, pentru a lucra pe șantiere de construcții, în regiuni forestiere, recuperarea de terenuri în Delta etc., întrucât, în opinia lui Gheorghiu-Dej „aceștia stau și infectează atmosfera și este greu să controlezi să nu pătrundă în diferite funcții”²¹.

Pentru Gheorghiu-Dej cel mai mare pericol îl reprezentau foștii ofițeri ai armatei române, acum deblocați: „Sunt foști ofițeri de ex., destul de numeroși – afirma Gheorghiu-Dej în 24 februarie 1953, în ședința Biroului Politic al CC al PMR- care nu fac nimic, primesc o pensie sau cine știe ce învârtesc și este un număr mare care ocupă locuințe și răspândesc zvonuri. Luasem noi o hotărâre prin care obligasem organele puterii locale să îndrume asemenea elemente în sectorul de producție. Acest lucru s-a făcut în mare măsură. S-a reușit să fie încadrați în câmpul muncii, însă din păcate, dat fiind nevoia de scriptologie, de oameni cu știință de carte mai mare, pe de altă parte știind aceștia să se facă utili, au reușit să se strecoare în diferite funcții, unele dintre ele chiar destul de importante, de unde ar putea să furnizeze diferite informații pentru dușmani. Îi vedem contabili, îi găsim magazioneri, pontatori, normatori, planificatori, la tot felul de instituții, peste tot, în special, la construcții s-au băgat, la agricultură, la GAS etc. Nu așa a fost însă vorba. Altceva este când dă cu lopata la drum sau lucrează ca zidar la o construcție și alta când face el normele. (...) din datele pe care le avem, în bandele capturate și zdrobite [rezistența armată din munți, n.n.] au fost o serie de elemente care au fost militari și nu există nici o garanție că lăsându-i unde se găsesc ei azi nu o să facă nimic. Ei așteaptă un prilej. Dar ei pot să lucreze în mod organizat. Aceasta este o problemă care se cere să fie studiată mai temeinic, întrucât au familii etc”²². Gheorghiu-Dej propunea ca Ministerul Securității Statului să studieze împreună cu Ministerul Forțelor Armate folosirea lor – organizați în detașamente – la lucrări de proporții mai mari²³, întrucât „așa cum se află ei acum, răspândiți în toată țara, strecurați în diferite funcții uneori importante sau stând fără lucru, reprezintă un pericol serios”.

În ședința din 24 februarie 1953, Gheorghiu-Dej informa Biroul Politic că „ei au făcut propunerea încă la sfârșitul lui 1952, dar atunci noi eram prinși într-o serie de probleme mari, alegerile și altele, în timpul iernii ar fi creat o atmosferă grea, dar acum vine primăvara, e mai ușor”. Cele spuse de Gheorghiu-Dej în ședința Biroului Politic demonstrează că propunerea dislocării în masă a cetățenilor din centrele aglomerate a venit din URSS pe filiera consilierilor sovietici din Ministerul Securității Statului.

Măsura evacuării din orașele mari a unor categorii de persoane, legate prin poziția economică și socială de vechiul regim, era importată din URSS. Ea s-a utilizat „pe larg în anii desfășurării teroarei în masă în Uniunea Sovietică”²⁴. În România ea a început să se aplice de la începutul anilor '50, fiind considerată de autorități ca o măsură de siguranță pentru regimul politic impus de Moscova.

²¹ ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 16/1953, f. 19.

²² *Ibidem*, f. 21.

²³ *Ibidem*, f. 6

²⁴ T.V. Volokitina, G.P. Murașco, A.F. Noskova, T.A. Pokivailova, *Moscova i Vostocinaia Evropa. Stanovlenie politiceskih rejimov sovetkskovo tipa 1949-1953. Ocerki istorii*, Rosspen Moscova, 2002, p. 438.

Planul de organizare a operațiunii de dislocare se găsește în arhiva Secției Administrativ-Politice a CC al PCR, deoarece secția avea sub îndrumare și control o serie de ministere și organizații de masă printre care și Ministerul Afacerilor Interne²⁵.

De ce dislocare? În planul de organizare a operațiunii, catalogat „Strict Secret”, dislocarea cetățenilor din centrele aglomerate este motivată astfel: „Din rândurile foștilor exploatare, foștilor demnitari ai aparatului de stat burghez-moșieresc și din rândurile foștilor condamnați pentru infracțiuni politice se recrutează sabotori, spioni, diversioniști, lansatori de zvonuri, alarmiști, propagandiști ai unui nou război. Aceștia având domiciliile în centrele mai importante și mai populate ale țării creează, prin manifestările lor dușmănoase o atmosferă contra măsurilor luate de partid și guvern. Ei sunt în același timp infractorii permanenți de la legile statului nostru. Deoarece orașele și în special orașul București, sunt foarte aglomerate, se pune problema descongestionării lor de aceste elemente. Este necesar ca aceste elemente să fie ridicate și stabilite în locuri unde să fie mai ușor supravegheați și controlați de organele de stat și unde să fie întrebuințați în câmpul muncii pentru a fi reeducați prin muncă”²⁶.

Din orașe au fost dislocați și li s-a fixat domiciliu obligatoriu, împreună cu întreaga lor familie (persoanele cu care locuia în aceeași casă) următorilor cetățeni: „foștii moșieri, foștii industriași, foștii mari comercianți, foștii bancheri și alți mari capitaliști, foștii mari proprietari de case naționalizate, foștii condamnați pentru infracțiuni politice sau pentru infracțiuni grave de drept comun, familiile trădătorilor de patrie și a celor fugiți peste hotare după 1 ianuarie 1947, foștii demnitari în aparatul de stat burghez-moșieresc”²⁷. În opinia autorităților comuniste prezența acestor persoane în Capitala țării și în centrele aglomerate devenea periculoasă întrucât aveau capacitatea de a influența opinia publică și crea o stare de spirit defavorabilă regimului politic impus României de Moscova.

În planurile de organizare a operațiunii, dislocarea cetățenilor din centrele aglomerate a fost gândită pe etape. În București, ea trebuia efectuată pe trei etape, iar în celelalte localități din țară într-o singură operațiune. Din București, *în prima etapă*, trebuiau dislocați foștii moșieri, foștii industriași, foștii bancheri și alți foști mari capitaliști; *în etapa a doua* – foștii mari comercianți, foștii demnitari în aparatul de stat burghez-moșieresc, familiile trădătorilor de patrie și a celor fugiți peste hotare după 1 ianuarie 1947; *în etapa a treia* – foștii mari proprietari de case naționalizate, foștii condamnați pentru infracțiuni politice sau pentru infracțiuni grave de drept comun²⁸.

²⁵ Secția Administrativ-Politică a CC al PMR avea sub îndrumare și control următoarele ministere și organizații de masă: Ministerul Forțelor Armate, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Procuratura RPR, Arbitrajul de Stat, Ministerul Sănătății, Comisia Controlului de stat, Crucea Roșie și Ministerul Cultelor. Pentru Regulamentul de funcționare a Secției Administrativ-Politice a CC al PMR vezi Nicoleta Ionescu-Gură, *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, București, Editura Humanitas, 2006, p. 161-164.

²⁶ ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 60/1952, f. 1.

²⁷ *Ibidem*, f. 1-2.

²⁸ *Ibidem*, f. 2.

De la măsura dislocării au fost excepțai, chiar dacă făceau parte din familiile enumerate mai sus, următorii: a) inginerii, arhitecții, medicii și farmaciștii, care erau încadrați în producție, într-o instituție sau întreprindere de stat sau cooperatistă, b) lucrătorii calificați care aveau o vechime de cel puțin 5 ani în producție, dacă erau salariații unei întreprinderi de stat; c) academicienii RPR, precum și artiștii, pictorii, compozitorii, scriitorii, care aveau o deosebită valoare; d) bătrânii netransportabili și bolnavii netransportabili, care nu locuiau cu alți membri de familie apti de muncă²⁹.

În localitățile în care li s-a fixat domiciliu obligatoriu, persoanele dislocate puteau lucra în munci necalificate, în industriile forestieră, ceramică și în construcții. Cazarea celor dislocați privea ministerele și departamentele la care urmau să lucreze. Din tabel rezultă că numărul necesar de persoane pentru a lucra în industriile expuse mai sus era de 25 900 (vezi tabelul).

Tabel cu localitățile în care li s-a fixat domiciliu obligatoriu celor dislocați din centrele aglomerate și cu ramurile productive unde urmau să lucreze

Regiunea	Nr. necesar	Din ramurile productive
Suceava	3 500	Forestieră
Iași	350	"
Bacău	5 500	"
Putna	350	"
Buzău	400	"
Galați	250	"
Ploiești (Măneci, Pucioasa)	400	"
Vâlcea	300	"
Argeș	300	"
Cluj	450	"
Baia Mare	450	"
Rodna	1 000	"
Mureș	1 500	"
Sibiu	400	"
Cluj (Ocna Mureșului)	1 600	Construcții
Hunedoara (Uricani)	1 000	"
Baia Mare (Cavnic)	1 000	"
Bicaz (Fabrica Cement)	1 500	"
Sibiu (V. Sadului)	1 000	"
Bârlad	1 000	"
Arad (Aradul)	150	Industria Ceramică
Arad (Mandid Lugoj)	400	"

²⁹ *Ibidem*, f. 3.

*Dislocarea din centrele aglomerate a persoanelor
care „dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română”*

Stalin (Reconstr. Feldioara)	500	"
Stalin (Brigadierul Târlung)	100	"
Stalin (Sighișoara)	150	"
Stalin (Sântimbru)	150	"
Stalin (Record Sibiu)	350	"
Stalin (Hercules-Târnăveni)	200	"
Câmpia Turzii	300	"
Cluj (cărămizi)	400	"
Oradea (Crișu)	200	"
Satu Mare	200	"
Ploiești (Buca)	400	"
Piatra Neamț	150	"

Sursa tabelului: ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 60/1952, f. 13.

Miliția a fost însărcinată cu efectuarea dislocării cetățenilor din centrele aglomerate. Pe baza evidențelor pe care le poseda Miliția, numărul celor identificați pentru dislocare se ridica în țară la 10 324 de familii cu 23 300 de persoane, iar în București la 7 000 de familii cu cca. 16 000 persoane³⁰. Răspunderea pentru întocmirea evidențelor cu cei care trebuiau dislocați o aveau șefii Direcțiilor Regionale de Miliție, iar pentru București, Direcția Înscrierii și Evidenței Populației din Direcția Generală a Miliției.

Echipele însărcinate cu dislocarea au fost formate din sergenți de miliție și ostași din trupele de securitate (pentru fiecare familie, o echipă era formată dintr-un milițian și un ostaș). Ofițerii superiori de miliție au condus operațiunea în raioane (ajutați de colective formate din 3-5 ofițeri de miliție), iar ofițerii de miliție în secții. Miliția a condus operațiunea de îmbarcare/debarcare a persoanelor dislocate, iar trupele de securitate au asigurat paza locurilor de îmbarcare/debarcare. Cadrele, în special cele cu funcții de comandă, au fost alese din rândurile membrilor de partid și UTM. Era necesar ca ele să fie „elemente devotate, cinstitute de încredere și cu posibilități de orientare”³¹. În anexa planului de dislocare se arată efectivele necesare pentru operațiunea dislocării în orașul București (*vezi tabelul*).

³⁰ *Ibidem*, f. 4.

³¹ *Ibidem*, f. 6.

**Efectivele necesare pentru operațiunea dislocării
în orașul București, în fiecare etapă**

Pentru operațiune	Efectivele necesare (aproximativ)	
	Miliție	Trupe
Conducerea operațiunii în raioane, un ofițer superior, ajutat de un colectiv din 5 ofițeri (raioanele Stalin, 1 Mai, Lenin, Bălcescu, 23 August) și din 3 ofițeri în celelalte	72	
Ofițeri care vor conduce operațiunea în secții, ajutați de 2 tovarăși	117	
Ofițeri sau plutonieri responsabili de sector	420	
Echipe de dislocare	2 000	2000
Rezerve de intervenție Direcția Generală a Miliției (DGM)	40	
Rezerve de intervenție CMOB	60	
Rezerve de intervenție raioane	80	240
Paza locurilor de îmbarcare	40	600
Comanda trenurilor, medicul și garda		750
TOTAL	2829	3590
TOTAL GENERAL	6419	

Sursa tabelului: ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 60/1952, f. 12.

Cum a decurs operațiunea de dislocare? La fiecare familie s-a prezentat, începând de la ora 4 a.m., o echipă compusă dintr-un sergent de miliție și un ostaș din trupele de securitate. Echipa a fost însoțită de un delegat al sfatului popular însărcinat cu preluarea bunurilor rămase și a locuinței. După legitimarea celor găsiți în locuință, le-au fost ridicate buletinele de identitate și li s-a adus la cunoștință că printr-o decizie a Sfatului Popular s-a hotărât dislocarea. Nu li s-a lăsat nici o înștiințare scrisă. Echipa le-a comunicat că în termen de două ore trebuiau să părăsească locuința și că puteau lua cu ei doar lucruri de uz personal, după care i-a însoțit până la locurile de îmbarcare și i-a predat pe bază de proces-verbal ofițerului de miliție însărcinat cu primirea dislocaților. După predare, echipa a raportat comandantului secției de îndeplinirea misiunii, i-a predat actele de identitate și procesul verbal de predare la locul de îmbarcare a celor dislocați.

Pentru a ajunge în localitățile unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu, familiile dislocate au fost îmbarcate în vagoane de marfă închise (20-25 de persoane într-un vagon). Garda trenurilor nu a călătorit în vagoanele de dislocați, ci într-un vagon clasă, atașat la fiecare tren. De reținut că persoanele dislocate au fost obligate să-și plătească transportul pentru a ajunge în localitățile

stabilite de autorități. Bani au fost strânși de câte un delegat al lor pe fiecare vagon și depuși la casa de bilete a gării, în schimbul cărora li s-a eliberat un Buletin de control de călătorie pe Căile Ferate Române (CFR).

La sosirea în gara de debarcare, comandantul eșalonului tren i-a predat pe cei dislocați, nominal, prin proces-verbal, ofițerului de miliție însărcinat cu primirea (ofițerul de miliție avea sub comandă un număr de sergenți de miliție). Transportul la locurile fixate s-a făcut cu mijloacele locale de transport, puse la dispoziție de ministerele în ale căror întreprinderi aveau să lucreze. Ministerele respective aveau în gara de debarcare un reprezentat, responsabil cu transportarea, cazarea și încadrarea în muncă a celor dislocați. Buletinele de identitate le-au fost restituite după stabilirea în localitățile fixate de autorități. Pe paginile 4 și 9 din buletinul de identitate s-a aplicat cu tuș o ștampilă specială, care era în indicativ pentru organele Ministerului Securității Statului că cetățeanul respectiv fusese dislocat³².

Evidența persoanelor dislocate era ținută prin fișe individuale și prin dosare familiale. Pentru fiecare dislocat s-a întocmit un dosar care cuprindea atât „materiale ce-i caracteriza, precum și materiale compromițătoare”³³.

După așezarea în localitățile fixate, organele de miliție îi supravegheau pentru a nu părăsi domiciliul obligatoriu. Părăsirea domiciliului obligatoriu se sancționa aspru. Conform art. 9 al HCM nr. 1554/1952, cei care părăseau domiciliul obligatoriu erau trimiși în judecată, fiind pasibili de pedeapsă de la 15-20 de ani închisoare³⁴.

În locurile stabilite de autorități o duceau foarte greu. De pildă, situația cetățenilor dislocați din Lupeni, raionul Petroșani, cărora li s-a fixat domiciliu obligatoriu în comuna Tazlău, raionul Buhuși, regiunea Bacău. În comuna Tazlău erau dislocate 90 de familii, care totalizau 219 persoane, printre care și un număr de 30 de bătrâni între 60-82 de ani, majoritatea incapabili de a presta muncă fizică. Condițiile de trai ale dislocaților lăseau mult de dorit, după cum se arăta într-un referat din 29 mai 1953 din arhiva Secției Administrativ-Politice a CC al PCR. Erau cazați în barăci, împărțite în camere de 5/5 m. (camerele erau despărțite printr-un perete de scândură și o perdea care ținea loc de ușă). Într-o încăpere de 5/5 m. erau cazate între 9 și 12 persoane, amestecate femei, bărbați și copii. Din această cauză erau nevoiți să se îmbrace și să se dezbrace sub plapumă. Erau lipsiți de posibilitatea de a face baie. În caz de epidemie nu erau create posibilități de izolare a bolnavilor, iar asistența medicală era aproape inexistentă, deși aveau în mijlocul lor bolnavi de TBC și copii bolnavi de pojar. Barăcile în care erau cazați erau prost construite, plouând înăuntru. Pereții barăcilor erau din scândură căptușiți pe dinăuntru cu carton gudronat.

O situație și mai grea se găsea în cabana bătrânilor situată în centrul comunei, care era complet deteriorată. Din cauza mizeriei în care stăteau erau compătimiți de localnici. Cei care se evidențiau în muncă la fabrica de cherestea erau cazați într-o cabană mai bună (dar și aici ploua înăuntru), li se repartiza o cameră pentru fiecare familie, însă acele familii care se compuneau

³² *Ibidem*, f. 11.

³³ *Ibidem*, f. 4.

³⁴ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 56.

numai din soț și soție erau obligate a primi în cameră o a treia persoană (bărbat sau femeie), fapt ce crea discordie în familie³⁵.

Situația din Tazlău este cunoscută, deoarece dislocații au sesizat Consiliul Central al Sindicatelor (CCS), care a întreprins o anchetă, pentru că la dislocarea lor din Lupeni, li s-a pretins plată pentru transport în valoare de 72-76 lei, în schimb au primit bilete în valoare de 10 lei. Cercetând sesizarea, CCS a constatat că prețul unui bilet a fost de 69 lei, iar plusul încasat a acoperit suma necesară pentru cei care nu au avut bani suficienți sau deloc. De asemenea mulți cetățeni dislocați trimiteau plângeri la Secția Treburi a Consiliului Central al Sindicatelor arătând că au fost dislocați pe nedrept și că „tratamentul care li se aplică de către organele administrative nu este just”³⁶.

O problemă care frământa pe cei dislocați era situația școlară a copiilor lor. În Tazlău se aflau 27 de tineri care din cauza dislocării au întrerupt școala. Dintre aceștia 10 erau din ciclul II, 10 din ciclul mediu și 7 urmau diferite facultăți³⁷. Copiii dislocaților nu aveau voie să urmeze decât patru clase primare (cursul elementar). Ca urmare familiile dislocate cu copii cereau să li se permită copiilor să urmeze școli medii și superioare.

Deși Constituția Republicii Populare Române dădea dreptul la învățătură tuturor cetățenilor țării, în practică acest principiu nu a funcționat. Fiilor „elementelor exploatare”, adică ai celor cu o situație materială bună în regimul anterior venirii Partidului Comunist Român la putere, le-a fost limitat accesul în anumite școli, iar în altele li s-a interzis accesul. După Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al CC al PMR, „ei trebuiau îndreptați spre școli profesionale pentru muncitori calificați, spre a-i aduce spre producție (...) și dacă îi îndreptăm spre producție, le schimbăm și mentalitatea (...)”³⁸. Altfel „se îngrășau rândurile dușmanilor”³⁹. Începând cu anul școlar 1952-1953 au fost scoși din învățământ „fiii criminalilor de război, trădătorilor, spionilor, condamnaților politici, sabotorilor, celor fugiți peste hotare, fiii foștilor miniștri sau altor elemente conducătoare ale regimului burghezo-moșieresc”. Copiii acestora erau primiți numai în școala elementară (clasele I-IV), care era obligatorie și gratuită.

Persoanele dislocate erau nemulțumite și de condițiile de la locul de muncă, de faptul că nu erau încadrate în munci corespunzătoare calificării lor. Protecția muncii nu era asigurată. Hainele de protecție, deși erau prevăzute în normativ, nu le-au fost date. Haine de protecție se dădeau numai muncitorilor localnici, iar cei dislocați nu beneficiau de acest drept. În șoproanele unde se lucra cu mașini ploua. Din cele 219 persoane dislocate în Tazlău, 70 lucrau la fabrica de cherestea, restul fiind copii, femei cu copii mici, bolnavi și bătrâni inapți de muncă. Existau și persoane care nu lucrau pentru că primeau pachete și bani de la rude și cunoscuți.

Majoritatea dintre ei aveau un salariu mediu lunar ce nu depășea suma de 200 lei stabilizați, bani cu care nu puteau face față nevoilor, mai ales familiile care aveau copii, deoarece

³⁵ ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 44/1953, f. 1-2.

³⁶ Idem, dosar nr. 43/1953, f. 43.

³⁷ Idem, dosar nr. 44/1953, f. 1-2.

³⁸ Idem, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 66/1952.

³⁹ *Ibidem*, f. 17.

nu beneficiau de asistență medicală, iar în caz de boală își plăteau medicamentele. Dacă raportăm salariul la prețurile alimentelor de pe piața liberă (persoanele dislocate nu beneficiau de cartelă și se aprovizionau numai de pe piața liberă), constatăm că salariul era insuficient întreținerii unei familii. În vara anului 1953 pe piața liberă făina se vindea cu 4,5 lei/kg, mălaiul cu 2 lei/kg, un litru ulei-35 lei, un kg de grăsime-36 lei, 0,5 kg miere-9 lei⁴⁰.

Cu salariile acordate nu-și puteau procura decât alimentele de strictă necesitate.

În referatele din arhiva Secției Administrativ-Politice a CC al PCR se arată și cum a decurs dislocarea persoanelor din bazinul carbonifer Petroșani: „Miliția din Lupeni le-a comunicat cu 2-3 ore înainte de a fi ridicați că trebuie să părăsească locuințele, deoarece are nevoie Sovromcârbune de ele, ridicându-le buletinele de Biroul Populației. (...) fișele de dislocare au fost aduse în alb de miliție și completate la fața locului de către dislocați fără ca miliția să cunoască cine locuiește în imobil, iar unora li s-a impus ca să semneze fișele amenințându-i că altfel vor fi duși din post în post, iar dacă vor semna vor merge cu trenul (...) după plecarea lor din Lupeni, sfatul Popular le-a ridicat toate lucrurile care le-au rămas acolo. După ce au fost duși la gară li s-a pus în vedere că fiecare trebuie să-și cumpere bilet de tren, care costa între 72-76 lei, pentru ca apoi în schimbul acestor bani, fiecare a primit câte un bilet de control CFR care era marcat cu valoarea de 10 lei, iar acei care n-au avut bani pentru ei a trebuit să se facă colectă ca să se cumpere bilete pentru că trebuiau să plece, apoi au fost îmbarcați în vagoane de marfă închise și duși la Tazlău”⁴¹.

Tot în condiții de mizerie își duceau traiul și cetățenii dislocați din raionul Petroșani în regiunea Suceava, localitățile: Vatra Dornei, Moldovița și Găinești. În aceste localități se aflau dislocate 174 familii cu un număr de 485 persoane, care lucrau în fabricile de cherestea din regiune⁴². În Vatra Dornei persoanele dislocate erau cazate în barăci comune, câte 12-15 familii într-o baracă (în total 40-45 persoane), nefiindu-le asigurate condițiile necesare de igienă. Bucătăriile erau alipite barăcilor, iar la 2 m. depărtare erau înșirate closetele comune.

Acțiunea făcându-se în pripă și fără o temeinică verificare au fost dislocați și cetățeni care nu se încadrau în criteriile de dislocare. Unii au fost dislocați din ură personală sau în locul altora care au scăpat de dislocare datorită faptului că au dat mită unor funcționari din organele locale ale puterii de stat⁴³. De pildă, la Tazlău erau 14 familii (cu 41 de persoane), care nu se încadrau în criteriile de dislocare. Trei familii de muncitori au fost dislocate, pe motiv că locuiau în aceeași casă cu socrii lor, care au fost comercianți. În *Nota cu situația elementelor cu domiciliu obligatoriu pe întreaga țară*, nr. 300 din 23 decembrie 1953, întocmită ca urmare a ordinului verbal al ministrului, se arată: „din conținutul prezentei lucrări și din cele constatate la DGM (DIEP) și CM rezultă că atunci când s-au făcut dislocările, nu s-a ținut cont de poziția unor elemente pe care o aveau pe locul de producție și nici nu s-a analizat dacă motivele pentru care acei ce urmau să fie dislocați aveau motive serioase, astfel că au fost dislocate o serie de

⁴⁰ Elena Spijavca, *Munci și zile în Bărăgan*, Fundația Academia Civică, 2004, p. 115-116.

⁴¹ ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 43/1953, f. 44-45.

⁴² Idem, dosar nr. 44/1953, f. 9.

⁴³ Vezi *ibidem*, dosar nr. 44/1953, f. 12-14.

elemente fără motive bine întemeiate. De asemenea, pentru unele elemente nici nu sunt specificate motivele pentru care au fost dislocate și fixat domiciliu obligatoriu, lipsesc o serie întreagă de date de identificare etc. astfel la Reg. Stalin-litera C. poziția 2483 tabel, privind pe numitul Puiu Petre, inginer, a fost dislocat pentru faptul că tatăl său a fost proprietar de imobil (...). La elementele ce au fost dislocate de Comisia CM, litera B de la poziția tabel nr. 771 până la 1463, nici nu se cunosc motivele pentru care aceste elemente au fost dislocate⁴⁴. În notă se propunea ca să se treacă la verificarea tuturor elementelor cu domiciliu obligatoriu și acolo unde se constată că unele elemente au fost dislocate fără motive serioase sau că s-au săvârșit abuzuri să se ia măsuri pentru ridicarea restricțiilor domiciliare, „accentuându-se în special asupra elementelor ce au deținut funcții în producție ca ingineri, tehnicieni, maiștri, meseriași etc”⁴⁵.

Persoanelor dislocate li s-a dat voie să ia cu ele numai bunuri de uz personal, restul bunurilor, precum și locuințele, au fost preluate de delegați ai Sfatului Popular pe bază de proces-verbal. Procesele verbale au fost încheiate în trei exemplare: unul pentru Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri, al doilea pentru Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Capitalei și al treilea pentru Comitetul Executiv al Sfatului Popular Raional. Bunurile au intrat în patrimoniul statului, după care au fost date în folosința comitetelor executive ale sfatului popular respective.

După abrogarea prevederilor HCM nr. 1554/1952, stabilirea domiciliului obligatoriu s-a făcut în conformitate cu HCM nr. 337 din 11 martie 1954, care autoriza Ministerul Afacerilor Interne să fixeze domiciliu obligatoriu după noi criterii persoanelor care la eliberarea din închisori sau lagăre de muncă dovedeau că nu s-au reeducat și prezentau pericol pentru securitatea statului, pe o perioadă între 6 luni și 5 ani, în cele 18 comune nou înființate în regiunile București, Constanța și Galați. Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 237 din 12 februarie 1957, dată în completarea HCM nr. 337/1954 preciza că „Ministerul Afacerilor Interne va putea stabili domiciliu obligatoriu și celor care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară”. În baza acestui HCM s-a fixat domiciliu obligatoriu pe termen limitat și nelimitat unui număr de 2 241 persoane: 1 997 persoane cu ocazia eliberării din detenție și 244 persoane conform propunerilor organelor informativ-operative sau de anchetă, persoanelor care au favorizat sau au ajutat pe membrii unor organizații subversive și asupra cărora nu s-a luat măsura trimerii în justiție⁴⁶.

Câte persoane au fost dislocate din centrele aglomerate în perioada regimului Gheorghiu-Dej? O cifră exactă nu apare nici în documentele din arhiva fostei securități, nici în documentele din arhiva PCR. O *Notă de Studiu privind măsurile administrative luate de către organele Ministerului Afacerilor Interne asupra unor categorii de persoane, în baza unor decrete și hotărâri ale Consiliului de Miniștri*, nr. 00880015, întocmită în 14 decembrie 1967 de Serviciul „C” din Consiliul Securității Statului, arată că în anul 1952, conform deciziei MAI nr. 239 au fost dislocate din centrele aglomerate (București, Petroșani, Brașov, Constanța....) un număr de circa

⁴⁴ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 47, f. 2

⁴⁵ Idem, dosar nr. 55, vol. 47, f. 3.

⁴⁶ Idem, dosar nr. 53, vol. 30, f. 41-42, 59.

6 000 de familii (cu 9 000 de persoane) din următoarele categorii de elemente: foști exploataatori (bancheri, industriași, mari comercianți etc); familiile unor persoane condamnate pentru activitate contrarevoluționară; membrii organizației legionare și alte categorii⁴⁷. Tot un document din arhiva fostei securități intitulat *Dinamica arestărilor efectuate de către organele Securității Statului în anii 1950-31.III.1968*, semnat de către vicepreședintele Consiliului Securității Statului, general-maior Constantin Stoica, arată că în perioada 1952-1966 au fost dislocate din centrele aglomerate circa 13 021 persoane. Situația pe ani se prezintă astfel: 1952-cca. 9 000 persoane, 1953-890, 1954-685, 1955-498, 1956-218, 1957-523, 1958-249, 1959-349, 1960-155, 1961-192, 1962-147, 1963-94, 1964-14, 1965-5, 1966-2⁴⁸. Considerăm că numărul persoanelor dislocate a fost cu mult mai mare, deoarece în planul de pregătire a operațiunii din 1953 se arată că în evidențele Miliției numărul celor identificați pentru dislocare se ridica în țară la 10 324 familii (cu 23 000 persoane), iar în București la 7 000 de familii cu (16 000 de persoane)⁴⁹. În documentele din arhiva fostei securități nu apar și dislocările efectuate în perioada anilor 1951-1952 de Direcția Generală a Miliției, în baza art. 6 din HCM nr. 344/1951⁵⁰. În schimb, în documentele din arhiva fostei securități se arată foarte clar scopul măsurilor administrative: „Pentru a ușura supravegherea activității elementelor dușmănoase și străine de clasa muncitoare; pentru a le trage la munca de utilitate socială și pentru a curăța cele mai importante centre vitale ale țării de elementele dușmănoase”⁵¹.

Dislocarea persoanelor din centrele aglomerate a fost o măsură administrativă folosită de regimul Gheorghiu-Dej pentru a izola de restul populației pe cei care prin trecutul politic, poziția socială și situația materială avută în vechiul regim puteau îngreuna construirea socialismului de tip sovietic în România. În opinia autorităților măsura era menită să asigure liniștea și securitatea statului comunist.

⁴⁷ Idem, f. 41.

⁴⁸ Idem, dosar nr. 55, vol. 51, f. 3-4.

⁴⁹ ANIC, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 60/1952, f. 4.

⁵⁰ La sfârșitul anului 1952, prin ordinul Ministerului Securității Statului, nr. 838 din 4 decembrie 1952, au fost ratificate dislocările efectuate în perioada anilor 1951-1952 de Direcția Generală a Miliției din ordinul Ministerului Afacerilor Interne (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 53).

⁵¹ Idem, dosar nr. 10 957.

Elis NEAGOE-PLEȘA

STAREA DE SPIRIT A POPULAȚIEI DIN ROMÂNIA
ÎN TIMPUL EVENIMENTELOR DIN CEHOSLOVACIA
(1968)

THE REACTIONS OF THE ROMANIAN POPULATION
TOWARDS INVASION OF CZECHOSLOVAKIA
(1968)

The desire of distancing Romania from Moscow that was well promoted by Gheorghiu-Dej at the end of his regime, was also continued by Nicolae Ceausescu, that took advantage of many anti-Soviet Romanians feeling in order to strengthen his position. In this sense, the military intervention in Czechoslovakia offered the General Secretary of P.C.R a great opportunity to attract a large of the Romanian population. As the State Security Department records prove, the aggression disapproval of Nicolae Ceausescu was well welcomed by the population that did not agree the Romania subordination under Soviet interests. Even when the situation calmed down, Ceausescu managed to profit upon his action from 1968 summer. The State Security Department rappsots showed that the leader from Bucharest managed to gain the support of a great number of citizens from the country, some of them used to belong to hostile categories. In the following months the number of applications for the party raised, common people, but also intellectuals, the most notorious well-known case being that of Paul Goma.

Without any doubt, the events from Czechoslovakia and especially the attitude of the Romania's leading ship in this matter altered the state of mind of the Romanian population of the 1968 summer. The first reactions were those of concern, fear of a possible similar aggression towards Romania, at the news of the military offensive revealed by Nicolae Ceausescu's discourse. Some of the citizens were so alarmed that they even stored great quantity of food, withdrew money from CEC and took off their jobs. Nicolae Ceausescu and the PCR leaders were also afraid of the possible attack. Because of this reason, the leader of the party appealed the citizens and took some decisions that denoted his fear of the possible aggressive invasion; for example, the hasty development of a patriotic guard and the distribution of armament even to the inexperienced and unverified citizens.

We should also notice the extraordinary mobilization of the organizational and propagandistic party system. In just few days, thousands of meetings were organized, thousands of patriotic guards were trained, and numerous informative, explicative meetings were sustained. Through these measurements, the entire active party found out the events regarding the new position of Romania against Czechoslovakia.

Etichete: stare de spirit, 1968, Cehoslovacia, România, URSS, PCR

Keywords: mood, 1968, Czechoslovakia, Romania, USSR, the Romanian Communist Party

Încă de la sfârșitul regimului lui Gheorghiu-Dej, tendințele de îndepărtare a României de Moscova deveniseră evidente, atingând punctul culminant odată cu Declarația din aprilie 1964. Această politică a fost continuată de Nicolae Ceaușescu, care a profitat de sentimentele antisovietice ale multor români pentru a obține susținerea acestora în demersul său de a-și consolida poziția în fruntea partidului și a statului. Începând din 1966, noul lider al P.C.R. a efectuat numeroase vizite în țară, în timpul cărora a ținut unele discursuri și a făcut anumite gesturi cu o evidentă încărcătură patriotică, accentuând astfel tenta națională a ideologiei comuniste imprimată încă din timpul predecesorului său.

În anul 1968, desfășurarea evenimentelor din Cehoslovacia și mai ales intervenția armată a U.R.S.S. și a altor patru state socialiste pe teritoriul cehoslovac i-au oferit lui Nicolae Ceaușescu un foarte bun prilej pentru a-și atrage sprijinul unei însemnate părți a cetățenilor români. Având în vedere aspectele menționate, considerăm utilă cunoașterea stării de spirit a populației din această perioadă, pentru a vedea îndeosebi măsura în care liderul P.C.R. s-a bucurat de susținerea acesteia. În analiza noastră vom folosi rapoarte întocmite de fosta Securitate, de organele de partid, articole din presă, precum și scrisori adresate de unii cetățeni conducerii partidului. În privința documentelor Securității, trebuie precizat faptul că acestea au fost alcătuite în majoritatea cazurilor pe baza informațiilor furnizate de agenții acestei instituții, care erau folosiți pentru supravegherea persoanelor lucrate prin dosare de urmărire informativă (D.U.I.-uri). Totodată, și rapoartele organelor de partid includeau date primite de la Securitate în cadrul informărilor pe care aceasta din urmă era obligată să le înainteze P.C.R. De altfel, în timpul evenimentelor din Cehoslovacia, conducerea Securității a ordonat intensificarea contactelor cu rețeaua informativă, tocmai pentru a afla care era starea de spirit a populației din România.

La 17 februarie 1968, Ceaușescu a pus în practică o nouă măsură care reflecta îndepărtarea de modelul sovietic, și anume reorganizarea administrativ-teritorială a României. Se renunța astfel la raioane și regiuni, înființate în 1950 după modelul din U.R.S.S., revenindu-se la vechile unități administrative românești (județele), măsura nefiind lipsită de ecou în rândul populației¹. Un gest cu un răsunset mult mai puternic și cu rezonanțe internaționale a fost reprezentat însă de retragerea delegației române de la Consfătuirea consultativă a partidelor comuniste și muncitorești de la Budapesta (26 februarie-5 martie 1968). Conducătorul delegației, Paul Niculescu-Mizil, menționează că decizia fusese luată de Nicolae Ceaușescu, în urma

¹ Potrivit unei note a Inspectoratului Județean de Securitate Teleorman, cetățenii comentau faptul că „actuala împărțire administrativă a teritoriului R.S. România nu este acceptată de guvernul U.R.S.S., deoarece aceasta s-ar apropia de vechea împărțire din timpul fostelor partide” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.983, f. 17).

atacului lansat de Partidul Comunist Sirian la adresa P.C.R.². După cum relevă și rapoartele Securității, această hotărâre a lui Ceaușescu a fost bine primită de populație, care nu agreea subordonarea României intereselor sovietice. Astfel, într-un document referitor la o persoană aflată sub urmărire se precizau următoarele: „În legătură cu politica externă a partidului și statului nostru, sus-numitul a afirmat că este vorba de o linie inteligentă, chiar dacă ar fi de circumstanță și cerută de anumite condiții internaționale. El a apreciat că plecarea delegației române de la întâlnirea consultativă de la Budapesta a fost poate și un act de curtoazie de ultimă clipă, pentru a recâștiga pe iugoslavi, care nu fuseseră de acord cu cei care au hotărât participarea la această întâlnire și că România a marcat din nou în acest caz în mod oficial dezacordul față de Moscova”³.

O parte a populației României era la curent cu reformele inițiate în Cehoslovacia și cu poziția țării noastre față de acestea. Astfel, o persoană era de părere că: „după modul în care sunt relatate comunicatele, România are o poziție favorabilă față de măsurile care tind să ducă la liberalizarea vieții politice și publice din Cehoslovacia, poziție favorabilă totuși în rezervă până la precizarea direcțiilor viitoare ale liniei politice a Cehoslovaciei”⁴. Mai numeroase sunt însă acele informații culese de Securitate care reflectau faptul că cetățenii României doreau ca aceste reforme să fie implementate și în țara noastră. Acest deziderat avea la bază nemulțumirile populației față de realitățile interne. De exemplu, Traian Deliu, judecător la Tribunalul Videle, spera că: „în urma evenimentelor din Polonia și Cehoslovacia, ai noștri o să tragă învățămintele și o să renunțe la legea chirii și la noul cod al muncii”⁵, în vreme ce Octav Vorobchievici era de părere că: „Trebuie să dea mai multe posibilități de mișcare și afirmare a tineretului, căci evenimentele din Cehoslovacia și Polonia sunt contaminante. Lanțul se poate rupe ușor și în România, căci nemulțumiri există suficiente, pornind de la nivelul actual al burselor studenților, cât și la accesul lor în viața culturală și politică a țării”⁶. Mult mai tranșant era însă Florea Costache, profesor din Roșiorii de Vede. Rapoartele Securității menționau faptul că acesta: „apreciază faptul că în Cehoslovacia s-au făcut pași îndrăzneți pe linia restabilirii drepturilor democratice, că scriitorii au ieșit în arena luptei politice, solicitând drepturi pe care au reușit să le obțină cu mari eforturi. Că literatura și intelectualitatea cehoslovacă au reușit să obțină libertatea scrisului și a persoanei numai pentru că au urcat pe baricade. Aceasta este singura cale în regimurile totalitare, spunea el, pentru a smulge libertățile absolut elementare pentru spiritul uman, care trebuie să aibă condiții pentru a se putea crea”⁷.

² Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită. Memorii*, vol. I, ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 87-88. Poziția delegației R.S.R. a fost aprobată apoi de Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința din 29 februarie 1968 (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 30/1968, ff. 2-7).

³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.983, f. 38.

⁴ *Ibidem*, f. 39.

⁵ *Ibidem*, f. 31.

⁶ *Ibidem*, f. 38.

⁷ *Ibidem*, f. 34.

În noaptea de 20/21 august 1968, trupele U.R.S.S. și ale altor patru țări membre ale Tratatului de la Varșovia (R.D.G., Polonia, Ungaria și Bulgaria) au invadat Cehoslovacia, determinând schimbarea conducerii partidului comunist din această țară⁸. În ceea ce privește România, aceasta nu a fost solicitată să participe la intervenție, în condițiile în care, cunoscută fiind poziția ei refractară față de politica U.R.S.S., era evident faptul că o astfel de cerință ar fi fost refuzată în mod categoric⁹. Mai mult de atât, Nicolae Ceaușescu s-a folosit de acest prilej pentru a lansa atacuri dure la adresa agresiunii Moscovei. În ziua de 21 august 1968, liderul P.C.R. a organizat o mare adunare populară la București, unde a ținut un discurs în care a criticat vehement intervenția armată, care reprezenta o încălcare gravă a suveranității naționale: „Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume (...) Nu există nici o justificare, nu poate fi acceptat nici un motiv de a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenției militare în treburile unui stat socialist frățesc (...) Problema alegerii căilor de construcție socialistă este o problemă a fiecărui partid, a fiecărui stat, a fiecărui popor. Nimeni nu se poate erija în sfătuitor, în îndrumător, cu privire la felul în care trebuie construit socialismul în altă țară”¹⁰.

În discursul său, Ceaușescu anunța și începerea constituirii gărzilor patriotice: „Am hotărât ca începând de astăzi să trecem la constituirea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali, apărătoare ale independenței patriei noastre socialiste. Dorim ca poporul nostru să-și aibă unitățile sale înarmate pentru a a-și apăra cuceririle revoluționare, pentru a-și asigura munca pașnică, independența și securitatea patriei socialiste”¹¹. Această măsură avea scopul de a pregăti populația țării în cazul unei agresiuni a U.R.S.S. împotriva României. Înființarea acestor formațiuni nu era însă o premieră, o măsură identică fiind luată de Gheorghiu-Dej în noiembrie 1956, în timpul revoluției din Ungaria¹². Ceaușescu a extins însă compoziția socială a gărzilor, care au cuprins nu doar muncitori, ci și țărani, intelectuali și chiar femei, fiind evident faptul că se dorea încorporarea întregii populații active a țării în aceste formațiuni de apărare.

În ședința extraordinară a conducerii Consiliului Securității Statului din 21 august 1968, ținută „în legătură cu evenimentele din Cehoslovacia”, erau luate principalele măsuri referitoare la atitudinea pe care trebuia să o adopte organele de Securitate. Președintele C.S.S., Ion Stănescu, arăta că: „începând de astăzi intrăm în misiune deosebită, toate unitățile sunt în stare de alarmă;

⁸ Decizia invadării Cehoslovaciei a fost luată la Moscova, la data de 18 august 1968, în timpul Consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste din U.R.S.S., R.D.G., Polonia, Ungaria și Bulgaria. Textul stenogramei acestei consfături a fost publicat în Mihai Retegan, 1968. *Din primăvară până în toamnă*, București, Editura RAO, 1998, pp. 250-277.

⁹ În opinia lui Paul Niculescu-Mizil: „Acceptarea unei intervenții militare din partea noastră în 1968 arunca la coș toată politica internă și externă a P.C.R.” (***) *România și „Primăvara de la Praga”*, București, I.N.S.T., 2005, pp. 31-32).

¹⁰ „Scânteia”, 22 august 1968, p. 1.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea Teofil Oroian, *În serviciul regimului comunist*, în „Historia”, an VIII, nr. 75, 2008, pp. 68-71.

(...) toate cadrele vor fi concentrate¹³. Astfel, erau suspendate toate cursurile de pregătire, o parte dintre ofițeri au fost chemați din concediu, militarii care lucrau în agricultură au fost retrași în unități, iar toate cadrele trebuiau să fie permanent înarmate cu armamentul din dotare („să fim dotați cu armament: pistol, mitralieră și, dacă este nevoie, chiar de la stoc”)14.

O atenție specială era acordată rețelei informative, care urma să fie contactată de urgență. Agenților trebuia să li se explice foarte clar poziția României, pentru ca, la rândul lor, aceștia să o disemineze în rândul populației. Securitatea urmărea astfel influențarea stării de spirit din interiorul țării, în sensul dorit de conducerea partidului. Totodată, informatorii aveau sarcina să comunice urgent orice atitudine care contravenea poziției oficiale¹⁵. Ion Stănescu a emis chiar o directivă în acest sens: „intensificați munca cu rețeaua informativă, pentru cunoașterea operativă a oricăror acțiuni dușmănoase; în cazuri deosebite, raportați imediat organelor locale, precum și celor ierarhic superioare, luând în același timp măsuri energice pentru cunoașterea oricărui act dușmănos”16. Ca urmare a aplicării Directivei, la 25 august 1968, agentului „Radu Marin”, din com. Poșaga, jud. Alba, i s-au trasat următoarele sarcini: să stabilească starea de spirit a populației referitoare la problemele din Cehoslovacia; să afle ce discutau cetățenii din comună vizavi de poziția partidului și statului și de înființarea gărzilor muncitorești, țărănești și intelectuale; să sesizeze imediat Securității prezența persoanelor străine pe raza comunei și mai ales să poarte discuții cu cetățenii și „să combată în spiritul celor publicate în presă și la radio”17.

Începând din 21 august 1968 a avut loc o intensificare deosebită a activității organizațiilor de partid, fie ele centrale sau locale. În primele două zile au fost organizate adunări plenare ale comitetelor de partid din toate județele țării, cei prezenți fiind informați asupra poziției P.C.R. față de evenimentele din Cehoslovacia. De asemenea, au fost stabilite măsuri de tip propagandistic și organizatoric care trebuiau luate de urgență, atât pentru informarea populației, cât și pentru constituirea gărzilor patriotice. În acest sens au fost mobilizați toți activiștii de partid și trimiși imediat pe teren, în numai câteva zile fiind organizate numeroase adunări ale activului de partid din întreprinderi, instituții etc. Scopul era acela de a se populariza hotărârile partidului și poziția lui Nicolae Ceaușescu, aceasta din urmă fiind exprimată foarte clar în timpul mitingului de la București. De altfel, în foarte multe locuri s-a asigurat audierea cuvântării liderului P.C.R. de către cât mai mulți cetățeni prin amplasarea de difuzoare în piețe sau organizarea de adunări în fabrici.

¹³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.752, vol. 3, f. 196.

¹⁴ *Ibidem*, ff. 196-201.

¹⁵ Ion Stănescu ordona următoarele: „Vor fi luate măsuri de intensificare a contactului cu rețeaua informativă. Începând de astăzi, să contactăm – fără să deranjăm, să deconspirăm – întreaga agentură; dacă sunt posibilități, să fie contactată în mod urgent. Să le explicăm agenților poziția țării noastre (...) Fiecare lucrător să explice poziția partidului, a țării noastre, și să-i înarmăm pe oameni, cerându-le să ne informeze foarte operativ cu problemele care ne interesează. Nu trebuie să facem birocrație. Să fie comunicat în mod operativ, la telefon, tot ce apare. Comunicați la mine sau, dacă sunt plecat, la tovarășul Răduică” (*ibidem*, ff. 196-197).

¹⁶ *** *Cartea Albă a Securității*, vol. IV, Serviciul Român de Informații, București, 1995, p. 138.

¹⁷ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4.681, vol. 1, f. 9.

Cu toate acestea, populația României dispunea de puține informații referitoare la desfășurarea efectivă a ocupării Cehoslovaciei. Din documentele consultate, nu au reieșit date care să ateste că în acele zile românii ar fi reușit să afle foarte multe lucruri privind evenimentele din această țară (ocuparea unor orașe, desfășurări de trupe etc.). Una dintre explicații rezidă și în faptul că granițele Cehoslovaciei au fost închise, iar turiștilor români, asemeni altor persoane aflate în tranzit, nu li s-a dat voie să părăsească această țară decât mai târziu. De altfel, și frontierele statelor vecine Cehoslovaciei, care erau implicate direct în agresiune (Ungaria, U.R.S.S.), au fost blocate, permițându-se doar ieșirea cetățenilor din aceste țări¹⁸.

Dacă despre situația din Cehoslovacia informațiile obținute de români erau lapidare, cu totul altfel stăteau lucrurile în ceea ce privea desfășurările de tehnică militară din Ungaria, Bulgaria sau U.R.S.S. Datele proveneau de la diverși cetățeni români care fuseseră în vizită în statele respective. În acest sens, Comitetul județean de partid Iași informa că două persoane care se aflaseră în vizită la rude în U.R.S.S. semnalaseră faptul că pe teritoriul sovietic, în apropierea graniței cu România, observaseră numeroase trupe militare. Se mai preciza și faptul că în zona stației Florești–Bălți fuseseră garate două garnituri de tren cu tancuri, mașini și trupe, iar în pădurile din zona localității Holonta–Ungheni staționau tancuri și mașini militare¹⁹. La 23 august 1968, comandantul Brigăzii de grăniceri Iași informa organele de partid asupra faptului că pe teritoriul U.R.S.S., în zona Ungheni: „a apărut un tren cu 25 de tancuri și 4 vagoane încărcate cu militari”, iar pe șoseaua Chișinău–Albița „s-au descoperit concentrări mari de trupe sovietice”²⁰. Într-o notă a Securității din 23 august 1968 se menționa că: „Din datele obținute recent de organele noastre rezultă următoarele aspecte mai importante în legătură cu evenimentele din Republica Socialistă Cehoslovacă: Un număr de 59 turiști care s-au întors din U.R.S.S. prin punctul de frontieră «Albița» au sesizat șefului P.C.T.F. că în ziua de 22 august a.c. în timp ce se deplasau cu autoturismele proprietate personală pe șoseaua Odesa–Tiraspol, au observat circulând pe ambele părți ale șoselei mari unități de tancuri și blindate. Au sesizat, de asemenea, că pe drumurile de acces ale șoselei se observau urme de tancuri și mașini grele care se îndreptau spre locuri camuflate”²¹.

Prezența trupelor sovietice fusese observată de unii cetățeni români și în Ungaria. Astfel, un șofer arăta că în noaptea de 21 august, „între orele 24.00-04.00, susnumitul a staționat pe șoseaua Budapesta–Debrețin, deoarece aceasta era blocată de trupe sovietice care se deplasau către Budapesta, pe două coloane formate din unități de tancuri, rachete și infanterie mecanizată. De asemenea, șoseaua Debrețin–Artano–Budapesta era blocată de trupe sovietice de tancuri,

¹⁸ Conform unei note din 10 august 1968 a U.M. 02802 București – Serviciul Contrainformații: „În ziua de 01.08.1968, organele P.C.T.F. Albița au fost informate de organele sovietice că cetățenilor U.R.S.S. nu li se va mai permite în viitor să iasă din U.R.S.S. în interes particular. De asemenea, au mai comunicat că nici cetățenilor români nu le vor permite să intre pe teritoriul U.R.S.S. în același scop” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar/București, dosar nr. 5.092, f. 92).

¹⁹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 42.

²⁰ *Ibidem*, f. 47.

²¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 7, f. 28.

rachete și infanterie mecanizată²². Asemenea date au fost obținute și de organele locale de partid. Astfel, Comitetul județean de partid Arad informa că la 23 august 1968 „s-au prezentat la primul-secretar al Comitetului județean de partid 3 muncitori, care au arătat că, venind dintr-o excursie din R.P. Ungară, au observat pe șoseaua Szeghedin–Nădlac mișcări de trupe maghiare – tancuri și motorizate²³.

Situația era similară și în Bulgaria, un membru de partid din Brașov aducând la cunoștința organelor P.C.R. faptul că: „la trecerea prin punctul de frontieră Giurgiu, a făcut cunoscut că pe șoseaua Botevgrad–Pleven venea către Russe o coloană de circa 100 autoblindate ce remorcau tunuri. Informația a fost confirmată și de un cetățean cehoslovac care a intrat în R.S. România prin același punct²⁴. Se remarcă însă lipsa unor date similare privind situația din Polonia, explicabilă poate în condițiile în care România nu avea graniță directă cu acest stat.

Aceste informații erau reale, întrucât la granița de nord-est a României erau masați aproximativ 230.000 de soldați sovietici, de diferite arme, organizați în trei comandamente: Odessa, Lvov și Kiev. Totodată, la gurile Dunării și la litoralul românesc staționau vase de debarcare și desant. În plus, au existat și concentrări de trupe maghiare și bulgare la granițele acestor state cu România²⁵. Intensificarea evidentă a manevrelor militare efectuate de Moscova în apropierea graniței cu România era privită cu teamă de către locuitorii din județele românești limitrofe, care se temeau de o posibilă invazie sovietică. Spre exemplu, Comitetul județean de partid Maramureș comunica faptul că: „o serie de cetățeni s-au prezentat la organul de partid din Sighetul Marmației, arătând că sunt îngrijorați în legătură cu mișcările de trupe pe care le-au observat în apropierea graniței. Asemenea mișcări de trupe înzestrate cu armament greu au fost observate și în apropierea comunei Bocicoi. În tot cursul zilei de astăzi s-au semnalat zboruri ale unor avioane cu reacție de-a lungul frontierei cu România²⁶. Ultimul aspect menționat în notă nu era însă singular, în acele zile fiind efectuate mai multe zboruri în imediata apropiere a granițelor României, foarte probabil cu scopul de intimidare²⁷.

Trebuie precizat însă faptul că teama de o intervenție armată a U.R.S.S. în România, precum se întâmplase în Cehoslovacia, s-a manifestat imediat după ce Nicolae Ceaușescu și-a rostit cuvântarea de la mitingul din Piața Republicii. Multe persoane erau conștiente de faptul că

²² *Ibidem*, f. 50.

²³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 43.

²⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 7, f. 29.

²⁵ Vasile Palii, *România și criza cehoslovacă. Mecanismele actului decizional din august 1968*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/2007, p. 125.

²⁶ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 10.

²⁷ Conform organelor de grăniceri, în ziua de 24 august, la punctul de frontieră Nădlac, „un avion militar maghiar a violat teritoriul nostru pe circa 100-150 m”, iar în aceeași zi „un elicopter sovietic a zburat paralel cu linia de frontieră deasupra teritoriului sovietic, între localitățile Rășești, jud. Vaslui, și Sculeni, jud. Iași. Nu a încălcat frontiera noastră de stat” (*ibidem*, ff. 110, 160).

atitudinea de frondă a liderului P.C.R. ar fi putut să atragă mânia Moscovei²⁸, fiind de părere că L. Brejnev nu ar fi ezitat să ocupe și România, pentru a-l înlătura pe Ceaușescu de la putere. Într-o notă a Secției Organizatorice din ziua de 21 august 1968, care sintetiza rapoartele primite de la organele de partid din întreaga țară, se precizau următoarele: „unii cetățeni, mai ales după ce au ascultat expunerea tovarășului Ceaușescu, și-au exprimat îngrijorarea că și la noi s-ar putea întâmpla ca în Cehoslovacia. Profesorul Strat Constantin, din Iași, a spus că situația noastră este critică, dar depinde de ce măsuri va lua conducerea partidului”²⁹. Într-o sinteză similară, întocmită pe 22 august, se arată că în timpul adunărilor de partid organizate pentru explicarea situației din Cehoslovacia: „mai mulți vorbitori și-au exprimat teama că și România poate avea o soartă asemănătoare și au declarat că sunt gata de orice sacrificiu pentru apărarea suveranității și independenței țării”³⁰.

În unele cazuri, și mai ales atunci când astfel de temeri au fost exprimate de cadre militare, Securitatea a recurs la avertizarea persoanelor în cauză, pentru a împiedica răspândirea de zvonuri alarmiste și defetiste. Spre exemplu, Serviciul Contrainformații Militare l-a avertizat pe plt. maj. Rață Vasile, din Brigada 3 Grăniceri Iași, pe motiv că în zilele de 28 și 29 august acesta făcuse următoarea afirmație: „Dacă rușii fac asemenea pregătiri la frontiera cu noi, în mod sigur că țara noastră va avea soarta Cehoslovaciei”³¹. În Buletinul informativ al Securității din 6 septembrie 1968 se arată că: „Unele elemente izolate, în special din Transilvania, continuă să comenteze nefavorabil poziția partidului nostru, să facă aprecieri negative referitoare la necesitatea înființării gărzilor patriotice și să lanseze zvonuri alarmiste”³². De asemenea, erau menționate diverse alte persoane care își manifestau îngrijorarea cu privire la faptul că agresiunea ar fi fost iminentă. Potrivit acestora: „Uniunea Sovietică a dat un ultimatum României, în care se cere ca până la data de 8 septembrie 1968 România să arate dacă este sau nu de acord să se efectueze manevrele pe teritoriul țării. În caz contrar, trupele sovietice vor intra cu forța și vor ocupa țara”³³. La fel, în comuna Băcanu Mari, din jud. Covasna: „circulă zvonul că la data de 6 septembrie a.c. rușii vor sosi în R.S. România”³⁴.

Starea de panică din rândul unor persoane era însă reală, mai ales în zona graniței cu U.R.S.S. În acest sens, Comitetul județean de partid Suceava informa conducerea P.C.R. despre faptul că mai mulți muncitori din Vatra Dornei și Iacobeni „au părăsit lucrul și au plecat acasă, motivând că țara va fi ocupată”³⁵. Atitudini identice s-au înregistrat și în alte fabrici din țară³⁶.

²⁸ Un funcționar din Zărnești afirma: „Nu trebuia să facă vâlvă așa de mare în fața poporului. Poate să supere pe unii și putem ajunge unde sunt cehii acum” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 212).

²⁹ *Ibidem*, f. 3.

³⁰ *Ibidem*, f. 16.

³¹ *Vezi Raport cu propunerea de avertizare a plt. maj. Rață Vasile*, din 5 octombrie 1968, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar/București, dosar nr. 5.119, ff. 31-32.

³² *Idem*, fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 4, f. 19.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, f. 20.

³⁵ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 140.

Încă din ziua discursului lui Ceaușescu, organele P.C.R. din București, Arad, Bihor și Cluj informau conducerea superioară de partid despre faptul că populația din zonele respective începuse să formeze cozi la magazine și să cumpere cantități mari – între 5 și 10 kg – de alimente de strictă necesitate (zahăr, ulei, făină, orez etc.), pregătindu-se astfel pentru o eventuală situație de criză³⁷. Acest fenomen avea să continue timp de mai multe zile, până la stabilizarea situației³⁸. În acest sens, la 22 august 1968 Secția Organizatorică a întocmit o sinteză, în care arăta că: „unele comitete județene de partid au informat că în după-amiaza zilei de 21 august s-a accentuat tendința populației de a-și face aprovizionări mai mari decât cele obișnuite”. Pentru a face față acestei situații, în unele magazine volumul vânzărilor dublându-se, au fost luate măsuri pentru creșterea cantităților de alimente livrate magazinelor³⁹. Cu toate acestea, fenomenul a surprins autoritățile nepregătite, astfel încât în multe locuri s-au înregistrat deficiențe în livrarea alimentelor, pentru a căror remediere s-a luat decizia ca unitățile agricole „să impulsioneze livrările”.

Rapoartele organelor de partid evidențiau și tendința populației de a retrage mari cantități de bani de la C.E.C., fapt care s-a manifestat încă din ziua de 21 august. Într-un astfel de document se arată că: „La agențiile C.E.C. București și alte orașe continuă să fie mari solicitări pentru retragerea depunerilor”⁴⁰. Situația a fost identică și în zilele următoare: la Dorohoi, în zilele de 22 și 23 august au fost retrași 820.000 lei („de zece ori mai mult decât în două zile normale”), iar la Piatra Neamț 340.000 lei într-o singură zi. Mai mult, în zilele care au urmat, sumele de bani scoase de populație de la C.E.C. au crescut din ce în ce mai mult. Un raport al Secției Organizatorice din 27 august 1968 menționa următoarele: „un fenomen care crește în intensitate este retragerea economiilor de la C.E.C. Astfel, în ziua de 26 august a.c., de la unitățile C.E.C. din municipiul București s-au retras 20 milioane lei, la Cluj peste 9 milioane lei, în județul Bihor 6 milioane lei”⁴¹. O altă situație înregistrată în țară a fost aceea a părinților care s-au prezentat la diferite tabere de elevi pentru a-și lua copiii acasă. Astfel de cazuri s-au înregistrat la Bran și Dâmbul Morii, dar și în alte locuri. Pentru calmarea spiritelor, activiștii de partid aveau să intervină imediat pe lângă acești părinți, pentru a-i convinge să-și lase copiii în continuare în tabere⁴².

³⁶ Într-o notă a Securității din 23 august 1968 se menționa că un muncitor de la Uzinele „Tractorul” din Brașov „a afirmat față de mai mulți cetățeni că el nu va mai merge la serviciu, deoarece «în 21 august 1968 R.S. Cehoslovacia a fost ocupată și că în scurt timp și România va fi ocupată»” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 7, ff. 31-32).

³⁷ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 4.

³⁸ Spre exemplu, într-o notă a Secției Organizatorice din 25 august 1968, se arătau următoarele: „continuă să se observe o aprovizionare excesivă a populației cu sare, petrol, ulei, zahăr etc.” (*ibidem*, f. 11).

³⁹ *Ibidem*, ff. 14-17.

⁴⁰ Astfel, la Târgu Mureș au fost retrași 350.000 lei, sume foarte mari de bani au fost retrase din București și Suceava, iar la Galați „disponibilul de numerar pe care îl aveau agențiile C.E.C. n-a acoperit cererile de retragere a depunerilor” (*ibidem*, ff. 14-17).

⁴¹ *Ibidem*, f. 140.

⁴² *Ibidem*, f. 94.

Toate aceste aspecte prezentate denotă existența unei evidente stări de îngrijorare în țară, populația temându-se realmente de posibilitatea unei intervenții a U.R.S.S. în România sau de izbucnirea unei situații de criză. Pentru a remedia această problemă, organele de partid au trecut la o susținută acțiune propagandistică, cu scopul de a reda încrederea cetățenilor în capacitatea autorităților de a face față evenimentelor și mai ales de a îndrepta atenția acestora spre necesitatea susținerii liderului P.C.R. În opinia noastră, acest intens efort propagandistic a fost încununat cu succes, Nicolae Ceaușescu construindu-și o imagine pozitivă în sânul populației și atrăgându-și numeroși simpatizanți. Academicianul Dan Berindei își amintește cu privire la acele momente următoarele: „Nu pot uita cum au reacționat atunci românii la invadarea Cehoslovaciei și la potențiala primejdie ca lucrul să se repete și în ceea ce privea România. Oamenii erau cu toții dispuși la orice jertfă, mergând până la sacrificiul suprem”⁴³.

Chiar din ziua de 21 august 1968, organele de partid s-au implicat în vederea asigurării unei receptări cât mai bune a mitingului de la București de către muncitori și restul populației. Conform Secției Organizatorice: „la căminele culturale și cluburi s-au organizat audierea și vizionarea colectivă a mitingului de la București. În orașele Brașov și Craiova s-au folosit difuzoarele instalate pe străzi pentru demonstrațiile oamenilor muncii din ziua de 23 august”⁴⁴. De asemenea, au fost organizate diverse „manifestații spontane” ale muncitorilor (precum la Fabrica de alcaolizi din Vișeu), în care aceștia au aprobat „prin aplauze și ovații” discursul lui Ceaușescu. Încă din aceeași zi colectivele de muncitori, dar și diverși cetățeni, au început să trimită telegrame C.C. al P.C.R. și lui Nicolae Ceaușescu: „prin care își exprimă acordul deplin pentru măsurile adoptate și pentru poziția hotărâtă a partidului și guvernului”⁴⁵.

Tot începând cu 21 august au fost mobilizați activiștii de partid din întreaga țară, care au fost trimiși în întreprinderi, instituții și la sate, „pentru a explica poziția partidului nostru față de evenimentele care au loc”⁴⁶. De asemenea, tot în această direcție au fost mobilizate și comitetele sindicale din întreaga țară, care trebuiau să desfășoare o activitate propagandistică în rândul populației active a țării. Membrii Comitetelor județene de partid, lectorii și alți activiști de partid s-au deplasat și în mediul rural, unde au expus țăranilor poziția P.C.R. față de evenimentele din Cehoslovacia. S-a recurs și la vizionări și audiții colective la televiziune și radio, în timpul cărora propagandiștii de partid explicau celor prezenți poziția P.C.R.⁴⁷. Numai în ziua de 22 august fuseseră organizate 5.800 de adunări de partid, la care participaseră 377.000 de oameni, pentru ca până la 24 august numărul acestora să se ridice la 10.181, cu participarea a 1.153.000 membri de partid, dintre care 141.000 luaseră cuvântul⁴⁸. Numărul acestora avea să crească în același ritm și în zilele următoare.

⁴³ *** *România și „Primăvara...”, pp. 19-20.*

⁴⁴ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 2.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 3.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 4.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 115.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 91.

Răspunzând chemărilor lui Nicolae Ceaușescu și fiind impulsionați de activiștii de partid, numeroși cetățeni ai României au solicitat să fie înrolați în gărzile patriotice înființate. Primele adeziuni la aceste formațiuni s-au înregistrat încă din ziua de 21 august, provenind cu precădere din rândul muncitorilor (la Timișoara, Galați, Turnu-Măgurele etc.). Au fost înregistrate însă solicitări și din partea intelectualilor (150 la centrul universitar Cluj și 160 la cel din Iași) și a țăranilor (din județele Bistrița-Năsăud și Cluj)⁴⁹. Începând din data de 22 august, numărul aderenților la aceste gărzi a crescut aproape exponențial, numai în ziua respectivă în București fiind echipate și înarmate 5.100 de persoane. În jud. Brașov au depus cereri 150 de profesori, învățători, ingineri și medici⁵⁰. Conform unei sinteze a Secției Organizatorice din 23 august 1968, fenomenul luase amploare în toată România: „În întreaga țară, mii de oameni ai muncii de diferite categorii sociale și naționalități, bărbați și femei, au cerut insistent înrolarea în gărzi. În numeroase locuri, când s-a anunțat că se constituie gărzile, în mai puțin de o oră zeci și chiar sute de oameni s-au prezentat să fie încadrați în aceste formațiuni. De exemplu, în județul Dolj s-au înregistrat peste 20.000 de cereri, Argeș și Ilfov 8.000, la uzinele de tractoare și autocamioane Brașov peste 2.000. De menționat că printre solicitanți se află un număr foarte important de femei”⁵¹.

Adeziunea populației la aceste formațiuni a continuat însă să se intensifice, astfel că în seara zilei de 23 august erau constituite 5.312 unități, care cuprindeau 354.605 persoane. De asemenea, au fost luate măsuri urgente pentru numirea unor comandanți ai acestor gărzi patriotice din rândul ofițerilor în rezervă. Pentru aceste posturi au fost recrutați 5.700 de ofițeri, care „au fost instruiți cu sarcinile ce le revin și au trecut la îndeplinirea lor”. Potrivit organelor de partid: „În toate județele afluxul de cereri ale cetățenilor pentru a face parte din aceste unități este mare. Organizații de partid întregi și grupe de cetățeni au cerut încadrarea în formațiunile de luptă (...) În aproape toate județele sunt mari insistențe din partea unor cetățeni mai vârstnici, dintre care unii au luptat în cel de-al doilea război pentru eliberarea Cehoslovaciei, pentru înrolarea în gărzi. Cereri mari (sic!) sunt și din partea femeilor”⁵². Mai mult, unele persoane au cerut chiar să fie trimise voluntare în Cehoslovacia, pentru a se opune U.R.S.S.

În paralel, au fost luate măsuri și pe linie de U.T.C., pentru a se începe pregătirea premilitară a tinerilor⁵³, punându-se astfel bazele unui concept care ulterior va face carieră, în anii '80 aceste acțiuni devenind obligatorii pentru toți elevii de liceu, periodic organizându-se ore de P.T.A.P. (pregătirea tineretului pentru apărarea patriei). Un raport al Secției Organizatorice din 26

⁴⁹ *Ibidem*, f. 13.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 16.

⁵¹ *Ibidem*, ff. 50-51.

⁵² *Ibidem*, ff. 88-89.

⁵³ Într-o notă a Secretariatului C.C. al U.T.C. din 27 august 1968 se menționa că: „Începând cu data de 25 august a.c., organizațiile U.T.C. din întreprinderi, instituții, sate, unități de învățământ au trecut la constituirea tinerilor în detașamente și grupe de pregătire (...) Tinerii au răspuns cu entuziasm la această chemare, și-au exprimat adeziunea deplină față de politica internă și externă a partidului și statului nostru” (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 54/1968, ff. 1-2).

august 1968 arăta că: „În întreaga țară s-au organizat până acum 669 centre de pregătire, 2.250 detașamente, 4.900 grupe, care cuprind 61.000 tineri”⁵⁴.

Trebuie menționat însă faptul că organizațiile județene de partid au primit instrucțiuni clare pentru a se lua toate măsurile „privind creșterea numărului de oameni în gărzile patriotice”⁵⁵. De altfel, tocmai numărul foarte mare de aderenți înregistrați în numai câteva zile indică o puternică implicare a P.C.R. în această acțiune, care nu a fost lipsită bineînțeles de exagerări. Spre exemplu, în satul Strâmbu-Băiuț, din jud. Maramureș, au fost mobilizați spre a se înrola în aceste formațiuni toți locuitorii majori ai localității, indiferent de vârstă⁵⁶. Mai mult, persoanele care nu doreau să adere la aceste unități erau considerate de Securitate ca având o poziție dușmănoasă, un inginer agronom din jud. Bihor fiind acuzat tocmai pentru faptul că „a refuzat să intre în gărzile patriotice”⁵⁷. Cu toate acestea, în multe cazuri adeziunea la gărzile patriotice a fost benevolă, fenomenul fiind reflectat și în documentele Securității. Gheorghe Ionescu din Brașov afirma: „Eu mâine mă înscriu în gărzile naționale, răspunzând astfel chemării la apărare a secretarului general al P.C.R.”⁵⁸. În mod similar, Ioan Viscreanu („fost șef de cuib”) spunea: „merg voluntar în gărzile muncitorești țărănești (...) la ora actuală nu mai este nici o persoană care să fie contra conducerii statului nostru (...) Secretarul general este înconjurat de tot poporul și conducerea este apreciată mult de toată lumea”⁵⁹.

În scurt timp a început și distribuția armamentului către aceste formațiuni, numai în ziua de 25 august 1968 fiind distribuite 60.734 arme, marea majoritate a acestora fiind îndreptată către județele de la granița cu U.R.S.S. și Ungaria⁶⁰. Distribuția de armament către populație era un fapt fără precedent în România comunistă, gestul în sine fiind unul extrem, dacă avem în vedere pericolele ce puteau decurge din împărțirea armelor către persoane care nu erau bine verificate și pregătite. De altfel, chiar și valoarea militară reală a acestor gărzii patriotice era foarte scăzută, capacitatea lor de ripostă în cazul unei intervenții armate externe fiind minimă⁶¹. Mai mult, organele de partid semnalau și existența unor cetățeni care afirmaseră că, în cazul în care ar fi primit arme, ar fi știut „în cine să tragă mai întâi”⁶².

Un alt aspect demn de menționat este și acela că, în urma atitudinii adoptate de P.C.R., s-a înregistrat un număr ridicat de cereri de primire în partid. Într-o notă a Secției Organizatorice din 29 august 1968 se arătau următoarele: „De menționat și faptul că unii muncitori și țărani au solicitat în aceste zile organizațiilor de partid să fie primiți în rândul comuniștilor. Astfel, la Combinatul chimic și Uzina de proiectări și reparații utilaj chimic din Făgăraș au fost primiți în ziua

⁵⁴ *Idem*, dosar nr. 51/1968, f. 116.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 111.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 92.

⁵⁷ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 1, f. 72.

⁵⁸ *Idem*, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 195.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 206.

⁶⁰ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 116.

⁶¹ V. Palii, *op. cit.*, p. 126.

⁶² A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 156.

de 29 august 11 tovarăși; în comuna Borcea, jud. Ialomița, 28 cetățeni au cerut în ultimele două zile să fie primiți în partid⁶³.

Toate aceste date denotă teama reală a conducerii partidului și a lui Nicolae Ceaușescu de o intervenție armată a U.R.S.S. în România. Foarte probabil că liderul P.C.R. era conștient și de faptul că partidul comunist nu era agreat de majoritatea populației, astfel încât acțiunile sale au avut tocmai scopul de a-și asigura sprijinul cetățenilor în fața pericolului extern. După ce situația s-a stabilizat, Ceaușescu a reușit să culeagă pe deplin roadele acțiunii sale din vara anului 1968. Rapoartele întocmite de organele de Securitate reliefau foarte clar faptul că liderul de la București reușise să-și atragă simpatia și susținerea unui mare număr de cetățeni din țară, unii dintre aceștia provenind chiar din rândul unor categorii considerate ostile regimului (legionari, foști deținuți politici etc.). Astfel, un țăran din com. Lița, jud. Teleorman, preciza: „Am ascultat discursul secretarului general al C.C. al P.C.R. și mi-a plăcut că a avut o poziție fermă, spunând că nu va permite nimănui să atace granițele noastre indiferent cine vor fi ei”⁶⁴. Un maestru de la Uzina „Rulmentul” din Brașov era de părere că: „Niciodată partidul nu s-a bucurat de un sprijin atât de deplin ca în prezent, când marea majoritate a populației sprijină fără rezerve politica sa justă”⁶⁵. Opinii asemănătoare aveau și unii foști legionari. Marin Botea, din com. Lița, jud. Teleorman, fost șef de cuib: „este convins mai mult ca oricând că poporul nostru are un conducător bun în fruntea sa și de aceea la noi crede că nu se va întâmpla nimic deosebit”⁶⁶. De asemenea, un alt legionar afirma că: „Ceaușescu a vorbit la tribună ca un naționalist, nu ca un comunist, cu privire la ocupația Cehoslovaciei”⁶⁷. Totodată, acest aspect a fost menționat și de gen.-mr. Stoica Constantin în ședința Consiliului Securității Statului din 4 septembrie 1968: „Vreau să raportez că elementele aflate în baza de lucru au fost de acord cu punctul de vedere al partidului nostru în problema Cehoslovaciei, chiar și elementele reacționare. Aceasta pentru că este normal, e vorba de viitorul unei națiuni și în această privință punctul de vedere al acestor elemente este același cu al partidului nostru”⁶⁸. Gen.-mr. Pleșiță Nicolae raporta aceeași stare de fapt: „Asistăm la anumite lucruri care arată unitatea întregului popor atunci când este vorba de salvarea patriei”⁶⁹.

Poziția lui Nicolae Ceaușescu a reușit să atragă și adeziunea unor intelectuali de vârf⁷⁰. Dintre aceștia, cel mai notoriu caz este cel al lui Paul Goma. Într-un interviu acordat săptămânalului francez „Les Nouvelles Littéraires”, în decembrie 1981, acesta afirma: „Când

⁶³ *Ibidem*, f. 154.

⁶⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8.983, f. 132.

⁶⁵ *Idem*, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 209.

⁶⁶ *Idem*, dosar nr. 8.983, f. 132.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 148.

⁶⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 5, f. 8.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁰ La 22 august 1968, un grup de 23 de tineri scriitori, printre care se aflau Alexandru Ivasiuc, Leonid Dimov, Petru Popescu, Adrian Păunescu, Dumitru Țepeneag ș.a., a semnat o declarație publică de susținere a regimului de la București: „Suntem absolut de acord cu poziția adoptată de partidul și guvernul român, exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu” (Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 178).

Cehoslovacia a fost invadată, Ceaușescu a condamnat foarte violent intervenția, cerând românilor în general – și nu numai membrilor de partid – să-și apere patria: mulți s-au angajat. Eu însumi am aderat la «Gărzile patriotice» și totodată și la Partidul comunist, deoarece aceasta era condiția ca să poți avea o armă! În Uniunea Scriitorilor am fost primiți cu zecile: trei sferturi erau foști deținuți politici ca și mine (...) Am avut drept la două zile și jumătate de libertate: presa de partid, radioul, televiziunea transmiteau direct ceea ce se petrecea la Praga. Auzeam în direct împușcăturile, iar agențiile de presă occidentale erau citate. După două zile jumătate, Ceaușescu a dat înapoi: a primit vizita ambasadorului sovietic și a încetat să mai critice intervenția de la Praga⁷¹.

Cazul nu a fost însă singular, o poziție asemănătoare având și Ernest Bernea, membru al Academiei R.S.R. Într-o adresă a I.S.J. Brașov, din 30 august 1968, către Comitetul județean de partid Brașov, se preciza faptul că E. Bernea afirmase: „Am încredere așa de multă în acest Ceaușescu și Comitetul Central, datorită faptului că de când au preluat conducerea, ei nu au mințit poporul. Și, ceea ce mă uimește mai mult, este curajul cu care abordează lucrurile (...) situația noastră în viitor va depinde de unitatea C.C. al P.C.R. Cred că întâlnirile lui Ceaușescu cu Tito și ambasadorul rus a schimbat ceva. Rușii ne-au dat un fel de ultimatum, iar ungerii de-abia așteaptă o astfel de situație pentru a profita să ia Ardealul. Eu nu voi putea suporta o a doua invazie rusă, mai bine mor, mă sinucid!”⁷². De asemenea, într-o notă informativă se făcea referire la o altă afirmație a lui E. Bernea, potrivit căreia: „m-a uluit și m-a înfierbântat cum nu-ți poți închipui discursul lui Ceaușescu. A fost un discurs de o importanță istorică. Ceaușescu a dat dovadă de mult caracter, fermitate, care a ridicat poporul român în ochii tuturor popoarelor lumii”⁷³.

Opinii de apreciere față de modul în care a acționat Nicolae Ceaușescu s-au înregistrat chiar și din partea unor cunoscuți critici ai regimului comunist din rândul emigrației românești. Aceste aspecte au fost surprinse în notele informative obținute de Securitate. Astfel, în septembrie 1968, informatorul „Gașpar”, întors recent din Franța, arăta că Monica Lovinescu îi mărturisise că: „la fel cu toți românii din Paris, a fost foarte îngrijorată de soarta României în zilele evenimentelor din Cehoslovacia. Mi-a spus că în rândul românilor din Paris circulă zvonul că din pricina atitudinii sale independente față de Rusia, Nicolae Ceaușescu ar putea fi înlocuit prin Leonte Răutu. A declarat că «atitudinea guvernului român e exemplară în ceea ce privește dragostea pentru idealurile poporului»”⁷⁴. În 1969, agentul „Pavelescu Doru” informa organele de Securitate cu privire la o conversație avută cu Virgil Ieruna: „El, Ierunca, și opinia franceză admiră politica externă a României condusă de Ceaușescu, spunea el, e o politică externă curajoasă datorită capacității lui Ceaușescu – spunea el. Dar e foarte riscant pentru că rușii nu vor ierta niciodată că la un moment dat au fost înfrânți în politica lor externă datorită atitudinii ferme a lui Nicolae Ceaușescu și că peste un timp vor căuta să aplice în România ceea ce au aplicat în

⁷¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 118, vol. 12, ff. 170-171.

⁷² Idem, dosar nr. 1.887, vol. 14, f. 145.

⁷³ *Ibidem*, f. 239.

⁷⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 6.376, vol. 2, f. 124.

Cehoslovacia. El mai spunea: trebuie să știți că după cele întâmplate cu Cehoslovacia nici Ceaușescu nu stă pe roze⁷⁵.

De altfel, pentru obținerea unor reacții pozitive din partea emigrației, președintele C.S.S. a ordonat să fie ridicată cenzura în cazul corespondenței cu exteriorul, în care era critica intervenția armată în Cehoslovacia: „O ultimă indicație pe care vreau s-o transmit. Mă refer la activitatea pe linia rețelei informative și îndeosebi la activitatea pe linie de «F». Dacă o anumită persoană dorește să trimită scrisori în afară, telegrame către elementele din emigrație sau altor persoane din străinătate, prin care își manifestă dezaprobarea față de invitația din Cehoslovacia, să le lăsăm să plece. Dacă sunt asemenea cazuri, să-i lăsăm scrisoarea să ajungă repede la destinație. Sectorul «F» să aibă în atenție de a da drumul la tot ce este în sprijinul retragerilor intervenționiștilor de pe teritoriul Cehoslovaciei⁷⁶.

Au existat însă și persoane care au avut o viziune mult mai bună asupra evenimentelor, și mai cu seamă asupra implicațiilor politice interne ale atitudinii lui Ceaușescu. Spre exemplu, un cetățean din jud. Teleorman era de părere că: „secretarul general al C.C. al P.C.R. este tânăr și vrea să se remarce și înclină spre o politică a iugoslavilor. Acesta crede că vrea să dea o mai mare larghețe, pentru a avea simpatizanți tot poporul⁷⁷. O perspectivă deosebit de realistă avea și inginerul Bercovici Bernard, din Roșiorii de Vede, potrivit căruia: „s-a produs o breșă serioasă în sistemul mondial al lagărului care grupează țările socialiste în jurul U.R.S.S. În condițiile când terenul nu este sigur în țările socialiste, masele ieșite în stradă și revendicându-și drepturile, nu se poate vorbi de țaria acestui sistem, care zi de zi trăiește simptomele unei descoperiri rapide cu consecințe imprevizibile. El a continuat, spunând că pentru români lucrurile nu sunt de actualitate, deoarece starea de spirit a maselor e calmată cu măsuri de ordin extern⁷⁸. Octav Vorobchievici împărtășea și el o opinie asemănătoare: „Ecoul transformărilor din Cehoslovacia este serios estompat ca nu cumva să se găsească unii care sunt dispuși să împrumute mijloacele folosite în Cehoslovacia pentru a primi atmosfera încărcată, care frânează încă enorm gândirea și afirmarea liberă a oamenilor. Nimeni nu are încredere să întreprindă ceva mai curajos, deoarece la conducerea treburilor se găsesc aceiași care în trecut au instaurat regimul de teamă, teroare și moarte a spiritului (...) Numai orientarea națională în politica externă acordă stabilitate regimului și acordul general, oamenii fiind supuși să suporte vicisitudinile vieții interne, având cel puțin asigurată independența națională. Politica dusă de P.C.R. este înțeleaptă și ea și-a câștigat sufragiu unanim al poporului⁷⁹.

Pe de altă parte, alte categorii de persoane sesizaseră faptul că atitudinea lui Nicolae Ceaușescu avea la bază dorința acestuia de a se menține la putere prin apelul la susținerea populară. Virgil Mateiaș, din Făgăraș, fost prefect legionar, afirma: „Din comunicatul de ieri am dedus că și conducătorii noștri își tem pielea. Au recurs la simpatia poporului, spunând că au fost

⁷⁵ *Ibidem*, ff. 159-160.

⁷⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 11.752, vol. 3, f. 201.

⁷⁷ *Idem*, dosar nr. 8.983, f. 15.

⁷⁸ *Ibidem*, ff. 36-37.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 80.

închiși și au suferit. Mi se pare că de ce se tem nu vor scăpa⁸⁰. Se făcea astfel referire directă la un pasaj din discursul lui N. Ceaușescu din timpul mitingului de la București, în care acesta amintise suferințele îndurate de comuniști în ilegalitate⁸¹. Un punct de vedere similar celui de mai sus avea și o contabilă din același oraș: „În legătură cu discursul lui Ceaușescu de la televiziune, eu zic că așa nu am mai auzit țipând pe cineva și că el mai principal în toată treaba aceasta pune însăși domnia și scaunul său, că-i este frică să nu pățească ca cei din Cehoslovacia, căci altfel cum s-ar putea explica disperarea cu care a vorbit și a urlat. Despre unguri este destul de rușinos că ei care în 1956 au vrut să facă ceva mareț în țară au fost înăbușiți de ruși și acum când cehii fac și vor să facă ceea ce făceau ungurii în 1956, tocmai ei s-au atașat de ruși contra cehilor. Dar probabil că au fost obligați de ruși să facă acest lucru⁸².”

Nu în ultimul rând, unii cetățeni au profitat de prilej pentru a formula critici la adresa politicii interne a partidului. Acestea se regăsesc chiar printre miile de telegrame și scrisori adresate lui Nicolae Ceaușescu în acele momente. Spre exemplu, într-o scrisoare anonimă se precizau următoarele: „Suntem în totul de acord cu politica partidului și guvernului cu privire la Cehoslovacia, la amestecul brutal și nejustificat în viața unui stat socialist frățesc (...) Dar în același timp nu trebuie să ne pierdem luciditatea atât în politica externă cât și în aceea internă, unde incontestabil s-au făcut și se fac greșeli, printre care enumerăm: obligativitatea nașterilor, prelungirea orelor de muncă adesea nejustificat, scumpirea vieții (a chiriilor cu aproape 300%, a fructelor, zarzavaturilor, cărnii etc.) (...) Toate aceste măsuri au nemulțumit și nemulțumesc profund populația⁸³.”

O stare de spirit specială a existat însă în rândul unor categorii de maghiari din România, cu precădere în rândul acelor care aveau vederi naționaliste. În acest sens, au fost mai multe cazuri în care astfel de persoane și-au exprimat speranța că în contextul respectiv urma să aibă loc și atacarea României, eveniment în urma căruia s-ar fi creat posibilitatea alipirii Ardealului la Ungaria. La 11 septembrie 1968, Securitatea a întocmit o *Notă privind manifestările dușmănoase ale unor cetățeni de naționalitate maghiară*, în care se precizau următoarele: „În urma evenimentelor ce au avut loc în Cehoslovacia după 21 august 1968, unii cetățeni români de naționalitate maghiară din țara noastră, prin discuții, zvonuri și diferite atitudini, s-au manifestat dușmănos față de politica partidului, de conducătorii de partid și de stat, exprimându-și speranța ocupării Ardealului de către Ungaria⁸⁴. Ca exemple, erau menționate mai multe cazuri. Un funcționar din Dej s-ar fi exprimat în felul următor: „tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut rău că a criticat țările care au intrat în Cehoslovacia, și în special U.R.S.S., deoarece acestea vor intra

⁸⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1.877, vol. 14, f. 197.

⁸¹ Nicolae Ceaușescu: „Suntem aici mulți comuniști și antifasciști care am înfruntat închisorile, am stat în fața morții, dar nu am trădat interesele clasei muncitoare, ale poporului nostru. Fiți siguri tovarăși, fiți siguri cetățeni ai României, că niciodată nu vom trăda patria noastră, nu vom trăda interesele partidului nostru” („Scânteia”, 22 august 1968, p. 1).

⁸² A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 1.877, vol. 3, ff. 119-120.

⁸³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 231/1968, ff. 23-24.

⁸⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.555, vol. 1, f. 68.

acum în România și vor lua Ardealul, pe care-l vor da Ungariei, deoarece îi aparține”. Un țăran din jud. Cluj a strigat: „La băut, că pe mâine vin ai noștri, că s-au dus în Cehoslovacia ca să le dea rușii Ardealul”. Un maghiar din com. Feldioara era mult mai tranșant, acesta abordându-și un consătean astfel: „Ai auzit că ungurii, împreună cu trupele altor țări socialiste au ocupat Cehoslovacia? Nu trebuia să meargă acolo, ci să vină în România, ca să dea Ardealul Ungariei, deoarece Ardealul a fost al Ungariei de mii de ani”. Conform Securității, directorul unei școli generale din jud. Bihor: „a început o campanie de lămurire a cetățenilor de naționalitate maghiară să nu-și mai dea copiii la școala română în clasa a V-a și a VI-a și a obținut semnături din partea a 20 de părinți, prin care se solicită înființarea școlii de predare în limba maghiară. Pentru a-i determina pe părinți să ceară acest lucru, le-a adus ca argument faptul că Ardealul va fi ocupat de Ungaria și este bine ca în comună să existe numai școală în limba maghiară”⁸⁵. Împotriva unora dintre aceste persoane, Securitatea a luat măsura avertizării, pentru a le determina să-și schimbe atitudinea.

Teama că Ungaria ar fi putut cere Transilvania era resimțită și de unii cetățeni români. La 24 august 1968, organele de partid menționau: „Mai mulți tineri muncitori de la Uzinele «Steagul Roșu», care locuiesc în dormitoare comune în cartierul Nou, precum și unii cetățeni din jud. Mehedinți, au întrebat dacă în aceste zile în Ungaria nu s-au formulat pretenții asupra Ardealului”⁸⁶. Această îngrijorare se pare că era prezentă chiar și în mediul diplomatic românesc⁸⁷. Pentru a contracara acest fenomen, Nicolae Ceaușescu a efectuat în ziua de 26 august 1968 o vizită în județele Brașov, Harghita și Covasna, luând cuvântul la adunările populare organizate în orașele Sfântu Gheorghe, Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc. În discursurile sale, liderul de la București a făcut mai multe promisiuni de natură economică populației de etnie maghiară din zonă⁸⁸.

⁸⁵ *Ibidem*, ff. 68-71.

⁸⁶ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Organizatorică, dosar nr. 51/1968, f. 94.

⁸⁷ Istoricul Ovidiu Bozgan precizează următoarele: „Existau zvonuri în mediile diplomatice că Ungaria s-ar fi putut gândi că exista un moment propice pentru o colaborare cu Uniunea Sovietică în vederea – nu neapărat reluării Transilvaniei – dar exercitării unor presiuni asupra autorităților de la București pentru acordarea unor drepturi suplimentare minorității maghiare. Cumva aceste zvonuri pot fi indirect confirmate, dat fiindcă printre primele deplasări pe care le face Ceaușescu după invazie este una la Târgu-Mureș și probabil că această intervenție răspunde agitațiilor sau planurilor despre care – repet – nu am găsit suficiente documente” (***România și „Primăvara...”, p. 54*).

⁸⁸ La mitingul de la Miercurea Ciuc, Nicolae Ceaușescu afirma: „Localitățile locuite de secuime, ca și alte localități ale României, erau printre cele mai rămase în urmă din punct de vedere al dezvoltării industriale (...) În cadrul actualului cincinal, în secuime – deci și în orașul și în județul dv. – se vor construi zece întreprinderi noi, ceea ce va face viața secuilor, nivelul general al activității economice și sociale din această parte a țării noastre să se transforme radical. Industrializarea regiunilor locuite de secuie este o expresie a justeții politicii de industrializare socialistă a partidului nostru, dar, totodată, o dovadă a justeții politicii naționale a Partidului Comunist Român” (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 136/1968, ff. 39).

Incontestabil, evenimentele din Cehoslovacia și mai ales atitudinea conducerii României în această problemă au marcat starea de spirit a populației din vara anului 1968. Primele reacții ale românilor la aflarea veștii intervenției armate și la discursul lui Nicolae Ceaușescu au fost de îngrijorare, de teamă vizavi de o potențială agresiune similară și asupra României. Unele dintre aceste reacții erau chiar panicarde, oamenii cumpărând cantități foarte mari de alimente, retrăgându-și banii de la C.E.C. sau neprezentându-se la serviciu. Chiar Nicolae Ceaușescu și liderii P.C.R. se temeau însă de acest pericol. Tocmai din acest motiv, conducătorul partidului a făcut apel la populație și a luat unele măsuri care denotau frica acestuia de posibilitatea invadării țării. Printre acestea s-au numărat în primul rând crearea extrem de rapidă a gărzilor patriotice și mai ales distribuirea masivă de armament către acestea, în multe cazuri fiind vorba de persoane neverificate și neexperimentate.

Remarcăm totodată și mobilizarea rapidă și eficientă a aparatului organizatoric și propagandistic al partidului, care a fost deosebit de activ la toate nivelurile. Primele acțiuni au fost transpuse în practică în momentul imediat următor discursului lui Nicolae Ceaușescu. În doar câteva zile au fost organizate zeci de mii de adunări de partid, au fost înființate câteva mii de gărzi patriotice, în care se înscriseseră câteva sute de mii de români, au fost ținute numeroase ședințe, expuneri, informări etc., prin care practic întregul activ de partid era înștiințat cu privire la poziția adoptată de România față de problemele din Cehoslovacia.

Atitudinea lui Nicolae Ceaușescu i-a atras acestuia adevărată adeziunea reală a multor cetățeni, care apreciau faptul că liderul P.C.R. îndrăznise să se opună sovieticilor. Astfel, rapoartele Securității evidențiau susținerea politicii partidului și a lui N. Ceaușescu, care era generalizată la nivelul întregii țări, chiar și persoanele ostile regimului comunist fiind de acord cu poziția asumată de România în august 1968. După cum am arătat, au existat însă și persoane care sesizaseră faptul că Ceaușescu dorea ca prin politica externă pe care o promova să suplinească nemulțumirile generate de lipsa de libertate și de drepturi cetățenești din interiorul țării. În anii următori se va dovedi că atitudinea lui Nicolae Ceaușescu din 1968 nu doar că nu a dus la liberalizarea internă, ci chiar a contribuit la consolidarea dictaturii acestuia⁸⁹.

⁸⁹ „Acest mic semn de autonomie față de Moscova a avut un atât de larg ecou popular în România, încât chiar amploarea lui arată gradul mare de subordonare a țării unui sistem ideologic, politic, militar și economic perceput chiar și în atmosfera ceva mai liberală a anului 1968 ca fiind unul de ocupație, de care românii sperau să scape. Gestul dătător de speranțe al lui Ceaușescu a rămas un simplu gest” (Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 11).

Raluca Nicoleta SPIRIDON

GREVA MINERILOR DIN VALEA JIULUI (2-3 AUGUST 1977)

THE MINERS' STRIKE IN VALEA JIULUI (THE 2ND – THE 3RD OF AUGUST, 1977)

The strike of the miners from the 2nd – the 3rd of August, 1977 in Valea Jiului has been a revolt against the hardening of work and life conditions, it didn't have a political nature or against Nicolae Ceaușescu. The immediate cause of the strike was the Law no. 3/1977 regarding social insurances. This law affected the miners who retired because of invalidity cause and who were taken back to work obtaining, thus, a salary and the alimony. Through the new law, this category of workers could not obtain anymore larger incomes than the ones obtain before retiring.

On the 1st of august, there have been expressed dissatisfactions at the Albinoasa and Lupeni Mines, but, at the other mines, the miners respected the working schedule. On the 1st of august, at the Lupeni Mine, the workers did not receive clear answers from the chief Accountant, Nicolae Gomoï and decided the forming of a delegation to go to Bucharest hoping that they will receive a clear explanation from the central party and state leadership, regarding this law.

Passing vehemently from expressing dissatisfactions to open strike has been made as a result of the aggravated tensions between the Chief Accountant Nicolae Gomoï, Clement Negruț, the Prime Secretary of the Committee Party from Petroșani and the group of miners who intended to go to Bucharest in the morning of the 2nd of August 1977.

In Bucharest, lacking the presence of Nicolae Ceaușescu, the Prime Minister from then, Manea Mănescu decided the forming of a commission made up by Ilie Verdeț, Gheorghe Pană, and Constantin Băbălău who went in Valea Jiului on The 2nd of August 1977, trying to re-establish the order and to calm down the spirits. The miners requested, thus, Nicolae Ceaușescu's presence in Valea Jiului and resorted to the sequestration of Ilie Verdeț, in order to determine him to take contact with Nicolae Ceaușescu. Finally, telephonically contacted, Nicolae Ceaușescu promised to get there the next day (The 3rd of August 1977) in Valea Jiului.

During the 2nd of August 1977, several miners took word at a microphone installed at gate no. 2 of the Lupeni Mine, who re-presented the hard work and life conditions existent in the mines located in Valea Jiului. At the cross of the 2nd and the 3rd of august 1977, more groups of miners arrived from the other mines, between them those from the Paroșeni Mine lead by Constantin Dobre. The latter had the idea of synthesizing the claims of the miners in a typed schedule, but imposed at the same time as prime claim the passing at a 6 hours working program.

Arrived at Petroșani, then at Lupeni on the 3rd of August 1977, Nicolae Ceaușescu made an official speech, which ended by taking notice the claims of the miners read by Constantin Dobre.

The measures taken by Securitate and Police Authorities in the next period of time following the strike had as main objectives the removing from Valea Jiului, of the persons with criminal record, the precise establishing of internal or external causes which lead to the performing of the strike and the prevention of dissatisfactions re-forming.

Thus, all employees there have been checked within the enterprises from Valea Jiului, there have been taken preventive measures e.g. attention drawing and warning, performing investigations using also physical and psychological pressures that have to be due to the suspicion according to which external factors caused the performing of this strike. Within an international context based on respecting human and citizen's rights, but still, to inoculate fear, there 15 persons have been convicted for offences of common right. It has been avoided their conviction for political reasons.

Regarding the claims of the miners, they have been partially solved. In order not to leave the impression of giving up under the pressure of the strike, it has been resorted to artificial means not for comply with the main claim (wage rights for retired workers), which caused the events. A medical commission has cancelled many cases of invalidity of type III because of illness, and implicitly the alimony. The other claims concerning more the work and life conditions in Valea Jiului have been generally complied, with the mentions that, in time, the 8 hours work program has been imposed back.

A moment of a social-economic evolution, without having a political nature, with a specific claim schedule, the strike of the miners from august 1977 makes us sensitive today, by the courage of the miners who broke the silence within the communist age.

Etichete: grevă, mineri, 1977, regim comunist, Valea Jiului, revendicări

Keywords: strike, miners, 1977, communist regime, Valea Jiului, claimings

Context general și revendicări

Greva minerilor din 2-3 august 1977, în Valea Jiului s-a înscris într-o evoluție economică, care în statele comuniste începe să dea semne de încetinire și blocaj începând cu anii '70, fapt ce determină aceste state să regurgă la împrumuturi externe pentru a susține investițiile industriale și a menține constantă aprovizionarea piețelor interne cu produse de larg consum. În România au existat și unele particularități cu efecte în plan economic, generate de opțiunea neo-stalinistă de exercitare a puterii de către Nicolae Ceaușescu.

Anneli Ute Gabani a propus intervalul 1968-1971 - situat între o perioadă de liberalizare internă și „minirevoluția culturală” - ca cel în care „a fost stabilit pe deplin cursul dogmatic ce avea

să fie urmat¹. Centralizarea economică după modelul stalinist și în consecință anihilarea celor câteva încercări de liberalizare, sincrone, cu ceea ce s-a întâmplat în blocul estic „s-a accentuat și mai mult după 1970 când partidul a hotărât, sub influența lui Ceaușescu și peste opoziția lui Maurer, să revizuiască [indicatorii centrali de plan *n.n.*] mărindu-le prevederile adoptate în 1969 pentru planul cincinal următor (1971 – 1975). Ca urmare, rata de acumulare a crescut la 34,1%, procentul investițiilor în industrie a crescut la 49,2%, în timp ce investițiile alocate agriculturii au scăzut la 13 %, aceasta în ciuda dublării, între 1970 și 1974, a exporturilor de produse cerealiere și de carne². Pentru o creștere a investițiilor industriale și a producției prevăzute în planul cincinal s-a recurs la împrumuturi externe în condiții avantajoase la începutul anilor '70: abundență de capitaluri și implicit rate scăzute ale dobânzilor. Situația se va schimba după „cele două șocuri mondiale succesive din 1973 și 1979 [care] vor determina închiderea piețelor occidentale. Economia mondială intrase în recesiune. Țările estice mai deschise în contactele cu lumea capitalistă – Polonia și România – au fost nevoite să treacă la politici restrictive. Îndatorarea [și mărirea ratei dobânzilor de către Banca Mondială, *n.n.*] devenise acum o frână a creșterii economice. La sfârșitul anilor '70, datoria externă a României echivala cu o treime din capacitatea sa de export³. Se ajunge ca unele investiții prost direcționate, neperformante și neproductive, rezultat al sistemului de centralizare excesivă, alături de încercarea echivalării balanței de plăți prin reducerea importurilor să aibă drept rezultat: „o forțare la maxim a capacităților industriei românești⁴, direcționarea produselor inclusiv a celor alimentare și de consum cu predilecție către piața externă iar pentru susținerea fondului de acumulare continuarea reducerii drastice a cheltuielilor în privința remunerării muncitorilor prin folosirea mai multor subterfugii legale care-l priva de diferite drepturi bănești. Sectorul minier a fost unul dintre primele domenii de activitate în care s-au manifestat nemulțumiri în fața degradării veniturilor salariale și ale nivelului de trai⁵. De asemenea, pentru domeniul asistenței sociale, contemporani ai perioadei au amintit că „se ajunsese la un moment dat în situația aberantă că, un muncitor putea fi dovedit accidentat prin

¹ Anneli Ute Gabany, *Cultul lui Ceaușescu*, Iași, Ed. Polirom, 2003, p. 260.

² Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, București, Ed. Humanitas, 1992, p. 278.

³ Dan Cătănuș, *Revoltele muncitorilor în România comunistă*, în Revista „*Historia*”, An IV, nr. 54, iunie 2005, p. 24.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Remunerarea minerilor în funcție de realizarea planului rezultă documentar pentru anul 1972 din interceptarea corespondenței celor care lucrau în zonele miniere: „Să știi că situația la mină s-a făcut foarte rea. A plecat șeful care a fost bun și a venit un altul cu ideile lui. De când a venit acesta nu se mai face planul. Neîndeplinirea planului se soldează cu rețineri din salariu. Mie pe 16 zile lucrate mi-a reținut 210 lei penalizare. Până în prezent am fost penalizat cu 675 lei din salariu, bani pe care eu nu-i mai i-au niciodată” iar dintr-o altă scrisoare rezultă că „Dragii noștri, închipuiți-vă 322 lei au tras din salariu pentru nerealizarea planului. Am crezut că crăp de ciudă. Cu un cuvânt acesta este salariul cel strălucitor, 800 lei avans și 580 lei salariu. Pentru aceasta n-a meritat să învăț atâtă ani. Atâta câștigă și o coafeză. Tare mă necăjește acest lucru”. (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3405, f. 4).

propria vină, ceea ce îl excludea de la plata compensației foii de boală, pe timpul suferinței sale până la vindecare”⁶.

Pe un fond general de reducere a cheltuielilor, înrăutățirea imediată stării de spirit în Valea Jiului în lunile iunie-iulie 1977 a fost provocată de proiectul Legii 3/1977 privind asigurările sociale⁷. Legea i-a afectat pe minerii pensionați ca urmare a invalidității de gradul III (caracterizată prin pierderea parțială a capacității de muncă) care, pe lângă pensie, fiind reîncadrați pentru munci ușoare sau cu ½ normă, obțineau și salarii. Conform noii legi, cei pensionați nu mai aveau dreptul să obțină câștiguri mai mari decât cele obținute anterior pensionării. Astfel, „dacă înainte de pensionare minerul avea un salariu de 5 000 lei, iar după pensionare obținea ipotetic 5 000 pensie și 2 000 salariu (depășea 5 000), el nu mai avea dreptul la aceste câștiguri și trebuia să aleagă, ori pensie ori serviciul pe care îl avea în acea perioadă. Același proiect de lege, ridica limita pentru vârsta de pensionare (de la 50 la 53 ani) fapt ce a condus la amplificarea stării de spirit de nemulțumire a minerilor”⁸. Aceste nemulțumiri la care s-au adăugat alte cereri au fost sintetizate de Constantin Dobre într-un Program de Revendicări al minerilor din Valea Jiului:

1. Reducerea programului de lucru la timpul de 6 ore pe zi.
2. Pensionarea minerilor la vârsta de 50 ani (limită maximă).
3. Să nu se adopte în niciun caz lucrul în acordul global.
4. Să se mențină deciziile de pensionare privind gradul de invaliditate nr. 3 (cu respectarea drepturilor din trecut – adică până la data de 1.VII.1977)
5. Reducerea planului de producție la nivelul centralei cărbunelui Petroșani, proporțional cu forța vie activă productivă.
6. Sistarea abuzurilor de funcție (prin control inopinant exercitat de organele de stat și de partid la nivel de minister).

⁶ Ioan Velica, Dragoș Ștefan Velica, „Lupeni '77 – Laboratorul puterii” în *Analele Sighet 10 Cronica unui sfârșit de sistem*, București, Fundația „Academia Civică”, 2003, p. 63.

⁷ Conform vechii legi, respectiv Legea nr. 27/1966 privind pensiile de asigurări sociale de stat și pensia suplimentară, Art. 58 – (1) Pensionarii prevăzuți la art. 57 alin. 1 și 2 primesc pe lângă salariu și pensia în întregime, pe timpul cât sunt angajați: a) în posturi cu până la ½ normă inclusiv; iar la Art. 59, alin. (1) Pensionarii de invaliditate de gradul III (care puteau lucra cu jumătate de normă) vor primi pe timpul cât sunt angajați, pe lângă salariu, și pensia în întregime, fără ca aceasta împreună să poată depăși *salariul tarifar în vigoare, corespunzător funcției avute la data pensionării de invaliditate*. Alin. (2) În cazul în care salariul tarifar împreună cu pensia ori numai salariu tarifar depășesc salariul tarifar în vigoare, corespunzător funcției avute la data pensionării de invaliditate, pensia se reduce sau plata pensiei se suspendă după caz. Salariul tarifar în vigoare este cel în care se face plata.” (Buletinul Oficial al R.S.R., partea I, nr. 116); Prin Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială / 08 iulie 1977 Art. 25 alin (5) Pensia pentru invaliditate de gradul III împreună cu retribuiția primită pentru munca depusă nu pot depăși *70% din retribuiția avută la data stabilirii gradului de invaliditate*. (B.O. al R.S.R., Anul XIII – Nr. 61), muncitorii solicitând „ca pensia de gradul III să rămână după vechea lege” (ACNSAS, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 448).

⁸ Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 132.

7. Să nu se ridice costul alimentelor odată cu creșterea salariilor (se poate face acest lucru cu o perioadă de întârziere sau într-o mai mică măsură față de creșterea reală a salariilor). Revenind asupra punctului numărul unu din programul susnumit cerem cu insistență reducerea programului de lucru la 6 ore pe zi începând cu data de 4 VIII 1977.
8. Dorim ca în nici un caz să nu se adopte măsuri de represiune morală, fizică sau de alt gen asupra delegației reprezentative cât și asupra celor care au luat cuvântul înaintea sosirii Dumneavoastră tovarășe Secretar General în incinta exploatării miniere Lupeni.
9. În urma revendicărilor susnumite de către tovarășii noștri de muncă de la exploatarea minieră Aninoasa cerem să fie eliberați toți cei care au fost reținuți de către organele de ordine.
10. Cerem cu insistență ca întreaga demonstrație pașnică a minerilor din Valea Jiului să fie dată publicității radio și televiziune. Acestea au fost doleanțele exprimate în scris pentru a fi prezentate dumneavoastră. Sperăm din toată inima ca aceste revendicări să fie satisfăcute integral.
11. Cerem reducerea reală a personalului tehnic ingineresc și administrativ în toate exploatările miniere și introducerea personalului ingineresc în producție ca cel puțin să lucreze efectiv 4 (ore) în producție.
12. Asigurarea locului de muncă pentru femei (crearea de noi locuri de muncă pentru femei)
13. Asigurarea reală și nepărtinitoare a asistenței medicale în toată Valea Jiului.
14. Sistarea penalizărilor la salariile în regie.
15. Calcularea pensiilor de bătrânețe cu coeficient de procentaj cel stabilit prin lege până la data de 01.VII 1977.
16. Calcularea retribuției de 2 la sută la pensia de bătrânețe cu procentajul stabilit până la data de 1.VII.1977.
17. Să se respecte exercitarea forței de muncă a individului în orice întreprindere minieră (prin transfer cu articolul 11 a)⁹.

Fără a fi precedată, în perioada comunistă, de vreo manifestare asemănătoare ca anvergură, de la care să se revendice, spontană și născută din rigiditatea unui sistem care nu mai era preocupat nici măcar preventiv de situația muncitorilor și de păstrarea unui echilibru social, greva minerilor reflectă o deteriorare a situației socio-economice românești, iar prin conținutul cererilor formulate, se aseamnă mai degrabă cu nemulțumirile și revendicările proprii anilor '50 în țările comuniste central-europene decât cu inițiativele de disidență afirmate în aceeași perioadă.

Greva minerilor din Valea Jiului din 2-3 august 1977 a fost o revoltă împotriva începerii înăspririi condițiilor de muncă și de viață, nu a avut un caracter politic sau împotriva lui Nicolae Ceaușescu¹⁰.

⁹ ACNSAS, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 195.

¹⁰ Unele lucrări au definit-o astfel: „Greva din Valea Jiului nu a fost o acțiune politică și – în ciuda huiduielilor – nici o manifestare anti-Ceaușescu: revendicările minerilor au fost exclusiv economice și sociale, iar cererea lor stăruitoare a fost ca Nicolae Ceaușescu să vină în Valea Jiului. Se manifesta străvechiul stereotip al „bunului monarh”! (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Ed. Enciclopedică, 1997, p. 521.); „Greva minerilor este considerată a fi cea mai mare acțiune revendicativă organizată a muncitorilor de la instaurarea comunismului în România.” (*Istoria României în date*, sub coord.

1 august 1977 – Protestele de la Aninoasa și Lupeni

Așadar, reducerea veniturilor salariale prin noua lege a asigurărilor sociale s-a suprapus pe un fond mai vechi de nemulțumiri pentru condițiile de viață și muncă. În privința dimensiunii comportamentale umane din notele informative cuprinse în doasarele fostei Securități, deși lacunare, se pot desprinde câteva observații. Astfel, pe de o parte, alinierea conducerilor de partid de la nivelul organizațiilor locale din bazinul Văii Jiului, la poziția de buni executanți¹¹ a făcut ca informările Securității să fie lipsite de o finalitate preventivă¹². Pe de altă parte, neexistând precedente recente pentru acel moment de proteste coagulate, iar cultura politică fiind una a ascultării fără obiecții a indicațiilor partidului, s-a estimat, poate greșit, că în fața unei astfel de legi nu vor exista proteste de mari proporții, iar muncitorii se vor resemna în momentul în care vor fi fost puși în fața faptului împlinit. În același timp, nu se poate face abstracție de o anumită solidaritate muncitorească mult mai puternică decât în alte zone industriale ale țării și care a făcut posibilă declanșarea grevei chiar dacă inițial minerii au „acționat prin pensionarii cu drept de lucru”¹³. Legea nr. 3/30.06.1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială a intrat în vigoare fără a fi însoțită de indicații, instrucțiuni sau norme de aplicare scrise, birourile financiare de la exploatarea miniere fiind prinse între nemulțumirea minerilor și ordinele verbale de a calcula remunerația aferentă lunii iulie pentru angajații pensionați de gradul III fără a include și pensia integrală ci doar în cazurile în care cei 70% din venitul anterior pensionării¹⁴ nu erau acoperiți doar din salariu.

Dinu C. Giurescu, București, Ed. Enciclopedică, 2003, p. 661.); „Greva minerilor din 1977 din Valea Jiului a fost cea mai importantă sfidare lansată de un grup de muncitori puterii comuniste din România de la potopul de proteste din București, Iași și Cluj prilejuit de revolta ungară din 1956.” (M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, Ș. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României*, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 548).

¹¹ În fața minerilor pensionați cu grupa a-III-a de muncă care s-au prezentat pentru a cere lămuriri la comitele de partid de la orașe și la Comitetul Județean „...peste tot răspunsul era: «e lege și noi nu ne putem băga»...” (Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 133.)

¹² „De menționat, că toate aceste aspecte, erau zilnic exploatate în Buletine Informative, redactate de către organul local de securitate, la primul secretar din acea perioadă Clement Negruț. Asemenea comentarii de nemulțumire se constatau în special în rândul membrilor de partid, aspecte ce erau raportate pe cale ierarhică de Securitate” (*Ibidem*).

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Deși în final răspunderea declanșării grevei este proiectată asupra cadrelor din conducerea Ministerului Minelor, Petrolului și Geologiei, a Combinatului Cărbunelui Petroșani, organele și organizațiile de partid locale, mai puțin asupra înalților responsabili de partid, dintr-o notă explicativă dată de șeful Oficiului pentru probleme de muncă și ocrotiri sociale Petroșani, Tecșa Laurențiu rezultă fără echivoc faptul că indicații în ceea ce privește acordarea pensiei de invaliditate de gradul III împreună cu retribuția primită pentru munca depusă, conform noii legi, s-au dat foarte târziu, mai precis pe 28 iulie 1977. Legea pensiilor (nr. 3/1977) a fost adoptată de Marea Adunare Națională la data de 30 iunie 1977 și a intrat în vigoare la data de 1 iulie

În ziua de 01 august 1977 s-au manifestat nemulțumiri la Minele Aninoasa și Lupeni însă nu au avut amplitudinea protestelor din următoarele două zile, deși în istoriografie s-a impus deja ziua de 1 august drept cea în care debutează greva minerilor.

La Aninoasa o parte din minierii din schimbul I au fost puși în fața faptului împlinit privind noua modalitate de calculare a remunerației și au cerut președintelui Comitetului de Sindicat pe mină – Mișu Dima să intervină pentru a nu li se tăia din pensie. La rândul lor, președintele Comitetului Sindical și secretarul Comitetului P.C.R. pe mină au solicitat prezența lui Clement Negruț, prim-secretar al comitetului de partid Petroșani, care a promis pentru moment că va aduce noi lămuriri până în 3 august 1977.

În cadrul exploatării miniere Lupeni între 29 iulie și 1 august 1977 muncitorii nu au primit răspunsuri concrete asupra modului de aplicare a prevederilor legale de la contabilul-șef Nicolae Gomoii, directorul tehnic sau președintele sindicatului și au hotărât, în consecință, ca „o delegație formată din 100 de persoane”¹⁵ să se deplaseze la București pentru a solicita conducerii centrale de partid și de stat lămuriri în privința acestei legi. Nu s-a pus în acest moment problema unei întrevederi cu Nicolae Ceaușescu.

1977. În Buletinul Oficial al R.S.R. a apărut la data de 8 iulie 1977, iar la unitate s-a primit în data de 15-16 iulie a.c.[...] În urma ședinței de la județ (din 11 iulie 1977) au rămas de clarificat o serie de probleme pe linia aplicării legii pensiilor, printre acestea fiind și problema pensionarilor de invaliditate de gradul trei, la care nu se cunoștea modul cum vor fi retribuiți începând cu data de 1 iulie a.c. data intrării în vigoare a noii legi a pensiilor. Pentru această problemă urma să primim un răspuns de la Ministerul Muncii. La data de 24 – 25 iulie 1977 a apărut în Buletinul Oficial Decretul privind criteriile și normele de încadrare în grade de invaliditate”. (Idem, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 418). De asemenea, conform aceleiași note explicative, la 28 iulie 1977 au primit câteva indicații de la tov. Ioachim din Ministerul Muncii însă nu oficiale și nu scrise, principala problemă ridicată acestuia fiind modul de remunerare a pensionarilor de gradul III întrucât trebuiau să se întocmească statele de plată pe luna iulie. În această privință „conform legii nr. 3/ 1977, art. 23 (4) și 25 (5) pensia pentru invaliditate gradul III împreună cu retribuiția primită pentru munca depusă nu pot depăși 70% din retribuiția avută la data stabilirii gradului de invaliditate. În concluzie, pensionarii de gradul III care au muncit 8 ore, conform legii, vor primi doar retribuiția pentru timpul de 8 ore lucrat fără pensie, deci nu mai există pensionari de gradul III care să lucreze 8 ore, ci doar 4 ore. Acestea au fost indicațiile care ni le-a dat verbal, pentru a lămurii unitățile în cazul când suntem solicitați a le da relații sau lămuriri”. (*Ibidem.*) De asemenea există o adresă a Biroului Financiar de la Exploatarea Minieră Lupeni din 23.07.1977 către Centrala Cărbunelui Petroșani din care rezultă clar demersurile contabilului șef Nicolae Gomoii și ale economistului Dumitru Calianu de la E.M. Lupeni, pentru o interpretare cât mai corectă a anumitor articole din Legea nr. 3 din 30 iunie 1977. (*Ibidem*, f. 417).

¹⁵ Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 134.

Desfășurarea grevei 2 august – 3 august 1977

Trecerea de la exprimarea nemulțumirilor, într-un mod mai vehement, la revoltă deschisă, s-a făcut în urma exacerbării tensiunilor dintre contabilul-șef Nicolae Gomoii¹⁶, Clement Negruț și grupul de mineri care intenționa să se deplaseze la București, în dimineața zilei de 2 august 1977¹⁷. Forțat de mineri, Clement Negruț, prim-secretar al Comitetului de Partid Petroșani, a informat pe ministrul Minelor, Petrolului și Geologiei, Constantin Băbălău, că situația nu mai poate fi rezolvată la nivel local. După această convorbire a transmis minerilor că urmează să sosească la E.M. Lupeni, tov. Ilie Verdeț, secretar al C.C. al P.C.R. În urma exercitării de noi presiuni de către mineri, Clement Negruț reușește să-l contacteze și pe Ilie Verdeț iar în fața afirmației acestuia că nu poate schimba legea, se solicită pentru prima dată prezența lui Nicolae Ceaușescu la Lupeni.

La București, în lipsa lui Nicolae Ceaușescu, (aflat la Neptun, unde purta discuții cu Santiago Carillo, secretarul general al P. C. Spaniol), Manea Mănescu, primul ministru, de atunci a trimis o comisie în fruntea căreia s-au aflat Ilie Verdeț, prim-viceprim-ministru, Gheorghe Pană ministrul muncii și în același timp președinte al U.G.S.R., Constantin Băbălău la Lupeni în încercarea de a potoli nemulțumirile minerilor. Comisia a ajuns la Lupeni în jurul orei 18 din 2 august 1977, într-un moment în care minerii continuau să-și manifeste dezacordul față de prevederile Legii nr. 3/1977. Întrucât explicațiile oficialilor nu erau receptate bine a fost montată o stație de aplicare la ghereta porții nr. 2 din curtea întreprinderii.

Propagarea evenimentelor de la E.M. Lupeni în principal prin muncitorii navetiști a condus la extinderea grevei și la celelalte exploatări. Mai mulți muncitori au refuzat să intre în schimburile de lucru și s-au deplasat spre Lupeni. A existat și cazul, ca acela al inginerului-șef de la mina Aninoasa, Victor Apostu, care nu s-a împotrivit plecării minerilor cu autobuzele, ceea ce i-

¹⁶ Un grup de muncitori avându-l în frunte pe Toderașcu Ion l-au interpellat în dimineața zilei de 02.08.1977 în curtea minei Lupeni, pentru ultima pe Gomoii Nicolae în privința pensiilor. Neprimind lămuriri, minerii l-au forțat să se deplaseze alături de ei spre Petroșani la Centrala Cărbunelui. În drum spre poarta nr. 2 „Nicolae Gomoii a fost bruscat de mineri, întrucât pensionarii susțineau că, contabilul șef i-ar fi jignit afirmând că după el nu le-ar da nici 5% din salariu”. (Idem, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 447 v.). Potrivit unui alt document Clement Negruț ar fi avut o atitudine care a fost sursa escaladării situației. „În timpul discuțiilor s-au produs altercații între mineri și Negruț, ultimul afirmând că «le rezolvă el problemele». În momentul în care grupul de mineri care intenționa plecarea la București a ajuns la Poarta 2 a minei Lupeni, cu intenția de a pleca la tren, Negruț a afirmat: «...Stați aici că dau eu telefon la Ceaușescu la București»” (Idem, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 136.) deși inițial li se comunicase că prin telefonul de la poartă nu se poate vorbi cu ministerul minelor sau comitetul central.

¹⁷ Conform unui document întocmit mult timp după desfășurarea evenimentelor (06.09.1994) revolta deschisă s-ar fi declanșat la Lupeni în dimineața zilei de 1 august 1977, în timp ce în cursul nopții de 1 spre 2 august au ajuns minerii de la Paroșeni iar pe 2 august cei de la Bărbăteni, Vulcan, Uricani și Aninoasa.

a atras ulterior suspiciunea de organizare premeditată a transportului oamenilor la Lupeni¹⁸ din partea organelor de Securitate.

Obstinația cu care a fost solicitată prezența secretarului general al partidului s-a datorat conștientizării faptului că doar Nicolae Ceaușescu putea rezolva aceste probleme dar conform unei alte surse, și neîncrederii în Ilie Verdeț, neagreat de mineri¹⁹. De altfel, Ilie Verdeț, Gheorghe Pană, Clement Negruț și Ghinea, cu excepția lui Constantin Băbălău, au fost aproape sechestrați în ghereta paznicului de la Poarta nr. 2. Flancat de muncitori, Ilie Verdeț s-a deplasat de mai multe ori la Palatul Culturii, unde, după câteva încercări nereușite, l-a convins pe Nicolae Ceaușescu să se deplaseze la Lupeni.

Florin Constantiniu a explicat această cerere prin manifestarea vechiului stereotip al „bunului monarh”, ceea ce este pe deplin plauzibil dacă luăm în considerare, cultivarea mitului „bunului conducător” în imaginarul colectiv de către Nicolae Ceaușescu și aparatul de propagandă, astfel încât credința că prezența șefului statului va determina soluționarea cererilor nu a apărut nici nerealistă, nici echivocă.

În cursul zilei de 2 august și în noaptea de 2/3 august au luat cuvântul la microfonul instalat la poartă minei Lupeni mai mulți muncitori ce au reiterat solicitările ca: pensia de invaliditate de gradul III să fie acordată după vechea lege, să nu mai fie aplicate penalizări pentru nerealizarea planului, întrucât nu întotdeauna realizarea acestuia depindea de muncitori, să nu se mai lucreze sâmbăta și duminica, să fie stopate unele abuzuri ale factorilor de conducere din exploatarea miniere, să existe o mai bună aprovizionare a orașului, să fie îmbunătățită asistența medicală și, nu în ultimul rând, să fie create mai multe locuri de muncă pentru femei.

De asemenea, în noaptea de 2 spre 3 august au ajuns minerii de la Paroșeni, apoi cei de la minele Bărbăteni, Vulcan, Uricani și Aninoasa. Numărul total al participanților la grevă variază între 30 000 și 35 000 mineri, dar trebuie să facem mențiunea că foarte mulți au fost mobilizați în data de 3 august de responsabilii comuniști pentru vizita oficială pe care urma să o facă șeful statului. Prin urmare, nu se poate echivala numărul celor participanți la adunarea de la Lupeni din 3 august cu numărul celor nemulțumiți, după cum este greu de presupus că cei mobilizați nu nutreau și ei nemulțumiri legate de situația existentă în Valea Jiului.

După sosirea muncitorilor de la mina Paroșeni a luat cuvântul Constantin Dobre care a solicitat, pe lângă revendicările sus-menționate, și: „trecerea la programul de lucru de 6 ore, ieșirea la pensie a minerilor la 50 ani, introducerea în mină a funcționarilor și tehnicienilor timp de 4 ore, reducerea aparatului administrativ, să nu se aplice acordul global, să nu se ia măsuri

¹⁸ În privința măsurilor luate de către organele de Securitate ca urmare a ajutorului pe care Victor Apostu l-a dat minerilor, revelatoare sunt mărturiile sale, consemnate de Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă în *După 20 de ani sau Lupeni 77 - 97*, Petroșani, Cotidianul matinal și Editura Cameleonul, 1997, p. 62.

¹⁹ „Verdeț, la o ședință anterioară, ținută la Lupeni, atunci când un miner a cerut să li se dea carne și slănină, deoarece nu pot munci în mină cu cartofi și varză, acesta i-a răspuns: mai întâi cărbune și după aceea carne și slănină, moment din care minerii i-au purtat pică”. (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 136).

represive împotriva celor care s-au adunat, rezolvarea angajării femeilor etc.”²⁰. Constantin Dobre a întocmit o listă cu revendicările minerilor, dactilografiată la sediul comitetului orășenesc de partid Lupeni, a constituit un Comitet de grevă, format din 15 reprezentanți (câte 2-3 de la fiecare exploatare) și le-a solicitat minerilor să-l delege a doua zi să vorbească în numele lor în fața Secretarului General al Partidului. Ajuns la Petroșani în ziua de 3 august, Nicolae Ceaușescu s-a deplasat apoi la Lupeni unde nu a optat pentru o discuție cu comitetul de grevă, a încercat să țină un discurs însă a sfârșit în cele din urmă ca pe baza programului întocmit de mineri să răspundă „pe loc” la citirea fiecărei revendicări fiind fie aprobat, fie huiduit de greviști.

În ziua declanșării grevei, 2 august 1977, nu s-a acționat în forță asupra protestatarilor²¹, pe parcursul evenimentelor, organele Ministerului de Interne păstrând legătura cu organele de partid locale și centrale, cu scopul de a primi ordine.

În virtutea ordinului dat de generalul Emil Macri, șeful Direcției a II-a – Contrainformații economice, Securitatea a desfășurat pentru început doar muncă de culegere a informațiilor²²; a acționat pentru asigurarea unor puncte strategice de la E.M. Lupeni: puțul „Ștefan”, uzina electrică, compresoare, cabina de comandă, o mare parte din rețeaua informativă fiind dirijată pentru a asigura funcționarea principalelor utilaje; a întărit paza la depozitele de exploziv și a magaziei de armament a gărzilor patriotice; a limitat vânzarea de băuturi alcoolice.

În seara zilei de 2 august 1977, în conformitate cu ordinul generalului Nicolae Pleșiță, prim-adjunct al ministrului de Interne, au fost luate măsuri informativ-operative pentru asigurarea securității șefului statului²³, măsuri întreprinse în mod curent în localitățile în care se desfășurau vizite de lucru, ceea ce nu a exclus folosirea ulterioară a informațiilor culese de rețeaua

²⁰ Idem, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 448 v.

²¹ „În dimineața zilei de 2.08.1977, în jurul orelor 7,30 – 8, ofițerul care deservește informativ Exploatarea Minieră Lupeni, s-a deplasat la cabina de la Poarta nr. 2, unde s-a prezentat tovarășul prim-secretar Clement Negruț, cerându-i aprobarea să-i trimită acasă pe cei adunați. Acestuia i s-a spus să se ocupe de problemele sale. La plecarea de la poarta nr. 2, ofițerul a atras totuși atenția mai multor persoane [...] pentru a părăsi poarta. Unii dintre aceștia au plecat de la poartă. S-a acționat prin rețeaua informativă pentru a convinge unele persoane să renunțe la acțiunile lor”. (*Ibidem*, f. 324v.).

²² „În vederea identificării, verificării și centralizării elementelor care înainte, în timpul și după evenimentele din 2-3 august 1977 au instigat la dezordine, au comis acte huliganice sau care au încercat să mențină o stare de spirit de neîncredere în rândul angajaților. În baza informațiilor obținute de la rețea și din discuțiile purtate cu unii salariați, au identificate și luate în verificare un număr de 44 persoane din categoriile raportate mai sus. Dintre acestea, asupra unui număr de 13 persoane au fost întreprinse măsuri de neutralizare iar asupra a 5 persoane au fost luate măsuri pe linia organelor de miliție”. (*Ibidem*, 324 v-325.)

²³ „Pe baza programului de desfășurare a vizitei în municipiul Petroșani și ținându-se cont de situația operativă existentă, s-a accentuat în direcția instruirii rețelei, stabilirea și folosirea efectivilor de securitate și miliție pentru asigurarea pazei și securității șefului statului, a liniștii și ordinei publice, nominalizarea răspunderilor pe ofițeri și subofițeri privind bolnavii psihici, elementele turbulente, nemulțumiții, reclamații, precum și identificarea persoanelor care s-au datat la acte de violență, elemente care ar putea crea dezordine în diferite localități ale Văii Jiului”. (*Ibidem*, vol. 1, f. 344).

informativă în timpul desfășurării întreprinderii cu protestatarii²⁴. Datorită atmosferei tensionate în noaptea de 2 spre 3 august au fost deplasați în Valea Jiului 160 ofițeri și subofițeri de la Inspectoratul Județean Hunedoara și un număr de 700 ofițeri și subofițeri de securitate și miliție din județele: Gorj, Dolj, Caraș Severin, Arad, Alba-Iulia și Sibiu. S-a constituit un comandament de coordonare a activității de securitate și miliție, condus de generalul Nicolae Pleșiță din care au făcut parte: generalul Emil Macri, șeful Direcției a II-a; colonelul Gheorghe Simon, șeful Inspectoratului M.I. județean Hunedoara, colonelul David Golea, șeful securității județului și colonelul Sabin Popa, șeful miliției județene. Pentru asigurarea unei bune operativități la Petroșani și în celelalte întreprinderi miniere: Dâlja, Livezeni, Lonea, Petrila, Aninoasa, Vulcan, Paroșeni, Lupeni, Bărbăteni și Uricani au fost organizate grupe operative.

Pentru a nu se escalada conflictul, „efectivele de miliție și de la securitate, cu excepția agenților de circulație, au intrat în dispozitiv, iar în zona Lupeniului au fost repartizate cadre din Județele Sibiu, Caraș – Severin și reședința inspectoratului, necunoscuți de populația Văii Jiului și în ținută adecvată pentru a nu fi reperați”²⁵. Potrivit mărturiilor unor participanți la grevă tocmai îmbrăcămintea neadecvată a condus la autodeconspirarea cadrelor de miliție și securitate²⁶, fără însă ca acest fapt să conducă la ciocniri violente între protestatari și respectivele cadre.

²⁴ „A fost identificată activitatea de urmărire a elementelor din evidențelor organelor de securitate și miliție, accentul principal fiind pus pe legionari, foști condamnați, evazionști, elemente recalitrante și cu manifestări dușmănoase, vagabonți etc. În timpul vizitei, cât și după, măsurile au fost axate pe cunoașterea și identificarea așa-zişilor reprezentanți ai minerilor de la unele exploatări în vederea documentării activității lor”. (*Ibidem*, f. 345).

²⁵ *Ibidem*, f. 344-345.

²⁶ „Participarea la această mare acțiune a peste 30. 000 de lucrători din abatajele minelor Lupeni, Aninoasa, Paroșeni, Vulcan, Lonea, Petrila, Dâlja, Bărbăteni, Livezeni, Uricani, Moldova Nouă, Comănești, Nistru și alte mine, caracterul perfect organizat al protestului, solidaritatea muncitorească exemplară, prin care minerii au reușit să înșele agenții de Securitate amestecați printre ei (celebrele „salopete noi”), au creat toate premisele reușitei acestui act.” (Ioan Velica, Dragoș Ștefan Velica, *op. cit.* p. 62.) [minerii de la Dâlja nu au participat, n.n.]; conform mărturiei lui Istvan Hoszu „Ministerul Minelor, bineînțeles, au primit dispoziția următoare, așa auzisem, ca sub nici o formă să nu apară haină militară în fața minerilor care să poată irita eventual spiritele. Și într-adevăr acest lucru nu se întâmplă în afară de agenții de circulație. În schimb puteai să circuli cum voiai, cum te tăia capul. Pentru că opreau mașini. [...] Nimeni n-a părăsit incinta. Adică cu excepția unora, mici necazuri, care se duceau și cumpărau de mâncare. Bun. În timpul ăsta, între timp, eu când am sosit, puteam alege efectiv, securiști fără greșală, securiști în sensul că erau cu ochelari, era un timp destul de frumos în august, oarecum, parțial înnorat dar totuși cu soare, cu ochelari de soare rezemați de perete, chiar de gard, cu un picior rezemat ș.a.m.d., nemișcați, cu capetele în pământ, puteai să-i alegi, unul și unul.” (Societatea Română de Radiodifuziune, Secția Istorie Orală, caseta C 990, doc. 1625.)

Reacția Securității după evenimentele din Valea Jiului (1-3 august 1977): supraveghere și presiune punctuală

Prin înlocuirea controlului prescriptiv cu acela restrictiv începând din 1962²⁷ a avut loc „așa cum remarca Robert R. King o trecere de la o ordine geopolitică bazată aproape exclusiv pe comandă și violență la una în care conducerea prin manipulare și persuasiune devenea mai semnificativă”²⁸. Ulterior, chiar în anul 1977, un anumit context internațional²⁹, suprapus peste opțiunile individuale ale lui Nicolae Ceaușescu³⁰, a făcut ca în cadrul Conferinței Naționale a P.C.R. să se „decreteze” că în România „nu mai există infractori politici, întrucât nu se mai comit infracțiuni contra securității statului!”³¹. Aceste schimbări în „politica penală”, faptul că nu au fost

²⁷ Dennis Deletant, *Studiu Introductiv* în Marius Oprea, *Banalitatea răului*, Iași, Ed. Polirom, 2002, p. 37.

²⁸ Dan Cătănuș, *op. cit.*, p. 23.

²⁹ Anumite evenimente internaționale au determinat ca anul 1977 să fie marcat de o schimbare internă de direcție în privința controlului ideologic și social criticile pronunțate de Valéry Giscard d'Estaing la adresa încălcării libertăților de către Moscova în noiembrie 1975, lansarea ca prioritate în politica americană a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către Jimmy Carter în campania prezidențială din 1976 și trecerea la evaluarea țărilor în funcție de respectarea acestor *drepturi și libertăți* în virtutea principiului enunțat de Henry Kissinger „cooperarea cere reciprocitate” a avut rezultate dezamăgitoare atât timp cât țările comuniste nu și-au schimbat regimurile de constrângere aducând drept argument principiul neamestecului. În România unde Nicolae Ceaușescu nutrea speranța ca în plan extern să fie recunoscut drept un promotor al păcii și prieteniei între popoare s-a recurs la „o diversiune menită să permită alinierea trucată firește, în ceea ce privește respectarea drepturilor omului și în special a dreptului la informație” prin mai multe măsuri. Una dintre acestea a vizat desființarea oficială a Comitetului de Stat pentru presă și tipărituri care aplicase cenzura însă neoficial controlul se exercită mai departe prin conducerile redacțiilor care purtau responsabilitatea pentru fiecare cuvânt tipărit. (*Schiță istorică privind autocenzura fricii în presă*, în Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă și formarea „omului nou”*, București, Ed. Nemira, 1999, p. 34.) În ceea ce ne interesează, cu prilejul Conferinței Naționale a P.C.R., Nicolae Ceaușescu a decretat că nu mai există infracțiuni contra securității statului întrucât nu dorea ca, oficial, România să aibă condamnați politic. Aceasta a condus la o mutație în privința instrumentării cazurilor în sensul în care până la mijlocul anilor 80 în sarcina inculpaților se evita și nu se rețineau infracțiuni de competența organelor de cercetare penală ale Securității – propagandă împotriva orânduirii socialiste. Pentru menținerea controlului social se apela la invocarea unor infracțiuni de drept comun: asociere pentru săvârșirea de infracțiuni, distrugerea în paguba avutului obștesc, ultraj contra bunelor moravuri, tulburarea liniștii publice etc. „Ca atare, toate actele procesuale și procedurale, de începere a urmăririi penale, de reținere și arestare preventivă, de trimitere în judecată etc., au fost întocmite, potrivit competențelor legale de către organele de cercetare ale miliției și, după caz de cele ale procuraturii civile”. (Gheorghe Cotoman, col. (r) *op. cit.*, p. 138).

³⁰ „În a doua parte a anilor '70, Ceaușescu a ajuns la concluzia că societatea socialistă multilateral dezvoltată era atât de puternică, încât acțiunile și manifestările de propagandă împotriva orânduirii socialiste nu o mai pot pune în pericol” (Gheorghe Cotoman, col. (r) *Anchete ale Securității, Dezvăluirile unui fost anchetator de la Direcția a VI-a a D.S.S.*, Iași, Ed. Pim, 2006, p. 60).

³¹ *Ibidem*.

întreprinse de către mineri acțiuni care să pună în pericol siguranța exploatărilor miniere au făcut să nu se poată întreprinde arestări masive, ceea ce nu a exclus exercitarea de presiuni fizice și psihice asupra indivizilor care trebuie însă circumscrise suspiciunii lui Nicolae Ceaușescu că factori externi s-au aflat la originea declanșării grevei³².

Potrivit mărturiilor unor participanți la greva din 4 august s-a declanșat o reprimore mascată: „Valea Jiului a fost declarată «zonă închisă», a fost trimisă armata, iar Securitatea a început reprimările”³³. Între 2 august – 30 septembrie 1977 „s-au primit peste 1500 informații, mare parte din acestea, având valoare operativă. Pe baza acestor date au fost selecționate 350 elemente mai active și instigatoare împotriva cărora s-au luat măsuri operative de neutralizare și documentarea activității acestora în vederea trimiterii în judecată a celor care au comis acte de dezordine, huliganism sau ultraj contra bunelor moravuri”³⁴. Au fost arestate și condamnate 15 persoane, doar pentru infracțiuni de drept comun și acte de dezordine publică și s-a evitat încadrarea în muncă a celor cu antecedente penale. În cursul măsurilor întreprinse cu ocazia evenimentelor din Valea Jiului s-au documentat și trimis în judecată și un număr de 97 dosare cu cauze penale privind diferite infracțiuni economice și judiciare.

Măsurile represive și mai ales anchetele fără finalitate trebuie puse nu atât pe seama intenției regimului de a arăta că nu cedează sub presiunea grevei, cât mai ales a supoziției că forțe străine s-ar afla la originea evenimentelor, fapt ce nu putea fi aflat decât prin „interogatorii serioase”. Numărul de persoane asupra cărora s-au luat măsuri preventive este relativ mic, însă la fel de adevărat este faptul că folosirea presiunilor fizice și psihice în cadrul anchetelor și investigațiilor Securității a lăsat urmări profunde în mentalul colectiv iar o evaluare a dimensiunii psihologice a efectelor măsurilor luate de Securitate nu va fi vreodată posibilă. Din punct de vedere documentar, un plan de măsuri întocmit imediat după grevă – datat 3 august 1977, prevedea la punctul 11 că problemele circumscrise activității informativ-operative erau următoarele: „a) *dacă avem de a face cu o acțiune organizată de elemente din interior, cu influențe din afară*; (subl. n.); b) urmărirea informativă a tuturor persoanelor apărute în timpul acțiunii ca turbulente, instigatoare sau a celor care au acționat indirect; c) cunoașterea în

³² Redarea convorbirilor din casa lui Constantin Dobre, consemnate în urma instalării de mijloace tehnice de ascultare a lăsat pentru posteritate surse secundare, care ne ajută de asemenea să contextualizăm represiunea ulterioară evenimentelor: „D-I «D» afirmă că a discutat problema asta și cu generalul. [...] D-I «D»: Noi n-avem tangență cu anarhiștii, hoții, bandiții, criminalii ș.a.m.d., vest – germani sau cu alte naționalități. La nivel local ne adresăm șefului statului”. (ACNSAS, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 1, ff. 228-229v.) Revelatoare în privința acestui aspect sunt, mai ales, mărturiile de istorie orală, de pildă, „minerul Octavian Dumitru povestește că la două săptămâni după grevă, o Dacie neagră a venit după el și l-a transportat la Petroșani, unde a ajuns în camera de anchetă a Securității. Era doar începutul pentru că în total am fost chemat la Securitate de 15 ori, am fost luat de păr și dat cu capul de pereți, mi-au fost strânse degetele la ușă”. (Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă, *op. cit.* p. 62. *apud* Andreea Iacob, *Anti-solidaritatea. Represiunea asupra greviștilor mineri din 1977* în coord. Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Iași, Ed. Polirom, 2006, p. 268).

³³ Ioan Velica, Dragoș Ștefan Velica, *op. cit.* p. 65.

³⁴ ACNSAS, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 346.

permanență a evoluției acestei stări create în scopul prevenirii oricăror manifestări negative; d) culegerea de date cu privire la starea de spirit din exploatărilor miniere și contracararea acțiunilor dușmănoase; e) obținerea de informații cu privire la respectarea normelor departamentale de protecția muncii și a fenomenelor negative din subteran, în scopul prevenirii de explozii și stări de pericol; f) cunoașterea și prevenirea unor stări de fapt și cauze care influențează procesul de producție; g) cunoașterea și prevenirea unor stări de fapte și cauze care influențează negativ ordinea și liniștea publică”³⁵.

În privința minerilor afectați direct de măsurile Securității: „au fost *avertizate*, pentru manifestări ostile și activitate tendențioasă, în timpul și după evenimente, un număr de 96 persoane, *atenționate* 403, de organele de securitate iar pe linie de miliție s-au aplicat 460 *avertismente milițienești*”³⁶. În Valea Jiului au fost verificați un număr de 45.277 salariați, din care un număr de 3.095 persoane figurau cu antecedente penale iar dintre acestea 2416 erau angajați ai întreprinderilor carbonifere. Dintre acestea un număr de 197 persoane au fost determinate să părăsească Valea Jiului imediat după zilele de 3-4 august 1977”³⁷. Ulterior, până la data întocmirii raportului (30 septembrie 1977) privind activitățile desfășurate de organele Securității în Petroșani se constata că dintr-un total de 22.637 angajați, 1.883 figurau cu antecedente penale în întreprinderile miniere.

Persoanele cu antecedente penale, potrivit unei note-raport cuprinzând principalele activități desfășurate de organele Ministerului de Interne în Municipiul Petroșani, în perioada 2 august – 30 septembrie 1977 „au fost verificate atât la locul de muncă cât și la domiciliu, întocmindu-se raport pentru fiecare, cu privire la faptele pentru care au fost condamnați, comportare în serviciu, familie și societate, precum și asupra legalității formelor domiciliere. Au fost identificate un număr de 50 persoane care neputându-și justifica prezența pe raza municipiului Petroșani au fost înlăturate și trimise la locurile de domiciliu”³⁸.

S-au mai luat măsuri asupra verificării celor care se prezentau pentru angajare după 3 august 1977 în evidențele Ministerului de Interne și respingerea angajării celor cunoscuți cu antecedente penale sau urmăriți pentru alte probleme. Astfel din 1384 persoane care s-au prezentat pentru a se angaja un număr de 155 persoane nu au fost angajate, acționându-se în direcția părăsirii Văii Jiului de către acestea. În privința membrilor de partid, despre care informatorii au semnalat că au avut o „comportare și o atitudine necorespunzătoare” - în această situație s-au aflat peste 60 membri de partid - au fost informate comitetele orășenești și comitetul municipal de partid Petroșani.

Îndepărtarea elementelor cu antecedente penale a fost întreprinsă nu numai în contextul schimbării „politicii penale” dar și în eventualitatea în care influențarea pozitivă sau alte măsuri menite să obtureze exprimarea nemulțumirilor față de politica și conducerea partidului erau susceptibile a nu avea vreun efect. Pentru a se evita recoagularea unor eventuale nemulțumiri,

³⁵ Idem, vol. 2, f. 117

³⁶ Idem, vol. 1, f. 350.

³⁷ *Ibidem*, f. 349.

³⁸ *Ibidem*, f. 350.

conform indicațiilor verbale de la Ministerul Muncii, Legea pensiilor republicată în Buletinul Oficial din 6 august 1977 putea fi studiată individual fără a se prelucra în colectivele de muncă, lămuriri în privința ei fiind date și în ziarul Scânteia din 7 august 1977. Din perspectiva prevenirii și stopării propagării evenimentelor și revendicărilor din Valea Jiului în restul țării, activitatea Miliției și Securității a avut efect. În perioada 2 august – 30 septembrie 1977 au fost angrenate „în rezolvarea misiunilor încredințate, toate mijloacele muncii speciale de securitate și miliție, în scopul descoperirii scrierilor ascunse și dușmănoase; au fost întrebuințate mijloacele tehnice de verificare a unor persoane, filajul, folosirea mijloacelor criminalistice și de fotografiere, precum și asigurarea permanentă a legăturilor de comunicare telefonice și de radio pentru realizarea unei activități mai eficiente. Numai pe linia compartimentului „S” au fost confiscate 3.371 de scrisori expediate de elemente care au făcut diferite comentarii negative cu privire la evenimentele ce au avut loc în Valea Jiului. Peste 90 de elemente au fost puse în filaj... iar materialele obținute au contribuit efectiv la probarea juridică și demascarea suspectilor”³⁹.

După evenimentele din Valea Jiului au lucrat pe lângă efectivele municipiului încă 120 ofițeri de la Securitate și Miliție și au fost întărite efectivele de ordine și pază din localitățile miniere. Comparând greva minerilor, cu revolta de la Brașov din 15 noiembrie 1987 se poate constata similitudinea măsurilor întreprinse de Securitate: neintervenția în momentele desfășurării evenimentelor; supravegherea comportamentelor individuale, accentul pe infracțiuni de drept comun în instrumentarea faptelor: „acte de huliganism”, „acte de dezordine”, „acțiuni turbulente” și după sfârșitul evenimentelor o reprimare punctuală și mascată.

O consecință a lipsei de forță de muncă în Valea Jiului datorată în parte trecerii la programul de lucru de 6 ore și implicit desfășurarea activității în patru schimburi, nu în trei și a opțiunii unor pensionari cu gradul III de invaliditate doar pentru încasarea pensiei, a constituit-o înființarea unui detașament de muncă format din militari la Petroșani, supravegheat la rândul său de o unitate de contrainformații militare. În rândurile acestora s-au înregistrat cazuri de refuz al muncii în subteran, dezertări sau accidentări voite⁴⁰. Se impune totuși observația că acești militari repartizați în Valea Jiului din motive economice nu trebuie confundați cu cei aduși pentru a fi o posibilă forță de intervenție despre care până acum nu există surse documentare dar a căror prezență s-a păstrat în amintirea localnicilor.

³⁹ *Ibidem*, f. 352.

⁴⁰ „Din datele ce le deținem rezultă că în rândul militarilor din Detașamentul de muncă înființat în municipiul Petroșani în scopul de a suplini forța de muncă deficitară din subteran se menține o stare de spirit necorespunzătoare. Astfel, în data de 3 oct. 1977 un număr de 4 militari repartizați la I. M. Lupeni sectorul III au refuzat să lucreze, afirmând că mai au câteva luni și vor fi trecuți în rezervă. La I.M. Bărbăteni, militarul Herman Nistor în mod intenționat s-a accidentat la un deget, afirmând față de alți militari că „a făcut acest lucru pentru a nu efectua lucrări în subteran, deoarece este periculos și nici nu intenționează ca mina să-și realizeze planul cu el.” La aceeași întreprindere în schimbul I din Data de 3.10.1977 au absentat nemotivat 7 militari. Se constată, de asemenea, înmulțirea cazurilor de dezertare în rândul militarilor. În prezent sunt în poziție de dezertori 9 militari ce au fost repartizați la B.M. Petrila. Aceștia au fost dați în urmărire generală” (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3405, f. 12.)

În cazul lui Constantin Dobre⁴¹ au fost întreprinse măsuri de influențare pozitivă. Din ordinul generalului Nicolae Pleșiță, prim – adjunct al ministrului de Interne, Constantin Dobre a

⁴¹ Dobre Constantin (Costică) s-a născut la 19 iunie 1947 în comuna Galicea Mare, Jud. Dolj, a urmat anul I la Institutul de Mine Petroșani, dar a abandonat facultatea „susținând că aceasta nu este o meserie pentru el, intenția sa fiind de a urma facultatea de drept unde se prezentase de trei ori la examenul de admitere fără să reușească (Idem, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 6). Începând din 1971 a lucrat la Întreprinderea de Gospodărie Comunală Petroșani, Întreprinderea electocentrale Deva, Exploatarea minieră Paroșeni, Întreprinderea Teleconstrucții Timișoara și din nou la Exploatarea Minieră Paroșeni. În noaptea zilei de 2 august 1977 fiind în schimbul III la Exploatarea minieră Paroșeni a făcut parte din minierii care s-au deplasat la E.M. Lupeni. Constantin Dobre a fost cel care a avut prezența de spirit de a sintetiza solicitările minerilor într-un program coerent de revendicări și de a constitui un comitet de grevă. Al doilea moment demn de menționat l-a constituit o intervenție plină de curaj pe lângă Nicolae Ceaușescu, în momentul în care acesta a început să respingă chiar prima dintre revendicări, atrăgându-și huiduielile minerilor. Potrivit lui Istvan Hoszu, Nicolae Ceaușescu a dispus inițial ca pentru început doar la Lupeni să se treacă la program de lucru de 6 ore. Minerii au respins o astfel de situație conștientizând faptul că acceptarea ei va facilita trecerea din nou la programul de opt ore și au afirmat că vor refuza să înceapă lucrul. Așa cum rezultă din interviul pe care Istvan Hoszu l-a dat postului de radio Europa Liberă, liderul comunist „Chiar, pur și simplu, enervându-se surprins fiind că chiar în prezența sa au încercat și au îndrăznit să impună acest punct de vedere. Atunci a recurs la o serie de forme de amenințare. Repet cuvintele sale «Da, nu începeți lucrul? Da, nu începeți lucrul?» Repetă de trei ori. «Nu-i nimica, atunci vom sta de vorbă altfel». Ei, aicia era gata, gata să dea foc atmosferei și așa încinse la maximum. Or la această formă de amenințare greviștii minerii au reacționat în felul următor «Hu, afară cu el, jos cu el! Hu, afară cu el, jos cu el!» Deci în această situație, menționând acest lucru nu exagerez cu nimica «Hu, afară cu el, jos cu el!». Fără să, la fel, fără să exagerez, circa trei minute, nu mai mult «Hu, afară cu el, jos cu el!» În această situație Dobre preia microfonul oarecum privindu-l sever pe secretarul general al partidului și începe printr-un efort fantastic «Oameni buni, fraților, vă rog ascultați-mă, eu sunt, Dobre! Vă rog, ascultați-mă, încetați vă rog!» ș.a.m.d. Reușește, totuși, să calmeze spiritele. Admirabil, de necrezut. Și atuncia explică, deci aplanează, mușamalizează, zice «N-ați avut răbdare, totuși, să ascultați ce vrea să spună secretarul general al partidului, unde a vrut să ajungă ș.a.m.d. Totuși, vă rog să dați dovadă de, de abținere ș.a.m.d. Și ascultați ce vrea să spună secretarul general al partidului. Aicia voi reda microfonul». Și redă microfonul și atunci, la modul, la modul naiv, parcă, parcă, copilăresc «Văd că unii dintre Dvs...». Dar îi pica sudoarea pe barbă, «...văd că nu aveți răbdare. Ca atare propun să luați, cei care nu au răbdare, să ia o piatră în gură și să tacă din gură». Și, în sfârșit, astfel de glume, glume, adică dacă se pot numi glume. Și atunci continuă, zice «Da, nu este posibil să trecem de mâine dar în cursul zilelor următoare, foarte apropiate veți trece de la opt la șase ore întreaga Valea Jiului» ș.a.m.d. (Societatea Română de Radiodifuziune, Secția Istorie Orală, caseta C 990, doc. 1625.) După terminarea grevei, în ziua de 5.08.1977 s-a prezentat la directorul E. M. Paroșeni însoțit de mai mulți minerii solicitând: fixarea unei date pentru întrunirea generală a muncitorilor și nu doar a Consiliului Oamenilor Muncii în care ar fi fost convocați doar reprezentanți; schimbarea Consiliului Oamenilor Muncii prin alegerea tuturor membrilor și fără drept de veto din partea directorului, schimbarea comitetului sindical în întregul său. Acestor solicitări, exprimate în contextul în care organele de partid primiseră ordine verbale de a evita întrunirile de mari proporții ale muncitorilor și implicit reizbucnirea nemulțumirilor, nu li s-a dat curs, Dobre Constantin fiind chemat la Comitetul Municipal al P.C.R. de la Petroșani. Acest fapt a condus la răspândirea zvonului

fost determinat să se stabilească la Craiova. Inițial, conform unei anexe privind situația persoanelor care în timpul evenimentelor au produs dezordine, elaborată după condamnarea celor 15 persoane pentru infracțiuni de drept comun, urma să i se definitiveze și lui Constantin Dobre dosarul penal⁴². Ulterior s-a renunțat la această măsură, cel mai probabil după o reevaluare de către Securitate a necesității unei astfel de măsuri.

Acest eveniment cu un potențial destabilizator ridicat, prin precedentul pe care l-a creat, a fost mediatizat distorsionat: „televiziunea, radioul și presa de atunci au încercat să facă totul pentru ascunderea adevărului. Greva de la Lupeni a fost prezentată drept un miting oarecare. (În 3 august 1977, secretarul general al partidului a efectuat o vizită de lucru la mina Lupeni și a avut o întâlnire de lucru... la Petroșani cu activul de partid și de stat din acest mare bazin carbonifer al țării, consacrată analizei la fața locului și cu cadrele de conducere și oamenii muncii asupra felului cum acționează pentru aplicarea hotărârilor în acest sector al industriei, ca și asupra unor deficiențe din activitatea de producție și socială”⁴³.

Urmări și consecințe imediate

La sfârșitul grevei, deși minerii nu-l acceptau pe Ilie Verdeț, acesta a fost numit de Nicolae Ceaușescu în fruntea comisiei guvernamentale pentru rezolvarea solicitărilor minerilor și nu Constantin Băbălău. Tot „conform dispoziției lui [Nicolae] Ceaușescu, Comisia Guvernamentală a constituit subcomisii, pe domenii (Medicală, Economică, Socială, Politică, de Partid, Sindicat, Poliție) care au executat sarcinile stabilite de Ilie Verdeț rămas în Valea Jiului”⁴⁴.

În privința solicitărilor propriu-zise, ale minerilor, ele au fost rezolvate parțial. S-au respectat promisiunile privind: programul de 6 ore (4 schimburi pe zi), masă gratuită la intrarea în schimb, construirea de cămine pentru nefamiliști, cantine, înființarea unor întreprinderi (Țesătoria

conform căruia ar fi fost arestat, mai mulți muncitori de la minele Paroșeni și Aninoasa mobilizându-se pentru a-l „elibera”. Mai trebuie menționat că la adunarea schimbului III, conducerea exploatarei Paroșeni l-a invitat să sugereze un program de lucru de 8 ore. După o consultare cu minerii a respins programul de lucru de 8 ore, Slavovschi Mihai exprimându-și dorința ca Dobre Costică să fie ales președinte de sindicat. Este momentul în care organele de partid încep să-l discrediteze în fața minerilor. Totodată, este posibil ca mobilizările masive ale muncitorilor, generate de grija pentru soarta lui Constantin Dobre dar și mutarea acestuia la Craiova să fi determinat opțiunea neanihilării lui de către organele de Securitate. Anul 1988 îl găsea la Craiova și potrivit declarației lui Rus Vasile – șofer la S.U.C.T. Petroșani, secția Vulcan trimis într-o delegație în orașul susmenționat, într-o întrevedere cu Constantin Dobre acesta i-a relatat că „a terminat Academia Ștefan Gheorghiu iar în prezent învață pentru o teză de doctorat în relații internaționale, mi-a spus că directorul nu-l vede bine pentru că-i critică în ședințe și ar da 6 salarii uneori să scape de el dar nu va pleca din întreprindere până ce își va termina doctoratul și se va muta la București” (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 166, vol. 22, ff. 88-89).

⁴² În dreptul numelui lui Constantin Dobre se preciza: „scos din zonă, dosarul penal urmează a fi definitivat” (Idem, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 161v.).

⁴³ Ioan Velica, Dragoș Ștefan Velica, *op. cit.* p. 63-64.

⁴⁴ ACNSAS, fond Documentar, dos. nr. 117, vol. 5, f. 140.

Lupeni, Confecții Vulcan, Tricotaje Petroșani) care au asigurat locuri de muncă pentru femei. Pentru a nu vizibiliza neinfailibilitatea conducerii de partid și de stat în privința controlului social, revendicarea cadru care a stat la originea izbucnirii grevei și anume reducerea drepturilor salariale, nu a fost satisfăcută recurgându-se la un artificiu. O comisie medicală a reevaluat situația celor pensionați pe baza gradului III de invaliditate și în foarte multe cazuri a fost anulat, iar odată cu el și pensia aferentă. În privința aspectului legal, puterea executivă a falsificat legislația conform intereselor sale, după greva minerilor circulând două versiuni ale acestei legi privind asigurările sociale de stat și a asistenței sociale. Astfel, *Legea nr. 3 din 30 iunie 1977 privind pensiile de asigurări sociale și de stat și asistența socială* a fost adoptată de Marea Adunare Națională și publicată în Buletinul Oficial nr. 61 din 8 iulie 1977. Ulterior, ea apare din nou, în Buletinul Oficial nr. 82 din 6 august 1977, cu același număr și aceeași dată, dar cu numeroase modificări față de textul publicat mediat după adoptare.

Concomitent, primul buletin oficial este retras de pe piață dar în *Colecția de legi* apare numai mențiunea buletinului din 6 august 1977. De aplicat, s-a aplicat „legea modificată, care era însă un fals (și purta semnătura Președintelui!), căci Marea Adunare Națională votase prima versiune”⁴⁵.

Eleodor Focșăneanu a explicat acest fals intelectual prin grija conducerii de partid și de stat de a nu lăsa impresia că textul legii a fost amendat sub presiunea grevei, ceea ce a condus la publicarea versiunii modificate, ca și cum ar fi fost de la început adoptată în forma finală.

Efecte pozitive au fost pe termen scurt și doar pentru Valea Jiului, în timp ce, pe termen lung, continua înrăutățire a situației economice a generat recurgerea la alte artificii pentru a face față crizei de sistem.

Până la Ceaușescu, statele comuniste nu au avut curajul - pentru a nu pune în pericol stabilitatea sistemului - să reducă salariile, mai ales, în perioadele de criză. Chiar și după război, s-au folosit metode indirecte ca mărirea normelor, muncă voluntară etc., iar în ce privește reforma monetară din Cehia care a declanșat protestele din 1953, aceasta s-a înscris în practica antiinflaționistă de stabilizare monetară, uzitată frecvent după război.

Pentru a veni mai aproape de anii '70, când au început să fie vizibile disfuncționalitățile sistemului comunist, sunt de amintit demonstrațiile muncitorești din orașele industriale ale Poloniei (1970), care au avut drept cauză măsurile nepopulare luate de Wladislaw Gomulka, printre care creșterea cu 15% până la 30% a prețurilor la combustibili și alimente. Este drept că aceste măsuri duceau la diminuarea veniturilor familiale, dar tot nu au vizat salariile propriu-zise.

În România, pentru a suplini lipsa de fonduri, printr-o serie de legi și decrete au fost diminuate salariile propriu-zise.

La 12 noiembrie 1982, Marea Adunare Națională a adoptat „Legea privind participarea, cu părți sociale, a oamenilor muncii din unitățile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică” la întreprinderile unde lucrau. În fond, a fost o formă de impunere a noi contribuții bănești.

⁴⁵ Eleodor Focșăneanu, *Istoria constituțională a României 1859 – 1991*, București, Ed. Humanitas, 1992, p. 134.

Precedată de *Programul de aplicare a acordului global în domeniul retribuirii muncii*, dezbătut în cadrul Conferinței Naționale a P.C.R. din decembrie 1982, devenit decret al Consiliului de Stat în 13 septembrie 1983, măsura care a marcat însă, așa cum a observat Anneli Ute Gabany, ruperea pactului social între puterea politică și societate a fost *Legea privind retribuirea în acord global și în acord direct a personalului muncitor* (aprilie 1986) prin care salariile minime nu au mai fost garantate⁴⁶.

La prima vedere, era o măsură excepțională de eficientizare economică și cointerese a angajaților în obținerea unei producții sporite. Nu putem nega că au existat unități economice performante și salariați avantajați de acest decret, însă prin el salariile nu mai erau garantate, urmând ca ele să fie calculate în funcție de îndeplinirea sarcinilor de plan, utilizarea eficientă a resurselor și materiilor prime, or în situațiile în care aceste precondiții nu depindeau de muncitori, ei erau dezavantajați. Cu toată opoziția, acest decret a devenit așadar lege, în 1986.

Toate aceste legi care diminuau veniturile salariale reale, cumulate cu o creștere treptată a prețurilor începând din 1978, cu raționalizarea produselor de bază, au determinat ruperea pactului social între partidul-stat și muncitori și au avut ca rezultat firesc contestarea partidului și a secretarului general. Revolta de la Brașov (1987) reliefează într-adevăr trecerea de la cererile economice la contestarea politică a sistemului comunist chiar dacă scandările anticomuniste: „Jos Ceaușescu”, „Jos cu epoca de aur”, „Jos Tiranul”, „Jos Dictatorul” nu s-au ridicat la statutul de revendicări politice coagulate și fundamentate într-un program.

Moment al unei evoluții economico-sociale, fără să fi avut un caracter politic, având un program revendicativ foarte clar, revolta minerilor din august 1977 ne sensibilizează astăzi prin curajul minerilor de a fi rupt cordonul tăcerii, majoritatea populației aflând despre ea de la postul de radio „Europa Liberă”. Dacă în anii `70, revendicările au fost de ordin economic și social, în anii `80, ele au devenit politice iar ruperea pactului social a făcut mai vizibilă criza de sistem.

La studiul de față anexăm următorul document revelator pentru măsurile desfășurate de Securitate în privința anulării efectelor Grevei din Valea Jiului între 1 și 3 august 1977: *Raport cuprinzând principalele activități desfășurate de către organele noastre în Municipiul Petroșani*, în perioada 2 august – 30 septembrie 1977, document din fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 1, f. 344-355.

⁴⁶ „Privându-i pe muncitorii români de un venit minim garantat care se ridicase anterior la 80% din venitul lor obișnuit, guvernul a înlăturat un element al legislației socialiste considerat fundamental în mai toate țările socialiste. Mai mult acest act contravine ideii, tacit respectate în țările comuniste, potrivit căreia regimul, care i-a privat pe manageri și muncitori de puterile decizionale reale, garantează un venit minim indiferent de rezultatele activității lor economice” (Anneli Ute Gabany, *op. cit.*, p. 300).

Anexă

Ministerul de Interne
Inspectoratul Județean Hunedoara
Nr. 0040586 din 01.10. 1977

Strict Secret
Ex. nr. 1

Notă – raport cuprinzând principalele activități desfășurate de către organele noastre în Municipiul Petroșani, în perioada 2 august – 30 septembrie 1977

În conformitate cu ordinul tov. prim-adjunct al Ministrului de Interne general lt. Pleșiță Nicolae și a conducerii Inspectoratului din seara zilei de 2 august 1977, au fost luate măsuri informativ – operative privind vizita de lucru a tov. Secretar General Nicolae Ceaușescu în Valea Jiului. Pe baza programului de desfășurare a vizitei în municipiul Petroșani și ținându-se cont de situația operativă existentă, s-a accentuat în direcția instruirii rețelei, stabilirea și folosirea efectivelor de securitate și miliție pentru asigurarea pazei și protecției șefului statului, liniștei și ordinii publice, nominalizarea răspunderilor pe ofițeri, subofițeri, privind bolnavii psihici, elementele tulburate, nemulțumiții, reclamații, precum și identificarea persoanelor care s-au datat la acte de violență elemente care ar putea crea dezordine, în diferite localități ale Văii Jiului.

În noaptea zilei de 2 spre 3 august s-au deplasat în Valea Jiului 160 ofițeri și subofițeri de la inspectoratul nostru, iar pentru completarea efectivelor și asigurarea securității pe timpul vizitei, au fost aduși în zonă un număr de 700 ofițeri și subofițeri de securitate și miliție din județele: Gorj, Dolj, Caraș-Severin, Arad, Alba Iulia și Sibiu.

Datorită atmosferei și stării de tensiune existentă, în deosebi în rândul minerilor de la Lupeni, efectivele de miliție și de la Securitate, cu excepția agenților de circulație, au instrat în dispozitiv, iar în zona Lupeniului au fost repartizate cadre din Județele Sibiu, Caraș – Severin și reședința inspectoratului, necunoscuți de populația Văii Jiului și în ținută adecvată pentru a nu fi reperați.

Cadrele noastre cu sprijinul unor cetățeni cinștiți și a unor colaboratori și informatori au identificat, neutralizat și scos din perimetru, elementele cu manifestări tulburate, bețivi, precum și alți suspecți luați în supraveghere de organele noastre.

A fost identificată activitatea de urmărire a elementelor din evidențele organelor de securitate și miliție, accentul principal fiind pus pe legionari, foști condamnați, evazionști, elemente recalcitrante și cu manifestări dușmănoase, vagabonzi, sectanți etc.

În timpul vizitei, cât și după, măsurile au fost axate pe cunoașterea și identificarea așa – zisilor reprezentanți ai minerilor de la unele exploatare în vederea documentării activității lor.

Rețeaua informativă de specialitate din cadrul întreprinderilor miniere, unde s-au semnalat acte de indisciplină și dezordine, a fost instruită să supravegheze în permanență locurile și punctele vulnerabile și să intervină direct pentru prevenirea oricăror fenomene și stări de pericol.

Un număr de 50 persoane din rețea au fost instruite pentru a participa la adunarea de la Lupeni cu scopul de a influența și lămuri persoanele nemulțumite să păstreze calmul și disciplina, iar pe cei tulburenți să-i semnaleze organelor noastre pentru a lua măsuri.

Ca urmare, în ziua de 03.08.1977 cu ocazia vizitei de lucru a conducerii de partid și de stat în Valea Jiului, nu s-au înregistrat acțiuni de natură dușmănoasă din partea elementelor aflate în baza de lucru a organelor de securitate și miliție.

În scopul asigurării unei concepții unitare de muncă, s-a constituit un comandament de conducere și coordonare a întregii activități de securitate și miliție format sub conducerea directă a tov. prim adjunct al ministrului general lt. Nicolae Pleșiță din care au mai făcut parte:

General Maior Macri Emil – Șeful Direcției a II-a;

Colonel Simion Gheorghe – Șeful Inspectoratului Județean;

Colonel Golea David – Șeful securității județului;

Colonel Popa Sabin – Șeful miliției județene

Pentru executarea sarcinilor și asigurarea unei mai mari operativități, la sediul municipiului și în teritoriu, au fost organizate grupe operative la întreprinderile miniere: Dâlja, Livezeni, Lonea, Petrila, Aninoasa, Vulcan, Paroșeni, Lupeni, Bărbăteni și Uricani cu efective întărite de miliție și securitate.

Conducerea acestor grupe operative, a fost încredințată unor cadre de conducere din aparatul de securitate și miliție, iar forțele și mijloacele municipiului au fost completate de la Direcțiile de linie și de la Inspectorat.

În acest cadru organizatoric s-a identificat activitatea de culegere a informațiilor, prin contactarea întregului potențial informativ de la securitate și miliție și instruire a acestuia de a ne informa cu operativitate asupra stărilor de nemulțumire existente, a cazurilor și fenomenelor ce le-au creat, cât și pentru prevenirea infracțiunilor, a stărilor de pericol din obiectivele miniere și a actelor de dezordine.

Concomitent cu activitățile de cunoaștere și prevenire, rețeaua a fost orientată și pentru combaterea zvonurilor sau altor activități negative din partea unor elemente huliganice, sau cu antecedente penale.

După vizită, în Valea Jiului au lucrat pe lângă efectivele municipiului încă 120 ofițeri de securitate și miliție cu program de la ora 6 la 24,00.

Comandamentul a analizat zilnic activitatea întregului efectiv, iar din 01.09.1977 aceste analize s-au făcut săptămânal fixându-se programul de lucru zilnic de la orele 7.00 la orele 23.00, cu pauză de 2 ore pentru masă.

În această perioadă, organele de securitate și miliție au primit peste 1 500 informații, mare parte din acestea, având valoare operativă. Pe baza acestor date, au fost selecționate 350 elemente mai active și instigatoare împotriva cărora s-au luat măsuri operative de neutralizare și

documentarea activității acestora în vederea trimerii în judecată a celor care au comis acte de dezordine și huliganism sau ultraj contra bunelor moravuri.

Concomitent cu măsurile de mai sus, am informat organele locale și superioare de partid, conducerea ministerului, Combinatului carbonifer, Inspectoratului teritorial de protecție a muncii, conducătorii de întreprinderi și instituții, în baza cărora factorii competenți au luat măsurile ce se impuneau. Au fost întocmite buletine informative zilnic și ori de câte ori situația informativ – operativă a impus. De la începutul evenimentelor și până în prezent au fost întocmite un număr de 320 informări și rapoarte în care au fost sintetizate aspectele cele mai importante și semnificative privind comentariile negative și starea de spirit a populației Văii Jiului.

Am acționat pentru documentarea și probarea vinovăției unui număr de 16 elemente, care au comis acte de violență, în perioada 2 – 5 august 1977 au fost puse în dezbaterea colectivelor de muncă, iar 15 persoane deferite justiției și care au fost condamnate între doi și cinci ani, astfel:

1. Ilie Constantin, fost angajat la Întreprinderea Minieră Uricani, la 17 septembrie a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 2 ani închisoare pentru ultraj contra bunelor moravuri – art 321 aliniat 1 cod Penal.

2. Guzu Vasile, angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 2 ani închisoare pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. b321 aliniat 1 Cod Penal

3. Costache Gheorghe, angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 2 ani închisoare conform art. 321 aliniat 1 Cod Penal, pentru ultraj contra bunelor moravuri.

4. Flaman Adolf, fost angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 2 ani închisoare conform art. 321 aliniat 1 Cod Penal pentru ultraj contra bunelor moravuri.

5. Dumitrache Gheorghe, angajat la Întreprinderea Minieră Bărbăteni, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 2 ani închisoare conform art. 321 aliniat 1 Cod Penal pentru ultraj contra bunelor moravuri.

6. Daradics Petru, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 1 an și 6 luni pentru vătămare corporală conform art. 181 Cod Penal și 4 ani conform art. 321 alin 2 pentru ultraj contra bunelor moravuri.

7. Dabelea Alexandru, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri și un an pentru vătămare corporală.

8. Toderășcu Ion, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 4 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin 2 și 1 an și 6 luni pentru vătămare corporală.

9. Sortan Iojă, recidivist, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c., Judecătoria petroșani l-a condamnat la 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 2.

10. Căila Vasile, angajat la Întreprinderea Minieră Lupeni, la 16 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 2 ani și 6 luni pentru instigare publică și apologia infracțiunilor conf. Art. 324 alin. 1 Cod Penal.

11. Maniliuc Gheorghe, fost angajat la Întreprinderea Minieră Aninoasa, la 16 septembrie a. c. A fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 3 ani și 6 luni pentru ofensă adusă autorității conform art. 238 alin. 1 și 2, 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 2.

12. Nagy Carol, [...] fost angajat la Întreprinderea Minieră Vulcan, la 17 septembrie a.c. Judecătoria Petroșani l-a condamnat la 5 ani pentru ofensă adusă autorității conform art. 238 alin. 2; 4 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 2, un an pentru lovire conform art. 180 alin. 2 Cod Penal. În pedeapsa de 5 ani a fost contopită și pedeapsa de 3 ani pentru furt din avutul obștesc la care fusese condamnat ulterior și pe care nu o executase.

13. Silvester Cornel, fost angajat la Întreprinderea Minieră Vulcan, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 3 ani și 6 luni pentru ofensă adusă autorității conform art. 238 alin 2 Cod Penal, 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin 2 Cod Penal și 10 luni pentru lovire conform art. 180 alin 2 Cod Penal.

14. Petaca Petru, fost angajat la Întreprinderea Minieră Vulcan, la 17 septembrie a.c. a fost condamnat de Judecătoria Petroșani la 4 ani pentru ofensă adusă autorităților conform art. 238 alin 2 Cod Penal; 3 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin 2 Cod Penal și un an pentru lovire conform art. 180 alin. 2 Cod Penal.

15. Vitez Gheorghe, fost angajat la Întreprinderea Minieră Lonea [...], la 16 septembrie a.c. Judecătoria Petroșani l-a condamnat la 2 ani pentru ultraj contra bunelor moravuri conform art. 321 alin. 1 Cod penal.

Cele 15 persoane condamnate vor executa pedeapsa prin muncă corecțională în altă unitate decât cea unde au lucrat anterior pronunțării sentințelor.

După aplicarea acestor măsuri, organele informativ – operative de securitate și miliție au continuat urmărirea permanentă a acestor persoane pentru a preveni orice acțiuni dușmănoase și de răzbunare față de angajații care au luat poziție față de faptele lor, ca martori în instanța de judecată.

Din ordinul tov. prim – adjunct al ministrului gen. lt. N. Pleșiță s-a intrat în contact cu numitul Dobre Constantin principalul exponent al elementelor care au contribuit la evenimentele din 2-3 august, determinându-l pe acesta să părăsească Valea Jiului, stabilindu-se cu domiciliul în Craiova unde se află și fratele său.

S-a organizat o amplă acțiune în care au fost angajate atât forțele din zonă cât și toate serviciile de evidență operativă din țară pentru verificarea tuturor salariaților din municipiul Petroșani, cu privire la antecedentele penale.

În acest scop s-au întocmit tabele nominale în ordinea alfabetică pe fiecare întreprindere și instituție, fiind verificare până în prezent un număr de 45.277 salariați, din care un număr de 3.095 persoane cunoscute cu antecedente penale.

Din cei 3.095 salariați cu antecedente penale, un număr de 2.416 erau angajați ai întreprinderilor aparținătoare Combinatului Carbonifer. Asupra unora am întreprins măsuri de

atenționare sau avertizare, alții au fost cercetați determinând 197 persoane să părăsească Valea Jiului imediat după zilele de 3-4 august a.c. În prezent situația celor rămași în Întreprinderile Miniere este următoarea:

- I.M. Dilja – 1823 angajați, din care cu anteced. 183
- I.M. Livezeni – 943 angajați, din care cu anteced. 112
- I.M. Lonea – 2.240 angajați, din care cu anteced. 168
- I.M. Petrila – 2772 angajați, din care cu anteced. 254
- I. M. Aninoasa – 2 508 angajați, din care cu anteced. 161
- I.M. Vulcan - 3599 angajați, din care cu anteced. 268
- I.M. Paroșeni - 1726 angajați, din care cu anteced. 162
- I.M. Lupeni - 4060 angajați, din care cu anteced. 309
- I.M. Bărbăteni - 870 angajați, din care cu anteced. 107
- I.M. Uricani - 2096 angajați, din care cu anteced. 159

Total 22.637 angajați din care 1.883 cu antecedente penale.

Cele 1.883 persoane au fost verificate atât la locul de muncă cât și la domiciliu, întocmindu-se raport pentru fiecare, cu privire la faptele pentru care au fost condamnați, comportare în serviciu, familie și societate, precum și asupra legalității formelor de domiciliere.

Cu ocazia acțiunilor organizate în toate localitățile din zonă, pentru identificarea și prinderea elementelor infractoare au fost identificate un număr de 50 persoane care neputându-și justifica prezența pe raza municipiului Petroșani au fost înlăturate și trimise la locurile de domiciliu.

Împreună cu Comitetul municipal de partid Petroșani și conducerea C.M.V.J., s-au luat măsuri ca toate persoanele care se prezintă pentru angajare, după 3 august a. c. să fie verificate inițial în evidență de către organele noastre, iar cei cunoscuți cu antecedente penale sau urmăriți pentru alte probleme să nu fie angajați. Astfel, din 1.384 persoane care s-au prezentat pentru angajare, până la data apariției ultimului Decret de amnistie, un număr de 155 persoane nu au fost angajate acționându-se ca acestea să părăsească teritoriul municipiului.

În acțiunea de identificare a elementelor care au luat legătura cu Grădinaru Constantin de la Uricani în noaptea de 2/3 august 1977 pentru a-l determina să se prezinte cu brigada în ziua de 3 august la Lupeni, au fost verificați și audiați 1.820 conducători auto, pe bază de declarații, efectuându-se investigații la domiciliu și locurile de muncă. Raportăm că acțiunea de identificare este în curs de desfășurare.

Pe baza informațiilor obținute în această perioadă au fost avertizate, pentru manifestări ostile și activitate tendențioasă, în timpul și după evenimente, un număr de 96 persoane și atenționate 403, de organele de securitate, iar pe linie de miliție s-au aplicat 460 avertismente milițienești.

Au fost descoperiți autorii înscrisurilor cu caracter dușmănos difuzate în comuna Aninoasa și orașul Petrila, în persoana numiților Murărescu Gheorghe și Tărășilă Petru, care au fost demascați și avertizați.

Pe baza unor informații verificate, au fost oprite 5 locuri de muncă din subteran, de la Întreprinderile Miniere Uricani, Lupeni și Bărbăteni, pentru că nu s-au respectat normele de protecție și securitate a muncii existând pericol de producere a unor explozii.

Au fost descoperiți autorii într-un număr de 6 dosare rămase cu autori necunoscuți. S-a documentat și trimis în judecată un număr de 97 dosare cu cauze penale privind diferite infracțiuni economice și judiciare.

În complexul măsurilor informativ-operative luate au apărut și unii membri de partid care în timpul evenimentelor, cât și ulterior, au avut o comportare și atitudine necorespunzătoare, au colportat și lansat diferite zvonuri tendențioase, referitor la evenimentele de la Lupeni. În această situație s-au aflat peste 60 membri de partid despre care au fost informate comitetele orășenești și comitetul municipal de partid Petroșani.

Având în vedere noua organizare a programului de lucru pe 4 schimburi, s-au întocmit grafice cu necesarul surselor de informare ce urmează a fi recrutate pe linie de securitate și miliție în mod eșalonat și pe urgențe, până la 31. XII. 1977.

Raportăm că în momentul de față activitatea de supraveghere a elementelor din baza de lucru a miliției și securității este organizată atât în subteran la locul de muncă cât și la domiciliu.

Evidența nominală a persoanelor cu antecedente penale din întreprinderile miniere, a fost prezentată și organelor de partid în scopul instruirii factorilor de răspundere cu privire la sarcinile pe care le au față de aceste persoane pentru integrarea lor în procesul de producție, iar cei incorrigibili urmând a fi înlăturați de la locurile de muncă mai vulnerabile.

În toată această perioadă au fost angrenate în rezolvarea misiunilor încredințate, toate mijloacele muncii speciale de securitate și miliție, în scopul descoperirii scrierilor ascunse și dușmănoase; au fost întrebuințate mijloacele tehnice de verificare a unor persoane, filajul, folosirea mijloacelor criminalistice și de fotografiere, precum și asigurarea permanentă a legăturilor de comunicare telefonice și radio pentru realizarea unei operativități mai eficiente. Numai pe linia compartimentului „S” au fost confiscate 3.371 de scrisori expediate de elementele care au făcut diferite comentarii negative cu privire la evenimentele ce au avut loc în Valea Jiului.

Peste 90 elemente au fost puse în filaj, asigurându-se supravegherea acestora zi și noapte iar materialele obținute au contribuit efectiv la probarea juridică și demascarea suspectilor.

În contextul evenimentelor care au caracterizat situația operativă din Valea Jiului, în conformitate cu ordinele comandantului s-a întreprins un complex de acțiuni, menite să ducă la asigurarea pazei avutului obștesc și liniștei publice a cetățenilor, ordinea și liniștea în zonă, asigurarea securității traficului rutier, toate aceste măsuri vizând prevenirea tuturor actelor antisociale.

Pentru realizarea acestui deziderat, au fost întărite dispozitivele de ordine și pază din toate localitățile, s-au revizuit și refăcut planurile de pază de la obiectivele economice în raport cu modificările intervenite; s-a insistat mai mult pentru executarea unor amenajări prevăzute în planurile de pază.

Cu aprobarea organelor de partid au fost planificați zilnic luptători din gărzile patriotice și tineri U.T.C. – iști, care au însoțit agenții de ordine și patrulele de miliție de la orele 16,00 până la orele 04,00.

Prin grija ofițerilor formațiunilor juridice și a sectoriștilor, în colaborare cu activiștii comitetului U.T.C. s-au constituit echipe de ordine și disciplină la toate locurile de cazare în comun, care au acționat împotriva scandalagiilor până la sosirea organelor de miliție.

Paza întreprinderilor și instituțiilor a fost întărită cu angajați ai unităților respective, organizați în posturi de pază obștească, iar în zilele de sărbătoare și plata salariilor și câte un luptător din gărzile patriotice.

Permanent ofițerii de miliție și securitate din componența grupelor operative au efectuat controale asupra sistemelor de pază din obiective, modul cum se asigură, se respectă prevederile Legii 23/1971 privind apărarea secretului de stat, accesul în întreprinderi – punându-se un acces deosebit asupra funcționării sistemelor de pază la depozitele de explozivi și de armament al gărzilor patriotice a fost dublată și întărită cu militari din cadrul Batalionului de Securitate Orăștie.

În contextul atmosferei existente s-a acordat o atenție deosebită asigurării măsurilor de pază și ordine cu ocazia sărbătoririi zilei minierului și a zilei de 23 august a.c.

Forțele existente în municipiu au fost repartizate în mod judicios pe baza planurilor de măsuri întocmite în acest scop pentru prevenirea infracțiunilor și a oricăror acte de dezordine în localități, la manifestările culturale sportive, la demonstrația oamenilor muncii ce nu a avut loc în orașul Petroșani, cât și la serbările câmpenești ce au fost organizate în toate localitățile municipiului.

Pentru înlăturarea lipsurilor constatate de Brigada C.C. al P.C.R. cu privire la respectarea normelor legale ce reglementează activitatea de comerț, s-au organizat și efectuat un număr de 72 acțiuni și controale economice cu care ocazie au fost descoperite 11 infracțiuni, s-au aplicat 97 sancțiuni contravenționale, 43 de avertismente milițienești și s-au făcut 15 informări direcției comerciale și conducerii unităților respective, despre neregulile constatate, în scopul luării măsurilor de remediere a deficiențelor.

De asemenea, s-au executat un număr de 66 acțiuni cu efective mărite în zilele de sărbători legale și de plată a salariilor pentru prevenirea scandalurilor, furturilor și infracțiunilor ce se comit prin violență. Tot în scop preventiv, ofițerii de securitate și miliție ce deserveau obiectivele economice, ofițerii din formațiunile judiciare și sectoriștii au participat la un număr de 137 ședințe din întreprinderi, cartiere, școli și garaje cu care ocazie au prelucrat și exemplificat actele normative mai frecvent încălcate.

În conformitate cu prevederile documentelor de partid au fost puse în discuția adunărilor cetățenești și a colectivelor de muncă un număr de 45 persoane, care au încălcat în mod repetat normele de conviețuire socială, au fost dați în grija și supravegherea colectivelor de muncă eliberate din penitenciare, s-au intensificat măsurile pentru supravegherea minorilor și a vicioșilor majori, s-au scris un număr de 20 articole la ziarul local și s-au întreprins raiduri împreună cu redactorii ziarului pe diferite domenii de activități.

În urma acțiunilor întreprinse, pe lângă măsurile menționate, s-au aplicat un număr de 2.389 sancțiuni contravenționale în valoare de 438.170 lei, dintre care 1.247 la Legea circulației, 429 la regimul evidenței populației, 344 la Decretul 153, 126 la acte normative ce reglementează activitățile economice și 160 la actele normative elaborate de organele locale ale puterii și administrației de stat.

Măsurile și activitățile întreprinse și sprijinite de organele superioare, au fost de natură să sporească simțitor combativitatea și efectul preventiv. Este suficient să raportăm că în cursul trim. III, starea infracțională pe municipiu înregistrează o scădere față de trimestrul II, atât în ce privește numărul global al infracțiunilor cât și la principalele genuri de fapte antisociale. Ca urmare a acțiunilor întreprinse pentru aplicarea prevederilor Legii 25/76, numărul persoanelor învinuite pentru comiterea de infracțiuni din rândul celor fără ocupație este mai mic cu 13% în comparație cu trim. I al acestui an.

Am acordat atenție sporită lucrării cetățenilor străini sosiți pe raza municipiului în această perioadă, mai ales specialiștilor străini aflați în obiectivele miniere, folosind în acest sens toate mijloacele muncii de securitate pentru a contracara acțiunile dușmănoase ale acestora și identificarea legăturilor de interes operativ.

Acționăm de asemenea, în baza planului de măsuri comun întocmit de organele de contrainformații militare de la Unitatea Nr. 2617 nou înființată pentru cunoașterea stării de spirit din rândul militarilor repartizați la întreprinderile miniere Lonea, Dâlja, Lupeni și Bărbăteni, cât și a altor aspecte de interes operativ.

Raportăm că, cu toate măsurile luate, informațiile obținute în ultimul timp atestă faptul că încă se mai mențin și în prezent unele stări negative care se referă îndeosebi la reorganizarea activității productive pe 4 schimburi, fiind afectat îndeosebi schimbul IV, nefuncționarea la parametrii proiectați a unor utilaje și instalații (complexe mecanizate, combine, transportoare), asigurarea locurilor de muncă cu material lemnos și vagoane goi la nivelul necesarului, absențe nemotivate îndeosebi luna și în zilele de salariu, etc.

În baza sarcinilor stabilite în planul de măsuri, continuăm acțiunile pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional, a stărilor de spirit negative în strânsă conlucrare cu forțele existente. Sunt menținute pe mai departe efectivele dislocate în zonă și se acționează cu fermitate sporită pentru traducerea în practică a ordinelor conducerii Ministerului de Interne și a sarcinilor rezultate din concluziile Plenarei activului de partid al Comitetului Municipal Petroșani al P.C.R., ce a avut loc la data de 29 septembrie 1977.

Șeful Comandamentului
Colonel,
Golea David

Iuliu CRĂCANĂ

ASPECTE LEGISLATIVE ALE REPRIMĂRII DIZIDENȚEI ROMÂNEȘTI. CAZUL GOMA

THE LEGISLATIVE ASPECTS OF THE ROMANIAN DISSIDENCE REPRESSION. THE GOMA'S CASE

The counteraction of the new phenomenon - the dissidence -, which began to confront the communist systems in the 60's, supposed special measures.

For the repression to be legal, the communist state leadership used the legislative power for adopting a number of laws, which incriminated the political attitudes (opinions) by transforming in offences stipulated in Penal Code. The Penal Code from 1968, different from the previous, doesn't stipulate a division of the punishments in political and other punishments. Therefore, the new Code stipulated the political punishments for the offences against the state security.

Paragraph 2 of the article 157 from Penal Code stipulated as offence "the transmission of other data or documents which don't contain state secrets, but which through their character and importance, were able to endanger the state security". The same Code stipulated in art. 166 the propaganda against socialist system and in art 167 the initiation or the association of a criminal group with the intention of changing social order or form of government.

The present study try to show the moments when the communist regime was forced to "improve" the legislation and which was the connection with the dissident actions of Paul Goma in order to punish him and the others who try to develop a similar action.

In October 1971, Paul Goma published, in German language, to "Suhrkamp Verlag" Publishing House, the novel *Ostinato*. On 17th of December, the Great National Assembly adopts two laws, which, obviously, have a connection with Paul Goma.

The law no. 23 from 1971 which refers to *the protection of the state secret in the Socialist Republic of Romania* stipulated "it is forbidden to the Romanian citizens to have any connection with the foreign radio stations and televisions or other press organisms which spread, contrary to the interests of the Romanian state. The disclosure of any slander activity, the state secret or not, which was not dedicated to be public became an offence.

The Romanian citizenship law (no. 25/1971) stipulated, "The one who alienates from his country infringes the fidelity for that ... becomes unworthy of carrying the high title of the Romanian citizen. As a result, the Council of State can withdraw the citizenship to the one who: a). Is abroad and is guilty by doing hostile activities against the Socialist Republic of Romania or spreads activities who can diminish its good name.

Another law, which, in the context of the epoch, was used for compromising and destroying the opponents, is the Law no. 25 from 5 November 1976. This law convicts *the social parasitism* of the one who weren't engaged. This law could be applied to Paul Goma, too. Paul Goma was excluded from the Romanian Communist Party, from the Writers Union and couldn't publish anywhere. Therefore, he worked in the studio of the sculptor Ion Jalea.

In keeping within force legislation, to 1 April 1977, begins the penal suing of the dissident for the plot offence. Paul Goma was accused by activities of attraction, in cooperation with Dumitru Țepeneag, who was already exiled to Paris, of other people to hostile activities against socialist system, not only in literary field, but in the political field, too. The evidences from the file showed that they conceived a "plan of action" for creating a "resistant group" and provoking a huge scandal abroad on the theme of the lack of civic liberties and the violation of Human Rights in Romania. Thanks to external well known, Paul Goma wasn't punished, but this legislation was used to punish other opponent of the communist regime from Romania.

Etichete: Paul Goma, dizidență, cod penal, România, legea cetățeniei, 1971, 1977

Keywords: Paul Goma, dissidence, penal code, Romania, citizenship law, 1971, 1977

În circumstanțele politice ale anilor '60, eliminarea oricărei forme de rezistență față de regimul impus de la Moscova, a adus după sine o relaxare firească concretizată prin eliberarea deținuților politici. În același timp, a avut loc și o anumită relaxare legislativă¹, dar și o reducere a abuzurilor săvârșite de aparatul represiv². Îmbunătățirea substanțială a nivelului de trai a făcut ca

¹ Pentru a-și consolida poziția de lider noul secretar general al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, s-a arătat interesat să îmbunătățească relațiile cu Occidentul. Pe de altă parte, era clar că PCR nu mai poate pierde conducerea României, vechea elită politică fiind deja exterminată. Acestea au fost motivele pentru care, asistăm la o demascare a abuzurilor înfăptuite în primii ani ai comunismului, dar și la o îmbunătățire a cadrului legislativ. Totul era însă menit doar să îmbunătățească imaginea noii conduceri a PCR în exterior și în interior. Iată un exemplu de propagandă în Occident. În anul 1969, în articolul *Constituția - marea carte a cuceririlor democratice ale poporului român* scris de către decanul facultății de Drept din București, prof. dr. docent Mircea Lepădătescu acesta făcea apologia societății comuniste care asigura o „largă gamă de drepturi ale cetățenilor pe care o consfințește. Se evidențiază egalitatea în drepturi, esențială pentru democratism, inviolabilitatea persoanei, domiciliului, corespondenței, convorbirilor telefonice” („Glasul Patriei. Organ al Comitetului Central pentru repatriere”. Anul XIV nr. 6 (477), 20 februarie 1969, București).

² În cadrul Plenarei CC al PCR din 22-25 aprilie 1968, Nicolae Ceaușescu a lansat un atac virulent la adresa „abuzurilor și ilegalităților” comise sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și a lui Alexandru Drăghici. Au fost expuse pe larg „încălcărilor grave ale legilor statului săvârșite de lucrători de securitate, miliție, justiție și procuratură”, „anchetarea și trimiterea în justiție a unor oameni nevinovați”. (Oprea Marius, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente, 1949-1989*. Iași, Editura Polirom, 2003. pp. 365-

marea majoritate a românilor să se obișnuiască cu noul regim social și economic. Prin poziția sa publică de independență față de Moscova, Nicolae Ceaușescu și-a atras simpatia românilor naționaliști. Delimitarea de trecut prin reabilitarea lui Pătrășcanu și denunțarea abuzurilor din anii '50 i-a creat lui Nicolae Ceaușescu o imagine de lider reformator. Atitudinea acestuia din timpul crizei cehoslovace a aruncat o altă lumină asupra partidului, imediat după aceea la P.C.R. aderând mulți intelectuali. Intrând în partid, unii dintre aceștia au sperat la reformarea sa din interior. În contextul relaxării opresiunii în statele comuniste și al apariției unor dizidenți celebri, precum Aleksandr Soljenițin³, unii dintre aceștia au crezut că pot să critice stalinismul și să dezvăluie ororile comise de acesta. Pentru o perioadă scurtă de timp acest lucru a fost permis dorindu-se înregimentarea lor. În acest „răstimp radios (1965-1971)”⁴, a debutat în literatura română fostul „politic”, Paul Goma. Prin atitudinea sa față de sistem dar, mai ales, prin scrierile sale curajoase în care dezvăluia ororile și nedreptățile trăite în închisorile comuniste a devenit, în scurt timp, o amenințare la adresa „ordinii socialiste”. Alături de el, sau în paralel, și alți cetățeni au luat atitudine împotriva încălcării drepturilor fundamentale ale omului.

Această destindere însă, avându-și originea la nivelul superior al conducerii de partid și de stat, trebuia să se oprească la nivelul la care aceasta voia. În acest sens, s-a folosit cu succes sistemul juridic cu cele două paliere ale sale: pe de o parte *legile* care să pedepsească orice formă de opoziție, și, pe de altă parte, atunci când legislația nu conținea prevederi exprese, *abuzurile* înfăptuite cu ajutorul justiției peste litera legii, ambele având roluri importante în represiunea politică alături de Securitate și Miliție. Despre dizidența lui Paul Goma s-a vorbit mult în sensul că ea a constituit o lovitură serioasă pentru imaginea R.S.R. ca stat care ar respecta drepturile omului. În rândurile ce urmează vom încerca să arătăm legile sub incidența cărora intrau acțiunile întreprinse de Paul Goma și că au fost momente când regimul a fost nevoit să „înbunătățească” cadrul legislativ pentru a-l pedepsi pe el și pe oricine ar mai îndrăzni să desfășoare o acțiune similară. Deoarece, datorită apropierei de Occident, în Republica Socialistă România s-au evitat măsurile staliniste (un simulacru de proces și exterminarea fizică în detenție), în anii '60 represiunea începe să capete forme mai subtile. „Funcția justiției de reprimare a claselor răsturnate și de eliminare a rămășițelor burgheze”⁵ este înlocuită treptat cu cea de înăbușire a oricărei atitudini anticomuniste. Regimul comunist a adoptat alte metode, mai subtile, de a contracara opoziția de orice fel.

384). De fapt, denunțarea abuzurilor nu era decât o formă de câștigare a capitalului politic și de eliminare a adversarilor politici, în fruntea cărora se posta Drăghici.

³ Publicarea în 1973 a romanului *Arhipelagul Gulag* a produs un șoc în lumea liberă. Dezvăluirile cărții lui Soljenițin au contribuit la schimbarea opiniei multor filocomuniști care mai credeau în sistemul social propus de Marx, Engels și Lenin.

⁴ Expresie folosită de Eugen Negrici în *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației Pro, București, 2002.

⁵ I. Oancea, *Desvoltarea continuă a învățământului juridic în U.R.S.S.* în „Justiția nouă”, anul VIII, 1952, p. 305.

Împotriva dizidenților s-au folosit, în general, trei metode: catalogarea drept *nebuni*, numai buni de internat în azilele psihiatrice, drept *oameni fără căpătâi, declasați social, paraziți* cărora nu le place munca sau, a treia metodă, „dovedirea” lor ca *vânduți agenturilor străine, trădători de neam și țară*. Împotriva celor mai mulți dintre ei s-au folosit două sau toate cele trei modalități de discreditare. Punerea lor în aplicare se elabora în „atelierile securității”. Pentru a da represivii o notă de legalitate, conducerea statului comunist a folosit puterea legislativă. Marea Adunare Națională a adoptat o serie de legi care să pedepsească atitudinile politice prin transformarea lor în infracțiuni care erau prevăzute în Codul Penal.

Codul Penal din 1968, spre deosebire de cel anterior, nu prevedea o împărțire a pedepselor în pedepse de drept comun și pedepse politice. Cu toate acestea, noul cod camufla pedepsele politice la infracțiunile contra securității statului. Alin. 2 al art. 157 din Codul Penal prevedea ca infracțiune „transmiterea și altor date sau documente care *nu conțineau secrete de stat*, dar care prin caracterul și importanța lor aveau darul de a periclita securitatea statului”⁶. Pedepsa pentru această infracțiune era închisoarea de la 5 la 15 ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii. În interpretarea juridică a regimului comunist era vorba „de informații exagerate, sau unilaterale asupra realităților din țara noastră ori de documente care ar putea fi interpretate într-un mod dăunător, răuvoitor statului nostru, dacă acestea sunt susceptibile să aducă prejudicii statului socialist”⁷. Aceasta deoarece statul comunist considera de „rea credință” „elementele nestatornice, șovăielnice din țara noastră care pot să se dedea la acțiuni de propagandă deosebit de dăunătoare, răspândind în public idei dușmănoase, calomnii, de natură să slăbească încrederea maselor în orânduirea socialistă” precum și „propaganda” săvârșită de cetățeni români „la îndemnul cercurilor agresive imperialiste care folosesc posturile de radio și televiziune, presa, literatura, cinematografia” în scopul „schimbării orânduiri socialiste”⁸.

⁶ Preocupările literare de orice fel ale oricărui cetățean erau periculoase pentru regim pentru că ar fi putut avea un conținut ideologic necorespunzător. Între obiectivele Securității unul foarte important era depistarea oricărei scriituri și prevenirea transmiterii ei în străinătate (vezi Florian Banu, *Justiția sub supravegherea Securității*, în „Arhivele Totalitarismului”, Academia Română, I.N.S.T., nr. 3-4/2005, p. 217). Un caz binecunoscut este cel al Gheorghe Ursu care a fost arestat, în decembrie 1984, în urma unui denunț la Securitate, pentru că ținea un jurnal. A murit din cauza bătăilor primite în timpul detenției.

⁷ Teodor Vasiliu ș.a., *Codul Penal al Republicii Socialiste România – comentat și adnotat - partea specială*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977. p. 25.

⁸ La data de 26 decembrie 1987, lt. col. Popa Mihai (D.S.S. Direcția Cercetări Penale) dispune arestarea preventivă a lui Gabriel Andreescu, iar pe 25 decembrie 1987 începerea urmăririi penale pentru săvârșirea infracțiunii de trădare prin transmitere de secrete. Acuzația din procesul verbal de începere a urmăririi penale suna astfel: „În sarcina sus-numitului s-a reținut că în perioada septembrie-decembrie 1987 a redactat mai multe înscrisuri conținând date ireale în legătură cu realitățile politice și social-economice din țara noastră, pe care le-a predat unui diplomat străin”. (A.C.N.S.A.S.- fond penal, dosar nr. 68, vol.1, f. 1).

Același Cod Penal, incrimina în art. 166 propaganda împotriva orânduirii socialiste⁹, iar în art. 167 inițierea sau constituirea unei organizații sau asocieri care ar avea ca scop schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ, precum și acționarea, aderarea sau ajutorarea unei astfel de asociații.

În octombrie 1971, Paul Goma publică, în limba germană, la editura Suhrkamp Verlag, romanul *Ostinato*. Interesant este că, la data de 17 decembrie, legiuitorul român, Marea Adunare Națională, adoptă două legi care, vizibil, au o legătură cu Paul Goma: Legea 23/1971 și Legea 25/1971.

În Legea 23/1971 *privind apărarea secretului de stat în RSR*, la secțiunea a III-a (obligațiile persoanei fizice), după articolele 10-13, care se referă la salariații care au acces la informații, date sau documente care constituie secrete de stat - cărora li se interzicea să divulge sub orice formă conținutul acestora persoanelor străine sau române, să stabilească relații de serviciu cu organizații internaționale, reprezentanțe și organizații străine fără aprobarea prealabilă a conducătorilor organizațiilor socialiste din care fac parte, să stabilească relații personale cu străinii care nu au domiciliu în R.S.R. dacă aceasta afectează interesele statului român - articolul 14 precizează: se interzice cetățenilor români de a avea orice fel de legătură cu posturile de radio și de televiziune ori cu organe de presă din străinătate care prin acțiunile lor desfășoară o activitate de defăimare sau contrară intereselor statului român. La capitolul sancțiuni, în art. 60, lit. e, apare ca *infracțiune* „divulgarea de informații care, deși nu constituie secrete de stat, nu sunt destinate publicității”. *Nota bene*, este vorba de *Legea privind apărarea secretului de stat în RSR*.

Trebuie spus că ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 6 august 1971 a avut pe ordinea de zi proiectul de decret privind apărarea secretului de stat în RSR. Acesta se referea strict la salariații care lucrează cu informații, date sau documente care constituie secrete de stat. Din discuțiile pe marginea proiectului precum și în expunerea de motive se vede clar unde era pus accentul: pe ecusoanele cu poza salariaților, intrări unice în fabrică pentru a preveni accesul persoanelor neautorizate. Ca urmare, proiectul de decret se referea strict la documentele, datele și informațiile care fac în mod obișnuit obiectul secretului de stat, definit cu strictete (informații cu caracter economic și militar) și nu la opiniile politice sau manifestările artistice care nu erau în concordanță cu ideologia oficială a partidului¹⁰. Paragrafele politice care au denaturat însuși fundamentul legii au fost introduse mai târziu, la elaborarea legii un aport deosebit avându-l

⁹ Art. 166: „Propaganda cu caracter fascist săvârșită prin orice mijloace, în public, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi. Propaganda sau întreprinderea oricărei acțiuni pentru schimbarea orânduirii socialiste, sau din care ar rezulta un pericol pentru securitatea statului, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi.” Un exemplu de condamnare în baza acestui articol este cel a lui Iulius Filip. În data de 1 martie 1982 este condamnat la 8 ani închisoare, 4 ani interzicerea drepturilor civile, degradare militară și plata cheltuielilor de judecată.

¹⁰ Vezi A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 90/1971, ff. 3-221.

specialiștii Securității¹¹. Ce a făcut ca legea pentru apărarea secretului de stat să devină, în bună măsură o lege împotriva libertății de exprimare?

De la Paris, în revista „Ethos”, Monica Lovinescu sesiza: „Câteva paragrafe din această lege, care uită un singur lucru, să definească ce este un secret de stat, privesc direct pe scriitori. Primul și cel mai important interzice publicarea și difuzarea în străinătate a lucrărilor și scrierilor de orice natură care ar aduce un prejudiciu intereselor Statului român. E lesne de făcut legătura cu publicarea în străinătate a romanului lui Paul Goma. Al doilea, interzice cetățenilor români de a avea orice fel de raporturi cu posturile de radio sau organismele de presă din străinătate care, prin natura lor, au acțiune contrarie Statului român sau îl calomniază. Cetățenii români care se află în străinătate, în misiune, sau din motive personale, n-au dreptul – continuă legea – să acorde interviuri organelor de presă, agențiilor de influență. Desigur și înainte exista un HCM care nu încuviința colaborarea cu *posturile de radio dușmănoase*, dar nu avea putere de lege și nu prevedea deci o pedeapsă precisă...”¹².

În aceeași zi, Marea Adunare Națională adoptă *Legea cetățeniei române*. Încă din preambul stabilea drepturile și îndatoririle cetățenilor români, modul de dobândire și pierdere a cetățeniei constituind un atribut exclusiv al statului socialist român. În virtutea acestui fapt la capitolul III, intitulat *pierderea cetățeniei române*, litera A, *retragerea cetățeniei*, în art 19 se prevedea că „cel care, rupându-se de țară, își încalcă îndatoririle de fidelitate față de patrie... devine nedemn de a purta înaltul titlu de cetățean român. Ca urmare, Consiliul de Stat poate retrage cetățenia aceluia care: a) aflându-se în străinătate se face vinovat de fapte ostile față de RSR sau de natură a aduce știrbire bunului ei renume...”¹³.

În mod curios, deși în 1969, înainte de a publica în Occident, primește din partea Securității aviz negativ de plecare la un congres de documentare în Italia și Austria, în 1972, Paul Goma obține viza pentru ieșire în străinătate. Înainte de plecarea la Paris, Securitatea propunea să fie lăsat să plece, ulterior, pe perioada șederii în străinătate urmând a i se retrage cetățenia română pentru acțiuni ce afectau interesele țării (acordarea de interviuri, apariția romanului *Ușa*)¹⁴.

Un alt act normativ care, în contextul epocii, a fost folosit pentru a-i compromite și scoate în afara legii pe opozanți a fost Legea 25 din 5 noiembrie 1976. Aceasta condamnă *parazitismul social* al celor care refuzau sistematic, fără motive întemeiate, de a se încadra în muncă. După ce

¹¹ Pentru contribuția adusă la elaborarea proiectului de lege privind apărarea secretului de stat în R.S.R., la data de 11.12.1971, următorii ofițeri de securitate au fost recompensați din fondul centralizat al Consiliului Securității Statului cu câte 3.500 lei: șeful Direcției a III-a, general-maiorul Neagu Cosma, șeful Direcției a IV-a, general-maiorul Dumitru Gherguț, șeful Direcției a II-a, colonelul Emil Macri, șeful Cancelariei C.S.S., colonelul Lințu Ioan, (AMI, fond D.M.R.U., inventar nr. 7395, dosar nr. 14, f. 207).

¹² Monica Lovinescu, *Sub zodia tezelor din iulie*, în „Ethos”, caietul 1, toamna 1973, Paris, f. 281.

¹³ Retragerea cetățeniei era o practică exersată încă din timpul lui Carol al II-lea. Un exemplu concludent este retragerea cetățeniei române lui Radu Drăgulinescu, în 1938, deoarece acesta criticase în diverse publicații din străinătate regimul dictatorial impus de rege. (A.N.I.C., fond C.C al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 99/1953, f. 16).

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2217, vol. 3, ff. 21, 33.

erau puși în discuția adunării cetățenești aceștia puteau fi obligați, prin hotărâre judecătorească, să presteze muncă, timp de un an pe șantiere de construcții, în unități agricole, forestiere etc. Paul Goma putea intra și sub incidența acestei legi. Excluz din Partid, din Uniunea Scriitorilor și neputând să publice nicăieri, ajunsese să lucreze în atelierul sculptorului Ion Jalea. Lăsându-i fără loc de muncă, regimul putea ușor să lovească în incozi. Cei care îl sprijineau din străinătate se temeau că ar putea să fie o altă lege pe care o vor folosi împotriva lui Goma. Peste câteva luni, o revistă din exil anunța că Paul Goma a fost arestat și, împreună cu alți semnatari, duși la Judecătoria sectorului 7, și după ce, peste noapte li s-au făcut toate formele de angajare (deși unii erau studenți, iar alții angajați în altă parte), au fost obligați să se prezinte a doua zi la ora 06.30, la fabrica *Progresul*, unde, li s-a pus o lopată în mână¹⁵. Informația s-a dovedit a fi falsă dar, datorită noii legi și practicilor Justiției, Securității și Miliției, părea plauzibilă. Orice abuz era la acel moment plauzibil din partea tuturor factorilor de putere, Goma săvârșise *crimen maestatis*, atentase la ordinea de stat, punea prin faptele lui în pericol *funcționarea normală a statului, suveranitatea lui*. Faptul că era sprijinit de organizațiile internaționale pentru apărarea drepturilor omului a făcut ca statul comunist să nu poată lua măsuri drastice, încercând să îl compromită cu metodele Securității¹⁶, iar mai apoi să folosească justiția, acțiunile lui Goma fiind deja ilegale datorită legilor despre care am făcut vorbire mai sus.

În conformitate cu legislația în vigoare, la 1 aprilie 1977 are loc începerea urmăririi penale lui Goma, conform art. 228 alin. 2 lit c., a doua zi, eliberându-se un mandat de arestare preventivă valabil până la 1 mai inclusiv. În zilele următoare, pentru aceleași infracțiuni sunt arestați și semnatarii scrisorii: Vlad Drăgoescu (fost deținut politic, condamnat în 1949 în lotul generalului Carlaonț la 12 ani muncă silnică) și medicul Ion Ladea. Nicolae Bedivan este cercetat în libertate. Și aceștia doi sunt foști condamnați. Cu toate cercetarea penală are loc pentru „trădare prin transmitere de secrete” (art. 157 alin.2 C.P.) care se pedepsea cu închisoare de la 5 la 15 ani¹⁷, între timp pentru Paul Goma apare și acuzația de complot (art. 167, alin.1 și 3 c.p.).

În fapt, infracțiunea de complot era ușor de probat, Goma fiind acuzat că a dus o susținută activitate de atragere, la presiunile lui Dumitru Țepeneag, a altor persoane la acțiuni ostile orânduirii socialiste, nu numai pe plan literar, ci și politic¹⁸. Probele de la dosar, arătau că, împreună cu Dumitru Țepeneag¹⁹ care era deja exilat la Paris, Paul Goma a conceput un „plan de acțiune” pentru crearea unui „grup de rezistență” și provocarea unui scandal de proporții în străinătate pe tema lipsei de libertăți civice și încălcarea drepturilor omului în România. Acesta se numea „Planul de toamnă” și urma să înceapă să se desfășoare după 1 septembrie²⁰. Goma declara sub anchetă: „Întrebare: În declarația din 14 aprilie 1977, ați arătat că în scrisoarea pe

¹⁵ „Buletin de informație pentru românii din exil”, nr. 657, mai, 1977.

¹⁶ Mariana Sipoș, *Destinul unui dizident: Paul Goma, cu un studiu introductiv de Iuliu Crăcană: Paul Goma – Dosarele de securitate*, Ed. Universal Dalsi, București, 2005.

¹⁷ A.C.N.S.A.S. Fond Penal, dosar nr. 313, vol. 1, f. 14.

¹⁸ *Ibidem*, f. 62.

¹⁹ Lui Dumitru Țepeneag i se ridicase încă din 1975 cetățenia română în baza legii 25/1971.

²⁰ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2217, vol. 1, f. 162.

care ați trimis-o lui Țepeneag Dumitru la 23 august 1977, i-ați solicitat indicații asupra modului în care să treceți la acțiune, aceasta ca urmare a solicitării acestuia expusă în materialul din 26 aprilie 1976, în care vă cerea să realizați legături cu *diferiți opozanți*. Declarați, în ce au constat noile indicații?

Răspuns: În noaptea de 22 ianuarie 1977, am primit un telefon de la Paris, din partea lui Virgil Tănase, care m-a întrebat dacă cunosc despre acțiunea unor persoane din unele țări socialiste îndreptate împotriva politicii acestor state.

După ce l-am informat că am aflat acest lucru de la postul de radio Europa Liberă, Virgil Tănase, mi-a cerut să trec și eu la acțiune, respectiv la o «versiune românească», cuvinte pe care le-a folosit el. În acest sens s-a oferit chiar să vină în R. S. România ca să mă ajute, însă l-am sfătuit să stea acolo.

La data de 26 ianuarie 1977, am redactat și multiplicat o scrisoare, adresată scriitorului cehoslovac Pavel Kohut și «camarazilor săi», în care am adus o serie de calomnii realităților din R.S. România, în sensul că ar fi sărăcie, haos economic, demagogie, nesiguranță și teroare...²¹. Doar această declarație era suficientă pentru a fi condamnat la detenție pentru mulți ani.

În mod curios, deși mandatul de arestare emis pentru perioada 2 aprilie – 1 mai 1977 a fost prelungit pe perioada 2 – 31 mai, Ștefănescu Mihai, procuror militar din Direcția Procuraturilor Militare, dispune la 6 mai 1977 punerea în libertate a lui Paul Goma ținând cont că au fost elucidate toate aspectele legate de învinuire, acesta recunoscându-și vinovăția, „cercetările vor continua cu cel în cauză în stare de libertate”²².

Deși pentru regimul Ceaușescu era simplu să emită legi cu ajutorul cărora, apoi, să îl închidă pentru mulți ani pe Paul Goma, ele nu au fost folosite nici împotriva acestuia și nici a altor dizidenți mediatizați în Occident. Motivele sunt lesne de înțeles. Presa occidentală a vremii semnala că, datorită conjuncturii internaționale și a grijii lui Nicolae Ceaușescu pentru imaginea proprie în lume, „regimul evita să ia măsuri directe și spectaculare împotriva unor scriitori cunoscuți”. Într-un interviu telefonic dat ziarului „Tribune de Geneve” în 17 februarie 1977, întrebat ce urmări ar putea avea publicarea scrisorii deschise, Goma a răspuns: „Cred că riscă să aibă consecințe supărătoare pentru cei care au semnat-o care sunt practic necunoscuți. Ceilalți sunt mai mult sau mai puțin protejați de notorietatea lor. Dinafară, presa occidentală poate exercita o influență care ne va permite să continuăm mica noastră sarcină”²³.

Împotriva lui Paul Goma s-au luat și altele de măsuri în care Securitatea a avut rolul cel mai important. Actele normative a căror încălcare ar fi putut atrage sancțiuni aspre, nu au fost folosite, datorită notorietății și a perioadei²⁴, dar au constituit o amenințare continuă. După ostracizarea lui Goma au mai existat acțiuni de dizidență mai mult sau mai puțin consistente.

²¹ *Ibidem*, vol. 1, f. 145.

²² A.C.N.S.A.S., Fond Penal, Dosar nr. 313, vol. 9, f. 155.

²³ „Buletin de informație pentru românii din exil”, nr. 652, martie 1977.

²⁴ O oarecare notorietate era de mare ajutor celor ce aveau curajul de a critica regimul. Îi amintim aici pe Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Andrei Pleșu, Doina Cornea, Radu Filipescu, Dan Petrescu, Dorin Tudoran etc.

Împotriva lor s-a folosit aceeași legislație cu ceva mai mult succes de această dată²⁵. Mai mult, sistemul juridic, în general, a fost o unealtă docilă folosită de regimul totalitar pentru a-i reduce la tăcere pe dizidenți²⁶. Trebuie să amintim aici și despre abuzurile săvârșite de către sau cu ajutorul aparatului judiciar. Sunt nenumărate cazurile celor ridicați de acasă fără mandat de arestare, deși în Constituție și în Codul de Procedură Penală se prevedea expres că „nici o persoană nu poate fi arestată și reținută decât în cazurile expres prevăzute de lege”. O altă formă de abuz care se practica frecvent de către organele de anchetă era bătaia care putea să capete formele cele mai brutale²⁷. Infracțiunile politice intrau în competența celebrei Direcții a VI-a a Securității care putea să dispună începerea urmăririi penale și arestarea celor acuzați de infracțiuni politice.

Pentru a opri orice manifestare a libertății de gândire, conducerea statului comunist opresiv avea toate pârghiile, începând de la legiuitor și până la informatori, pârghii pe care, de obicei, nu a ezitat să le folosească. Faptul că acțiunile lui Paul Goma nu au fost oprite din fașă prin internarea sa într-un azil psihiatric, condamnarea la ani grei de pușcărie sau chiar prin eliminarea fizică, deși ultimele două metode s-au încercat, este doar o excepție cauzată de o bălbă a regimului, nepregătit încă să se confrunte cu o nouă formă de opoziție – dizidența. Adaptarea la noua situație s-a produs cu rapiditate și prin modificarea legislației în sensul în care orice manifestare publică anticomunistă să fie blocată cu brutalitate încă înainte de a se începe să se desfășoare.

²⁵ Câteva exemple: Gabriel Andreescu, arestat preventiv și pe 25 decembrie 1987 urmărit penal pentru săvârșirea infracțiunii de trădare prin transmitere de secrete, Iulius Filip condamnat pentru *propagandă împotriva orânduirii socialiste*, Radu Filipescu condamnat la cîțiva ani buni de închisoare pentru răspîndirea unor manifeste contra regimului etc.

²⁶ În comunism, justiția trebuia să apere orânduirea socială: „Procesul penal rămâne conceput - în totalitatea textelor sale - în scopul de a contribui la apărarea orânduirii de stat, la apărarea societății socialiste, întărirea legalității, prevenirea infracțiunii, precum și educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor...” Dumitru Mazilu, *Noul Cod de procedură penală*, în „Glasul Patriei. Organ al Comitetului Central pentru repatriere”. Anul XIV nr. 15 (486), 20 mai 1969, București, p. 12.

²⁷ Anchetarea lui Paul Goma nu a făcut excepție de la practica epocii. Nicolae Pleșiță a recunoscut, cu mai multe ocazii, că l-a bătut pe Paul Goma în timpul anchetei: „I-am luat de barbă și am dat și cu stînga, și cu dreapta!”

IV. LITERATURA ISTORICĂ ȘI DOCUMENTELE SECURITĂȚII

Raluca Nicoleta SPIRIDON

DEPOLITIZAREA GREVEI MINERILOR (2-3 AUGUST 1977) ÎN SURSELE ISTORICE ALE ARHIVEI CNSAS. IMPACTUL NOILOR SURSE PRIMARE

DEPOLITICIZING THE MINERS' STRIKE IN VALEA JIULUI IN HISTORICAL SOURCES WITHIN THE RECORDS OF CNSAS (1977) THE IMPACT OF NEW PRIMARY SOURCES

Introducing more primary sources concerning the Strike of the Miners (the 2nd – 3rd of August, 1977) and its consequences within the public circuit had as a result a critical reconsideration of this event.

Official sources created by the ex Securitate Authority were not conceived to transmit information to the next generations, and, as a presentation way, they have been depoliticized by omitting the registering of several episodes whose protagonists were certain party members and by projecting the responsibility of performing the strike towards the secretaries of local party organizations. Last, but not least, within a certain international context where there is fighting for the human and citizen's rights, there has been avoided the performing of a political trial by resorting to convictions for offences of common right.

So long waiting to be consulted, the historical sources within records CNSAS concerning the Strike of the Miners (the 2nd - the 3rd of August, 1977) have been proved not to be lacking certain limits as it is also true the fact that they succeeded in removing many of the ambiguities and exaggerations provided by the few primary sources existent until 1989, by an effort which reminds us the Reinhardt Kosselek statement: *sources do not make a story to become history.*

Etichete: grevă, mineri, 1977, Valea Jiului, surse istorice, istoriografie, dosare CNSAS, Radio Europa Liberă

Keywords: strike, miners, 1977, Valea Jiului, Historical sources, historiography, Securitate's files, Radio Free Europe

În concluziile asupra succesiunii și deplasării domeniilor de interes în scrierea istoriei, Charles – Olivier Carbonell a trecut în revistă progresele lui Clio, de la câștigarea profunzimii prin discursurile lui Herodot și Sima Qian, la dobândirea autonomiei prin metoda criticii de document. În secolul XX, se ajunge la deschiderea a două noi drumuri de către istorici: „unul al practicii marxiste, care readuce istoria sub tutela filozofiei, a moralei și a retoricii, celălalt al practicilor multiple reînnoite – metode împrumutate de la alte științe, teritorii anexate, probleme revenite în actualitate, un discurs niciodată închis pe teme niciodată limitate”¹. Însă aceste direcții au căzut în desuetudine, pe de o parte, odată cu sfârșitul materialismului istoric și moartea ideologiilor, iar pe de altă parte, odată cu atacurile împotriva „noii istorii” și a unei „cotituri critice” care încearcă să redea istoriei identitatea.

Dincolo de orientarea istoricilor din fostele state comuniste spre rescrierea istoriei, studierea sistemelor comuniste însăși deschide o situație complexă care nu se va rupe de extinderea câmpurilor de investigații asupra unei societăți omogenizate, ce e drept într-un mod diferit de cel al societăților deschise, însă, simultan cu „noua cotitură critică”, își va manifesta interesul pentru evenimentele perioadei, oricare ar fi natura lor, în încercarea de a limpezi ceea ce a fost ocultat sau prezentat distorsionat pe durata existenței comunismului.

Un astfel de efort se va orienta aproape instinctiv spre toată paleta de surse, atât spre cele furnizate de instituțiile oficiale, dar și spre cele orale în măsura în care contemporanii și protagoniștii evenimentelor se află încă în viață și pot oferi mărturii. Și aici trebuie făcută o mențiune. Preluarea în studii istorice a unor informații inexacte s-a datorat atât modului necritic în care au fost valorizate aceste informații cât și a introducerii cu o foarte mare întârziere a anumitor arhive în circuitul public. Acestea nu acoperă documentar toate aspectele de care am fi interesați dar ar fi constituit alte surse care să confirme sau să infirme ceea ce exista la un moment dat.

Foarte mult timp, singurele surse accesibile, referitoare la urmările grevei au fost scrisorile și mărturiile transmise de postul de Radio „Europa Liberă”: o scrisoare datată 17 septembrie 1977 și semnată de 22 muncitori privind urmările grevei; o scrisoare datată 10 septembrie 1977, a cărei semnătură este indescifrabilă; mărturia depusă de un fost miner de la Lupeni la Amnesty International, în 1978, și interviul pe care Istvan Hossu l-a acordat lui Neculai Constantin Munteanu, în 1986, la Radio „Europa Liberă”².

Prima scrisoare datată 17 septembrie 1977 și semnată de 22 muncitori privind urmările grevei a pus în circulație cifra de 4 000 de mineri scoși din serviciu, iar cea de-a doua vorbește de faptul că în fiecare mină „sunt lichidați, începând din 5 septembrie, 3 până la 400 de muncitori, care s-au pus în gură cu organul de partid și au săvârșit incidente penale. Toți sunt puși pe drumuri, cu 2-3 copii și nu mai sunt primiți în nici o mină din țară”³. Astfel, mergându-se pe singurele informații care existau la acel moment a rezultat că: „s-a deschis o anchetă pentru descoperirea centrului grevist, iar în următoarele luni circa 4 000 de mineri au fost mutați în alte

¹ Charles – Olivier Carbonell, *Istoriografia*, București, Ed. Grafoart, 2006, p. 146.

² Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport Final*, București, Ed. Humanitas, 2007, pp. 698-699.

³ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8829, vol. 24, ff. 91-94.

zone miniere; despre unii se spunea că au fost mutați în alte zone miniere; despre unii se spunea că ar fi fost trimiși în coloniile de muncă de la Canalul Dunăre – Marea Neagră⁴. Din punct de vedere temporal – izvoare create în perioada pe care o studiem – se poate considera că reprezintă surse primare, însă la fel de adevărat este faptul că au o mare doză de oralitate și intenționalitate⁵.

Postul de Radio „Europa Liberă” a fost una dintre puținele surse de informare, alternativă la cea oficială, de la care românii aflau aspecte de realitate neconvenabile pentru sistemul comunist. A fost însă creat pentru a desfășura o propagandă anticomunistă în contextul în care după cel de-al doilea Război Mondial, propaganda „a devenit un instrument distinct al politicii externe, stând alături de instrumentele tradiționale reprezentate de diplomație și forță militară”⁶. În acest context este aproape miraculos modul în care a reușit să afle câte ceva despre greva minerilor, nu se poate afirma că și-a extras informația din surse directe, ci mai degrabă indirecte, dată fiind inexactitatea informațiilor. Pe acest fond s-a suprapus și o anumită supradimensionare a evenimentelor în vederea sensibilizării opiniei publice, proprie oricărei activități de propagandă și o încercare vizibilă de a conecta nemulțumirile minerilor cu mișcarea de disidență inițiată de Paul Goma.

La mai bine de 30 de ani de la producerea evenimentelor asupra semnatarilor scrisorilor adresate postului de radio „Europa Liberă” planează echivocul. O notă a Ministerului de Interne din 5 octombrie 1977 preciza faptul că din verificările efectuate în legătură cu semnatarii scrisorii din 17 septembrie 1977, transmisă de postul de radio „Europa Liberă” în ziua de 2 octombrie 1977: „printre semnatarii menționați în emisiunea respectivă, nu figurează nici o persoană din cele 6 care s-au erijat în «reprezentanți» ai unor grupuri de muncitori, precum și niciuna din cele 16 care au fost cercetate, judecate și condamnate pentru acte de violență, comise la începutul lunii august a.c.”⁷. În ceea ce privește identitatea propriu-zisă a celor 22 de semnatori, dintre persoanele menționate erau identificate vag patru persoane: I. Dumitru drept Iacob Dumitru, despre Aurel Rusu se credea că ar putea fi Rus Aurel, lui I. Daneț i-ar fi corespuns un anume Daneț Ioan, iar C. Jitaru era posibil să fi fost Jitaru Constantin.

De asemenea, verificările și analizele Securității au condus la șase cetățeni vest-germani, prezenți în Valea Jiului în perioada 21 iulie – 20 august 1977, ce ar fi putut cunoaște în mod direct evoluția stării de spirit și a evenimentelor, precum și la un miner pensionar – Ban Ilie,

⁴ Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea, Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, București, Ed. Humanitas, 1995, p. 232.

⁵ Pentru o opinie critică în privința acestor informații, vezi Florian Banu, *Câteva considerații privind istoriografia Securității* în „Caietele CNSAS”, anul 1, nr. 1/2008, București, Ed. CNSAS, 2008, p. 194: „Fragmentul citat [sus-menționat n.n.] comportă mai multe observații: faptul real, ancheta Securității ..este împletit cu ficțiunea: numărul de 4 000 mineri mutați în alte zone miniere este evident nefundamentat, autorul neîntrebându-se care erau acele «zone miniere» capabile să absoarbă 4 000 de noi angajați și nici ce ar fi însemnat această deportare pentru Valea Jiului”.

⁶ Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni, lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Iași, Ed. Polirom, 2007, p. 356.

⁷ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8829, vol. 24, f. 135.

cunoscut de organele Securității Hunedoara drept un consecvent corespondent al postului de radio „Europa Liberă”. Investigațiile Securității s-au oprit la aceste constatări sau cel puțin nu am mai identificat documente relevante în acest sens. De altfel, această scrisoare a fost publicată și de săptămânalul parizian „Liberation” în ediția din 22 octombrie 1977, în privința acestui aspect doi cunoscuți publiciști ai Văii Jiului – Marian Boboc și Mihai Barbu -constatând în prezent că „au trecut 30 de ani și niciunul dintre cei 22 de semnatari nu și-a declinat identitatea”⁸.

Interviul realizat de Nicolae Constantin Munteanu în 1986 cu Istvan Hossu nu face decât să repună în circulație, într-o formă ce e drept mai dezvoltată același tip de informații: data de declanșare a grevei este precizată drept 1 august, or nemulțumirile la Lupeni s-au manifestat puternic începând cu dimineața zilei de 2 august, numărul greviștilor este estimat la 35.000 în 1 august 1977, or de abia în 3 august 1977, în urma deplasării minerilor de la celelalte mine la Lupeni dar și după mobilizarea de către factorii de partid a oamenilor muncii cărora li s-a precizat că vor participa la o întâlnire de lucru cu șeful statului poate fi vorba de o participare a 35.000 de oameni.

Răspunzând în mare măsură necesităților de răspândire a convingerilor anticomuniste, informația furnizată de Radio „Europa Liberă” a servit drept reper memorării post-decembriste a evenimentelor de opoziție față de regimul Ceaușescu, instaurând un raport specific între prezent și trecut dar în cele din urmă când logica istorică a început să le analizeze mai bine sau s-a trecut la consultarea și a altor izvoare, s-a constatat că nu au fost lipsite de ambiguități sau exagerări. Au devenit astfel, mai puțin indicate pentru o expunere rațională a faptelor trimițându-ne la respectarea principiilor de bază ale criticii istorice⁹ și reamintindu-ne afirmația lui Reinhart Koselleck că „izvoarele nu fac, pur și simplu, ca o povestire să devină istorie”¹⁰.

Fără a intra în multe detalii în ceea ce privește contextul și motivațiile care au făcut ca anumite arhive și fonduri arhivistice să nu fie introduse în circuitul public ne vom limita să afirmăm

⁸ Marian Boboc, Mihai Barbu, *Strict Secret Lupeni 1977. Filajul Continuă!* Craiova, Ed. Autograf MJM, 2007, p. 78.

⁹ „Critiquer un texte suppose d'abord de vérifier la qualité des informations qu'il fournit: sont-elles authentiques, crédibles, cohérentes? Il convient ensuite de hiérarchiser cette information depuis l'essentiel jusqu'à l'anecdotique, depuis le véridique jusqu'à l'inexact. On peut aussi relever les «lacunes» ou certains «oublis» du texte. Les silences d'un auteur, ses inexactitudes, parfois volontaires, peuvent s'avérer plus lourds de signification que tel petit détail «juste»” (A critica un text presupune, înainte de toate, verificarea calității informațiilor transmise de acesta: sunt ele autentice, credibile, coerente? Apoi, această informație se ierarhizează pornind de la conținutul esențial până la cel anecdotic de la cel veridic până la cel inexact. Putem, de asemenea, dezvălui „lacunele” sau anumite „omisiuni” ale textului. Momentele de tăcere ale unui autor, de inexactitate, câteodată voluntare, se pot adevăra prin semnificații mai profunde decât „doar” printr-un asemenea mic detaliu) (Vincent Milliot, Olivier Wieviorka, *Méthode pour le commentaire et la dissertation historiques*, Paris, Edition Nathan, 1994, p. 8).

¹⁰ Reinhart Koselleck – *Le futur passe. Contribution a une sémantique des temps historiques*, Paris, Edition de l'Ehess, 1990, p. 185 *apud* Florin Țurcanu, *Istorie Contemporană și Istorie Recentă în România în Istoria Recentă în Europa, Obiecte de studiu, surse, metode*, București, Ed. Colegiul Noua Europă, 2002, p. 85.

doar că studierea unor fonduri de la Arhivele Naționale s-a făcut cu mare greutate în anii trecuți iar rezistența societății românești la adoptarea unei legi de deconspirare a fostei Securități¹¹ a implicat și nepredarea acestei arhive sub control civil.

În cele din urmă, solicitările din rândul societății civile de predare a arhivelor fostelor servicii secrete sub control civil și de condamnare a comunismului au avut drept rezultat și accesul la surse istorice până de curând inaccesibile.

În regimurile totalitare, serviciile secrete au produs ceea ce era necesar acestora pentru menținerea monopolului asupra puterii politice, fapt ce a determinat după căderea lor un interes sporit pentru deschiderea arhivelor pe care le-au creat, sortite de altfel să rămână secrete¹² în

¹¹ Potrivit lui Emil Hurezeanu, imediat după 1989, în fosta R.D.G., existența Stasi a fost anulată de către germanii care au clamat „Noi suntem poporul” iar prin aceasta „legitimitatea ideologică a fost practic dizolvată în momentul invocării legitimității naționale”.

În România însă, Securitatea nu a fost anulată „ci întreruptă, transformată tot de către parțial câștigătorii transformării din 1989”, iar „cei care au câștigat transformarea n-au fost în primul rând victimele Securității și nici adepții unui stat democratic... Securitatea s-a transformat într-un zăcământ radioactiv care a iradiat în toate părțile timp de zece ani. Securitatea a continuat să fie prezentă prin refacerea unor circuite și complicități și prin deteriorarea unui climat normal de comunicare a cetățeanului cu trecutul”. (*Împovărați de moștenirea Securității și Stasi: Răspunsuri Germane, Române și maghiare la o provocare istorică: Simpozion*, București, Ed. Compania, 2002, p. 39) De asemenea, Andrei Pleșu a evidențiat în cadrul aceluiași simpozion din 2001, că: „nici de o parte, nici de cealaltă a spectrului politic, în nici o instituție publică această lege nu stârnește simpatie. Faptul că a trebuit să fie dezbătută în Parlament vreme de șase ani, în două legislaturi diferite ca dozaj politic, arată că rezistența la constituirea ei a fost mare” (*Ibidem*, 40.) Nu vom insista asupra acestui din urmă aspect, putem să îl legăm totuși de natura clasei politice post decembriste. Fără a nega faptul că dosarele fostei Securități nu vor documenta doar cazuri rușinoase ci și situații în care oamenii și-au păstrat integritatea și demnitatea, după 1989, în lipsa unei părti dizidente consistente care să se fi afirmat în anii '80 și care după căderea regimului să se afirme în spațiul public, pe scena politică au evoluat atât membri ai fostelor partidelor istorice reînființate, trecuți nu de puține ori prin închisorile comuniste, unii dintre ei intimidați la eliberarea din detenție spre a deveni colaboratori ai Securității, cât și o parte dintre foștii tehnicieni ai sistemului care de asemenea și-au plătit unele privilegii prin colaborarea cu fosta Securitate.

¹² Pentru studiile de istorie contemporană italiană, Vittorio Vidotto observa că dincolo de limitările impuse de termenele de accesibilitate a materialelor considerate „secrete” sau conținând informații privind sfera privată, „există sectoare largi ale documentării publice care n-au fost niciodată incluse în arhive și nu este vorba doar despre hârtiile provenite de la secțiile de poliție. De altfel nimeni nu a avut vreodată acces la arhivele istorice ale Carabinierilor și este ușor pentru oricine să-și imagineze cu câte limitări s-au făcut cercetările asupra ordinii publice, asupra stărilor conflictuale din societate sau asupra terorismului. În plus, în Italia par încă insuficiente prevederile legale care se referă la documentele supuse secretului de stat și la treptele de accesibilitate la ele. A apărut astfel situația paradoxală în care istoricii obțin mai multe materiale secrete referitoare la politica italiană din documentele depozitate la Washington și treptat declassificate sau în arhivele ex-sovietice de la Moscova puse la dispoziția tuturor după prăbușirea comunismului și dizolvarea U.R.S.S. în 1991” (Vittorio Vidotto, *Ghid pentru studiul istoriei contemporane*, București, Ed. Bic All, 2007, p. 96); *apud Împovărați de moștenirea Securității și Stasi: Răspunsuri Germane, Române și maghiare la o provocare istorică: Simpozion...*, p. 18.

chiar societăți democratice în care a existat o continuitate instituțională. Schimbările de regim au trebuit însă să răspundă unor necesități emoționale și politice, de epurare juridică, „a deschide dosarele și a te confrunta cu ele fiind o condiție pentru a face dreptate, un serviciu adus adevărului istoric și nu în ultimul rând, o susținere a moralității publice. Trebuia să fie posibil ca făptașii să fie numiți făptași”¹³.

Cu excepția Germaniei și Cehiei, în celelalte țări comuniste din blocul estic, deconspirarea colaboratorilor și ofițerilor fostelor servicii secrete a fost un proces lung și dificil, iar accesul la dosare a fost amânat cât mai mult timp posibil. În România, după 10 ani de la căderea sistemului comunist, a fost promulgată în decembrie 1999 Legea 187 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea securității ca poliție politică, și creată, totodată, și o instituție pentru îndeplinirea acestei misiuni – C.N.S.A.S., pentru ca abia din 2005 să înceapă predarea masivă a arhivelor fostelor servicii secrete. În acest context, au fost predate către C.N.S.A.S. și dosare referitoare la Greva Minerilor din Valea Jiului 2-3 august 1977, mai precis: dosarul nr. 3594, vol. 1-2 din fondul Corespondență¹⁴, (declasificat din categoria dosarelor de Siguranță Națională în 2006) precum și dosarul nr. 8829, volumele 11 și 24 din fondul Documentar¹⁵.

Alăturată efortului de deconspirare a colaboratorilor și ofițerilor fostelor servicii secrete, afirmarea dezideratului de condamnare a comunismului a făcut la rândul său posibilă activitatea Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România.

În ceea ce ne interesează, această comisie a reușit în perioada 2006-2007 să scoată la lumină mai multe documente din dosarele fondului C.C. al P.C.R. – Cancelarie și Secția Organizatorică, referitoare la adoptarea unor măsuri socio-economice în Valea Jiului după Greva

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Ponderea semnificativă a documentelor referitoare la Greva Minerilor se regăsește în dosarul din acest fond. Legat de acest aspect se impune și mențiunea că Arhiva C.N.S.A.S. s-a constituit din fonduri arhivistice provenite din arhive la emitent (grija păstrării actului revenea celui care îl crea) nu a fost el autorul grupării acestor documente în dosare și fonduri. Sunt documente constituite post factum și posibil în cursul cristalizării opiniei generale că evenimentele nu au fost îndreptate împotriva regimului ci au avut doar un caracter economico-social. Așadar, conțineau destule elemente care să le fi recomandat pentru o astfel de încadrare dacă avem în vedere și definierea acestui fond drept cel care „cuprinde corespondența operativă între unitățile Ministerului de Interne, între acestea și societăți socialiste, condici de înregistrare a corespondenței, cereri ale unor persoane fizice sau juridice de rezolvare a unor probleme, precum și alte materiale ce nu conțin date concludente referitoare la activități ostile”. (*Ordinul Ministerului de Interne nr. 001050. Instrucțiuni privind organizarea și funcționarea evidențelor de Securitate, 25 mai 1977*, în Marius Oprea, *Banalitatea răului O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Iași, Ed. Polirom, 2002, p. 441). Este foarte adevărat că al doilea volum conține mai mult informații rezultate în urma urmăririi informative a lui Constantin Dobre, cel care a sintetizat și citit în fața șefului statului revendicările minerilor, însă respectiva verificare a fost circumscrisă eforturilor Securității de a preveni recoagularea nemulțumirilor.

¹⁵ Volumele din dosarul acestui fond conțin sinteze, note raport ale Securității. Au fost realizate ulterior desfășurării evenimentului, fiind relevante mai mult pentru modul în care documentele au fost depolitizate prin proiectarea răspunderii asupra declanșării grevei pe responsabili locali de partid. De asemenea, se regăsesc și unele documente referitoare la urmărirea informativă a lui Constantin Dobre.

Minerilor din 2-3 august 1977. În contextul sus-menționat, au devenit accesibile surse primare produse de puterea politică într-un remarcabil efort de a menține controlul asupra acestei categorii socio-profesionale pe care o constituiau minierii, precum și cele create de Securitate.

Din categoria izvoarelor secundare este necesar să amintim că, pe lângă „un raport al unui ofițer S.R.I. datat la 6.09.1994” beneficiem în prezent și de interviurile de istorie orală realizate de cunoscuți ziariști ai Văii Jiului – Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă, Marian Boboc precum și de unele lucrări memorialistice care fac referiri la eveniment.

1. În privința surselor primare produse de puterea politică au fost identificate până în prezent: „Stenogramele ședințelor de lucru ale Comitetului Central al P.C.R. din 4 august 1977”, „Raportul privind activitatea politică, economică și socială din municipiul Petroșani” datat 29 august 1977 și însoțit de un „Program de măsuri pentru îmbunătățirea mediului de lucru și stabilirea celor responsabili pentru declanșarea grevei” și Stenograma ședinței CPEX din 12 septembrie 1977¹⁶. Aceste surse s-au regăsit, după cum am menționat, în dosarele fondului C.C. al P.C.R. – Cancelarie și Secția Organizatorică.

Ca mod de prezentare aceste texte, furnizate în urma dezbaterilor la nivel politico-instituțional, reliefează clar grija pentru păstrarea monopolului asupra puterii politico-sociale prin evitarea folosirii de către cei care au luat cuvântul a unui limbaj care să definească clar evenimentele drept grevă; în acest sens este posibil să fi intervenit și o amnezie de protecție, o eventuală recunoaștere a gravității evenimentelor ar fi condus la similitudini cu evenimente din perioada anterioară cuceririi puterii de către comuniști, evenimente pe care își construiseră legitimitatea; sunt depolitizate în măsura în care „vinovăția era delegată la nivelele inferioare de decizie, „conducerea superioară” a partidului nepunându-și problema unei autocritici care să ducă la revizuirea viziunii staliniste asupra transformării economico-sociale a României¹⁷.

În ceea ce privește conținutul acestor texte, „interesat de remarcat este faptul că motivele revoltei erau destul de corect identificate¹⁸ în „Raportul privind activitatea politică, economică și socială din municipiul Petroșani”. De asemenea din Stenogramele Ședințelor de lucru, fie ale C.C. al P.C.R. (4 august 1977), fie ale CPEX al C.C. al P.C.R, rezultă clar că ceea ce a fost vizat spre a fi ameliorat dintre revendicările minerilor s-a și realizat, în timp ce revendicări pentru care au existat obiecții¹⁹ nu au fost satisfăcute în totalitate. În concluzie, nu există diferențe

¹⁶ Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *op. cit.* pp. 698-703.

¹⁷ *Ibidem*, p. 701.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Conform Raportului Final al Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România, „Elena Ceaușescu este cea care s-a opus definitiv [în cadrul ședinței CPEX din 12 septembrie 1977, n.n.] revendicării minerilor, susținută parțial și de Ceaușescu, de a primi câte două mese pe zi, spunând că le este de ajuns câte una la intrarea în mină” (*Ibidem*). „Interceptarea convorbirilor telefonice între ministrul [Minelor n.n.] și un responsabil local [de la Centrala Cărbunelui Petroșani n.n.] în 8 septembrie 1977 arată o dată în plus că nu au existat neconcordanțe între ceea ce s-a hotărât în ședința CPEX sus-menționată și măsurile luate în Valea Jiului, chiar mai mult Nicolae Ceaușescu propune chiar soluții în spiritul respectării punctului de vedere exprimat de soția sa: «Ora 17, 05 Ogârlaci este chemat de ministru și discută următoarele:

M: Ia spune-mi, dumneata mie, ați făcut multă propagandă în jurul meselor ăstora?
O: Tov. Ministru, am făcut destul de multă. Că le-am dat. De luni se mănâncă.
M: Bun! Dar...și la intrare și la ieșire?
O: Și la intrare și la ieșire le-am dat.
M: Am fost la tov. Ceaușescu și dânsul zice că e mai bine să ridicăm calitatea mesei la 7 lei pe zi și să dăm la intrarea în mină gratuit la cei care am spus noi, iar la cei care nu le dăm să putem permite să ia și ei masa și să suporte costul.
O: Aia am fixat, tov.- ministru! Am fixat că dacă cineva din salariații care vor să intre în mină și vor să mănânce contra cost, le dăm masă.
M: Da! Ei în condițiile astea, vedeți dvs., e foarte greu să facem față acestor aglomerări și la intrări și la ieșiri din mină.
O: Noi am organizat!
M: Și s-ar pune problema ca să dăm numai la intrare.
O: Neajunsul e că noi am început de luni seara să le dăm și la intrare și la ieșire. E adevărat că e puțină risipă. E puțin cam mult.
M: Păi și eu zic.
O: Dar ne apucăm acum și am făcut-o. Că noi în banii ăștia ne-am înscris. În 12 lei era posibil de înscris în ei.
M: Bă ați greșit, ce mai!
O: Poffim?
M: Ați greșit voi că ați înțeles greșit de la mine.
O: Noi n-am înțeles, că așa a fost scris în planul de măsuri, tov. Ministru!
M: Măi, uite, vin și eu mâine dimineață acolo și să vorbim cu oamenii că uite...
O: Tov. Ministru, eu vă fac următoarea propunere:
M: Da!
O: Ei nu știu că mesele îs 6 lei și cât costă. Să facem următoarea propunere; domnule, îmbunătățim masa, că facem o constatare că e foarte multă risipă, nemaispunându-le că nu le dăm de 12, că le dăm de 7, că aia ne privește pe noi. Și așa nu știm cât costă.
M: Da!
O: Mă gândesc, vă fac propunerea, cum gândiți și dumneavoastră.
M: Da!
O: Să facem propunerea: tovarăși, ne-am gândit la o masă consistentă la intrare, să o îmbunătățim mult, să nu le dăm două. În cadrul sumei spunem că le dăm, că ei și așa nu știu că e 6, că e 12, sau că e 7.
M: Da, da!
O: Ne-am gândit să le dăm o singură masă.
M: În cadrul sumei nu încap două mese, am făcut noi socoteala... Așa trebuie spus.
O: Da, dar lor nu le spunem, tov. Ministru? Eu propun să le spunem așa: noi în cadrul sumei, pentru că am observat foarte multe astea, vă dăm, tot în cadrul sumei, numai la intrare consistentă și nu știu ce.
M: Da!
O: Că ei nu știu că e 12 sau 7 lei. Și atunci le spunem: vă dăm o masă la intrare de 12 lei. Pentru că ne-am încurcat, nu putem să organizăm, e foarte multă risipă, e foarte multă nu știu ce, dar la intrare vă dăm o masă consistentă de banii ăștia. Că ei nu știu că e 7 sau 12.
M: Da, da!
O: Eu așa fac propunerea! Dar dumneavoastră cum dispuneți!

Între punctele de vedere exprimate în ședințele de lucru în vederea soluționării situației din Valea Jiului și măsurile luate ulterior în această zonă, din acest punct de vedere sursele oficiale neridicând mari probleme de interpretare critică. Poate cu o singură excepție născută dintr-o practică instituțională a puterii de a nu-și devoala neînfașibilitatea în privința exercitării controlului social. Astfel, pentru a arăta că nu se cedează sub presiunea grevei partidul-stat a recurs la un artificiu instituțional. O comisie medicală a anulat mai multor persoane gradul III de invaliditate și le-a încadrat în alte grupe de muncă²⁰. În acest fel, nu a fost satisfăcută principala revendicare a minerilor și anume posibilitatea ca cei pensionați în urma gradului III de invaliditate, să mai poată obține și salariu în urma reîncadrării în muncă.

În altă ordine de idei, o analiză comparativă între modul în care au reacționat autoritățile comuniste în fața grevei din Valea Jiului (2-3 august) și punctele de vedere exprimate de șeful statului cu ocazia Revoltei de la Brașov (15 noiembrie 1987)²¹ – va dezvălui o evoluție negativă a atitudinii față de muncitori, fapt ce a condus în final la ruperea pactului social dintre partid și societate.

O altă categorie de surse primare o reprezintă documentele instituționale create de Securitate. Au fost rezultatul eforturilor acestora de a stabili dacă la originea declanșării grevei s-au aflat factori interni sau externi, al investigațiilor privind participanții mai activi la grevă și nu în ultimul rând, al consemnării stărilor de spirit imediat după 3 august 1977, pentru a preveni o eventuală reoagulare a nemulțumirilor. Sunt surse născute ca urmare a activității pe care a desfășurat-o Securitatea, nu au fost concepute cu intenția de a transmite informații către generațiile ulterioare. De aici a provenit și o anumită nemulțumire a celor preocupați de istoria recentă care au pornit de la premisa că odată accesibile dosarele fostei Securități vor furniza într-un mod integral informație, constatându-se ulterior că ele nu sunt totul. Mai trebuie adăugat și faptul că, în contextul afirmării cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu, în activitatea administrativ-instituțională consemnarea conținutului manifestărilor care puneau în pericol monopolul puterii politice și nu numai, presupunea anumite reguli de concepere și redactare a declarațiilor, notelor sau rapoartelor.

Ofițerii de securitate au prezentat depolitizat acest eveniment prin: eliminarea unor episoade ai căror protagoniști au fost membrii de partid; eludarea responsabilității factorilor politici de la nivel înalt, în privința cauzelor care au condus la declanșarea grevei.

M: Da! Adunăm toți oamenii, brigadierii și vorbim cu ei și le spunem»" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8829, vol. 11, f. 366).

²⁰ Idem, dosar nr. 117, vol. 5, ff. 132-141.

²¹ Pentru comparație, protestatarii de la Brașov au fost catalogați drept „derbedei” iar ordinele către aparatul de Securitate nu au mai fost precaute ca în Valea Jiului, dimpotrivă „în lipsa mea [a lui Nicolae Ceaușescu n.n.] a vorbit tovarășa Ceaușescu cu Postelnicu și i-a spus, interveniți și puneți ordine. I-a spus același lucru: păi, noi nu avem ordine să intervenim! Între timp tocmai am ajuns acasă și am auzit când se discuta aceasta. Am intervenit și i-am dat ordin ca în câteva minute să pună ordine și realmente în cinci minute a pus ordine”. Vezi pe larg Constantin Moraru, *15 noiembrie 1987 în documente de arhivă*, în *Analele Sighet nr. 10 Anii 1973-1989 Cronica unui sfârșit de sistem*, București, Ed. Fundația Academia Civică, 2003, pp. 773-778.

Astfel, în notele informative nu se relatează nimic despre sechestrarea lui Ilie Verdeț, Gheorghe Pană, Clement Negruț și Simion Ghinea și nici despre modul în care a reacționat Nicolae Ceaușescu pe durata desfășurării întâlnirii cu minerii. Apoi, răspunderea declanșării grevei este proiectată asupra cadrelor din conducerea Ministerului Minelor, Petrolului și Geologiei, a Combinatului Cărbunelui Petroșani, organelor și organizațiilor locale de partid, mai puțin asupra înalților responsabili de partid și de stat. În fapt, rolul birocrăției de partid în probleme economice începe să se atrofieze. Cu tot caracterul său intențional, un document elaborat de un ofițer S.R.I. în 1994 care plasează întreaga responsabilitate asupra conducerii locale de partid, nu pe Securitate, are totuși și o doză de adevăr în sensul în care surprinde alinierea birocrăției de partid la poziția de bun executant²² și inexistența din partea acesteia a vreunei manifestări de opoziție în fața înrăutățirii continue a situației economico-sociale.

Un Raport al Ministerului de Interne, din septembrie 1977, concluziona că: „în timpul cercetărilor, organele Ministerului de Interne au obținut și date din care rezultă că unele cadre din conducerea Ministerului Minelor, Petrolului și Geologiei, a Combinatului Cărbunelui Petroșani și întreprinderilor miniere, deși cunoșteau frământările angajaților, cât și nemulțumirile din rândul acestora, în loc să acorde atenția cuvenită soluționării problemelor ridicate, să manifeste solicitudine și înțelegere față de cererile lor, s-au izolat de oameni, s-au purtat, în unele cazuri, brutal și nu au întreprins acțiuni ferme pentru crearea unui climat de disciplină și ordine. Mai mult, începând din a doua jumătate a lunii iunie, odată cu apariția noilor reglementări privind majorarea atribuției și acordarea pensilor, deși s-au semnalat frământări și îngrijorare, datorită neînțelegerii ori interpretării în mod eronat a unor prevederi ale actelor normative respective, factorii de conducere din toate unitățile miniere din zonă, cât și cei din conducerea ministerului de resort, nu au acționat în mod organizat în vederea clarificării problemelor insuficient înțelese. Dimpotrivă, aproape fără excepție, aceștia au evitat confruntarea directă cu angajații, lăsând rezolvarea problemelor în sarcina unor cadre insuficient documentate și cu posibilități limitate de influență în rândul muncitorilor.

Semnificativ în acest sens este faptul că, în ziua de 1 august a. c., toți contabilii șefi de întreprinderi miniere, fără nici un fel de explicații, au adus la cunoștința angajaților pensionari gradul III de invaliditate, că începând de la 1 iulie a.c. nu vor mai primi pensie”²³.

Or, dintr-o adresă a Biroului financiar de la Exploatarea Minieră Lupeni către Centrala Cărbunelui Petroșani,²⁴ prin care contabilul șef solicita lămuriri și precizări asupra unor articole din Legea nr. 3/30.06.1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială rezultă foarte clar că aceasta a intrat în vigoare fără a fi însoțită de indicații, instrucțiuni sau norme de

²² „La schimbarea din funcție a fostului prim secretar Negruț Clement, acesta a predat organului de securitate un biblioraft cu toate informările făcute (de securitate către partid) în perioada premergătoare grevei, informări în care erau prezentate în detaliu toate nemulțumirile minerilor. Pe acestea, nu erau făcute nici un fel de însemnări, rezoluții etc., fapt ce denotă că ele nu erau verificate, luate în considerare de organele de partid” (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 141).

²³ Idem, dosar nr. 8829, vol. 11, f. 342.

²⁴ ACNSAS, fond Corespondență, dosar nr. 3594, vol. 2, f. 417.

aplicare scrise. Birourile financiare de la exploatarea miniere au fost prinse astfel, între nemulțumirile minerilor și ordinele verbale de a calcula remunerația aferentă lunii iulie pentru angajații pensionați în baza gradului III de invaliditate fără a include și pensia integrală ci doar în cazurile în care cei 70% din venitul anterior pensionării nu erau acoperiți numai din salariu. În aceeași categorie de documente depolizate pot fi incluse și cele rezultate în urma proceselor civile pentru un număr mic de persoane – dar cu o clară motivație „educativă” de intimidare și înfricoșare. Fără a cunoaște contextul în care s-au desfășurat aceste procese (se evitau condamnări pe motive politice) cine citește partea de fond a sentinței rămâne cu impresia că într-adevăr s-au pronunțat condamnări pentru infracțiuni de drept comun.

2. Izvoarele secundare referitoare la Greva minerilor din Valea Jiului din 2-3 august 1977, dincolo de o anumită intenționalitate, proprie unui astfel de tip de sursă istorică, reușesc să suplinească cu informație sursele instituționale și contribuie totodată la reconstituirea unor stări de spirit și aspecte de viața cotidiană a categoriei socio-profesionale a minerilor în perioada comunistă.

Din această categorie de surse, *Un raport al unui ofițer S.R.I. datat la 06.09.1994*, deși sursă secundară se apropie foarte mult prin modul de redactare în stil administrativ de documentele produse de Securitate, fiind în fond tot produsul unei activități instituționale. Are însă o doză mărită de intenționalitate.

Istoricul Florian Banu circumscrie acest raport, eforturilor S.R.I. de a „demonstra societății românești *ruperea de trecut* a instituției și plasarea ei pe coordonatele specifice activității unui serviciu de informații dintr-un stat democratic”²⁵. Într-un astfel de context „au fost editate și cinci volume din așa-numita *Carte Albă a Securității*, destinate să prezinte evoluția instituției pe tot parcursul existenței sale (1948-1989)”²⁶, raportul sus-menționat constituind suportul documentar, pentru primul-subcapitol al Capitolului V, consacrat *Momentului 1977. Conturarea mișcării interne de opoziție* din Cartea Albă a Securității, volumul V.

Potrivit aceluiași istoric „critica acestui izvor documentar comportă o multitudine de probleme. În primul rând, autorul documentului. Acesta este un ofițer de informații, foarte probabil cu activitate și înainte de 1989, având în vedere că în 1994 este deja maior. Ca urmare a acestui fapt, activitatea sa poate fi comparată cu aceea a ofițerilor de securitate însărcinați de Nicolae Ceaușescu în anii 1967-1968 cu anchetarea abuzurilor săvârșite de Securitate în timpul cât a fost condusă de Alexandru Drăghici. Având în vedere destinatarul documentului, șefii ierarhici din structurile centrale, autorul a respectat, din punct de vedere al formei, stilul administrativ. Din punct de vedere al conținutului a încercat, la ordin sau din proprie inițiativă, găsirea unei modalități de abordare a evenimentului din care să reiasă că defuncta Securitate a avut o atitudine de neutralitate, întreaga responsabilitate a declanșării crizei sociale și a modului în care ea a fost gestionată fiind plasată în aria decizională a partidului. [...] Sursele de informații utilizate

²⁵ Florian Banu, *Instrumentalizarea trecutului: Greva Minerilor din Valea Jiului din august 1977 în viziunea Serviciului Român de Informații* în „Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj Napoca”, XLVI, Series Historica 2007, Editura Academiei Române, 2007, p. 505.

²⁶ *Ibidem*.

de autor au fost reprezentate, după toate probabilitățile, de chiar documentele redactate de Securitate în perioada declanșării evenimentelor - (în versiunea publicată în *Cartea Albă a Securității* se precizează că este vorba îndeosebi de informații ale Securității județului Hunedoara adresate organelor de partid). Nu reiese în nici un fel o eventuală contactare de către ofițerul S.R.I. a participanților la grevă sau a foștilor lideri locali de partid, ofițeri de miliție sau de securitate²⁷. Demonstrație pertinentă față de care nu sunt prea multe de adăugat. Poate doar faptul că ofițerul respectiv, deși în activitate înainte de 1989, nu a participat la evenimentul din 1977. Astfel devansează cu o zi desfășurarea grevei întrucât „în ziua de 1 august, chiar dacă au existat nemulțumiri legate de prevederile noii legi a pensiilor, la minele Aninoasa și Lupeni, în tot bazinul carbonifer Valea Jiului s-a lucrat normal”²⁸.

De asemenea, dată fiind o distanțare temporală între emitent și obiectul de studiu, ofițerul a surprins totuși unele elemente de psihologie colectivă, nu lipsite de interes: modul în care proiectul legii privind asigurările sociale a fost cunoscut de mineri; reacțiile precaute ale minerilor la începutul manifestării nemulțumirilor pensionarilor cu drept de lucru; motivațiile care au stat la baza respingerii încercărilor de negociere întreprinse de către Ilie Verdeț. Este posibil ca aceste informații să fi fost cunoscute, pe cale orală, de la ofițeri mai vechi, întrucât, chiar dacă din anchetarea participanților la grevă au rezultat astfel de amănunte este foarte puțin probabil ca ele să fi fost consemnate și în documentele redactate de ofițeri de securitate sau miliție a căror elaborare presupunea anumite reguli – depolitizare și abstractizare – ce nu puteau fi încălcate sub nici o formă.

În fața inaccesibilității până de curând a surselor primare, *interviurile de istorie orală* realizate de cunoscuți ziariști ai Văii Jiului – Mihai Barbu, Gheorghe Chirvasă, Marian Boboc²⁹, au reușit să creeze izvoare atât pentru o istorie strict politică, din care manifestările de opoziție față de regimul Ceaușescu nu pot lipsi, cât și pentru reconstituirea unei memorii a clasei muncitoare în comunism, întrucât, pentru a-l parafraza pe Tzvetan Todorov, „ascultând asemenea detalii, abstracțiile devin palpabile și avem sentimentul că ne permit să ajungem la adevărul acestei experiențe”³⁰.

Așadar, interviurile de istorie orală pot fi utilizate deopotrivă atât în privința genezei stării de spirit care a condus în final la greva minerilor dar și cu rol complementar informațiilor de arhivă. În reconstituirea evenimentelor acest tip de informație ajută foarte mult, însă la fel de adevărat este că, oricâte criterii metodologice riguroase s-ar pune la punct, dimensiunea inter-

²⁷ *Ibidem*, p. 505-506.

²⁸ Marian Boboc, Mihai Barbu, *op. cit.* p. 8.

²⁹ Mihai Barbu și Gheorghe Chirvasă, *După 20 de ani sau Lupeni '77 - '97*, Cotidianul „Matinal” și Editura Cameleonul, Petroșani, 1997; Marian Boboc și Mihai Barbu *Lupeni '77. Sfânta Varvara versus Tanti Varvara*, Ediția I – Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2005 sau Ediția II – Editura Corvin, Deva, 2005 precum și *Strict Secret Lupeni 1977. Filajul Continuă! Nume de Cod: „Sârbulescu” Scriitorul Minerilor, Ion D. Sârbu, în anul grevei Ortacilor săi*, Craiova, Editura Autograf MJM, 2007.

³⁰ Tzvetan Todorov, *Memoria răului, ispita binelui, O analiză a secolului*, București, Ed. Curtea Veche, 2002, p. 130.

subiectivă nu poate fi evacuată din ele la modul absolut. Intervin câteva limite datorate în cazul de față așa cum au constatat Marian Boboc și Mihai Barbu, unei rețineri a celor intervievați în a face relatări cât mai complete ca reacție la inocularea fricii în timpul comunismului. De asemenea, din punct de vedere metodologic, nu se poate nega încercarea celor doi ziaristi de a cuprinde și mărturiile ale responsabililor locali de partid, aflați de cealaltă parte a baricadei însă mărturiile acestora omit foarte mult din precizarea poziției atitudinale pe care o birocrație aliniată la deciziile partidului a avut-o atunci.

Nu pot fi ignorate nici memoriile unui fost ofițer de securitate Gheorghe Cotoman³¹ sau ale fostului secretar prezidențial Silviu Curticeanu³². Raportate la memoria locală despre eveniment, ne introduc într-un tablou al parcursurilor diferite și contradictorii ale reconstituirii faptelor³³. Vor constitui un punct de vedere și vor fi revelatoare pentru a ilustra semnificația pe

³¹ Gheorghe Cotoman, col. (r), *Anchete ale Securității, Dezvăluirile unui fost anchetator de la Direcția a VI-a a D.S.S.*, Iași, Ed. Prim, 2006, pp. 45-67.

³² Silviu Curticeanu, *Meditații necenzurate*, Ed. Historia, București, 2007, pp. 124-127.

³³ Pentru Silviu Curticeanu „a doua zi [Nicolae Ceaușescu n.n.], fără să-mi spună ceva, s-a deplasat, cu noaptea-n cap, în Valea Jiului, ce a făcut acolo, am aflat mult mai târziu, când am văzut câteva secvențe dintr-un film documentar, menit să immortalizeze cele petrecute atunci; imaginile rămase în amintirea mea seamănă cu unele scene ale mineriadelor din anii nouăzeci [...]; în fața lor, într-o mică tribună improvizată construită din lemn de mină, fără o prezență militară vizibilă; Ceaușescu vorbea, explica și gesticula, păstrându-și calmul și stăpânirea de sine; figura lui nu era deloc crispată și nu trăda vreun semn că i-ar fi frică” (*Ibidem*, p. 127.) În același timp, memoria locală din Valea Jiului a reținut că „Nicolae Ceaușescu s-a aflat în luna august 1977 într-o situație fără precedent. O decizie a sa era contestată de un grup mare de oameni, reprezentanți ai «clasei muncitoare», în folosul căreia, teoretic, se făceau toate în statul comunist. Tot inedită a fost și primirea: pentru prima dată, în loc de urale, comitet de primire alcătuit din pionieri și localnici îmbrăcate în costum național care să-l întâmpine cu pâine și sare, Ceaușescu a avut parte de coruri de fluierături și huiduieli. Celor care l-au văzut în acea zi la Petroșani, oameni din nucleul puterii sau mineri obișnuiți aflați în mulțime, șeful statului le-a lăsat impresia unui om care încearcă să-și ascundă panica, nervozitatea și nemulțumirea sub un aparent calm și stăpânire de sine”. (conf. Cristina Diac și Florin Mihai, *Amintirea palidă a protestului minerilor în „Jurnalul Național”, anul XV, nr. 4399/02.08. 2007*). Cert este că după venirea lui Constantin Dobre la Lupeni în noaptea de 2 spre 3 august, acesta a avut prezența de spirit să sintetizeze revendicările minerilor însă a impus ca primă revendicare reducerea programului de lucru de la 8 la 6 ore. Nicolae Ceaușescu nu era dispus să accepte o astfel de revendicare motiv de declanșare spontană a huiduielilor. Este posibil ca după reechilibrarea situației, Ceaușescu să-și fi recăpătat stăpânirea de sine și să continue întrevederea cu minerii. La fel de adevărat – mai multe mărturii converg în această direcție este și faptul că pentru Ceaușescu a fost o situație inedită față de „vizitele de lucru” cu care era obișnuit: minerii n-au fost de acord să se facă o ședință cu șeful statului la Palatul Culturii și i-au impus lui Ilie Verdeț ca ședința să se țină la Poarta nr. 2 a minei iar „la sosirea lui Ceaușescu, minerii i-au făcut culoar de acces care se închidea după ce trecea el” s-a urcat pe o scenă improvizată sau „o stivă de lemne, că nu era tribună” (*Ibidem*). În orice caz dacă pentru Silviu Curticeanu, Nicolae Ceaușescu a fost pe deplin stăpân de sine, în memoria locală calmul lui Ceaușescu a fost doar aparent, mascând o mare nemulțumire și nervozitate.

care greva a avut-o pentru ei, punctual însă extragerea unor informații poate ajuta la fixarea complexității contextului în care au evoluat protagoniștii evenimentelor³⁴.

Într-o încercare de a reconstitui secvențe importante ale trecutului, impactul noilor surse primare este destul de consistent în relevarea chiar cu o mare întârziere a dimensiunii unor evenimente hiperbolizate de puținele surse care existau până nu demult.

³⁴ „Cercetările în care am fost implicat în august – septembrie 1977 au avut un caracter cu totul aparte. [...] Ca să fiu mai bine înțeles, precizez că, în acea misiune, nu mi se repartiza un anumit caz, pe care să îl instrumentez de la un cap la altul, iar în final să propun măsuri de finalizare, conform legii – de neîncepere sau începere a urmăririi penale, de reținere ori arestare, de trimitere în judecată sau de scoatere de sub urmărire penală etc. În acele împrejurări tulburi, după o ședință de analiză sau oricând, la orice oră din zi sau din noapte, mi se ordona scurt: «Anchetează-l pe Ionescu, vezi ce știe despre...». Iar acest *despre* putea să se refere la anumite persoane sau întâlniri între mineri, la deplasări considerate suspecte ale acestora, la intenția de a se mai declanșa o mișcare grevistă la o mină sau alta etc. fără ca eu anchetatorul, să am o imagine de ansamblu a unui anumit caz, o minimă viziune asupra unor posibile încadrări juridice ale faptelor pe care, de altfel, nici nu le cunoșteam decât trunchiat sau cu totul neclar” (Gheorghe Cotoman, *op. cit.*, p. 48).

Dincolo de non-obiectivitatea acestei relatări – răzbate din ea o anumită dezvinovățire și victimizare – și care este până la urmă o latură constitutivă a oricăror memorii – rămân informații care conexează cu alte surse conturează nu atât o imagine a presiunilor fizice și psihice prin anchetele de după grevă, cât mai ales a scopului primordial al acestor verificări. Sigur că în memoria celor anchetați au rămas experiențele traumatiche prin care au trecut în cursul verificărilor și anchetelor Securității însă aceste acțiuni ale Securității trebuie circumscrise încercărilor organelor de Securitate de a afla dacă evenimentele au fost declanșate de factori externi sau într-adevăr au avut la bază doar nemulțumiri interne și punctuale.

IV. RECENZII. NOTE DE LECTURĂ

Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucera, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfață de Marius Oprea, Iași, Editura Polirom, 2008, 582 p.

În pofida unui interes enorm, declarativ cel puțin, din partea factorului politic și al opiniei publice, cercetarea regimului comunist din România a întâmpinat (și continuă să întâmpine!) numeroase obstacole. Unele sunt de natură obiectivă (distrugerea unor documente esențiale, moartea, mai mult sau mai puțin subită¹, a unor martori-cheie), altele (și cele mai numeroase) de natură subiectivă (ezitarea unor personalități de primă importanță ale regimului de a rememora perioada, obstacole legislative și administrative în calea accesului la fondurile de arhivă relevante pentru istoria perioadei). Rezultatul acestei stări de lucruri se poate vedea în peisajul istoriografic: o abundență a lucrărilor memorialistice realizate de fostele victime ale regimului, o diversitate de studii și analize ale unor evenimente punctuale și foarte puține abordări integratoare sau sinteze pe domenii esențiale. Astfel, nu există încă o istorie a Partidului Comunist Român², după cum nu există nici o istorie a Securității, a Miliției sau a sistemului de justiție din timpul regimului comunist. În afară de lipsa unor astfel de sinteze, munca istoricului este grevată și de absența unor instrumente de lucru, precum enciclopediile și dicționarele. Dacă, în alte spații geografice, serviciile secrete, structurile și tehnicile de propagandă, justiția și metodele sale au făcut de mult timp obiectul unor enciclopedii și dicționare³, în cazul românesc lucrurile se află încă într-un stadiu incipient. În acest context, cu atât mai lăudabilă ni se pare inițiativa Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România de a realiza un dicționar al penitenciarelor. Proiectul, inițiat în a doua parte a anului 2006, a fost dus la bun sfârșit de un colectiv de tineri cercetători, iar rodul muncii lor s-a concretizat prin publicarea unei lucrări consistente și dense în informații.

Volumul debutează cu o scurtă prezentare a fiecăruia dintre cei șapte autori, prezentare din care se reține în primul rând faptul că aceștia sunt tineri specialiști (cu o medie de vârstă de 31,7 ani), cu studii de specialitate în domeniul istoriei (cinci absolvenți ai unor facultăți de istorie,

¹ Vezi cazul morții lui Alexandru Nicolschi, decedat la 16 aprilie 1992, la numai o zi după ce primise citația de la Direcția I Cercetări Penale a Procuraturii Generale – Marius Oprea, *O biografie a terorii: de la spionul sovietic Grünberg la securistul Nicolschi*, în „Cuvântul”, nr. 113-117, martie – aprilie 1992

² Lucrarea lui Robert A. King, deși conține o serie de analize care își păstrează valabilitatea chiar și azi, este, totuși, depășită din cauza avalanșei de noi informații provenite din fondurile de arhivă declassificate – cf. Robert A. King, *A History of the Romanian Communist Party*, Stanford, 1980; din motive neanalizabile aici, nici lucrarea lui Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Editura polirom, 2005, nu suplinește lipsa unei istorii a Partidului Comunist Român.

³ MacGuire Mike, Rod Morgan, Reiner Robert (eds.), *Oxford Handbook of Criminology*, second edition, Oxford, Clarendon Press, 1997; M. Tonry, *The Handbook of Crime and Punishment*, Oxford University Press, 1998; J. Vincent et autres, *La justice et ses institutions*, IV-ième édition, Paris, Dalloz, 1996

un absolvent al Facultății de Științe Politice și un absolvent al Facultății de Filozofie) și cu o predominanță masculină a colectivului de lucru (o proporție de 5/2). Pregătirea universitară a autorilor a fost în măsură să asigure o reușită abordare interdisciplinară a temei de cercetare, iar vârsta tânără i-a împiedicat, în bună măsură, să cadă victime ale unor șabloane stilistice atât de frecvente în cazul lucrărilor cu caracter lexicografic.

Urmează apoi o pseudo-prefață („În loc de prefață”), semnată de Andrei Muraru, în care se argumentează, pertinent, necesitatea unei lucrări de acest gen, se prezintă antecedentele istoriografice, sursele cercetate și metodologia de lucru, se descriu etapele parcurse de proiect și structura adoptată pentru forma finală a volumului, pentru ca, în final, în numele autorilor, să fie exprimată grațitudinea față de persoanele care i-au sprijinit și încurajat pe parcursul derulării proiectului.

Lectura acestei prime părți a volumului, dincolo de informațiile utile pe care le oferă, ne-a suscitat unele nelămuriri. Astfel, deși la pagina 11 se admite, cu modestie, „nu avem pretenția că în acest volum am prezentat toate centrele de detenție de pe teritoriul României din perioada 1945-1967”, peste numai un paragraf se afirmă ritos că „Dicționarul penitenciarelor din România comunistă este practic prima monografie *completă* (subl. ns. – F.B.) a sistemului carceral comunist” (p. 11), afirmație reiterată de domnul Marius Oprea în postfața „Viața și moartea la închisoare”: „prima monografie *completă* a sistemului carceral comunist” (p. 538).

O oarecare ambiguitate creează și paragrafele dedicate „antecedentelor istoriografice, surselor și metodologiei”: „pentru partea de istorie a sistemului penitenciar românesc, lucrările consultate, publicate de cercetătorii care s-au ocupat de acest subiect, au fost puține”. Formularea aleasă naște întrebarea dacă lucrările dedicate subiectului sunt puține sau lucrările consultate de autori au fost puține? Nedumeririle sunt amplificate de afirmațiile ulterioare. Astfel, după precizarea că „de asemenea, am consultat numeroase articole referitoare la subiect”, considerațiile referitoare la bibliografia problemei se încheie cu concluzia că „pentru subiectul în sine, istoricul penitenciarelor din România, contribuțiile sunt aproape inexistente, penuria istoriografică fiind, din păcate, un fapt constat și amendabil” (p. 13).

Dincolo de astfel de formulări și făcând abstracție de mici scăpări stilistice (vezi construcția pleonastică „și-a adus un aport considerabil la realizarea lui” p. 10), pseudo-prefața își atinge scopul de a familiariza cititorul cu intențiile autorilor și modul de tratare a subiectului, precum și cu dificultățile de documentare și interpretare a informațiilor presupuse de un astfel de proiect de cercetare.

Valoarea științifică a volumului este sporită prin inserarea în cuprinsul său a unui consistent studiu introductiv (p. 19-71), intitulat *Represiune și regim concentraționar în România comunistă (1945-1967)* și semnat de Cristina Roman. Studiul este structurat pe șapte mini-capitole: *Începutul și instrumentele represiunii; Legislația represivă; Sistemul penitenciar; Lagărele de internare; Coloniile de muncă; Coloniile de minori; Dimensiunea represiunii în România comunistă.*

Structura studiului este una coerentă, parcurgerea sa fiind în măsură să asigure unui cititor nefamiliarizat cu problemele sistemului comunist din România o apropiere adecvată față de tematica volumului. Sunt oferite date succinte despre înființarea Securității și a Miliției, privite ca

principale instituții ale sistemului represiv, sunt trecute în revistă articolele din Codul Penal cel mai des folosite de justiție pentru a condamna oponenții regimului și sunt prezentate pe larg formele de detenție existente în timpul regimului comunist. Totuși, am fost nevoiți să observăm că, în pofida eforturilor autoarei de a realiza o sinteză care să îmbine rigorile și exigențele studiului istoric cu o formă a textului cât mai larg accesibilă publicului, rezultatul obținut prezintă destule aspecte cu caracter contradictoriu, iar unele din informații pot fi puse sub semnul întrebării.

La o primă vedere, autorii dicționarului par a nu fi de comun acord în privința reperelor esențiale ale cronologiei regimului comunist din România. Astfel, dacă Andrei Muraru este de părere că „anul 1945 este considerat astăzi momentul instaurării comunismului în România, odată cu impunerea guvernului condus [de] Petru Groza, în martie” (p. 10), în opinia Cristinei Roman, „treptat, începând cu anul 1948, la conducerea României s-a instaurat un regim politic care urma modelul sovietic” (p. 19). De altfel, pe parcursul studiului introductiv, perioada cuprinsă între 1945-1948 este expedită într-un scurt paragraf ce conține doar câteva referiri la falsificarea alegerilor din anul 1946 și la dizolvarea P.N.Ț. în vara anului 1947.

Semne de întrebare ridică și tratarea „instrumentelor represiunii”. Autoarea studiului introductiv este de părere că Direcția Generală a Securității Poporului (D.G.S.P.) „a funcționat formal ca departament al Ministerului Afacerilor Interne” (p. 19), afirmație care nedumerește, cu atât mai mult cu cât autoarea precizează că „Securitatea era condusă de Gheorghe Pintilie, care deținea și funcția de ministru adjunct de Interne” (p. 19). În ce consta caracterul formal câtă vreme Securitatea făcea parte **efectiv** din Ministerul Afacerilor Interne, alături de alte structuri? Chiar art. 1 din Decretul nr. 221/1948 stipula: „În cadrul Ministerului Afacerilor Interne se înființează Direcțiunea Generală a Securității Poporului”, iar art. 7 preciza că bugetul D.G.S.P. va fi publicat „fără detalieri de posturi” în bugetul Ministerului Afacerilor Interne. Organizarea, încadrarea, dotarea, atribuțiile și funcționarea direcțiilor centrale și regionale ale D.G.S.P. erau reglementate prin decizii, directive și instrucțiuni ale M.A.I., semnate de ministrul de Interne (în perioada 1948-1952, Teohari Georgescu).

Cel mai explicit este art. 5 din „Decretul pentru organizarea Ministerului Afacerilor Interne al R.P.R.”, din 1949, care preciza: „Sarcinile M.A.I. se îndeplinesc de următoarele organe proprii:

1. Secretariatul
2. Secretariatul General pentru Trupe
3. Direcția Generală a Securității Poporului
4. Direcția Generală a Miliției
5. Direcția Generală a Penitenciarelor
6. Direcția Contabilitate
7. Direcția Administrativă
8. Departamentul Gospodăririi Locale”⁴.

Unele informații punctuale trebuie privite cu rezervă. De exemplu, fără a oferi o trimitere bibliografică, Cristina Roman precizează că Serviciul Special de Informații a trecut „sub controlul serviciilor secrete sovietice prin numirea la conducerea sa, pe 27 aprilie 1945, a agentului sovietic

⁴ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 147/1949, f. 2-3

Serghei Nikonov” (p. 34). În acea perioadă S.S.I.-ul era condus încă de Florin Becescu (fost șef al Secției de Contraspionaj), ce-i drept intrat în atenția liderilor comuniști spre a fi îndepărtat din funcție, pe baza Legii nr. 217 „pentru purificarea administrației publice”⁵. Începând din luna mai 1945, Emil Bodnăraș, membru al C.C. al P.C.R. și secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri, a fost însărcinat cu dirijarea nemijlocită a S.S.I.-ului.

Preluarea controlului s-a realizat prin trimiterea unei echipe din cadrul Secretariatului General al Președinției, formată din Ion Vidrașcu⁶ (nume real Vania Didenko, agent N.K.V.D.), Ion Stroescu (Isidor Selinger, membru al Serviciului de Informații al P.C.R.) și Lucian Stupineanu⁷ (membru al Formațiunilor de Luptă Patriotice). Aceștia au acționat prin intermediul așa-numitei Direcții a Coordonării. În ce-l privește pe Serghei Nikonov (Nicolau), acesta a preluat funcția de director general al S.S.I. la data de 9 ianuarie 1947 și a deținut-o până în martie 1951, când S.S.I. a fost transformat în Direcția I Informații Externe a D.G.S.S.

Analizând evoluția legislației represive după anul 1948, Cristina Roman identifică „fluxurile și refluxurile” represiunii, precizând că acțiunile represive au atins paroxismul între anii 1949-1953, delimitând un „reflux” în anii 1954-1955 (atribuit morții lui Stalin în martie 1953 și dorinței României de a adera la O.N.U.). Revolta din Ungaria (octombrie 1956) și retragerea trupelor sovietice din România (iunie 1958) ar fi determinat un al doilea val al represiunii, încheiat în anul 1960 când „acțiunile represive au scăzut în intensitate”. Dincolo de caracterul destul de lax al periodizării și natura discutabilă a cauzelor interne și externe care ar fi determinat dinamica represiunii, trebuie subliniat faptul că precizările ulterioare asupra legislației represive suscită o serie de întrebări. Astfel, referindu-se la prevederile art. 209 C.P., autoarea susține că „modificările operate între anii 1953 și 1957 l-au transformat într-o armă aflată în mâna Securității. Mii de arestări s-au efectuat în rândul țăranilor opozanți ai colectivizării și al membrilor rezistenței armate anticomuniste, având ca «bază legală» incriminările incluse în acest articol” (p. 21). Deci, înăsprirea legislației represive în perioada indicată se suprapune tocmai peste ceea ce aceeași autoare desemna drept o perioadă de scădere în intensitate a represiunii.

Nelămuriri de același gen survin și în momentul în care autoarea analizează modificarea art. 207-218 C.P. (articole folosite „pentru condamnarea aderenților la rezistența din munți”) prin Decretele nr. 318/1958 și Decretul nr. 1/1959. După ce este subliniată înăsprirea severă a

⁵ M.O., nr. 74, 30 martie 1945

⁶ Într-un document întocmit în 1947, acesta figurează ca director special clasa 1, cu o vechime în grad de la 1 decembrie 1945 – A.N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., dosar nr. 3/1945, f. 11

⁷ Lucian Stupineanu era originar din Oltenița, licențiat în drept și intrase în contact cu ideile comuniste în perioada interbelică, pe vremea când lucra ca avocat la Întreprinderile Bragadiru. Trimis pe frontul de Est, a dezertat și a fost ulterior folosit de N.K.V.D. ca translator. A intrat în București odată cu avangarda trupelor sovietice și, cu această ocazie, l-a cunoscut pe Emil Bodnăraș, cu care a stabilit relații trainice. După ce a acționat pentru organizarea Formațiunilor de luptă Patriotice și a ARLUS-ului, a fost trimis de Bodnăraș în S.S.I., unde a deținut funcția de director general în perioada 12 iulie 1945 – 9 ianuarie 1947. A fost arestat în 5 martie 1948, suspectat de intenția de evaziune în Occident, și a fost deținut la Văcărești, fără a fi judecat, până în aprilie 1953, când a decedat de tuberculoză și anemie – cf. Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, vol. I, București, Editura A.N.I., 2003, p. 407

pedepselor prin respectivele decrete, se precizează că „variantele acestui articol care a fost utilizată în perioada 1958-1959 a permis organelor represive să descopere sute de așa-zise «organizații teroriste» și mii de «acte de teroare». Rezistența armată anticomunistă era deja de domeniul trecutului, exceptând câțiva fugari izolați” (p. 23). Într-adevăr, începând cu anul 1958, rezistența armată anticomunistă poate fi considerată lichidată, rămânând încă în libertate doar câteva figuri legendare ale grupurilor armate, precum col. Gh. Arsenescu sau Ion Gavrilă-Ogoranu. Atunci, care au fost sutele de organizații teroriste descoperite în perioada 1958-1959? Sau este vorba de o confuzie între „organizațiile subversive” și „organizațiile teroriste”, cauzată de o insuficientă familiarizare cu stilul administrativ al documentelor organelor de represiune?

Trecerea în revistă a evoluției structurii Direcției Generale a Penitenciarelor în perioada 1929-1949 ridică noi semne de întrebare. Aflăm că între 1 iunie 1930 și 30 mai 1942 D.G.P. s-a aflat sub controlul Ministerului Justiției. În intervalul 30 mai 1942 – 6 februarie 1945 D.G.P. a trecut în subordinea Ministerului de Interne, după care, prin Legea nr. 93 din 6 februarie 1945, a revenit la Ministerul Justiției, până în 1949, când a fost subordonată M.A.I. După ce precizează că închisorile din Uniunea Sovietică trecuseră în 1934 din subordinea Comisariatului poporului pentru Justiție în cea a Direcției Generale a Lagărelor din N.K.V.D., autoarea conchide: „Prin imitație, modelul sovietic era pus în aplicare și la București de către consilierii sovietici prezenți în România în cadrul Comisiei Aliate de Control”. Despre care „imitație” este vorba, dacă în februarie 1945 D.G.P. revine la Ministerul Justiției, iar în 1949, când s-a produs trecerea la M.A.I., Comisia Aliată de Control își încetase demult activitatea?

Neclare rămân și raporturile de putere din cadrul unui penitenciar: „Ierarhic, penitenciarele erau conduse de un comandant, căruia Partidul Comunist și Securitatea îi confereau puteri depline, urmat de un loțitor însărcinat cu paza și regimul, de un loțitor pentru servicii, responsabil cu administrația; deasupra tuturor se afla ofițerul politic, «ochiul Partidului», care avea atribuții extinse asigurând «educarea politică» a personalului închisorii” (p. 40). Paragraful citat suscită cel puțin două întrebări: în ce măsură era Securitatea abilitată să confere „puteri depline”, penitenciarele nefiind subordonate niciodată Securității, și, în al doilea rând, ce fel de puteri depline avea directorul penitenciarului, dacă „deasupra tuturor” era ofițerul politic? Confuzia este sporită de o „precizare” ulterioară, conform căreia „prin acest reprezentant, partidul era omniprezent, dublându-l pe comandant” (p. 40). În ce raport se afla comandantul penitenciarului față de ofițerul politic: de egalitate (greu de conceput într-un sistem militarizat), de superioritate sau de subordonare?

Confuzia între Securitate și M.A.I. este una persistentă, deși sistemul de penitenciare și lagăre nu a fost subordonat niciodată Securității, nici măcar în perioada septembrie 1952 – septembrie 1953, când a funcționat Ministerul Securității Statului. Astfel, analizând H.C.M. nr. 729/19 iulie 1951 „privind organizarea și funcționarea Direcției Generale a Penitenciarelor, Coloniilor și Unităților de Muncă”, prin care se prevedea subordonarea acestora față de M.A.I., autoarea ajunge la concluzia că „treptat, influența partidului și a Securității se făcea resimțită în structura internă a D.G.P.” (p. 30). Argumentul decisiv în acest sens constă în faptul că în vreme ce înființarea de noi penitenciare era aprobată de Consiliul de Miniștri, „înființarea coloniilor și unităților de muncă se făcea pe baza deciziei M.A.I.” (p. 30). O nouă afirmație care ne

îndreptățește să credem că distincția între M.A.I. și Securitate nu este clară pentru autoare apare la p. 41: „Organele Direcției Generale a Penitenciarelor nu răspundeau decât în fața Partidului și a Securității”. De această dată confuzia pare a fi generată de faptul că generalul maior Evghenie Tănase, **locțiitor al ministrului de Interne**, conducea o ședință de analiză a activității D.G.P. Faptul că Evghenie Tănase îndruma și coordona și Direcția Anchete, Direcția Securitate Transport, Direcția asigurării securității personale a conducerii de partid, precum și activitatea serviciilor independente: tehnic operativ, contrainformații radio, „D” (care făcea munca informativă în penitenciare, numit în anumite perioade „K”) și „C” (care se ocupa cu exploatarea arhivei informative și cu evidența), nu înseamnă că D.G.P.-ul era subordonat Securității, ci **conducerii Ministerului Afacerilor Interne**, la fel cum era și Securitatea.

Nu de puține ori, conducerea ministerului coordona **direct** activitatea dintr-un penitenciar sau altul. De exemplu, în cazul penitenciarului Aiud, „începând din anul 1958 până în 1964 comandantul penitenciarului lucra direct cu conducerea M.A.I. în problemele de pază, regim și operative”⁸. Mai precis, introducerea deținuților în secția „Zarcă”, acordarea drepturilor și aplicarea regimului de deținere se stabilea de către comandant direct cu conducerea M.A.I., Direcția Generală a Penitenciarelor neavând drept de ordin în privința separării deținuților și nici în unele probleme legate de regim. În fapt, D.G.P. nu avea drept de ordin în privința separării nici în penitenciarele Râmnicu Sărat, Botoșani, Gherla, iar la penitenciarul Râmnicu Sărat nu avea nici drept de control⁹. De asemenea, ordinul ca deținuții „înrațiți” să fie bătuți de un cadru al penitenciarului, în prezența comandantului, nu a venit de la conducerea D.G.P., ci de la ministrul adjunct al M.A.I., Alexandru Mureșanu¹⁰, în timpul unei convocări a comandanților de penitenciare, în luna mai 1958.

O altă nebulosă este reprezentată de terminologia utilizată pe parcursul întregului studiu introductiv. Astfel, capitolul 4 este intitulat „Lagărele de internare” și în subcapitolul „Delimitări conceptuale” se precizează: „cu toate că, atât în documente (dar nu și în titulatura unităților de detenție), cât și în denumirea structurii care administra sistemul concentraționar termenul este menționat, în realitate, cum, de altfel, avea să recunoască și directorul general al D.G.P.C.M., Vasile Lixandru, în mai 1959, din punct de vedere strict administrativ, pe teritoriul României nu au putut fi organizate *niciodată* (subl. ns. – F.B.) lagăre, ci doar colonii de muncă” (p. 57)¹¹. În ciuda faptului că autoarea achiesează la opinia lui Vasile Lixandru, studiul introductiv

⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 19, vol. 5, f. 197

⁹ *Ibidem*

¹⁰ Acesta lucra în M.A.I. din noiembrie 1951, când fusese numit „consilier pentru Spate” – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. - Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 3/1951, f. 35

¹¹ În opinia autoarei, în esență, „lagărele de sorginte sovietică” se deosebeau de „lagărele americane, spaniole și cele englezești” prin faptul că primele erau „destinate propriei populații și au reprezentat o instituție permanentă”, în vreme ce celelalte aveau scopul „de a izola și de a interna sub pază militară inamicii externi” (p. 56). Ținem să precizăm că distincția nu ne apare ca fiind fiabilă, câtă vreme, de exemplu, în România lagăre de internare funcționau încă din anul 1938 pentru **proprii cetățeni** (cazul lagărelor de la Miercurea Ciuc și Vaslui unde au fost internați legionari notorii, dar și persoane bănuite doar a simpatiza Mișcarea Legionară, precum Mircea Eliade). De asemenea, în perioada celui de-al doilea

prezintă în continuare *Internarea în lagăre* (p. 58-59) și *Organizarea și funcționarea lagărelor de internare* (p. 60-61)!

Ambiguitatea terminologică este menținută și în cuprinsul articolelor inserate în lucrare. Astfel, despre *Chiajna* aflăm că era „Lagăr de muncă. Era o secție a penitenciarului Văcărești. Colonia era așezată în apropierea comunei Dragomirești de Deal și a fost înființată în 1957” (p. 184), iar în articolul *Domnești* se începe prin a-l defini drept „lagăr de muncă”, pentru ca în final să se precizeze „pe 1 octombrie 1959, colonia de muncă Domnești a fost desființată” (p. 185). Aceeași imprecizie se face remarcată și pentru *Cernavodă*, *Coasta Galeș*, *Grădina*, *Hârșova* (unitatea de detenție de aici fiind numită când *colonie*, când *penitenciar*), *Periș*, *Peninsula* (definit inițial drept *penitenciar*, pe parcursul articolului este denumit constant *colonie*), *Poarta Albă*, *Saligny*¹².

De altfel, imprecizia exprimării este simțită și în alte cazuri. În articolul intitulat *Centrele de anchetă* se precizează că „au fost folosite ca metode și tehnici de interogatoriu: bătaia, tortura fizică și psihică, izolarea și înfometarea deținuților, redactarea unor declarații false sau consemnarea unor răspunsuri ireale, sub constrângere” (p. 167). Dincolo de faptul că este greu de trasat o linie clară de demarcație între tortura fizică și cea psihică¹³, este evident că *bătaia*, *izolarea* și *înfometarea* sunt doar clase diferite ale încrângăturii de metode de tortură uzitate de tortionarii regimului comunist. În ceea ce privește „redactarea unor declarații false”, suntem convinși că această acțiune consta tocmai în „consemnarea unor răspunsuri ireale”!

Structura articolelor din cuprinsul dicționarului urmărește „așezarea geografică” a unității de detenție, prezintă perioada de timp scursă „de la înființare până la 1945”, apoi este prezentată evoluția acesteia „ca penitenciar comunist”. În final, sunt inserate date despre „conducerea penitenciarului”. În unele cazuri, există și o secțiune intitulată „reeducarea”.

Referitor la această ultimă secțiune, îndrăznim să avansăm opinia că ea ar fi trebuit să se regăsească în cadrul fiecărui articol, întrucât *reeducarea* este o componentă „standard” a

război mondial, pe teritoriul României au funcționat atât lagăre pentru „inamicii externi” (lagărele de prizonieri sovietici de la Slobozia și cele din Valea Jiului), cât și pentru cetățenii români considerați „suspecți și dăunători societății” (lagărul de la Tg. Jiu sau lagărele din Transnistria). De altfel, și japonezii de pe coasta de vest a S.U.A. internați în lagăre în timpul celui de-al doilea război mondial, ca prezumtivi spioni, erau cetățeni americani!

¹² Sesizând această ambiguitate a termenilor, coordonatorul lucrării oferă următoarea explicație: „Generic, în lipsa unei definiții general acceptate, unii autori au caracterizat *lagărele de muncă* drept unități administrative în sistem penitenciar, cu deținuți și existență nedeterminată. În subordinea acestor forme de organizare concentraționară puteau să existe mai multe *secții* și *puncte de lucru*, având drept centru administrativ lagărul de muncă de care aparțineau” (p. 11)

¹³ „În ciuda diferențelor, nu există întotdeauna o separație clară între tortura fizică și cea psihică, întrucât fiecare implică și elemente din cealaltă (după cum susține organizația Amnesty Internațional, care a studiat în mod sistematic fenomenul)”. - Ruxandra Cesereanu, *Panopticum. Tortura politică în secolul XX – studiu de mentalitate*, Iași, Institutul European, 2001, p. 61

pedepsei cu închisoarea. Ea nu a fost o născocire a comuniștilor¹⁴ și nu s-a limitat, în nici un caz, la *reeducarea de tip Pitești* sau *reeducarea prin autoanaliză*. Ba, mai mult, *reeducarea deținuților* este un concept cât se poate de actual. Astfel, referitor la pedeapsa cu închisoarea, în Codul Penal (Titlul III Pedepsele) al unui stat democratic, așa cum este considerată a fi România anului 2000, se precizează următoarele:

„Art. 52 – Pedeapsa și scopul ei

- 1) Pedeapsa este o măsură de constrângere și **un mijloc de reeducare** (subl. ns. – F.B.) a condamnatului. Scopul pedepsei este prevenirea de noi infracțiuni.
- 2) Prin executarea pedepsei se urmărește formarea unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului”.

În același titlu, la Cap. III – Pedepsele principale, Secțiunea II. Închisoarea, art. 56 precizează:

„1. Regimul executării pedepsei închisorii se întemeiază pe obligația condamnaților de a presta o muncă utilă, dacă sunt apti pentru aceasta, **pe acțiunea educativă ce trebuie desfășurată de condamnați** (subl. ns. – F.B.), pe respectarea de către aceștia a disciplinei muncii și a ordinii interioare a locurilor de detenție, precum și pe stimularea și recompensarea celor stăruitori în muncă, disciplinați și care dau dovezi temeinice de îndreptare.

¹⁴ Vezi optica occidentală asupra pedepsei cu închisoarea la jumătatea secolului al XVIII-lea în Cesare Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, București, editura Humanitas, 2007, *passim*; în cazul spațiului românesc, în proclamația de la Islaz, din 9/21 iunie 1848, se prevedea la pct. 19 „desființarea atât în faptă, cât și în vorbă a pedepsei cu moartea”, iar la pct. 20 „așezăminte penitențiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți (subl. ns. – F.B.)” – cf. Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 537-538; pentru o imagine amplă asupra rolului pedepsei cu închisoarea și a reeducării deținuților vezi și Charles Lucas, *De la réformă des prisons ou De la théorie de l'impresonnement, de ses principes, de ses moyens et de ses conditions d'application*, vol. I-III, Paris, E. Legrand et C. Descauriel, 1836-1858; *Lege pentru constrângerea corporală în Principatele Unite Române*, București, Imprimeria Statului, 1864; Grigore I. Dianu, *Istoria închisorilor din România: studiu comparativ: legi și obiceiuri*, București, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fii, 1900; Constantin Moroiu, *Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea*, Cluj, Tipografia Fondul Cărților Funduare, 1933; Alexandru Roșca, *Psihopatologia deviațiilor morale: diagnoză, triare și reeducare: organizarea clinicilor psihologice, Institutelor de Educație Corectivă și închisorilor*, Cluj, Editura Institutului de Psihologie al Universității, 1931; pentru studiile mai noi privind rostul social al pedepsei cu închisoarea, vezi Michel Foucault, *A supraveghea și a pedepsi*, București, Editura Humanitas, 1997; Idem, *Lumea e un mare azil. Studii despre putere*, Cluj Napoca, Editura Idea Design & Print, 2005; Roger Mathew, *Doing time: an introduction to the sociology of imprisonment*, Basingstoke, Palgrave, 1999; J. Petersilia (ed.) *Community corrections*, Oxford University Press, 1998; M. Tonry, J. Petersilia, *Prisons*, Chicago, Chicago University Press, 1999; Florian Gheorghe, *Fenomenologie penitenciară*, București, Editura Oscar Print, 2003

2. Toate aceste mijloace trebuie folosite în așa fel încât să conducă la **reeducarea celor condamnați** (subl. ns. – F.B.)¹⁵.

Conținutul articolelor, atât cele referitoare la penitenciare, cât și cele privind lagărele și coloniile de muncă, este unul bogat în informații extrase din surse documentare variate (arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor, arhiva C.N.S.A.S., Arhivele Naționale Istorice Centrale), precum și din lucrările de memorialistică și de specialitate. Evident că prelucrarea unui material documentar de o asemenea amploare a solicitat din plin spiritul critic al autorilor.

Din păcate, am constatat și cazuri în care s-a abdicat de la o analiză riguroasă a izvorului folosit. De exemplu, în cazul prezentării numărului deceselor survenite în cadrul penitenciarului Aiud, sunt oferite cifre mult diferite (provenite din surse diverse), fără a fi prezentat și un punct de vedere, argumentat, al autorului: „numai în anul 1947 la Aiud s-au înregistrat 110 decese. În cele mai grele perioade de detenție, numărul morților de aici a crescut la cca 100 în două luni. Conform actelor nominale de deces de la Primăria Aiud, în perioada 1948-1964, aici au decedat 437 de persoane, deși alte estimări indică 700 de decese” (p. 80). În fața acestor diferențe considerabile nu există nici o încercare de explicare a lor, ba, mai mult, este citată și opinia lui Sorin Tulea, conform căreia în perioada 1949-1951 la Aiud mureau „în medie între patru și opt persoane pe zi” (adică, luând în calcul anul de 365 de zile, între 1.460 și 2.920 de persoane – cam la cât era estimat numărul deținuților din celularul mare!¹⁶).

Imaginea asupra vieții cotidiene din penitenciarul Aiud este și ea destul de contradictorie. Inițial, se precizează că „gardienii se plimbau *neconținut* (subl. ns. F.B.) pe coridoarele închisorii pentru a împiedica tentativele de încălcare a regulamentului și a suprima orice formă de socializare. Uneori mergeau încet pentru a putea surprinde prin vizetă discuțiile deseori în șoaptă, între deținuți, ocupațiile cotidiene (...)” (p. 86). Peste numai un paragraf, aflăm că „deținuții care se aflau în celule separate comunicau prin ușă, când gardienii nu se aflau prin coridor, ori purtau lungi discuții privitoare la subiectele din aria de activitate a fiecăruia (științifice, profesionale, politice) prin sobele care comunicau între ele” (p. 87). Mai mult chiar, profesorul de fizică nucleară George Manu „dădea lecții de istorie a Franței și Angliei, scrise pe săpun sau pe fundul gamelei făcea comentarii literare, dezbătea Constituția Statelor Unite ale Americii și ținea cursuri despre marile descoperiri geografice, utilizând chiar hărți improvizate” (p. 87). Ce trebuie să înțelegem?

¹⁵ *Codul Penal, cu modificările aduse prin Legea nr. 197/2000 și O.U.G. nr. 207/2000*, lucrare adnotată și îngrijită de Forina Șerban, București, Ed. All Beck, 2001, p. 29-33; asupra viziunii actuale asupra rolului pedepsei și a reeducării din penitenciare, vezi și Marcel Ioan Rusu, *Drept execuțional penal*, București, Editura Hamangiu, 2007, *passim*

¹⁶ Dacă dificultatea aprecierii numărului deținuților poate fi mai ușor înțeleasă, cititorul nu-și poate forma o imagine adecvată nici asupra numărului de celule. O sursă din arhiva RFE Research Institute indică 375 de celule, câte 125 pe fiecare etaj (p. 77), în vreme ce un fost deținut, citat după Dennis Deletant, afirma că „fiecare etaj are câte 90 de celule” (p. 86). Din nou, autorul nu simte nevoia unei clarificări. Potrivit unei situații privind capacitatea de deținere a penitenciarelor, întocmită în luna iunie 1977 și destinată lui Nicolae Ceaușescu, penitenciarul Aiud avea 1.400 de locuri, fiind depășit doar de penitenciarul București, cu 1670 de locuri, și urmat de penitenciarul Gherla, cu 1220 de locuri - A.C.N.S.A.S., fond Neoperativ, dosar nr. 2425, vol. 13, f. 164

Exista un regim extrem de dur, care reprima din fașă „orice formă de socializare” sau gardienii manifestau destulă indisciplină față de regulamentul închisorii, astfel că puteau funcționa adevărate „universități”?

Aceeași lipsă a spiritului critic este vizibilă în articolul *Jilava*, unde, după ce este descris procedeul percheziției corporale, extrem de minuțioase și efectuată în colectiv¹⁷, autorul prezintă o „stratagemă” a deținuților de-a dreptul incredibilă:

„Pentru a scăpa de percheziții, unii dintre deținuți care știau că «țigani au oroare de iepuri» puneau în bagajele pe care doreau să le salveze bucăți din blană de iepure. În acest fel, atunci când gardienii romi găseau bucata din blană de iepure, aruncau bagajul fără să-l mai controleze, considerându-l semn rău” (p. 361).

Cu alte cuvinte, gardienii care controlau, în echipă, fiecare tiv al îmbrăcămintei, precum și zonele intime ale corpului deținutului („...cu spatele la gardian, cu picioarele depărtate, aplecat în unghi drept, trebuia să le desfaci în așa fel încât gardianul și șeful lui să se convingă că nici acolo nu se ascunde nimic de vigilența lor” – p. 355), se intimidau în fața unei bucăți de blană de iepure, lăsând necontrolat un întreg bagaj? Oricâtă forță am fi tentați să atribuim unor superstiții¹⁸, fie-ne permis să avem unele rezerve!

O altă afirmație din articolul *Jilava* ni s-a părut a fi, de asemenea, de domeniul fanteziei: „În perioada 1949-1964, penitenciarul a fost și unul dintre cele mai aglomerate locuri de detenție din cadrul D.G.P., numărul mediu al deținuților fiind de 3.000. Din cauza acestei aglomerări, unui deținut îi revenea, în medie, un spațiu de doar 30 cm²” (p. 361). Amprenta la sol a tălpii unui om adult de dimensiuni medii este mai mare de 30 cm²! Cu alte cuvinte, nici dacă ar fi stat într-un picior, deținuții nu ar fi avut cum să „beneficieze” de numai 30 cm². Făcând un calcul simplu, 3.000 de deținuți x 30 cm² = 90.000 cm², adică 3.000 de oameni încăpeau într-o cameră de 9 m² (cam cât un dormitor dintr-un bloc „ceaușist”). De altfel, chiar autorul articolului amintit afirmă că în anul 1907 în închisoarea „Jilava” „suprafața camerelor era de 15.000 m²” (p. 352). Chiar scăzând din această suprafață pe aceea a pavilionului administrativ, a dormitorului trupei și a cancelariei, tot rămân ceva mai mult de 9 m².

Articolul *Bacurile-închisori din delta Dunării*¹⁹ ne-a ridicat, la rândul-i, numeroase semne de întrebare. Mai întâi, se remarcă o imprecizie terminologică, fiind folosiți alternativ termenii

¹⁷ „În timp ce gardienii controlau «bucată cu bucată îmbrăcămintea, desfăcând tivurile și căptușeala», deținutul aștepta «gol pușcă pe pardoseala de ciment». După această verificare a îmbrăcămintei, se trecea la percheziția corporală, care era făcută de un gardian supervizat de un subofițer” (p. 355)

¹⁸ Eruditul folclorist Gh. F. Ciușanu consemna la începutul secolului trecut că „este credința la noi (românii), că dacă-ți taie un iepure calea, n-are să-ți meargă bine. Credință identică cu a noastră au rutenii din Bucovina. La germani se crede așijderea. (...) De toate neamurile acest animal este socotit ca rău prevestitor.” – cf. Gh. F. Ciușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi*, ediție critică, prefață și indice tematic de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I.O., 2001, p. 250

¹⁹ Ortografierea corectă este „Delta Dunării”, căci „numele geografice și teritorial-administrative se scriu cu inițială majusculă la toate cuvintele componente (în afară de cuvintele ajutoare)” – Institutul de Lingvistică al Universității din București, *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a IV-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, p. 29

„bac” și „șlep”, ce desemnează tipuri total diferite de nave, atât din punct de vedere al dimensiunilor, cât și din punct de vedere al caracteristicilor tehnico-funcționale. Pe de altă parte, descrierea lor este de-a dreptul stupefiantă, șlepurile fiind „de fapt niște magazii din tablă, acoperite, în care erau închiși deținuții. (...) Într-o astfel de magazie erau cazate între 2.000 și 3.000 de persoane” (p. 115). Ținem să precizăm că la bordul „Titanicului” s-au aflat 2.223 de persoane, nava având 269,1 m lungime și un tonaj de 46.328 tdw, iar „Queen Elisabeth 2”, care a deținut timp de decenii supremația între navele de croazieră, a transportat maxim 3.650 de persoane (militari) în anul 1982, în timpul conflictului pentru insulele Falkland. Cea mai mare navă militară existentă astăzi, portavionul „USS Nimitz”, cu o lungime de 332 m și 97.000 tdw, are un echipaj de 5.680 de persoane (inclusiv piloții avioanelor)²⁰.

Desigur, nu ne imaginăm că la bordul vaselor-închisoare erau condiții asemănătoare cu cele de pe un transatlantic (fie și la clasa a III-a), dar nici nu putem înțelege cum este admis ca real un efectiv de deținuți echivalent cu cel al celularului mare din Aiud sau cu dublul capacității penitenciarului Galați (1.500 locuri), unde „suprafața locului de detenție era, în 1955, de 5.584 m², iar perimetrul zidului exterior era de 620 m” (p. 314).

De altfel, în „Planul transportului efectivului de cadre, deținuților și materialelor în localitatea de dispersare a Penitenciarului Galați la Formațiunea Dăeni”, întocmit în 1960, se precizează că transportul unui efectiv de 1.050 de persoane se realiza cu trei bacuri: „2 bacuri cu deținuți și escorte, un bac cu materiale”²¹. În primul vas cu deținuți mergea șeful eșalonului cu 22 de militari și o pușcă mitralieră, iar pe al doilea vas cu deținuți se afla ajutorul șefului de eșalon, împreună cu 22 de militari și o pușcă mitralieră. Vasul cu materiale era însoțit de un șef de escortă și cinci militari²². Întrucât durata deplasării era estimată la 12 ore (pe ruta Smârdanu Nou, Măcin, Carcaliu, Turcoaia, Peceneaga, Piatra Frecăței – 5 km nord de com. Ostrov) și cea a îmbarcării/debarcării la câte 4 ore, considerăm că era posibil ca în acest interval de timp să poată fi înghesuți câte 500 de deținuți într-un bac, dar ca 2.000 până la 3.000 de persoane să poată fi cazate într-un bac, ni se pare mai puțin plauzibil.

De neînțeles ni se pare și preluarea informației conform căreia „cele trei bacuri, «Kastro», «Gironde» și «Yser», aveau în permanență arborate steagurile grecesc și francez, încercând să lase impresia că sunt vase comerciale străine” (p. 115). Cui trebuia creată această impresie falsă? Localnicilor? Aceștia erau, oricum, la curent cu adevărata destinație a navelor. Altor vase străine care ar fi trecut prin zonă? Echipajele acestor eventuale vase (traficul străin pe

²⁰ Spațiul alocat personalului navigant de pe nave nu este unul foarte generos. Potrivit art. 10 al Convenției privind cazarea echipajelor, adoptată la 18 iunie 1949 de Conferința Generală a Organizației Internaționale a Muncii, „suprafața de podea per persoană în cabinetele de dormit destinate nebrevețatilor va fi cel puțin de:

- a) 20 picioare pătrate sau 1,85 m, la navele mai mici de 800 tone;
- b) 25 picioare pătrate sau 2,35 m, la navele de 800 tone sau mai mari, dar mai mici de 3.000 tone;
- c) 30 picioare pătrate sau 2,78 m, la navele de 3.000 tone sau mai mari” – *Convenția privind cazarea echipajelor (revizuită)*, „Monitorul Oficial al României”, nr. 34, 28 ianuarie 2000

²¹ A.C.N.S.A.S., fond Neoperativ, dosar nr. 2281, f. 138

²² *Ibidem*

cele trei brațe ale Dunării a scăzut dramatic după 1944, cunoscând un relativ reviriment după 1955²³) nu ar fi avut nimic altceva de văzut decât trei nave la ancoră! Că purtau pavilion românesc sau grecesc, percepția nu se schimba. Admițând cazul că un eventual vas străin ar fi surprins momentul urcării sau coborârii deținuților de la bordul vaselor, respectivii marinari străini ar fi putut crede că, în delta românească, funcționau vase-închisori ale Greciei sau ale Franței? Nu ar fi realizat instantaneu care era situația reală, lăsându-se amăgiți de un fals pavilion? În plus, bănuim că vasele-închisori nu erau amplasate chiar pe șenalul navigabil, ci pe unul sau altul din sutele de canale secundare ale Deltei Dunării.

Trebuie semnalate, de asemenea, și unele erori existente în articolul *Canalul Dunăre – Marea Neagră*. În cadrul acestuia, într-o încercare de explicare a rațiunilor ce au dus la construirea canalului, se afirmă că Stalin „intentiona să preia și să utilizeze Canalul după terminarea lui, silind astfel România să-l cedeze în baza relațiilor de subordonare fățișă pe care conducerea comunistă le practica față de Kremlin” (p. 200), indicându-se ca sursă lucrarea lui Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, Fundația Culturală Română, București, 2000, p. 13.

Eroarea este dublă! În primul rând, Paul Sfetcu afirmă, citându-l pe Dej, că, probabil, „dacă ar mai fi trăit [Stalin] și canalul ar fi fost dat în exploatare, ar fi cerut României să renunțe «de bună voie și nesilită de nimeni» la stăpânirea gurilor de vărsare a Dunării în Marea Neagră. Inclusiv a Deltei pe motiv că avem de-acum ieșire directă la mare prin canalul pe care l-am construit”²⁴. Deci, se avansa ipoteza, credibilă, că Stalin și-ar fi dorit controlul gurilor Dunării și ar fi urmat să forțeze România să-i cedeze Delta Dunării și **nicidecum Canalul Dunăre – Marea Neagră**. Considerăm credibilă, într-o oarecare măsură, o astfel de ipoteză, având în vedere acțiunile Rusiei din secolul al XIX-lea vizând același obiectiv, precum și episodul Insulei Șerpilor.

Dincolo de interpretarea greșită, rămâne eroarea de citare: ipoteza amintită de Paul Sfetcu în lucrarea sa se regăsește la p. 272, nicidecum la p. 13. Inițial, am tins a o atribui unei greșeli de tipar, dar, recitindu-ne propriul studiu *Radiografia unei mistificări: procesul sabotajului de la Canal*²⁵, citat de autoarea articolului „Canalul Dunăre – Marea Neagră”, am observat că, încercând, la rândul-ne, să oferim un răspuns întrebării „ce urmărise Stalin atunci când a impus construirea canalului?”, am prezentat un fragment din articolul *Stalin decide: construcția Canalului*, publicat de Lavinia Betea și Paul Sfetcu în „Magazin istoric”, nr. 12/1997, p. 13-14. Totodată, următoarea notă de subsol din cadrul studiului nostru era o trimitere chiar la lucrarea lui Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*. Credem că o consultare grăbită a respectivului studiu a produs „fuzionarea” celor două citări, de la una menținându-se autorul și lucrarea, iar de la cealaltă doar pagina!

²³ Pentru date amănunțite asupra traficului pe Dunăre, vezi căpitan-comandor dr. Marian Moșneagu, *Viața portuară românească între 1944-1958*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române” tom VI, 2003, p. 553-575

²⁴ Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, selecție, introducere și note Lavinia Betea, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p. 272

²⁵ Florian Banu, *Radiografia unei mistificări: procesul sabotajului de la Canal*, în „Arhivele Securității”, București, Editura Nemira, p. 120-121

O altă eroare am sesizat-o în conținutul articolului *Liceul „Mihai Viteazul”*. Aici se afirmă că „pe 5 septembrie 1945, prefectul Poliției Capitalei, colonelul Cristea, informa Ministerul de Interne că membrii Legației Germane și persoanele refugiate în sediul legației au fost mutați la Liceul «Mihai Viteazul», unde funcționa un spital german cu o capacitate de 600 de paturi” (p. 187). Evident, este vorba despre un raport din 5 septembrie **1944** (probabil o greșeală de tipar), dar nu înțelegem opțiunea de includere în dicționar a acestui „centru de triere” din două motive: nu intră în perioada enunțată ca arie principală de interes (1945-1967) și nici nu s-a aflat în subordinea autorităților românești decât în perioada cuprinsă între după amiaza zilei de 2 septembrie 1944 și ora 16,30 a zilei de 3 septembrie 1944, când liceul a fost preluat de o gardă sovietică. De altfel, chiar în raportul amintit de autorul articolului se preciza: „din acest moment, adică din ziua de 4 septembrie, orele 5,30, nu mai avem nici o știință asupra personalului aflat în localul Mihai Viteazul”²⁶.

O altă posibilă greșeală de tipar am identificat în cazul articolului *Slobozia*, unde, în cuprinsul notei de subsol 4, se afirmă că „în noiembrie 1945, opt subofițeri, șase americani și doi britanici au fost prinși în urma unei evadări din lagărul Timiș și trimiși disciplinar în lagărul de la Slobozia”. Ori, este de notorietate faptul că anglo-americanii și-au repatriat cu maximă operativitate combatanții care căzuseră în prizonierat în România încă din ultimele zile ale lunii august și primele zile din septembrie 1944, în cadrul unei operațiuni de amploare desfășurată sub supravegherea O.S.S.-ului²⁷. Verificând trimiterea, am constatat că, așa cum era de așteptat, este vorba de o acțiune din noiembrie **1943**. În plus, citarea sursei este incorectă, titlul complet al articolului fiind Alesandru Duțu, Florica Dobre, Andrei Șiperco, *1941-1945. Prizonieri de război în România și Crucea Roșie Internațională*, în „Magazin Istoric”, martie 1997, p. 16-24.

Evident, sesizarea acestor erori nu are în vedere nici un moment diminuarea meritelor autorilor, ci exprimă doar convingerea că îndreptarea lor nu este posibilă fără un dialog deschis și constructiv între părțile interesate, căci – așa cum sesiza istoricul Ioan Bogdan – „în istoriografie, mai mult decât în orice știință, erorile sunt greu de evitat; ca să ajungi, însă, la adevăr, trebuie să ai curajul de a le săvârși și dorința statornică de a le îndrepta”.

Pentru a finaliza prezentarea volumului, trebuie să menționăm că, asemenea oricărei scrieri de ținută academică, lucrarea nu este lipsită de instrumentele de lucru care să faciliteze consultarea rapidă: o bogată bibliografie „selectivă” (ceea ce presupune un efort de documentare încă și mai masiv decât cel vizibil în paginile respective) și două amănunțite instrumente de căutare: un index de antroponime și un index de toponime.

Încheierea lecturii lucrării se soldează cu un sentiment nedefinit: ai aflat informații valoroase, ai primit date certe, dar te-ai confruntat și cu numeroase divagații de la subiectul

²⁶ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. I, 23 august 1944-30 august 1948, [București], 1997, p. 110 (documentul citat se întinde pe paginile 108-110 și nu p. 108-111, cum indică nota de subsol a articolului „Liceul «Mihai Viteazul»”)

²⁷ Ernest H. Latham, *Efficient and Rapid: The Letters of Major Walter Ross of O.S.S. on the Evacuation of Allied Airmen from Romania, 30 August – 2 septembrie 1944*, în „Romanian Civilization”, 1998-1999, nr. 3, p. 3-36

enunțat. Relatări echilibrate, oneste, sunt adesea succedate de altele în care latura emoțională este predominantă²⁸. Stilul științific este îmbinat în mod eclectic cu cel memorialistic sau cu cel eseistic. Care este explicația?

De la bun început, cititorul a fost pus în gardă de coordonatorul volumului asupra faptului că acesta reprezintă „o întreprindere nu tocmai simplă, pentru că este dificil să se mențină echilibrul între o anume obiectivitate a istoricului și apelul la discursul moralizator, victimizant și partizan” (p. 9).

În ce ne privește, lectura ne-a lăsat sentimentul că eforturile autorilor de a „menține echilibrul” au fost minime. Tiradele moralizatoare, reproducerea unor pasaje generoase din memorialistica foștilor deținuți politici²⁹ (ale căror nuanțe patetice sunt firești acestui gen de scriitură³⁰), comparațiile selective cu regimurile de detenție anterioare instaurării comunismului³¹ și absența oricăror comparații cu alte areale geografice³² sau chiar cu regimul actual din

²⁸ Stilul în care este redactat dicționarul ilustrează foarte bine „impasul” în care se află studiul totalitarismului în România: „Între expunerea neutră și adesea lipsită de inspirație a evenimentelor și a cifrelor și discursul mișcător despre memorie și suferință a fost rareori identificat un echilibru convenabil. Dovada pare să excludă predica, iar predica nu socotește necesar să recurgă la dovezi” – Daniel Barbu, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, București, Editura Nemira, 1999, p. 41

²⁹ Anumite reticențe asupra valorii absolute a acestui gen de memorii, ca izvor istoric, au fost exprimate încă din primii ani de după publicarea masivă a acestui gen de lucrări – cf. Dumitru Șandru, *Amintirile nu pot înlocui izvoarele documentare*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»”, Iași, tom XXXII, 1995, p. 503-504; Mariana Neț, *Communist Terror in Romania: Between Document and Fictionalisation. The Case of Prison Memoirs*, în „Revista de Istorie Socială”, Iași, 1996, 1, p. 299-327; Totuși, opțiunea autorilor dicționarului devine comprehensibilă având în vedere că Andrei Muraru, coordonatorul lucrării, atrăgea recent atenția că „cea mai grea misiune a unui istoric este să vadă dincolo de informația documentului, adică și ceea ce nu spune sursa scrisă. Spre exemplu, nici un document de partid sau de stat nu a vorbit vreodată despre ce simțeau deținuții politici în penitenciarul Dej în anii '50, când, din cauza subnutriției și a condițiilor de detenție, defecarea provoca și eliminarea a 5-10 cm din intestinul gros” – Andrei Muraru, *Cum scriem istoria*, în „Dilema veche”, nr. 234, 7-13 august 2008

³⁰ Vezi redarea episodului relatat de Lena Constante despre modul în care ofițerul politic din penitenciarul Dumbrăveni a distrus cuibul a două vrăbii, cuib situat la geamul uneia din celule (p. 295)

³¹ Identificând în arhive informații despre „regimul dur de detenție pentru condamnații politici cu convingeri comuniste”, aplicat la Aiud în anii '30, unul din autorii dicționarului ne pune în gardă că „informația trebuie privită cu rezerve, dată fiind tentația propagandistică a perioadei” (p. 75). Cu altă ocazie, faptul că într-un document din 1967 se menționează că deținuții din penitenciarul Botoșani care munceau în oraș, în perioada anterioară anului 1944, purtau lanțuri la picioare este considerat pur și simplu „exces de zel în «demascarea regimului burghezo-moșieresc»” (p. 153). Există și câteva excepții notabile, cum este cazul articolului „Caransebeș”, unde sunt inserate relatări ale lui Mihai Gere despre regimul aplicat comuniștilor închiși aici (p. 256) sau al articolului „Iași”, unde este reprodus un fragment dintr-un memoriu redactat de deținuți în 30 octombrie 1924 (p. 339).

³² Vezi Anton van Kalmthout (ed.), *Reintegrarea socială și supravegherea infractorilor în opt țări europene*, Craiova, Sitech, 2004.

penitenciarele românești³³ întăresc afirmația domnului Marius Oprea, conform căreia „monografia de față nu este rezultatul unei simple opțiuni științifice, ci în primul rând al uneia morale”. Cu alte cuvinte, autorii și-au propus nu doar să prezinte organizarea și funcționarea sistemului penitenciar pentru a „ajuta la reconstituirea imaginii societății din acei ani” (p. 10), ci și să realizeze adevărate rechizitorii la adresa sistemului și a celor care l-au slujit, să identifice eroi³⁴, victime și călăi și să ofere posibile probe într-un ipotetic „proces al comunismului”.

Chiar dacă s-a dorit o punere în lumină a celor petrecute în penitenciare în perioada regimului comunist, comparațiile cu situațiile precedente³⁵ sau din alte spații geografice ar fi

³³ Potrivit unui raport al organizației APADOR – CH, încheiat după vizitarea penitenciarului Ploiești la data de 17 mai 2005, „774 deținuți, din care 25 minori, împărțeau cele 642 de paturi instalate în penitenciar. (...) Capacitatea legală a penitenciarului, după norma de 6 mc aer/deținut, este de 566 locuri, indicele de ocupare, deja menționat, fiind de 137%. Dar paturile, oricum insuficiente, au fost instalate prin reducerea drastică a spațiului liber din camere. Comitetul pentru Prevenirea Torturii din cadrul Consiliului Europei recomandă de ani buni calcularea spațiului minim pe deținut **în metri pătrați (4-4,5 mp)**. Camerele de detenție însumează aproximativ 875 mp, ceea ce înseamnă că unui deținut **ii revine în medie puțin peste un metru pătrat (sub 1,10)**. Calculând la nivelul minim recomandat de CPT – 4 mp – rezultă că în penitenciarul Ploiești ar putea fi cazați **maximum 220 de deținuți. Prin urmare, pe baza acestui criteriu, indicele de ocupare este de aproape 400%**. Raportul integral poate fi consultat la adresa http://www.apador.org/show_report.php?id=11 (accesat la 22.09.2008); Pe de altă parte, potrivit unui *Sondaj de opinie la nivelul persoanelor private de libertate din unitățile penitenciare*, realizat de Administrația Națională a Penitenciarelor în perioada 21 septembrie – 10 octombrie 2007, „există o nemulțumire evidentă a persoanelor private de libertate în special față de calitatea hranei (...), față de confortul din camera de deținere (în condițiile în care indicele de supraaglomerare din unele penitenciare depășește 150%), față de calitatea asistenței medicale și de condițiile de igienă și curățenie” – <http://www.anp-just.ro/Studii/Cercetare%20detinuti.pdf> (accesat la 22.09.2008); Se poate vorbi de o constantă, căci o situație oarecum similară releva și un sondaj efectuat în mai 1991 pe un eșantion de 436 deținuți. Aspectele cele mai criticate, referitoare la condițiile de viață din penitenciare, erau: **igiena** (51%), **calitatea hranei** (57%), dar mai ales **asistența medicală** (63%) – cf. Gheorghe Florian, *Psihologie penitenciară*, București, Editura Oscar Print, 2001, p. 167. Evident că aglomerația și condițiile de detenție din penitenciarele zilelor noastre nu se pot constitui, în nici un chip, într-o scuză pentru cele existente în penitenciarele din perioada comunistă, dar cercetătorul acestei perioade, înainte de a-și manifesta revolta și oripilarea, trebuie să distingă caracteristicile cvasi-perene ale sistemelor de detenție de cele create în mod deliberat de către sistemul comunist pentru lichidarea adversarilor politici și apoi să insiste tocmai asupra acestora din urmă.

³⁴ Vezi prezentarea pe parcursul unei pagini întregi din cuprinsul articolului „Gherla” a activității grupului „Capotă-Dejeu” (p. 331), cu date interesante, fără îndoială, dar care, în opinia noastră, nu-și avea locul într-o astfel de lucrare.

³⁵ Dacă autorii au acordat un rol atât de privilegiat memorialisticii foștilor deținuți politici, ca sursă de informații, ar fi fost, poate, utilă și o scurtă incursiune în lucrările de aceeași factură publicate înainte de 1990 sau, de ce nu?, în folclorul detenției din secolele XIX și XX, pentru a putea observa modul în care închisoarea și-a pus amprenta și asupra personalității unor alte generații de deținuți – vezi, în acest sens, masiva lucrare elaborată de Marian Munteanu, *Formele detenției. Formele privării de libertate în literatura populară. Studiu, tipologie, antologie de texte și glosar*, București, Editura Valahia, 2007

permis, în opinia noastră, decelarea aspectelor specifice, caracteristice sistemului de detenție al regimului comunist din România³⁶. Cu alte cuvinte, ce anume este prezent exclusiv în penitenciarele și lagărele comuniste și ce este universal valabil în spațiile unde omul a ținut să-și închidă, dintr-un motiv sau altul, semenii?

O astfel de abordare suntem convingși că ar fi contribuit la sporirea credibilității lucrării din punct de vedere științific, dar se pare că autorii au dorit mai ales să pună „pe harta universală a crimelor împotriva umanității adevăratele bastioane ale cruzimii care au fost închisorile și lagărele regimului care ne-a opritat o jumătate de secol” (p. 538). Din păcate, intenția lor onorabilă a fost deturnată către un discurs partizan, cu intonații justițiare, care seamănă destul de mult cu cel al lucrărilor oficiale din anii '50, care relateau cu lux de amănunte chinurile la care au fost supuși „ilegaliștii” de către „bestiile Siguranței”.

De altfel, modul în care lucrurile pot fi tratate prin ignorarea nuanțelor de gri este ilustrat și de domnul Marius Oprea, care relatează în primele rânduri ale postfeței, intitulată *Viața și moartea la închisoare*, cum Petru Groza, petrecând revelionul 1943/1944 într-o celulă a arestului Siguranței, a avut posibilitatea de a bea un pahar de șampanie, conchizând: „Așa arăta un arest al demonizatei Siguranțe, în anii «cruntei represiuni a regimului exploator al burgheziei și moșierilor»”³⁷. Nu ne-am putut reprima întrebarea dacă și Gheorghiu-Dej, în timpul celor 10 revelioane petrecute în închisoare, a închinat câte o cupă de șampanie sau dacă alți deținuți ai perioadei, politici sau nu, au beneficiat de un tratament similar celui aplicat lui Petru Groza, unul din cei mai bogați oameni din Ardeal, fost ministru și fost parlamentar! Și încă trebuie spus că Dej sau Ana Pauker au avut un regim mai bun decât majoritatea deținuților comuniști. Se poate însă susține că toți comuniștii din închisori au fost tratați ca Dej sau Pauker? Era o acțiune caracteristică pentru Siguranță tratarea arestaților/condamnaților cu șampanie? Din totdeauna au existat deținuți și deținuți³⁸, închisori și închisori³⁹! În fața unor astfel de abordări ale izvoarelor

³⁶ Un argument pentru o mai largă prezentare comparativă a situației din penitenciare o poate constitui fie și simplul fapt că din cele 53 de penitenciare incluse în volum, doar două (Codlea și Colibași) au fost înființate în timpul regimului comunist (în 1953, respectiv în 1967). Restul penitenciarelor fuseseră preluate de către comuniști, ele fiind construite, cele mai multe, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului XX. De altfel, nici sistemul actual de penitenciare nu are o geografie net diferită de cel din perioada comunistă, astăzi funcționând 32 de penitenciare, două penitenciare „de Minor și Tineri” (Craiova și Tichilești), un penitenciar pentru femei la Târgșor, șase penitenciare-spital (Jilava, Rahova, Colibași, Dej, Poarta Albă, Tg. Ocna) și trei centre de reeducare (Buziaș, Găești, Târgu Ocna) - - <http://www.anp-just.ro/frame.php?page=Penitenciare.php> (accesat la 22.09.2008)

³⁷ Pentru câteva mostre de „tratamente” aplicate de Siguranță arestaților (femei și bărbați, deopotrivă), în prima parte a anilor '20, vezi *Abuzurile și crimele Siguranței Generale a Statului. Declarațiunile victimelor. Introducerea și concluzia de C.G. Costa-Foru, secretar al Ligei Drepturilor Omului*, București, Tipografia „Triumful”, 1925, p. 19-25; ne exprimăm speranța că declarațiile inserate de Costa-Foru în volum nu vor fi și ele considerate drept „exces de zel în «demascarea regimului burghezo-moșieresc»”.

³⁸ Numeroaselor mărturii publicate, referitoare la regimul de exterminare din penitenciarele comuniste, le pot fi contrapuse unele relatări mai echilibrate și, poate, mai credibile, având în vedere că nu au fost scrise „pentru istorie”. De exemplu, în dosarul de urmărire informativă al unui susținător al grupării Șuşman Leon,

istorice nu putem decât să recunoaștem că, din păcate, afirmația lui H.I. Marrou se verifică încă o dată: „Cunoaștem despre trecut ceea ce credem adevărat din ceea ce am înțeles din cât au consemnat documentele”.

fost condamnat la cinci ani muncă silnică și confiscarea averii (din care a executat doi ani și patru luni în penitenciarele Cluj și Gherla, fixându-i-se apoi d.o. în Bărăgan), domiciliat în comuna Poșaga, se află o notă informativă, datată 4 iunie 1966, în care este redată o discuție purtată de un grup de foști deținuți politici la o nuntă: „Bodea Petru a spus că-i pare rău că au venit din Bărăgan, căci lui i-a fost mai bine acolo, iar Bodea Ioan a spus că «tu, tot un drac ești, ori în Bărăgan, ori aici, că nu-ți place să pui mâna pe lucru», iar Crai Valer a spus că el nu a trăit în viața lui așa bine ca la închisoare, că veneau cu ciuberele cu arpacaș și era carne de o ducea înapoi, că le spunea caralii că numai carne să ia și pe la toate paturile era gamele cu carne. Crai Valer a spus că, după ce a scăpat din închisoare, dacă mă primea, mă reîntorceam înapoi, după cum ne-a fost situația în familie” – A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 4633, f. 9; evident, fragmentul citat comportă o serie de comentarii: în primul rând, apare întrebarea dacă nu cumva „sursa” Securității încerca să le creioneze foștilor deținuți o imagine model? Răspunsul este negativ, datorită conținutului celorlalte note furnizate de sursă (păstrate în dosar), unde se găsesc reproduse destule afirmații incriminatoare ale acestora. Apoi, poate fi vorba și de o anumită exagerare provocată de comparația între situația din timpul detenției și viața grea, plină de lipsuri și privațiuni, cu care se confrunta un fost „C.R.”, reîntors în satul natal. În acest sens pledează și o afirmație reprodusă într-o altă notă informativă: „ei, mai bine a fost în Bărăgan, căci chiar dacă nu câștigam mult, dar era câștig în fiecare zi și alimentația mai ieftină” – *ibidem*, f. 10;

³⁹ O interesantă comparație între regimurile de detenție și o evidențiere clară a rolului factorului uman în cadrul acestor regimuri este prezentă într-o notă informativă din 3 noiembrie 1965. Un fost deținut politic îi confiea informatorului: „în o curte mică, ne plimba pe rând, roată, în cerc, cu mâinile la spate și cu capul bine aplecat în jos, privirea numai în pământ. Cum știi aceștia să te canonească nu mai știe nimeni, deși ei când au fost în închisoare, pe vremea noastră, au avut toată comoditatea și hrana foarte bună, doar atât că nu erau liberi, da’ condamnații politici pe vremea noastră aveau un regim special, erau tratați ca domnii” - A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3560, vol. 2, f. 124. Informatorul îi oferă însă un contra-exemplu: „Măi, Ioane, nu o fi chiar așa. Eu am vorbit cu inginerul Mîndruț, care a fost amestecat în complotul colonel Precup [este vorba de complotul organizat de colonelul Victor Precup în scopul lichidării fizice a lui Carol al II-lea și a Elenei Lupescu, în Vinerea Mare din 8 aprilie 1934. Complotul a fost descoperit, iar colonelul Precup a fost condamnat, după un proces-fulger, la 10 ani temniță grea – n.ns. F.B.] și mi-a descris viața petrecută la Doftana și la Jilava și câte 8 ore din zi erau băgați în o celulă până la brâu în apă și la intervale foarte scurte și neregulate îi ploua prin plafon și nu și-au putut da seama nicicând cum era amenajată această ploaie prin plafonul celulei, ori aceasta trebuie că a fost groaznică, închisoarea întotdeauna a fost închisoare, dar cred că voi de acestea nu ați îndurat”. Răspunsul fostului deținut este edificator: „de acestea nu, dar și prin care am trecut au fost groaznice. (...) regimul de teroare nu era același în toate închisorile, pe noi ne-au purtat în mai multe închisori. Regimul era același, însă nu aplicat cu aceeași cruzime, atârna de conducerea lașă, dacă personalul, și în special directorul era om, nu era de tot stîns în el simțul umanității, simțea o oarecare ușurare” – *ibidem*; pentru detalii asupra vieții deținuților la Jilava înainte de 1944 și pentru considerații asupra rolului extrem de important al comandantului în ușurarea/agravarea regimului de detenție, vezi și Sorin Toma, *Privind înapoi. Amintirile unui fost ziarist comunist, redactor șef al „Scânteii” din 1947 până în 1960*, București, Editura Compania, 2004, p. 49-53 – „Un intermezzo: *La dolce vita...la Jilava?*”

Un ultim aspect pe care l-am fi dorit elucidat sau măcar abordat, fie în studiul introductiv, fie în cadrul postfeței, este reprezentat de problema numeroaselor anchete și controale, efectuate de organele procuraturii sau de cele ale Ministerului Afacerilor Interne, asupra condițiilor de executare a pedepselor în închisorile, lagărele și coloniile de muncă ale vremii. În ciuda faptului că rapoartele întocmite în urma acestor controale sunt citate deseori, tocmai pentru a sublinia ororile săvârșite de bestiile care îmbrăcaseră o uniformă, și în pofida faptului că se menționează chiar încarcerarea (pentru scurtă vreme!) a unora dintre ofițerii găsiți vinovați, nici autorii dicționarului și nici postfațatorul nu se opresc asupra acestei probleme, lăsând în suspensie întrebări legate de rațiunile care au stat la baza ordonării controalelor, întrebări privind cauzele pentru care ordine repetate, emise atât de Biroul Politic, cât și de conducerea M.A.I., de încetare a oricărei forme de tortură, au fost ignorate la nivelul de execuție, fără ca totuși cineva să fie sancționat în mod decisiv!

Parcursul terifiantului dicționar al penitenciarelor din România comunistă, realizat de echipa de cercetători de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România se constituie într-un cutremurător *memento*. Într-o lume ieșită din iluzia temporară a „sfârșitului ideologiilor”, orice demers în măsură să releve consecințele teribile ale ideologiilor radicale, ale tentativelor de inginerie socială și ale intoleranței, nu poate fi apreciat decât ca un efort meritoriu. Desacralizarea accentuată a lumii, abdicarea de la perceperea omului ca ființă unică, irepetabilă, demnă de tot respectul și transformarea acestuia într-o simplă unitate „cuantificabilă”, care poate fi risipită fără nici o grijă (mai ales pe fundalul insistențelor avertismente asupra „suprapopulării” planetei), fac ca o lucrare ca cea prezentată aici să fie nu doar imperios necesară, ci și obligatoriu de consultat de către orice persoană atașată valorilor universal umane.

„La noi n-au ce căuta tovarășii care cred în Dumnezeu, care se duc la biserică, care poartă cruce, noi suntem un organ care trebuie să ne ferim de toate acestea, experiența, practica ne-au arătat” – spunea la 1 martie 1950 Gheorghe Pintilie⁴⁰. Cele descrise pe parcursul paginilor acestui dicționar au fost rodul „muncii” tocmai al unor astfel de oameni, „fără neam și Dumnezeu”.

Florian Banu

⁴⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 199, f. 116

Gheorghe Onișoru, *Operațiunea Tămădău: desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)*, pref. acad. Florin Constantiniu, București, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008, 315 p.

Istoric cu statornice și valoroase contribuții în studierea perioadei de instaurare a regimului comunist din România⁴¹, domnul Gheorghe Onișoru propune prin noua sa lucrare o incitantă reconstituire a uneia dintre cele mai sumbre pagini ale istoriei politice a României în secolul al XX-lea: desființarea abuzivă a Partidului Național Țărănesc de către autoritățile comuniste, semnal clar, lipsit de orice echivoc, că sistemul democratic își trăia ultimele zile.

Lucrarea este structurată pe șase capitole, urmate de concluzii, nouă pagini de bibliografie (de la surse arhivistice până la volume și studii de specialitate), precum și de șase anexe (155 de pagini) reprezentate de documente relevante provenind din arhiva Serviciului Român de Informații, fondul Penal. Desigur, ca la orice volum de o asemenea factură, nu lipsește un indice de nume (din păcate, acesta nu include și numele persoanelor din anexele documentare).

În primul capitol, autorul propune o reconstituire veridică a contextului intern și internațional în care erau obligate să acționeze partidele politice democratice din România. Semnarea tratatului de pace de la Paris din 10 februarie 1947, lansarea *doctrinei Truman* și a *planului Marshall* sunt tot atâtea evenimente internaționale care s-au reflectat decisiv în evoluția vieții politice interne din România, dar și în conduita adoptată de U.R.S.S. și de către celelalte țări aflate în orbita sovietică. După trecerea în revistă a evoluției partidelor democratice în intervalul 23 august 1944 și alegerile din noiembrie 1946, Gheorghe Onișoru își focalizează analiza asupra măsurilor luate de conducerea P.N.Ț. în primele luni ale anului 1947, asupra strategiilor puse la punct pentru adaptarea partidului la noile raporturi de forță din plan intern și extern.

Capitolul al II-lea, intitulat *Capcana de la Tămădău*⁴², analizează cu lux de amănunte modul în care serviciile secrete au pus la punct operațiunea de compromitere și arestare a unora dintre figurile de marcă ale Partidului Național Țărănesc, speculând dorința acestora de a părăsi România. Informațiile extrase din arhivele Siguranței și ale Serviciului Special de Informații, coroborate cu memorialistica produsă de unii protagoniști (Paul Dimitriu, Cornelii Coposu, Belu

⁴¹ Vezi Gheorghe Onișoru, *Activitatea opoziției democratice. 1944-1947. Cazul Partidului Național țăărănesc*, în „Arhivele totalitarismului”, nr. 2/1995, p. 29-39; idem, *Anchetarea lotului Maniu*, în „Analele Sighet”, V, București, Fundația Academia Civică, 1997, p. 570-595; idem, *Interzicerea și procesul Partidului Național Țărănesc*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»” – Iași, tom XXXIV, 1997, p. 95-109; idem, *La originile nomenclaturii. Formarea clasei politice comuniste (1944-1948)*, în „Xenopoliana”, 1996, nr. 1-4, p. 131-138; idem, *Alianțe și confruntări politice între partidele politice (1944-1947)*, București, Fundația Academia Civică, 1996

⁴² De remarcat faptul că autorul nu a achiesat la un anumit gen de retorică în care operațiunea era definită, în mod greșit, drept „înscenare” – cf. Cicerone Ioanițoiu, *Am fost printre martorii înscenării de la Tămădău (14 iulie 1947)*, în „Analele Sighet” 1, București, 1994, p. 143-166; și alți istorici au adoptat o terminologie adecvată la faptele petrecute la Tămădău – cf. Claudiu Secașiu, *Operațiunea „Tămădău” (14 iulie 1947). Un document inedit*, în „Analele Sighet” 5, București, 1997, p. 530-543

Silber), arată deruta în care se afla conducerea P.N.Ț.-ului, lipsa unui plan coerent de acțiune și un amatorism incredibil în materie de acțiuni conspirative, diletantismul manifestat în acest domeniu făcându-i pe agenții serviciilor secrete să pară adevărați profesioniști, deși aceștia, la rândul lor, acționau rudimentar.

Astfel, în ciuda filajului strict și a încadrării informative, Iuliu Maniu nu ezita să-i convoace pe apropiați la diverse „conciliabule”, ideea că vârfurile partidului trebuie să părăsească țara era ventilată în diverse cercuri, iar despre modul de acțiune peste hotare nimeni nu părea să știe ce avea de făcut. Edificatoare este mărturia lui Ion Mihalache:

„L-am întrebat pe domnul Maniu ce crede domnia sa că pot face și trebuie să fac după ce mă descurc în Turcia. Domnia sa mi-a spus că are toată încrederea în înțelepciunea și sentimentele mele. Eu atunci am spus că dacă depinde de mine ca posibilitățile unuia care ar dori să merg în Elveția (sic!) și Franța să iau contact cu românii noștri de acolo, eventual și cu altă lume politică ca să am un orizont cât mai comlet al împrejurărilor politice” (p. 44).

Lipsa unei percepții realiste a situației este relevată și de mărturia lui Nicolae Penescu, conform căruia soția sa se opusese plecării „întrucât probleme legate de treierat reclamau prezența ei la moșie” (p. 46), iar deplasarea lui Nicolae Carandino la domiciliul lui Penescu s-a făcut cu un taxi!

De altfel, Penescu, beneficiind de o oarecare experiență în ceea ce privește practicile Siguranței, susține că, odată ajuns la punctul de întâlnire de lângă aerodromul de la Tămădău, a realizat faptul că „toată chestiunea este absolut o farsă sau o cursă”. Din nefericire pentru liderii țărăniști, era tardiv: în 14 iulie 1947 pe aerodromul de la Tămădău se consuma actul decisiv pentru destinul partidului. Ion Mihalache, vicepreședinte al P.N.Ț., Nicolae Penescu, secretar general al P.N.Ț., Ilie Lazăr – membru în Delegația permanentă și Nicolae Carandino, director al ziarului partidului, „Dreptatea”, erau cu toții arestați de organele Siguranței Statului.

Valorificarea acestei operațiuni a Siguranței este disecată în capitolul al II-lea, *Interzicerea Partidului Național Țărănesc*. Activitatea Siguranței, a Ministerului Afacerilor Interne și a Ministerului Justiției în perioada imediat următoare arestării frunțașilor țărăniști a fost una febrilă, încercându-se ca, în paralel cu instrumentarea anchetei, să fie elaborat un document în măsură a servi ca fundamentare a unei decizii politice de interzicere a P.N.Ț.-ului.

În 16 iulie Ministerul Justiției trimisese deja o notificare președintelui Adunării deputaților cu privire la ridicarea imunității parlamentare pentru Iuliu Maniu, Emil Ghilezan, Aurel Leucuția, Vasile Serdici, Grigore Niculescu-Buzești și Maria Ilie Lazăr. În ședința din 18 iulie plenul Adunării deputaților vota ridicarea imunității, însă soarta Partidului Național Țărănesc avea să fie tranșată în cadrul ședinței de guvern din data de 29 iulie 1947, în timpul căreia a fost aprobat Jurnalul nr. 1.027 privind dizolvarea P.N.Ț.-ului.

Autorul prezintă pe larg măsurile luate de autorități pentru transpunerea în practică a jurnalului amintit, măsuri marcate de nenumărate arestări abuzive, percheziții și brutalități, precum și modul în care celelalte partide democratice și societatea românească în ansamblul ei a reacționat în fața acestei încălcări vădite și sfidătoare a regulilor democrației.

Capitolele IV și V, intitulată *Ancheta*, respectiv *Procesul*, detaliază modul în care instituțiile statului, controlate abil de către comuniști, au pus în scenă un proces spectacol ce se

poate revendica din tradiția stalinistă. În ciuda eforturilor depuse de anchetatori și a dirijării brutale a lucrărilor procesului de către magistratul de tristă faimă Alexandru I. Petrescu, inculpații nu au putut fi manevrați complet în sensul dorit de „regizorii” din umbră, remarcându-se în special atitudinea verticală a lui Luliu Maniu și a lui Ion Mihalache. Sentința dată la 11 noiembrie 1947 a șocat opinia publică prin duritatea pedepselor, Luliu Maniu și Ion Mihalache fiind condamnați la muncă silnică pe viață.

Concluziile lucrării rețin bunele intenții de care a fost animat Maniu în tentativa sa de a trimite peste graniță câteva figuri reprezentative ale partidului pentru a continua pe alte coordonate lupta anticomunistă, subliniind, totodată, „ușurința cu care un om politic de talia lui Luliu Maniu a acceptat propunerea doctorului Gafencu” referitoare la organizarea evaziunii aeriene (p. 139).

Lectura volumului prilejuiește, alături de meditația inevitabilă asupra contextului intern și internațional de instaurare a comunismului în România, câteva reflecții dureroase asupra rolului tot mai important jucat de serviciile secrete în derularea evenimentelor cruciale din secolul trecut. Operațiunea de la Tămădău ilustrează strălucit modul în care oamenii politici, chiar cu o experiență vastă, pot fi manipulați și transformați în adevărate marionete de către serviciile secrete, iar opinia publică rămâne prizoniera unor versiuni prefabricate, reușind arareori să vadă dincolo de perdeaua de fum a tot mai sofisticatelor instrumente de manipulare și control.

Luminița Banu

Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan; studiu introductiv: Iulia Moldovan și Dumitru Dobre, Editura Militară, București, 2008, 551 p.

„Este de o importanță capitală să fie reperați agenții inamicului, care vin să ducă activități de spionaj împotriva voastră și să fie trecuți în serviciul vostru. Dați-le instrucțiuni și aveți grijă de ei. În acest fel sunt recrutați și folosiți agenții dubli”⁴³. Aceste îndemnuri ale lui Sun Tzu s-au constituit, ca, de altfel, întreaga operă a înțeleptului general chinez, într-un adevărat îndreptar pentru serviciile de informații din secolul al XX-lea. Lucrarea pe care ne-am propus să o prezentăm în rândurile de față ilustrează în mod strălucit amploarea consecințelor nefaste produse de un agent dublu sau un agent *întors*.

Concret, este vorba de un volum de documente despre Silviu Crăciunaș, cel considerat până nu de mult una din figurile emblematice ale exilului anticomunist românesc, publicat sub egida Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc. Cercetătorii care au îngrijit volumul, Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan, și-au propus ca prin publicarea unui număr de 28 de documente din dosarul întocmit de serviciile de informații externe ale României comuniste pe numele lui Silviu Crăciunaș să devoaleze cariera de excepție a unui agent secret. Personajul

⁴³ Sun Tzu, *Arta războiului*, Editura Antet XX Press, f.l., f.a., p. 93.

este binecunoscut publicului român preocupat de problemele legate de exilul românesc și de istoria regimului comunist, mai cu seamă după publicarea în România a volumului de memorii al lui Silviu Crăciunaș, *Urme pierdute*⁴⁴ și a corespondenței pe care acesta a purtat-o în anii '90 ai secolului trecut cu d-na Dorana Coșovanu⁴⁵.

Apropierea de contextul socio-politic al vremii și înțelegerea adecvată a jocului extrem de complex în care au fost angrenate serviciile informativ represive ale regimului comunist, emigrația românească, rezistența anticomunistă din România și, nu în ultimul rând, Silviu Crăciunaș, este facilitată de un solid studiu introductiv (de nu mai puțin de 78 de pagini), semnat de Iulia Moldovan și Dumitru Dobre. Rod al unei ample investigații în arhive și al parcurgerii cu acribie a bibliografiei privind perioada comunistă, studiul reușește nu doar o simplă familiarizare a cititorului cu personalitatea lui Crăciunaș, ci și cu metodele de lucru ale Securității, cu atmosfera existentă în rândul românilor refugiați în Occident, propunând, totodată, câteva direcții fertile de reflexie asupra gradului de dificultate a reconstituirii bătațiilor de pe frontul secret al Războiului Rece și asupra abisurilor personalității umane. Valoarea volumului este sporită prin includerea a două anexe⁴⁶, a unui set de fotografii ale lui Silviu și Eugenia Crăciunaș și a lui Mihai Țanțu, precum și a unui indice de nume.

Născut la data 13 februarie 1916, în Miluani, județul Sălaj, Silviu Crăciunaș și-a făcut studiile primare în comuna natală, iar pe cele liceale la Turda, Târgu Mureș și Cluj, bacalaureatul fiind obținut în anul 1933. În 1938 a absolvit Facultatea de Drept din Cluj, peste numai doi ani obținând titlul de doctor în drept, științe economice și politice. Din punct de vedere politic, după o apropiere de mișcarea legionară (reușește să devină chiar șef al organizației Neamț), a urmat o apropiere de P.N.Ț. În perioada 1941-1945 a activat în comitetele directoare ale mai multor fabrici, pentru ca după instaurarea guvernului Petru Groza la 6 martie 1945 să stabilească unele contacte cu incipienta mișcare de rezistență anticomunistă și să se ocupe de organizarea unei filiere de trecere peste graniță a unor personalități politice din P.N.Ț. și din mișcarea legionară (inclusiv Sabin Manuilă, Romulus Boilă și Horațiu Comănicu datorându-i trecerea peste graniță).

⁴⁴ Silviu Crăciunaș, *Urme pierdute*, traducere de Sânziana Dragoș și Gheorghe Dragoș, postfață de Dorana Coșoveanu, București, Editura Enciclopedică, 2000; titlul volumului, apărut inițial la editura londoneză Collins-Harvill Press în anul 1961, a inspirat, probabil, titlul, în bună măsură ironic, al volumului pe care-l prezentăm.

⁴⁵ Silviu Crăciunaș, *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaș adresate Doranei Coșoveanu*, ediție îngrijită de Dorana Coșoveanu, București, Editura Vreamea, 2000; destinatară respectivelor scrisori este nimeni alta decât fiica lui Ion Coșoveanu, comandor de aviație, arestat în martie 1948 și condamnat în martie 1950 în același lot cu Silviu Crăciunaș (acesta din urmă fiind însă judecat în contumacie).

⁴⁶ Este vorba de două articole: Gheorghe Ardeleanu, „Pași pierduți” și identificați... Cum se încearcă reabilitarea unui...contrabandist de criminali și răufăcători, publicat, după apariția volumului de memorii al lui Silviu Crăciunaș, în „Glasul Patriei”, an VI, nr. 11 (193), 10 aprilie 1961, p. 3, ca o parte din acțiunile menite să-i consolideze acestuia „legenda” de anticomunist, și Dr. S. Crăciunaș, *Rolul conștiinței naționale în istoria poporului român*, alocuțiune a lui Crăciunaș ținută la „Întrunirea românilor liberi”, desfășurată la Royal Holloway College, Anglia, între 31 martie – 4 aprilie 1977.

Principalul punct de inflexiune în destinul lui Silviu Crăciunaș a survenit în data de 7 aprilie 1948 când acesta a fost arestat. Aici se impune o precizare. Din studiul introductiv reiese că arestarea a fost efectuată de către Siguranță. Ori, potrivit unui raport olograf al lui Serghei Nicolau, redactat în februarie 1954 și destinat lui Gheorghiu-Dej, arestarea lui Crăciunaș a fost efectuată de către S.S.I.: „Ceva mai târziu urmărind una din grupările cu aspect complotist și cu legături în străinătate, trecem la lichidarea ei. Este arestat printre alții Crăciunaș și Manu – ultimul după multă rezistență și dibăcie a recunoscut că Pătrașcu i-a dat ordin să lucreze imediat după ce «se iscălise pactul». Crăciunaș dezvăluie unele legături și misiuni primite pe linia legionară pentru străinătate”⁴⁷.

După o „prelucrare” ce s-a întins pe durata a șapte luni s-a reușit „înțoarcearea” lui Crăciunaș⁴⁸, acesta fiind transformat din luptător anticomunist în agent al Securității. Eliberat la 12 noiembrie 1948, după o scurtă perioadă de evaluare „în libertate” și punerea la punct a detaliilor „legendei”, a metodelor de legătură (parole, folosirea cernelurilor simpatice etc), Silviu Crăciunaș este trimis în Occident cu misiunea de „a cunoaște activitatea exilului românesc”. Pe filiera Budapesta – Viena – Innsbruck – Paris, Crăciunaș stabilește legături trainice cu liderii românilor din exil, captând încrederea lui Horațiu Comănicu, Virgil Veniamin, Bazil Rațiu, luând legătura lu Nicolae Rădescu, Horia Sima, Mihai Fărcășanu, Ion Gheorghe și devenind membru al Comitetului Executiv al P.N.Ț. (din exil) și, ulterior, al Comitetului Franco-Român de Acțiune.

Apreciat ca fiind cu „posibilități extraordinare de a realiza legătura cu România” și „foarte bine informat asupra stărilor de lucruri”, este retrimis în țară unde, odată ajuns (la 21 martie 1950), realizează un amplu raport pentru Securitate, materialul prezentat fiind socotit drept „deosebit de valoros”.

Trezind suspiciunea că serviciile occidentale l-ar fi „întors” la rândul lor, Crăciunaș este reținut de Securitate și anchetat până în 1954, când „evadează” din spitalul închisorii Suceava, moment din care începe pregătirea pentru cea de-a doua etapă a infiltrării sale în Occident.

Nu insistăm asupra minuțiozității cu care au fost pregătite planurile de acțiune și legendele de către ofițerii de securitate și Silviu Crăciunaș, aflați într-o adevărată emulație, documentele inserate în volum fiind extrem de grăitoare în acest sens. De asemenea, referitor la activitatea sa concretă în Occident ca agent al Securității, ne vom mulțumi să semnalăm faptul că, grație abilității sale, a reușit să fie ales vicepreședinte al Asociației Culturale a Românilor din Anglia, condusă de Ion Rațiu, și a avut contacte deosebit de utile din punct de vedere informativ nu doar cu lideri ai exilului românesc, ci și cu reprezentanți ai diverselor servicii de informații occidentale. Acționând cu prudență și cu inteligență, Crăciunaș și-a construit o solidă reputație în

⁴⁷ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 2/f.a., f. 6

⁴⁸ Potrivit lui Serghei Nicolau, această acțiune a fost asumată tot de S.S.I. Pe fondul rivalității dintre Siguranță și S.S.I. și a conflictului pentru delimitarea competențelor, problema legionară a fost preluată ulterior integral de Siguranță: „Conform hotărârii superioare toți arestații sunt predați cu dosarele și materialul respectiv. Reținem ceva mai mult pe cei care au legături cu străinătatea, după care [ii] predăm și pe ei cu toată documentația (afară de Crăciunaș, care este pregătit pentru străinătate)” – *ibidem*, f. 8

cercurile românești, reușind să-și păstreze intactă imaginea de luptător anticomunist până la moartea sa, survenită la 1 februarie 1998.

„Cazul Silviu Crăciunaș” este unul extrem de incitant pentru orice istoric interesat de studierea comunismului, iar volumul publicat de I.N.M.E.R. reușește, dacă nu să distrugă, măcar să pună sub semnul nuanțării unele stereotipii, cum ar fi acela despre „securistul” anilor '50, analfabet și tortionar. Așa cum se subliniază în studiul introductiv, Silviu Crăciunaș menționa în „angajamentul” său că „ofițerii care l-au arestat, «în loc să-l distrugă», i-au dat o nouă viață ideologică: «prin metode excepționale, pline de omenie, au reușit să mă transforme din dușman al comunismului în luptător pentru cauza comunismului»” (p. 49). Faptul că nu este vorba de un simplu caz izolat este demonstrat, printre altele, și de cazul Constanței Magoș, atrasă în țară de Securitate și „stoarsă” de informații prețioase despre exil, informații care s-au materializat în nu mai puțin de 7.000 de pagini (p. 33). Și nu știm încă ce ne rezervă cercetarea arhivei Securității!

Volumul se constituie într-o extrem de incitantă lectură, oferind, pe lângă o multitudine de informații inedite despre exilul românesc (înscriindu-se, astfel, pe deplin în misiunea I.N.M.E.R.-ului), prilej de meditație asupra complexității personalității umane, a multitudinii de fațete pe care aceasta le dobândește și asupra resorturilor nebănuite care stau la baza acțiunilor oamenilor. De altfel, această complexitate i-a împiedicat, presupunem, și pe autorii studiului introductiv să se pronunțe asupra mobilurilor care au stat la baza acțiunilor lui Crăciunaș („Rămâne întrebarea (...) cât din aceste mutații au fost un specific al psihologiei lui personale (poate, aparte), și cât o potențialitate general umană?”) (p. 77). Și întrebările pot fi multiplicat: cât a fost interes material (sume de bani primite de familie în țară erau modice), cât a fost convingere ideologică sau cât a fost histrionism în acțiunea acestuia? A fost un „erou al clasei muncitoare” în lupta cu imperialismul sau doar un abject trădător al prietenilor și idealurilor de tinerețe?

Răspunsurile care pot fi oferite sunt multiple, astfel că, încă o dată, se dovedește că distincția dintre „eroi” și „trădători” este, adesea, doar o chestiune de perspectivă.

Florian Banu

Alin Mureșan, *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, cu o prefață de Ruxandra Cesereanu, Iași, Editura Polirom, 2007, 264 p.

„I-am mulțumit lui Dumnezeu că n-a făcut omul veșnic. Acest gând a fost sprijinul meu atunci... și de atunci, de-a lungul anilor mei triști...” (Aurel Vișovan, *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?*). Citatul aparține unuia dintre cei mulți al căror destin a însemnat o continuă suferință provocată de personaje ale căror crime erau ascunse de lozincile luptei duse împotriva „dușmanului de clasă” și pentru „bunăstarea celor ce muncesc”. Tristețea biblică a acestor cuvinte precede încercarea documentar-istoriografică a lui Alin Mureșan, intitulată modest *cronică*, asupra a ceea ce a reprezentat doar una dintre cele mai întunecate secvențe din acea perioadă a istoriei naționale denumite convențional *comunismul românesc*.

Autorul este absolvent al Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția Jurnalism. În prezent își desfășoară activitatea în București, în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, Serviciul Muzee-Memorie. A ales să-și dedice o mare parte a activității sale științifice pentru cercetarea și descoperirea a ceea ce a însemnat detenția politică în România comunistă. Alături de cartea de față, a mai semnat articole în reviste precum *Tribuna*, *Memoria*, *Steaua* și a colaborat la realizarea volumului *Experiențe carcerale în România comunistă*, coordonat de Cosmin Budeancă, apărut în cadrul Editurii Polirom în același an cu lucrarea prezentată aici.

Într-un interviu acordat cotidianului „România Liberă”, fiind întrebat ce știu străinii despre cele petrecute în penitenciarul din Pitești în perioada anilor 1949-1951, Alin Mureșan a precizat: „Aș răspunde printr-o altă întrebare: ce știu românii despre Pitești? Securitatea a încercat să ascundă ceea ce s-a întâmplat acolo, pentru că odată ce află barbariile acestea nu mai ești tentat să clamezi umanitatea și binefacerile regimului comunist, așa cum încearcă să ni le inoculeze încă diverși triști indivizi. Prin urmare, dacă nici noi nu știm bine ce a fost acolo, de ce am cere străinilor să fie mai interesați? Nu știu dacă ar trebui să ne facem din Pitești un titlu de glorie ca țară, mai degrabă este responsabilitatea noastră să prezentăm lumii evenimentele de acolo în semn de atenționare că, sub forme diferite, ele ne pot încă afecta” (*Ce știu românii despre oroare?*, în *România Liberă* din 28 martie 2008).

Confrunțați și apăsați de condițiile grele ale prezentului, prea puțini își dau seama că multe din relele de astăzi pornesc de la regimul comunist. Asistăm azi cu toții la majoratul primei generații de români născuți după comunism. Dar aceștia, din incultură sau ignoranță, întrebă candid: cine a fost Stalin, ce a fost Securitatea, ce este comunismul? Nu numai pentru ei, dar și pentru cei de vârstă mijlocie, faptele grave petrecute în cadrul regimului de detenție politică din România comunistă rămân încă o necunoscută. De altfel, nu întâmplător cei ce conduceau și controlau închisorile din perioada anilor '50 - '60 și-au luat toate măsurile pentru a ascunde, din înscrisurile întocmite atunci, ororile pe care erau obligați să le suporte deținuții. Aceștia din urmă, dacă supraviețuiau detenției, erau obligați la eliberare, uneori sub amenințare, să semneze un angajament de confidențialitate ce conținea, ca o formulă standard, precizarea că nu vor vorbi nimănui despre cele auzite sau văzute în perioada privării de libertate, în caz contrar urmând a suporta rigorile legii!

Nu mai trebuie, credem, argumentată apariția justificată a cărții lui Alin Mureșan, alături de multe alte lucrări similare sau realizări cinematografice documentare care au încercat să deschidă porțile acelei epoci întunecate, pentru a o face cunoscută celor care au trăit sau încă mai trăiesc într-o stare de liniște, de regret sau chiar de admirație naivă față de comunism. Autorul însuși a mărturisit subsemnatului: „(...) Sunt atâtea fațete, intenții, conjuncturi și persoane implicate încât mereu am senzația că nu s-a explicat suficient ce a fost Piteștiul. Îl văd ca un microcosmos (poate nu e rea definiția de laborator) pentru ce avea să se întâmple, cu metode ceva mai rafinate, și cu alți oameni, în întreaga societate: atacul împotriva credinței, a ideii de națiune, a moralului etc. Am ajuns la concluzia că cine înțelege Piteștiul, va înțelege lumea în care trăiește”.

Cartea este împărțită în cinci capitole, precedate, în ordine inversă, de un *Cuvânt înainte* și o introducere ale autorului, precum și de o scurtă dar extrem de sugestivă prezentare a lucrării și a autorului ei, semnată de Ruxandra Cesereanu și intitulată *Lecția de anatomie*, din care vom reda următorul fragment: „(...) Celebrul eseu al lui Virgil Ierunca – Fenomenul Pitești – fusese o sinteză suplă și intelectuală, cu impact remarcabil. Alin Mureșan dorește să ofere cititorilor români (nu doar intelectualilor) cu totul altceva: o lecție de anatomie minuțioasă, detaliată, pe îndelete, fărămă cu fărămă, pas cu pas, astfel încât toată lumea să afle și să înțeleagă – nu și să accepte! – ceea ce s-a petrecut la Pitești între 1949-1951, și nu doar acolo ci și în alte spații carcerale înrudite. Din acest punct de vedere, care a fost, de altfel, și scopul principal al cărții, lucrarea este într-adevăr monografică și aplicată, construită după fișele cronologice ale evenimentelor și sprijinită pe portretele personajelor principale. (...) Autorul realizează un *bildungsroman* impresionant, un mozaic, un puzzle și o tapiserie a abominabilului (care i-ar fi folosit cu siguranță lui Michel Foucault pentru celebra sa lucrare *A supraveghea și a pedepsi*, dacă eseistul francez ar fi avut cunoștința de oroarea Piteștiului între 1949 și 1951).” (p. 11-12).

În capitolul întâi, autorul își propune - și reușește - să prezinte extrem de riguros începuturile „reeducării” și spațiile de detenție în care acestea s-au produs, răspândirea fenomenului, evoluția lui în cadrul penitenciarului Pitești precum și încercările nereușite de fundamentare a torturii ca mijloc de constrângere și modelare a personalității victimelor și în alte închisori.

În continuare, capitolul al doilea prezintă momentele stopării ororilor, procesul intentat agresorilor în 1954, sentințele date acestora (Eugen Țurcanu, Ion Stoian, Nicolae Cobîlaș, Mihai Livinschi, Maximilian Sobolevski, Gheorghe Popescu, Ion Voin, Cornel Pop, Constantin Juberian ș.a.) precum și date referitoare la al doilea proces din 1957, în fapt al treilea, pentru vina care nu fuseseră executați între timp.

Capitolul al treilea, cel mai vast, este intitulat simplu *Personaje* și prezintă pe parcursul celor 112 pagini biografiile de detenție ale celor implicați în ororile de la Pitești și nu numai, în total 87 de persoane, un adevărat „dicționar de personaje-cheie (...) demn uneori de un ospiciu-carusel”, după cum a afirmat Ruxandra Cesereanu. Deși jurnalist de formație, Alin Mureșan aplică întru totul principiul fundamental al istoriei, rezumat de anticul Tacitus în dictonul *sine ira et studio* - fără ură și fără părtinire - prezentând faptele așa cum însuși le-a aflat, lăsând cititorul să le judece. „Am vrut să le fac puțină dreptate (celor ce au fost victime – n.n.), nu lăudându-i ci explicând și arătând realitățile trecute, fără să emit sentințe”, mărturisea autorul în urmă cu câteva luni.

Scenariul cărții continuă în același mod imparțial în capitolul al patrulea, intitulat *Instantanee macabre*. Chiar dacă sufletul uman se revoltă împotriva celor relatate, autorul însuși rămâne calm dar nu întru totul indiferent, ceea ce nu împieteză asupra rigurozității: „Preotul P.K., unul dintre cei mai batjocoriți deținuți din Gherla, i s-a confesat printre lacrimi lui Octavian Voinea: «Domnule Voinea, am coșmaruri. Nu pot dormi noaptea. Am păcătuit împotriva lui Dumnezeu comparându-mă cu Iisus Hristos. Un glas de diavol îmi sună mereu în ureche că eu am suferit mai mult decât Hristos». K. i-a povestit că a fost bătut la tălpi și pe tot corpul gol, obligat să alerge fără haine în jurul camerei și să strige: «Prăvălia mea a fost biserica, officină de comerț». Liderul

camerei a pus vreo 20-30 de oameni să își facă nevoile: «Bandiților, pregătiți-vă să vă căcați!», iar K. a fost pus să le mănânce pe toate. «O viață întreagă ai mâncat căcat în amvon, acum să-l mănânci în fața noastră ca să te vedem!» (p. 219).

Cauza Piteștiului a constituit-o, în primul rând, trădarea potențialelor victime, transformate în agresori. Cei mai respingători dintre toți aceștia rămân însă cei care au făcut-o cu plăcere. Provenită dintr-o mizerie interioară, dorința de a trăda le-a provocat acestora o puternică satisfacție pe care cu greu și-o puteau disimula. Într-o măsură mai mică sau mai mare, aceștia au reprezentat baza socială a oricărui regim de teroare instituit vreodată, iar comunismul românesc n-a făcut excepție. Ei s-au trădat pe sine, propriul neam și Divinitatea însăși: „Spectacolele pe teme religioase, liturghii negre puse în scenă de Paști ori de Crăciun, îi îngrozeau pe deținuți. În asemenea ocazii, cel mai mult aveau de suferit studenții de la Teologie, costumați în «Hristoși» îmbrăcați în sutane și patrafire mânjite cu fecale. Ei erau puși să facă «împărtașanii» cu urină și fecale, iar în loc de cruce li s-a confecționat un falus din săpun, pe care toți ceilalți erau obligați să îl sărute. De pe margine erau interpretate cântece bisericesti cu texte scabroase, în care locurile comune erau insultarea lui Iisus și a Fecioarei Maria, deseori deținuții fiind dezbrăcați la pielea goală. Unii supraviețuitori povestesc chiar că s-a procedat la inversarea poruncilor din decalog ori la interpretarea lor malițioasă.” (p. 218-219). Oprim citatul aici... Într-adevăr imaginația bolnavă a agresorilor nu avea nici limită morală, nici frică de Dumnezeu, iar ororile depășesc puterea înțelegerii omenești.

În final, capitolul al cincilea prezintă în aproape 20 de pagini concluziile autorului, de altfel singura parte a lucrării în care Alin Mureșan părăsește starea de calm a narațiunii capitolelor anterioare și să emită – atenție! – nu sentințe, ci ipoteze care pot, în viziunea sa, să explice cauzele Piteștiului și a evenimentelor similare din alte spații carcerale. Nu uită totodată să prezinte trăirile post-factum ale supraviețuitorilor: „Reacția majorității a fost una de semiizolare și mefiență, și ea s-a menținut după ieșirea din închisori, ba chiar și după 1989 în foarte multe cazuri. (...) Atitudinea aceasta s-a păstrat după eliberare din mai multe motive: în primul rând, umilințele la care au fost supuși și în libertate, când erau în continuare șicanați de Securitate și li se refuza accesul la studiu și la muncă. Apoi, frica de informatori, pentru că toți foștii deținuți politici erau filați și ținuți sub observație strictă, dându-li-se senzația că s-au transferat dintr-o închisoare în alta, în loc să se elibereze. Nu este de neglijat nici explicația nedepășirii traumei suferite, întrucât șocurile și rușinea îndurate în timpul acțiunii au fost suficient de puternice încât să inducă o stare de dezamăgire viscerală față de natura umană și destinul lor” (p. 241-242).

Textul lucrării este însoțit de un index de antroponime, unul de toponime și, bineînțeles, ca orice lucrare care se respectă, de o vastă bibliografie unde sunt citate în majoritate titluri referitoare la regimul detenției politice din România comunistă. Cea mai importantă parte a bibliografiei o reprezintă *Mărturiile aflate în arhiva personală a autorului*, interviurile luate de Alin Mureșan, de-a lungul anilor, unor supraviețuitori ai masacrului din închisorile comuniste: pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Gheorghe Băgu, Corneliu Ioan Cornea, Inocențiu Glodeanu, Gheorghe Gheorghiu, Grigorie Frunză, Vasile Ilea, Dan Lucinescu, pr. Nagy Géza, Silvestru Nanu, Eugen Oțparlic, Marcel Petrișor, Lucian Plapșa, Traian Popescu, Constantin Rodas, Ioan Petru Săbăciag, Emil Sebeșan. Intenționat am dorit enumerarea tuturor și cititorul va înțelege de

ce... Alături de cei care, acum mai bine de un deceniu și jumătate, au făcut jertfa supremă în acel decembrie însângerat din 1989, toți cei ce au înfruntat diabolica mașinărie de frânt suflete din închisorile comuniste, decedați sau încă în viață, sunt martiri ai acestui neam, uneori mult prea indiferent la sacrificiul lor. Realitatea câteodată este mult prea departe de speranțele și iluziile lor, pentru că timpul a estompat treptat din mințile multora trecutele fapte.

De altfel, mulți dintre factorii politici de decizie au rămas indiferenți ani la rândul față de suferințele de odinioară ale propriului neam. Până deunăzi, junii de pe băncile școlilor au fost învățați de dascăli în cadrul unor cursuri speciale și au comemorat doar suferințele altor seminiți, lăsând deoparte ceea ce neamul lor a îndurat în epoca întunecată a comunismului. Au fost necesari 18 ani de la Revoluția din 1989 pentru apariția primului manual de *Istorie a Comunismului în România*. În acest context, salutăm cu toată considerația ce o merită apariția cărții lui Alin Mureșan, sperând că nu peste mult timp va face parte din bibliografia obligatorie a unui examen de specialitate. Desigur că scopul autorului nu a fost acesta, însă cartea, prin însăși existența și rigurozitatea ei, o va impune.

Cunoașterea comunismului, demascarea mecanismelor, a procedeelelor și, mai ales, a urmărilor sale nu are ca scop răzbunarea ci determinarea imposibilității de a-l repeta. Exorcizarea răului cere puterea de a spune adevărul, astfel ca nimeni, nicicând să nu mai comită răul în numele binelui. Rămâne, desigur, ca fiecare să aibă voința necesară de a ieși din rău și de a se îndrepta către bine. Din acest punct de vedere, lectura cărții-document a lui Alin Mureșan reprezintă pentru cititor un examen de trecut în fața propriei conștiințe.

Leontin Negru

Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul pentru Studierea Istoriei Evreilor din România, *Acțiunea „Credinciosul”*. Șef Rabinul dr. Moses Rosen și comunitatea evreiască în arhivele C.N.S.A.S., documentare, selecție și studiu introductiv de Anca Ciuciu, București, Hasefer, 2008, 314 p.

Într-una din lucrările sale, cunoscutul scriitor și ziarist Teșu Solomovici afirma că „este foarte greu de discutat cu seninătate rolul românilor și al evreilor în instaurarea și funcționarea regimului comunist”. Afirmatia acestuia o găsim pe deplin întemeiată, având în vedere reacțiile exacerbate, atât dintr-o parte, cât și din cealaltă, ori de câte ori sunt aduse în discuție aspecte legate de primii ani de după instaurarea guvernului Groza și, implicit, a comunismului ca regim politic. Ba, mai mult, în ultimii ani, în locul unor analize obiective, prinde contur și ceea ce Alan Rosenbaum numea „martirologie competitivă”. Consecințele nu au întârziat să apară: cercetarea onestă a surselor documentare, a literaturii memorialistice și a mărturiilor contemporanilor a fost inhibată, mulți istorici preferând să-și îndrepte atenția spre arii mai puțin susceptibile a conduce la rezultate ce ar putea fi catalogate drept „incorecte politic”, înregistrându-se astfel o evidentă penurie de studii solide asupra problemei.

În acest context, cu atât mai laudabil ni se pare efortul cercetătoarei Anca Ciuciu, cu vechi preocupări legate de istoria evreilor, de a aduce în fața publicului o culegere de documente, extrase din arhivele Securității, referitoare la omul care a condus destinele comunității evreiești

din România timp de peste patru decenii, șef rabinul Moses Rosen. Volumul prezintă, în opinia noastră, un dublu interes întrucât reușește să pună în valoare informații inedite atât cu privire la activitatea șef rabinului și, implicit, a comunității evreiești din România, cât și cu privire la modul de acțiune al Securității în exercitarea atribuțiilor sale de „braț armat” al partidului comunist.

Cele 114 documente incluse în lucrare provin din dosarul de urmărire informativă a lui Moses Rosen (cu nu mai puțin de 37 de volume), precum și din unele dosare din fondul Documentar al arhivei C.N.S.A.S., referitoare la comunitatea evreiască, activitatea cultului mozaic și la emigrarea evreilor din România.

Din punct de vedere al tipologiei, volumul include note informative furnizate de diverși informatori, note întocmite după filarea șef rabinului, corespondență interceptată și materiale provenite din valorificarea tehnicii-operative, fișe personale, extrase din procese verbale de interogatoriu ale unor persoane de origine evreiască, buletine întocmite pe marginea unor emisiuni ale unor posturi de radio din Occident și din Israel.

Din punct de vedere cronologic, documentele acoperă perioada ianuarie 1949-ianuarie 1989, acest lucru, cumulat cu diversitatea tipologică, permițând formarea unei imagini nuanțate asupra modului de acțiune al Securității, precum și decelarea mișcării de translație de la măsurile brutale, specifice anilor '50, către tacticile mult mai perfide, de „influențare pozitivă” și „descurajare”, care au caracterizat perioada de final a regimului comunist.

Consultarea și înțelegerea adecvată a documentelor este facilitată atât prin cele 13 pagini ale studiului introductiv, cât și prin inserarea unui glosar de termeni utilizați de Securitate și a unei liste de abrevieri.

Selecția operată de cercetătoarea Anca Ciuciu din noianul de documente privind comunitatea evreiască din România și pe liderul acesteia reușește să surprindă multiplele fațete ale activității lui Moses Rosen. Personalitatea acestuia, intens discutată de-a lungul anilor, este integrată în contextul epocii în care a trăit și activitatea sa de lider religios în vremuri de prigoană a religiei este reliefată atât prin etichetele și aprecierile venite din partea oficialităților comuniste, cât și din rândul coreligionarilor sau al unor personalități din străinătate.

Srijinul acordat mișcării sioniste în anii '50, înființarea „Revistei Cultului Mozaic”, protestele cu privire la demolarea unor sinagogi, cele referitoare la unele articole publicate de revista „Săptămâna” sau acțiunile șef rabinului în direcția sprijinirii acordării de către S.U.A. a clauzei „națiunii celei mai favorizate” sunt, cu toatele, bine ilustrate prin notele de analiză și rapoartele întocmite de Securitate de-a lungul vremii.

Colateral, cititorul poate obține informații interesante despre aspecte diverse ale perioadei 1949-1989, cum ar fi modul în care era perceput Nicolae Ceaușescu imediat după desemnarea sa ca prim-secretar al partidului comunist sau aspecte legate de primele măsuri cu caracter antiterorist luate în România vizavi de posibile ținte precum ambasada Israelului, sinagogi, lideri ai comunității, turiști evrei veniți în România sau aflați în tranzit.

Oarecum surprinzător, selecția de documente nu cuprinde nici o referire la episodul legat de atitudinea lui Moses Rosen față de editarea operelor complete ale lui Mihai Eminescu. Mai precis, în septembrie 1980 a fost editat vol. IX al *Opereilor* lui Mihai Eminescu, cuprinzând publicistica lui. Considerând că respectivul volum conține și articole antisemite, Moses Rosen s-a

adresat Academiei Române cerând interzicerea publicării acestor opere a lui Eminescu și retragerea volumului din tipografie, fapt ce a nemulțumit o serie de oameni de cultură precum Mircea Iorgulescu, Augustin Buzura, Dana Dumitriu sau criticul literar Nicolae Manolescu. Întâmplător sau nu, la 5 septembrie 1980, revista „Săptămâna” publica un editorial intitulat „Idealuri”, semnat de Corneliu Vadim Tudor, articol catalogat de Moses Rosen drept fascist și care a provocat o scrisoare deschisă a acestuia către redacția revistei. Vâlva creată în mediile oamenilor de cultură de aceste evenimente a fost una de amploare și a intrat, evident, și în atenția Securității.

Anca Ciuciu nu a inclus nici un document referitor la această polemică, mulțumindu-se doar cu inserarea unei scrisori de protest a lui Moses Rosen, datată 15 august 1983 și adresată Departamentului Cultelor, față de poezia lui Corneliu Vadim Tudor „Epistola unui martir de la Mărășești către trădători de țară”, și a scrisorii Gabrielei Negreanu, redactor la editura Albatros (care publicase volumul de poezii incriminat al lui Corneliu Vadim Tudor), scrisoare în care aceasta se delimita de orice conținut xenofob și antisemit al lucrării al cărei lector fusese. Probabil că opțiunea Ancăi Ciuciu a fost motivată de publicarea în presa ultimilor ani a unor serii de documente ale Securității referitoare la disputa dintre Moses Rosen și unii scriitori și oameni de cultură din România.

Demersul științific al tinerei cercetătoare Anca Ciuciu poate fi apreciat ca fiind unul de succes, volumul rezultat reprezentând atât o radiografie inedită a personalității celui apreciat de către premierul israelian Itzak Shamir drept „o apariție unică în felul ei în istoria contemporană a poporului evreu”, cât și o veritabilă frescă a vieții comunității evreiești din România în perioada regimului comunist.

Florian Banu

VI. CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ ȘI VALORIFICAREA FONDURILOR ARHIVISTICE ALE C.N.S.A.S. PRIN MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI EXPOZIȚII

Sesiunea Națională de Comunicări Științifice
„Istorie, cultură și civilizație în sud-estul Transilvaniei”
Miercurea Ciuc, 29-30 septembrie 2008

În zilele 29 – 30 septembrie a.c., la Miercurea Ciuc, s-au desfășurat lucrările Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice „Istorie, cultură și civilizație în sud-estul Transilvaniei”, organizată de Direcțiile Județene Covasna și Harghita ale Arhivelor Naționale, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Centrul de Cultură Arcuș și Centrul Eclesastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”.

Deschiderea lucrărilor a prilejuit expunerea mai multor cuvântări din partea oficialilor români din județul Ciuc, a reprezentanților comunităților românești din județele Ciuc și Covasna și binecuvântarea Prea Sfințitului Ioan Selejan (Episcopul Covasnei și Harghitei), precum și cuvântările unor reprezentanți ai Ministerului Culturii și Cultelor.

Lucrările sesiunii prezentate în cele 5 secțiuni: Istoria bisericii, Istorie medievală și modernă, Istorie contemporană, Etnografie-Sociologie, Arhivistică-Muzeologie.

Manifestarea științifică s-a dovedit a avea o anvergură deosebită prin cele 91 comunicări prezentate și 22 noi apariții editoriale. Evenimentul a fost mediatizat în presa locală și de televiziunile „TVRM” și „TVR2”, stația Cluj-Napoca.

În privința comunicanților, o statistică sumară ne oferă următoarele date: 93 participanți din care 8 profesori universitari, 5 conferențieri universitari, 2 lectori universitari, 18 doctori și 15 doctoranzi.

Comunicările s-au constituit în adevărate incursiuni în timp și spațiu, revelație și admirație, tristețe și bucurie, relatări și evocări ale unor fapte și evenimente istorice reprezentative din istoria locală și națională, din care enumerăm: dr. Ioan Lăcătușu, *Aspecte din viața cotidiană a românilor din trei Scaune în secolul al XIX-lea*, prof. univ. dr. Ioan Opreș, *Direcții noi în muzeologia contemporană*, dr. Aurel Pentelescu, conf. univ. dr. Gavriil Preda, *Mitropolitul Miron Cristea și românii din America de Sud. Documente inedite*, drd. Costel Lazăr, *Mitropolitul Nicolae Bălan în atenția Securității*, prof.univ.dr. Petre Țurlea, *O prețuire reciprocă Nicolae Iorga-Miron Cristea*, prof.univ.dr. Ioan Giurcă, *Activități și acțiuni ale Legiunii de Jandarmi Trei Scaune în perioada 1938-1940*, prof. Vasile Stancu, *Poziția Frontului Plugarilor din raioanele Sfântu Gheorghe și Tg. Secuiesc privind înființarea Regiunii Autonome Maghiare*, drd. Marian Nencescu, *Noi și ceilalți. Români în secuime, de la Romulus Cioflec până în zilele noastre*.

La categoria noi apariții editoriale, semnalăm câteva titluri incitante prin problematica abordată și însemnătatea unor evenimente și personalități din Istoria românilor, cum ar fi: dr. Petre Oprea, *Criza poloneză de la începutul anilor '80. Reacția conducerii P.C.R.*, Ed. Universității Petrol-Gaze, Ploiești, 2008, dr. Ioan Lăcătușu, *Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita*, Ed. Universității „Petru Maior” Tg. Mureș, 2008, prof. Ilie Șandru, *Patriarhul Miron Cristea*, Ed. Grai românesc, Miercurea Ciuc, 2008, prof. univ.dr. Ioan Oprea, *Vasile Stoica în serviciul României*, Ed. Oscar Print, București, 2008, Nicolae Edroiu și alții, *Ioan Lupăș (1880-1967), slujitor al științelor istorice, învățământului și bisericii*, Ed. Renașterea, Cluj, 2008.

În ziua a doua a sesiunii, 30 septembrie 2008, la prezentările și lansările de carte, periodicul „Caietele C.N.S.A.S.” a beneficiat de o prezentare oficială, deși nu se afla înscris în programul inițial. La încheierea expunerii, asistența, formată din cercetători și istorici, a manifestat un interes deosebit față de noua publicație istoriografică (posibilități de consultare și achiziționare).

La finele discuțiilor, s-a ajuns la părerea unanimă că, se așteaptă continuarea editării acestui periodic menit să aducă la cunoștința opiniei publice, aspecte din istoria recentă a României reconstituite pe baza arhivelor Securității.

Sesiunea s-a încheiat într-un cadru festiv, unde s-au expus principalele concluzii ale manifestării, completate de intervențiile pline de înțelepciune ale P.S. Ioan Selejan, amfitrionul întregii sesiuni științifice. Comitetul de organizare condus de prof. dr. Ioan Lăcătușu, merită toate elogiile pentru actul de cultură săvârșit de 15 ani fără întrerupere, și în speranța unor ediții viitoare la fel de fructuoase, urăm mult succes și putere de muncă tuturor celor implicați în activitățile cultural-științifice din județele Ciuc și Covasna.

Valentin Vasile

Simpozionul Internațional „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură”

Ediția a VIII-a, Pitești, 3-5 octombrie 2008

Aflat la cea de-a opta ediție, Simpozionul „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură” a devenit o manifestare tradițională a vieții științifice argeșene. Organizat de Primăria Pitești, filiala Argeș a Fundației Culturale Memoria, Muzeul Județean Argeș, A.F.D.P.R. – filiala Argeș, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România și Institutul Român de Istorie Recentă, simpozionul s-a bucurat, de la an la an, de o participare tot mai largă și de o reflectare mass-media tot mai generoasă.

Lucrările ediției din acest an au fost deschise printr-un moment de reculegere în memoria victimelor regimului comunist, urmat de alocuțiunile susținute de prof. univ. dr. Ilie Popa, *chairman*-ul simpozionului, domnul Tudor Pendiuc, primarul municipiului Pitești, domnul Sergiu Rizescu, vicepreședinte al A.F.D.P.R., domnul Spiridon Cristoccea, director al Muzeului Județean Argeș, d-na Lucia Hossu Longin, secretar al I.I.C.C.R., domnul Nicolae Videnie, cercetător la

I.R.I.R., domnul deputat Gereș, domnul Jean Dumitrașcu, directorul Centrului de Cultură al Primăriei Pitești, domnul Gabriel Stănescu, redactor al revistei „Origini” din S.U.A. și domnul Vasile Băcu, ziarist român din Cernăuți.

De asemenea, au fost citite mesajele de salut adresate participanților la lucrările simpozionului de către doamna prof. Doina Cornea, domnul academician Alexandru Zub, dr. Mircea Sabău (S.U.A.) și domnul Mircea Carp (R.F.G.).

A urmat proiecția unui film documentar, realizat de către I.I.C.C.R. și TVR, referitor la așa-numita acțiune „Autobuzul” (tentativa întreprinsă de un grup de trei tineri din județul Hunedoara, în 23 august 1981, de a părăsi țara după deturnarea unui autobuz cu pasageri la bord).

Ulterior, conform unei practici devenită tradițională, a avut loc deplasarea participanților la monumentul dedicat deținuților politici unde s-a efectuat o slujbă de pomenire a celor căzuți în lupta împotriva comunismului, după care a fost vizitat un pavilion al fostului penitenciar Pitești.

Lucrările propriu-zise ale simpozionului, desfășurate în zilele de 3 și 4 octombrie, au fost organizate pe două secțiuni și au fost găzduite de sălile Muzeului Județean Argeș: Secțiunea I-a „*Experimentul Pitești*” – *Reeducarea prin tortură* și Secțiunea a II-a *Cultura, tineretul și educația în regimurile dictatoriale comuniste*.

Comunicările prezentate în cadrul primei secțiuni s-au concentrat cu precădere pe problematica acțiunii de reeducare desfășurată la Penitenciarul Pitești, fiind evocate însă și acțiunile similare din spațiul concentraționar românesc (de la Gherla, Canal, Aiud și Târgu-Ocna). Amănunte interesante în acest sens au fost aduse de un număr mare de foști deținuți politici care au cunoscut traumele reeducărilor. Mărturiile acestora au fost completate de expunerile mai multor cercetători în domeniul istoriei comuniste, de la I.I.C.C.R., Arhivele Naționale, C.N.S.A.S., care au reușit să deoaleze mecanismele și „actorii” represiunii de acest tip desfășurate în penitenciarele României, contextualizând totodată fenomenul în cadrul mai larg al regimului comunist din țară.

Lucrările celei de-a doua secțiuni au cuprins prezentări care au relevat numeroase aspecte interesante privind problematica tineretului și educației în timpul regimului comunist, autorii acestora fiind cu precădere cercetători cu preocupări în domeniu. Temele abordate au cuprins diverse fațete ale subiectului fixat de organizatori: introducerea modelului sovietic de educație în România, ideologizarea învățământului, deportarea copiilor în Bărăgan, munca voluntară a tinerilor, rolul manualelor și muzeelor de istorie în cadrul acțiunilor educative comuniste etc.

În timpul lucrărilor simpozionului a avut loc lansarea mai multor volume axate pe problematica reeducării de la Pitești, atât de natură memorialistică (Traian Popescu, *Dumnezeu m-a salvat din iad!*, și Nicu Ioniță, *Psihotrauma de detenție și urmările ei*), cât și științifică (Mircea Stănescu, Titică Predescu, *Procesele reeducării. Statul și dreptul, instrumente de represiune ale dictaturii comuniste*). Totodată, a fost lansat și volumul cuprinzând comunicărilor participanților ediției a VII-a a simpozionului, desfășurată în anul 2007.

Comunicările reprezentanților C.N.S.A.S. s-au circumscris ambelor tematici ale simpozionului: Florian Banu (*Canalul Dunăre-Marea Neagră componentă a sistemului de*

„reeducare” a populației României) la secțiunea întâi, iar Liviu Pleșa (*Metode represive utilizate de Securitate împotriva elevilor în epoca Ceaușescu*) la cea de-a doua. Ambele expuneri s-au bucurat de o bună receptare din partea celor prezenți, care au apreciat maniera și aspectele abordate. De asemenea, în timpul lucrărilor reprezentanții C.N.S.A.S. au profitat de prilej și au prezentat participanților numărul 1 din periodicul „Caietele CNSAS”, care a fost receptat cu interes de toți cei de față.

Ultima zi a fost consacrată efectuării unei excursii de documentare în comuna Nucșoara, în timpul căreia d-na Ioana Voicu-Arnăuțiu a prezentat celor de față mai multe persoane care au găzduit și ajutat membri grupului fraților Arnăuțoiu, locuințele unde un fost ascunși, ca și locul în care aceștia au fost capturați.

În opinia noastră, simpozionul organizat anual la Pitești se înscrie în rândul manifestărilor de vârf din România, privind problematica regimului comunist și mai ales a represiunii din perioada 1945-1989. În acest sens, avem în vedere următoarele considerente:

➤ Este printre foarte puținele simpozioane anuale cu o temă ce privește exclusiv regimul comunist din România (în acest moment, cu o temă similară, se mai organizează doar simpozionul de la Sâmbăta de Sus).

➤ Concentrarea comunicărilor pe subiecte restrânse permite o foarte bună aprofundare a acestora, schimbul de opinii și dezbaterile de idei (uneori destul de aprinse) fiind astfel folositoare tuturor celor prezenți.

➤ Simpozionul s-a impus deja în „circuitul” manifestărilor științifice din țară, ajungând la a opta ediție. De altfel, semnalăm și o consecință directă a acestui fapt, și anume creșterea de la an la an a numărului cercetătorilor prezenți, proveniți de la diferite instituții de profil (în acest an de la I.I.C.C.R., C.N.S.A.S., Arhivele Naționale, I.R.I.R., I.N.M.E.R., Academia Civică, Institutul de Arheologie din București, Muzeul Județean Mehedinți, Muzeul Județean Argeș, Institutul Teologic Reformat din Cluj etc.), ca și a reprezentanților a diferite universități din țară: Universitatea din București, Universitatea din Oradea etc. Toate acestea au contribuit, treptat, la creșterea calității științifice a simpozionului, care a ieșit din sfera unei manifestări cu un caracter predominant memorialistic, cum era acum câțiva ani.

➤ Toate comunicările prezentate sunt publicate într-un volum, cu o arie de circulație atât în rândul comunității științifice din România, cât și în rândul publicului mai larg, ceea ce permite o bună diseminare a tuturor expunerilor.

Florian Banu, Liviu Pleșa

**Simpozionul științific internațional
„Partide politice și minorități etnice din România în secolul XX”,
13-15 noiembrie 2008**

Facultatea de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, cu sprijinul Asociației „Cercetarea Sibiană” și Departamentului pentru Relații Interetnice al Guvernului României, a organizat în perioada 13-15 noiembrie 2008 a doua ediție a unei manifestări științifice de un larg interes.

Proiect inițiat în anul 2006, dezbaterile referitoare la activitatea minorităților etnice și a partidelor politice din România a continuat anul acesta printr-un nou simpozion, după ce în anul 2007 preocupările vizând aceste probleme s-au concretizat prin publicarea unui volum de studii.

Lucrările simpozionului au debutat prin prezentarea unor mesaje de salut din partea autorităților locale, Consiliul Județean, Prefectura și Primăria Sibiului, urmate de o alocuțiune a domnului prof. univ. dr. Zeno Karl Pinter, subsecretar de stat în Departamentul pentru Relații Interetnice a Guvernului României și un cuvânt de salut al domnului conf. univ. dr. Sorin Radu, decanul Facultății de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu”.

În continuarea lucrărilor, prof. univ. dr. Laurențiu Vlad, de la Facultatea de Științe Politice a Universității București, a prezentat volumul doamnei Mihaela Grancea, *Reprezentări ale morții în România comunistă. Trei studii de antropologie funerară*, publicat de Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca în anul 2007, iar conf. univ. dr. Vasile Ciobanu, de la Facultatea de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu” din Sibiu, a prezentat revista „Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica”, ajunsă la vol. III-IV, aferente anilor 2006-2007.

Prima sesiune de comunicări științifice a reunit un număr de șase referenți, care au abordat subiecte pe cât de diversificate, pe atât de interesante. Astfel, de la căderea guvernului liberal-radical din 1868, privită ca „un episod al problemei evreiești din România” (dr. Liviu Brătescu – Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” – Iași), până la prezentarea câtorva repere pentru o posibilă monografie a Comitetului Democrat Armean (1945-1953) (dr. Lucian Nastasă, Institutul de Istorie „George Barițiu” – Cluj-Napoca), auditoriul a recepționat o serie de informații inedite, de o certă valoare pentru aprofundarea istoriei ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea.

A doua sesiune de comunicări a adus în atenție aspecte ale reflectării activității unor minorități din România în analizele serviciilor secrete (drd. Alin Spânu, Centrul de Studii Euro-Atlantice din București), dar și abordări teoretice pe tema „naționalismului liberal în perioada interbelică” (lect. univ. dr. Ovidiu Buruiană, Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași) sau privind „relația stat-culte în România interbelică” (dr. Virgil Pană, Muzeul Județean Mureș).

Lucrările au continuat prin analizarea raporturilor dintre evreii din România și regimul comunist (dr. Nadia Badrus, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu), prin prezentarea unor reflecții ale istoriografiei ruse asupra „contribuției evreilor la mișcarea comunistă” (dr. Pavel Moraru, INST, București), precum și printr-o captivantă expunere a domnului Marian Nencescu

(Biblioteca Metropolitană București), intitulată *Țigani sau rromi – o problemă românească sau europeană?*

Ultima parte a lucrărilor a reunit comunicările a două cercetătoare din Chișinău, dr. Mariana Țăranu (Universitatea de Studii Aplicate) și conf. univ. dr. Ludmila Tihonov (Universitatea Liberă Internațională din Moldova), referitoare la politica dusă de sovietici în Basarabia în intervalele 1940-1941 și 1944-1965. În aceeași secțiune, domnul Dorel Marc (Muzeul Județean Mureș) a analizat „interferențele etno-culturale româno-secuiești” din zona Mureșului Superior, în vreme ce prof. Costel Cristian Lazăr (Liceul Teoretic Toplița) a adus în atenție modul în care serviciile de informații au monitorizat activitatea episcopului Márton Áron în primii ani de „democrație-populară”. Comunicările s-au încheiat prin susținerea comunicării noastre, intitulate „Prezența minoritarilor evrei în structurile Securității – între mit și realitate”. Au urmat ample și deosebit de interesante dezbateri pe marginea lucrărilor prezentate, dezbateri care, prin nivelul științific ridicat, au întregit valoarea informațiilor aduse în atenție de referenți.

A doua zi a lucrărilor simpozionului a reunit o suită de comunicări de o mare diversitate tematică și de un cert interes pentru toți cei interesați de problematica minorităților și a vieții politice din România secolului XX. Ne vom limita la a aminti doar câteva dintre ele, precum aceea a Elenei Ramona Potorocă (CNM Astra, Sibiu), privitoare la „tradițiile și istoria comunității istro-române din Croația”, rod al unei investigații în cadrul acestor comunități, pe cea a domnului conf. univ. dr. Vasile Ciobanu, referitoare la „elita politică a germanilor din România în anii 1918-1919”, și pe cea a domnului drd. Leontin Negru (consilier C.N.S.A.S.) privind „aspirațiile și activitatea politică” a minorității germane din Basarabia în perioada 1918-1940.

Totalizând un număr de 34 de comunicări, lucrările simpozionului s-au dovedit a fi un adevărat maraton științific, solicitând din plin spiritul critic și acribia științifică a cercetătorilor participanți. Finalizat printr-o sesiune de concluzii, simpozionul organizat de inimoșii sibieni poate fi apreciat ca o manifestare științifică de înalt nivel, eforturile organizatorilor și participanților urmând a fi întregite prin publicarea unui volum.

În încheiere, dorim să elogiem organizarea impecabilă a lucrărilor, precizia „nemțească” cu care au fost parcurse toate etapele și atenția deosebită manifestată față de participanți. Pe o scară de la 1 la 10, simpozionul sibian poate fi plasat, fără teama de a greși, în vârful scării de evaluare, binemeritând nota maximă.

Florian Banu

IN MEMORIAM CONSTANTIN TICU DUMITRESCU

Îndurerată familie,

Întristată adunare,

Ne luăm rămas bun astăzi de la un luptător, care și-a dedicat viața pentru biruința adevărului, dreptății și democrației.

Cu câteva luni în urmă, când i-a apărut întâiul volum al memoriilor, domnul Constantin Ticu Dumitrescu le mulțumea părinților pentru educația și crezurile morale, politice și patriotice pe care i le-au transmis. Cu acest capital valoros a plecat în viață, acum 80 de ani, un tânăr din vechea Românie, provenit din familia unor învățători de țară din Prahova, unde a cunoscut și prețuit satul și valorile lui tradiționale.

Viața i-a fost marcată profund de tumultul istoriei. La nici 17 ani, ca elev de liceu la Ploiești, a înțeles necesitatea luptei împotriva comunismului, încadrându-se în Tineretul Național-Țărănesc. Și-a asumat un destin care avea să-i aducă arestări și ani grei de închisoare, marginalizare și suferință, lui și familiei sale. Le-a îndurat pe toate, cu stoicism și cu credință în Dumnezeu și în valorile pe care le apăra, rezistând compromisurilor, cu prețul greu al prelungirii detenției și al complicațiilor unei boli agravate, în temnița de la Botoșani, de amânarea tratamentului adecvat.

După 1989, într-o Românie răvășită, ce își revenea cu greu după o jumătate de veac de comunism și dictatură, caracterul și convingerile domnului Ticu Dumitrescu erau percepute de mulți ca depășite, când nu de-a dreptul extremiste. Ca și marelui său prieten Corneliu Coposu, adversarii nu i-au putut ierta domnului Ticu Dumitrescu judecata clară precum cristalul, fermitatea cu care își susținea pozițiile și faptul că atunci când, negociind politic, cu un tact și dibăcie inegalabile, găsea mereu calea compromisului care nu compromite, dar care duce sigur către țelul urmărit!

A rămas până la capăt același luptător, dar și biruitor, căci a izbutit, după ani de nesfârșite bătălii parlamentare și cu prețul greu plătit al insultelor, umilințelor și amenințărilor nu doar personale, să deschidă, pentru aflarea adevărului asupra perioadei comuniste, dosarele Securității, ferecate până atunci „cu șapte lacăte” și să dobândească pentru deținuții politici o minimă alinare a suferințelor îndurate.

Flacăra pasiunii puse în slujba binelui și dreptății s-a stins, ochii domnului Ticu Dumitrescu s-au închis, dar cei care l-am cunoscut și apreciat, rămânem datori să ducem mai departe lupta sa.

Dumnezeu să Vă odihnească în pace cu dreptii, Domnule Președinte!

(Cuvânt rostit la ceremonia funerară din ziua de 7 decembrie 2008, de la sediul Ministerul Internelor și Reformei Administrative din București – fostul sediul al Ministerului Afacerilor Interne în anii în care dl. Ticu Dumitrescu a fost întemnițat în celulele din subsolul acelei clădiri).

Claudiu Secașiu

ABREVIERI

A.M.J., D.I.M., Arhiva Ministerului Justiției, Direcția Instanțelor Militare
ACNSAS, Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
AMI, Arhiva Ministerului de Interne
ANIC, Arhivele Naționale Istorice Centrale
ASR, Arhivele Statului România
ASRI, Arhiva Serviciului Român de Informații
BND, Blocul Național Democrat
BO, Buletinul Oficial
BOR, Biserica Ortodoxă Română
BPD, Blocul Partidelor Democratice
CAER, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CC al PCR, Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CGM, Confederația Generală a Muncii
CI, contrainformații
CIS, Fondul pentru cheltuieli informative speciale
CMOB, Comandamentul Miliției Orașului București
Coord., coordonator
CPEX, Consiliul Politic Executiv
CSS, Consiliul Securității Statului
DGIE, Direcția Generală de Informații Externe
DGP, Direcția Generală a Poliției
DIE, Departamentul de Informații Externe
DMRU, Direcția Management Resurse Umane
DRS, Direcția Regională de Securitate
DRSP, Direcția Regională de Securitate a Poporului
DRSS, Direcția Regională a Securității Statului
DSS, Departamentul Securității Statului
DUI, Dosar de urmărire informativă
EM, Exploatarea minieră
FND, Frontul Național Democrat
FSN, Frontul Salvării Naționale
GAS, Gospodărie Agricolă de Stat
g-ral mr., general maior
HCM, Hotărâre a Consiliului de Miniștri
IDM, Mijloace de interceptare la distanță prin microfoane
IIL, Întreprinderea de industrializare a laptelui
IMB, Inspectoratul Municipiului București
INST, Institutul Național pentru Studierea Totalitarismului

ISJ, Inspectoratul de Securitate Județean
Lt. col., locotenent colonel
lt. maj., locotenent major
Lt., locotenent
MAE, Ministerul Afacerilor Externe
MAI, Ministerul Afacerilor Interne
MCE, Ministerul Comerțului Exterior
MLNR, Marea Lojă Națională din România
MNR, Mișcarea Națională de Rezistență
MO, Monitorul Oficial
MONT, Mobilizarea și organizarea națiunii și teritoriului
MSS, Ministerul Securității Statului
NKVD, Narodni Komissariat Vnutrennih Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
ONT, Oficiul Național al Turismului
OTV, Organizația Tratatului de la Varșovia
PCM, Președinția Consiliului de Miniștri
PCR, Partidul Comunist Român
PCUS, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMR, Partidul Muncitoresc Român
PNL, Partidul Național Liberal
PNP, Partidul Național Popular
PNT, Partidul Național Țărănesc
PSD, Partidul Social Democrat
RDG, Republica Democrată Germană
RFG, Republica Federală a Germaniei
RPR, Republica Populară Română
RSR, Republica Populară Română
SIG, Supravegherea informativă generală
SJSP, Serviciul Județean al Securității Poporului
Slt., sublocotenent
SRI, Serviciul Român de Informații
SSI, Serviciul Special de Informații
TO, tehnică operativă
Tov. tovarăș
UM, unitate militară
USLA., Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC, Uniunea Tineretului Comunist

LISTA AUTORILOR

Florian Banu – consilier superior C.N.S.A.S.; licențiat al Facultății de Istorie a Universității „Dunărea de Jos” – Galați (1997); doctor în istorie al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” – Iași (2001); autor al volumului *Asalt asupra economiei României. De la Solagra la Sovrom (1936-1956)*, București, Editura Nemira, 2004 și co-editor al mai multor volume de documente; autor al câtorva zeci de articole și studii pe teme de istorie a aparatului represiv al regimului comunist, istoria mișcării de rezistență armată și istorie economică.

Luminița Banu - consilier principal CNSAS, licențiată a Facultății de Psihologie și Științele Educației, Universitatea București (1999); studii postuniversitare – specializarea Management și evaluare educațională (2000); autoare a mai multor studii și articole în reviste de specialitate. Volum recent „Onoare și glorie. Exilul militar românesc și Campania din Est (22 iunie 1941 – 23 august 1944)”, ediție de Luminița Banu, Dumitru Dobre, Iulian Mânzu, București, Editura Fundației Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2008, 403 p.

Liviu-Marius Bejenaru – consilier superior C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Istorie, Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Iași (1992); studii postuniversitare – specializarea științe politice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București (1994). Studiu recent publicat: *Relația dintre creșterea demografică și structura socială în România comunistă. Eșecul modernizării (1948-1989)*, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coordonatori), *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările Conferinței Internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI”: Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.

Iuliu Crăcană – consilier superior C.N.S.A.S., licențiat al universității Dunărea de Jos din Galați, secția de Istorie-Filozofie (1994-1998), studii aprofundate de istorie: „Partide și sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea”. Autor al mai multor studii și articole în reviste de specialitate. Studiu publicat recent: *Securitatea contra Paul Goma în În căutarea rostului pierdut. 20 de călăuze în cultura națională*, Iași, Editura Timpul, 2007.

Mihai Demetriade – consilier asistent CNSAS, licențiat al Facultății de Filozofie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași, (1997); masterat în filozofie în cadrul aceleiași universități (1998); licențiat al Facultății de Științe Politice din cadrul SNSPA București. Volum recent: *Eroi pentru România – Brașov, 15 noiembrie 1987*, Editura Semne, București, 2007 (coautor).

Nicoleta Ionescu-Gură – consilier superior CNSAS, licențiată a Facultății de Istorie a Universității din București, doctor în istorie al Universității din București (2003); coautor al

volumului *Membrii CC al PCR (1945-1989). Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004; autor al volumelor: *Stalinizarea României. Republica Populară Română. 1948-1950. Transformări instituționale*, București, Editura All, 2005 (premiul „Gheorghe Barițiu” al Academiei Române în anul 2007). Volum recent: *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, București, Editura Humanitas, 2006.

Alina Ilinca – consilier superior C.N.S.A.S., licențiată a Facultății de Istorie, Universitatea din București (1999); doctorand al Facultății de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice București. Studiu recent publicat: *Problema modernizării energeticii românești în perioada 1950-1990*, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coordonatori), *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările Conferinței Internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI”: Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.

Oana Ionel – consilier principal CNSAS, licențiată a Facultății de Istorie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași (1999); bursier Erasmus la Universitățile degli Studi di Bari, Italia (2000); studii aprofundate în cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași (2000); coautor și coeditor al mai multor volume editate în cadrul CNSAS. Volum recent: *Eroi pentru România-Brașov, 15 noiembrie 1987*, Editura Semne, București, 2007 (coautor).

Nicolae Ioniță – consilier asistent C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliție „Al. Ioan Cuza”. Studiu publicat recent: *Francmasoneria română în dosarele Securității. Între „procesul francmasonilor” și problema „Oculța” în Tudor Sălăgean, Marius Eppel (coord.), Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Cluj Napoca, Editura International Book Access, 2007.

Silviu B. Moldovan – consilier superior CNSAS, licențiat al Facultății de Istorie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași (2007); studii aprofundate în istorie (1998); Studii post-universitare în drept internațional umanitar (2003); doctor în istorie (2006). Volum recent: *Pseudomemoriile unui general de Securitate*, documente selectate și editate, studii introductive și note în colaborare cu Cristina Anisescu, București, Editura Humanitas, 2007, 286 p.

Elis Neagoe-Pleșa – consilier principal C.N.S.A.S., licențiată a Facultății de Istorie a Universității București (2000); studii aprofundate în cadrul Universității București (2003); doctorand în istorie al Universității București; coautor și coeditor al mai multor volume; autor al unor studii pe teme de istorie a comunismului românesc. Lucrare recentă: *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistența anticomunistă din Munții Apuseni*, Baia-Mare, Editura Marist, 2007 (coautor).

Liviu Pleșa – consilier superior C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Istorie și Filologie a Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia (1999), doctorand al Universității „1 Decembrie 1918”

Alba Iulia, cu tema *Elita istoricilor ardeleni și Securitatea (1945-1965)*. Coautor și coeditor al mai multor volume, autor al unor studii pe teme privind mișcarea de rezistență armată, organizarea și activitatea Securității, represiunea împotriva intelectualilor etc. Lucrare recentă: *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistența anticomunistă din Munții Apuseni*, Baia-Mare, Editura Marist, 2007 (coautor).

Raluca Nicoleta Spiridon – consilier principal CNSAS, licențiată a Facultății de Istorie, Universitatea din București (1998); Master în Istoria ideilor și a mentalităților, Facultatea de Istorie a Universității din București (2005); Volum recent: *Intelectualii români în arhivele comunismului*, București, Editura Nemira, 2006 (în colaborare).

Adelina Oana Ștefan – consilier asistent CNSAS; licențiată a Facultății de Istorie (Universitatea București) în 2002, Master în Istoria Europei Centrale la Universitatea Central Europeană de la Budapesta (2005), doctorandă a Facultății de Istorie din Universitatea București, coordonator prof.univ.dr. Lucian Boia, cu tema „Turismul de masă și construcția identităților muncitorești în România comunistă a anilor 1950-1960”. Volum recent: *Acasă ieri și azi: oameni, locuri, obiceiuri*, București, Editura Dominor, 2006 (în colaborare).

Liviu Țăranu – consilier superior CNSAS, licențiat al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, Iași, (1998), doctor în istorie (2006). Este autorul mai multor studii pe teme de istorie a comunismului românesc, precum și a unor volume publicate în colaborare. Lucrare recentă: *România în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (1949-1965)*, București, Editura Enciclopedică, 2007.

Valentin Vasile – consilier asistent CNSAS, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București, promoția 2002. Absolvent Master „România în secolul XX”, Facultatea de Istorie, Universitatea din București, 2004. Volum recent: *Dicționar de Istoria românilor*, București, Editura Meronia, 2007 (coautor).

CONTENT

I. The Securitate: Organization, Methods and Aims

Florian Banu , <i>The Securitate's Informers Network in the 50's. Establishment, Structure, Efficiency</i>	7
Liviu Țăranu , <i>Some Considerations about Human Resources Policy Changes in the Ministry of Inner Affairs at the Beginning of Sixties</i>	39
Oana Ionel , <i>The Celebration of Two Decades Since the Establishment of Securitate</i>	49
Luminița Banu , <i>The Fifth Directorate of Securitate: Traditional Wishing for New Year Under the Snipers' Observation</i>	65

II. The Securitate Subjects and Topics

Mihai Demetriade, Silviu B. Moldovan , <i>Ion Mituca from Resistance to Dissidence</i>	75
Alina Ilinca, Liviu-Marius Bejenaru ; <i>Ion Eremia. A Biography of a Rebel from Romanian Labour Party</i>	149
Liviu Pleșa , <i>The Historian Ioan Lupas during the Communist Regime</i>	165
Nicolae Ioniță , <i>Jehovah's Witnesses in Romanian Securitate Archives</i>	199

III. The totalitarian system from Romania: between control policies and society's resistance

Alina Ilinca , <i>The Control Policy of the Communist Regime concerning the Public Area. Case Study: World University Winter Games in Poiana Stalin (1951, January 28th-February 8th)</i>	237
Liviu-Marius Bejenaru , <i>Manipulation and Directing through Observing the Population Mood. Case Study: International Youth Festival in Bucharest (1953, August 2nd-14th)</i>	251
Adelina Oana Ștefan , <i>The Pensions for Workers in Communist Romania</i>	265

Nicoleta Ionescu-Gură , <i>The Dislocation from the Crowded Centers of the Persons Who Prejudiced the Socialism Construction in the People's Republic of Romania</i>	277
Elis Neagoe-Pleşa , <i>The Reactions of the Romanian Population towards Invasion of Czechoslovakia (1968)</i>	293
Raluca Nicoleta Spiridon , <i>The Miners' Strike in Valea Jiului (the 2nd – the 3rd Of August, 1977)</i>	311
Iuliu Crăcană , <i>The Legislative Aspects of the Romanian Dissidence Repression. The Goma's Case</i>	339

IV. The Historiography and the Securitate Files

Raluca Nicoleta Spiridon , <i>Depoliticizing the Miners' Strike in Valea Jiului in the Historical Sources within the Records of CNSAS (1977). The Impact of New Primary Sources</i>	349
--	-----

V. Reviews	363
VI. Scientifical research	393
In memoriam Constantin Ticu Dumitrescu	399
Abbreviations list	401
Authors list	403

NORME MINIMALE PRIVIND PREZENTAREA MANUSCRISELOR

Recomandăm autorilor să prezinte manuscrisele conform următoarelor norme, pentru a scurta timpul de prelucrare editorială a acestora.

1. FORMA DE PREZENTARE

Materialele se prezintă culese pe calculator cu toate semnele diacritice, listate pe o singură față, pe format A4, într-un singur exemplar, însoțit de dischetele respective.

Pentru a avea acces la literele specifice limbii române (ă, â, î, ș, ț) se va folosi fontul Times New Roman. Se va lucra cu corp de 12 în text iar pentru note corp 10. În redactarea textului se va ține cont de următoarele: numărul notei de subsol se așează înaintea punctului; ghilimele înaintea punctului; nu se lasă spațiu între cuvânt și semnul de punctuație de după cuvânt sau de după număr.

2. STRUCTURA LUCRĂRII

Materialul va fi împărțit în: părți și paragrafe.

Titlurile se vor scrie centrat.

Titlurile de subcapitole se vor amplasa la cap de rând.

După titluri nu se pune punct; regula este valabilă și pentru titlurile de capitole și subcapitole; excepție fac titlurile urmate de subtitluri.

Dacă lucrarea conține anexe, acestea se vor amplasa la sfârșitul lucrării, numerotate.

Fiecare material va avea, la final, un rezumat într-o limbă străină de largă circulație (de preferință engleză).

3. PROBLEME DE LIMBĂ

Pentru o scriere corectă recomandăm:

Dicționarul explicativ al limbii române (Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” ediția 1996, Editura Univers Enciclopedic)

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic)

Aplicarea hotărârii Prezidiului Academiei Române privind revenirea la grafia cu **â** și **sunt**.

Cuvintele străine inserate în text se vor culege cu italice.

4. ELABORAREA NOTELOR

Notele de subsol se vor marca într-un singur mod (cu cifre arabe).

Toate notele menționate pe o pagină trebuie să se regăsească în subsolul paginii respective.

• De regulă, ordinea este următoarea: prenumele și numele autorului, titlul lucrării (scris cu italice), volumul, orașul, editura, anul, pagina/paginile, de exemplu:

Al. Surdu, *Vocații filosofice românești*, București, Editura Academiei Române, 1995, p. 61, sau pp. 61-63.

• Dacă în cadrul notelor se fac mai multe referiri la aceeași lucrare, se procedează în felul următor:

- când se face imediat sub prima menționare a lucrării, se înlocuiește cu *Ibidem*, adăugându-se doar pagina;

- când apare mai departe, după alți autori, se dă numele autorului, iar titlul lucrării și celelalte date despre ea se înlocuiesc cu *op. cit.*;

- când autorul apare cu mai multe lucrări care nu se reiau imediat, ci după alte note, se trece numele autorului, titlul lucrării (eventual prescurtat și continuat de trei puncte), apoi pagina.

- când un autor e trecut cu mai multe lucrări la aceeași notă, numele lui se înlocuiește cu *Idem*.

Toate notele de subsol vor fi încheiate cu punct.

Titlurile articolelor/studiilor apărute în periodice sau volume colective se citează în ordine: autorul, titlul articolului/studiului (scris cu italice), revista, tomul, anul, fascicula, pagina. Atunci când este cazul se precizează și seria de apariție a revistei (de exemplu, seria nouă). Titlul periodicului va fi redat cu litere drepte între ghilimele.

În cazul trimiterii la un document de arhivă ordinea datelor va fi: arhivă (inițiale), fond, inventar (acolo unde este cazul), dosar nr., fila/filele. Când în două note succesive se face trimitere la aceeași arhivă, același fond și dosar se înlocuiește cu *Ibidem*. Dacă diferă numai dosarul, arhiva și fondul se înlocuiesc cu *Idem*.

Pentru trimiteri la surse de pe internet se indică adresa completă a paginii web și data la care a fost consultată.

Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea
Arhivelor Securității

Redacția: Florian Banu, George Enache, Silviu B. Moldovan,
Liviu Țăranu

Coperta: Cătălin Mândrilă

Tipărit la: Copyprint Center București

Comenzile pentru revistă se primesc pe adresa CNSAS: str.
Matei Basarab, nr. 55-57, cod poștal 030 671, București, sector 1,
tel. 037 189 143 sau la email: editura@cnsas.ro